

Lina MIKALONIENĖ
Valentinas MIKELĖNAS
Paulius MILIAUSKAS
Vilius MITKEVIČIUS
Agnė TIKNIŪTĖ

ĮMONIŲ TEISINIŲ FORMŲ
KONVERGENCIJA IR DIVERGENCIJA:
ar Lietuvos teisinis reglamentavimas
yra patrauklus tarptautiniame kontekste?

M o k s l o s t u d i j a

THE CONVERGENCE AND DIVERGENCE
OF LEGAL FORMS OF ENTERPRISES:
is Lithuanian legal regulation attractive
in international context?

S c i e n t i f i c S t u d y

VILNIAUS UNIVERSITETO LEIDYKLA
VILNIUS, 2017

Rekomenduota spausdinti
Vilniaus universiteto Teisės fakulteto tarybos
2017 m. rugsėjo 18 d. posėdyje (protokolas Nr. 01)

Projekto vykdytojai:

LINA MIKALONIENĖ, VALENTINAS MIKELĖNAS (projekto vadovas, mokslinis redaktorius),
PAULIUS MILIAUSKAS, VILIUS MITKEVIČIUS, AGNĖ TIKNIŪTĖ.

Projekto vykdytojų įnašas

L. Mikaloniene rengė studijos II (kartu su V. Mitkevičiumi) ir IV dalis;
V. Mikelėnas – I ir V dalis;
P. Miliauskas – III dalies 1, 2, 3 ir 5 skyrius;
V. Mitkevičius – II dalį (kartu su L. Mikaloniene);
A. Tikniūtė – III dalies 4 skyrių.

Recenzentai:

Prof. dr. VIRGINIJUS BITĖ
Prof. dr. EGIDIJA TAMOŠIŪNIENĖ

Mokslinį tyrimą finansavo Lietuvos mokslo taryba (sutarties Nr. MIP-020/2015)

Leidinio bibliografinė informacija pateikiama Lietuvos nacionalinės
Martyno Mažvydo bibliotekos Nacionalinės bibliografijos duomenų banke (NBDB)

ISBN 978-609-459-885-2 (internete)
ISBN 978-609-459-886-9 (spausdintinis)

© Lina Mikaloniene, 2017
© Valentinas Mikelėnas, 2017
© Paulius Miliauskas, 2017
© Vilius Mitkevičius, 2017
© Agnė Tikniūtė, 2017
© Vilniaus universitetas, 2017

TURINYS

SUTRUMPINIMŲ SĄRAŠAS	9
SĄVOKOS IR APIBRĖŽIMAI	12
IŽANGA	13
I DALIS / INDIVIDUALI ĮMONĖ	15
1 skyrius. Individualaus verslo reikšmė	16
2 skyrius. Individualaus verslo teisinis reglamentavimas užsienio valstybėse	19
2.1. Jungtinės Amerikos Valstijos	19
2.2. Jungtinė Karalystė	20
2.3. Nyderlandų Karalystė	21
2.4. Prancūzijos Respublika	22
2.5. Švedijos Karalystė	23
2.6. Vokietijos Federacinė Respublika	24
3 skyrius. Lietuvos Respublika	24
4 skyrius. Apibendrinimas	31
II DALIS / ŪKINĖS BENDRIJOS	33
1 skyrius. Bendrosios pastabos	34
2 skyrius. Ūkinių bendrijų funkciniai analogai lyginamosios teisėtyros kontekste ...	37
3 skyrius. Komercinės partnerystės teisinis subjektiškumas	40
4 skyrius. Ūkinių bendrijų teisinių formų reglamentavimo principai	45
4.1. Bendrijos veiklos sutartis	46
4.2. Bendrijos veiklos sutartis ir bendrijos dalyvių sutartis	50
4.3. Bendrijos veiklos sutarties forma	54
4.4. Reikalavimai steigėjams (dalyviams) ir jų įnašai į ūkines bendrijas	58
5 skyrius. Ūkinių bendrijų dalyvių teisės ir pareigos	60
5.1. Ūkinių bendrijų valdymas	60
5.2. Ūkinių bendrijų dalyvių teisė į informaciją	63
5.3. Ūkinių bendrijų dalyvių teisė į pelno dalį	66
5.4. Fiduciarinės ūkinių bendrijų dalyvių pareigos	66
5.5. Ūkinių bendrijų dalyvių pareiga dengti nuostolius	71

6 skyrius. Ūkinių bendrijų dalyvių statuso pasibaigimas	73
6.1. Savanoriškas ūkinių bendrijų dalyvių teisių perleidimas ir naujų dalyvių priėmimas	77
6.2. Savanoriškas ūkinių bendrijų dalyvių pasitraukimas	79
6.3. Ūkinių bendrijų dalyvių statuso pasibaigimas dėl su dalyvio asmeniu susijusių aplinkybių	83
6.4. Priverstinis ūkinių bendrijų dalyvių statuso pasibaigimas teismine tvarka	87
7 skyrius. Ūkinių bendrijų dalyvių teisių apsauga	90
7.1. Ūkinių bendrijų dalyvių teisė į išvestinį ieškinį	90
7.2. Ūkinių bendrijų dalyvių teisė pasitraukti ir susigrąžinti investicijas teismine tvarka	92
8 skyrius. Ūkinių bendrijų kreditorių teisių apsauga	93
8.1. Komanditoriaus prievolės	93
8.2. Ūkinių bendrijų turto paskirstymas	95
8.3. Buvusio tikrojo nario atsakomybė pagal ūkinių bendrijų prievoles kreditoriams	97
9 skyrius. Ūkinių bendrijų teisinių formų konkurencingumas	98
10 skyrius. Apibendrinimas	104
10.1. Teisinio reglamentavimo gairės ir kryptys	104
10.2. Siūlymų teisei aplinkai tobulinti santrauka	108
III DALIS / AKCINĖS BENDROVĖS IR UŽDAROSIOS AKCINĖS BENDROVĖS	111
1 skyrius. Bendrovė ir pagrindiniai jos požymiai	112
1.1. Bendrovę apibūdinantys požymiai	112
1.2. Bendrovių teisinės sistemos bruožai ir nuosavybės struktūra	118
1.3. Bendrovės interesai	130
1.4. Bendrovių teisės nuostatų dispozityvus pobūdis ir reguliavimo metodas	139
2 skyrius. Kapitalas ir akcijos	144
2.1. Kapitalas ir nominalioji akcijos vertė	144
3 skyrius. Bendrovės organai	155
3.1. Vienpakopė ir dvipakopė valdymo sistema	155
3.2. Kontroliuojančių akcininkų pareigos	171

4 skyrius. Mažumos akcininko teisių apsaugos priemonės uždaro tipo bendrovėse	184
4.1. Problemos pristatymas, tyrimo krypties apibrėžimas	184
4.2. Mažumos ir daugumos akcininko sąvokos	188
4.3. UAB akcininko padėties specifika	189
4.4. Daugumos akcininko piktnaudžiavimo formos uždaro tipo bendrovėje	192
4.5. Tiriamos jurisdikcijos ir bendrovės formos	196
4.6. Lyginamoji analizė.....	224
5 skyrius. Apibendrinimas	247
5.1. Bendrovių teisinio reglamentavimo gairės ir kryptys.....	247
 IV DALIS / MAŽOSIOS BENDRIJOS	251
1 skyrius. Bendrosios pastabos	252
2 skyrius. Mažosios bendrijos funkciniai analogai lyginamosios teisėtyros kontekste	254
3 skyrius. Reikalavimai mažosios bendrijos steigėjams (nariams).....	264
4 skyrius. Mažosios bendrijos valdymas.....	268
4.1. Decentralizuoto mažosios bendrijos valdymo modelis	270
4.2. Centralizuoto mažosios bendrijos valdymo modelis.....	271
5 skyrius. Mažosios bendrijos narių teisės ir pareigos	275
5.1. Steigėjų (narių) įnašai į mažąją bendriją ir narių paslaugos bei darbai mažajai bendrijai.....	275
5.2. Mažosios bendrijos nario balsavimo teisė.....	280
5.3. Mažosios bendrijos nario teisė į grynojo turto dalį likviduojant bendriją.....	283
5.4. Mažosios bendrijos nario teisė į informaciją	284
5.5. Fiduciarinės mažosios bendrijos nario pareigos.....	286
6 skyrius. Mažosios bendrijos nario statuso pasibaigimas.....	290
6.1. Savanoriškas mažosios bendrijos nario teisių perleidimas	292
6.2. Savanoriškas mažosios bendrijos nario pasitraukimas	295
6.3. Mažosios bendrijos nario statuso pasibaigimas dėl su dalyvio asmeniu susijusių aplinkybių	293
6.4. Kiti atvejai.....	304

7 skyrius. Mažosios bendrijos narių teisių apsauga.....	310
7.1. Išvestinis ieškinys	311
7.2. Teisė pasitraukti iš mažosios bendrijos reikalaujant priverstinai nupirkti mažosios bendrijos nario teises arba jas parduoti teismine tvarka	312
7.3. Teisė reikalauti priverstinai likviduoti mažąją bendriją dėl svarbių priežasčių išimtiniais atvejais teismine tvarka	313
8 skyrius. Apibendrinimas	314
8.1. Teisinio reglamentavimo gairės ir kryptys	314
8.2. Siūlymų teisei aplinkai tobulinti santrauka	319

V DALIS / ĮMONIŲ TEISĖS KODIFIKAVIMO PERSPEKTYVOS..... 323

THE CONVERGENCE AND DIVERGENCE OF LEGAL FORMS OF ENTERPRISES: IS LITHUANIAN LEGAL REGULATION ATTRACTIVE IN INTERNATIONAL CONTEXT? 329

INTRODUCTION	330
Part I. Sole proprietorship	332
Part II. General partnership and limited partnership	341
Part III. Public limited liability company and private limited liability company ...	370
Part IV. Small partnership	390
Part V. Codification prospects of company law	421

PRIEDAI 425

LITERATŪROS SĄRAŠAS.....	436
Teisės aktai	436
Specialioji literatūra.....	443
Praktinė medžiaga.....	456
Kita naudota medžiaga.....	459

SUTRUMPINIMŲ SĄRAŠAS

AB	Akinė bendrovė, juridinio asmens teisinė forma, reglamentuojama ABĮ.
ABĮ	Lietuvos Respublikos akcinių bendrovių įstatymas.
ABL	<i>Aktiebolagslag</i> , Švedijos Karalystės įstatymas, reglamentuojantis juridinio asmens teisines formas, kurios atitinka Lietuvos Respublikoje reglamentuojamas UAB ir AB.
AG	<i>Aktiengesellschaft</i> , Vokietijos Federacinės Respublikos juridinio asmens teisinė forma, kuri atitinka Lietuvos Respublikoje reglamentuojamą AB.
AktG	<i>Aktiengesetz</i> , Vokietijos Federacinės Respublikos įstatymas, reglamentuojantis juridinio asmens teisinę formą, kuri atitinka Lietuvos Respublikoje reglamentuojamą AB.
BV	<i>Besloten vennootschap</i> , Nyderlandų Karalystės juridinio asmens teisinė forma, kuri atitinka Lietuvos Respublikoje reglamentuojamą UAB.
BVK	Bendrovių valdymo kodeksas, taikomas atitinkamoje jurisdikcijoje.
BW	<i>Burgerlijk Wetboek</i> , Nyderlandų Karalystės civilinis kodeksas.
CA 2006	<i>Companies Act 2006</i> , Jungtinės Karalystės įstatymas, reglamentuojantis juridinio asmens teisines formas, kurios atitinka Lietuvos Respublikoje reglamentuojamas UAB ir AB.
CK	Lietuvos Respublikos civilinis kodeksas.
CPK	Lietuvos Respublikos civilinio proceso kodeksas.
DGCL	<i>Delaware General Corporations Law</i> , Delavero valstijos kodekso 8 dalis, reglamentuojanti juridinio asmens teisines formas, kurios atitinka Lietuvos Respublikoje reglamentuojamas UAB ir AB.
EEIG	<i>European Economic Interest Grouping</i> , ES Tarybos reglamento (EEB) Nr. 2137/85 dėl Europos ekonominių interesų grupių reguliuojama neribotos atsakomybės organizacinė teisinė forma.
EMCA	<i>European Model Company Act</i> , ES bendrovių teisės mokslininkų iniciatyva parengtas pavyzdinis bendroves reglamentuojančių nuostatų ir taisyklių rinkinys, skirtas valstybėms narėms.
ES	Europos Sąjunga.
ESTT	Europos Sąjungos Teisingumo Teismas
GmbH	<i>Gesellschaft mit beschränkter Haftung</i> , Vokietijos Federacinės Respublikos juridinio asmens teisinė forma, kuri atitinka Lietuvos Respublikoje reglamentuojamą UAB.
GmbHG	<i>Gesetz betreffend die Gesellschaften mit beschränkter Haftung</i> , Vokietijos Federacinės Respublikos įstatymas, reglamentuojantis juridinio asmens teisinę formą, kuri atitinka Lietuvos Respublikoje reglamentuojamą UAB.

GP	<i>General Partnership</i> , JAV ir Jungtinės Karalystės juridinio asmens teisinė forma, kuri atitinka Lietuvos Respublikoje reglamentuojamą TŪB.
HB	<i>Handelsbolag</i> , Švedijos Karalystės juridinio asmens teisinė forma, kuri atitinka Lietuvos Respublikoje reglamentuojamą TŪB.
HGB	<i>Handelsgesetzbuch</i> , 1897, Vokietijos komercinis kodeksas (su paskutiniais pakeitimais 2017 m.).
IĮ	Individuali įmonė
KB	<i>Kommanditbolag</i> , Švedijos Karalystės juridinio asmens teisinė forma, kuri atitinka Lietuvos Respublikoje reglamentuojamą KŪB.
KG	<i>Kommanditgesellschaft</i> , Vokietijos Federacinės Respublikos juridinio asmens teisinė forma, kuri atitinka Lietuvos Respublikoje reglamentuojamą KŪB.
KK	<i>Code de commerce</i> , Prancūzijos komercinis kodeksas.
KŪB	Komandinė ūkinė bendrija, juridinio asmens teisinė forma, reglamentuojama Ūkinių bendrijų įstatyme.
LAT	Lietuvos Aukščiausiasis Teismas.
LLC	<i>Limited Liability Company</i> , JAV ribotos atsakomybės juridinio asmens teisinė forma.
LLP	<i>Limited Liability Partnership</i> , Jungtinės Karalystės ribotos atsakomybės partnerystė.
LP	<i>Limited Partnership</i> , JAV ir Jungtinės Karalystės juridinio asmens teisinė forma, kuri atitinka Lietuvos Respublikoje reglamentuojamą KŪB.
Ltd	<i>Private limited company</i> , Jungtinės Karalystės juridinio asmens teisinė forma, kuri atitinka Lietuvos Respublikoje reglamentuojamą UAB.
MBCA	<i>Model Business Corporation Act</i> , Jungtinių Amerikos Valstijų modelinis įstatymas, reglamentuojantis juridinio asmens teises formas, kurios atitinka Lietuvos Respublikoje reglamentuojamas UAB ir AB.
MBĮ	Lietuvos Respublikos mažųjų bendrijų įstatymas.
NV	<i>Naamloze vennootschap</i> , Nyderlandų Karalystės juridinio asmens teisinė forma, kuri atitinka Lietuvos Respublikoje reglamentuojamą AB.
OECD	<i>The Organisation for Economic Co-operation and Development</i> , Ekonominio bendradarbiavimo ir plėtros organizacija (EBPO)
OHG	<i>Offene Handelsgesellschaft</i> , Vokietijos Federacinės Respublikos juridinio asmens teisinė forma, kuri atitinka Lietuvos Respublikoje reglamentuojamą TŪB.
Plc	<i>Public limited company</i> , Jungtinės Karalystės juridinio asmens teisinė forma, kuri atitinka Lietuvos Respublikoje reglamentuojamą AB.
SA	<i>Sociétés anonymes</i> , Prancūzijos Respublikos juridinio asmens teisinė forma, kuri atitinka Lietuvos Respublikoje reglamentuojamą AB.
SARL	<i>Société à responsabilité limitée</i> , Prancūzijos Respublikos juridinio asmens teisinė forma, kuri atitinka Lietuvos Respublikoje reglamentuojamą UAB.
SAS	<i>Société par actions simplifiée</i> , Prancūzijos Respublikos juridinio asmens teisinė forma, kuri yra tarpinis variantas tarp UAB ir AB.
SCS	<i>Société en commandite</i> , Prancūzijos Respublikos juridinio asmens teisinė forma, kuri atitinka Lietuvos Respublikoje reglamentuojamą KŪB.

SNC	<i>Société en nom collectif</i> , Prancūzijos Respublikos juridinio asmens teisinė forma, kuri atitinka Lietuvos Respublikoje reglamentuojamą TŪB.
Švedijos AB	<i>Aktiebolag</i> , Švedijos Karalystės juridinio asmens teisinė forma, kuri atitinka Lietuvos Respublikoje reglamentuojamą bendrovės formą (tiek atviro, tiek uždaro tipo).
TSRS	Tarybų Socialistinių Respublikų Sąjunga.
TŪB	Tikroji ūkinė bendrija, juridinio asmens teisinė forma, reglamentuojama Ūkinių bendrijų įstatyme.
UAB	Uždaroji akcinė bendrovė, juridinio asmens teisinė forma, reglamentuojama ABĮ.
ŪBĮ	Lietuvos Respublikos ūkinių bendrijų įstatymas.
ULLCA	<i>Uniform Limited Liability Company Act</i> , JAV modelinis aktas, skirtas ribotos atsakomybės juridinio asmens teisei formai reglamentuoti.
ULPA	<i>Uniform Limited Partnership Act</i> , JAV modelinis aktas, skirtas KŪB teisei formai reglamentuoti.
UPA	<i>Uniform Partnership Act</i> , JAV modelinis aktas, skirtas TŪB teisei formai reglamentuoti.
URSSAF	<i>Unions de Recouvrement des Cotisations de Sécurité Sociale et d'Allocations Familiales</i> , socialinio draudimo įstaigos atitiktis Prancūzijoje.

SĄVOKOS IR APIBRĖŽIMAI

Antroji įmonių teisės direktyva	2012 m. spalio 25 d. Europos Parlamento ir Tarybos direktyva 2012/30/ES dėl apsaugos priemonių, kurių valstybės narės, siekdamos tokias priemones suvienodinti, reikalauja iš Sutarties dėl Europos Sąjungos veikimo 54 straipsnio antroje pastraipoje apibrėžtų bendrovių, jų narių ir kitų interesų apsaugai, akcines bendroves steigiant, palaikant ir keičiant jų kapitalą, koordinavimo.
Atstovavimo teorija	Ekonominė privačios firmos (bendrovės) teorija, kuri pabrėžia atstovo ir atstovaujamojo santykių svarbą ir pateikia teisinį teorinį pagrindą mažinti galimus neigiamus atstovavimo santykių padarinius.
Atviro tipo bendrovė	Ribotos civilinės atsakomybės privatus juridinis asmuo, kurio forma atitinka arba funkcinio atžvilgiu yra tapati ABĮ reglamentuojamai AB.
Strateginis planas 2012	Komisijos komunikatas Europos Parlamentui, Tarybai, Europos ekonomikos ir socialinių reikalų komitetui ir Regionų komitetui „Europos bendrovių teisės ir įmonių valdymo veiksmų planas: šiuolaikinė teisinė sistema didesniai akcininkų aktyvumui ir įmonių tvarumui užtikrinti“.
Uždaro tipo bendrovė	Ribotos civilinės atsakomybės privatus juridinis asmuo, kurio forma atitinka arba funkcinio atžvilgiu yra tapati ABĮ reglamentuojamai UAB.

IŽANGA

Ne paslaptis, kad vienos ar kitos valstybės ekonominę sėkmę lemia ne vien jos gamtos, žmogiškieji ištekliai, bet ir verslo teisinis reglamentavimas. Po Nepriklausomybės atkūrimo nauja Lietuvos teisės sistema buvo kuriama labai sparčiai, ne visada nuosekliai ir kol kas nepasizymi stabilumu. Praėjus daugiau nei ketvirčiui amžiaus nuo Nepriklausomybės ne tik galima, bet ir reikia pradėti vertinti verslo teisinio reglamentavimo Lietuvoje kokybę, siekiant atsakyti į klausimą, kas trukdo Lietuvos ekonominei pažangai, jos visuomenės verslumui augti. Idėja parengti skaitytojams pristatomą mokslo studiją kilo Vilniaus universiteto Privatinės teisės katedros mokslininkams, besidomintiems įmonių teise ir apskritai verslo teisinio reglamentavimo problematika. Kadangi verslo subjektai ir skatinamoji jėga yra inkorporuotos ar neinkorporuotos įmonės, buvo nuspręsta atlikti lyginamąją kai kurių įmonių teisinių formų reglamentavimo užsienio valstybėse analizę, siekiant palyginti ją su esama padėtimi Lietuvoje ir atsakyti į klausimą, ar tų įmonių veiklos teisinis reglamentavimas Lietuvoje tobulintinas, ir jeigu taip – kokiomis kryptimis. Mokslininkų grupės parengta paraiška laimėjo Lietuvos mokslo tarybos organizuotą konkursą ir šis tyrimas buvo finansuojamas Lietuvos mokslo tarybos. Tyrimo objektas yra lyginamoji kai kurių įmonių teisinių formų veiklos teisinio reglamentavimo užsienio valstybėse ir Lietuvoje analizė. Iš daugelio šiandien Lietuvoje žinomų įmonių teisinių formų buvo pasirinktos dažniausiai aptinkamos formos – individuali įmonė, akcinė ir uždaroji akcinė bendrovė, ūkinė bendrija ir mažoji bendrija. Atitinkamai dėl ribotos studijos apimties joje nėra analizuojamos retesnės esamos įmonių teisinės formos – kooperatyvai, žemės ūkio bendrovės, valstybės ir savivaldybių įmonės ir kt. Pasirinktų įmonių teisinių formų reglamentavimas analizuojamas naudojant funkcinį lyginamąjį metodą – pasirinktos šešios užsienio valstybės – Jungtinės Amerikos Valstijos, Jungtinė Karalystė, Nyderlandai, Prancūzija, Švedija ir Vokietija. Šį pasirinkimą lėmė tiek šių valstybių vieta pasaulio ekonomikoje, tiek ir kiti veiksniai. Pavyzdžiui, Nyderlandai pasirinkti tiek dėl jų liberalaus požiūrio į įmonių veiklos teisinį reglamentavimą, tiek dėl to, kad šios šalies patirtimi buvo remiamasi rengiant Lietuvos CK. Studijos tikslas – palyginti Lietuvos ir pasirinktų užsienio valstybių teisinį reglamentavimą, siekiant įvertinti Lietuvos esamą situaciją ir pateikti konstruktyvių jo tobulinimo pasiūlymų bei rekomendacijų įstatymų leidėjui. Lyginamasis metodas pasirinktas todėl, kad globali tapo ne tik ekonomika, bet ir teisė. Todėl teisinių idėjų, taisyklių ar net ištisinių teisės institutų „skolinimasis“ tampa įprastu dalyku. Antra vertus, vienas iš nacionalinės teisės sistemos vertinimo kriterijų yra savo taisyklių pa-

lyginimas su užsienio valstybėse galiojančiomis taisyklėmis, siekiant atsakyti į klausimą, o kuri sistema efektyvesnė – mūsų ar jų? Tačiau dėl ribotos studijos apimties kai kurie klausimai, susiję su įmonių teise, nėra analizuojami, pavyzdžiui, įmonių vadovų civilinė atsakomybė, darbuotojų dalyvavimas valdant įmonę. Dėl tos pačios priežasties taip pat nėra analizuojama kitų teisės šakų – mokesčių, darbo, socialinio aprūpinimo ir kt. reikšmė įmonių veiklos teisiniam reglamentavimui. Ši knyga taip pat gali būti naudinga teisininkams praktikams ir naudojama kaip mokomoji teisės ir ekonomikos studijų priemonė.

Autoriai

I DALIS

INDIVIDUALI
IMONÈ

1 skyrius. Individualaus verslo reikšmė

Istoriškai pirmoji verslo forma buvo ne kas kita, o individualus (šeimos) verslas. Istoriniai tyrimai patvirtina, kad individualaus verslo ištakos yra Mesopotamija, Babilonas, Asirija, kurių teritorijoje archeologinių kasinėjimų metu buvo rasta verslo apskaitos knygu¹. Kitos verslo teisinės formos – bendrijos, akcinės bendrovės, kooperatyvai atsirado gerokai vėliau – XVI–XVII amžiuje. Pavyzdžiui, pirmoji prekybos kompanija Anglijoje įsteigta 1600 m., pirmasis Anglijos akcinis bankas – 1694 m.² Individualus verslas, tūkstančius metų buvęs vienintele verslo forma, savo reikšmės nepraranda ir šiuolaikiniame stambių korporacijų ir transnacionalinių kompanijų pasaulyje³. Pavyzdžiui, 2001 m. Europos Sąjungoje individualios įmonės (toliau – IĮ) sudarė daugiau nei 50 procentų visų įmonių⁴. Tačiau individualaus verslo dalis įvairių valstybių ekonomikoje skiriasi. Tą iš dalies lemia vienos ar kitos visuomenės istorinės vystymosi sąlygos, geografinė padėtis, gamtos išteklių, bendroji ir verslo kultūra, teisinis reglamentavimas ir daugybė kitų veiksnių, pavyzdžiui, net ir žmogaus biologiniai ir genetiniai duomenys⁵. Daugelis ekonomistų sutaria, kad šiuolaikinės visuomenės skatinamoji ekonominė jėga – ne stambios kompanijos, o iniciatyvus, išradingas, nebijantis rizikuoti ir priimti asmeninės atsakomybės individualus verslininkas⁶. Būtent individualus verslininkas yra tas žmogus, kurio asmenyje sutampa ir darbuotojas, ir darbdavys; jis kartu yra ir verslo savininkas, ir verslo organizatorius bei koordinatorius; jis yra įvairiausių sutarčių šalis, priimanči atsakomybę už riziką dėl nežinomybės; jis yra ne tik sprendimų priėmėjas, bet ir inovatorius, vadybininkas ir lyderis⁷.

Pagal tai, kiek visuomenės narių verčiasi individualia ūkine komercine veikla, kokią dalį bendro įmonių skaičiaus sudaro IĮ, vertinamas ir tam tikros visuomenės verslumas. Nors ekonomistai nesutaria dėl visuomenės verslumo vertinimo kriterijų⁸, tačiau vienas iš

¹ Išsamiau apie verslo istorinę raidą žr.: CASSON, M.; GODLEY, A. *Entrepreneurship and Historical Explanation. Entrepreneurship in Theory and History*. Edited by CASIS, Y.; PEPELAKIS MINOGLU, I. London: Palgrave Macmillan, 2005, p. 25–60; LANDES, D. S., et al. *The Invention of Enterprise: Entrepreneurship from Ancient Mesopotamia to Modern Times*. Princeton: Princeton University Press, 2012, p. 8–35.

² HÉBERT, R. F.; LINK, A. N. *A History of Entrepreneurship*. London: Routledge, 2012, p. 1–5.

³ EYAL-COHEN, M. Legal Mirrors of Entrepreneurship. *Boston College Law Review*, 2014, Vol. 55, p. 719–773.

⁴ MUNKERT, M. J. *Founding a Company. Handbook of Legal Forms in Europe*. Edited by MUNKERT, M. J. et al. Berlin: Springer, 2010, p. 50, 240.

⁵ BÖNTE W.; PROCHER V. D.; URBIG D. Biology and Selection Into Entrepreneurship – The Relevance of Prenatal Testosterone Exposure. *Entrepreneurship Theory and Practice*, September, 2016, p. 1121–1148.

⁶ SOLNYŠKINIENĖ, J. Verslumo raiškos teorinės interpretacijos ir praktinės neveroslumo pasekmės: Lietuvos patirtis. *Ekonomika ir vadyba*, 2008, t. 13, p. 700.

⁷ HÉBERT, R. F.; LINK, A. N. *A History of Entrepreneurship*. London: Routledge, 2012, p. 1–5.

⁸ BEINORAITĖ, Š.; DREJERIS, R. Gyventojų verslumo matavimo modelis. *Verslas: Teorija ir praktika*, 2014, t. 15(3), p. 199–209.

tokių kriterijų yra įmonių skaičius vienam tūkstančiui gyventojų. Pagal šį rodiklį 2006 m. vienam tūkstančiui Lietuvos gyventojų vidutiniškai teko 18 įmonių, Europos Sąjungoje – 52 įmonės, JAV – apie 70 įmonių⁹. Taigi pagal šį rodiklį Lietuvos visuomenės verslumas buvo 2,8 karto mažesnis nei Europos Sąjungos vidurkis ir 3,8 karto mažesnis nei JAV. Tiesa, šis rodiklis Lietuvoje nuo 2006 m. tolydžio šiek tiek didėja. 2008 m. jis buvo 20; 2009 m. – 21; 2010 m. – 20; 2011 m. – 22, 2012 m. – 21; 2013 m. – 22; 2014 m. – 23; 2015 m. – 26. Kitas svarbus rodiklis, iliustruojantis individualios ūkinės komercinės veiklos reikšmę ir visuomenės verslumą, yra fizinių asmenų, besiverčiančių individualia veikla, skaičius vienam tūkstančiui gyventojų. Lietuvoje 2008 m. šis rodiklis buvo 35; 2009 m. – 38; 2010 m. – 40; 2011 m. – 26; 2012 m. – 33; 2013 m. – 34; 2014 m. – 41; 2015 m. – 50¹⁰.

Ekonominio bendradarbiavimo ir plėtros organizacija (OECD / EBPO) taip pat skaičiuoja bendro dirbančiųjų asmenų skaičiaus individualia veikla besiverčiančių asmenų skaičių. Lietuvoje 2015 m. buvo 1 820 517 darbingo amžiaus asmenų, iš jų individualią veiklą (įskaitant notarų, antstolius, advokatus ir jų padėjėjus bei ūkininkus) vykdė 239 738 asmenys, t. y. šis rodiklis buvo apie 13 procentų. Europos Sąjungos vidurkis yra 16,5 procento. Pagal šį rodiklį Lietuvą lenkia Suomija (13,5 proc.), Jungtinė Karalystė (14,5 proc.), Belgija (15,1 proc.), Slovakija (15,6 proc.), Olandija (15,9 proc.), Slovėnija (16,9 proc.) Airija (17,1 proc.), Čekija (17,9 proc.), Ispanija (17,9 proc.), Lenkija (21,8 proc.), Portugalija (22,1 proc.), Italija (25,1 proc.), Graikija (36,9 proc.)¹¹. Lietuva taip pat atsilieka ir pagal IĮ reikšmę šalies ekonomikoje. Antai 2016 m. pradžioje Lietuvoje iš viso buvo 99 200 veikiančių ūkio subjektų, iš jų – 9 897 IĮ. Taigi IĮ sudarė tik 9,9 procento visų ūkio subjektų. Lietuvoje 2016 m. pradžioje iš viso dirbo 928 022 ūkio subjektų dirbantieji, iš jų IĮ – 40 634, arba 4,3 procento¹². Pažymėtina, kad Lietuvoje matoma nuolatinė IĮ įmonių skaičiaus ir jų reikšmės šalies ekonomikoje mažėjimo tendencija. Pavyzdžiui, Lietuvoje 2003 m. IĮ sudarė 51 procentą visų įmonių ir jos sukūrė apie 23 procentus bendrosios pridėtinės vertės¹³. Tačiau vėliau jų skaičius ėmė mažėti. Antai 2004 m. IĮ sudarė 48 procentus, 2007 m. – 40,5 procento, 2010 m. – 28,6 procento visų įmonių skaičiaus¹⁴. Užsie-

⁹ SOLNYŠKINIENĖ, J. Verslumo raiškos teorinės interpretacijos ir praktinės neverslumo pasekmės: Lietuvos patirtis <...>, p. 703.

¹⁰ Lietuvos Respublikos statistikos departamentas. Šalies ūkio konkurencingumo rodikliai (2015) [interaktyvus. Žiūrėta 2016-05-24]. Prieiga per internetą: <<https://www.osp.stat.gov.lt/documents/10180/259432/kokurencingumas.xls>>.

¹¹ Employment. Self-employment Rate. OECD Data [interaktyvus. Žiūrėta 2016-05-24]. Prieiga per internetą: <<https://data.oecd.org/emp/self-employment-rate.htm>>; The Missing Entrepreneurs 2015. Policies for Self-Employment and Entrepreneurship. Paris, OECD Publishing, 2015, p. 161–163.

¹² Statistinių rodiklių analizė [interaktyvus. Žiūrėta 2016-05-24]. Prieiga per internetą: <<https://www.osp.stat.gov.lt/statistini-rodikliu-analize?portletFormName=visualization.xls>>.

¹³ *Lietuvos smulkaus ir vidutinio verslo būklė*. Lietuvos smulkaus ir vidutinio verslo plėtros agentūra. Vilnius, 2004, p. 15.

¹⁴ PERKUMIENĖ, D.; ČIULEVIČIENĖ, V.; ir MERKIENĖ, R. Economic Approach to Individual Enterprise. *Ekonomika ir vadyba: aktualijos ir perspektyvos*, 2007, nr. 1(8), p. 216.

nio valstybėse II reikšmė ekonomikoje yra gerokai didesnė. Vokietijos nacionalinio banko 2014 m. atliktas tyrimas parodė, kad Europos Sąjungos valstybėse dominuoja būtent labai mažos, mažos ir vidutinės įmonės¹⁵. 2012 m. duomenimis, labai mažos, mažos ir vidutinės įmonės Europos Sąjungoje sudarė 99,8 procento visų įmonių. Įmonės, kuriose dirbo 10 ir mažiau darbuotojų, t. y. labai mažos įmonės, Europos Sąjungoje sudaro 92,1 procento, jos sukuria apie 21 procentą pridėtinės vertės¹⁶.

2008 m. prasidėjusi pasaulinė ekonomikos krizė paskatino valstybes iš naujo įvertinti individualios ūkinės veiklos bei labai mažų ir mažų įmonių reikšmę ir imtis konkrečių jų veiklos teisinio reglamentavimo bei verslo sąlygų gerinimo priemonių. Europos Komisija dar 2008 m. birželio 25 d. pristatė dešimčia principų grindžiamą iniciatyvą „pradėk nuo mažo“ ir patvirtino Europos smulkiojo verslo aktą (angl. *Small Business Act*)¹⁷. Šiuo dokumentu Europos Komisija siekia sukurti tokią aplinką, kurioje verslas, o ypač šeimos verslas, galėtų klestėti. Pagrindiniai šio akto principai yra siekis palengvinti sąlygas smulkiąjam verslui gauti finansavimą ir gerinti verslo teisinę aplinką¹⁸; užtikrinti, kad viešojo administravimo institucijos savo veikloje atsižvelgtų į smulkiojo verslo poreikius; užtikrinti, kad sąžiningiems verslininkams, kurie bankrutavo, būtų suteikta antra galimybė ir pan. Europos Komisija taip pat 2013 m. sausio 9 d. paskelbė komunikatą „Veiksmų planas „Verslumas 2020“¹⁹, kuriuo siekiama atkurti Europos Sąjungoje verslumo dvasią. Šiame dokumente buvo pažymėta, kad verslumo lygis Europos Sąjungoje gerokai mažesnis nei JAV ar Kinijoje. Antai Europos Sąjungoje savarankišką, o ne samdomą darbą renkami 37 procentai europiečių, o JAV – 51 procentas, o Kinijoje – 56 procentai. Veiksmų plane keliamas uždavinys didinti verslininkų skaičių Europos

¹⁵ Pagal Europos Sąjungoje nustatytą klasifikavimą labai maža (mikro) įmone laikoma įmonė, kurioje dirba mažiau kaip 10 darbuotojų ir kurios finansiniai duomenys atitinka bent vieną iš šių sąlygų: 1) įmonės metinės pajamos neviršija 2 mln. eurų; 2) įmonės balanse nurodyto turto vertė neviršija 1,5 mln. eurų. Maža įmone laikoma įmonė, kurioje dirba mažiau kaip 50 darbuotojų ir kurios finansiniai duomenys atitinka bent vieną iš šių sąlygų: 1) įmonės metinės pajamos neviršija 7 mln. eurų; 2) įmonės balanse nurodyto turto vertė neviršija 5 mln. eurų. Vidutine įmone laikoma įmonė, kurioje dirba mažiau kaip 250 darbuotojų ir kurios finansiniai duomenys atitinka bent vieną iš šių sąlygų: 1) įmonės metinės pajamos neviršija 40 mln. eurų; 2) įmonės balanse nurodyto turto vertė neviršija 27 mln. eurų. Taigi į šią kategoriją patenka ne tik individualios įmonės, bet ir kitų teisinių formų įmonės, atitinkančios šiuos kriterijus.

¹⁶ *Deutsche Bank. Business Demographics and Dynamics in Europe. Trends in the Composition of the Economy Landscape.* April 14, 2014 [interaktyvus. Žiūrėta 2016-05-25]. Prieiga per internetą: <https://www.dbresearch.com/PROD/DBR_INTERNET_EN-ROD/PROD000000000333112/Business_demographics_and_dynamics_in_Europe%3A_Tren.PDF>

¹⁷ Europos Komisijos 2008 m. birželio 25 d. iniciatyva „Europos smulkiojo verslo aktas“ [interaktyvus. Žiūrėta 2016-05-25]. Prieiga per internetą: <http://ec.europa.eu/enterprise/entrepreneurship/sba_en.htm>

¹⁸ Pvz., Europos Komisijos pranešime nurodoma, kad viena iš teisinio reglamentavimo problemų yra ta, jog nėra atsižvelgiama į įmonės dydį. Antai ir smulkioms įmonėms yra privalomas 41 000 administracinių reikalavimų, kurie šiaip jau turėtų būti taikomi tik didelėms įmonėms.

¹⁹ Europos Komisija. 2013 m. sausio 9 d. komunikatas „Veiksmų planas „Verslumas 2020“ [interaktyvus. Žiūrėta 2016-05-25]. Prieiga per internetą: <<http://eur-lex.europa.eu/legal-content/LT/TXT/PDF/>>.

Sąjungoje, diferencijuoti įmonių veiklos teisinį reglamentavimą atsižvelgiant į įmonių dydį. Jame siūloma principą „visų pirma galvokime apie mažuosius“ (t. y. prioritetas dėmesys smulkioms įmonėms) paversti Europos Sąjungos ir kiekvienos jos valstybės narės politikos pagrindu.

Lietuvos Respublikos ūkio ministerija, įgyvendindama minėtą Europos Komisijos komunikatą, 2014 m. lapkričio 26 d. įsakymu Nr. 4-850 patvirtino „Lietuvos verslumo veiksmų 2014–2020 metų planą“²⁰. Plane numatyta pasiekti, kad 2020 m. Lietuvoje veikiančių labai mažų, mažų ir vidutinių įmonių skaičius ir fizinių asmenų, užsiimančių individualia ūkine komercine veikla, skaičius tūkstančiui gyventojų pasiektų 80, o savarankiškai dirbančių asmenų skaičius tūkstančiui gyventojų būtų 140. Taigi, nors visuotinai pripažįstama, kad individualus verslas yra reikšmingas tiek ekonominiu, tiek socialiu požiūriu ir yra parengta įvairių planų, kaip jį skatinti, tačiau kol kas šie planai nėra įgyvendinti.

2 skyrius. Individualaus verslo teisinis reglamentavimas užsienio valstybėse

2.1. Jungtinės Amerikos Valstijos

Jungtinėse Amerikos Valstijose IĮ (angl. *unincorporated business; individual (sole) proprietorship*) yra verslo forma, neturinti juridinio asmens teisinio statuso. Taigi IĮ nėra laikoma teisinių santykių subjektu²¹. IĮ JAV yra populiariausia verslo forma ir IĮ skaičius nuolat didėja. 1992 m. jų buvo 14 599 000, o 2014 m. IĮ skaičius pasiekė 23 milijonus²² ir jos sudaro daugiau kaip 2/3 visų JAV įmonių²³. Jungtinėse Amerikos Valstijose individualia veikla užsiimančių gyventojų skaičiaus rodiklis 2015 m. buvo 10,1 procento (1994 m. – 12,1 proc.), individualia veikla vertėsi daugiau nei 15 mln. amerikiečių²⁴.

Nepaisant IĮ populiarumo, JAV nėra federalinio teisės akto, kuris reglamentuotų IĮ steigimą ir jos veiklą. Jokio specialaus teisės akto, skirto IĮ, taip pat neturi nė viena vals-

²⁰ *Teisės aktų registras*, 2014-11-26, nr. 17989.

²¹ FIEBIG, A. Corporations and Partnerships in USA. *International Encyclopedia of Laws. Commercial and Economic Law*. Edited by STUYCK J.; TERRY E. The Hague: Kluwer Law International, 2016, p. 29.

²² HODGE, S. A. The U.S. has More Individually Owned Businesses than Corporations [interaktyvus. Žiūrėta 2016-01-26]. Prieiga per internetą: <https://taxfoundation.org/us-has-more-individually-owned-businesses-corporations>.

²³ MILLER, R. L.; JENTZ, G. A. *Business Law Today*, 8th ed. Mason, Ohio: Thompson, 2008, p. 586.

²⁴ HIPPLE S. F.; HAMMOND L. A. Self-employment in the United States. US Bureau of Labor Statistics, March, 2016. [Interaktyvus. Žiūrėta 2017-01-30]. Prieiga per internetą: <https://www.bls.gov/spotlight/2016/self-employment-in-the-united-states/pdf/self-employment-in-the-united-states.pdf>.

tija²⁵. Todėl IĮ veiklą reglamentuoja bendrosios sutarčių, deliktų, atstovavimo, nuosavybės ir kitų teisės institutų normos.

IĮ įsteigti daugumoje JAV valstijų yra labai paprasta, nes nėra reikalaujama nei įstatų, nei rengti ir registruoti kitokių steigimo dokumentų. Jeigu fizinis asmuo IĮ įmonės pavadinime nenori nurodyti savo pavardės, tokiu atveju IĮ pavadinimą (firmos vardą) būtina įregistruoti atitinkamos grafystės registre. Jei veikla, kurios norima imtis, yra licencijuojama, savininkas turi gauti atitinkamą licenciją ar kitokį leidimą. Taip pat būtina atsidaryti banko sąskaitą IĮ vardu ir apdrausti savininko civilinę atsakomybę. Jeigu savininkas nori samdyti darbuotojų, jis dar privalo įsiregistruoti darbdavių registre ir gauti darbdavio identifikacinį numerį.

Turtas, naudojamas IĮ veikloje, nėra atskirtas nuo jos savininko turto, todėl savininkas už IĮ skolas atsako visu savo turtu. IĮ gali būti perleidžiama kitam asmeniui turto pirkimo ir pardavimo sutarties pagrindu. Ginčiuose, kurių kyla dėl IĮ veiklos, ieškovas ar atsakovas yra fizinis asmuo – jos savininkas. Pajamos, kurių gaunama iš IĮ veiklos, apmokestinamos kaip jos savininko – fizinio asmens – pajamos. Savininkas gali bet kada be jokių formalumų nutraukti IĮ veiklą ir kartu likti atsakingas už visas jos skolas. Savininkas taip pat gali IĮ transformuoti į ribotos atsakomybės bendrovę²⁶. IĮ savininkas yra asmeniškai atsakingas tiek už savo, tiek už samdomų darbuotojų padarytą žalą, taip pat už sutarčių nevykdymą ar pažeidimą. Todėl paprastai IĮ savininkai draudžia savo civilinę atsakomybę. IĮ atitinkamai baigiasi mirus jos savininkui ar jam tapus neveiksniam.

Nepaisant IĮ, kaip verslo teisinės formos, populiarumo, nurodoma ir šios verslo teisinės formos trūkumų, pagrindinis iš kurių – neribota įmonės savininko civilinė atsakomybė už įmonės skolas²⁷. Todėl JAV yra siūlymų priimti federalinį įstatymą, kuris numatytų IĮ savininko ribotą civilinę atsakomybę už įmonės skolas²⁸. Kol kas šie siūlymai nėra įgyvendinti.

2.2. Jungtinė Karalystė

Jungtinėje Karalystėje IĮ 2015 m. sudarė apie 29,5 procento visų įmonių²⁹. Tačiau matoma jų skaičiaus mažėjimo tendencija. Antai 2010 m. IĮ sudarė 38,6 procento visų įmo-

²⁵ KLEIN, W. A.; COFFEE, J. C. *Business Organization and Finance. Legal and Economic Principles*, 11th ed. New York: Foundation Press, 2010, p. 5–19.

²⁶ ELLENTUCK, A. B. *Converting a Sole Proprietorship into an LLC. The Tax Adviser*, October, 2005, p. 647–648.

²⁷ BALOUZYICH, J. M. B. *A Legal Guide to United States Business Organizations*. Berlin: Springer-Verlag, 2013, p. 29–31.

²⁸ CRUSTO, M. F. *Extending the Veil to Solo Entrepreneurs: A Limited Liability Sole Proprietorship Act (LLSP)*. *Columbia Business Law Review*, Vol. 2001, Issue 2, p. 381–430.

²⁹ LINDSAY, A.; MUNKERT, M. J. *Founding a Company in UK*. MUNKERT, M. J., et al. *Founding a Company. Handbook of Legal Forms in Europe*. Berlin: Springer, 2010, p. 240.

nių³⁰. Individualia veikla besiverčiančių gyventojų skaičiaus rodiklis Jungtinėje Karalystėje nuo 8,1 procento 1980 m. padidėjo iki 15,2 procento 2014 m.³¹

Iš Jungtinėje Karalystėje neturi juridinio asmens teisinio statuso. Atitinkamai teisinių santykių subjektas yra jos savininkas – fizinis asmuo. Todėl steigiant IĮ nereikia rengti įstatų, nėra taikoma jokių įstatinio kapitalo minimumo reikalavimų, o pati IĮ nėra registruojama įmonių registre. IĮ laikoma įsteigta, kai jos savininkas įsiregistruoja valstybinėje mokesčių institucijoje kaip savarankiškai dirbantis asmuo. Tą jis turi padaryti per tris mėnesius nuo savo ūkinės komercinės veiklos pradžios. IĮ gali turėti firmos vardą, kuris naudojamas kartu su savininko pavarde. Atitinkamai verslui naudojamas turtas nėra atskirtas nuo IĮ savininko turto ir savininkas asmeniškai atsako pagal visas IĮ prievolės. IĮ savininkas privalo tvarkyti pajamų ir išlaidų apskaitą. IĮ baigiasi mirus jos savininkui arba jam nutraukus ūkinę komercinę veiklą. Savininko bankrotas kartu yra ir IĮ bankrotas. Nors pripažįstama, kad didžiausias IĮ trūkumas yra savininko neribota civilinė atsakomybė, bet kartu nurodomi ir jos pranašumai, palyginti su kitomis verslo teisinėmis formomis: įsteigimo paprastumas, operatyvumas ir pigumas; nėra reikalavimo darbuotojams dalyvauti valdant įmonę; netaikomi atskleidimo ir audito reikalavimai; nesudėtinga organizacinė struktūra (vienasmenis vadovavimas); nėra korporacinių mokesčių³².

2.3. Nyderlandų Karalystė

Individualia veikla besiverčiančių gyventojų skaičiaus rodiklis Nyderlanduose nuo 12,2 procento 1980 m. padidėjo iki 16,7 procento 2014 m.³³ Nyderlanduose IĮ nėra juridinis asmuo. Todėl IĮ reiškia ne atskirą teisės subjektą, o ūkinę komercinę veiklą. IĮ Nyderlanduose steigama fiziniam asmeniui elektroniniu būdu užpildžius specialią paraiškos formą, kurioje nurodomas įmonės pavadinimas ir veiklos pobūdis, bei pateikus prekybos rūmų registro tarnybai savininko tapatybę patvirtinančius dokumentus. Įregistruojant IĮ jai suteikiamas įmonės kodas ir PVM mokėtojo kodas. IĮ savininkas moka gyventojų pajamų mokesį. Jis taip pat turi įsiregistruoti Nyderlandų mokesčių tarnyboje. Nors savininko turtas, skirtas verslui, neformaliai atskiriamas nuo jo asmeninio turto, kuris nėra naudojamas verslo tikslais, tačiau savininkas visais atvejais už IĮ skolas atsako visu savo turtu³⁴.

³⁰ Office for National Statistics. UK Business: Activity, Size and Location: 2015 [interaktyvus. Žiūrėta 2017-01-30]. Prieiga per internetą: <https://www.ons.gov.uk/businessindustryandtrade/business/activitysizeandlocation/bulletins/ukbusinessactivitysizeandlocation/2015-10-06#headline-figures>.

³¹ Self-employment Rate. World Bank Data [interaktyvus. Žiūrėta 2017-01-30]. Prieiga per internetą: <http://data.worldbank.org/indicator/SL.EMP.SELF.ZS>.

³² LINDSAY, A.; MUNKERT, M. J. Founding a Company in UK. MUNKERT, M. J., et al. *Founding a Company. Handbook of Legal Forms in Europe*. Berlin: Springer, 2010, p. 241–242.

³³ Self-employment Rate. World Bank Data [interaktyvus. Žiūrėta 2017-01-30]. Prieiga per internetą: <http://data.worldbank.org/indicator/SL.EMP.SELF.ZS>.

³⁴ Advantages of Working through a Sole Trader in Netherlands. [Interaktyvus. Žiūrėta 2015-09-16]. Prieiga per internetą: <http://www.dutch-accountants.com/advantages-of-working-through-a-sole-trader-in-netherlands>.

Todėl IĮ bankrotas reiškia ir savininko bankrotą ir, atvirkščiai, IĮ savininkas gali perleisti parduodamas savo turtą. IĮ ir jos prievolės paveldimos paveldint jos savininko turtą. Nors pagrindinis IĮ trūkumas yra jos savininko neribota civilinė atsakomybė, tačiau kartu nurodomi ir jos pranašumai: paprasta įsteigti; nėra korporacinių mokesčių; galimybė verslą palikti testamentu; galima perleisti verslą parduodant turtą; nesudėtinga veiklos nutraukimo tvarka³⁵.

2.4. Prancūzijos Respublika

Prancūzijos teisė pasižymi verslo teisinių formų gausa – priskaičiuojama 17 įvairių įmonių rūšių³⁶. Pagal skaičių populiariausia yra individualaus verslo teisinė forma – IĮ. Prancūzijoje IĮ (pranc. *Entreprise Individuelle*) laikoma pačia paprasčiausia tiek įsteigimo, tiek veiklos požiūriu verslo teisinė forma. Tai aiškinama labai paprasta jų steigimo tvarka (registracijos mokestis yra apie 56–168 EUR, steigimo trukmė – apie 12 dienų), nėra kapitalo minimumo reikalavimų, paprasta valdymo struktūra, nėra audito reikalavimų. Prancūzijoje IĮ sudaro apie 53 procentus visų įmonių³⁷. Individualia veikla užsiimančių gyventojų skaičiaus rodiklis Prancūzijoje nuo 16,3 procento 1980 m. sumažėjo iki 11,5 procento 2014 m.³⁸

IĮ Prancūzijoje neturi juridinio asmens teisinio statuso, o jos savininkas – fizinis asmuo – atsako visu savo turtu pagal IĮ prievoles. Prancūzijos teisės specifika ta, kad šiek tiek skiriasi komercinių ir nekomercinių IĮ steigimas ir jų apmokestinimas. Steigti IĮ gali fizinis asmuo, sulaukęs 18 metų amžiaus, tačiau fiziniam asmeniui leidžiama steigti tik vieną IĮ. Jeigu planuojama verstis komercine veikla (prekyba, gamyba ir kt.), IĮ registruojama Prekybos rūmų vedamame registre. Šiuo atveju IĮ savininkas gali suteikti IĮ firmos vardą. IĮ savininkas gali parduoti savo verslą parduodamas turtą arba nuomoti verslui skirtą turtą.

O asmenys, norintys verstis profesine veikla (advokatai, architektai, gydytojai ir kt.), registruojasi socialinio draudimo įstaigoje (URSSAF). Tokios IĮ negali turėti firmos vardo – jų pavadinime turi būti nurodyta savininko – fizinio asmens – pavardė³⁹.

³⁵ VAN DER LAARHOVEN, M.; PIETIA, C.; LANGELAAR, J. F. *Founding a Company in the Netherlands: Founding a Company. Handbook of Legal Forms in Europe*. Edited by MUNKERT, M. J. et al. Berlin: Springer, 2010, p. 157–160.

³⁶ LUTFALLA, E.; MUNKERT, M. J. *Founding a Company in France. Founding a Company. Handbook of Legal Forms in Europe*. Edited by MUNKERT, M. J. et al. Berlin: Springer, 2010, p. 50.

³⁷ Ibidem.

³⁸ Self-employment Rate. World Bank Data [interaktyvus. Žiūrėta 2017-01-30]. Prieiga per internetą: <http://data.worldbank.org/indicator/SI.EMP.SELF.ZS>.

³⁹ LUTFALLA, E.; MUNKERT, M. J. *Founding a Company in France. Founding a Company. Handbook of Legal Forms in Europe*. Edited by MUNKERT, M. J. et al. Berlin: Springer, 2010, p. 52–53.

IĮ savininkas moka gyventojų pajamų mokestį, tačiau asmenims, užsiimantiems komercine ir profesine veikla, taikomi skirtingi mokesčių režimai. IĮ savininkai taip pat moka socialinio draudimo mokestį kaip savarankiškai dirbantys asmenys.

Dar vienas Prancūzijos teisės ypatumas atsirado 2011 m., kai specialiu teisės aktu buvo numatyta galimybė steigti naują IĮ rūšį – ribotos atsakomybės IĮ (pranc. *Entreprise individuelle à responsabilité limitée*). Tokia IĮ taip pat neturi juridinio asmens teisinio statuso, tačiau jos savininko civilinė atsakomybė yra ribota – jis atsako tik tuo turtu, kuris bus skirtas verslui. Atitinkamai tokiu atveju negalima nukreipti išieškojimo pagal IĮ prievolės į įmonės savininko šeimos būstą ar kitą turtą, kuris nebuvo skirtas verslui. Tam, kad būtų galima įkurti tokią įmonę, būsimasis savininkas privalo įvertinti savo turtą, kurio vertė viršija 30 000 EUR, ir notariškai patvirtinti deklaraciją, koks jo turtas bus naudojamas verslo tikslais, bei įregistruoti šį turtą žemės registre. Taip pat tokios IĮ savininkas privalo tvarkyti metinę finansinę atskaitomybę ir kasmet atnaujinti turto, naudojamo verslo tikslais, deklaraciją, nurodyti turto pasikeitimus⁴⁰.

2.5. Švedijos Karalystė

Individualia veikla besiverčiančių gyventojų skaičiaus rodiklis Švedijoje 2013 m. buvo 10,6 procento⁴¹. 2014 m. Švedijoje registruota 1 078 725 įmonės, iš jų apie 54 procentus buvo IĮ⁴².

Švedijoje IĮ (šved. *enskild firma*) neturi juridinio asmens teisinio statuso. Todėl IĮ turtas nėra atskirtas nuo jos savininko – fizinio asmens – turto. Atitinkamai savininkas atsako visu savo turtu pagal IĮ prievolės. Ieškovas (atsakovas) teismo procese taip pat yra ne IĮ, o jos savininkas. Jeigu IĮ samdo darbuotojų, jų darbdaviu laikomas IĮ savininkas. IĮ laikoma įsteigta nuo jos savininko įsiregistravimo Švedijos mokesčių tarnyboje. Kaip įmonės kodas nurodomas jos savininko – fizinio asmens kodas. IĮ pavadinimas, nesutampantis su jos savininko pavarde, registruojamas Švedijos įmonių registre. Jeigu IĮ savininkas samdo darbuotojų, jis taip pat privalo įsiregistruoti kaip darbdavys⁴³.

⁴⁰ EIRL – Miracle or Placebo? [Interaktyvus. Žiūrėta 2017-01-30]. Prieiga per internetą: https://www.french-property.com/news/french_business/eirl_legal_status/.

⁴¹ Employment. Self-employment Rate. OECD Data [interaktyvus. Žiūrėta 2016-05-24]. Prieiga per internetą: <https://data.oecd.org/emp/self-employment-rate.htm>.

⁴² Statistics Sweden. [Interaktyvus. Žiūrėta 2017-01-30]. Prieiga per internetą: http://www.statistikdatabasen.scb.se/pxweb/en/ssd/START__NV__NV0109__NV0109L/BasfaktaFEngs07/table/tableViewLayout1/?rxid=d60fa731-d5a2-4a24-bcf6-b83b8108ac5d.

⁴³ PERSSON, A. H. Commercial and Economic Law of Sweden. *International Encyclopedia of Laws. Commercial and Economic Law*. Edited by STUYCK, J.; TERRY, E. The Hague: Kluwer Law International, 2016, p. 31–32.

2.6. Vokietijos Federacinė Respublika

Individualia veikla besiverčiančių gyventojų skaičiaus rodiklis Vokietijoje 2013 m. buvo 11,2 procento⁴⁴. Vokietijoje IĮ (vok. *Einzelunternehmen / Einzelkaufmännisches Unternehmen*) laikoma neinkorporuota verslo forma. Pagal skaičių IĮ yra pati gausiausia verslo teisinė forma Vokietijoje – 2006 m. buvo apie 2,1 mln. IĮ⁴⁵.

IĮ neturi juridinio asmens statuso ir nėra savarankiškas teisinių santykių subjektas. Tokiais atvejais fizinis asmuo – verslininkas (vok. *Kaufmann*) yra teisinių santykių subjektas. Verslininkas atsako pagal IĮ prievolės asmeniškai, jis taip pat yra atsakovas ir ieškovas bylose, susijusiose su IĮ veikla.

IĮ steigimo procedūra labai paprasta – nėra reikalaujama nei įstatų, nei įstatinio kapitalo minimumo. Visų pirma verslininkas turi įsiregistruoti vietos valstybinėje mokesčių institucijoje. Atsižvelgiant į IĮ dydį ir veiklos sritis gali būti reikalaujama, kad IĮ savininkas įsiregistruotų prekybos registre (vok. *eingetragener Kaufmann / eingetragene Kauffrau*). Pavyzdžiui, tokia registracija yra privaloma, jeigu IĮ metinė apyvarta yra 250 000 eurų ir daugiau. IĮ privalo vesti pajamų ir išlaidų apskaitą (tvarkyti finansinę atskaitomybę), tačiau auditas nėra privalomas, išskyrus didelį verslą. IĮ savininkas gali samdyti darbuotojų, įskaitant ir įmonės vadovą, kuris veikia pagal savininko išduotą prokurą⁴⁶.

3 skyrius. Lietuvos Respublika

Prielaidų individualiam verslui plėtotis Lietuvoje atsirado dar iki Nepriklausomybės paskelbimo, 1986 m. lapkričio 19 d. priėmus TSRS įstatymą „Dėl individualios darbinės veiklos“ (įsigaliojo 1987 m. gegužės 1 d.)⁴⁷. Šis teisės aktas galiojo Lietuvoje iki priimant 1990 m. gegužės 8 d. Lietuvos Respublikos įmonių įstatymą. Tačiau šis teisės aktas turėjo esminių trūkumų. Pirma, verstis individualia darbine veikla galėjo tik pensininkai, studentai, namų šeimininkės, neįgalūs asmenys, t. y. nedarbingi asmenys. Darbingi asmenys individualia darbine veikla galėjo verstis tik laisvu nuo pagrindinio darbo laiku. Ši nuostata laikytina pagrindiniu teisinio reglamentavimo trūkumu, nes draudė darbingiems asmenims verstis vien verslu. Taigi šiuo įstatymu praktiškai užkirstas kelias

⁴⁴ Employment. Self-employment Rate. OECD Data [interaktyvus. Žiūrėta 2016-05-24]. Prieiga per internetą: <<https://data.oecd.org/emp/self-employment-rate.htm>>.

⁴⁵ BEINART, D.; BURMEISTER, F.; TRIES, H.-J. *Mergers and Acquisitions in Germany*. Munich: Beck, 2009, p. 2–3.

⁴⁶ MUNKERT, M. J.; KÜSPERT, K. *Founding a Company in Germany*. MUNKERT, M. J., et al. *Founding a Company. Handbook of Legal Forms in Europe*. Berlin: Springer, 2010, p. 72–73.

⁴⁷ *Ведомости Верховного Совета СССР*, 1986, nr. 47-964.

formuotis verslininkų socialiniam sluoksniui. Antra, juo drausta individualia darbine veikla besiverčiantiems asmenims samdytis kitų darbuotojų. Trečia, įstatyme buvo numatytos veiklos sritys, kuriomis verstis buvo draudžiama, pavyzdžiui, gaminti gaminius iš brangiųjų metalų, gaminius iš brangiakailių žvėrelių kailių, kopijavimo ir dauginimo aparatus, antspaudus, užsiimti atrakcionų veikla, teikti medicinos paslaugas ir kt.

Plėtoti individualų verslą žemės ūkio srityje Lietuvoje buvo didesnių galimybių, nes dar 1989 m. liepos 4 d. buvo priimtas įstatymas „Dėl Lietuvos Respublikos valstiečio ūkio“⁴⁸, įteisinęs individualų verslą žemės ūkio srityje. Šis įstatymas galiojo net iki 1999 m. gegužės 19 dienos. Įstatymas įteisino tiek privačią nuosavybę į žemę, tiek ir teisę samdyti darbuotojų darbui valstiečių ūkyje. Pagal šį įstatymą fiziniai asmenys galėjo registruoti valstiečių ūkius tuometiniuose vykdomuosiuose komitetuose. Valstiečių ūkis (kuris neturėjo juridinio asmens teisinio statuso) buvo laikomas įsteigtu nuo valstybinio žemės nuosavybės akto išdavimo dienos. Nors šis įstatymas ir įteisino privačią nuosavybę į ūkininkauti skirtą žemę, tačiau numatė ir ribojimų, kurie trukdė ūkininkauti. Antai remiantis įstatymo 5 straipsnio 3 dalimi ūkininkams drausta pirkti, parduoti, išnuomoti ar įkeisti žemę, nepaisant to, kad ji buvo privati jų nuosavybė. Todėl 1990 m. kovo 11 d. atkūrus Lietuvos Nepriklausomybę buvo būtina priimti naujus teisės aktus, kurie būtų sudarę teisinį pagrindą tikrajam individualiam verslui atsirasti ir vystytis. Vienas iš pirmųjų teisės aktų ekonomikos srityje – 1990 m. gegužės 8 d. priimtas Lietuvos Respublikos įmonių įstatymas⁴⁹. Šis įstatymas numatė asmenis, turinčius teisę verstis nuolatine ūkine komercine veikla, bei verslo teises formas. Viena iš tokių verslo teisinių formų įstatymo 7 straipsnyje numatyta individuali (personalinė) įmonė. Pagal šį straipsnį, IĮ neturėjo juridinio asmens teisinio statuso, todėl įmonės turtas nebuvo atskirtas nuo jos savininko – fizinio asmens turto, o jos savininkas atsakė visu savo turtu pagal IĮ prievoles. Antra vertus, įstatyme buvo numatyta, kad IĮ privalo turėti firmos vardą, kuriame turi būti nurodytas fizinis asmuo – jos savininkas. IĮ buvo laikoma įsteigta nuo jos įregistravimo įmonių rejestre dienos (įregistravimo mokestis buvo 100 rublių). Tuometė teismų praktika visiškai teisingai apibūdino IĮ teisinį statusą. Antai LAT vienoje iš bylų pagrįstai nurodė, kad „*Individuali (personalinė) įmonė yra taip vadinama neinkorporuota įmonė, kai verslininku, komersantu pripažįstama ne įmonė, kaip tokia, o fizinis asmuo. Šiais atvejais įmonė neturi požymių, būdingų įmonei, kaip juridiniam asmeniui (juridiniam asmeniui būdinga, kad jo turtas yra atskirtas nuo jo dalyvių turto; savarankiška juridinio asmens civilinė atsakomybė už savo prievoles tik savo turtu; savarankiški juridinio asmens interesai ir tikslai, nesutampantys su jo dalyvių individualiais interesais ir tikslais; veiklos trukmės neapibrėžtumas ir egzistavimas nepriklausomai nuo jo dalyvių pasikeitimo ar pasibaigimo; galimybė įsigyti turtą bei sudaryti sandorius savo*

⁴⁸ Valstybės žinios, 1989, nr. 20-242.

⁴⁹ Valstybės žinios, 1990, nr. 14-395.

vardu ir pan.). Tai reiškia, kad neinkorporuotos įmonės atveju, apie įmonę, kaip savarankišką teisės subjektą, negali būti kalbama, nes žodis „įmonė“ asocijuojasi ne su savarankišku subjektu, o su fizinio asmens – komersanto, verslininko individualia komercine-ūkinė veikla. Komersantu, verslininku yra fizinis asmuo, o ne individuali (personalinė) įmonė. Pati įmonė šiuo atveju yra tik fizinio asmens verslo teisinė forma, tam tikra fizinio asmens komercinė ūkinė veikla. Ta aplinkybė, kad komersantas, užsiimantis verslu individualios (personalinės) įmonės forma, privalo laikytis tam tikrų reikalavimų, taikomų pelno siekiantiems juridiniams asmenims – įregistruoti individualią (personalinę) įmonę, vesti įmonės balansą, suteikti įmonei firmos vardą, nėra pagrindu teigti teisinių santykių subjektu esant individualią (personalinę) įmonę, o ne fizinį asmenį – verslininką. Tokiais atvejais žodis „įmonė“ suprantamas ne kaip savarankišką teisinių santykių subjektą žyminti sąvoka, o tik kaip fizinio asmens verslo teisinė forma, neturinti savarankiško teisinio statuso ir nesanti savarankišku, atskiru asmeniu. Teisinių santykių subjektu būtent individualios (personalinės) įmonės savininkas, o ne pati įmonė, pripažįstama tiek privatinėje, tiek ir viešojoje teisėje⁵⁰.

Nors vėliau buvo priimti tam tikras įmonių rūšis – akcines bendroves, ūkines bendrijas, kooperatyvus ir kt. reglamentuojantys įstatymai, specialaus IĮ veiklą reglamentuojančio įstatymo nebuvo priimta. Tokio specialaus įstatymo poreikio ir nebuvo, nes IĮ neturėjo juridinio asmens teisinio statuso. Todėl IĮ veiklos teisinis reglamentavimas toliau buvo vykdomas Vyriausybės nutarimais ir kitų valstybės institucijų teisės aktais. Pavyzdžiui, Lietuvos Respublikos Vyriausybė 1993 m. lapkričio 16 d. nutarimu Nr. 851 numatė galimybę IĮ įsigyti patentus⁵¹. Įsigijusi patentą IĮ (o tiksliau – jos savininkas – fizinis asmuo) nebeprivalėjo mokėti fizinių asmenų pajamų mokesčio – jį pakeisdavo vienkartinis patento mokestis (nuo 70 iki 3 000 litų per metus).

Be IĮ, Įmonių įstatymo 1 straipsnyje numatyta dar viena individualaus verslo teisinė forma – fizinio asmens individuali ūkinė komercinė veikla nusteigiant IĮ. Tačiau tokiai individualaus verslo formai Įmonių įstatymas nebuvo taikomas, o jos teisinis pagrindas buvo 1990 m. spalio 5 d. priimtas Lietuvos Respublikos fizinių asmenų pajamų mokesčio laikinasis įstatymas⁵². Šiame įstatyme savo ruožtu buvo numatyta, kad fiziniai asmenys individualia ūkinė komercinė veikla nusteigdami IĮ gali užsiimti įsiregistruotą valstybinėje mokesčių inspekcijoje. Tokių fizinių asmenų pajamos iš ūkinės komercinės veiklos buvo apmokestinamos 30 procentų pajamų mokesčiu. 1995 m. gegužės 16 d. įstatymu buvo pakeistas Lietuvos Respublikos fizinių asmenų pajamų mokesčio laikinojo įstatymo 33 straipsnis⁵³. Šiuo pakeitimu numatyta dar viena individualaus verslo forma nusteigiant IĮ – ūkinė komercinė veikla pagal patentą, t. y. patentą dabar galėjo įsigyti ne tik IĮ, bet

50 LAT Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-445/2001.

51 Valstybės žinios, 1993, nr. 62-1183.

52 Valstybės žinios, 1990, nr. 31-742.

53 Valstybės žinios, 1995, nr. 44-1077.

ir fizinis asmuo. Fiziniai asmenys, besiverčiantys ūkine komercine veikla pagal patentą, taip pat nemokėjo fizinių asmenų pajamų mokesčio. Šiuos pakeitimus detalizavo Lietuvos Respublikos Vyriausybės 1995 m. spalio 30 nutarimas Nr. 1398 „Dėl patentų išdavimo tvarkos“⁵⁴, kuriuo buvo nustatytos ūkinės komercinės veiklos rūšys, kuriomis fiziniai asmenys gali užsiimti tik įsigiję patentą, bei metinis mokesčio už patentą dydis (jis buvo nuo 50 iki 15 000 litų per metus). Taigi nuo 1995 m. Lietuvoje buvo keturios individualaus verslo teisinės formos: 1) IĮ, neturinti juridinio asmens teisinio statuso, veikianti remiantis Įmonių įstatymu ir CK; 2) valstiečių ūkis, neturintis juridinio asmens teisinio statuso, veikiantis pagal 1989 m. liepos 4 d. įstatymą „Dėl Lietuvos Respublikos valstiečio ūkio“; 3) fizinio asmens individuali ūkinė komercinė veikla, kuria verstis nereikalingas patentas; 4) fizinio asmens individuali ūkinė komercinė veikla, vykdoma pagal privalomą patentą.

1999 m. gegužės 4 d. buvo priimtas Lietuvos Respublikos ūkininko ūkio įstatymas⁵⁵, pakeitęs 1989 m. liepos 4 d. įstatymą „Dėl Lietuvos Respublikos valstiečio ūkio“. Pagal Ūkininko ūkio įstatymo 3 ir 6 straipsnius ūkininkas yra fizinis asmuo, įregistravęs savo ūkį savivaldybėje Ūkininkų ūkių registre. Ūkininko ūkis taip pat neturi juridinio asmens teisinio statuso. 2016 m. pradžioje Lietuvoje buvo įregistruota 124 891 ūkininkas ir jų partneriai.

2001 m. liepos 1 d. įsigaliojo naujas Lietuvos Respublikos civilinis kodeksas. Jame numatyta, kad visos įmonės, taigi ir IĮ, turi juridinio asmens teisinį statusą. Pagal Civilinio kodekso patvirtinimo, įsigaliojimo ir įgyvendinimo įstatymo⁵⁶ 13 straipsnio 2 dalį IĮ, kurios buvo įsteigtos ir įregistruotos iki 2001 m. liepos 1 d., tapo neribotos atsakomybės juridiniais asmenimis be atskiro perregistravimo. Taigi nuo 2001 m. liepos 1 d. individualus verslas Lietuvoje galėjo būti plėtojamas dvejopai – inkorporuota forma, t. y. steigiant juridinį asmenį – IĮ, ir neinkorporuota forma, nestieigiant IĮ. Inkorporuotą individualaus verslo formą, be CK, reglamentuoja ir 2003 m. lapkričio 6 d. priimtas Lietuvos Respublikos individualių įmonių įstatymas⁵⁷.

Po naujojo CK įsigaliojimo keitėsi ir neinkorporuotų individualaus verslo formų teisinis reglamentavimas. 2002 m. liepos 2 d. buvo priimtas naujas Lietuvos Respublikos gyventojų pajamų mokesčio įstatymas⁵⁸. Jame numatytos dvi neinkorporuoto individualaus verslo įteisinimo galimybės. Pirma, šio įstatymo 35 straipsnio 2 dalyje numatyta, kad nuolatinis Lietuvos gyventojas, pradėjęs vykdyti kokios nors rūšies individualią veiklą, privalo apie tai informuoti mokesčio administratorių centrinio mokesčio administratoriaus nustatyta tvarka. Ši tvarka buvo nustatyta 2002 m. gruodžio 24 d. Vals-

⁵⁴ Valstybės žinios, 1995, nr. 91-2043.

⁵⁵ Valstybės žinios, 1999, nr. 43-1358.

⁵⁶ Valstybės žinios, 2000, nr. 74-2262.

⁵⁷ Valstybės žinios, 2003, nr.112-4991.

⁵⁸ Valstybės žinios, 2002, nr. 73-3085.

tybinės mokesčių inspekcijos viršininko įsakymu Nr. 373⁵⁹. Šiems fiziniams asmenims mokesčių administratorius išduoda individualios veiklos pažymą ir jie registruojami Mokesčių mokėtojų registre. Tačiau ši tvarka netaikoma tiems fiziniams asmenims, kurie individualią veiklą vykdo pagal verslo liudijimus. Antra, aptariamo įstatymo 10 ir 26 straipsniuose numatyta, kad Vyriausybė turi teisę nustatyti veiklos rūšis, kuriomis galima verstis įsigijus verslo liudijimą. Verslo liudijimų išdavimo tvarką, taip pat veiklos rūšis, kuriomis galima verstis gavus verslo liudijimą, reglamentuoja Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2002 m. lapkričio 19 d. nutarimas Nr. 1797⁶⁰. Taigi dabar Lietuvoje yra keturios individualaus verslo teisinės formos: 1) IĮ, turinti juridinio asmens teisinį statusą ir veikianti pagal Individualių įmonių įstatymą bei CK; 2) valstiečių ūkis, neturintis juridinio asmens teisinio statuso, veikiantis pagal Ūkininko ūkio įstatymą; 3) fizinio asmens individuali ūkinė komercinė veikla pagal individualios veiklos pažymą; 4) fizinio asmens individuali ūkinė komercinė veikla, vykdoma pagal verslo liudijimą.

Teisinių formų gausa gali būti vertinama tiek teigiamai, tiek neigiamai. Teigiamas aspektas yra pasirinkimo galimybė, t. y. žmogus, norintis verstis individualiu verslu, gali rinktis iš kelių formų ir pasirinkti jam tinkamiausią. Antra vertus, tam tikrais atvejais pasirinkimo nėra. Pavyzdžiui, asmuo, norintis ūkininkauti, to negali daryti pagal individualios veiklos pažymą ar verslo liudijimą, o privalo steigti ūkininko ūkį. Verstis medicinos praktika pagal Lietuvos Respublikos 1996 m. rugsėjo 25 d. medicinos praktikos įstatymo⁶¹ 4 straipsnio 2 dalį galima tik sveikatos priežiūros įstaigoje, t. y. tik steigiant juridinį asmenį. O pagal Lietuvos Respublikos 1996 m. birželio 6 d. sveikatos priežiūros įstaigų įstatymą⁶² sveikatos priežiūros įstaiga gali būti tik juridinis asmuo. Taigi medicinos praktika negalima užsiimti nei pagal individualios veiklos pažymą, nei pagal verslo liudijimą. O advokatai gali praktikuoti tiek nesteigdami juridinio asmens, t. y. pagal individualios veiklos pažymą, tiek ir įsteigę juridinį asmenį (Advokatūros įstatymo 21 str.)⁶³.

Neigiamas individualaus verslo teisinių formų gausos aspektas yra tas, kad daugėja teisės aktų, nes kiekvienai formai taikomas atskiras skirtingas reglamentavimas. Pavyzdžiui, mokesčių teisės srityje kiekvienai formai taikomi skirtingi mokestiniai reikalavimai, skirtingi reikalavimai taip pat taikomi verslo buhalterinei apskaitai ir auditui. Todėl vertėtų svarstyti, ar nederėtų kai kurių individualaus verslo teisinių formų apskritai atsisakyti, ar bent jau unifikuoti jų teisinį reglamentavimą. Antra vertus, tam tikros asmenų, besiverčiančių individualiu verslu, kategorijos atsiduria nelygiavertėje padėtyje. Pavyzdžiui, norinčiam ūkininkauti asmeniui nereikia steigti juridinio asmens, o norinčiam

⁵⁹ *Valstybės žinios*, 2003, nr. 1-31.

⁶⁰ *Valstybės žinios*, 2002, nr. 112-4992. Dabar yra numatytos 88 veiklos rūšys, kuriomis galima verstis gavus verslo liudijimą.

⁶¹ *Valstybės žinios*, 1996, nr. 102-2313.

⁶² *Valstybės žinios*, 1996, nr. 66-1572.

⁶³ *Valstybės žinios*, 2004, nr. 50-1632.

verstis privačia medicina praktika būtina steigti juridinį asmenį. Medikai gali verstis privačia medicina praktika tik įsteigę juridinį asmenį, o advokatai gali rinktis net iš kelių galimų savo veiklos teisinių formų. Toks skirtingas teisinis reglamentavimas neturi nei teisinio, nei ekonominio, nei loginio pagrindimo.

Valstybinės mokesčių inspekcijos duomenimis, 2016 m. pradžioje Lietuvoje iš viso individualią ūkinę komercinę veiklą vykdė 239 738 fiziniai asmenys. Iš jų 82 231 veikė gavę individualios veiklos pažymą; 34 205 – gavę verslo liudijimą; buvo 126 183 ūkininkai ir jų partneriai; 2 969 advokatai ir jų padėjėjai; 379 notaras ir antstoliai⁶⁴. Statistikos departamento duomenimis, 2016 m. pradžioje Lietuvoje taip pat veikė apie 10 000 IĮ⁶⁵. Dauguma IĮ yra labai mažos įmonės, jose dirba tik įmonės savininkas ar jo šeimos nariai. Antai 2016 m. buvo 7 494 IĮ, kuriose dirbo 0–4 darbuotojai; 1 603 IĮ, jose dirbo 5–9 darbuotojai; 541 IĮ, kuriose dirbo 10–19 darbuotojų; 209 IĮ, jose dirbo 20–49 darbuotojai; 36 IĮ, kuriose dirbo 50–99 darbuotojai; 7 IĮ, kurios turėjo 100–149 darbuotojus; 6 IĮ, kuriose dirbo 150–249 darbuotojai; 1 IĮ, joje dirbo daugiau nei 250 darbuotojų⁶⁶. Taigi individualiu verslu 2016 m. pradžioje Lietuvoje vertėsi tik apie 8,3 procento visų Lietuvos gyventojų. Nedidelis Lietuvos visuomenės verslumas skatina ieškoti šio reiškinių priežasčių. Jų, be abejo, yra daug ir įvairių – tiek ekonominių, tiek socialinių, tiek psichologinių, tiek ir kitokių. Pavyzdžiui, 2010 m. atlikta smulkaus ir vidutinio verslo įmonių vadovų apklausa parodė, kad reikšmingiausia parama smulkiam ir vidutiniam verslui vadovai mano esant mokesčių lengvatas mažoms ir vidutinėms įmonėms (47,6 proc. apklaustų verslininkų) ir mokesčių administravimo supaprastinimą (17,7 proc. apklaustų verslininkų)⁶⁷.

Šis tyrimas orientuojasi į teisinio reglamentavimo padarinius individualaus verslo plėtrai, t. y. kaip individualaus verslo teisinis reglamentavimas gali skatinti arba, atvirkščiai, – stabdyti žmogaus norą verstis individualiu verslu. Šešių užsienio valstybių patirtis reglamentuojant IĮ veiklą analizuota siekiant nustatyti Lietuvos ir užsienio valstybių teisinio reglamentavimo skirtumus ir panašumus. Pagrindinis skirtumas, nustatytas tyrimo metu, yra tas, kad nė vienoje iš analizuotų užsienio valstybių IĮ nėra laikoma juridiniu asmeniu. Visų analizuotų valstybių teisė numato, kad IĮ nėra inkorporuota verslo forma, todėl IĮ teisinis subjektiškumas prilygsta jos savininko – fizinio asmens teisiniui subjektiškumui. Turtas, kurį fizinis asmuo – IĮ savininkas naudoja verslui, nėra atskirtas nuo fizinio asmens turto, t. y. pati IĮ, kaip turtinis kompleksas, laikomas fizinio asmens turto sudeda-

64 Fizinį asmenų – mokesčių mokėtojų, vykdančių veiklą, skaičius [interaktyvus. Žiūrėta 2016-05-25]. Prieiga per internetą: <<https://www.wmi.lt/cms/gyventojai>>.

65 Statistinių rodiklių analizė [interaktyvus. Žiūrėta 2016-05-24]. Prieiga per internetą: <<http://osp.stat.gov.lt/statistiniu-rodikliu-analiz?portletFormName=visualization>>.

66 Statistinių rodiklių analizė [interaktyvus. Žiūrėta 2016-05-24]. Prieiga per internetą: <<http://osp.stat.gov.lt/statistiniu-rodikliu-analiz?portletFormName=visualization>>.

67 BARTKUS, E. V. Smulkaus ir vidutinio verslo plėtros prognozės Lietuvoje ekonominės krizės pradžioje. *Ekonomika ir vadyba*, 2010, t. 15, p. 393.

maja dalimi, todėl ir atsakomybės subjektas pagal IĮ prievolės yra IĮ savininkas – fizinis asmuo. IĮ bankrotas kartu yra ir jos savininko – fizinio asmens bankrotas ir, atvirkščiai.

Analizuotų užsienio valstybių teisės doktrinoje nurodomi pagrindiniai argumentai, kodėl IĮ neturi juridinio asmens teisinio statuso. Pirmia, toks teisinis reglamentavimas leidžia fiziniam asmeniui daug paprasčiau, pigiau ir greičiau pradėti verslą, nes nereikia rengti įstatų, registruoti įmonės kaip atskiro teisės subjekto. IĮ pradeda veikti jų savininkui įsiregistravus mokesčių administravimo institucijoje (Jungtinė Karalystė), prekybos registre (Vokietija, Olandija, Prancūzija), įmonių registre. Antra, nėra taikomos darbo ir įmonių teisės normos, reglamentuojančios darbuotojų dalyvavimą valdant įmonę. Trečia, nėra reikalaujama turėti valdymo organų struktūrą, kuri privaloma juridiniams asmenims. Ketvirta, netaikomi korporaciniai mokesčiai, pavyzdžiui, pelno mokestis. Penkta, nėra taikomi juridiniams asmenims privalomi apskaitos ir audito reikalavimai. Šešta, paprasta perleidimo kitam asmeniui tvarka, t. y. IĮ kitam asmeniui parduodama kaip savininko – fizinio asmens turtas. Septinta, netaikomi kapitalo minimumo reikalavimai⁶⁸.

Lietuvoje IĮ tapimas juridiniu asmeniu gali būti laikoma viena iš priežasčių, kodėl mažėja šių įmonių skaičius. Juridinio asmens teisinio statuso suteikimas IĮ vertintinas neigiamai dėl kelių priežasčių. Pirmia, tapo sudėtingesnė jų steigimo tvarka, nes reikia parengti įmonės nuostatus bei atlikti kitus veiksmus, būtinus steigiant juridinius asmenis (Individualių įmonių įstatymo 4 str.). Tai atitinkamai padidino ir IĮ steigimo kaštus ir pailgino jų įsteigimo laiką. Antra, tapo sudėtingesnė ir IĮ likvidavimo tvarka. Trečia, mokesčių mokėtojas yra ne tik IĮ savininkas, bet ir pati IĮ, nes jai taikomi korporaciniai mokesčiai, pavyzdžiui, pelno mokestis, nekilnojamojo turto mokestis. Ketvirta, IĮ taikomi buhalterinės apskaitos reikalavimai (Individualių įmonių įstatymo 9 str.). Penkta, IĮ turi turėti vienasmenį vadovą (Individualių įmonių įstatymo 7 str.). Šešta, Individualių įmonių įstatymas nesuderintas su šeimos teise ir prieštarauja CK. Pagal Individualių įmonių įstatymo 6 straipsnį IĮ savininkas gali būti tik vienas fizinis asmuo, o pagal CK 3.88 straipsnį sutuoktinių bendrąja jungtine nuosavybe gali būti ir įmonė. Belieka padėkoti teismams, kurie prioritetą teikia CK ir pagrįstai pripažįsta, kad IĮ savininkais gali būti ir sutuoktiniai⁶⁹. Septinta, kadangi IĮ yra neribotos atsakomybės asmuo, tai visiškai nelogiškas yra Individualių įmonių įstatymo 8 straipsnis, kuriame numatoma, kad turtas individualiai įmonei priklauso nuosavybės teise. Aštunta, 2012 m. gegužės 10 d.

⁶⁸ MUNKERT, M. J., *et al. Founding a Company*, p. 68, 73, 160, 242. Individualios įmonės neturi juridinio asmens teisinio statuso ir kitose valstybėse, kurių teisinis reglamentavimas šioje studijoje nebuvo analizuojamas. Pavyzdžiui, Estijoje individuali įmonė neturi juridinio asmens teisinio statuso – fizinis asmuo gali užsiimti verslu įsiregistravęs prekybos registre: MERIMAA, M.; MÄNDLA, S. Estonia. Commercial and Economic Law/ International Encyclopedia of Laws. *Commercial and Economic Law*. Edited by STUCK, J.; TERRY, E. The Hague: Wolters Kluwer, 2012, p. 38–39.

⁶⁹ Žr., pvz., Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-94-916/2015.

priėmus Fizinių asmenų bankroto įstatymą⁷⁰, susiklostė paradoksali situacija, kai IĮ bankrotas vykdomas ne pagal Fizinių asmenų bankroto įstatymą, o pagal Įmonių bankroto įstatymą, nors IĮ savininkas atsako už IĮ skolas visu savo turtu. Tai reiškia, kad, išskėlus bankroto bylą IĮ, automatiškai turėtų būti keliama ir jos savininko bankroto byla, tačiau Fizinių asmenų bankroto įstatyme to nenumatyta.

Todėl svarstyti, ar nevertėtų grįžti prie iki 2001 m. liepos 1 d. buvusio teisinio reglamentavimo, kai IĮ neturėjo juridinio asmens teisinio statuso. Šis klausimas svarstyti- nas ir todėl, kad dauguma IĮ Lietuvoje pagal darbuotojų skaičių yra labai mažos įmonės. Antai IĮ, kuriose darbuotojų skaičius yra nuo 0 iki 4 darbuotojų, sudaro net 75,7 procen- to⁷¹. Taigi dauguma IĮ yra įmonės, kuriose dirba tik pats jos savininkas ar jo šeimos na- riai. Todėl tikrai nėra prasmės steigti juridinį asmenį – IĮ, nes ta pačia ūkine komercine veikla būtų galima verstis gavus individualios veiklos pažymą ar verslo liudijimą. Antra vertus, ūkininko ūkis, kurio valdomo turto vertė gali sudaryti ir keliolika ar keliasdešimt milijonų eurų⁷², neturi juridinio asmens teisinio statuso. Todėl IĮ tapsmą juridiniu as- meniu reikėtų iš naujo įvertinti kompleksiskai, t. y. kokie teigiami ir neigiami šio proce- so padariniai yra mokesčių, socialinės apsaugos, darbo, ekonominiu ir kitais aspektais.

4 skyrius. Apibendrinimas

Apibendrinus tyrimo rezultatus galima padaryti tokias išvadas:

1. Lietuvos visuomenės verslumo rodikliai rodo, kad Lietuva pagal individualaus verslo reikšmę ekonomikai atsilieka nuo daugumos labiausiai išsivysčiusių užsienio vals- tybių. Viena iš tokio atsilikimo priežasčių – nepakankamai efektyvus individualaus verslo teisinis reglamentavimas.
2. Individualus verslas Lietuvoje gali būti plėtojamas viena iš keturių formų. Formų gausa turi tiek teigiamų, tiek neigiamų padarinių, todėl svarstyti, ar nevertėtų jų unifikuoti arba kai kurių net atsisakyti.
3. Juridinio asmens teisinio statuso suteikimas IĮ turėjo neigiamų padarinių ir gali būti viena iš šių įmonių skaičiaus mažėjimo priežasčių. Todėl tikslinga grįžti prie ankstes- nio teisinio reglamentavimo, kai IĮ neturėjo juridinio asmens teisinio statuso.

⁷⁰ *Valstybės žinios*, 2012, nr. 57-2823.

⁷¹ Statistinių rodiklių analizė [interaktyvus. Žiūrėta 2016-05-24]. Prieiga per internetą: <<https://www.osp.stat.gov.lt/statistini-rodikliu-analize?portletFormName=visualization.xls>>.

⁷² Pavyzdžiui, Ūkininkų registro duomenys rodo, kad Lietuvoje yra 416 ūkininkų ūkių, kurių naudojamas žemės plotas yra nuo 100 iki 500 ha. Ūkininkų registras [interaktyvus. Žiūrėta 2016-05-31]. Prieiga per inter- netą: <<https://www.vic.lt/?mid=213>>.

II DALIS

ŪKINĒS BENDRIJOS

1 skyrius. Bendrosios pastabos

Lietuvoje siekiantiems vykdyti komercinę veiklą pagal nacionalinę privataus juridinio asmens teisinę formą asmenims sudaryta galimybė rinktis iš dešimties skirtingų rūšių, tarp kurių yra tikroji ūkinė bendrija ir komandinė ūkinė bendrija (toliau kartu – ūkinė bendrija)⁷³.

Tikrosios ūkinės bendrijos teisinė forma pasižymi asmeniniu pobūdžiu (lot. *intuitu personae*) – svarbus kiekvieno tikrojo nario asmuo ir jo indėlis į įmonės veiklą, dalyvių bendradarbiavimas pagrįstas asmeniniais, pasitikėjimu grįstais santykiais ir asmeninėmis kiekvieno jų savybėmis, dalyvių sudėties pasikeitimas remiasi „pasirink savo partnerį“ principu. Komandinės ūkinės bendrijos ypatumas yra tas, kad šioje ūkinėje bendrijoje yra dviejų skirtingų klasių dalyviai – tikrieji nariai – verslo valdytojai (aktyvūs dalyviai), kurių atsakomybė už ūkinės bendrijos prievoles yra neribota, ir komanditoriai – pasyvūs dalyviai, trečiųjų asmenų atžvilgiu atsakantys ribotai.

Lietuvoje ūkinių bendrijų teisinėmis formomis naudojamosi ypač vangiai. 2017 m. pradžios duomenimis, Lietuvoje veikiančios tikrosios ūkinės bendrijos sudarė apie 0,07 proc. visų veikiančių įvairių teisinių formų įmonių bei apie 0,09 proc. visų veikiančių mažų ir vidutinių įmonių teisinių formų įmonių⁷⁴, o veikiančios komandinės ūkinės bendrijos buvo dar mažiau populiaros ir tesudarė apie 0,02 proc. visų veikiančių įvairių teisinių formų įmonių bei apie 0,03 proc. visų veikiančių mažų ir vidutinių įmonių teisinių formų įmonių⁷⁵. 2017 m. pradžios duomenimis, Lietuvoje buvo per 83 tūkst. veikiančių įmonių, iš kurių tik 75 buvo tikrosios ūkinės bendrijos, 24 – komandinės ūkinės bendrijos (Priedas Nr. 11)⁷⁶.

Lietuvoje veikiančios ūkinės bendrijos (išskyrus vieną tikrąją ūkinę bendriją) kvalifikuojamos mažomis ir vidutinio dydžio įmonėmis (Priedas Nr. 6)⁷⁷. 2017 m. pradžios

⁷³ Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2003 m. lapkričio 12 d. nutarimas Nr. 1407 „Dėl Juridinių asmenų registro įsteigimo ir Juridinių asmenų registro nuostatų patvirtinimo“ (su pakeitimais ir papildymais). *Valstybės žinios*, 2003, nr. 107-4810 (nauja redakcija nuo 2016 m. sausio 1 d., TAR, 2015, nr. 2015-19870) (toliau – Nuostatai); 16 p.

⁷⁴ Lietuvos statistikos departamentas. Oficialios statistikos portalas. Verslas. Veikiantys ūkio subjektai. Veikiančių ūkio subjektų skaičius pagal ūkio subjekto teisinę formą ir darbuotojų skaičiaus grupes metų pradžioje [interaktyvus. Žiūrėta 2017-03-15] <<http://osp.stat.gov.lt/>>; 2017 m. pradžios duomenimis, Lietuvoje buvo 83 256 veikiančios įmonės, iš kurių tik 75 tikrosios ūkinės bendrijos ir 24 komandinės ūkinės bendrijos. Lietuvos statistikos departamentas. Oficialios statistikos portalas. Verslas. Veikiantys ūkio subjektai. Veikiančių mažų ir vidutinių įmonių skaičius pagal ekonominės veiklos rūšis (EVRK 2 red. sekcijų lygiu), teisinės formas apskrityse metų pradžioje [interaktyvus. Žiūrėta 2017-03-15] <<http://osp.stat.gov.lt/>>; 2017 m. pradžios duomenimis, Lietuvoje buvo 82 885 veikiančios mažos ir vidutinės įmonės, iš kurių 74 tikrosios ūkinės bendrijos ir 24 komandinės ūkinės bendrijos.

⁷⁵ *Ibidem*.

⁷⁶ *Ibidem*.

⁷⁷ LIETUVOS STATISTIKOS DEPARTAMENTAS. Oficialios statistikos portalas. Verslas. Veikiantys ūkio subjektai. Veikiančių mažų ir vidutinių įmonių skaičius pagal ekonominės veiklos rūšis (EVRK 2 red. sekcijų lygiu),

duomenimis, Lietuvoje daugiau kaip 85 proc. veikiančių tikrųjų ūkinių bendrijų ir per 70 proc. komanditinių ūkinių bendrijų turėjo ne daugiau kaip 9 darbuotojus (t. y. 64 iš 75 veikiančių tikrųjų ūkinių bendrijų ir 17 iš 24 veikiančių komanditinių ūkinių bendrijų)⁷⁸.

Vertinant sritis, kuriose 2017 m. pradžioje⁷⁹ veikė tikrosios ūkinės bendrijos, reikia pažymėti, kad daugiau kaip 61 proc. visų veikiančių tikrųjų ūkinių bendrijų (46 iš 75) veikė dvejose srityse: apdirbamosios gamybos (iš viso 16), didmeninės ir mažmeninės prekybos bei variklinių transporto priemonių ir motociklų remonto (iš viso 30). Be anksčiau aptartų ekonominės veiklos rūšių klasifikatoriuje⁸⁰ nurodomų veiklos rūšių, yra dar 17 veiklos rūšių, veikė vos 29 tikrosios ūkinės bendrijos (arba apie 39 proc.) (Priedas Nr. 7).

Vertinant sritis, kuriose 2017 m. pradžioje⁸¹ veikė komanditinės ūkinės bendrijos, reikia pasakyti, kad 25 proc. visų veikiančių komanditinių ūkinių bendrijų (arba 6 iš 24) veikė didmeninės ir mažmeninės prekybos bei variklinių transporto priemonių ir motociklų remonto srityje. Be visų likusių ekonominės veiklos rūšių klasifikatoriuje⁸² nurodomų veiklos rūšių, veikė 18 komanditinių ūkinių bendrijų (arba 75 proc.) (Priedas Nr. 8).

Gerinant teisinę aplinką ir didinant ūkinių bendrijų teisinių formų patrauklumą, reglamentavimas, skirtas šioms įmonėms, buvo pakeistas 2012 m. (toliau – 2012 m. teisės aktų pakeitimai). *Travaux preparatoires*, kurie skirti minėtiems 2012 m. teisės aktų

teisines formas apskrityse metų pradžioje [interaktyvus. Žiūrėta 2017-03-15]. Prieiga per internetą: <http://osp.stat.gov.lt/>. Pagal 2017 m. sausio 30 d. Lietuvos Respublikos statistikos departamento [monių statistikos skyriaus darbuotojų atsakymą duomenys apie ūkinių bendrijų priskyrimą labai mažoms įmonėms neišskiriami.

⁷⁸ LIETUVOS STATISTIKOS DEPARTAMENTAS. Oficialios statistikos portalas. Verslas. Veikiantys ūkio subjektai. Veikiančių ūkio subjektų skaičius pagal ūkio subjekto teisinę formą ir darbuotojų skaičiaus grupes metų pradžioje [interaktyvus. Žiūrėta 2017-03-15]. Prieiga per internetą: <http://osp.stat.gov.lt/>.

⁷⁹ LIETUVOS STATISTIKOS DEPARTAMENTAS. Oficialios statistikos portalas. Verslas. Veikiantys ūkio subjektai. Veikiančių ūkio subjektų skaičius pagal ūkio subjekto teisinę formą ir darbuotojų skaičiaus grupes metų pradžioje [interaktyvus. Žiūrėta 2017-03-15]. Prieiga per internetą: <http://osp.stat.gov.lt/>; LIETUVOS STATISTIKOS DEPARTAMENTAS. Oficialios statistikos portalas. Verslas. Veikiantys ūkio subjektai. Veikiančių mažų ir vidutinių įmonių skaičius pagal ekonominės veiklos rūšis (EVRK 2 red. sekcijų lygiu), teises formas apskrityse metų pradžioje [interaktyvus. Žiūrėta 2017-03-15]. Prieiga per internetą: <http://osp.stat.gov.lt/>; VALSTYBINIO SOCIALINIO DRAUDIMO FONDO VALDYBA PRIE SOCIALINĖS APSAUGOS IR DARBO MINISTERIJOS. Informacija apie A. R. Baumilų TŪB „Klasikinė tekstilė“ viešus duomenis [interaktyvus. Žiūrėta 2017-03-15]. Prieiga per internetą: https://draudejai.sodra.lt/draudeju_viesi_duomenys/.

⁸⁰ LIETUVOS STATISTIKOS DEPARTAMENTAS. Oficialios statistikos portalas. Klasifikatoriai. Ekonominės veiklos rūšių klasifikatorius (EVRK 2 red.) [interaktyvus. Žiūrėta 2017-03-19]. Prieiga per internetą: <http://osp.stat.gov.lt/>

⁸¹ LIETUVOS STATISTIKOS DEPARTAMENTAS. Oficialios statistikos portalas. Verslas. Veikiantys ūkio subjektai. Veikiančių ūkio subjektų skaičius pagal ūkio subjekto teisinę formą ir darbuotojų skaičiaus grupes metų pradžioje [interaktyvus. Žiūrėta 2017-03-15]. Prieiga per internetą: <http://osp.stat.gov.lt/>; LIETUVOS STATISTIKOS DEPARTAMENTAS. Oficialios statistikos portalas. Verslas. Veikiantys ūkio subjektai. Veikiančių mažų ir vidutinių įmonių skaičius pagal ekonominės veiklos rūšis (EVRK 2 red. sekcijų lygiu), teises formas apskrityse metų pradžioje [interaktyvus. Žiūrėta 2017-03-15]. Prieiga per internetą: <http://osp.stat.gov.lt/>.

⁸² LIETUVOS STATISTIKOS DEPARTAMENTAS. Oficialios statistikos portalas. Klasifikatoriai. Ekonominės veiklos rūšių klasifikatorius (EVRK 2 red.) [interaktyvus. Žiūrėta 2017-03-19]. Prieiga per internetą: <http://osp.stat.gov.lt/>

pakeitimams, buvo pažymėta, kad siūlomu reguliavimu siekiama atitikti kitų ES valstybių narių teisinio reguliavimo gerosios praktikos šioje srityje pavyzdžius⁸³. 2017 m. ūkinių bendrijų teisinis reguliavimas buvo pakeistas dar kartą (toliau – 2017 m. teisės aktų pakeitimais)⁸⁴. *Travaux preparatoires*, kurie skirti 2017 m. teisės aktų pakeitimams, pažymima, kad šiuo teisinio reglamentavimo keitimu pirmiausia yra siekiama sukurti konkurencingą teisinę aplinką ūkinių bendrijų teisinio reguliavimo srityje, sudaryti palankesnes sąlygas investicinei veiklai Lietuvoje, t. y. kad ūkinių bendrijų teisinis reguliavimas atitiktų geriausią tarptautinę praktiką ir išplėstų galimybes naudotis ūkinių bendrijų teisinėmis formomis vietos ir tarptautiniams investuotojams⁸⁵.

Nors, 2017 m. pradžios duomenimis, susidomėjimas komandinės ūkinės bendrijos teisine forma šiek tiek padidėjo (Priedas Nr. 10), statistinių duomenų dinamika 2014–2016 m. rodo bendrą veikiančių tiek tikrųjų ūkinių bendrijų, tiek komanditinių ūkinių bendrijų skaičiaus mažėjimą⁸⁶. 2012–2016 metais naujai įsteigta tik 12 tikrųjų ūkinių bendrijų ir 7 komandinės ūkinės bendrijos (Priedas Nr. 10).

O kai kuriose tiriamose valstybėse komercinė partnerystė kaip verslo organizavimo forma yra gerokai populiarsnė. Pavyzdžiui, Anglijoje partnerystės vaidmuo ypač reikšmingas⁸⁷, verslo, vykdomo tradicinės partnerystės forma, dalis sudaro apie 10 proc.⁸⁸ Komandinės ūkinės bendrijos Jungtinėje Karalystėje sudaro apie 1,04 proc. įmonių, kurių duomenys tvarkomi įmonių registre⁸⁹. Vokietijoje komandinė ūkinė bendrija, kuri laikoma uždarosios ribotos atsakomybės įmonės (GmbH) alternatyva⁹⁰, yra trečioje

⁸³ 2011 m. gruodžio 7 d. Ūkinių bendrijų įstatymo pakeitimo įstatymo projekto Nr. XIP-3941 aiškinamasis raštas [interaktyvus. Žiūrėta 2016-02-29]. Prieiga per internetą: <<https://e-seimas.lrs.lt/>>.

⁸⁴ Lietuvos Respublikos ūkinių bendrijų įstatymas (nauja redakcija nuo 2017 m. birželio 10 d.) (su pakeitimais ir papildymais). *Valstybės žinios*, 2003, nr. 112-4990; 2012, nr. 78-4014; TAR, 2017-06-09, nr. 2017-09794 (tekste – ŪBĮ).

⁸⁵ 2016 m. rugsėjo 20 d. Ūkinių bendrijų įstatymo Nr. IX-1804 pakeitimo įstatymo projekto Nr. IX-1804 aiškinamasis raštas nr. XIIP-4722. Lietuvos Respublikos ūkio ministerija [interaktyvus. Žiūrėta 2017-06-19]. Prieiga per internetą: <<https://e-seimas.lrs.lt/>>.

⁸⁶ LIETUVOS STATISTIKOS DEPARTAMENTAS. Oficialios statistikos portalas. Verslas. Veikiantys ūkio subjektai. Veikiančių ūkio subjektų skaičius pagal ūkio subjekto teisinę formą ir darbuotojų skaičiaus grupes metų pradžioje [interaktyvus. Žiūrėta 2017-03-15]. Prieiga per internetą: <http://osp.stat.gov.lt/>.

⁸⁷ THE LAW COMMISSION; THE SCOTTISH LAW COMMISSION (LAW COM No. 283) (SCOT LAW COM No. 192). *Partnership Law*. Final Report. November 2003 [interaktyvus]. Prieiga per internetą: <<http://www.lawco.gov.uk/docs/lc283.pdf>> [žiūrėta 2017-03-14], p. 1, 16–17.

⁸⁸ MORSE, G. *Partnership and LLP law*. Eighth edition. Oxford: Oxford University Press, 2015, p. vii.

⁸⁹ GOVERNMENT OF THE UNITED KINGDOM. *Companies register activity in the United Kingdom 2015-16* [interaktyvus. Žiūrėta 2017-01-29] Prieiga per internetą: <https://www.gov.uk/government/uploads/system/uploads/attachment_data/file/548204/Company_Register_Activities_in_the_United_Kingdom_2015-16.xlsx>; 2016 m. kovo mėn. 31 d. Įmonių registro duomenimis, Jungtinėje Karalystėje buvo daugiau kaip 3,8 mln. įmonių, iš kurių daugiau kaip 3,5 mln. sudarė Ltd (92,66 proc.) ir tik per 39,6 tūkst. LP (1,04 proc.).

⁹⁰ MÜLLER, K. J. *The GmbH: a guide to the German limited liability company*. 3rd ed. München: Beck, 2016, p. 177.

pagal populiarumą vietoje tarp kitų įmonių ir sudaro apie 17 proc., tikroji ūkinė bendrija – apie 1,7 proc.⁹¹ Prancūzija minima kaip valstybė, kurioje populiarūs tikrosios ūkinės bendrijos teisinė forma⁹².

Apskritai komercinė partnerystė, kaip verslo organizavimo forma, didesnio dėmesio Lietuvoje nesulaukė ne tik verslo aplinkoje, bet ir civilinės teisės doktrinoje⁹³. Viena vertus, iš įmonių teisės perspektyvos neribota ir solidari tikrųjų narių kaip papildomų skolininkų atsakomybė pagal ūkinės bendrijos prievolės savaime lemia tokios įmonės teisinės formos mažesnę konkurencingumą uždaro tipo ribotos atsakomybės įmonių atžvilgiu. Kita vertus, net ir atsižvelgiant į 2012 m. ir 2017 m. teisės aktų pakeitimus, kyla abejonų, ar esamas teisinis reglamentavimas, skirtas ūkinėms bendrijoms, yra koncepciškai pagrįstas ir atitinka šiandienės verslo aplinkos sąlygas.

2 skyrius. Ūkinių bendrijų funkciniai analogai lyginamosios teisėtyros kontekste

Kai kuriose civilinės teisės tradicijos valstybėse partnerystė skirstoma į dvi grupes – komercinę ir nekomercinę partnerystę (pavyzdžiui, dualistinę civilinės teisės skirstymą pripažįstančiose Vokietijoje ir Prancūzijoje⁹⁴). Lietuvoje nekomercinės partnerystės atitikmuo būtų jungtinė veikla, kurios tikslas nėra susijęs su pelno siekimu, t. y. asociacijos sutartis (CK 6.969 str. 3 d.), o komercinės – jungtinės veiklos, kuria siekiama pelno, sutartis (CK 6.969–6.981 str.) ir ūkinių bendrijų teisinės formos, kurios yra reglamentuojamos ŪBĮ. Pažymėtina, kad Anglijoje ir JAV skirstymo į komercinę ir nekomercinę partnerystę nėra⁹⁵.

⁹¹ FLEISCHER, H. A Guide to German Company Law for International Lawyers – Distinctive Features, Particularities, Idiosyncrasies. In FLEISCHER, Holger; HANSEN, Jesper Lau; RINGE, Wolf-Georg, ed. *German and Nordic perspectives on company law and capital markets law*. Tübingen: Mohr Siebeck, 2015, p. 7; 2014 m. sausio 1 d. duomenimis.

⁹² ANDENAS, M. T.; WOOLDRIDGE, F. *European Comparative Company Law*. 1st ed. Cambridge [etc.]: Cambridge Univ. Press, 2009, p. 137.

⁹³ Partnerystės tematiką nagrinėjo L. Mikalonienė, taip pat L. Marcinkevičius. Pavyzdžiui, žr.: MIKALONIENĖ, L. *Asmeninio komercinio bendradarbiavimo pagrindinės teisinės formos*: daktaro disertacija. Socialiniai mokslai, teisė (01S). Vilnius: Vilniaus universitetas, 2011; MARCINKEVIČIUS, L. *Tarptautinės jungtinės veiklos teisinis reguliavimas ir taikytina teisė*: daktaro disertacija. Socialiniai mokslai, teisė (01S). Vilnius: Mykolo Romerio universitetas, 2015.

⁹⁴ HEENEN, J. Partnership and other personal associations for profit. Chapter 1. French draft transl. TURNER, D.; BRISTOW, J. In CONARD, A., chief ed. *International encyclopedia of comparative law. Business and private organizations*. Vol. XIII, Part 1. Tuebingen: J.C.B. Mohr; The Hague; Paris: Mouton, 1975, p. 75.

⁹⁵ HEENEN, J. Partnership and other personal associations for profit. Chapter 1. French draft transl. TURNER, D.; BRISTOW, J. In CONARD, A., chief ed. *International encyclopedia of comparative law. Business and private organizations*. Vol. XIII, Part 1. Tuebingen: J.C.B. Mohr; The Hague; Paris: Mouton, 1975, p. 75, 98.

Šioje studijoje lyginami ūkinių bendrijų kaip uždaro tipo komercinės partnerystės, išviešintos tretiesiems asmenims, funkciniai analogai. Nekomercinė partnerystė minima, kai tai būtina siekiant atskleisti nagrinėjamus komercinės partnerystės aspektus.

Tiriamų valstybių funkciniai komercinės partnerystės analogai yra šie:

- Prancūzija: *Société en nom collectif* (SNC) ir *Société en commandite* (SCS)⁹⁶. SNC gali būti laikoma tikrosios ūkinės bendrijos, o SCS – komanditinės ūkinės bendrijos atmaina.
- Nyderlandų Karalystė: *Vennootschap onder Firma* (VOF) ir *Commanditaire Vennootschap* (CV)⁹⁷. VOF gali būti laikoma tikrosios ūkinės bendrijos, CV – komanditinės ūkinės bendrijos atmaina. Nyderlanduose komercinė partnerystė neturi juridinio asmens statuso⁹⁸, tačiau komercinė partnerystė prilyginama kvazijuridiniam asmeniui⁹⁹. Pagal modernizuotą partnerystės reglamentavimą Nyderlandų CK partnerių pasirinkimu partnerystė galėtų būti vykdoma per juridinį asmenį arba veikiant išimtinai sutartiniais pagrindais, nesukuriant atskiro teisės subjekto¹⁰⁰. Tačiau doktrinoje lakoniškai pažymima, kad situacija dėl minėtų Nyderlandų CK pakeitimų nėra aiški¹⁰¹. Kadangi sudėtinga paaiškinti šiuo metu Nyderlanduose vyraujančią koncepcinį požiūrį į komercinę partnerystę, studijoje olandiškoji komercinė partnerystė nėra lyginama.
- Vokietija: *Offene Handelsgesellschaft* (OHG) ir *Kommanditgesellschaft* (KG)¹⁰². OHG gali būti laikoma tikrosios ūkinės bendrijos, o KG – komanditinės ūkinės bendrijos atmaina. Vokietijoje komanditinė ūkinė bendrija, kurioje uždaro tipo ribotos atsakomybės įmonė (GmbH) yra tikrasis narys (GmbH & Co. KG), pripažįstama mišria verslo organizavimo forma¹⁰³.

⁹⁶ 1807 m. Prancūzijos CC (su pakeitimais ir papildymais) [interaktyvus. Žiūrėta 2016-03-12]. Prieiga per internetą: <www.legifrance.gouv.fr>; L221-1, L222-1 str.

⁹⁷ PIETIA C. VAN DER LAARHOVEN, M.; LANGELAAR, J. F. The Netherlands. In MUNKERT, M. J. ed. *Founding a company: handbook of legal forms in Europe*. Berlin; Heidelberg [u.a.]: Springer, 2010, p. 136, 151, 154. [p. 135–161].

⁹⁸ *Ibid*,

⁹⁹ HEENEN, J. Partnership and other personal associations for profit. Chapter 1. French draft transl. TURNER, D.; BRISTOW, J. In CONARD, A., chief ed. *International encyclopedia of comparative law. Business and private organizations*. Vol. XIII, Part 1. Tuebingen: J.C.B. Mohr; The Hague; Paris: Mouton, 1975, p. 14; Tačiau pagal teismų praktiką komanditinė ūkinė bendrija su vienu tikruoju nariu nepripažįstama turinti atskirą turtą ir todėl negali bankrotuoti.

¹⁰⁰ KOPPERT-VAN BEEK, M. The New Dutch Partnership Act. *European Company Law*, December 2007, Vol. 4, No. 6, p. 265.

¹⁰¹ HUIZINK, J. B. Commercial Law. In CHORUS, J. M. J.; HONDIUS, E. H.; VOERMANS, W., ed. *Introduction to Dutch law*. Fifth ed. Alphen aan den Rijn: Wolters Kluwer, 2016, p. 242. Pagal projektą tikroji ūkinė bendrija ir komanditinė ūkinė bendrija būtų reglamentuojamos Nyderlandų CK 7 knygoje. Tačiau 2011 m. CK pakeitimų projektas Parlamente buvo atšauktas. Autoriaus nuomone, dabartinis partnerystės reglamentavimas yra pasenęs.

¹⁰² Vokietijos HGB 105 str., 161 str.

¹⁰³ MÜLLER, K. J. *The GmbH: a guide to the German limited liability company*. 3rd ed. München: Beck, 2016, p. 177–178.

- Švedija *Handelsbolag* (HB) ir *Kommanditbolag* (KB)¹⁰⁴. HB gali būti laikoma tikrosios ūkinės bendrijos, KB – komandinės ūkinės bendrijos atmaina.
- Jungtinė Karalystė: *General Partnership* (GP)¹⁰⁵ ir *Limited Partnership* (LP)¹⁰⁶. GP gali būti laikoma tikrosios ūkinės bendrijos, LP – komandinės ūkinės bendrijos atmaina. Jungtinėje Karalystėje koncepcinis požiūris į komercinę partnerystę nevienodas. Anglijoje komercinė partnerystė neturi juridinio asmens statuso, o Škotijoje, atvirkščiai, partnerystė pripažįstama juridiniu asmeniu¹⁰⁷. Atsižvelgiant į tai, kad šioje studijoje kitose tiriamose jurisdikcijose komercinė partnerystė turi teisinį subjektiškumą, lyginama komercinė partnerystė neturinti juridinio asmens statuso, t. y. partnerystė Anglijoje¹⁰⁸.
- Jungtinėse Amerikos Valstijose pagal modelinius aktus: *General Partnership* (GP)¹⁰⁹ ir *Limited Partnership* (LP)¹¹⁰. GP gali būti laikoma tikrosios ūkinės bendrijos, LP – komandinės ūkinės bendrijos atmaina. Be šių partnerystės formų, Jungtinėse Amerikos Valstijose modeliniai aktai taip pat įtvirtina registruojamas partnerystes – tam tikros rūšies ribotos atsakomybės ūkinės bendrijas, t. y. ribotos atsakomybės tikrąją ūkinę bendriją (angl. *Limited Liability Partnership* (LLP)) ir ribotos atsakomybės komandinę ūkinę bendriją (angl. *Limited Liability Limited Partnership* (LLLP)), kurių visi dalyviai naudojami ribotos atsakomybės apsauga¹¹¹. Pagal modelinius aktus LLP

¹⁰⁴ Švedijoje taip pat yra neregistruotina partnerystė, kuri galėtų būti laikoma jungtinės veiklos sutarties atitinkamumu Lietuvoje. Daugiau žr.: GIERTZ, M.; HEMSTRÖM, C. (†). *Corporations and partnerships in Sweden*. Second edition. Alphen aan den Rijn: Wolters Kluwer Law & Business, 2015, p. 20, 113–122.

¹⁰⁵ 1890 m. Jungtinės Karalystės partnerystės įstatymas (United Kingdom Partnership Act) [interaktyvus. Žiūrėta 2015 m. lapkričio 2 d.]. Prieiga per internetą: <<http://www.legislation.gov.uk/ukpga/Vict/53-54/39>>.

¹⁰⁶ 1907 m. Jungtinės Karalystės ribotos partnerystės įstatymas (United Kingdom Limited Partnerships Act) [interaktyvus. Žiūrėta 2015 m. lapkričio 2 d.]. Prieiga per internetą: <<http://www.legislation.gov.uk/ukpga/Edw7/7/24>>.

¹⁰⁷ MORSE, G. *Partnership and LLP law*. Eighth edition. Oxford: Oxford University Press, 2015, p. 1, 4, 7.

¹⁰⁸ BLACKETT-ORD, M.; HAREN, S. *Partnership law: the modern law of firms, limited partnerships and LLPs*. 4th ed. Haywards Heath: Bloomsbury Professional, 2011, p. 4, 8–9; 1890 m. Partnerystės įstatymas taikomas Anglijai ir Velsui, Škotijai, kurioje partnerystė turi juridinio asmens statusą, bei Šiaurės Airijai, kurioje partnerystei skirtos taisyklės evoliucionavo savitai, todėl pastaroji studijoje taip pat nėra lyginama. MORSE, G. *Partnership and LLP law*. Eighth edition. Oxford: Oxford University Press, 2015, p. 299; Anglijoje komandinė ūkinė bendrija taip pat neturi juridinio asmens statuso.

¹⁰⁹ NATIONAL CONFERENCE OF COMMISSIONERS ON UNIFORM STATE LAWS. *Uniform Partnership Act (1997) (Last Amended 2013), with prefatory note and comments*, 2015 (liet. Modelinis partnerystės aktas) [interaktyvus. Žiūrėta 2016-03-12]. Prieiga per internetą: <[http://www.uniformlaws.org/Act.aspx?title=Partnership Act \(1997\) \(Last Amended 2013\)](http://www.uniformlaws.org/Act.aspx?title=Partnership Act (1997) (Last Amended 2013))> (tekste – UPA ir UPA komentaras).

¹¹⁰ NATIONAL CONFERENCE OF COMMISSIONERS ON UNIFORM STATE LAWS. *Uniform Limited Partnership Act (2001) (Last Amended 2013), with prefatory note and comments*, 2015 (liet. Modelinis ribotos partnerystės aktas) [interaktyvus. Žiūrėta 2016-03-12]. Prieiga per internetą: <[http://www.uniformlaws.org/Act.aspx?title=Limited Partnership Act \(2001\) \(Last Amended 2013\)](http://www.uniformlaws.org/Act.aspx?title=Limited Partnership Act (2001) (Last Amended 2013))> (tekste – ULPA ir ULPA komentaras).

¹¹¹ UPA 306(c) str.; ULPA 404(c) str.

ir LLLP – tai ūkinės bendrijos¹¹², kurioms taikomos partnerystę reglamentuojančios taisyklės, bet su išlygomis.

Kadangi tyrimas nėra skirtas problematikos, specifiskai ir išskirtinai susijusios su kuria nors konkrečia veikla, kuria būtų galima verstis veikiant partnerystės verslo organizavimo forma, studijoje nėra lyginamos profesinei veiklai skirtos partnerystės teisinės formos.

Komercinės partnerystės, iš esmės atitinkančios Lietuvos Respublikos teisiniu reguliavimu įtvirtintą ūkinių bendrijų sampratą, pavadinimai skirtingose jurisdikcijose skiriasi. Toliau studijoje, lyginant tiriamų valstybių partnerystės teisines formas, iš esmės atitinkančias nacionalinių tikrosios ūkinės bendrijos ir komanditinės ūkinės bendrijos teisines formas, vartojami tokie terminai – tikroji ūkinė bendrija ir komanditinė ūkinė bendrija, ūkinė bendrija, bendrija, komercinė partnerystė ir partnerystė. Atitinkamai taip pat vartojami tikrųjų narių, komanditorių, dalyvių ir partnerių terminai.

3 skyrius. Komercinės partnerystės teisinis subjektiškumas

Vienas iš kertinių partnerystės aspektų, kuris doktrinoje sulaukia nemažo dėmesio, – partnerystės teisinis subjektiškumas. Tiriamose jurisdikcijose vyrauja skirtingas požiūris į komercinės partnerystės teisinį subjektiškumą, t. y. ar komercinė partnerystė turi juridinio asmens statusą, ar jo neturi, ar prilyginama kvazijuridiniam asmeniui.

Pavyzdžiui, Anglijoje konservatyviai laikomasi tradicinės komercinės partnerystės sampratos, ją grindžiant sutartinio darinio teorija, t. y. partnerystė kvalifikuojama atskira sutarties rūšimi, partnerystei nesuteikiant teisės subjektui būdingo savarankiško teisinio subjektiškumo, dėl to bendroje veikloje veikia partnerių grupė ir teisinių santykių subjektais laikomi patys partneriai¹¹³. Kitokia situacija yra Prancūzijoje¹¹⁴ ir Švedijoje¹¹⁵, kuriose tikroji ūkinė bendrija ir komanditinė ūkinė bendrija turi juridinio asmens sta-

¹¹² UPA komentaras, UPA 101(9) str., 901 str.; ULPA komentaras, ULPA 102(9) str., 201(b)(5) str.

¹¹³ THE LAW COMMISSION; THE SCOTTISH LAW COMMISSION. (LAW COM No. 283) (SCOT LAW COM No. 192). *Partnership Law*. Final Report. November 2003 [interaktyvus]. Prieiga per internetą: <<http://www.lawco.gov.uk/docs/lc283.pdf>> [žiūrėta 2017-03-14], p. 6, 45.

¹¹⁴ LEFEBVRE, F. Realised by the International Department of Editions Francis Lefebvre. *France: business law, taxation, social law*. International series Francis Lefebvre. Paris: F. Lefebvre, 2004, p. 94, 99.

¹¹⁵ GIERTZ, M.; HEMSTRÖM, C. (†). *Corporations and partnerships in Sweden*. Second edition. Alphen aan den Rijn: Wolters Kluwer Law & Business, 2015, p. 20, 123, 138.

tusą. Taip pat JAV, kuriose pagal modelinius aktus visos ūkinių bendrijų teisinės formos turi juridinio asmens statusą¹¹⁶. Tarpinė pozicija aptinkama Vokietijoje, kurioje tikroji ūkinė bendrija ir komanditinė ūkinė bendrija, nors ir neturi juridinio asmens statuso, tačiau gali savo vardu įgyti teisių ir turėti pareigų, įgyti nuosavybės teisę į turtą (jungtinėje veikloje įgytas turtas valdomas kolektyviai bendros nuosavybės teise¹¹⁷), būti ieškovais ir atsakovais teisme, partnerystė yra registruojama viešajame registre¹¹⁸. Funkciniu požiūriu, atsižvelgiant į tokios partnerystės teisinį subjektiškumą, partnerystė prilyginama kvazijuridiniam asmeniui¹¹⁹.

Lietuvoje bendradarbiavimas komercinės partnerystės forma galimas išimtinai sutartiniu pagrindu, t. y. veikiant pagal jungtinės veiklos sutartį, kai civilinių teisinių santykių subjektai yra patys partneriai (CK 6.969–6.981 str.), arba įsteigus juridinį asmenį – įmonę (t. y. tikrąją ūkinę bendriją arba komanditinę ūkinę bendriją pagal ŪBĮ). Jeigu teisės aktuose nenumatyta kitaip, konkrečią bendradarbiavimo formą – veikti pagal jungtinės veiklos sutartį ar per ūkinių bendrijų teisinę formą renkasi verslininkai.

Panašiu požiūriu vadovaujamosi Švedijoje, joje skiriama jungtinės veiklos sutartis, pagal kurią bendrai veikia grupė asmenų (partnerių), atskiro savarankiško teisės subjekto nesukuriama, ir ši partnerystė nėra registruojama viešajame registre (neregistruojama partnerystė), bei partnerystė veikiant per juridinį asmenį – tikrąją ūkinę bendriją arba komanditinę ūkinę bendriją, kurios įregistruojamos viešajame registre (registruojama partnerystė)¹²⁰. Švedijoje jungtinės veiklos sutartimi (neregistruojama partnerystė) gali būti vykdoma ir komercinė veikla¹²¹.

Reikia pasakyti, kad tirtų valstybių komercinės partnerystės reguliavimas gali būti tinkamas ne visoms situacijoms. Pavyzdžiui, Vokietijoje pagal bendrąją taisyklę komercinė partnerystė turėtų būti įgyvendinama įregistruojant įmonę – tikrąją ūkinę bendriją,

¹¹⁶ UPA 201(a) str.; ULPA 110(a) str.

¹¹⁷ HEENEN, J. Partnership and other personal associations for profit. Chapter 1. French draft transl. TURNER, D.; BRISTOW, J. In CONARD, A., chief ed. *International encyclopedia of comparative law. Business and private organizations*. Vol. XIII, Part 1. Tuebingen: J.C.B. Mohr; The Hague; Paris: Mouton, 1975, p. 10, 17, 100, 102, 170; Tai specifinis atskiro turto nuosavybės teisės režimas.

¹¹⁸ Von PELTZER, M.; VOIGHT E. A. *German Commercial Code: German-English text with an introduction in English*. 5th ed. revised. Koln: O. Schmidt, 2003; Vokietijos HGB 106 str., 124 str. 1 d., 161 str. 2 d. 162 str.

¹¹⁹ HEENEN, J. Partnership and other personal associations for profit. Chapter 1. French draft transl. TURNER, D.; BRISTOW, J. In CONARD, A., chief ed. *International encyclopedia of comparative law. Business and private organizations*. Vol. XIII, Part 1. Tuebingen: J.C.B. Mohr; The Hague; Paris: Mouton, 1975, p. 127; Plačiau žr.: WOOLDRIDGE, F. The German limited and silent partnerships. *Amicus Curiae*. Issue 80, Winter 2009 [interaktyvus. Žiūrėta 2016 m. gegužės 21 d.]. Prieiga per internetą: http://sas-space.sas.ac.uk/2912/1/Amicus80_Wooldridge.pdf, p. 29; Vokietijoje ūkinė bendrija suprantama kaip bendro turto valdymo forma, bet ne kaip juridinis asmuo.

¹²⁰ GIERTZ, M.; HEMSTRÖM, C. (†). *Corporations and partnerships in Sweden*. Second edition. Alphen aan den Rijn: Wolters Kluwer Law & Business, 2015, p. 20, 113, 117, 123, 138.

¹²¹ GIERTZ, M.; HEMSTRÖM, C. (†). *Corporations and partnerships in Sweden*. Second edition. Alphen aan den Rijn: Wolters Kluwer Law & Business, 2015, p. 115, 117, 119.

tačiau smulkusis verslas vis dėlto turi galimybę vykdyti jungtinę veiklą ir nsteigdamas įmonės¹²². Laikinai, vienkartinei komercinei veiklai taip pat gali būti pasinaudota reguliavimu, skirtu nekomercinei partnerystei¹²³. JAV bendrai veiklai, ribotai laiko ir masto, gali būti taikomos partnerystę reglamentuojančios nuostatos, bet su išlygomis¹²⁴.

Manytina, kad tirtų užsienio valstybių kontekste reguliavimas Lietuvoje, kai ūkinė bendrija turi juridinio asmens statusą, atitinka šiandienės tendencijas. Toks modelis, kai verslininkams suteikiama galimybė pasirinkti, viena vertus, sutartinę komercinę partnerystę kaip atskirą sutarčių rūšį (CK 6.969–6.981 str.) ir, kita vertus, komercinę partnerystę, sukuriant įmonę pagal ŪBĮ, grįstina funkcinio požiūriu ir turėtų išlikti. Šalių bendradarbiavimas partnerystės forma išimtinai sutartiniu pagrindu gali būti pasirenkamas, kai steigti atskirą teisės subjektą nenaudinga arba netikslinga. Kita vertus, verslo vykdymas per tikrosios ūkinės bendrijos ar komanditinės ūkinės bendrijos kaip juridinių asmenų teisinės formas užtikrina didesnę komercinių santykių stabilumą ir verslo tęstinumą, pasikeitus dalyvių sudėčiai ar asmeniniams dalyvio kreditoriams reikalaujant išieškoti iš ūkinės bendrijos dalyvio teisių. Ūkinės bendrijos juridinio asmens statusas taip pat užtikrina geresnę verslo (ūkinės bendrijos) kreditorių teisių apsaugą.

Juridinio asmens statuso suteikimas partnerystei dažniausiai lemia kiek kitokį teisinį reglamentavimą ir sudaro sąlygas didesniai teisiniui aiškumui (pavyzdžiui, nustatant partnerystės ir asmeninių partnerių kreditorių reikalavimų tenkinimą, sudarant bendros veiklos tęstinumo sąlygas pasikeitus partnerių sudėčiai, sprendžiant dėl nuosavybės teisės į bendroje veikloje įgytą turtą, nustatant partnerystės atstovavimo tretiesiems asmenims taisykles, sprendžiant partnerių tarpusavio ginčus, nenutraukus partnerystės sutarties, ir pan.).

Tose jurisdikcijose, kuriose komercinė partnerystė neturi juridinio asmens statuso, dažni atvejai, kai įstatymas arba teismų praktika suteikia prioritetą komerciniam praktiniam požiūriui: pripažįstamas bendroje veikloje įgyto turto atskirumas ir suformuojamas partnerystės kvaziteisinis subjektiškumas, partnerystei suteikiant teises, panašias į juridinio asmens turimas.

Štai Anglijoje komercinės partnerystės (tikrosios ūkinės bendrijos), esančios išimtinai sutartiniu dariniu, kvazipersonifikavimą galima pastebėti pragmatiniu požiūriu

¹²² HEENEN, J. Partnership and other personal associations for profit. Chapter 1. French draft transl. TURNER, D.; BRISTOW, J. In CONARD, A., chief ed. *International encyclopedia of comparative law. Business and private organizations*. Vol. XIII, Part 1. Tuebingen: J.C.B. Mohr; The Hague; Paris: Mouton, 1975, p. 76, 97.

¹²³ HEENEN, J. Partnership and other personal associations for profit. Chapter 1. French draft transl. TURNER, D.; BRISTOW, J. In CONARD, A., chief ed. *International encyclopedia of comparative law. Business and private organizations*. Vol. XIII, Part 1. Tuebingen: J.C.B. Mohr; The Hague; Paris: Mouton, 1975, p. 28, 32, 76.

¹²⁴ HILLMAN, R. W.; WEIDNER, D. J.; DONN, A. G. *The Revised Uniform Partnership Act. 2016–2017 edition*. Danvers, MA: Thomson Reuters, 2016, p. 102, 124–125; Pavyzdžiui, tokio pobūdžio bendra veikla (angl. *joint ventures*) gali būti nelaikoma juridiniu asmeniu.

svarbiose srityse (pavyzdžiui, partneriai bendrą veiklą vykdo kolektyviai naudodami firmos vardą¹²⁵, išieškant pagal asmeninio partnerio kreditoriaus reikalavimus, tokio kreditoriaus išieškojimas nukreipiamas ne tiesiogiai į konkretų partnerystės turtą, bet į partnerio dalį partnerystėje¹²⁶, partneris neturi teisės disponuoti konkrečiu partnerystės turtu be kitų partnerių sutikimo¹²⁷, partnerystė gali bankrutuoti kaip įmonė¹²⁸ ir kt.). Tačiau, nepaisant to, Anglijos doktrinoje yra kritikuojamas šiandienis koncepcinis požiūris į komercinę partnerystę dėl to, kad partnerystei nepripažįstama juridinio asmens statuso (dėl problematikos, susijusios su verslo tęstinumu, pasikeitus partnerių sudėčiai, ar nuosavybės teise į turtą, sutarčių sudarymo galimybių tarp dviejų partnerystės, kai jose dalyvauja tie patys asmenys, partnerio įdarbinimo galimybių nebuvimo ir kt.)¹²⁹.

Vokietijoje, kurioje, minėta, tikroji ūkinė bendrija prilyginama kvazijuridiniam asmeniui, taikoma partnerystės turto atskirumo doktrina, kiekvienas partneris atskirai negali perleisti jam priskirtinos partnerystės turto dalies¹³⁰, partnerio mirtis ar nemokumas lemia partnerio statuso pasibaigimą, bet savaime nereiškia pačios partnerystės pasibaigimo¹³¹, pareiškus ieškinį dėl partnerystės nutraukimo dėl esminio partnerio pareigų nevykdymo, teismas, atsižvelgdamas į kitų partnerių nuomonę, turi teisę pašalinti pareigų nevykdantį partnerį, išsaugodamas pačią partnerystę¹³², ir kt.

Kita vertus, lyginamosios teisėtyros kontekste pastebėtinas ir atvirkštinis procesas, kai komercinės partnerystės, turinčios savarankišką teisinį subjektiškumą, koncepcija derinama su jungtinės veiklos, kaip išimtinai sutartinio darinio, teorija. Tai geriausiai atsispindi per tikrųjų narių, kaip juridinio asmens dalyvių, neribotą solidarią atsakomybę tretiesiems asmenims pagal komercinės partnerystės prievoles.

Tokias išimtis galima pastebėti ir mokesčių teisėje. Nevertinant paties mokesčio režimo, taikomo partnerystei, ir nelyginant tokių apmokestinimo taisyklių sistemaiškai kitų juridinių asmenų atžvilgiu funkcinio požiūriu, iliustraciniais tikslais reikia paminėti, kad kai kuriose valstybėse tikroji ūkinė bendrija, net ir tais atvejais, kai ji turi juridinio asmens statusą, mokesčių tikslais gali būti prilyginama partnerių bendrai veiklai pagal jungtinės veiklos sutartį, tarsi juridinis asmuo nebūtų įsteigtas. Pastaruoju atveju

¹²⁵ Jungtinės Karalystės partnerystės įstatymas <...>, 4(1) str.; MORSE, G. *Partnership and LLP law*. Eighth edition. Oxford: Oxford University Press, 2015, p. 204.

¹²⁶ Jungtinės Karalystės partnerystės įstatymas <...>, 23 str.

¹²⁷ BLACKETT-ORD, M.; HAREN, S. *Partnership law: the modern law of firms, limited partnerships and LLPs*. 4th ed. Haywards Heath: Bloomsbury Professional, 2011, p. 168.

¹²⁸ MORSE, G. *Partnership and LLP law*. Eighth edition. Oxford: Oxford University Press, 2015, p. 207–211.

¹²⁹ MORSE, G. *Partnership and LLP law*. Eighth edition. Oxford: Oxford University Press, 2015, p. 41.

¹³⁰ HEENEN, J. Partnership and other personal associations for profit. Chapter 1. French draft transl. TURNER, D.; BRISTOW, J. In CONARD, A., chief ed. *International encyclopedia of comparative law. Business and private organizations*. Vol. XIII, Part 1. Tuebingen: J.C.B. Mohr; The Hague; Paris: Mouton, 1975, p. 126.

¹³¹ Vokietijos HGB 131 str.

¹³² Vokietijos HGB 140 str.

partnerystė nėra laikoma atskiru korporatyvinio pelno mokesčio mokėtoju, tokios partnerystės, turinčios teisinį subjektiškumą, uždirbtos pajamos priskiriamos kiekvienam partneriui ir apmokestinamos partnerių, o ne įmonės lygmeniu.

Pavyzdžiui, Anglijoje komercinė partnerystė, kuri neturi juridinio asmens statuso, nėra laikoma pelno mokesčio mokėtoja¹³³. Vokietijoje komandinė ūkinė bendrija, kuri prilyginta kvazijuridiniam asmeniui, nelaikoma pelno mokesčio mokėtoja, per bendrijos teisinę formą uždirbtas pelnas priskiriamas kiekvienam partneriui ir apmokestinamas partnerių lygmeniu, konkrečiu atveju šios verslo organizavimo formos panaudojimas gali lemti mokestinę naudą¹³⁴. Panašus požiūris ir Švedijoje, kurioje ūkinė bendrija, atvirkščiai, turi juridinio asmens statusą: uždirbtas bendrijos pelnas taip pat apmokestinamas partnerių lygmeniu¹³⁵. Taip pat ir JAV federaliniu lygmeniu pajamų mokesčių tikslais komercinė partnerystė, turinti juridinio asmens statusą, apmokestinama ne kaip atskiras mokesčių mokėtojas, o kaip grupė asmenų, t. y. apmokestinama partnerių lygmeniu, uždirbtas pajamas ir patirtą nuostolį priskiriant kiekvienam partneriui¹³⁶. Įprastai toks apmokestinimo režimas yra viena iš priešasčių pasirenkant partnerystės teisinę formą¹³⁷. Prancūzijoje tikrosios ūkinės bendrijos SNC, kuri turi juridinio asmens statusą, pajamos apmokestinamos partnerių lygmeniu, nebent būtų pasirinktas SNC, kaip pelno mokesčio mokėtojo, principas¹³⁸. Prancūzijos doktrinoje pažymima, kad apmokestinimo taisyklės gali lemti pasirinkimą naudoti tikrosios ūkinės bendrijos teisinę formą¹³⁹.

Atsižvelgiant į aptartus aspektus, studijoje bus kreipiama dėmesio į tai, kokia yra komercinės partnerystės teisinio subjektiškumo reikšmė siejant su nagrinėjamu klausimu.

¹³³ IANSON BANKS, R. C. *Lindley & Banks on partnership*. 18th ed. London: Sweet & Maxwell, 2002, p. 844.

¹³⁴ MÜLLER, K. J. *The GmbH: a guide to the German limited liability company*. 3rd. ed. München: Beck, 2016, p. 181–182.

¹³⁵ GIERTZ, M.; HEMSTRÖM, C. (†). *Corporations and partnerships in Sweden*. Second edition. Alphen aan den Rijn: Wolters Kluwer Law & Business, 2015, p. 136, 140.

¹³⁶ CALLISON, J. W.; SULLIVAN, M. A. *Partnership law and practice: general and limited partnerships*. 2016–2017 edition. Danvers, MA: Thomson Reuters, December 2016, p. 17–18, 532.

¹³⁷ CALLISON, J. W.; SULLIVAN, M. A. *Partnership law and practice: general and limited partnerships*. 2016–2017 edition. Danvers, MA: Thomson Reuters, December 2016, p. 17.

¹³⁸ JACOMET, T.; NACIRI, M. France. In MAITLAND-WALKER, J. *Guide to European Company Laws*. 3rd ed. London: Sweet & Maxwell, 2008, p. 302; Realised by the International Department of Editions Francis Lefebvre. *France: business law, taxation, social law*. International series Francis Lefebvre. Paris: F. Lefebvre, 2004, p. 99; O komandinėse ūkinėse bendrijose taikomas skirtingas apmokestinimo režimas komanditoriams ir tikriesiems nariams, išskyrus atvejus, kai tikrieji nariai nusprendžia pasirinkti ūkinės bendrijos kaip mokesčio mokėtojos apmokestinimą. Tokiu atveju tikrieji nariai apmokestinami kaip komanditoriai.

¹³⁹ PARDIEU, C. H. *Corporate acquisitions and mergers in France*. Alphen aan den Rijn: Kluwer Law International, 2014, p. 8.

4 skyrius. Ūkinių bendrijų teisinių formų reglamentavimo principai

Lietuvoje pasirinktas ūkinių bendrijų teisinio reglamentavimo modelis, kai ŪBĮ taikomas abiem ūkinių bendrijų teisinėms formoms – tikrajai ūkinei bendrijai ir komanditinei ūkinei bendrijai – bendrai, pažymint kiekvienos jų ypatumus. Tačiau teisinis reguliavimas ŪBĮ dėl dalies kertinių aspektų, kiek tai susiję su vidiniais santykiais, yra nebaigtas.

Iki 2012 m. teisės aktų pakeitimų jungtinės veiklos sutartis buvo naudojama ne tik veikiant komercinėje partnerystėje išimtinai sutartiniu pagrindu, kai civilinių teisinių santykių subjektai yra patys partneriai, bet ir vykdant bendrą veiklą pasirenkant juridinio asmens teisinę formą – tikrąją ūkinę bendriją ir komanditinę ūkinę bendriją. Taigi santykiams, nereguliuotiems ŪBĮ, subsidiariai buvo taikomos CK nuostatos, reglamentuojančios jungtinę veiklą (CK šeštoji knyga, IV dalis, LI skyrius, 6.969–6.981 str.). Jungtinės veiklos sutarties, kaip ūkinės bendrijos steigimo ir veiklos pagrindo, ypatumai buvo nulemti bendrijos juridinio asmens statuso.

2012 m. teisės aktų pakeitimais ŪBĮ įtvirtino naują savarankišką sutarties rūšį – tikrosios ūkinės bendrijos ir komanditinės bendrijos veiklos sutartį, kuri pagal savo teisinę prigimtį laikytina mišria sutartimi (CK 6.156 str. 3 d.). Bendrijos veiklos sutarties paskirtis yra trejopa, *pirma*, ūkinės bendrijos steigimo sutarties (CK 1.73 str. 1 d. 2 p., 2.60 str. 1 d., ŪBĮ 3 str. 3 d.); *antra*, bendrijos steigimo dokumentų (CK 2.46 str. 1 d., 2.47 str. 1 d., ŪBĮ 2 str. 9 d., 4 str. 1 d.); *trečia*, susitarimo, nustatančio ūkinės bendrijos dalyvių – tikrųjų narių ir komanditorių – teises ir pareigas (ŪBĮ 4 str. 3–4 d., 7 str. 1 d.). Įstatymų leidėjas numatė konkrečių teisės normų taikymą bendrijos veiklos sutarčiai, bet tik iš dalies, t. y. kiek tai susiję su jos kaip steigimo sandorio ir steigimo dokumentų paskirtimi. Likusioje dalyje, t. y. tiek, kiek šia sutartimi nustatomos bendrijos dalyvių teisės ir pareigos, įstatymų leidėjas nepateikė sutarties teisinės kvalifikacijos¹⁴⁰.

2017 m. teisės aktų pakeitimais¹⁴¹ buvo įtvirtinta papildoma – dar viena nauja sutarties rūšis – tikrosios ūkinės bendrijos ir komanditinės bendrijos dalyvių sutartis, skirta ūkinės bendrijos dalyvių teisėms ir pareigoms nustatyti (ŪBĮ 4 str. 2 d.). Bendrijos dalyvių sutartis nėra privaloma, ji sudaroma steigėjų (dalyvių) nuožiūra šalia bendrijos veiklos sutarties. Tokiu atveju dalis klausimų, kurie būtų įtraukiami į bendrijos veiklos sutarties reguliavimo sritį, yra perkeliama į papildomai sudaromą bendrijos dalyvių sutartį. Jeigu bendrijos dalyvių sutartis yra sudaryta, ūkinė bendrija savo veikloje privalo

¹⁴⁰ Daugiau žr. MIKALONIENĖ, L. Bendrijų veiklos sutarties teisinė kvalifikacija. *Teisė. Mokslo darbai*. ISSN 1392-1274. 2016, t. 99, p. 79–91.

¹⁴¹ Nauja ŪBĮ redakcija (nr. XIII-410, 2017-06-01, TAR 2017-06-09).

vadovautis šia sutartimi (ŪBĮ 2 str. 9 p.). Kitaip nei bendrijos veiklos sutartis, bendrijos dalyvių sutartis Juridinių asmenų registrui neteikiama (ŪBĮ 4 str. 9 d.).

Taigi, po 2017 m. teisės aktų pakeitimų ŪBĮ įtvirtina steigėjams (dalyviams) galimybę pasirinkti iš dviejų vidinių santykių reguliavimo modelių – sudaryti vien bendrijos veiklos sutartį arba alternatyviai sudaryti dvi sutartis – bendrijos veiklos sutartį ir bendrijos dalyvių sutartį. Atitinkamai šioje studijos dalyje būtina įvertinti kiekvieną modelį.

4.1. Bendrijos veiklos sutartis

Bendrijos veiklos sutartis nėra aptarta nei CK šeštojoje knygoje, skirtoje atskiroms sutarčių rūšims reguliuoti, nei minima kituose CK straipsniuose. ŪBĮ apsiribojama bendrąja nuoroda, kad ūkinės bendrijos savo veikloje vadovaujasi, taip pat dalyvio teisės nustatomos bendrijos veiklos sutartimi, CK, ŪBĮ ir kitais įstatymais (ŪBĮ 2 str. 9 d., 7 str. 1 d.). ŪBĮ nustatyta, kad į bendrijos veiklos sutartį gali būti įtraukta ir kitų ŪBĮ nenurodytų nuostatų, kurios neprieštarauja įstatymams (ŪBĮ 4 str. 7 d.).

Tačiau pačiame ŪBĮ nėra reglamentuota dalies ypač svarbių ūkinių bendrijų dalyvių teisių ir pareigų. Pavyzdžiui, ŪBĮ neįtvirtina dalyviams suteikiamų balsų nustatymo, dalyvių teisės į informaciją taisyklių, nenustato taisyklių, kaip perleidžiamos ūkinės bendrijos dalyvio teisės ir priimami nauji dalyviai, palikdamas minėtas taisykles nustatyti dalyviams susitarimu pagal bendrijos veiklos sutartį (ŪBĮ 4 str. 4 d. 4, 6–9 p., 7 str. 2, 4 d.), nereglamentuoja fiduciarinių dalyvių pareigų, taip pat dalyvių pareigos dengti nuostolius *inter se*. ŪBĮ nereglamentuoja ir bendrijos veiklos sutarties pasibaigimo pagrindų konkrečiau dalyvio atžvilgiu, kai iš esmės pasikeičia aplinkybės, susijusios su tikrojo nario asmeniu. Taip pat nereguliuoja buvusiojo tikrojo nario teisės į informaciją, kuri ypač svarbi, atsižvelgiant į neribotą tikrojo nario atsakomybę už ūkinės bendrijos prievoles, susijusias su laikotarpiu iki dalyvio statuso pasibaigimo.

Taigi 2012 m. teisės aktų pakeitimais įtvirtinus savarankišką sutartį – bendrijos veiklos sutartį, ŪBĮ, net ir atsižvelgiant į 2017 m. teisės aktų pakeitimus, nei išsprendė šios sutarties ir jungtinės veiklos sutarties santykio, nei išsamiai reglamentavo bendrijos veiklos sutartį. Toks teisinis reglamentavimas skatina teisinį neaiškumą, šalims modeliuojant savo teises ir pareigas bendrijos veiklos sutartyje ir, kilus ginčams, aiškinant sutarties sąlygas ir taikant civilinių teisių gynimo būdus.

Tiriamų jurisdikcijų komercinės partnerystės reglamentavimas yra gerokai aiškesnis ir išsamesnis, nors ir plėtojamas skirtingomis kryptimis. Vienoje valstybių grupėje komanditinės ūkinės bendrijos teisei formai taikomos tikrosios ūkinės bendrijos veiklą reglamentuojančios teisės normos, įstatyme aptariant konkrečias išimtis ir specialų reguliavimą komanditinės ūkinės bendrijos atžvilgiu. Reikia pažymėti, kad toks reguliavimas taikomas, neatsižvelgiant į komercinės partnerystės teisinį subjektiškumą.

Štai Anglijoje, kurioje komercinė partnerystė (įskaitant ir komanditinę ūkinę bendriją) neturi juridinio asmens statuso, taisyklės, taikomos komercinei partnerystei (tikrosios ūkinės bendrijos analogas), taikomos ir komanditinėms ūkinėms bendrijoms, nebent įstatyme, reguliuojančiame komanditines ūkines bendrijas, įtvirtintas reguliavimas numatytų kitaip arba tai būtų nesuderinama su komanditinės ūkinės bendrijos pobūdžiu¹⁴². Panašiai Prancūzijoje¹⁴³ ir Švedijoje¹⁴⁴, kuriose tikroji ūkinė bendrija ir komanditinė ūkinė bendrija turi juridinio asmens statusą: tikrajai ūkinei bendrijai skirtas teisinis reguliavimas yra taikomas ir komanditinės ūkinės bendrijos teisei formai, kiek specialiosios komanditinės ūkinės bendrijos veiklą reglamentuojančios teisės aktų normos nenumato kitaip. Vokietijoje, kurioje tikroji ūkinė bendrija ir komanditinė ūkinė bendrija prilygintos kvazijuridiniams asmenims, teisinis reguliavimas, skirtas tikrajai ūkinei bendrijai, yra taikomas ir komanditinei ūkinei bendrijai tiek, kiek specialiosios Vokietijos komercinio kodekso normos nenumato kitaip¹⁴⁵.

Šalia to kontinentinės Europos valstybėse, kuriose išskiriamas dualistinis partnerystės reguliavimas, t. y. atskiriama nekomercinė partnerystė ir komercinė partnerystė, paprastai išsprendžiamas teisės normų, reglamentuojančių nekomercinę partnerystę, ir teisės normų, reglamentuojančių komercinę partnerystę, santykis. Pavyzdžiui, Vokietijoje tikrajai ūkinei bendrijai, kuriai taikomos Vokietijos komercinio kodekso nuostatos, subsidiariai taikomos Vokietijos CK normos, reglamentuojančios jungtinės veiklos sutartį¹⁴⁶. Prancūzijoje tikrajai ūkinei bendrijai taikomos bendradarbiavimą (partnerystę) reglamentuojančios Prancūzijos CK nuostatos, jeigu tai neprieštarauja komercinės partnerystės esmei¹⁴⁷.

Kitoje valstybių grupėje pasirinkta kitokia reglamentavimo kryptis. Pavyzdžiui, JAV, įvertinus komanditinės ūkinės bendrijos teisinės formos ypatumus, buvo atsisakyta modelio, pagal kurį komanditinės ūkinės bendrijos teisinės formos atžvilgiu nesureguliuotiems klausimams būtų tiesiogiai taikomas tikrosioms ūkinėms bendrijoms skirtas reglamentavimas. JAV tikrajai ūkinei bendrijai ir komanditinei ūkinei bendrijai yra skirti atskiri modeliniai aktai, išsamiai reglamentuojantys kiekvieną iš jų. Modelinis aktas, kuris reglamentuoja vien tik komanditinės ūkinės bendrijos teisinę formą (ULPA), pakankamai detalai, nors dažnai ir dispozityviai nustato visų komanditinės ūkinės ben-

¹⁴² Jungtinės Karalystės ribotos partnerystės įstatymas <...>, 7 str.

¹⁴³ Prancūzijos KK L222-2 str.

¹⁴⁴ Švedijos partnerystės ir neregistruotos partnerystės įstatymas, III sk. 1 str. GIERTZ, M.; HEMSTRÖM, C. (†). *Corporations and partnerships in Sweden*. Second edition. Alphen aan den Rijn: Wolters Kluwer Law & Business, 2015, p. 138.

¹⁴⁵ Vokietijos HGB 161 str. 2 d.

¹⁴⁶ FISHER, H. D. *The German legal system and legal language: a general survey together with notes and German vocabulary*. 3rd ed. London, etc.: Cavendish Publishing Limited, 2002, p. 81, 86; Vokietijos CK 105 str. 3 d.

¹⁴⁷ Prancūzijos KK 1834 straipsnyje numatoma taikyti 1832–1844¹⁷ straipsnius.

drijos dalyvių teises ir pareigas, o tikrųjų narių teisės ir pareigos remiasi komercinės partnerystės taisyklėmis pagal modelinį aktą, kuris skirtas išimtinai tikrosios ūkinės bendrijos teisei formai (UPA)¹⁴⁸. Kaip ir Anglijoje, JAV nėra dualistinio partnerystės reguliavimo, tačiau tikroji ūkinė bendrija pagal UPA grindžiama įprastiniais komercinės partnerystės principais, atsižvelgiant į partnerystės juridinio asmens statusą.

Siekiant tinkamai reglamentuoti ūkinių bendrijų teises formas Lietuvoje, pirmiausia būtina pasirinkti teisinio reguliavimo kryptį. Siūlytina pasinaudoti JAV praktika ir įstatyme sureguliuoti svarbiausius vidinių santykių aspektus kiekvienos iš ūkinių bendrijų teisių formų – tiek tikrosios ūkinės bendrijos, tiek ir komanditinės ūkinės bendrijos – atžvilgiu atskirai.

Šitaip būtų baigtas tikrosios ūkinės bendrijos ir komanditinės ūkinės bendrijos kaip savarankiškų privačių juridinių asmenų teisių formų teisinis reguliavimas, kuris yra būtinas, atsižvelgiant į juridinių asmenų reglamentavimo kodifikavimą CK. Remiantis CK antrosios knygos nuostatomis, skirtomis juridiniams asmenims, nepateikiama privačių juridinių asmenų rūšių, nenustatoma atskirų privačių juridinių asmenų pagrindinių požymių ir skirtumų, o ir bendrieji klausimai, susiję su tokių juridinių asmenų veikimu, reguliuojami ne iki galo (pavyzdžiui, CK nekodifikuoja esminių bendrųjų dalyvių teisių ir pareigų, neviseškai kodifikuoja privačių juridinių asmenų dalyvių civilinių teisių gynimo būdus).

Bendrijos veiklos sutarties šalys yra dalyviai, turintys skirtingą teisinį statusą, t. y. bendrijos veiklos sutarties šalys yra ir tikrieji nariai, ir komanditoriai (ŪBĮ 6 str. 1 d.). Ta pačia sutartimi – bendrijos veiklos sutartimi – nustatomos tiek tikrosios ūkinės bendrijos, tiek ir komanditinės ūkinės bendrijos dalyvių teisės ir pareigos¹⁴⁹. Atsižvelgiant į tai, būtina įvertinti šia sutartimi reguliuojamus teisinius santykius ir jų ypatumus.

Pirma, sistemiškai palyginus jungtinės veiklos sutarties partnerių ir tikrųjų narių teises, pareigas ir atsakomybę tikrosios ūkinės bendrijos kreditoriams, galima daryti išvadą, kad jos grindžiamos jungtinės veiklos sutarties modeliu. Tikrųjų narių tarpusavio teisės ir pareigos yra giminingos jungtinės veiklos sutarties partnerių teisėms ir pareigoms. Pagrindinis požymis, skiriantis jungtinės veiklos sutartį ir bendrijos veiklos sutartį, kurios šalys yra tikrieji nariai, yra tas, kad bendrijos veiklos sutarties šalys yra ne tik sutarties, bet ir juridinio asmens dalyviai. Tikrosios ūkinės bendrijos juridinio asmens statusas lemia tikrųjų narių teises, pareigas ir atsakomybę bendrijos kreditoriams ir jų įgyvendinimo ypatumus. Bendrijos veiklos sutartimi reguliuojami tiek tikrųjų narių, tiek tikrųjų narių ir bendrijos santykiai. Tikroji ūkinė bendrija yra komercinės

¹⁴⁸ ULPA komentaras, 2001 m. aiškinamasis raštas.

¹⁴⁹ Daugiau žr. MIKALONIENĖ, L. Bendrijų veiklos sutarties teisinė kvalifikacija. *Teisė. Mokslo darbai*. ISSN 1392-1274. 2016, t. 99, p. 79–91.

partnerystės, veikiant sutartiniu pagrindu, sudėtingesnis modelis. Reglamentuojant tikrosios ūkinės bendrijos teisinę formą, šie ypatumai turi būti įvertinti.

Antra, komandinėje ūkinėje bendrijoje yra dviejų skirtingų klasių dalyviai – tikrieji nariai ir komanditoriai. Komandinės ūkinės bendrijos skirtingų klasių dalyvių teisės ir pareigos pagal savo turinį kokybiškai iš esmės negali sutapti. Tam tikros komanditoriaus teisės ir pareigos yra analogiškos tikrųjų narių teisėms ir pareigoms (pavyzdžiui, komanditorius turi pareigą daryti įnašus į ūkinę bendriją, turi teisę balsuoti klausimais, kurie iš esmės paveikia jo investicijas ir komandinės ūkinės bendrijos teisinį statusą, teisę į informaciją, teisę gauti ūkinės bendrijos pelno, teisę pasitraukti iš ūkinės bendrijos ir susigrąžinti investicijas). Tačiau teisių apimtis, intensyvumas ir pobūdis dažnai skiriasi. Tam tikros komanditoriaus teisės yra ribotesnės apimties ir mažesnio intensyvumo, kitos – suteikia pirmumą prieš tikruosius narius. Todėl, nepaisant minėtų panašumų, Komanditorių tarpusavio santykiai bei komanditorių ir tikrųjų narių bei komanditorių ir komandinės ūkinės bendrijos santykiai neturėtų būti laikomi giminiais jungtinės veiklos santykiams.

Komanditoriaus, kaip komandinės ūkinės bendrijos dalyvio, teisinis statusas yra koncepciškai kitoks, palyginti su tikrojo nario. Tikrieji nariai yra pagal bendrijos teisinę formą vykdomo verslo valdytojai – aktyvūs dalyviai, dėl to jų atsakomybė yra neribota. Komanditoriai – pasyvūs dalyviai, jų kaip dalyvio statusas *per se* neturi suteikti teisės dalyvauti komandinės ūkinės bendrijos teisine forma vykdomame versle, veikti komandinės ūkinės bendrijos vardu, o tai tretiesiems asmenims užtikrina ribotą atsakomybę. Komanditoriaus vaidmuo pirmiausia turėtų būti suprantamas kaip skirtas investicijų į komandinę ūkinę bendriją apsaugai ir priežiūrai, bet ne suteikiantis galių valdyti komandinę ūkinę bendriją. Nors komanditorius turi tam tikrų teisių valdyti komandinę ūkinę bendriją (pavyzdžiui, kartu su tikraisiais nariais priimti tam tikrus esminius sprendimus), komanditorius kartu su tikraisiais nariais kasdieniame versle nedalyvauja.

Kitaip nei tikrųjų narių, bendrijos veiklos sutarties nuostatos neturi sudaryti prielaidų atsiskleisti asmeniui komanditorių verslumui. Komandinės ūkinės bendrijos pelną, be kita ko, pasinaudodami savo įgūdžiais, patirtimi ir kompetencija, taip pat komanditorių investicijomis, uždriba tikrieji nariai, tvarkantys komandinės ūkinės bendrijos reikalus.

Įvertinus šiuos ypatumus, galima daryti išvadą, kad bendrijos veiklos sutartis komandinėje ūkinėje bendrijoje – tai modifikuota bendrijos veiklos sutartis tikrojoje ūkinėje bendrijoje. Komanditoriaus įtraukimas kaip šalies į bendrijos veiklos sutartį kartu su tikruoju nariu (tikraisiais nariais) lemia savitą teisinį režimą. Komanditorių teisėmis ir pareigomis palaikant santykius su tikraisiais nariais ir komanditorių tarpusavio santykiams bei santykiams su komanditine ūkine bendrija jungtinės veiklos principai *per se* nėra taikyti. Reglamentuojant komanditorių teises ir pareigas turėtų būti atsižvelgta

į bendrijos veiklos sutarties kaip bendradarbiavimo sutarties pobūdį, komanditoriaus vaidmenį ir komanditinės ūkinės bendrijos juridinio asmens statusą.

Trečia, jeigu komanditinėje ūkinėje bendrijoje yra tik vienas tikrasis narys, bendrijos veiklos sutartis apskritai neapima dalyvių susitarimo dėl bendros veiklos vykdymo pasirinkus ūkinės bendrijos teisinę formą.

Taigi, bendrijos veiklos sutartis kaip dalyvių teisių ir pareigų pagrindas yra skirta skirtingiems santykiams sureguliuoti. Būtina ŪBĮ baigti reguliuoti kertiniais klausimais, susijusiais tiek su tikrosios ūkinės bendrijos, tiek ir komanditinės ūkinės bendrijos dalyvių teisėmis ir pareigomis bei dalyvio statuso pasibaigimu, iš esmės pasikeitus aplinkybėms, susijusioms su jo asmeniu. Kadangi tikroji ūkinė bendrija yra komercinės partnerystės, veikiant sutartiniu pagrindu, sudėtingesnis modelis, o komanditinė ūkinė bendrija – modifikuota tikrosios ūkinės bendrijos versija, teisinis reguliavimas turi būti grindžiamas jungtinės veiklos sutarties reglamentavimo (kartu atsižvelgiant į ūkinių bendrijų turimą juridinio asmens statusą) bei asmeninio pobūdžio įmonėms būdingais veiklos principais.

Pagal bendrąją taisyklę reglamentuojant ūkinių bendrijų vidaus santykius turėtų vyrauti dispozityvus reguliavimo metodas, leidžiantis steigėjams (dalyviams) įstatyme nustatytą taisyklę pakeisti bendrijos veiklos sutartyje. Tokiu būdu pagal šią verslo organizavimo formą būtų užtikrintas sutarčių laisvės principo įgyvendinimas.

Reikia pažymėti ir tai, kad, reglamentuojant vidinius santykius, ŪBĮ pirmiausia turėtų būti pateikta bendroji taisyklė, kuri ūkinės bendrijos dalyvių susitarimu galėtų būti keičiama, o ne atvirkščiai, kai ŪBĮ, nepateikiant bendrosios taisyklės, numatoma, kad ją nustatys ūkinių bendrijų steigėjai (dalyviai).

4.2. Bendrijos veiklos sutartis ir bendrijos dalyvių sutartis

Bendrijos dalyvių sutartis yra skirta ūkinės bendrijos dalyvių teisėms ir pareigoms nustatyti (ŪBĮ 4 str. 2 d.). Todėl šios sutarties esmė, tikslai ir paskirtis turėtų būti tapati bendrijos veiklos sutarčiai tiek, kiek bendrijos veiklos sutartis yra pagrindas dalyvių – tikrųjų narių ir komanditorių – teisėms ir pareigoms nustatyti.

2017 m. teisės aktų pakeitimais bendrijos dalyvių sutarties įtvirtinimas Lietuvos teisėje iš esmės yra siejamas su tikslu užtikrinti duomenų apie komanditorius ir ūkinės bendrijos dalyvių tarpusavio santykius konfidencialumą¹⁵⁰. Mažesnis viešinimas galėtų būti vienas iš ūkinių bendrijų teisinių formų pranašumų. Tačiau, atsiliepiant į verslo poreikius ir siekiant didinti ūkinių bendrijų teisinės formos patrauklumą, teisėkūros

¹⁵⁰ 2016 m. rugsėjo 20 d. Ūkinių bendrijų įstatymo Nr. IX-1804 pakeitimo įstatymo projekto Nr. IX-1804 aiškinamasis raštas nr. XIIP-4722. Lietuvos Respublikos ūkio ministerija [interaktyvus. Žiūrėta 2017-06-19]. Prieiga per internetą: <<https://e-seimas.lrs.lt/>>.

procesu būtina įvertinti, kaip siūlomas reglamentavimas dera, *pirma*, koncepciškai su ūkinių bendrijų teisinių formų esme, tikslais ir paskirtimi, *antra*, sistemiškai su ūkinių bendrijų vieta bendroje privačių juridinių asmenų sistemoje, *trečia*, sistemiškai su kitais civilinės teisės institutais. Tokio požiūrio, be kita ko, vertinant ir 2017 m. teisės aktų pakeitimus, kuriais Lietuvos teisėje buvo įtvirtinta nauja sutarties rūšis – bendrijos dalyvių sutartis, pasigendama.

Manytina, kad modelio, kai ūkinių bendrijų vidaus santykius reguliuoja dvi sutartys – bendrijos veiklos sutartis ir bendrijos dalyvių sutartis, turėtų būti atsisakyta.

Pirma, bendrijos dalyvių sutartis skirta ne vien tarpusavio dalyvių teisėms ir pareigoms reguliuoti; šia sutartimi reguliuojami ir santykiai su ūkine bendrija, įtvirtinamos ūkinės bendrijos, kaip savarankiško teisės subjekto, veikimo taisyklės.

Lietuvos sutarčių teisėje įprastai taikomas sutarties uždarumo principas, kuris kartu suponuoja sutarties konfidencialumą. O su bendrijos veiklos sutartimi, kuri atlieka steigimo dokumento funkciją ir yra viešas dokumentas, pateikiamas juridinių asmenų registru, turi teisę susipažinti visi pageidaujantys asmenys (CK 2.71 str. 1 d.).

Įstatymų leidėjas privataus juridinio asmens steigimo dokumentams suteikia viešą pobūdį, nepaisant to, kad steigimo dokumentuose atsispindi dalyvių privati iniciatyva ir jų valia, įgyvendinant asociacijų teisę. Tai aiškinama tuo, kad steigimo dokumentai pirmiausia skirti savarankiško teisės subjekto – juridinio asmens – pagrindiniams požymiams individualizuoti. Pagal steigimo dokumentus veikia naujas sukurtas teisės subjektas. Steigimo dokumentai yra teisinis pagrindas juridinio asmens veiklai (CK 2.46 str. 1 d.). Šie dokumentai reguliuoja juridinio asmens ir jo dalyvių bei juridinio asmens ir trečiųjų asmenų santykius (pavyzdžiui, siekiant sąžiningų trečiųjų asmenų interesų apsaugos, atskleidžiama informacija apie tikruosius narius, turinčius teisę atsivokti ūkinei bendrijai).

Manytina, kad įstatymų leidėjas tinkamai neatskyrė bendrijos veiklos sutarties, kaip steigimo dokumento, ir bendrijos dalyvių sutarties, kaip privačios sutarties, reguliavimo apimties: ūkinė bendrija savo veikloje privalo vadovautis privačia bendrijos dalyvių sutartimi (ŪBĮ 2 str. 9 p.). Pavyzdžiui, ūkinės bendrijos, kaip savarankiško teisės subjekto, valią formuoja jos dalyviai, kolektyviai – nustatyta balsų dauguma arba vienbalsiai priimdami sprendimus. Tačiau ūkinės bendrijos dalyviams suteikiamų balsų nustatymo taisyklės įtvirtinamos ne įstatyme ar steigimo dokumente, pagal kurį ūkinė bendrija veikia, o privačioje dalyvių sutartyje (ŪBĮ 4 str. 4 d. 4 p.). Į bendrijos dalyvių sutarties reguliavimo sritį patenka dalyvio pasitraukimo iš ūkinės bendrijos klausimai (ŪBĮ 4 str. 4 d. 10–11 p.). Tačiau dalyvio pasitraukimas reiškia ne tik bendrijos dalyvių sutarties šalių sudėties pasikeitimą, bet ir dalyvio ir ūkinės bendrijos teisinių santykių nutraukimą, kai paliečiami ne vien dalyvių, bet ir ūkinės bendrijos, kuriai kyla pareiga atsiskaityti su pasitraukusiu dalyviu, bei įmonės kreditorių interesai.

Pagal įstatymų leidėjo pasirinktą modelį bendrijos veiklos sutarties išskyrimas į dvi sutartis – bendrijos veiklos sutartį ir bendrijos dalyvių sutartį nedera su reikalavimais, taikytiniais privačių juridinių asmenų steigimo dokumentams, ir sutarčių uždaramui kaip sutarčių teisės principui.

Antra, ŪBĮ reguliavimas, įtvirtinantis dvi sutartis, yra nebaigtas ir dviprasmiškas.

Paminėtina keletas pavyzdžių. Pagal esamą reguliavimą gali kilti neaiškumų dėl subjekto, kuriam turėtų priklausyti reikalavimo teisė, kylanti iš bendrijos dalyvių sutarties (t. y. kas yra kreditorius ar dalyvis (dalyviai), kaip bendrijos dalyvių sutarties šalys, ir (ar) ūkinė bendrija, kuri šia sutartimi turi vadovautis savo veikloje), arba, atvirkščiai, kuris subjektas turėtų būti laikomas skolininku (ar dalyvis (dalyviai) ir (ar) ūkinė bendrija).

Klausimų kelia komanditinės ūkinės bendrijos steigimo procesas. Pagal ŪBĮ dalyviais tampama steigimo metu sudarius bendrijos veiklos sutartį ir įregistravus ūkinę bendriją, o po įregistravimo – kitais būdais (ŪBĮ 3 str. 1, 3, 8 d., 6 str. 1 d.). Komanditinėje ūkinėje bendrijoje turi būti bent vienas komanditorius (ŪBĮ 6 str. 2 d.), taigi tokios bendrijos steigėjas turėtų būti asmuo, tampantis komanditoriumi. 2017 m. teisės aktų pakeitimų *travaux preparatoires* nurodoma, kad galimybė duomenis apie komanditinės ūkinės bendrijos komanditorius nurodyti bendrijos dalyvių sutartyje leidžia atsakyti reikalavimo viešinti komanditorius ir jų įnašų dydžius, paliekant pareigą teikti tik komanditorių steigėjų duomenis¹⁵¹. Tačiau bendrijos veiklos sutartyje, kurią sudaro steigėjai, nurodomi tik tikrieji nariai, o komanditoriai nurodomi kitoje – bendrijos dalyvių sutartyje, kuri nėra steigimo sutartis (ŪBĮ 3 str. 1, 4 d., 4 str. 3–5 d.) ir gali būti sudaroma vėliau¹⁵².

Nėra aiškus tapimo ūkinės bendrijos dalyviu ir bendrijos dalyvių sutarties šalimi bei, atvirkščiai, dalyvio statuso pasibaigimo ir bendrijos dalyvių sutarties šalies pasitraukimo santykis, nors šie klausimai svarbūs tiek vidaus, tiek išorės santykiams (pavyzdžiui, asmeniniam dalyvio kreditoriui reikalaujant išieškoti iš dalyvio teisių) (CK 2.45 str.). Be to, pagal esamą reglamentavimą nesprenžiamos situacijos, kai bendrijos dalyvių sutartis prieštarauja bendrijos veiklos sutarčiai, kai nei bendrijos veiklos sutartyje, nei bendrijos dalyvių sutartyje nėra sureguliuoti įstatyme nurodyti klausimai, neaiškūs bendrijos dalyvių sutarties negaliojimo teisiniai padariniai ir kt. Neaiškumų taip pat kyla dėl įstatymų leidėjo ketinimų, viena vertus, panaikinus reikalavimą dėl pareigos daryti įnašus steigiant ūkinę bendriją (ŪBĮ 6 str. 1 d. (redakcija iki 2017 m. teisės aktų pakei-

¹⁵¹ 2016 m. rugsėjo 20 d. Ūkinių bendrijų įstatymo Nr. IX-1804 pakeitimo įstatymo projekto Nr. IX-1804 aiškinamasis raštas nr. XIIP-4722. Lietuvos Respublikos ūkio ministerija [interaktyvus. Žiūrėta 2017-06-19]. Prieiga per internetą: <<https://e-seimas.lrs.lt/>>.

¹⁵² 2016 m. rugsėjo 20 d. Ūkinių bendrijų įstatymo Nr. IX-1804 pakeitimo įstatymo projekto Nr. IX-1804 aiškinamasis raštas nr. XIIP-4722. Lietuvos Respublikos ūkio ministerija [interaktyvus. Žiūrėta 2017-06-19]. Prieiga per internetą: <<https://e-seimas.lrs.lt/>>; Bendrijos dalyvių sutartis gali būti sudaryta po ūkinės bendrijos įsteigimo, nes ūkinei bendrijai įsteigti pakanka bendrijos veiklos sutarties.

timų)), bet, kita vertus, įtvirtinus dalyvio pareigą bendrijos veiklos sutartyje arba bendrijos dalyvių sutartyje nustatyta tvarka ir terminais įnešti įnašą į bendriją. Kaip ir bendrijos veiklos sutarties, bendrijos dalyvių sutarties reguliavimas nebaigtas analogiškais aspektais, t. y. dėl dalyvių teisių ir pareigų, dėl iš esmės pasikeitusių aplinkybių, susijusių su dalyvio asmeniu.

Manytina, kad, įtvirtinant naują civilinės sutarties rūšį, turėtų būti iš anksto įvertinta tokios sutarties reglamentavimo nebaigtumo problematika. Neatsitiktinai teisinis tikrumas ir aiškumas, kuris suponuoja tam tikrus privalomus teisinio reguliavimo reikalavimus, oficialiojoje konstitucinėje doktrinoje pažymimas kaip vienas iš esminių konstitucinio teisinės valstybės principo elementų¹⁵³.

Trečia, paskirų valstybių teisėje vienodo požiūrio tiek į duomenų apie komanditorius, tiek ir dokumento, nustatančio komercinės partnerystės dalyvių teises ir pareigas, viešinimą nėra, tai leistų daryti išvadą, kad toks reguliavimas būtų visuotinai pripažįstamas veiksmingu.

Tirtose valstybėse, kuriose komercinė partnerystė neturi juridinio asmens statuso, partnerystės sutarčiai taikomas sutarties uždarumo principas: partnerystės sutartis neturi būti pateikta viešajam registru, ji nėra vieša, pavyzdžiui, Anglijoje¹⁵⁴, Vokietijoje¹⁵⁵. Tačiau šiose valstybėse reikalaujama, kad komanditinė ūkinė bendrija būtų įregistruota ir viešajam registru pateikti duomenys apie komanditorius ir jų įnašus (dydį)¹⁵⁶.

Panašiai Švedijoje, kurioje ūkinės bendrijos yra juridiniai asmenys ir registruojamos viešajame registre, kuriame turi būti nurodyta informacija apie komanditorius ir jų įnašų dydį¹⁵⁷. Švedijoje nereikalaujama viešinti partnerystės sutarties¹⁵⁸. Tačiau šioje šalyje įtvirtintas teisinis reguliavimas, nustatantis, kad ūkinės bendrijos vardu sudarytas sandoris, tikrajam nariui viršijus partnerystės sutartyje nustatytą kompetenciją, galioja sąžiningiems tretiesiems asmenims¹⁵⁹.

153 Pavyzdžiui, Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2014 m. liepos 11 d. nutarimas Nr. KT36-N10/2014 „Dėl Lietuvos Respublikos referendumo įstatymo nuostatų atitikties Lietuvos Respublikos Konstitucijai“. TAR, 2014-07-11, nr. 2014-10117.

154 IANSON BANKS, R. C. *Lindley & Banks on partnership*. 18th ed. London: Sweet & Maxwell, 2002, p. 844.

155 MÜLLER, K. J. *The GmbH: a guide to the German limited liability company*. 3rd. ed. München: Beck, 2016, p. 179, 182.

156 Jungtinės Karalystės ribotos partnerystės įstatymas <...>, 5 str., 8(f)-(g) str., 9 (1)(d), (f) str., 16 str.; MÜLLER, K. J. *The GmbH: a guide to the German limited liability company*. 3rd. ed. München: Beck, 2016, p. 179–180.

157 GIERTZ, M.; HEMSTRÖM, C. (†). *Corporations and partnerships in Sweden*. Second edition. Alphen aan den Rijn: Wolters Kluwer Law & Business, 2015, p. 138.

158 Bendrijos steigimas Švedijoje. Švedijos įmonių registras [interaktyvus. Žiūrėta 2017-06-19] <<http://www.bolagsverket.se/en/bus/business/trading/set-up/set-up-a-trading-partnership-1.10401/>>.

159 GIERTZ, M.; HEMSTRÖM, C. (†). *Corporations and partnerships in Sweden*. Second edition. Alphen aan den Rijn: Wolters Kluwer Law & Business, 2015, p. 132.

Kiek kitokia situacija JAV, kuriose, skirtingai nuo tikrosios ūkinės bendrijos, kuri pagal UPA laikoma juridiniu asmeniu, bet nėra viešai registruojama¹⁶⁰, tam, kad pagal ULPA komanditorius galėtų pasinaudoti ribota atsakomybe, komanditinė ūkinė bendrija turi būti įregistruota¹⁶¹. Tačiau reikalavimo išviešinti komanditinės ūkinės bendrijos partnerystės sutarties ir komanditorių duomenis nėra¹⁶².

Prancūzijoje, registruojant ūkinę bendriją viešajame registre, šalia bendrųjų reikalavimų, taikytinų komercinių juridinių asmenų steigimo dokumentams, kuriuose būtina nurodyti, *inter alia*, juridinio asmens veikimo taisyklės, steigimo dokumente (partnerystės sutartyje) taip pat turi būti nurodyta bendra visų dalyvių įnašų suma (vertė), išskiriant tikriesiems nariams ir komanditoriams tenkančias dalis, taip pat visų tikrųjų narių ir kiekvieno komanditoriaus teisė į pelno dalį, skirstant metinį pelną, ir teisė į grynojo turto dalį likviduojant partnerystę¹⁶³.

Kadangi studijoje siūloma atsisakyti bendrijos dalyvių sutarties, toliau rekomendacijose minima tik bendrijos veiklos sutartis.

4.3. Bendrijos veiklos sutarties forma

2012 m. teisės aktų pakeitimais ūkinių bendrijų atžvilgiu buvo atsisakyta notarine forma sudaromos jungtinės veiklos sutarties kaip ūkinių bendrijų steigimo ir veiklos pagrindo (CK 6.969 str. 2, 4 d., ŪBĮ 2 str. 8 d., 3 str. 1, 6, 8 d., 4 str., 8 str. 1 d. (redakcija iki 2012 m. teisės aktų pakeitimų)). Po minėtų pakeitimų ūkinė bendrija steigiama ir veikia pagal bendrijos veiklos sutartį (ŪBĮ 3 str. 3 d., 4 str. 1 d.). Ūkinės bendrijos dalyvių teisės ir pareigos nustatomos bendrijos veiklos sutartimi arba bendrijos dalyvių sutartimi (ŪBĮ 4 str. 2 d.). Jungtinės veiklos sutartį pakeitusios bendrijos veiklos sutarties privalomas elementas yra notarinė sutarties forma (CK 1.73 str. 1 d. 2 p., ŪBĮ 3 str. 3 d.). Paminėtina ir tai, kad po minėtų pakeitimų pagal bendrąją taisyklę jungtinės veiklos sutartis sudaroma paprasta rašytine forma (CK 6.969 str. 4 d.). 2017 m. teisės aktų pakeitimais įtvirtinta bendrijos dalyvių sutartis sudaroma taip pat paprasta rašytine forma (ŪBĮ 4 str. 2 d.).

Siūlytina atsisakyti bendrijos veiklos sutarties notarinės formos reikalavimo ir taikyti bendrąsias sutarčių sudarymo paprasta rašytine forma taisykles su sąlyga, kad, *pirma*, ŪBĮ reglamentavimas kertiniais aspektais reguliuojant vidinius santykius bus baigtas; ir, *antra*, sudarytos galimybės elektroniniu būdu pagal pavyzdinius tipinius dokumentus įregis-

¹⁶⁰ UPA 201 str., 202 str. UPA 201 str., 202 str.

¹⁶¹ ULPA 103(c) str., 201 str., 301(a) str.

¹⁶² ULPA komentaras, ULPA 110 str., 201 str.

¹⁶³ HEENEN, J. Partnership and other personal associations for profit. Chapter 1. French draft transl. TURNER, D.; BRISTOW, J. In CONARD, A., chief ed. *International encyclopedia of comparative law. Business and private organizations*. Vol. XIII, Part 1. Tuebingen: J.C.B. Mohr; The Hague; Paris: Mouton, 1975, p. 48, 167; Prancūzijos CK 1835 str., Prancūzijos KK L123-1, L210-2 str., L222-4 str.

truoti tikrąją ūkinę bendriją ir komanditinę ūkinę bendriją. Atsisakius reikalavimo sudaryti bendrijos veiklos sutartį notarine forma, didėja poreikis rinkos dalyviams iš anksto pateikti *ex lege* bendrąsias taisykles, taikytinas šiai sutarčiai. Be to, baigtasis bendrijos veiklos sutarties reglamentavimas būtų pagrindas parengti pavyzdinius tipinius dokumentus, sudarant galimybę elektroniniu būdu įregistruoti tikrąją ūkinę bendriją ir komanditinę ūkinę bendriją. Pagal dabar galiojančią tvarką ūkinės bendrijos būtų steigiamos panašiai kaip uždarosios akcinės bendrovės, mažosios bendrijos ir individualios įmonės – arba notariškai patvirtintus atitinkamų duomenų tikrumą, steigimo dokumentų (bendrijos veiklos sutarties) atitiktį įstatymų reikalavimams ir faktą, kad ūkinę bendriją registruoti galima, arba ūkinę bendriją registruojant elektroniniu būdu pagal pavyzdinius dokumentus¹⁶⁴.

Manytina, kad toks siūlymas sistemiskai derėtų su įstatymų leidėjo požiūriu į notarinę sandorių formą kaip privalomą sutarties elementą.

Pirma, notarinės formos reikalavimą bendrijos veiklos sutarčiai sudėtinga pagrįsti bendraisiais steigimo sandorių formai taikomais reikalavimais uždarujų įmonių atžvilgiu. Pagal CK 1.73 straipsnio 1 dalies 2 punktą juridinių asmenų steigimo sandoriai sudaromi paprasta rašytine forma. Minėtoje teisės normoje numatyta viena išimtis dėl notarine forma sudaromų steigimo sandorių ir ši išimtis yra skirta ūkinėms bendrijoms. Atitinkamai, kitaip nei uždarajai akcinei bendrovei, mažajai ūkinei bendrijai ar individualiai įmonei steigti teisės aktų, sudarančių prielaidas elektroniniu būdu įregistruoti tikrąją ūkinę bendriją ir komanditinę ūkinę bendriją, nėra.

Pažymėtina ir tai, kad, kai sudaroma bendrijos dalyvių sutartis, įnašų į ūkinę bendriją tvarka ir dydis, dalyviams suteikiamų balsų nustatymo taisyklės, bendrijos pelno paskirstymo tvarka, informacijos pateikimo bendrijos dalyviams susipažinti tvarka, naujų dalyvių priėmimo, dalyvių teisių perleidimo bei dalyvių pasitraukimo ar pašalinimo tvarka yra ne steigimo sutarties ir steigimo dokumento (bendrijos veiklos sutarties), o bendrijos dalyvių sutarties dalykas (ŪBĮ 4 str. 4 d. 2–10 p.). Todėl šie klausimai nebus įtraukti į notariškai sudaromą bendrijos veiklos sutartį.

Antra, notarinės formos reikalavimą bendrijos veiklos sutarčiai, kaip dalyvių teisių ir pareigų pagrindui, yra sudėtinga pagrįsti ją lyginant su gimininga jungtinės veiklos sutartimi, kuriai yra taikomas paprastos rašytinės formos reikalavimas, taip pat su anksčiau galiojusiomis komanditorių sutartimis, kurios taip pat buvo sudaromos paprasta rašytine forma, bei su naujai įtvirtinta bendrijos dalyvių sutartimi, kuri sudaroma raštu.

2012 m. teisės aktų pakeitimais bendrijos veiklos sutartis pakeitė jungtinės veiklos sutartį. Tačiau bendrijos veiklos sutarties trejopa paskirtis išliko ta pati, t. y. ūkinės bendrijos steigimo sandorio, ūkinės bendrijos steigimo dokumentų ir ūkinės bendrijos da-

¹⁶⁴ Lietuvos Respublikos Vyriausybės nutarimas Nr. 1407 „Dėl Juridinių asmenų registro įsteigimo ir Juridinių asmenų registro nuostatų patvirtinimo“. *Valstybės žinios*, 2003, Nr. 107-4810 (su pakeitimais ir papildymais) (TAR, 2015, nr. 2015-19870), p. 44–46, 50, 57.

lyvių teisių ir pareigų pagrindo. Esminis skirtumas yra tas, kad buvo išplėsta bendrijos veiklos sutarties reguliavimo apimtis, nustatant ne tik tikrųjų narių, bet ir komanditorių teises ir pareigas, tokiu būdu suteikiant galimybę komanditoriams dalyvauti sudarant šią sutartį ir ją keičiant.

Bendrijos veiklos sutarties įtvirtinimas Lietuvos teisėje iš esmės buvo siejamas su platesniu jos pritaikymu, kaip bendrijos veiklos sutarties šalis įtraukiant ir tikruosius narius, ir komanditorius. Ta pačia sutartimi – bendrijos veiklos sutartimi – nustatomos dalyvių teisės ir pareigos tiek tikrojoje ūkinėje bendrijoje, tiek ir komanditinėje ūkinėje bendrijoje. Tai reiškia, kad santykiai, kurie iki 2012 m. teisės aktų pakeitimų buvo reguliuojami skirtingų rūšių sutartimis, t. y. jungtinės veiklos sutartimi, sudaroma išimtinai tik tarp visų tikrųjų narių, ir atskiromis komanditorių sutartimis, sudaromomis tarp komanditinės ūkinės bendrijos ir kiekvieno asmens, tampančio komanditoriumi, po 2012 m. teisės aktų pakeitimų reguliuojami viena sutartimi – bendrijos veiklos sutartimi.

Kadangi buvo spręsta, kad modelis, kai komanditoriai tampa jungtinės veiklos sutarties, kuria steigiama komanditinė ūkinė bendrija, šalimis (t. y. partneriais), turinčiais ribotą teisę dalyvauti valdant bendriją ir išlaikantiems ribotą atsakomybę už bendrijos prievoles, iš esmės neatitinka CK įtvirtintos jungtinės veiklos sutarties, esančios bendrijos steigimo dokumentu, sampratos (pavyzdžiui, dėl bendrų reikalų tvarkymo, atsakomybės ir kt.)¹⁶⁵, atsisakius atskirų komanditoriaus sutarčių, buvo įtvirtinta nauja civilinė sutartis – bendrijos veiklos sutartis, kurios šalimis tapo dalyviai, turintys skirtingą teisinį statusą.

Įvertinus bendrijos veiklos sutarties tikslus ir paskirtį bei sistemaiškai palyginus jungtinės veiklos sutarties partnerių ir tikrųjų narių teises, pareigas ir atsakomybę ūkinės bendrijos kreditoriams, galima daryti išvadą, kad bendrijos veiklos sutartis ta apimtimi, kiek ji skirta tikrųjų narių teisėms ir pareigoms reguliuoti, yra iš esmės grindžiama jungtinės veiklos sutarties modeliu. Pagrindiniai šių dviejų sutarčių – jungtinės veiklos sutarties ir bendrijos veiklos sutarties – skirtumai yra susiję su tuo, kad ūkinė bendrija turi juridinio asmens statusą, kuris ir lemia tikrųjų narių, kaip sutarties dalyvių ir kaip juridinio asmens dalyvių, teisių, pareigų ir atsakomybės ūkinės bendrijos kreditoriams ir jų įgyvendinimo ypatumus. Manytina, kad vien šių ypatumų nepakanka privalomam bendrijos veiklos sutarties notarinės formos reikalavimui pagrįsti.

Analizuojant kitą santykių grupę, susijusią su komanditorių teisėmis ir pareigomis, reikia pasakyti, kad iki 2012 m. teisės aktų pakeitimų komanditoriumi buvo tampama įregistruvus komanditinę ūkinę bendriją pagal atskirai steigimo procese sudarytą rašytinę su-

¹⁶⁵ Lietuvos Respublikos teisingumo ministerijos 2011 m. kovo 23 d. išvada dėl Lietuvos Respublikos ūkinių bendrijų įstatymo pakeitimo įstatymo projekto, Lietuvos Respublikos civilinio kodekso 2.50, 2.70, 2.125, 6.969 ir 6.978 straipsnių pakeitimo įstatymo projekto ir Lietuvos Respublikos akcinių bendrovių įstatymo 72 straipsnio pakeitimo įstatymo projekto Nr. 11-501-01 [interaktyvus. Žiūrėta 2016-02-29]. Prieiga per internetą: <<https://e-seimas.lrs.lt/>>.

tartį – komanditoriaus sutartį, komanditoriumi tapti siekiantis asmuo su steigėju pateikta jungtinės veiklos sutartimi susipažindavo (ŪBĮ 3 str. 6, 8, 10 d. (redakcija iki 2012 m. teisės aktų pakeitimų)). Naujais dalyviais komanditoriais buvo tampama ne jungtinės veiklos sutarties pagrindu, bet sudarant su komanditine ūkine bendrija atskirą komanditoriaus sutartį (ŪBĮ 5 str. (redakcija iki 2012 m. teisės aktų pakeitimų)). Vadinasi, pagal bendrąją taisyklę komanditoriaus sutarčiai taip pat buvo taikoma paprasta rašytinė forma.

Jeigu sudaroma bendrijos dalyvių sutartis, tai šios sutarties dalykas yra identiškas bendrijos veiklos sutarčiai: dalis bendrijos veiklos sutarties nuostatų perkeliama į bendrijos dalyvių sutarties reguliavimo sritį. Kadangi bendrijos dalyvių sutartis sudaroma paprasta rašytine forma, notarinės formos reikalavimas neturėtų būti taikomas ir bendrijos veiklos sutarčiai (vertinant ta apimtimi, kiek šių sutarčių dalykai sutampa).

Trečia, notarinės formos reikalavimą bendrijos veiklos sutarčiai sudėtinga pagrįsti ir notarinės sandorių formos reikalavimų paskirtimi apskritai (CK 1.74 str.). Notarinė forma, kaip privalomas sandorio elementas, grindžiama siekiu, *pirma*, apsaugoti viešąjį interesą; ir, *antra*, privatų interesą, kai sandoris yra susijęs su didele rizika¹⁶⁶. O sisteminė CK nuostatų analizė leidžia daryti išvadą, kad sandoriai, kurių pagrindu kyla solidari skolininkų daugeto prievolė, *per se* nėra laikomi tokiais reikšmingais, kad tokiais atvejais būtų reikalaujama sandorio notarinės formos. Pažymėtina ir tai, kad tikrųjų narių, kurie pagal įstatymų leidėjo modelį valdo ūkinę bendriją ir atsako neribotai ir solidariai už ūkinės bendrijos prievoles kaip papildomi skolininkai, vaidmuo leidžia manyti, kad jiems gali būti taikomi tam tikri standartai, panašūs į tuos, kurie taikomi verslininkams.

Ketvirta, notarinės formos reikalavimas nesuderinamas su asmeniniu ūkinių bendrijų pobūdžiu ir jų sutartine prigimtimi. Vidinių santykių reglamentavimas ūkinėse bendrijose turėtų būti lankstus ir neformalus. O, galiojant notarinei bendrijos veiklos sutarties formai kaip privalomam elementui, praktikoje tarp ūkinių bendrijų dalyvių kylantys ginčai rodo poreikį liberalizuoti šį reikalavimą¹⁶⁷. Atsisakius notarinės bendrijos veiklos sutarties formos, pagal bendrąją taisyklę šios sutarties, kaip ūkinės bendrijos dalyvių teisių ir pareigų pagrindo, pakeitimai galiotų sutarties šalims, nors sutarties pakeitimai ir neįregistruoti privaloma tvarka (CK 1.75 str. 1, 2 d.). Bendrijos veiklos sutarties, kaip steigimo dokumento, pakeitimų įsigaliojimas siejamas su jų įregistravimu juridinių asmenų registre, išskyrus įstatymų numatytas išimtis (CK 2.66 str. 5 d., ŪBĮ 4 str. 9 d.).

Lyginamosios teisėtyros kontekste reikia pažymėti, kad įprastai civilinės teisės tradicijos valstybėse lotyniškojo notariato šalyse nėra reikalaujama partnerystės sutarčiai privalomos notarinės formos.

¹⁶⁶ MIKELĖNAS, V. Sandorių notarinės formos nustatymo Lietuvos civilinėje teisėje kriterijai ir reikšmė: lyginamasis aspektas. *Notariatas*, 2007, Nr. 2, p. 28.

¹⁶⁷ LAT Civilinių bylų skyriaus 2016 m. gegužės 11 d. nutartis civilinėje byloje R. Š. v. D. G., S. V., bylos Nr. 3K-3-266-916/2016.

Pavyzdžiui, Vokietijoje, kurioje komercinė partnerystė prilygintina kvazijuridiniam asmeniui, nėra reikalaujama, kad partnerystės sutartis būtų notarinės formos¹⁶⁸. Kita vertus, nors specialių reikalavimų komercinės partnerystės sutarties formai nėra, tačiau papildomi reikalavimai gali būti taikomi atsižvelgiant į įnešamo į partnerystę turto pobūdį¹⁶⁹. Prancūzijoje, kurioje ūkinės bendrijos turi juridinio asmens statusą, partnerystės sutartis sudaroma raštu¹⁷⁰.

Pažymėtina ir tai, kad bendrosios teisės tradicijos valstybėse taip pat vyrauja pakankamai liberalus požiūris į partnerystės sutarties formą. Štai Anglijoje partnerystės sutarčiai rašytinės formos reikalavimų nėra, taikomos bendrosios sutarčių teisės taisyklės (pavyzdžiui, susitarimas dėl partnerystės gali būti sudaromas žodžiu arba numanomas iš šalių elgesio¹⁷¹). Kita vertus, pavyzdžiui, Anglijoje, suteikiant įgaliojimus atstovauti partnerystei, būtina laikytis nustatytų formos reikalavimų¹⁷². Taip pat ir JAV pagal UPA ir ULPA¹⁷³.

Panaikinus reikalavimą dėl bendrijos veiklos sutarties notarinės formos, privalomas notarinės formos reikalavimas būtų taikomas kitais įstatymų numatytais atvejais, pavyzdžiui, darant įnašus nekilnojamuoju turtu (CK 1.74 str. 1 p.).

4.4. Reikalavimai steigėjams (dalyviams) ir jų įnašai į ūkines bendrijas

ŪBĮ nustatyti ribojimai asmenims, galintiems tapti tikruoju nariu ir komanditoriumi, be kita ko, draudžiama tikruoju nariu būti kitų ūkinių bendrijų tikriesiems nariams ar individualių įmonių savininkams, ūkinėms bendrijoms ir individualioms įmonėms (ŪBĮ 6 str. 3 d.). Manytina, kad toks reguliavimas nėra veiksmingas, jo reikėtų atsisakyti. Neribotos civilinės atsakomybės privačių juridinių asmenų įmonių lemiamą neribotos atsakomybės riziką nėra unikali, palyginti su verslo rizika, kurią prisiima verslininkai, veikdami pavieniui ar kartu su kitais (pavyzdžiui, pagal jungtinės veiklos sutartį). Ūkinės bendrijos ir jos dalyvių interesai būtų užtikrinami fiduciarinėmis tikrųjų narių pareigomis (pavyzdžiui, taikant pareigą nekonkuruoti su bendrija).

¹⁶⁸ MÜLLER, K. J. *The GmbH: a guide to the German limited liability company*. 3rd. ed. München: Beck, 2016, p. 179.

¹⁶⁹ HEENEN, J. Partnership and other personal associations for profit. Chapter 1. French draft transl. TURNER, D.; BRISTOW, J. In CONARD, A., chief ed. *International encyclopedia of comparative law. Business and private organizations*. Vol. XIII, Part 1. Tuebingen: J.C.B. Mohr; The Hague; Paris: Mouton, 1975, p. 50.

¹⁷⁰ Prancūzijos CK 1835 str., Prancūzijos KK L210-2 str., L225-4 str.

¹⁷¹ MORSE, G. *Partnership and LLP law*. Eighth edition. Oxford: Oxford University Press, 2015, p. 12, 14, 47.

¹⁷² BLACKETT-ORD, M.; HAREN, S. *Partnership law: the modern law of firms, limited partnerships and LLPs*. 4th ed. Haywards Heath: Bloomsbury Professional, 2011, p. 22.

¹⁷³ UPA komentaras, UPA 102(12) str.; ULPA komentaras, ULPA 102(14) str.

Ūkinės bendrijos dalyvis privalo bendrijos veiklos sutartyje ar bendrijos dalyvių sutartyje nustatyta tvarka ir terminais įnešti įnašą į ūkinę bendriją (ŪBĮ 7 str. 6 d.). Ūkinės bendrijos dalyvio įnašas gali būti pinigai ir kitoks turtas, įnašu negali būti išimtas iš civilinės apyvartos turtas, taip pat darbai ir paslaugos (ŪBĮ 9 str. 2 d.). Dalyvių įnašai nuosavybės teise priklauso ūkinei bendrijai (ŪBĮ 9 str. 4 d.).

Tirtose valstybėse, kitaip nei Lietuvoje, dažnai įnašas gali būti ne tik turtas, bet ir dalyvio darbas ar paslaugos, dalyvio žinios ir kita nauda, t. y. įnašai suprantami plačiaja prasme. Pavyzdžiui, Vokietijoje įnašas gali būti pinigai, daiktai, teisės ar paslaugos¹⁷⁴, *inter alia*, komanditoriaus paslaugos, nurodant jų vertę, kuri, be kita ko, svarbi, jeigu prievolė padaryti įnašą paslaugomis tinkamai neįvykdoma¹⁷⁵. Prancūzijoje ūkinės bendrijos dalyvių įnašas gali būti pinigais, kitu turtu, o tikrųjų narių – ir paslaugomis, komanditoriaus įnašas negali būti paslaugomis¹⁷⁶. Anglijoje įnašas gali būti ne tik pinigai, bet ir kitas turtas, pavyzdžiui, reputacija, įgūdžiai, kurie įvertinami pinigais¹⁷⁷. JAV pagal modelinius aktus ūkinės bendrijos dalyvio įnašas gali būti piniginis, turtu, paslaugomis, kitokia nauda ūkinei bendrijai¹⁷⁸. Jeigu nėra įvykdyta pareiga padaryti įnašą ne pinigais, partnerystei pareikalavus, tokiam dalyviui kyla prievolė sumokėti jų vertę¹⁷⁹.

Lietuvoje draudimas steigėjams (dalyviams) daryti įnašus darbais ir paslaugomis galėtų būti aiškinamas ūkinės bendrijos, kaip juridinio asmens, kreditorių interesų apsauga, ypač kiek tai susiję su komandorių įnašais. Tačiau toks draudimas yra perteklinis. *Pirma*, įnašai į ūkinę bendriją gali būti nominalūs, nes pagal įstatymą nereikalaujama minimalios investicijų į ūkinę bendriją sumos. *Antra*, ūkinės bendrijos modelis iš esmės yra grindžiamas asmeniniu tikrųjų narių indėliu į įmonės valdymą ir veiklą. Ūkinės bendrijos kreditoriai turėtų daugiausiai remtis tikrųjų narių, kurie kaip papildomi skolininkai atsako neribotai ir solidariai pagal įmonės prievolės (ŪBĮ 8 str.), finansine padėtimi. Kitaip nei kapitalizuotose įmonėse, ūkinėse bendrijose steigėjų (dalyvių) įnašai yra pirmiausiai skirti ūkinės bendrijos veiklai finansuoti, materialinei bazei sukurti ir plėtoti. Atitinkamai ŪBĮ įtvirtintas teisinis reguliavimas dėl įnašų į ūkinę bendriją yra keistinas, panaikinant draudimą įnašus į ūkinę bendriją steigėjams (dalyviams) daryti

¹⁷⁴ WOOLDRIDGE, F. The German limited and silent partnerships. *Amicus Curiae*. Issue 80, Winter 2009 [interaktyvus. Žiūrėta 2016 m. gegužės 21 d.]. Prieiga per internetą: http://sas-space.sas.ac.uk/2912/1/Amicus80_Woolldridge.pdf, p. 30; Vokietijos CK <...>, 706 str.

¹⁷⁵ HEENEN, J. Partnership and other personal associations for profit. Chapter 1. French draft transl. TURNER, D.; BRISTOW, J. In CONARD, A., chief ed. *International encyclopedia of comparative law. Business and private organizations*. Vol. XIII, Part 1. Tuebingen: J.C.B. Mohr; The Hague; Paris: Mouton, 1975, p. 169.

¹⁷⁶ *Ibidem*, p. 33–34, 169.

¹⁷⁷ MORSE, G. *Partnership and LLP law*. Eighth edition. Oxford: Oxford University Press, 2015, p. 186.

¹⁷⁸ Jungtinių Amerikos Valstijų modelinis partnerystės aktas <...>, 403 str.; Jungtinių Amerikos Valstijų modelinis ribotos partnerystės aktas <...>, 501 str.

¹⁷⁹ UPA 404(b) str., ULPA 502(2) str.

paslaugomis ir darbais, taip suteikiant galimybę patiems steigėjams (dalyviams) spręsti dėl įnašų ir kitais civilinių teisių objektais. Ūkinės bendrijos kreditorių teisių apsaugą siūlytina stiprinti kitokiu teisiniu įrankiu – įtvirtinant papildomų saugiklių skirstant ūkinės bendrijos turtą.

Pažymėtina ir tai, kad, pavyzdžiui, Prancūzijoje, jei partnerio įnašas buvo jo paties paslaugos ir (arba) darbas, jo įnašas yra prilyginamas mažiausiam įnašui turtu¹⁸⁰. Lietuvoje yra numatyta, kad bendrijos veiklos sutartyje ar bendrijos dalyvių sutartyje, be kita ko, turi būti nurodyta dalyvio nepiniginio įnašo vertė (ŪBĮ 4 str. 4 d. 2–3 p.), t. y. dalyviams yra paliekama teisė patiems susitarti, koku dydžiu yra vertinamas nepiniginis įnašas. Siekiant prevenciškai sumažinti ginčų tarp ūkinės bendrijos dalyvių tikimybę, siūlytina ŪBĮ nustatyti bendrąją taisyklę, pagal kurią visų (steigėjų) dalyvių įnašai yra vienodo dydžio, atskirai aptariant įnašų paslaugomis ir (arba) darbu įvertinimą, kai toks įnašas būtų prilyginamas mažiausiam įnašui turtu.

5 skyrius. Ūkinių bendrijų dalyvių teisės ir pareigos

5.1. Ūkinių bendrijų valdymas

Ūkinių bendrijų valdymas modeliuojamas taip, kad įmonę valdo tikrieji nariai, o komanditoriai yra pasyvūs investuotojai, turintys teisinių priemonių prižiūrėti ir apsaugoti savo investicijas. Atitinkamai ŪBĮ numato bendrąją taisyklę, kad sprendimus priima tikrieji nariai (ŪBĮ 10 str. 2 d.). Tačiau ŪBĮ pasigendama bendros balsų nustatymo taisyklės, taip pat taisyklės dėl reikalaujamos balsų daugumos dalyvių sprendimams priimti, išskyrus keletą išimčių dėl sprendimų, susijusių su įmonės teisiniu statusu (reorganizavimu, pertvarkymu, likvidavimu), priimamų kvalifikuota balsų dauguma (ŪBĮ 14 str. 4 d., 15 str. 3 d., 16 str. 3 d.), bei vienbalsiai dalyvių priimamų tam tikrų sprendimų (ŪBĮ 4 str. 8 d., 9 str. 3 d., 10 str. 6 d., 12 str. 1–2 d., 14 str. 4 d., 15 str. 3 d.).

Paskirų jurisdikcijų teisėje šie klausimai dažnai yra aptariami. Pavyzdžiui, Vokietijoje, kurioje tikroji ūkinė bendrija prilyginama kvazijuridiniam asmeniui, įtvirtinta bendroji taisyklė, kad sprendimus, nepatenkančius į įprastinę partnerystės veiklos sritį, priima visi partneriai vienbalsiai¹⁸¹. Tačiau partnerystės sutartyje gali būti nustatytas

¹⁸⁰ Prancūzijos KK <...>, 1844-1 str.

¹⁸¹ Vokietijos HGB <...>, 116 str. 2 d., 119 str. 1 d.

sprendimų priėmimas partnerių balsų dauguma; tokiu atveju dauguma yra nustatoma vadovaujantis partnerių skaičiumi, t. y. kiekvienas partneris turi po vieną balsą¹⁸². Taip pat yra ir Prancūzijoje, kurioje tikroji ūkinė bendrija yra juridinis asmuo¹⁸³.

Anglijoje, kurioje partnerystė (tikroji ūkinė bendrija) neturi juridiniam asmeniui būdingo teisinio subjektiškumo, laikomasi pozicijos, kad partnerių sprendimai dėl įprastų reikalų priimami partnerių balsų dauguma, o kertiniai sprendimai ir sprendimai dėl partnerystės sutarties keitimo – vienbalsiai, jeigu pačioje sutartyje nenumatyta kitaip¹⁸⁴.

JAV modeliniuose aktuose, pagal kuriuos partnerystė laikoma juridiniu asmeniu, numatyta bendroji taisyklė, kad sprendimai, kurių negalima priimti vienasmeniškai, yra priimami daugumos tikrųjų narių sprendimu, tačiau pagrindiniai klausimai yra sprendžiami arba vienbalsiu visų dalyvių sprendimu (pavyzdžiui, partnerystės sutarties keitimas, naujų dalyvių priėmimas, ūkinės bendrijos reorganizavimas), arba tam tikri sprendimai priimami vienbalsiu visų tikrųjų narių sprendimu ir komanditorių balsų daugumos, kuri nustatoma pagal teisių gauti turto paskirstymą proporciją, sprendimu (pavyzdžiui, sprendžiant dėl ūkinės bendrijos likvidavimo dalyvių sprendimu)¹⁸⁵. Pagal modelinius aktus *per capita* – tai bendroji taisyklė, nustatant tikriesiems nariams suteikiamus balsus¹⁸⁶.

Lietuvoje siūlytina įtvirtinti asmeninio pobūdžio įmonėms būdingą dispozityvią *vieno dalyvio – vieno balso* taisyklę. Kadangi ūkinės bendrijos turi juridinio asmens statusą ir ūkinėse bendrijose nėra ribojamas maksimalus dalyvių skaičius, siūlytina pirmumą suteikti komercinių santykių pobūdžiui, tačiau su išlygomis, t. y. įtvirtinti paprastos balsų daugumos taisyklę tais atvejais, kai ŪBĮ arba bendrijos veiklos sutartis nenustato kitokių taisyklių. Be to, atsižvelgiant į dinamišką kaitą įmonių teisės srityje, tikslinga peržiūrėti *ex lege* atvejus, kai tam tikri dalyvių sprendimai būtų priima vienbalsiai arba kvalifikuota balsų dauguma (pavyzdžiui, keičiant nacionalinę įmonės priklausomybę).

Ūkinės bendrijos reikalų tvarkymas apima vidines ir išorines valdymą įgyvendinančių asmenų funkcijas. Ūkinės bendrijos vardu veikia tik tikrieji nariai, kai pagal bendrąją taisyklę kiekvienas ūkinės bendrijos tikrasis narys, įgyvendindamas priimtus sprendimus, turi teisę veikti bendrijos vardu (ŪBĮ 10 str. 1, 5 d.). Tačiau po 2017 m. teisės aktų pakeitimų neliko taisyklės, kad ūkinės bendrijos reikalus tvarko tikrieji nariai. Toks reguliavimas ydingas, nes komanditoriams kaip pasyviems dalyviams, kurie naudojami

182 Vokietijos HGB <...>, 119 str. 2 d.

183 HEENEN, J. Partnership and other personal associations for profit. Chapter 1. French draft transl. TURNER, D.; BRISTOW, J. In CONARD, A., chief ed. *International encyclopedia of comparative law. Business and private organizations*. Vol. XIII, Part 1. Tuebingen: J.C.B. Mohr; The Hague; Paris: Mouton, 1975, p. 84, 107.

184 BLACKETTORD, M.; HAREN, S. *Partnership law: the modern law of firms, limited partnerships and LLPs*. 4th ed. Haywards Heath: Bloomsbury Professional, 2011, p. 109.

185 UPA komentaras, UPA 401(h) str., 1123 str.; ULPA komentaras, ULPA 406 str., pavyzdžiui, 801(a)(2) str.

186 UPA komentaras, UPA 701 str.; ULPA komentaras, ULPA 502 str.

ribota atsakomybe, turi būti suteiktos *ex lege* ribotos teisės dalyvauti valdant ūkinę bendriją. Bendroji taisyklė, pagal kurią ūkinės bendrijos reikalus tvarko tikrieji nariai, turi būti numatyta įstatyme.

Panašus reguliavimas, dažnu atveju įtvirtinantis bendrąją taisyklę, pagal kurią vidaus valdymą įgyvendinančių asmenų funkcijas įgyvendina tikrieji nariai, o ne komanditoriai, aptinkamas, pavyzdžiui, Vokietijoje¹⁸⁷, Prancūzijoje¹⁸⁸, Švedijoje¹⁸⁹, JAV pagal ULPA¹⁹⁰. Anglijoje komanditoriui, siekiančiam išsaugoti ribotą atsakomybę, įstatymas imperatyviai draudžia tvarkyti komandinės ūkinės bendrijos reikalus¹⁹¹.

Atsižvelgiant į asmeninį ūkinių bendrijų pobūdį ir įprastai tokioms įmonėms būdingą lankstų valdymą, jeigu kitaip nenumatyta bendrijos veiklos sutartyje, vidaus santykiuose būtų tikslinga įtvirtinti kiekvieno tikrojo nario teisę tvarkyti įmonės reikalus, išskyrus atvejus, kai tokiems veiksams atlikti būtinas vienbalsis arba daugumos ūkinės bendrijos dalyvių sprendimas. Toks reguliavimas derėtų su tikrųjų narių tarpusavio pasitikėjimu, tikrųjų narių kaip aktyvių dalyvių statusu bei padėtų jiems valdyti prisiimamą verslo riziką. Tiek vidaus, tiek išorės santykiuose turėtų būti taikoma bendroji taisyklė, pagal kurią kiekvienas tikrasis narys turėtų teisę atskirai, o ne *in corpore* valdyti ūkinę bendriją.

Panašus požiūris, kai pagal bendrąją taisyklę teisę valdyti partnerystę, tvarkant įprastinius reikalus, turi kiekvienas tikrasis narys, taip pat aptinkamas tirtose jurisdikcijose. Pavyzdžiui, Anglijoje¹⁹², JAV pagal UPA ir ULPA¹⁹³, Prancūzijoje¹⁹⁴, Vokietijoje¹⁹⁵, taip pat Švedijoje, kurioje, pavyzdžiui, kiekviena ši teisė koreliuoja su tikrojo nario lojalumo pareiga atskleisti su valdymu susijusią informaciją kitiems partneriams¹⁹⁶.

187 MÜLLER, K. J. *The GmbH: a guide to the German limited liability company*. 3rd. ed. München: Beck, 2016, p. 178; Vokietijos HGB 164 str.

188 Prancūzijos KK L222-6 str. apsiriboja draudimu komanditoriui atstovauti ūkinei bendrijai.

189 GIERTZ, M.; HEMSTRÖM, C. (†). *Corporations and partnerships in Sweden*. Second edition. Alphen aan den Rijn: Wolters Kluwer Law & Business, 2015, p. 139.

190 ULPA komentaras, ULPA 302 str., 305 str., 406 str.

191 IANSON BANKS, R. C. *Lindley & Banks on partnership*. 18th ed. London: Sweet & Maxwell, 2002, p. 872; Jungtinės Karalystės ribotos partnerystės įstatymas <...>, 6(1) str.

192 Jungtinės Karalystės partnerystės įstatymas <...>, 24(5) str.

193 UPA 401(h) str., ULPA 406(a) str.

194 Prancūzijos KK L221-3, L221-4 str.; DRURY, R. R. Legal Structures of Small Businesses in France and England Compared. *International and Comparative Law Quarterly*, 1978, Vol. 27 [interaktyvus]. Prieiga per internetą: <<http://www.heinonline.org/HOL/>> [žiūrėta 2017-06-02], p. 529; Tačiau įprastai visi tikrieji nariai veikia kaip valdytojai ir neišsirenkamas konkretus valdytojas tik mažose partnerystėse.

195 ANDENAS, M. T.; WOOLDRIDGE, F. *European Comparative Company Law*. 1st ed. Cambridge [etc.]: Cambridge Univ. Press, 2009, p. 142. Vokietijos HGB 114–116 str.

196 GIERTZ, M.; HEMSTRÖM, C. (†). *Corporations and partnerships in Sweden*. Second edition. Alphen aan den Rijn: Wolters Kluwer Law & Business, 2015, p. 126; Švedijoje taip pat numatyta kitų valdytojų tikrųjų narių veto teisė.

5.2. Ūkinių bendrijų dalyvių teisė į informaciją

ŪBĮ 7 straipsnio 4 dalis skirta visų dalyvių, neatsižvelgiant į tai, jie yra tikrieji nariai ar komanditoriai, teisei į informaciją. Dalyviai turi teisę susipažinti su ūkinės bendrijos dokumentais, išskyrus metinių ir tarpinių finansinių ataskaitų rinkinius, tokia tvarka ir tiek, kiek tai nustatyta bendrijos veiklos sutartyje arba bendrijos dalyvių sutartyje. Dalyviai turi teisę susipažinti su ūkinės bendrijos metinių ir tarpinių finansinių ataskaitų rinkiniais, jeigu ūkinė bendrija juos sudaro, bendrijos veiklos sutartyje ar bendrijos dalyvių sutartyje nustatyta tvarka. Atitinkamai bendrijos veiklos sutartyje arba bendrijos dalyvių sutartyje, be kita ko, turi būti numatyta ūkinės bendrijos dokumentų, išskyrus metinių ir tarpinių finansinių ataskaitų rinkinius, pateikimo dalyviams susipažinti tvarka ir apribojimai, taip pat metinių ir tarpinių finansinių ataskaitų rinkinių, jeigu ūkinė bendrija juos sudaro, pateikimo dalyviams susipažinti tvarka (ŪBĮ 4 str. 4 d. 6–7 p.). CK 6.973 straipsnyje yra numatyta gerokai platesnė partnerio teisė į informaciją: kiekvienas partneris turi teisę susipažinti su bendrų reikalų tvarkymo dokumentais, nepaisant to, įgaliotas jis ar ne tvarkyti bendrus reikalus, o susitarimai, kurie šią teisę apriboja ar panaikina, negalioja.

Lietuvoje, esant nurodytam teisiniam reguliavimui ŪBĮ, yra tikimybė, kad tais atvejais, kai įstatymų nėra draudžiama ir (arba) ribojama informaciją atskleisti ir ją naudoti, ir informacija nėra viešai prieinama kitais būdais, gali būti nepagrįstai apribota ar apsunckinta ūkinės bendrijos dalyvių teisė į informaciją. Atitinkamai ŪBĮ turėtų būti įtvirtinta ūkinės bendrijos dalyvių teisė į informaciją ir jos įgyvendinimo tvarka.

Tikrojo nario teisė būti informuotam grindžiama asmeniniu ūkinės bendrijos pobūdžiu. Tokioje verslo organizacijoje dalyvio teisė į informaciją yra pripažįstama kiekvieno dalyvio, o ne smulkiųjų dalyvių teise. Neatsitiktinai tikrojo nario teisė gauti informaciją yra viena iš tipinių teisių, įtvirtintų analizuotų valstybių teisinio reguliavimo srityje. Vokietijos¹⁹⁷, Prancūzijos¹⁹⁸ bei Švedijos¹⁹⁹ teisės aktai eksplicitiškai numato tikrųjų narių teisę gauti informaciją. Prancūzijoje ir Vokietijoje šios teisės įgyvendinimas, be kita ko, užtikrinamas ūkinės bendrijos vadovaujančiųjų partnerių pareiga parengti metines finansines ataskaitas²⁰⁰. Anglijoje taip pat yra numatyta tikrųjų narių teisė susipažinti su ūkinės bendrijos veiklos informacija ir dokumentais²⁰¹. JAV pagal modelinius

¹⁹⁷ Vokietijos HGB 118 str.

¹⁹⁸ Prancūzijos KK L221-7, L221-8, L221-9, L222-7 str.

¹⁹⁹ GIERTZ, M; HEMSTRÖM, C. (†). *Corporations and partnerships in Sweden*. Second edition. Alphen aan den Rijn: Wolters Kluwer Law & Business, 2015, p. 126.

²⁰⁰ HEENEN, J. Partnership and other personal associations for profit. Chapter 1. French draft transl. TURNER, D.; BRISTOW, J. In CONARD, A., chief ed. *International encyclopedia of comparative law. Business and private organizations*. Vol. XIII, Part 1. Tuebingen: J.C.B. Mohr; The Hague; Paris: Mouton, 1975, p. 111, 116; angl. *annual accounts*.

²⁰¹ Jungtinės Karalystės partnerystės įstatymas <...>, 24 str. 9 d., 28 str.; Jungtinės Karalystės ribotos partnerystės įstatymas <...>, 6(1) str.

aktus²⁰² ūkinės bendrijos tikrasis narys gali susipažinti su dokumentais, daryti jų kopijas apie tai pranešęs prieš protingą terminą. Ūkinė bendrija atsisakyti pateikti informaciją tikrajam nariui gali tik esant svarbioms aplinkybėms. Savo ruožtu ūkinė bendrija ir jos tikrieji nariai turi pareigą teikti tikriesiems nariams informaciją, susijusią su ūkinės bendrijos veikla.

Vertinant komanditinę ūkinę bendriją, reikia pasakyti, kad komanditoriai dažnu atveju, kaip ir tikrieji nariai, turi teisę gauti informaciją, tačiau ši teisė gali būti labiau ribota. Pavyzdžiui, Vokietijoje komanditorius turi teisę gauti informaciją apie metinius finansinius duomenis, tačiau teismas, komanditoriaus prašymu ir esant svarbioms priežastims, gali įpareigoti pateikti komanditoriui ir kitokio pobūdžio informaciją²⁰³. Prancūzijoje yra įtvirtinta komanditorių teisė ne rečiau kaip du kartus per metus susipažinti su komanditinės ūkinės bendrijos dokumentais ir turima informacija, taip pat teikti klausimus raštu ir gauti į juos atsakymus²⁰⁴. Švedijoje įtvirtinta nuostata, siaurinti komanditorių teisę gauti informaciją, kuri numato, kad dalyviai gali susitarti, jog komanditoriai neturi *ex lege* komanditinės ūkinės bendrijos tikrinimo teisės²⁰⁵. JAV pagal ULPA²⁰⁶ komanditorių teisė į informaciją priklauso nuo to, ar tai susiję su komanditoriaus balsavimo teisės įgyvendinimu, kai jis turi gautą visą reikiamą informaciją be atskiro prašymo, ar su teise susipažinti su bendro pobūdžio informacija, su kuria komanditorius turi teisę susipažinti (pavyzdžiui, partnerystės sutartimi, dalyvių sąrašu, informacija apie nepiniginius dalyvių įnašus, finansinėmis ataskaitomis, mokestinėmis deklaracijomis) ir kopijuoti be jokių apribojimų, ar tai būtų specifinio pobūdžio informacijos pateikimas pagal pareikalavimą. Pastaruoju atveju komanditorius turi nurodyti prašomos informacijos gavimo tikslą, kuris turi būti protingai susijęs su komanditoriaus interesu. Komanditinė ūkinė bendrija turi teisę atsisakyti pateikti informaciją dėl svarbių priežasčių (siekdama apsaugoti konfidencialią verslo informaciją ir pan.).

Lyginamosios teisėtyros kontekste galima pažymėti ir tai, kad reikalaujama užtikrinti bent minimalų teisės į informaciją standartą. Pavyzdžiui, JAV pagal modelinius aktus partnerystės sutartyje negali būti nepagrįstai apribota teisė į informaciją, tačiau partnerystės sutartyje gali būti aptarti pagrįsti ribojimai panaudoti gautą informaciją, nustatant tokio pažeidimo teisinius padarinius²⁰⁷. Kai kuriose valstybėse yra akcentuojama tikrosios ūkinės bendrijos narių, kurie nėra vadovaujantys partneriai, teisė gauti

202 UPA 408 str.; ULPA komentaras, ULPA 407 str.

203 Vokietijos HGB <...>, 166 str.

204 Prancūzijos KK <...>, L222-7 str.

205 GIERTZ, M; HEMSTRÖM, C. (†). *Corporations and partnerships in Sweden*. Second edition. Alphen aan den Rijn: Wolters Kluwer Law & Business, 2015, p. 139.

206 ULPA komentaras, ULPA 108 str., 304 str.

207 UPA str.; 105(c)(4) str.; ULPA 105(c)(9) str.

informaciją apie tikrosios ūkinės bendrijos reikalus. Pavyzdžiui, Prancūzijoje numatyta, kad tokie dalyviai turi teisę du kartus per metus ne tik susipažinti su tikrosios ūkinės bendrijos dokumentais ir juos kopijuoti, bet ir raštu gauti atsakymus į jų raštu pateiktus klausimus²⁰⁸. Vokietijoje valdant ūkinę bendriją nedalyvaujantis tikrasis narys taip pat turi teisę gauti informaciją apie partnerystės veiklą, susipažinti su jos dokumentais, užduoti klausimų vadovaujantiems partneriams, o komanditoriaus teisė į informaciją yra ribotesnės apimties²⁰⁹. Švedijoje imperatyviai įtvirtinta, kad tikrasis narys, kuris neturi teisės dalyvauti valdant ūkinę bendriją, turi teisę gauti informaciją ir tikrinti ūkinės bendrijos veiklą²¹⁰.

Lietuvos kontekste manytina, kad teisė į informaciją yra svarbi tiek tikrajam nariui, neatsižvelgiant į tai, ar jis dalyvauja tvarkant ūkinės bendrijos reikalus, siekiančiam valdyti savo neribotos ir solidarios atsakomybės kartu su kitais tikraisiais nariais už ūkinės bendrijos prievoles riziką, tiek kasdien nedalyvaujančiam valdant komanditinę ūkinę bendriją komanditoriui, siekiančiam prižiūrėti ir apsaugoti savo investicijas. Tokia teisė turėtų būti įtvirtinta kaip kiekvieno dalyvio teisė. Tačiau, atsižvelgiant į tai, kad komanditorius turi ribotas pareigas komanditinei ūkinei bendrijai ir siekiant prevenciškai riboti komanditoriaus nesąžiningą naudojimąsi teise į informaciją, išvengti nepagrįsto komanditinės ūkinės bendrijos veiklos trikdymo ir apsaugoti kolektyvinius interesus, komanditoriaus teisė į informaciją apie komanditinę ūkinę bendriją ir jos veiklą galėtų būti ribojama, konkrečiu atveju nustačius aplinkybes, dėl kurių gali būti atsisakoma suteikti tokią informaciją (pavyzdžiui, dėl nesąžiningos konkurencijos, interesų konflikto, komanditoriui piktnaudžiaujant teise, tikėtino esminio komanditinės ūkinės bendrijos interesų pažeidimo).

Ūkinės bendrijos dalyvio statusas suteikia tam tikras teises, *inter alia*, teisę į informaciją apie ūkinę bendriją ir jos veiklą. Tačiau, atsižvelgiant į tai, kad buvęs tikrasis narys pagal ūkinės bendrijos prievoles, atsiradusias, kol jis buvo tikroju nariu, atsako taip, kaip jis atsakytų būdamas tikroju nariu (ŪBĮ 8 str. 2 d.), būtų tikslinga įtvirtinti buvusiojo tikrojo nario teisę į informaciją, kuri būtų siejama su buvimo tikroju nariu laikotarpiu. Lyginamuoju aspektu paminėtina, kad, pavyzdžiui, JAV pagal modelinius aktus tokia teisė suteikiama bet kuriam dalyviui – tikrajam nariui ir komanditoriui, numatant, kad buvęs dalyvis turi nurodyti prašomos informacijos, susijusios su buvi-

²⁰⁸ Prancūzijos KK <...>, L221-8 str.

²⁰⁹ HEENEN, J. Partnership and other personal associations for profit. Chapter 1. French draft transl. TURNER, D.; BRISTOW, J. In CONARD, A., chief ed. *International encyclopedia of comparative law. Business and private organizations*. Vol. XIII, Part 1. Tuebingen: J.C.B. Mohr; The Hague; Paris: Mouton, 1975, p. 39, 117, 170.

²¹⁰ Švedijos partnerystės ir neregistruotos partnerystės įstatymas <...>, II sk. 2 str.; GIERTZ, M.; HEMSTRÖM, C. (†). *Corporations and partnerships in Sweden*. Second edition. Alphen aan den Rijn: Wolters Kluwer Law & Business, 2015, p. 133.

mo dalyviu laikotarpiu, gavimo tikslą, kuris turi būti susijęs su buvusio dalyvio interese, ir įtvirtinant ūkinės bendrijos teisę atsakyti pateikti informaciją dėl svarbių priežasčių²¹¹.

5.3. Ūkinių bendrijų dalyvių teisė į pelno dalį

Ūkinės bendrijos pelno skirstymo tvarka turi būti nurodyta bendrijos veiklos sutartyje arba bendrijos dalyvių sutartyje (ŪBĮ 4 str. 4 d. 5 p.). Įstatymas numato, kad dalyviams ūkinės bendrijos pelnas gali būti skirstomas, pasibaigus finansiniams metams, taip pat ir už trumpesnę negu finansiniai metai laikotarpį (ŪBĮ 12 str.). *Ex lege* taip pat numatyta, kad dalyvių sprendimas, kuriuo vienas iš dalyvių atleidžiamas nuo bendrų išlaidų ar nuostolių dengimo, negalioja (ŪBĮ 10 str. 7 d.). ŪBĮ neįtvirtina aiškios taisyklės dėl galimybės nušalinti dalyvį nuo ūkinėje bendrijoje uždirbto pelno paskirstymo.

O lyginamosios teisėtyros kontekste sutarčių laisvės principas pasidalijant bendrą rezultatą *inter se*, kai atskiri partneriai nušalinami nuo partnerystėje uždirbto pelno paskirstymo ar atleidžiami nuo nuostolių dengimo, gali būti (iš dalies) nepripažįstamas. Pavyzdžiui, Prancūzijoje visi partneriai privalo dalyvauti paskirstant pelną ir nuostolius; nors pelno ir nuostolių paskirstymo metodika paliekama partnerių nuožiūrai, susitariamai, dėl kurių visas pelnas atitenka vienam partneriui arba partneris nedalyvauja dengiant nuostolius, negalioja²¹². Kitaip yra Vokietijoje, kurioje partneris gali būti nušalintas nuo pelno pasidalijimo ir atleistas nuo nuostolių dengimo²¹³.

Šiuo aspektu reguliavimas ŪBĮ yra neaiškus. ŪBĮ apsiribojama bendrąja taisykle, kad pelnas yra paskirstomas atsižvelgiant į dalyvių įnašų dydį, jeigu dalyviai nėra susitarę kitaip (ŪBĮ 12 str. 4 d.). ŪBĮ nėra reguliavimo, kuris būtų analogiškas CK, numatančiam, kad susitarimas nušalinti kurį nors iš jungtinės veiklos sutarties partnerių, skirstant pelną, negalioja (CK 6.976 str. 2 d.). Siūlytina baigti tobulinti ŪBĮ reglamentavimą, įtvirtinant draudimą nušalinti ūkinės bendrijos dalyvį nuo pelno paskirstymo. Tokia pozicija grindžiama ūkinės bendrijos, kaip komercinės partnerystės, kuri yra sudėtingesnis jungtinės veiklos sutarties modelis, samprata.

5.4. Fiduciarinės ūkinių bendrijų dalyvių pareigos

Istoriškai plačios ir griežtos fiduciarinės partnerių pareigos yra vienas iš esminių tradicinės partnerystės principų, būdingų ir bendrosios teisės, ir civilinės teisės tradicijos vals-

²¹¹ UPA komentaras, UPA 408(e) str.; ULPA komentaras, ULPA 304(e) str., 407(e) str.

²¹² HEENEN, J. Partnership and other personal associations for profit. Chapter 1. French draft transl. TURNER, D.; BRISTOW, J. In CONARD, A., chief ed. *International encyclopedia of comparative law. Business and private organizations*. Vol. XIII, Part 1. Tuebingen: J.C.B. Mohr; The Hague; Paris: Mouton, 1975, p. 30.

²¹³ *Ibidem*, p. 32.

tybėms²¹⁴. Tačiau partnerystės personifikavimas į juridinį asmenį gali lemti fiduciarinių dalyvio pareigų sumažėjimą²¹⁵.

Fiduciarinės pareigos užtikrina griežtesnę nei įprasta (ypač komerciniuose santykiuose) elgesio standartą, veikimą nesavanaudiškai, išimtinai kito asmens ar bendrais interesais, subordinuojant savo interesus kito asmens ar bendriems interesams. Valstybėse fiduciarinių pareigų turinys suvokiamas nevienodai, tačiau dažnai apima pareigą vengti interesų konflikto situacijų, draudimą paimti principialo turtą su savo turtu bei naudoti jį asmeninei naudai, draudimą konkuruoti su principialu ir kt.

ŪBĮ nereguliuoja fiduciarinių dalyvių pareigų. Lyginamosios teisėtyros kontekste šiuo aspektu reglamentavimo kryptis taip pat nevienalytė: dažnai įstatymų leidėjas pasisako dėl fiduciarinių pareigų, nors kai kuriose valstybėse fiduciarinės pareigos yra numanomos.

Štai Vokietijoje tikrieji nariai turi veikti ūkinės bendrijos labui, teikti reikalingą informaciją, naudoti ūkinės bendrijos turtą partnerystės interesams, negauti naudos partnerystės sąskaita²¹⁶. Tikrieji nariai turi laikytis nekonkuravimo pareigos, t. y. be kitų partnerių sutikimo negali verstis veikla, kuria verčiasi ūkinė bendrija, taip pat negali būti tikruoju nariu kitoje panašios veiklos komercinėje partnerystėje²¹⁷. Tačiau komanditinės ūkinės bendrijos dalyviams partnerystės sutartyje nesusitarus kitaip, komanditoriai neturi pareigos nekonkuruoti²¹⁸.

Prancūzijoje fiduciarinės partnerių pareigos nėra *ex lege* įtvirtintos, tačiau pripažįstama *affectio societatis* koncepcija, partnerių ryšius grindžiant glaudžiu bendradarbiavimu ir lygiateisiškumu, kiekvieno teise kontroliuoti bendrą veiklą²¹⁹. Atsižvelgiant į partnerystės pobūdį, pavyzdžiui, dalyviui kyla pareiga, draudžianti pasipelnyti part-

²¹⁴ VERMEULEN, E. P. M. *The evolution of legal business forms in Europe and the United States: venture capital, joint venture and partnership structures*. The Hague, etc.: Kluwer Law International, 2003, p. 253.

²¹⁵ WEIDNER, Donald J. Pitfalls in Partnership Law Reform: Some United States Experience. *Journal of Corporation Law*, Summer 2001, Vol. 26, No. 4 [interaktyvus], p. 1035. Prieiga per internetą: <<http://www.heinonline.org/HOL/>> [žiūrėta 2017-04-23], p. 1037 [p. 1031–1044]; Istoriskai JAV, rengiant modelinius aktus, skirtus partnerystei, vieną iš priešasčių nepereiti prie jungtinės veiklos personifikavimo į juridinį asmenį buvo ta, kad juridinio asmens statusas gali sumažinti fiduciarines partnerių pareigas.

²¹⁶ HEENEN, J. Partnership and other personal associations for profit. Chapter 1. French draft transl. TURNER, D.; BRISTOW, J. In CONARD, A., chief ed. *International encyclopedia of comparative law. Business and private organizations*. Vol. XIII, Part 1. Tuebingen: J.C.B. Mohr; The Hague; Paris: Mouton, 1975, p. 38–39, 115; Vokietijos CK <...>, 665–670 str., 713 str.

²¹⁷ Vokietijos HGB 112 str.

²¹⁸ Vokietijos HGB <...>, 165 str.

²¹⁹ PARDIEU, C. H. *Corporate acquisitions and mergers in France*. Alphen aan den Rijn: Kluwer Law International, 2014, p. 8; HEENEN, J. Partnership and other personal associations for profit. Chapter 1. French draft transl. TURNER, D.; BRISTOW, J. In CONARD, A., chief ed. *International encyclopedia of comparative law. Business and private organizations*. Vol. XIII, Part 1. Tuebingen: J.C.B. Mohr; The Hague; Paris: Mouton, 1975, p. 40.

nerystės sąskaita²²⁰. Tačiau dalyviai, nedalyvaujantys valdant ūkinę bendriją, iš esmės neturi jokių kitų su partnerystės veikla susijusių pareigų, išskyrus pareigą įnešti įnašą; tokiems dalyviams taip pat netaikoma pareiga nekonkuruoti su partnerystės vykdoma veikla, nebent dalyviai įnašus daro paslaugomis arba įnešdami savo verslą²²¹.

Anglijoje partnerystė (tikroji ūkinė bendrija) grindžiama visišku partnerių tarpusavio pasitikėjimu, pripažįstant plačias fiduciarines partnerių pareigas²²². *Ex lege* įtvirtintas pavyzdinis fiduciarinių pareigų sąrašas, paliekant teismų praktikai spręsti dėl kitų fiduciarinių partnerio (tikrųjų narių) pareigų²²³. Įstatyme įtvirtinta partnerio (tikrojo nario) pareiga atskleisti informaciją, taip pat, jeigu nėra kitų partnerių sutikimo, – pareiga nekonkuruoti su partneryste toje pačioje veiklos srityje bei draudimas pasipelnyti partnerystės sąskaita²²⁴. Partnerystė (tikroji ūkinė bendrija) lemia neribotą partnerių atsakomybę, todėl neatsitiktinai partneriai turi atitinkamų fiduciarinių pareigų veikti partnerystės kaip visumos atžvilgiu; be to, partneriai turi laikytis sąžiningumo pareigos²²⁵.

Expressis verbis tikrųjų narių lojalumo pareiga įtvirtinta ir Švedijoje²²⁶. Pagal bendrąją taisyklę turi būti užtikrintas dalyvių lygiateisiškumas, be to, kiekvienas tikrasis narys turi subordinuoti savo interesus partnerystės atžvilgiu, tikrieji nariai turi būti vienas kitam lojalūs, tikriesiems nariams draudžiama sudaryti sandorius ar atlikti kitus veiksmus, dėl kurių tikrasis narys arba trečiasis asmuo gautų naudos partnerystės ar kitų partnerių sąskaita²²⁷.

JAV modeliniuose aktuose, skirtuose ūkinių bendrijų teisinėms formoms reglamentuoti, požiūris į fiduciarines partnerių pareigas ir jų apimtį kito. Kaip pavyzdys paminėtini paskutiniai pakeitimai. Modelinio akto versijoje, galiojusioje prieš 2013 m. pa-

²²⁰ HEENEN, J. Partnership and other personal associations for profit. Chapter 1. French draft transl. TURNER, D.; BRISTOW, J. In CONARD, A., chief ed. *International encyclopedia of comparative law. Business and private organizations*. Vol. XIII, Part 1. Tuebingen: J.C.B. Mohr; The Hague; Paris: Mouton, 1975, p. 34, 116.

²²¹ *Ibidem*, p. 34, 40.

²²² MORSE, G. *Partnership and LLP law*. Eighth edition. Oxford: Oxford University Press, 2015, p. 159, 163–169; THE LAW COMMISSION; THE SCOTTISH LAW COMMISSION. (LAW COM No. 283) (SCOT LAW COM No. 192). *Partnership Law*. Final Report. November 2003 [interaktyvus]. Prieiga per internetą: <<http://www.lawco.gov.uk/docs/lc283.pdf>> [žiūrėta 2017-03-14], p. 9–10, 182–185, 190.

²²³ *Ibidem*, p. 9–10.

²²⁴ Jungtinės Karalystės partnerystės įstatymas <...>, 20, 28–30 str.

²²⁵ MORSE, G. *Partnership and LLP law*. Eighth edition. Oxford: Oxford University Press, 2015, p. 159; Law Commission, consultation paper 159, p. 167–169. Law Commission, joint report, p. 185, 189–190.

²²⁶ Švedijos partnerystės ir neregistruotos partnerystės įstatymas <...>, II sk. 17 str.; GIERTZ, M.; HEMSTRÖM, C. (†). *Corporations and partnerships in Sweden*. Second edition. Alphen aan den Rijn: Wolters Kluwer Law & Business, 2015, p. 131.

²²⁷ GIERTZ, M.; HEMSTRÖM, C. (†). *Corporations and partnerships in Sweden*. Second edition. Alphen aan den Rijn: Wolters Kluwer Law & Business, 2015, p. 127, 130.

keitimus, buvo nustatytas baigtinis ir siauras fiduciarinių tikrojo nario pareigų sąrašas, numatant galimybę įstatyminių režimą modifikuoti partnerystės sutartimi²²⁸. Tačiau dabartinėse modelinių aktų versijose, skirtose ūkiniŲ bendrijų teisinėms formoms reglamentuoti, tokio požiūrio atsisakyta.

JAV modeliniuose aktuose įtvirtinama ir partnerystės, ir kitų partnerių atžvilgiu tikrųjų narių fiduciarinė – lojalumo pareiga, pateikiamas pavyzdinis lojalumo pareigos sudedamųjų sąrašas (t. y. pareiga perduoti partnerystei jos sąskaita gautą naudą, nekonkuruoti su partneryste, pareiga, vengiant interesų konflikto, susilaikyti nuo santykių su partneryste arba neatstovauti trečiųjų asmenų santykiams su partneryste, jeigu tai gali turėti neigiamą įtaką partnerystei), taip pat rūpestingumo pareiga, kuri nelaikoma fiduciarine pareiga, bei pareiga elgtis sąžiningai, kuri taip pat nėra fiduciarinė²²⁹. Modeliniuose aktuose numatyta, kad tikrasis narys nepažeidžia sąžiningumo pareigos, jeigu siekia įgyvendinti asmeninius interesus²³⁰. Pažymėtina ir tai, kad partneriai, turėdami visapusišką informaciją, turi teisę pritarti sandoriui, kuriuo tikrasis narys pažeidė lojalumo pareigą²³¹.

JAV ULPA laikomasi pozicijos, kad komanditoriaus statusas savaime nelemia fiduciarinių pareigų komanditinei ūkinei bendrijai ar kitiems jos dalyviams²³². Tačiau komanditorius privalo laikytis sąžiningumo pareigos ir komanditinei ūkinei bendrijai, ir kitiems jos dalyviams²³³.

Partnerystės fiduciarinį pobūdį Lietuvoje yra įtvirtinęs Lietuvos Aukščiausiasis Teismas²³⁴. Esminis partnerystės santykių elementas – partnerių įsipareigojimas atsisakyti savo trumpalaikių interesų ir suteikti prioritetą ne asmeninei, bet visos partnerių grupės gerovei; partneriai subordinoja savo interesus ir bendradarbiauja, tikėdamiesi didėjančios ilgalaikės asmeninės naudos²³⁵. Vis dėlto reikia pasakyti, kad ši teismo praktika suformuota vertinant ne dabartinį ŪBĮ ir jame įtvirtintą bendrijos veiklos sutartį (kuri pakeitė anksčiau buvusią jungtinės veiklos sutartį, siejusią ūkinės bendrijos veiklą su jungtine veikla ir teisiniu reguliavimu, įtvirtintu CK), o jungtinės veiklos sutartį.

228 HILLMAN, R. W.; WEIDNER, D. J.; DONN, A. G. *The Revised Uniform Partnership Act*. 2016-2017 edition, Danvers, MA: Thomson Reuters, 2016, p. 331, 343; pagal ankstesnę reguliavimą tikrieji nariai buvo laikomi fiduciarais *inter se* ir partnerystės atžvilgiu, su ribotomis galimybėmis fiduciarines pareigas modifikuoti sutartimi.

229 ULPA komentaras, ULPA 409(a)–(d) str.; UPA komentaras, UPA 409(a)–(d) str.

230 ULPA komentaras, ULPA 409(e) str.; UPA komentaras, UPA 409(e) str.

231 ULPA komentaras, ULPA 409(f) str.; UPA komentaras, UPA 409(f) str.

232 ULPA komentaras, ULPA 305(b) str.

233 ULPA komentaras, ULPA 305(a) str.

234 Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų 2013 m. lapkričio 18 d. nutartis civilinėje byloje, restruktūrizuojama UAB „Urbico“ v. Siemens Osakeyhtiö, veikiančiam per Siemens Osakeyhtiö Lietuvos filialą, bylos Nr. 3K-3-442/2013.

235 Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2013 m. rugsėjo 17 d. nutartis civilinėje byloje, S. P. v. UAB „Rodena“, bylos Nr. 3K-3-435/2013.

Minėta, kad tikrųjų narių teisės ir pareigos yra giminingos jungtinės veiklos sutarties partnerių teisėms ir pareigoms. Todėl analogiškos fiduciarinės pareigos turėtų būti taikomos ir ūkinės bendrijos tikrųjų narių tarpusavio santykiuose (CK 6.969–6.982 str.). Atsižvelgiant į tai, kad partnerystės juridinio asmens statusas lemia tikrojo nario statuso ypatumus, kyla tikrųjų narių, dalyvaujančių tvarkant bendrijos reikalus, fiduciarinių pareigų, analogiškų fiduciarinėms valdymo organo narių pareigoms, klausimas (CK 2.87 str.). *Pirma*, vadovaujantis CK 2.81 straipsnio 2 dalies nuostatomis, numatančiomis, kad įstatymų ar steigimo dokumentų nustatytais atvejais juridinis asmuo gali įgyti civilines teises ir pareigas per savo dalyvius, ūkinė bendrija įgyja civilines teises, prisiima civilines pareigas ir jas įgyvendina per tikruosius narius. Kitaip nei valdymo organų nariai (CK 2.81 str. 4 d.), tikraisiais nariais gali būti tiek fiziniai, tiek juridiniai asmenys (ŪBĮ 2 str. 6 d., 3 str. 1 d., 6 str. 1 d.). *Antra*, fiduciarinių pareigų požiūriu tikrųjų narių padėtis nėra identiška valdymo organo narių statusui ir dėl tos priežasties, kad *ex lege* tikrųjų narių atsakomybė už ūkinės bendrijos prievoles yra neribota (ŪBĮ 8 str. 1 d.). Kita vertus, tikrojo nario statusas taip pat nėra tapatus ir atstovo (įgaliotinio) statusui (CK 2.132–2.151 str., 6.756–6.765 str.).

Nors tikrajam nariui fiduciarinių pareigų koncepcija yra taikytina, tačiau tikrojo nario kaip fiduciaro vaidmuo turi ypatumų, *pirma*, jį lyginant su atstovu ar valdymo organo nariu; *antra*, įvertinant tai, kad tikruosius narius sieja asmeniniu pasitikėjimu grįsti ryšiai, tarpusavio subordinacijos tarp jų, kaip ūkinės bendrijos dalyvių, nėra. Atsižvelgiant į užsienio valstybių teisinį reguliavimą ir tikrųjų narių vaidmens ypatumus, siūlytina ŪBĮ nustatyti fiduciarines tikrųjų narių pareigas. Šitaip būtų užtikrintas teisinis apibrėžtumas ir bendrijos veiklos sutarties reglamentavimo baigtumas.

Kadangi visas fiduciarinių tikrųjų narių pareigų sudedamąsias įstatyme būtų sudėtinga išvardyti, o ir ši teisės sritis nuolat dinamiškai kinta, siūlytina ŪBĮ įtvirtinti tik pavyzdinį pagrindinių fiduciarinių tikrųjų narių pareigų sąrašą – pareigą atskleisti informaciją, pareigą vengti interesų konflikto, pareigą nenaudoti ūkinės bendrijos turto ir gautos informacijos savo ar trečiųjų asmenų interesais. Kitas fiduciarines pareigas būtų galima detalizuoti bendrijos veiklos sutartyje, kitų fiduciarinių tikrųjų narių pareigų taikymas ir aiškinimas taip pat būtų plėtojamas teismų praktikos.

Pagal bendrąją taisyklę komanditorių tarpusavio santykiai bei komanditorių ir tikrųjų narių santykiai nėra laikytini giminingais jungtinės veiklos santykiams. Komanditoriams, kaip pasyviems dalyviams, kuriems dalyvio statusas *per se* nesuteikia teisės dalyvauti vykdant komanditinės ūkinės bendrijos teisine forma verslą, veikti jos vardu, ir turintiems ribotos atsakomybės apsaugą trečiųjų asmenų atžvilgiu, fiduciarinės pareigos išimtinai vien remiantis komanditoriaus statusu neturėtų būti suteikiamos. Siūlytina šią bendrąją taisyklę įtvirtinti ŪBĮ.

Taisyklė, pagal kurią komanditorius vien tik dėl savo kaip dalyvio statuso neturi fiduciarinių dalyvio pareigų, savaime neeliminuoja fiduciarinių pareigų kilimo galimybės

kitais pagrindais (pavyzdžiui, fiduciarinės komanditoriaus pareigos gali būti įtvirtintos bendrijos veiklos sutartyje, fiduciarinės pareigos gali kilti komanditoriui, jeigu jis veikia kaip fiduciaras, pavyzdžiui, kaip komanditinės ūkinės bendrijos valdytojas).

Taigi ūkinės bendrijos fiduciarinės dalyvių pareigos *expressis verbis* turėtų būti sureguliuotos ŪBĮ – tikriesiems nariams jas įtvirtinant, o komanditoriams, atvirkščiai, nustatant, kad jie fiduciarinių pareigų neturi.

Visi civilinių teisinių santykių dalyviai, *inter alia*, ir tikrieji nariai, ir komanditoriai, turi bendrųjų pareigų, įskaitant pareigą elgtis sąžiningai, pareigą nepiktnaudžiauti teise, pareigą nedaryti kitam žalos (elgtis rūpestingai) (CK 1.5 str., 1.137 str. 3 d., 6.263 str.). Tačiau minėtos pareigos nėra fiduciarinės. Vienas iš pagrindinių sąžiningumo pareigos ir fiduciarinių pareigų skirtumų yra tas, kad sąžiningumo principas įpareigoja atsižvelgti į kito asmens interesus ir juos gerbti, draudžia piktnaudžiauti, tačiau neriboja naudos sau siekimo, nereikalauja nesavanaudiškumo ir nesuponuoja altruizmo²³⁶. Pažeidus pareigą veikti sąžiningai, draudimą piktnaudžiauti teise arba pareigą elgtis rūpestingai, tokio pažeidimo vertinimas priklausytų nuo konkretaus pasirinkto civilinių teisių gynimo būdo ir tokiam būdai taikyti nustatytų sąlygų. Todėl detalesnis šių pareigų aiškinimas turėtų būti plėtojamas teismų praktikos.

5.5. Ūkinių bendrijų dalyvių pareiga dengti nuostolius

Pagal ŪBĮ dalyvių sprendimas, kuriuo vienas iš dalyvių atleidžiamas nuo bendrų išlaidų ar nuostolių dengimo, negalioja (ŪBĮ 10 str. 7 d.). Tačiau ŪBĮ nepateikiama bendrosios taisyklės dėl nuostolių paskirstymo dalyviams *inter se*.

Visose tirtose jurisdikcijose aptariama komercinės partnerystės nuostolių dengimo taisyklė. Gali būti skiriamos dvi nuostolių paskirstymo taisyklės, įtvirtintos analizuojamų valstybių teisinio reguliavimo srityje: nuostoliai yra skirstomi proporcingai dalyvio turimai daliai partnerystėje arba dalijami dalyviams lygiomis dalimis. Pagal bendrąją taisyklę tikrieji nariai dengia nuostolius pagal principą, analogišką paskirstant pelną. Komanditoriams gali būti numatomos išlygos.

Štai Prancūzijoje, kurioje pagal bendrąją taisyklę pelnas paskirstomas proporcingai partnerio įnašo dydžiui, taikoma analogiška ir nuostolių paskirstymo taisyklė, tačiau komanditinėje ūkinėje bendrijoje atsižvelgiama į ribotą komanditorių atsakomybę²³⁷.

²³⁶ Dėl sąžiningumo pareigos taip pat žr., pavyzdžiui, UPA komentaras, UPA 409 str.; THE LAW COMMISSION; SCOTTISH LAW COMMISSION (LAW COM No. 159) (SCOT LAW COM No. 111). *Partnership Law*. A Joint Consultation Paper. July 2000 [interaktyvus. Žiūrėta 2017-04-23]. Prieiga per internetą: <http://www.lawcom.gov.uk/wp-content/uploads/2015/03/cp159_Partnership_Law_Consultation.pdf>, p. 182.

²³⁷ HEENEN, J. Partnership and other personal associations for profit. Chapter 1. French draft transl. TURNER, D.; BRISTOW, J. In CONARD, A., chief ed. *International encyclopedia of comparative law. Business and private organizations*. Vol. XIII, Part 1. Tuebingen: J.C.B. Mohr; The Hague; Paris: Mouton, 1975, p. 111, 173–174.

Anglijoje, JAV pagal UPA ir Švedijoje, kuriose pagal bendrąją taisyklę tikrųjų ūkinių bendrijų pelnas paskirstomas lygiomis dalimis, neatsižvelgiant į partnerių įnašų dydį, nuostoliai taip pat dengiami lygiomis dalimis²³⁸. Tačiau JAV pagal ULPA ir Švedijoje komanditinėms ūkinėms bendrijoms taikoma kitokia taisyklė. JAV pagal ULPA komanditinės ūkinės bendrijos turtas yra paskirstomas proporcingai kiekvieno komanditinės ūkinės bendrijos dalyvio faktiškai padaryto įnašo dydžiui²³⁹. Švedijoje teismas, vadovaudamasis teisingumo principu, nusprendžia, kaip paskirstyti pelną ir nuostolį komanditinės ūkinės bendrijos dalyviams, jeigu partnerystės sutartyje šie klausimai neišspręsti ir dalyviai dėl to nesusitarė²⁴⁰.

Vokietijoje pagal bendrąją taisyklę tikrosios ūkinės bendrijos dalyvis turi teisę gauti 4 procentų, skaičiuojamų nuo jo dalies, metinio pelno dalį, o likusi pelno suma arba metinio nuostolio suma padalijama lygiomis dalimis²⁴¹. O komanditinėje ūkinėje bendrijoje likusi pelno suma dalijama pagal teisingumo principą, nuostoliai dengiami kiekvieno dalyvio dalimi taip pat pagal teisingumo principą²⁴².

Pažymėtinas nevienodas požiūris į komanditoriaus dalyvavimą dengiant komanditinės ūkinės bendrijos patirtus nuostolius. Pavyzdžiui, Anglijoje, jeigu partnerystės sutartyje nenumatyta kitaip, vidaus santykiuose komanditorių prievolė dengti partnerystės nuostolius nėra apribota įnašų į partnerystę suma²⁴³. Vokietijoje komanditoriaus dalis, sumažėjusi ar tapusi neigiama dėl komanditinės ūkinės bendrijos patirtų nuostolių, yra atkuriamas bendrijos uždirbamo ir jam tenkančio pelno dalimi, ir tik tada komanditoriui galima išmokėti pelno dalį; tačiau komanditorius neturi pareigos daryti papildomų įnašų, viršijant išpareigojimą padaryti įnašų į komanditinę ūkinę bendriją, įskaitant ir tuos atvejus, kai, pasitraukiant iš komanditinės ūkinės bendrijos, kapitalas yra prarastas dėl ūkinės bendrijos patirtų nuostolių²⁴⁴. JAV ULPA neįtvirtinama komanditoriaus pareigos daryti įnašus atkuriant partnerystėje savo dalį, sumažėjusią dėl bendrijos patirtų nuostolių²⁴⁵.

²³⁸ Jungtinės Karalystės partnerystės įstatymas <...> 24(1) str.; Jungtinių Amerikos Valstijų modelinis partnerystės aktas <...>, 401(a) str.; GIERTZ, M.; HEMSTRÖM, C. (†). *Corporations and partnerships in Sweden*. Second edition. Alphen aan den Rijn: Wolters Kluwer Law & Business, 2015, p. 125–126.

²³⁹ Jungtinių Amerikos Valstijų modelinis ribotos partnerystės aktas <...>, 503(a) str.

²⁴⁰ GIERTZ, M.; HEMSTRÖM, C. (†). *Corporations and partnerships in Sweden*. Second edition. Alphen aan den Rijn: Wolters Kluwer Law & Business, 2015, p. 139.

²⁴¹ Vokietijos HGB 121 str.

²⁴² Vokietijos HGB 167 str., 168 str.

²⁴³ IANSON BANKS, R. C. *Lindley & Banks on partnership*. 18th ed. London: Sweet & Maxwell, 2002, p. 874–875.

²⁴⁴ HEENEN, J. Partnership and other personal associations for profit. Chapter 1. French draft transl. TURNER, D.; BRISTOW, J. In CONARD, A., chief ed. *International encyclopedia of comparative law. Business and private organizations*. Vol. XIII, Part 1. Tuebingen: J.C.B. Mohr; The Hague; Paris: Mouton, 1975, p. 113, 173; WOOLDRIDGE, F. The German limited and silent partnerships. *Amicus Curiae*. Issue 80, Winter 2009 [interaktyvus. Žiūrėta 2016 m. gegužės 21 d.]. Prieiga per internetą: http://sas-space.sas.ac.uk/2912/1/Amicus80_Wooldridge.pdf, p. 30

²⁴⁵ ULPA komentaras, ULPA 810 str.

ŪBĮ nėra įtvirtinta nuostatos, koku principu – lygių dalių ar proporcingai dalyvio turimais daliais ūkinėje bendrijoje – yra dalijami nuostoliai ūkinės bendrijos dalyviams. Pagal CK 6.974 straipsnio 1 dalies nuostatas, jeigu jungtinės veiklos sutartyje susitarimo dėl bendrų išlaidų ir bendrų nuostolių, susijusių su jungtine veikla, nėra, kiekvienas partneris atsako už bendras išlaidas ir bendrus nuostolius proporcingai pagal savo dalies dydį. Siekiant teisinio aiškumo ir atsižvelgiant į pelno dalijimo proporcingai dalyvio dalies dydžiui nuostatą, įtvirtintą ŪBĮ 12 straipsnio 4 dalyje, siūlytina patikslinti reglamentavimą, numatant, kad nuostoliai dalyviams turėtų būti dalijami taip pat proporcingai jų dalies ūkinėje bendrijoje dydžiui.

Atitinkamai šiuo aspektu būtina tobulinti ir dalyvio pasitraukimo arba jo pašalinimo iš ūkinės bendrijos reguliavimą. Pagal ŪBĮ 13 straipsnio 5 dalies nuostatas asmeniui, kuris pasitraukė arba buvo pašalintas iš ūkinės bendrijos, perduodama ūkinės bendrijos turto dalis turi būti padidinta jam tenkančia nepaskirstytojo ūkinės bendrijos pelno, dėl kurio paskirstymo nebuvo priimta sprendimo, ar sumažinta jam tenkančia nepaskirstytojo ūkinės bendrijos nuostolio dalimi, apskaičiuota ŪBĮ ir bendrijos veiklos sutartyje arba bendrijos dalyvių sutartyje nustatyta tvarka. ŪBĮ nenustatyta nuostolių dalies dengimo taisyklių. Tokiu atveju būtų taikoma minėta taisyklė, kad pasitraukiančiam ar pašalintam dalyviui nuostoliai priskiriami proporcingai dalyvio dalies ūkinėje bendrijoje dydžiui. Atitinkamai pagal bendrąją taisyklę pasitraukiančio komanditoriaus dalis būtų sumažinta jam tenkančia ūkinės bendrijos nuostolių dalimi, apskaičiuota proporcingai jo dalies ūkinėje bendrijoje dydžiui, tačiau neviršijant komanditoriaus investicijų sumos. Jeigu bendrijos veiklos sutartyje nenumatyta kitaip, pasitraukiantis komanditorius neprivalo daryti papildomų įnašų nuostoliams padengti. Tačiau pasitraukiantis arba pašalintas komanditorius turėtų grąžinti permokėtas pelno, išmokėto avansu, sumas, kai jam tenkanti turto dalis yra mažesnė už avansu gautą pelno sumą. Atsižvelgiant į tai ir į komanditoriaus prievolę grąžinti permokėtą avansu gautą pelno dalį (ŪBĮ 12 str. 6 d.), šiuo aspektu siūlytina ŪBĮ 13 straipsnio 6 dalies nuostatas patikslinti.

6 skyrius. Ūkinių bendrijų dalyvių statuso pasibaigimas

ŪBĮ nustatyti tam tikri savanoriško ir priverstinio ūkinės bendrijos dalyvio statuso pasibaigimo atvejai, kurie reguliuojami vienodai tiek tikrojo nario, tiek ir komanditoriaus atžvilgiu.

Savanoriškai dalyvio teisės perleidžiamos bendrijos veiklos sutartyje arba bendrijos dalyvių sutartyje nustatyta tvarka (ŪBĮ 4 str. 4 d. 8 p.). ŪBĮ numatyta dalyvio teisė

savanoriškai pasitraukti iš ūkinės bendrijos, susigrąžinant investicijas įstatymuose ir bendrijos veiklos sutartyje arba bendrijos dalyvių sutartyje nustatyta tvarka (ŪBĮ 4 str. 4 d. 10–11 p., 7 str. 5 d., 13 str.). Dalyviui savanoriškai pasitraukiant iš ūkinės bendrijos, jo teisės neperleidžiamos ir kiti asmenys jų neįgyja.

ŪBĮ numatyta, kad ūkinės bendrijos dalyvis gali būti kitų bendrijos dalyvių pašalinintas įstatymuose ir bendrijos veiklos sutartyje arba bendrijos dalyvių sutartyje nustatyta tvarka (ŪBĮ 4 str. 4 d. 10–11 p., 7 str. 5 d., 13 str.). ŪBĮ taip pat referuojama į priverstinį *ex lege* numatytą dalyvio statuso pasibaigimą dėl nesąžiningo dalyvio elgesio pagal CK antrosios knygos X skyriaus nuostatas (ŪBĮ 7 str. 8 d.).

Siūlytina peržiūrėti ŪBĮ kiek tai susiję su savanorišku ūkinės bendrijos dalyvio pasitraukimu ir priverstiniu dalyvio pašalinimu pagal CK antrosios knygos X skyriaus nuostatas.

ŪBĮ 6 straipsnio 1 dalyje numatyta, kad asmenys gali tapti ūkinės bendrijos dalyviais steigdami ūkinę bendriją sudarydami bendrijos veiklos sutartį, o įregistravę ūkinę bendriją, dalyvių teises gali įgyti taip pat ir kitais įstatymuose ar bendrijos veiklos sutartyje arba bendrijos dalyvių sutartyje nustatytais atvejais ir tvarka. Konkrečių teisės normų, skirtų situacijoms, kai iš esmės pasikeičia aplinkybės, susijusios su ūkinės bendrijos dalyvio asmeniu, ŪBĮ nėra. Tokiais atvejais vien tik CK nustatytų, pavyzdžiui, paveldėjimo, juridinių asmenų likvidavimo, sutarčių pasibaigimo ir pan. teisės normų, tinkamai aiškinti ir taikyti ŪBĮ 6 straipsnio 1 dalies nuostatas nepakanka. Siekiant teisinio aiškumo ir nuspėjamumo, įstatymų leidėjas turėtų *ex ante* pasiūlyti tipinių tokių atvejų sprendimo būdų ir nepalikti jų vien savireguliacijai arba spręsti teismų praktikoje, kilus ginčui.

Poreikis ŪBĮ reguliuoti tokius atvejus, kai iš esmės pasikeičia su ūkinės bendrijos dalyvio asmeniu susijusios aplinkybės, aiškinamas šiais motyvais.

Pirma, asmeninis ūkinės bendrijos pobūdis savaime suponuoja kiekvieno tikrojo nario asmens svarbą. Kiekvieno tikrojo nario asmens reikšmę lemia ir ta aplinkybė, kad tikrieji nariai pagal ūkinės bendrijos prievoles atsako neribotai ir solidariai kaip papildomi skolininkai. Asmeninių tikrojo nario savybių bei tikrųjų narių sudėties pasikeitimas gali neigiamai paveikti ūkinės bendrijos dalyvių tarpusavio ryšius, kartu ir sklandų įmonės valdymą ir veiklą.

Pavyzdžiui, atsižvelgiant į tai, kad tikrieji nariai solidariai atsako pagal ūkinės bendrijos prievoles (ŪBĮ 8 str. 1 d.), esminis finansinės tikrojo nario padėties pablogėjimas (pavyzdžiui, tikrojo nario bankrotas) gali iš esmės padidinti likusių tikrųjų narių atsakomybę pagal ūkinės bendrijos prievoles ir riziką dėl nuostolių pasidalijimo tarp tikrųjų narių. Tikrasis narys, kuris valdo ūkinę bendriją ir jai atstovauja, pripažintas neveiksmiu šioje srityje, neturi galimybių asmeniškai įgyvendinti jam priskirtų dalyvio pareigų. Tokiomis situacijomis kyla „pasirink savo partnerį“ principo įgyvendinimo ir tolesnio veiklos, vykdomos per ūkinės bendrijos teisinę formą, tęstinumo klausimas. „Pasirink

savo partneri“ principas apima ne tik tuos atvejus, kai perleidžiamos tikrojo nario teisės tretiesiems asmenims, priimami nauji tikrieji nariai ar tikrasis narys pasitraukia iš ūkinės bendrijos, bet ir kai iš esmės pasikeičia su tikrojo nario asmeniu susijusios aplinkybės. Šiuo atveju likusiems dalyviams turi būti suteikta galimybė nuspręsti dėl tolesnio bendradarbiavimo²⁴⁶. Apskritai, iš esmės pasikeitus aplinkybėms, susijusioms su tikrojo nario asmeniu, spręstina dėl tokio dalyvio statuso pasibaigimo ir ūkinės bendrijos, kaip juridinio asmens, veiklos tęstinumo.

Kai ūkinė bendrija tęsia veiklą be tikrojo nario ir kai kyla pareiga kompensuoti tikrojo nario, kurio dalyvio statusas pasibaigė, dalyvio teisių vertę, būtina suderinti visų suinteresuotų asmenų interesus – veiklą tęsiančios ūkinės bendrijos, neribotai pagal verslo prievoles atsakančių tikrųjų narių, suinteresuotų asmenų, kuriems turi būti išmokėta tikrojo nario teisių vertė. ŪBĮ turėtų pasiūlyti analogišką reguliavimą funkciškai panašiomis situacijomis, kai iš esmės pasikeičia aplinkybės, susijusios su tikrojo nario asmeniu (t. y. kai tikrasis narys bankrutuoja²⁴⁷, tikrasis narys – fizinis asmuo tampa neveiksnus šioje srityje arba ribotai veiksnus šioje srityje, pripažįstamas nežinia kur esančiu arba miršta, taip pat kai tikrasis narys – juridinis asmuo pasibaigia, ir pan.).

Antra, kitaip nei mažosios bendrijos nariai ar uždarnosios akcinės bendrovės akcininkai, kurių, kaip juridinio asmens dalyvių, santykiai su įmone yra prievoliniai, bet *ex lege* jų nesieja sutartiniai santykiai, visų ūkinės bendrijos dalyvių santykiai taip pat yra sutartiniai. Tikrieji nariai – valdytojai – ir komanditoriai – pasyvūs dalyviai – yra bendrijos veiklos sutarties šalys. Reguliavimas, kai ūkinės bendrijos dalyviai kartu ne tik palaiko prievolinius santykius su įmone, bet ir tarpusavio sutartinius santykius, lemia ypatumus, kurie turėtų būti įvertinti sprendžiant dėl ūkinės bendrijos dalyvio statuso pasibaigimo.

Sutarčių teisėje atskirai skiriama dėmesio asmeniniam sutarčių pobūdžiui, šalia bendrųjų sutarčių pasibaigimo pagrindų įtvirtinant specialiuosius dėl su šalimi susijusių esminių aplinkybių pasikeitimo pagrindus. Pavyzdžiui, pavedimo sutartis, be kitų prievolių pasibaigimo pagrindų, taip pat baigiasi, kai miršta viena iš sutarties šalių, likviduojama viena iš pavedimo sutarties šalių, vienai iš šalių iškeliamą bankroto byla, viena iš šalių pripažįstama neveiksnia tam tikroje srityje arba ribotai veiksnia tam tikroje srityje ar nežinia kur esančia (CK 6.763 str. 1 d. 4–7 p.). Paslaugų teikėjo mirtis ar neveiksnumas šioje srityje arba ribotas veiksnumas šioje srityje nutraukia paslaugų sutartį, išskyrus atvejus, kai analogiškas paslaugas turi teisę ir gali taip pat kvalifikuotai teikti paslaugų teikėjo teisių perėmėjai (CK 6.723 str.). Komiso sutartis baigiasi ir tais atvejais, kai

²⁴⁶ DRURY, R. R. Legal Structures of Small Businesses in France and England Compared. *International and Comparative Law Quarterly*, 1978, Vol. 27 [interaktyvus]. Prieiga per internetą: <<http://www.heinonline.org/HOL/>> [žiūrėta 2017-06-02], p. 525, 528; Prancūzijoje.

²⁴⁷ Tai būtų situacijos, kai įmonė pripažįstama bankrutuojančia pagal Įmonių bankroto įstatymą, ir pagal Fizinį asmenų bankroto įstatymą fiziniam asmeniui yra iškelta bankroto byla.

komisionierius miršta, pripažįstamas neveiksniu šioje srityje arba ribotai veiksnium šioje srityje ar nežinia kur esančiu, likviduojamas arba tampa nemokus (iškeliamas bankroto byla) (CK 6.792 str. 1 d. 3 p.). Turto patikėjimo sutarties pasibaigimas numatytas, be kita ko, kai patikėtinis miršta, pripažįstamas neveiksniu šioje srityje arba ribotai veiksnium šioje srityje ar nežinia kur esančiu, ar likviduojamas (CK 6.967 str. 1 d. 1 p., 3–4 p.). Bendrijos veiklos sutarčiai iš dalies gimininga jungtinės veiklos sutartis baigiasi, *inter alia*, jeigu pagal jungtinės veiklos sutartį ar vėlesnį likusių partnerių susitarimą nenustatoma išsaugoti jungtinės veiklos sutarties tarp likusių partnerių, išskyrus atvejus, kai jungtinės veiklos sutartis galioja ir be šio partnerio – pripažinus vieną iš partnerių neveiksniu šioje srityje arba ribotai veiksnium šioje srityje ar nežinia kur esančiu, taip pat iškelus vienam iš partnerių bankroto bylą ar atidalijus vieno iš partnerių dalį iš bendro turto pagal jo kreditorių reikalavimą; be to, jungtinės veiklos sutartis taip pat baigiasi vienam iš partnerių mirus ar jį likvidavus, ar reorganizavus, jeigu jungtinės veiklos sutartis ar vėlesnis likusių partnerių susitarimas nenustato išsaugoti jungtinės veiklos sutarties tarp likusių partnerių arba pakeisti mirusį (likviduotą ar reorganizuotą) partnerį jo teisių perėmėjais (CK 6.978 str. 1 d. 1–3, 7 p.). O bendrijos veiklos sutartis laikoma savarankiška civiline sutarties rūšimi ir jos pasibaigimo pagrindai ŪBĮ nėra aptarti.

Istoriniu aspektu situacijos, kai iš esmės pasikeičia su ūkinės bendrijos dalyvio asmeniu susijusios aplinkybės, taip pat buvo aptariamoms atitinkamos redakcijos ŪBĮ. Štai pagal 1990 m. ŪBĮ²⁴⁸ narystės ūkinėje bendrijoje pasibaigimo pagrindais, be kita ko, buvo pripažįstama nario mirtis ir nario pripažinimas neveiksniu (1990 m. ŪBĮ 14 str. 1 d. 1–2 p.). Be to, viena vertus, narys galėjo išstoti iš bendrijos, jeigu jis subankrutavo ir dėl to negalėjo dalyvauti jos veikloje; kita vertus, subankrutavęs tikrasis narys galėjo būti šalinamas iš bendrijos (1990 m. ŪBĮ 14 str. 2, 9 d.). Pagal 2003 m. ŪBĮ bendrijos jungtinės veiklos sutarties pasibaigimas buvo susietas su CK nustatytais jungtinės veiklos sutarties pasibaigimo pagrindais, atskirai buvo aptarta komanditoriaus sutarties pabaiga (ŪBĮ 14 str. 1 d., 15 str. (redakcija, galiojusi iki 2012 m. rugsėjo 1 d., t. y. kai buvo įtvirtinta bendrijos veiklos sutartis)).

Trečia, komanditinėse ūkinėse bendrijose yra skirtingų klasių dalyviai – tikrieji nariai ir komanditoriai, kurie taip pat yra ir juridinio asmens dalyviai, ir bendrijos veiklos sutarties šalis. Tokiais atvejais reguliavimo tolygumo požiūriu taip pat siūlytina kartu sureguliuoti analogiškas situacijas komanditoriaus atžvilgiu.

Ketvirta, lyginamosios teisėtyros kontekste galima daryti išvadą, kad tokie atvejai, kai iš esmės pasikeičia su ūkinės bendrijos dalyvio asmeniu susijusios aplinkybės, reguliuojami papildomai šalia bendrųjų juridinio asmens dalyvio statuso pasibaigimo ir (ar) juridinio asmens pasibaigimo pagrindų, dažnu atveju atskirai tikrųjų narių ir komanditorių atžvilgiu, nors ir skirtingu intensyvumu.

²⁴⁸ Lietuvos Respublikos ūkinių bendrijų įstatymas. *Lietuvos aidas*, 1990, Nr. 107; Nr. 31-747.

Toks įstatymų leidėjo požiūris, kai daugiausiai dispozityviomis normomis *ex ante* reguliuojamas ūkinės bendrijos dalyvio statuso (ne)pasibaigimas iš esmės pasikeitus aplinkybėms, susijusioms su dalyvio asmeniu, prisideda prie didesnio aiškumo naudojantis tikrosios ūkinės bendrijos ir komandinės ūkinės bendrijos teisinėmis formomis, tai savo ruožtu padeda verslui sutaupyti kaštus (informacinius, sandorių sudarymo, bylinėjimosi ir kt.).

6.1. Savanoriškas ūkinių bendrijų dalyvių teisių perleidimas ir naujų dalyvių priėmimas

2017 m. teisės aktų pakeitimais bendroji taisyklė, pagal kurią ūkinės bendrijos dalyvio teisės galėjo būti perleistos tik gavus likusių dalyvių sutikimą, buvo pakeista priešinga taisykle. ŪBĮ numatyta, kad bendrijos veiklos sutartyje ar bendrijos dalyvių sutartyje gali būti nustatyta, kad dalyvis gali perleisti savo teises tik gavęs visų kitų dalyvių sutikimą (ŪBĮ 7 str. 2 d.).

2017 m. teisės aktų pakeitimais dispozityvi taisyklė, nustatanti, kad nauji dalyviai į ūkinę bendriją priimami visų ūkinės bendrijos dalyvių vienbalsiu sprendimu, buvo panaikinta. ŪBĮ apsiribojama reikalavimu naujų dalyvių priėmimo tvarką numatyti bendrijos veiklos sutartyje arba bendrijos dalyvių sutartyje (ŪBĮ 4 str. 4 d. 9 p.).

Toks reguliavimas prieštarauja ūkinės bendrijos, kaip asmeninio pobūdžio įmonės, esmei, paneigia svarbiausią asmeninio pobūdžio įmonėms būdingą „pasirink savo partnerį“ principą ir nesuderinamas su visus ūkinės bendrijos dalyvius saistančių sutartinių santykių pobūdžiu. Todėl tokio reguliavimo turėtų būti atsisakyta, grąžinant ankstesnę dispozityvų reguliavimą, kuri dalyviai galėtų pakeisti susitarimu, nustatydami, kad pagal bendrąją taisyklę ūkinės bendrijos dalyvio teisės gali būti perleistos ir nauji dalyviai priimti tik gavus likusių dalyvių sutikimą.

Vertinant dalyvio teisę perleisti savo turimą dalį ūkinėje bendrijoje lyginamosios teisėtyros kontekste, galima pažymėti esant bendrąją taisyklę, kad tikrasis narys savo teises įprastai gali perleisti tik tais atvejais, kai dėl to sutinka visi kiti dalyviai. Kita vertus, komanditoriaus teisės perleisti savo turimą komandinės ūkinės bendrijos dalį reglamentavimas yra nevienodas.

Pavyzdžiui, tiek Vokietijoje, tiek Švedijoje yra numatytas draudimas dalyviui perleisti savo turimas ūkinės bendrijos teises, nebent visi dalyviai, tiek tikrieji nariai, tiek komanditoriai, su tuo sutiktų. Partnerystės sutartyje dalyviai gali nustatyti kitokią nei nurodytoji nuostatą²⁴⁹.

²⁴⁹ Vokietijos CK <...>, 717 str.; ANDENAS, M. T.; WOOLDRIDGE, F. *European Comparative Company Law*. 1st ed. Cambridge [etc.]: Cambridge Univ. Press, 2009, p. 143; Švedijos partnerystės ir neregistruotos partnerystės įstatymas <...>, II sk. 2 str.; GIERTZ, M.; HEMSTRÖM, C. (†). *Corporations and partnerships in Sweden*. Second edition. Alphen aan den Rijn: Wolters Kluwer Law & Business, 2015, p. 133.

Anglijoje partneriai (tikrieji nariai) taip pat nėra laisvi spręsti dėl savo turimų teisių perleidimo, nes yra įtvirtinta, joks asmuo negali tapti dalyviu be visų kitų dalyvių sutikimo²⁵⁰. Kitą vertus, komanditorius turi teisę perleisti savo turimas komanditinės ūkinės bendrijos teises gavęs tikrųjų narių sutikimą, tai yra komanditoriui nėra būtinas kitų komanditorių sutikimas²⁵¹.

Prancūzijos komerciniame kodekse taip pat įtvirtinta, kad tikrosios ūkinės bendrijos tikrojo nario teisės gali būti perleidžiamos kitam asmeniui tik esant visų kitų dalyvių vieningam sutikimui. Kiekviena šiai taisyklei prieštaraujanti nuostata laikoma negaliojančia²⁵². Komanditinės ūkinės bendrijos dalyviai Prancūzijoje savo turimas komanditinės ūkinės bendrijos teises, kaip ir tikrosios ūkinės bendrijos dalyviai, pagal bendrąją taisyklę gali perleisti tik esant visų kitų komanditinės ūkinės bendrijos dalyvių sutikimui²⁵³. Vis dėlto, kitaip nei pagal tikrosios ūkinės bendrijos teisinį reguliavimą, Prancūzijos komanditinės ūkinės bendrijos dalyviai partnerystės sutartyje gali susitarti, kad komanditorių dalys gali būti laisvai perleidžiamos kitiems komanditinės ūkinės bendrijos dalyviams ir / arba, kad komanditorių dalys gali būti perleidžiamos tretiesiems asmenims visų tikrųjų narių ir didžiosios dalies (vertinant skaičiumi ir pagal turimą dalį komanditinėje ūkinėje bendrijoje) komanditorių sutikimu, ir / arba, kad tikrųjų narių dalis komanditinėje ūkinėje bendrijoje gali būti perleidžiama komanditoriams ar tretiesiems asmenims visų tikrųjų narių ir didžiosios dalies (vertinant skaičiumi ir turima dalimi komanditinėje ūkinėje bendrijoje) komanditorių sutikimu²⁵⁴.

JAV pagal modelinius aktus ūkinės bendrijos dalyviams nesusitarus kitaip partnerystės sutartyje, dalyvio teisės kitam asmeniui gali būti perleidžiamos tik visų dalyvių sutikimu²⁵⁵. Vis dėlto, jei vienas tikrasis narys perleistų visas savo teises kitam tikrajam nariui (nesant kitų dalyvių sutikimo ar išankstinio susitarimo partnerystės sutartyje), tai nepadidintų įgijėjo turimų valdymo teisių, o kartu panaikintų perleidžiančio turimas teises tikrojo nario valdymo teises, nebent ši nuostata partnerystės sutartyje būtų panaikinta²⁵⁶.

Paskirų valstybių teisėje yra įtvirtinta bendroji taisyklė, kad naują dalyvį priimti į ūkinę bendriją reikia visų kitų dalyvių – tiek tikrųjų narių, tiek komanditorių – sutikimo²⁵⁷. Vis dėlto dalyviai gali nustatyti ir kitokią taisyklę, pavyzdžiui, kad tam reikia di-

²⁵⁰ Jungtinės Karalystės partnerystės įstatymas <...>, 24 (7) str.

²⁵¹ Jungtinės Karalystės ribotos partnerystės įstatymas <...>, 6 (5)(b) str.

²⁵² Prancūzijos KK <...>, L221-13 str.

²⁵³ Prancūzijos KK <...>, L222-8 str.

²⁵⁴ Prancūzijos KK <...>, L222-8 str.

²⁵⁵ UPA komentaras, UPA 402, 502–503 str.; ULPA komentaras, ULPA 406, 702 str.

²⁵⁶ UPA komentaras, UPA 501–503 str.; ULPA komentaras, ULPA 701–702 str.

UPA komentaras, UPA 503 str.; ULPA komentaras, ULPA 702 str.

²⁵⁷ Jungtinės Karalystės partnerystės įstatymas <...>, 24 str.; UPA <...>, 402 str.; ULPA 301, 401 str.; Švedijos partnerystės ir neregistruotos partnerystės įstatymas <...>, II sk. 2 str.; GIERTZ, M.; HEMSTRÖM, C. (†). *Corporations and partnerships in Sweden*. Second edition. Alphen aan den Rijn: Wolters Kluwer Law & Business, 2015, p. 133.

džiosios dalies dalyvių sutikimo (pavyzdžiui, Vokietijoje)²⁵⁸. Savo ruožtu pagal Anglijos teisinį reguliavimą numatyta, kad naujas dalyvis į komanditinę ūkinę bendriją gali būti priimtas be komanditorių sutikimo²⁵⁹.

6.2. Savanoriškas ūkinių bendrijų dalyvių pasitraukimas

Savanoriško dalyvio pasitraukimo ir atsiskaitymo tvarka nustatoma bendrijos veiklos sutartyje arba bendrijos dalyvių sutartyje (ŪBĮ 4 str. 4 d. 10 p., 7 str. 5 d., 13 str.). Pagal ŪBĮ savanoriškai pasitraukiančiam dalyviui – tikrajam nariui ar komanditoriui turi būti kompensuota jo padaryto įnašo dydį atitinkanti bendrijos turto dalis, padidinta jam tenkančia nepaskirstytojo ūkinės bendrijos pelno, dėl kurio paskirstymo sprendimas nepriimtas iki įstatyme nurodytos dienos, arba sumažinta jam tenkančia nepaskirstytojo ūkinės bendrijos nuostolių, susidariusių iki įstatyme nurodytos dienos, dalimi. Įnešto į ūkinę bendriją įnašo dydžio suma apskaičiuojama pagal jį atitinkančią ūkinės bendrijos turto dalį, apskaičiuotą ŪBĮ ir bendrijos veiklos sutartyje arba bendrijos dalyvių sutartyje nustatyta tvarka. Pasitraukiančiam dalyviui tenkanti pelno (nuostolių) dalis skaičiuojama ŪBĮ ir bendrijos veiklos sutartyje arba bendrijos dalyvių sutartyje nustatyta tvarka.

Siekiant suderinti suinteresuotų asmenų interesus, esamą reguliavimą ŪBĮ siūlytina peržiūrėti:

pirma, turint tikslą apsaugoti ūkinės bendrijos ir likusių dalyvių interesus, įstatyme turėtų būti įtvirtintas išankstinio įspėjimo apie savanorišką tiek tikrojo nario, tiek komanditoriaus pasitraukimą iš įmonės terminas.

Jeigu ketinimą pasitraukti iš įmonės pareiškė vienas iš tikrųjų narių, likę dalyviai per įstatymo nustatytą terminą turėtų apsispręsti, ar pageidauja pasitraukti iš ūkinės bendrijos. Pasibaigus šiam terminui, likę dalyviai, be kita ko, atsižvelgdami į situaciją ir dėl kitų dalyvių, pareiškusių valią pasitraukti iš ūkinės bendrijos, per įstatymo nustatytą terminą turi teisę nuspręsti nutraukti ūkinės bendrijos veiklą ir ją likviduoti. Jeigu nusprendžiama ūkinę bendriją likviduoti, su pasitraukti ketinančiais dalyviais atsiskaitoma tvarka ir sąlygomis, nustatytomis likviduojant ūkinę bendriją (ŪBĮ 16 str.). Jeigu likę dalyviai nepriima sprendimo nutraukti įmonės veiklos ir ją likviduoti, ūkinė bendrija per įstatyme nustatytą terminą turi atsiskaityti su pasitraukiančiais dalyviais. Ginčai dėl kompensacijos turėtų būti sprendžiami teismine tvarka.

Įstatymas modeliuoja naudos, uždirbtos per ūkinės bendrijos teisinę formą, paskirstymą dalyviams periodiškai už kiekvienus finansinius metus (ŪBĮ 12 str.). Todėl būtų tikslinga įtvirtinti, kad dalyvis turi teisę savanoriškai pasitraukti iš ūkinės bendrijos finansinių metų pabaigoje.

²⁵⁸ Vokietijos CK 709 str., Vokietijos HGB 109, 119 str.

²⁵⁹ Jungtinės Karalystės ribotos partnerystės įstatymas <...>, 6 (5)(d) str.

Bendrijos veiklos sutartyje galėtų būti numatyta ir kitokių taisyklių, susijusių su dalyvių tarpusavio santykiais (pavyzdžiui, kitoks išankstinio įspėjimo terminas, investicijų įvertinimo taisyklės ir tvarka, pagrindai pasitraukti iš ūkinės bendrijos, pavyzdžiui, pasibaigus sutartyje nustatytam terminui, kuriam komanditorius investuoja, ir kt.).

Antra, būtina tinkamai apsaugoti komandinės ūkinės bendrijos kreditorių interesus savanoriškai dalyviui pasitraukiant iš bendrijos.

Atsižvelgiant į tai, kad komandinės ūkinės bendrijos vienai grupei dalyvių – komanditoriams yra garantuojama ribota atsakomybė, savanoriškai pasitraukiant dalyviui iš komandinės ūkinės bendrijos siūlytina įtvirtinti *ex lege* imperatyvias sąlygas, ribojančias turto paskirstymą, analogiškas toms, kurios taikomos skirstant ir išmokant įmonės pelną. Tokiais atvejais, kai komandinė ūkinė bendrija neturi galimybių išmokėti pasitraukiančiam dalyviui (dalyviams) kompensacijos, nepažeisdama įmonės kreditorių interesų, ir komandinės ūkinės bendrijos dalyviai nepriima sprendimo nutraukti bendrijos veiklą ir ją likviduoti, pasitraukti ketinančiam dalyviui turėtų būti įtvirtinta teisė reikalauti priverstinai likviduoti komandinę ūkinę bendriją teismine tvarka. Šiuo atveju sistemiskai kartu turėtų būti peržiūrimas ir keičiamas reguliavimas CK, kai numatomas baigtinis juridinio asmens likvidavimo pagrindų sąrašas, įtvirtinant dalyvio teisę reikalauti teismine tvarka likviduoti ūkinę bendriją dėl svarbių priežasčių išimtiniais atvejais (CK 2.106 str.)²⁶⁰.

Apskritai pažymėtina, kad lyginamuoju aspektu požiūris į komanditoriaus teisę savanoriškai pasitraukti iš komandinės ūkinės bendrijos nevienodas. Pavyzdžiui, Anglijoje, jeigu partnerystės sutartyje nenumatyta kitaip, kiekvienas partneris (tikrasis narys) turi teisę pasitraukti iš neterminuotos komercinės partnerystės ir ją nutraukti²⁶¹. Pasitraukusio partnerio dalis yra išperkama²⁶². Tam tikrais atvejais pasitraukęs partneris išlaiko teisę gauti pelno dalį, t. y. tais atvejais, kai pasitraukusio partnerio dalis partnerystėje yra naudojama bendroje veikloje ir po jo pasitraukimo, nesant kitokios susitarimo, pasitraukęs partneris turi pasirinkimo teisę, reikalauti pelno dalies arba 5 procentų metinių palūkanų nuo jam priklausančios partnerystėje turto dalies²⁶³. O komanditoriaus pasitraukimo galimybės yra ypač ribotos: komanditorius neturi teisės savanoriškai pasitraukti reikalaujamas grąžinti investicijas, tačiau tikrųjų narių sutikimu jis turi teisę perleisti komanditoriaus teises kitam asmeniui, kuris taptų komanditoriumi²⁶⁴. Susigrąžinęs savo įnašą, komanditorius atsako už partnerystės priveroles susigrąžinto įnašo suma²⁶⁵.

²⁶⁰ Taip pat žr. šios studijos dalies 7.4 poskyrį.

²⁶¹ Jungtinės Karalystės partnerystės įstatymas <...>, 26 str., 32 str.

²⁶² MORSE, G. *Partnership and LLP law*. Eighth edition. Oxford: Oxford University Press, 2015, p. 229.

²⁶³ Jungtinės Karalystės partnerystės įstatymas <...>, 42(1) str.

²⁶⁴ Jungtinės Karalystės ribotos partnerystės įstatymas <...>, 6(5)(e) str.; MORSE, G. *Partnership and LLP law*. Eighth edition. Oxford: Oxford University Press, 2015, p. 309.

²⁶⁵ Jungtinės Karalystės ribotos partnerystės įstatymas <...>, 4(3) str.

JAV pagal UPA tikrasis narys turi teisę pasitraukti iš tikrosios ūkinės bendrijos, neatsižvelgiant į tai, ši teisė įgyvendinta teisėtai ar neteisėtai, kai neteisėtai pasitraukęs tikrasis narys turi atlyginti kitiems dalyviams ir tikrajai ūkinei bendrijai nuostolius (pavyzdžiui, pasitraukus pažeidžiant partnerystės sutartį)²⁶⁶. UPA²⁶⁷ įtvirtina dispozityvias taisykles, įgyvendinant pasitraukiančio tikrojo nario dalies išpirkimo teisę (terminus, išperkamos dalies vertės nustatymo taisykles ir kt.). Jeigu pasitraukus tikrajam nariui, tikroji ūkinė bendrija nėra likviduojama, ji turi užtikrinti, kad pasitraukusio dalyvio dalis būtų išpirkta verte, apskaičiuojama pagal vertę turto, kuris būtų paskirstomas savanoriškai pardavus tikrosios ūkinės bendrijos turtą, jeigu dalyvio pasitraukimo dieną tikroji ūkinė bendrija būtų likviduojama. Ši vertė nustatoma kaip likvidacinė vertė arba vertė parduodant verslą, kuris tęsiamas be pasitraukusio dalyvio, atitinkamai vadovaujantis didesne verte. Be to, pasitraukusiam tikrajam nariui turi būti mokamos palūkanos už laikotarpį iki visiško atsiskaitymo.

JAV, vertinant komandinės ūkinės bendrijos teisinio reguliavimo specifiką, pažymėtina, kad pagal ULPA komanditorius turi teisę savanoriškai pasitraukti iš komandinės ūkinės bendrijos, tačiau partnerystės sutartyje gali būti numatytas kitoks nei tikrųjų narių reguliavimas²⁶⁸. Be to, pagal bendrąją taisyklę komanditoriui pasitraukus iš komandinės ūkinės bendrijos, jo dalis nėra išperkama, komanditorius neturi teisės reikalauti paskirstyti komandinės ūkinės bendrijos turtą, ir komanditorius tampa „ekonominio intereso“ turėtoju²⁶⁹, neturinčiu teisės valdyti komandinės ūkinės bendrijos ir dalyvauti jos veikloje, taip pat neturi teisės į informaciją apie bendriją, kuri nėra likviduojama, bet turi teisę gauti paskirstomą bendrijos turtą²⁷⁰. Nors tikrasis narys komandinėje ūkinėje bendrijoje turi teisę pasitraukti iš bendrijos, nesvarbu, ši teisė įgyvendinta teisėtai ar neteisėtai²⁷¹, kaip ir komanditoriui pasitraukiant savanoriškai, pagal bendrąją taisyklę pasitraukusio tikrojo nario dalis komandinėje ūkinėje bendrijoje nėra išperkama, jis taip pat tampa „ekonominio intereso“ turėtoju²⁷². Tikimasi, kad tikrasis narys savo funkcijas vykdys iki komandinės ūkinės bendrijos likvidavimo²⁷³.

Trečia, siekiant užtikrinti dalyvavimo bendrijos veikloje savanoriškumą, įstatyme turėtų būti įtvirtinta tikrojo nario pasitraukimo iš bendrijos tvarka. Duomenys apie tikruosius narius yra nurodomi bendrijos veiklos sutartyje (ŪBĮ 4 str. 3 d. 4 p.). Dalyvis iš bendrijos gali pasitraukti savo iniciatyva įstatymuose ir bendrijos veiklos sutartyje

²⁶⁶ Jungtinių Amerikos Valstijų modelinis partnerystės aktas <...>, 602 str.;

²⁶⁷ UPA komentaras, UPA 701 str.

²⁶⁸ ULPA komentaras, ULPA 601(1) str.

²⁶⁹ ULPA komentaras, ULPA 503(b) str., 602 str.

²⁷⁰ ULPA komentaras, ULPA 702 str.

²⁷¹ ULPA komentaras, ULPA 603(1) str., 604 str.

²⁷² ULPA komentaras, ULPA 605 str.

²⁷³ ULPA komentaras, ULPA 604(b) str.

ar bendrijos dalyvių sutartyje, jeigu ji yra sudaryta, nustatyta tvarka (ŪBĮ 13 str. 1 d.). Iš bendrijos pasitraukęs asmuo, kuris buvo bendrijos tikrasis narys, nelaikomas dalyviu nuo duomenų apie jį išregistravimo iš Juridinių asmenų registro (ŪBĮ 13 str. 2 d.). Ūkinė bendrija dalyviui, kuris pasitraukė iš ūkinės bendrijos, turi pinigais perduoti jo įnašo dydį bendrijos veiklos sutarties pakeitimų įregistravimo Juridinių asmenų registre dieną atitinkančią ūkinės bendrijos turto dalį, apskaičiuotą ŪBĮ ir bendrijos veiklos sutartyje nustatyta tvarka²⁷⁴. Bendrijos veiklos sutarties nuostatos keičiamos priimant sprendimą dėl sutarties keitimo. Sprendimą keisti bendrijos veiklos sutartį priima visi bendrijos dalyviai. Sprendimas priimamas vienbalsiai, jei bendrijos veiklos sutartyje nenustatyta kitaip (ŪBĮ 4 str. 8–9 d.). Remiantis jungtinės veiklos sutartyje nustatytu teisiniu reguliavimu, numatoma galimybė vienam iš partnerių nutraukti sudarytą sutartį, kartu išsaugant jungtinės veiklos sutarties galiojimą kitų partnerių atžvilgiu (CK 6.980 str. 1, 3 str.), tačiau ŪBĮ nėra įtvirtinta nuostatų, reglamentuojančių tokią dalyvio teisę. Toks teisinis reglamentavimas kelia klausimą, ar visada tikrasis narys gali visiškai laisvai, neatsižvelgiant į kitus ūkinės bendrijos dalyvius, pasitraukti iš ūkinės bendrijos ir išregistruoti duomenis apie save ne teismine tvarka²⁷⁵.

Pavyzdžiui, JAV yra numatyta, kad tikrosios ūkinės bendrijos dalyvis turi nepanaikinamą teisę pasitraukti iš tikrosios ūkinės bendrijos. Partnerystės sutartimi negalima panaikinti šios galimybės, tačiau galima apriboti šią teisę numatant sąlygas, kada dalyvio pasitraukimas būtų neteisėtas²⁷⁶. Dalyvis yra laikomas pasitraukęs iš tikrosios ūkinės bendrijos nuo tada, kai tikroji ūkinė bendrija gauna pranešimą apie dalyvio pasitraukimą, o jei pranešime yra nurodyta data ateityje, – nuo nurodytos datos²⁷⁷. Kita vertus, pavyzdžiui, Anglijoje, partnerio teisė pasitraukti iš komercinės partnerystės (tikrosios ūkinės bendrijos) informuojant (tam tikrais atvejais raštu) kitus partnerius ribojama teise pasitraukti tik iš neterminuotam laikotarpiui įsteigtos partnerystės, o teisinis reglamentavimas nenumato galimybės pasitraukti iš terminuotam laikotarpiui įsteigtos partnerystės²⁷⁸. Vis dėlto svarbu pažymėti, kad Anglijoje partnerio teisė pasitraukti yra „sumaišyta“ su teise inicijuoti bendrijos likvidavimą, todėl partnerio pasitraukimas kartu lemia partnerystės likvidavimą, jei partnerystės sutartyje nėra susitarta kitaip²⁷⁹.

²⁷⁴ 2016 m. rugsėjo 20 d. Ūkinių bendrijų įstatymo Nr. IX-1804 pakeitimo įstatymo projekto Nr. IX-1804 aiškinamasis raštas nr. XIIP-4722. Lietuvos Respublikos ūkio ministerija [interaktyvus. Žiūrėta 2017-06-19]. Prieiga per internetą: <<https://e-seimas.lrs.lt/>>.

²⁷⁵ Pavyzdžiui, Šiaulių apygardos teismo Civilinių bylų skyriaus 2014 m. spalio 27 d. sprendimas civilinėje byloje E. K. prieš TŪB Verslo Teisės Grupę „LEGES / LB“, I. B., E. K., bylos Nr. 2-854-154/2014.

²⁷⁶ UPA 602 str.

²⁷⁷ UPA 601 str.

²⁷⁸ Jungtinės Karalystės partnerystės įstatymas <...>, 26 str.

²⁷⁹ Jungtinės Karalystės partnerystės įstatymas <...>, 26, 32 str.

6.3. Ūkinių bendrijų dalyvių statuso pasibaigimas dėl su dalyvio asmeniu susijusių aplinkybių

ŪBĮ apsiribojama pareiga ūkinės bendrijos dalyviui (t. y. tikrajam nariui ir komanditoriui), kuris yra bankrutuojantis arba likviduojamas, ne vėliau kaip per dešimt dienų po to, kai jam teisme iškelta bankroto byla ar pradėtas bankroto procesas ne teismo tvarka arba kai jis įgijo likviduojamo juridinio asmens statusą, apie tai raštu pranešti kitiems dalyviams (ŪBĮ 7 str. 7 d.). Kitų aspektų dėl su ūkinės bendrijos dalyvio asmeniu susijusių esminių aplinkybių pasikeitimu ŪBĮ nesprendžiama.

Visose tirtose jurisdikcijose esminis aplinkybių, susijusių su dalyvio asmeniu, pasikeitimas yra reguliuojamas, nors ir skirtingu intensyvumu. Lyginamosios teisėtyros kontekste pažymėtina, kad, esant nurodytoms aplinkybėms, tirtose valstybėse dažnai skirtingai sprendžiama dėl tikrojo nario ir komanditoriaus statuso pasibaigimo. Tokiais atvejais dažnai pirmumas suteikiamas tikrojo nario asmeniui ir „pasirink savo partnerį“ principui, o tai lemia tikrojo nario statuso pasibaigimą. *Per contra*, komanditoriaus, kaip pasyvaus investuotojo, vaidmuo lemia dalyvio teisių perleidžiamumą ir paveldimumą. Be to, neatsižvelgiant į partnerystės teisinį subjektiškumą, tam tikrų valstybių teisėje vyrauja skirtingas požiūris į tolesnį pačios partnerystės veiklos tęstinumą, kai iš esmės pasikeičia aplinkybės, susijusios su tikrojo nario asmeniu.

Anglijoje partnerystės (tikrosios ūkinės bendrijos), kuri neturi juridinio asmens statuso, veikla nutraukiama dėl kiekvieno partnerio (tikrojo nario) mirties ar bankroto, jeigu kitaip nenumatyta partnerystės sutartyje²⁸⁰. Asmeninis partnerio kreditorius neturi teisės nukreipti išieškojimo į partnerystės turto dalį, priskirtiną partneriui skolininkui, tačiau, jeigu teismas nusprendžia parduoti partnerio dalį, siekiant įvykdyti asmenines partnerio prievolės, partnerystės veikla gali būti nutraukiama likusių partnerių sprendimu²⁸¹. Teismo sprendimu pagal partnerio kreipimąsi partnerystės veikla gali būti nutraukiama, jeigu kuris nors iš partnerių tampa neveiksnius, nuolat negalės vykdyti įsipareigojimų, kylančių iš partnerystės sutarties²⁸².

Tačiau Anglijoje komanditinės ūkinės bendrijos atžvlgiai yra įtvirtinta priešinga taisyklė. Komanditoriaus mirtis ar bankrotas, komanditoriaus psichikos liga, išskyrus atvejus, kai dėl psichikos ligos komanditoriaus teisės kitaip negali būti įgyvendinamos, taip pat išieškojimas iš komanditoriaus dalies, siekiant įvykdyti jo asmeninius įsipareigojimus tretiesiems asmenims, nėra pagrindas nutraukti partnerystės veiklą²⁸³.

²⁸⁰ Jungtinės Karalystės partnerystės įstatymas <...>, 33(1) str.

²⁸¹ Jungtinės Karalystės partnerystės įstatymas <...>, 33(2) str.

²⁸² Jungtinės Karalystės partnerystės įstatymas <...>, 35 str.

²⁸³ Jungtinės Karalystės ribotos partnerystės įstatymas <...>, 6(2), (5)(c) str.; MORSE, G. *Partnership and LLP law*. Eighth edition. Oxford: Oxford University Press, 2015, p. 309.

Vokietijoje, kurioje ūkinė bendrija pripažįstama turinti kvazijuridinio asmens teisinį subjektiškumą, vienam iš tikrųjų narių mirus ūkinės bendrijos veikla tęsiama, jeigu partnerystės sutartyje nenumatyta kitaip²⁸⁴. Tikrojo nario mirtis prilyginama pasitraukimui iš partnerystės, ir paveldėtojai įgyja teisę gauti kompensaciją²⁸⁵. Jeigu pagal partnerystės sutartį partnerystė tęsiama dalyvaujant mirusio tikrojo nario paveldėtojams, kiekvienas paveldėtojas per tris mėnesius turi teisę kreiptis su prašymu būti komanditoriumi²⁸⁶. Kai likę dalyviai nesutinka, paveldėtojas turi teisę pasitraukti, gauna kompensaciją²⁸⁷. Komanditoriumi mirus, jo paveldėtojai tęsia partnerystę kartu su kitais dalyviais, jeigu partnerystės sutartyje nenumatyta kitaip²⁸⁸.

Kadangi Vokietijoje asmeninis tikrojo nario kreditorius neturi teisės nukreipti išieškojimo tiesiai partnerystės turto, priskirtino tokiam dalyviui, dalį per visą partnerystės veiklos laikotarpį, taip pat neturi teisės reikalauti parduoti tikrojo nario dalį priverstine tvarka, tokiam kreditoriui suteikiama teisė reikalauti likviduoti tikrąją ūkinę bendriją, jei per prieš tai buvusių bent šešis mėnesius nesėkmingai buvo bandyta priverstinai išieškoti skolą iš tikrojo nario turto²⁸⁹. Pranešimas turi būti pateikiamas ne mažiau kaip prieš šešis mėnesius iki finansinių metų pabaigos²⁹⁰. Veiklą tęsiant kitiems partneriams, asmeniniam tikrojo nario kreditoriui išmokama iš tikrajam nariui – skolininkui tenkančios partnerystės dalies, kuri būtų išmokama likviduojant partnerystę²⁹¹. Tikrojo nario nemokumas yra pagrindas dalyvio statusui pasibaigti, jeigu kitaip nenumatyta partnerystės sutartyje²⁹². Pastaruoju atveju veiklą tęsiant kitiems partneriams, dalies vertė išmokama iš partnerystės turto²⁹³.

Vokietijoje partnerio neveiknumas savaime nėra pagrindas partnerystei pasibaigti, bet, jeigu partneris aktyviai dalyvavo partnerystės veikloje, tai gali būti laikoma svarbia priežastimi partnerystei pasibaigti²⁹⁴.

²⁸⁴ SANDERS, A. *Company Law and the Law of Succession in Germany*. In KALSS, S., ed. *Company law and the law of succession*. Cham; Heidelberg [u.a.]: Springer, 2015, p. 230–232.

²⁸⁵ *Ibidem*, p. 230–232, 237.

²⁸⁶ Vokietijos HGB <...>, 139 str.

²⁸⁷ SANDERS, A. *Company Law and the Law of Succession in Germany*. In KALSS, S., ed. *Company law and the law of succession*. Cham; Heidelberg [u.a.]: Springer, 2015, p. 233–235.

²⁸⁸ Vokietijos HGB <...>, 177 str.

²⁸⁹ HEENEN, J. *Partnership and other personal associations for profit*. Chapter 1. French draft transl. TURNER, D.; BRISTOW, J. In CONARD, A., chief ed. *International encyclopedia of comparative law. Business and private organizations*. Vol. XIII, Part 1. Tuebingen: J.C.B. Mohr; The Hague; Paris: Mouton, 1975, p. 63, 126.

²⁹⁰ Vokietijos HGB 135 str.

²⁹¹ HEENEN, J. *Partnership and other personal associations for profit*. Chapter 1. French draft transl. TURNER, D.; BRISTOW, J. In CONARD, A., chief ed. *International encyclopedia of comparative law. Business and private organizations*. Vol. XIII, Part 1. Tuebingen: J.C.B. Mohr; The Hague; Paris: Mouton, 1975, p. 63.

²⁹² Vokietijos HGB 131 str.

²⁹³ ANDENAS, M. T.; WOOLDRIDGE, F. *European Comparative Company Law*. 1st ed. Cambridge [etc.]: Cambridge Univ. Press, 2009, p. 143.

²⁹⁴ HEENEN, J. *Partnership and other personal associations for profit*. Chapter 1. French draft transl. TURNER, D.; BRISTOW, J. In CONARD, A., chief ed. *International encyclopedia of comparative law. Business and private organizations*. Vol. XIII, Part 1. Tuebingen: J.C.B. Mohr; The Hague; Paris: Mouton, 1975, p. 64.

Prancūzijoje, kurioje ūkinė bendrija turi juridinio asmens statusą, jeigu kitaip nenumatyta steigimo dokumentuose, ūkinės bendrijos veikla nutraukiama vienam iš tikrųjų narių mirus²⁹⁵. Jeigu likę partneriai tęsia ūkinės bendrijos veiklą be pavaldėtojų, pastariesiems išmokama mirusio dalyvio dalies vertė²⁹⁶. Vienam iš tikrųjų narių bankrutavus, tapus neveiksniam, tikrąjį narį likviduojant ar esant teisinių kliūčių toliau vykdyti tikrojo nario funkcijas (pavyzdžiui, tikrasis narys nebegali dalyvauti bendrijos veikloje, nes jam uždraudžiama verstis atitinkamu verslu), ūkinė bendrija yra likviduojama, išskyrus atvejus, kai steigimo dokumentuose numatyta kitaip arba partneriai nusprendžia tęsti veiklą išpirkdami tokio dalyvio dalį²⁹⁷. Prancūzijoje nėra sureguliuota situacija, kai asmeniniai tikrojo nario kreditoriai reikalauja vykdyti išieškojimą iš tikrojo nario dalies, tačiau, viena vertus, tokiu atveju tikrojo nario dalis gali būti perduodama tik asmeniui, atitinkančiam sąlygas, nurodytas partnerystės sutartyje, arba asmeniui, dėl kurio visi dalyviai sutinka, kita vertus, teismų praktikoje tam tikrais atvejais naudojamos skirtingos teisinės priemonės siekiant apginti asmeninį tikrojo nario kreditorių²⁹⁸.

Tiesa, Prancūzijoje pagal bendrąją taisyklę komanditoriaus mirties atveju komanditinė ūkinė bendrija tęsia veiklą ir tai nėra pagrindas jai baigtis²⁹⁹. Komanditoriaus bankrotas taip pat nėra pagrindas komanditinei ūkinei bendrijai pasibaigti³⁰⁰.

Švedijoje tikrosios ūkinės bendrijos, kuri yra juridinis asmuo, likvidavimo pagrindas yra tikrojo nario mirtis ir bankrotas³⁰¹. Tačiau partnerystės sutartyje gali būti numatyta, kad tokiu atveju tikrosios ūkinės bendrijos veikla gali būti tęsiama likusių dalyvių atitinkamai taikant pasitraukimo arba pašalinimo procedūrą ir atlyginant jo turėtą dalį³⁰².

²⁹⁵ PARDIEU, C. H. *Corporate acquisitions and mergers in France*. Alphen aan den Rijn: Kluwer Law International, 2014, p. 8; Prancūzijos KK <...>, L.221-15, L.222-10, L.221-16 str.

²⁹⁶ ANDENAS, M. T.; WOOLDRIDGE, F. *European Comparative Company Law*. 1st ed. Cambridge [etc.]: Cambridge Univ. Press, 2009, p. 140.

²⁹⁷ PARDIEU, C. H. *Corporate acquisitions and mergers in France*. Alphen aan den Rijn: Kluwer Law International, 2014, p. 7; Realised by the International Department of Editions Francis Lefebvre. *France: business law, taxation, social law*. International series Francis Lefebvre. Paris: F. Lefebvre, 2004, p. 99–98; Prancūzijos KK <...>, L.221-16, L.222-11 str.

²⁹⁸ HEENEN, J. Partnership and other personal associations for profit. Chapter 1. French draft transl. TURNER, D.; BRISTOW, J. In CONARD, A., chief ed. *International encyclopedia of comparative law. Business and private organizations*. Vol. XIII, Part 1. Tuebingen: J.C.B. Mohr; The Hague; Paris: Mouton, 1975, p. 127.

²⁹⁹ Prancūzijos KK L.222-10 str.

³⁰⁰ Prancūzijos KK L.222-11 str.

³⁰¹ Švedijos partnerystės ir neregistruotos partnerystės įstatymas <...>, II sk. 26, 27 str.; GIERTZ, M.; HEMSTRÖM, C. (†). *Corporations and partnerships in Sweden*. Second edition. Alphen aan den Rijn: Wolters Kluwer Law & Business, 2015, p. 135.

³⁰² GIERTZ, M.; HEMSTRÖM, C. (†). *Corporations and partnerships in Sweden*. Second edition. Alphen aan den Rijn: Wolters Kluwer Law & Business, 2015, p. 135; Švedijos partnerystės ir neregistruotos partnerystės įstatymas <...>, II sk. 30 str.

Komandinės ūkinės bendrijos likvidavimo pagrindas nėra komanditoriaus mirtis, nebent dalyviai yra susitarę kitaip partnerystės sutartyje³⁰³.

JAV pagal ULPA komanditoriaus statusas komandinėje ūkinėje bendrijoje, taip pat tikrojo nario statusas ūkinėje bendrijoje, be kita ko, pasibaigia, jeigu dalyvis – fizinis asmuo miršta arba dalyvis – juridinis asmuo pasibaigia, dalyvis gali būti pašalintas bendru dalyvių sutarimu, kai perleido turtinį interesą visa apimtimi, arba ūkinės bendrijos veikla būtų neteisėta, jeigu asmuo toliau liktų dalyviu³⁰⁴. Tikrojo nario statusas ūkinėje bendrijoje taip pat pasibaigia, kai tikrasis narys bankrutuoja, tikrasis narys – fizinis asmuo tampa neveiksnus arba negali vykdyti tikrojo nario funkcijų³⁰⁵. Tačiau tiek tikrojo nario, tiek komanditoriaus statuso pasibaigimas komandinėje ūkinėje bendrijoje savaime nesuteikia teisės į turto paskirstymą, nebent partnerystės sutartyje būtų numatyta dalyvio dalį išpirkti³⁰⁶. Kitokia taisyklė nustatyta tikrojoje ūkinėje bendrijoje. Jeigu tikrojo nario statuso pasibaigimas tikrojoje ūkinėje bendrijoje nelemia jos likvidavimo, tikrojo nario dalis išperkama, kainą nustatant pagal taisykles, analogiškas toms, kai tikrasis narys pasitraukia iš ūkinės bendrijos savanoriškai³⁰⁷.

Lietuvoje, modeliuojant pasikeitusių esminių aplinkybių, susijusių su ūkinės bendrijos dalyvio asmeniu, reguliavimą, būtina įvertinti skirtingų klasių dalyvių vaidmenį.

ŪBĮ siūlytina įtvirtinti reguliavimą, kai iš esmės pasikeitus aplinkybėms, susijusioms su tikrosios ūkinės bendrijos dalyvio asmeniu (kai, pavyzdžiui, tikrasis narys bankrutuoja, tikrasis narys fizinis asmuo tampa neveiksnus šioje srityje arba ribotai veiksnus šioje srityje, pripažįstamas nežinia kur esančiu ar miršta, taip pat kai tikrasis narys juridinis asmuo pasibaigia), pirmumas būtų teikiamas įmonės veiklos tęstinumui, bet kartu būtų atsižvelgiama ir į asmeninį tikrosios ūkinės bendrijos pobūdį bei „pasirink savo partnerį“ principą. Jeigu kitaip nenumatyta bendrijos veiklos sutartyje, viena vertus, tokiu atveju tikrojo nario statusas turėtų pasibaigti, ir tikroji ūkinė bendrija turėtų prievolę išmokėti suinteresuotiems asmenims tikrojo nario teisių vertės kompensaciją. Kita vertus, atsižvelgiant į neribotą tikrųjų narių atsakomybę už bendrijos prievoles ir dalyvių teisę pasitraukti iš bendrijos apskritai, tokiais atvejais turėtų būti sudaroma galimybė likusiems dalyviams apsispręsti dėl ūkinės bendrijos veiklos tęstinumo.

Todėl, siekiant suderinti skirtingų suinteresuotų asmenų interesus minėtomis aplinkybėmis, siūlytina suteikti likusiems dalyviams galimybę per įstatymo nustatytą terminą apsispręsti dėl pasitraukimo iš ūkinės bendrijos. Pasibaigus šiam terminui, likę dalyviai,

³⁰³ GIERTZ, M.; HEMSTRÖM, C. (†). *Corporations and partnerships in Sweden*. Second edition. Alphen aan den Rijn: Wolters Kluwer Law & Business, 2015, p. 140.

³⁰⁴ ULPA 601(4), (6) str., 603(4), (10) str.; UPA 601(4),(6), (10) str.

³⁰⁵ ULPA 603(6)–(7) str., UPA 601(6)–(7) str.

³⁰⁶ ULPA komentaras, ULPA 503(b) str., 602 str., 605 str.

³⁰⁷ UPA 701 str.

be kita ko, atsižvelgdami į situaciją dėl dalyvių, pareiškusių valią pasitraukti iš ūkinės bendrijos, per įstatymo nustatytą terminą turi teisę nuspręsti nutraukti ūkinės bendrijos veiklą ir ją likviduoti. Jeigu nusprendžiama ūkinę bendriją likviduoti, su visais suinteresuotais asmenimis atsiskaitoma tvarka ir sąlygomis, nustatytomis likviduojant ūkinę bendriją (ŪBĮ 16 str.). Kai likę dalyviai nepriima sprendimo nutraukti įmonės veiklos ir ją likviduoti, ūkinė bendrija per įstatyme nustatytą terminą turi atsiskaityti su suinteresuotais asmenimis išmokėdama kompensaciją.

Kai komanditinė ūkinė bendrija išmoka suinteresuotam asmeniui kompensaciją, taikomos taisyklės, analogiškos toms, kurios taikomos skirstant ir išmokant įmonės pelną. Jeigu komanditinė ūkinė bendrija neturi galimybių išmokėti kompensacijos, nepažeisdama įmonės kreditorių interesų, ir komanditinės ūkinės bendrijos dalyviai nepriima sprendimo nutraukti bendrijos veiklos ir ją likviduoti, pasitraukti suinteresuotam asmeniui turėtų būti įtvirtinta teisė reikalauti priverstinai likviduoti komanditinę ūkinę bendriją teismine tvarka. Šiuo atveju sistemiškai kartu turėtų būti peržiūrimas ir keičiamas reguliavimas CK, kuriame numatomas baigtinis juridinio asmens likvidavimo pagrindų sąrašas, įtvirtinant dalyvio teisę reikalauti teismine tvarka likviduoti ūkinę bendriją dėl svarbių priežasčių išimtiniais atvejais (CK 2.106 str.)

Komanditorių, kaip pasyvių dalyvių, teisės minėtomis aplinkybėmis turėtų būti perleidžiamos ir paveldimos, jų kaip dalyvių statusas neturėtų pasibaigti, nebent kitaip būtų numatyta bendrijos veiklos sutartyje (išskyrus komanditoriaus juridinio asmens likvidavimą, kai dalyvio statusas pasibaigia).

Bendru atveju esminis aplinkybių, susijusių su dalyvio asmeniu, pasikeitimas *per se* neturėtų būti pagrindas ūkinei bendrijai kaip juridiniam asmeniui pasibaigti. Tokios taisyklės išimtimi galėtų būti situacijos, kai ūkinėje bendrijoje lieka vienas dalyvis (ŪBĮ 6 str. 2 d., 16 str. 4 d.).

Kartu reikia pažymėti, kad minėtais atvejais ūkinės bendrijos dalyvio statusas pasibaigia ypač skirtingomis aplinkybėmis. Tai savaimė lemia poreikį įvertinti tam tikrų teisės sričių reglamentavimą ir jų santykį su ŪBĮ. Pavyzdžiui, Fizinį asmenų bankroto įstatyme ir Įmonių bankroto įstatyme tam tikrais aspektais nekonkretinama situacija, kai bankrutuoja asmuo, esantis tikroju nariu (pavyzdžiui, tikrojo nario teisių įgyvendinimas).

6.4. Priverstinis ūkinių bendrijų dalyvių statuso pasibaigimas teismine tvarka

CK įtvirtinama tam tikrus kriterijus atitinkančių ūkinės bendrijos dalyvių *ex lege* teisė teismine tvarka reikalauti priverstinio ūkinės bendrijos dalyvių teisių pardavimo CK antrosios knygos IX skyriaus nustatyta tvarka. Ūkinės bendrijos dalyvio nesąžiningi veiksmai laikomi priverstinio ūkinės bendrijos dalyvio teisių pardavimo, pašalinant da-

lyvį iš ūkinės bendrijos, arba priverstinio ūkinės bendrijos dalyvio teisių nupirkimo, kitam dalyviui nusprendus pasitraukti iš ūkinės bendrijos, pagrindu (CK 2.115 str., CK 2.123 str.). Pašalinant ūkinės bendrijos dalyvį iš bendrijos, vertinama, ar tokio dalyvio veiksmai prieštarauja ūkinės bendrijos veiklos tikslams ir negalima pagrįstai manyti, kad tie veiksmai ateityje pasikeis (CK 2.115 str. d.). Dalyviui pasitraukiant iš ūkinės bendrijos, tirama, ar dėl kito dalyvio veiksmų pasitraukiantis dalyvis neturi galimybių tinkamai įgyvendinti savo teisių ir negalima pagrįstai manyti, kad tie veiksmai ateityje pasikeis (CK 2.223 str. 1 d.).

Atsižvelgiant į neribotą visų tikrųjų narių atsakomybę ir tikrųjų narių dalyvavimą valdant ūkinę bendriją, taip pat į skirtingas dalyvių klases komandinėje ūkinėje bendrijoje, manytina, kad esamas reguliavimas dėl priverstinio dalyvio pašalinimo ar pasitraukimo priverstinai reikalaujant nupirkti dalyvio teises teismine tvarka pagal CK antrosios knygos IX skyriaus nuostatas turėtų būti peržiūrimas, be kita ko, siūlant³⁰⁸:

Pirma, keisti reguliavimą dėl subjekto, turinčio teisę teismine tvarka kreiptis dėl priverstinio dalyvio teisių pardavimo (nupirkimo). Teisę reikalauti nupirkti ūkinės bendrijos dalyvio teises arba jas parduoti teismine tvarka turi vienas ar keli ūkinės bendrijos dalyviai, kurių įnašai sudaro ne mažiau kaip 1/3 visų įnašų į ūkinę bendriją (CK 2.115 str., 2.116 str. 1 d. 2 p., 2.123 str.). Manytina, kad toks reguliavimas nesuderinamas su tikrajam nariui tenkančia verslo, vykdomo per ūkinės bendrijos teisinę formą, rizika. Teisė kreiptis į teismą dėl priverstinio tikrojo nario teisių nupirkimo arba pardavimo pagal CK 2.115 straipsnio ir 2.123 straipsnio nuostatas turėtų būti kiekvieno tikrojo nario teisė, o ne kolektyvinė dalyvių (tikrųjų narių ir komanditorių) teisė. O kiek tai susiję su komanditoriais, kiekvienam komanditoriui turėtų būti užtikrinta galimybė pasitraukti, reikalaujant nupirkti jo teises teismine tvarka (CK 2.123 str.).

Lyginamuoju aspektu panašus požiūris dėl subjekto, turinčio teisę kreiptis į teismą, aptinkamas, pavyzdžiui, JAV, kai modeliniuose aktuose, skirtuose ūkinių bendrijų teisinėms formoms reglamentuoti, numatyta, kad pagal vieno iš ūkinės bendrijos dalyvio arba pačios partnerystės kreipimąsi dalyvis gali būti pašalintas iš ūkinės bendrijos teismine tvarka dėl kalto netinkamo elgesio, kuris turi ar gali turėti reikšmingą neigiamą įtaką ūkinei bendrijai, arba toks dalyvis užsiima nesuderinama veikla, arba iš esmės pažeidžia savo pareigas pagal partnerystės sutartį³⁰⁹. Tikrasis narys taip pat gali būti pašalintas iš ūkinės bendrijos, jeigu jis pažeidžia fiduciarines partnerio pareigas arba rūpestingumo pareigą, o komanditorius – sąžiningumo pareigą³¹⁰.

³⁰⁸ Daugiau žr. MIKALONIENĖ, L. *Uždarnosios akcinės bendrovės akcininko teisės ir jų gynimo būdai*. Monografija. Vilnius: VĮ Registrų centras, 2015, p. 204–226, 234–236.

³⁰⁹ Jungtinių Amerikos Valstijų modelinis partnerystės aktas <...>, 601(5) str.; ULPA 601(5), 603(5) str.

³¹⁰ Ten pat.

Paskirų jurisdikcijų teisėje paminėtinas funkcinio požiūriu panašus reguliavimas. Prancūzijoje, kurioje ūkinės bendrijos veikla gali būti nutraukiama dėl svarbių priežasčių, kai į teismą kreipiasi vienas iš dalyvių, pavyzdžiui, dėl to, kad kiti dalyviai nevykdo pareigų³¹¹. Vokietijoje pagal kiekvieno partnerio reikalavimą, pareikštą teismine tvarka, ūkinės bendrijos veikla gali būti nutraukta dėl svarbių priežasčių, kurios gali būti susijusios su kitu partneriu (pavyzdžiui, iš esmės pažeidus esmines pareigas arba kai esminių pareigų neįmanoma įvykdyti), jeigu nėra galimybių pritaikyti mažiau drastiškų teisinių priemonių³¹². Švedijoje tikrosios ūkinės bendrijos likvidavimo procedūra kurio nors iš tikrųjų narių reikalavimu gali būti pradėdama nedelsiant tuo atveju, jei kuris nors kitas tikrasis narys iš esmės pažeidė savo įsipareigojimus, įtvirtintus partnerystės sutartyje³¹³. Anglijoje partnerystė gali būti nutraukta teismine tvarka, kai vienas iš partnerių kreipiasi su prašymu pašalinti kitą partnerį dėl jo kalto netinkamo elgesio, dėl kurio neprotinga tęsti partnerystę su šiuo asmeniu³¹⁴.

Antra, subjektu, kuriam kyla pareiga nupirkti pasitraukiančio dalyvio teises, įtraukti ūkinę bendriją. Pagal dabartinį reguliavimą gali susiklostyti situacija, kai, pavyzdžiui, reikalavimas, kad komanditoriai priverstinai parduotų savo teises tikriesiems nariams arba *vice versa* gali prieštarauti draudimui komanditinės ūkinės bendrijos dalyviui kartu būti tos pačios komanditinės ūkinės bendrijos tikruoju nariu ir komanditoriumi (ŪBĮ 6 str. 6 d.). Be to, priverstinio tikrojo nario teisių nupirkimo ar pardavimo situacijoje nėra tinkamai išspręstas tikrojo nario atsakomybės pagal ūkinės bendrijos prievoles tretiesiems asmenims įgyjant pasitraukiančio arba pašalinamo tikrojo nario teises klausimas.

Reikia pažymėti ir tai, kad teisinis reguliavimas, įtvirtintas ŪBĮ 13 straipsnio 1 dalyje ir numatantis, kad, dalyvį pašalinus iš ūkinės bendrijos, jo teisės neperleidžiamos ir kiti asmenys jų neįgyja, nedera su CK antrosios knygos IX skyriaus nuostatomis, įtvirtinančiomis priešingą taisyklę, pagal kurią pašalinamo dalyvio teises įgyja kitas dalyvis (CK 2.115 str. 1 d.).

³¹¹ Prancūzijos KK <...>, 1844-7 str., 1834 str.

³¹² HEENEN, J. Partnership and other personal associations for profit. Chapter 1. French draft transl. TURNER, D.; BRISTOW, J. In CONARD, A., chief ed. *International encyclopedia of comparative law. Business and private organizations*. Vol. XIII, Part 1. Tuebingen: J.C.B. Mohr; The Hague; Paris: Mouton, 1975, p. 58–60.

³¹³ GIERTZ, M.; HEMSTRÖM, C. (†). *Corporations and partnerships in Sweden*. Second edition. Alphen aan den Rijn: Wolters Kluwer Law & Business, 2015, p. 135.

³¹⁴ Jungtinės Karalystės partnerystės įstatymas <...>, 35(d), (f) str.

7 skyrius. Ūkinių bendrijų dalyvių teisių apsauga

7.1. Ūkinių bendrijų dalyvių teisė į išvestinį ieškinį

Komercinės partnerystės dalyvio teisė į išvestinį ieškinį nagrinėtina lyginant jurisdikcijas, kuriose partnerystė turi juridinio asmens statusą. Valstybių požiūris į išvestinį ieškinį kaip į smulkiųjų dalyvių teisių gynimo priemonę nevienodas.

Pavyzdžiui, JAV modeliniuose aktuose reguliavimas, skirtas tikrajai ūkinei bendrijai ir komanditinei ūkinei bendrijai, yra skirtingas. JAV UPA neaptaria išvestinio ieškimo, o teismų praktikoje randama prieštaringų pozicijų³¹⁵. Nepaisant to, manoma, kad smulkieji tikrieji nariai turi turėti teisę ginti savo interesus, kai tikrosios ūkinės bendrijos kontroliuojantys dalyviai nepagrįstai atsisako reikšti išvestinį ieškinį tikrosios ūkinės bendrijos naudai³¹⁶. Kitokia situacija komanditinių ūkinių bendrijų atžvilgiu, nes JAV ULPA tiesiogiai yra įtvirtintos nuostatos, suteikiančios kiekvienam komanditinės ūkinės bendrijos dalyviui teisę reikšti išvestinį ieškinį. Komanditinės ūkinės bendrijos dalyvis gali reikšti išvestinį ieškinį, jeigu jis prieš tai pareiškė reikalavimą tikriesiems nariams, kad būtų reiškiamas ieškinyje komanditinės ūkinės bendrijos vardu, tačiau tikrieji nariai per protingą terminą nepareiškė ieškimo arba jeigu tokio reikalavimo pareiškimas tikriesiems nariams būtų neprasmingas³¹⁷.

Prancūzijoje yra įtvirtinta *ex lege* kiekvieno dalyvio teisė į išvestinį ieškinį: vienas ar keli dalyviai turi teisę pareikšti partnerystės valdytojui ieškinį dėl ūkinei bendrijai padarytos žalos atlyginimo, šį ieškinį patenkinus, gauta nauda atitektų ūkinei bendrijai³¹⁸.

Švedijoje tikrieji nariai, neturintys teisės tvarkyti ūkinės bendrijos reikalų ir jai atstovauti, turi teisę pareikšti ieškinį partneriui dėl žalos, padarytos partnerystei, atlyginimo³¹⁹.

Išsamumo požiūriu taip pat paminėtina lyginamoji teisėtyra valstybėse, kuriose komercinė partnerystė neturi juridinio asmens statuso. Vokietijoje, kurioje komercinė partnerystė prilygintina kvazijuridiniam asmeniui, ieškinį, kuriuo reikalaujama, kad, pavyzdžiui, partneris nekonkuruotų su partneryste arba atlygintų žalą, padarytą netinkamai valdant partnerystę, gali pareikšti kiekvienas partneris, bet partnerystės naudai³²⁰.

³¹⁵ UPA komentaras, UPA 410 str.

³¹⁶ Ten pat.

³¹⁷ Jungtinių Amerikos Valstijų modelinis ribotos partnerystės aktas <...>, 902 str.

³¹⁸ Prancūzijos KK <...>, 1843-5 str.; PARDIEU, C.-H. de. *Corporate acquisitions and mergers in France*. Alphen aan den Rijn: Kluwer Law International, 2014, p. 38.

³¹⁹ GIERTZ, M.; HEMSTRÖM, C. (†). *Corporations and partnerships in Sweden*. Second edition. Alphen aan den Rijn: Wolters Kluwer Law & Business, 2015, p. 131.

³²⁰ HEENEN, J. Partnership and other personal associations for profit. Chapter 1. French draft transl. TURNER, D.; BRISTOW, J. In CONARD, A., chief ed. *International encyclopedia of comparative law. Business and private organizations*. Vol. XIII, Part 1. Tuebingen: J.C.B. Mohr; The Hague; Paris: Mouton, 1975, p. 21.

Anglijos, kurioje komercinė partnerystė nėra laikoma juridiniu asmeniu, teismų praktikoje buvo pripažinta komanditoriaus teisė reikšti išvestinį ieškinį išimtiniais atvejais³²¹.

Kitaip nei ABĮ 16 straipsnio 1 dalies 5 punkte įtvirtinta akcininko teisė kreiptis į teismą su išvestiniu ieškiniu dėl žalos, padarytos bendrovės valdybos organų narių neteisėtais veiksmais, atlyginimo bendrovei, ŪBĮ nėra nuostatų, kurios reglamentuotų ūkinės bendrijos dalyvių teisę reikšti išvestinį ieškinį.

Pagal CPK kiekvienas asmuo gina savo, bet ne kito asmens teisėtus interesus. Suinteresuotas asmuo turi teisę įstatymų nustatyta tvarka kreiptis į teismą, kad būtų apginta pažeista ar ginčijama jo teisė arba įstatymų saugomas interesas (CPK 5 str. 1, 3 d.). Jeigu ūkinės bendrijos tikrojo nario neteisėtais veiksmais padaryta žalos ūkinei bendrijai ir kartu išvestinės žalos kitiems jos dalyviams kaip visumai, bendrija, kaip savarankiškas teisės subjektas, turi *locus standi* dėl tokios žalos atlyginimo, jai priklauso žalos atlyginimo reikalavimo teisė³²². Todėl tam, kad ūkinės bendrijos dalyvis galėtų ginti savo turtinius interesus, išvestinės žalos padarymo atveju siūlytina įtvirtinti ūkinės bendrijos dalyvio teisę kreiptis į teismą su ieškiniu atlyginti ūkinei bendrijai žalą, kurią padarė jos tikrasis narys (nariai). Išvestiniu ieškiniu skirtingų asmenų – ūkinės bendrijos, jos dalyvių ir kreditorių – interesai suderinami pasitelkus vidinį žalos atlyginimo mechanizmą, t. y. atlyginant žalą ūkinei bendrijai.

Teisė į išvestinį ieškinį dėl žalos atlyginimo turėtų būti suteikta tiek komanditoriui, tiek tikrajam nariui, kuris neturi teisės veikti ūkinės bendrijos vardu ir pareikšti tiesioginio ieškinio jos vardu (pavyzdžiui, bendrijos veiklos sutartyje atsisakyta kiekvieno tikrojo nario veikimo ūkinės bendrijos vardu taisyklės). Komanditoriaus teisė į išvestinį ieškinį yra vienas iš būdų užtikrinti tinkamą investicijų į ūkinę bendriją apsaugą, o kartu tinkamą bendrijos valdymą, todėl komanditoriaus įsiterpimas į ūkinės bendrijos valdymą yra pateisinamas, jam išsaugant dalyvio statuso garantuojamą ribotą atsakomybę. *Ex lege* išvestinio ieškinio poreikį tikroje ūkinėje bendrijoje rodo teismų praktika³²³.

³²¹ MORSE, G. *Partnership and LLP law*. Eighth edition. Oxford: Oxford University Press, 2015, p. 105, 309; Remiamasi *Certain Limited Partners in Henderson PFI Secondary Fund II LLP v Henderson PFI Secondary Fund II LP* [2012] EWHC 3259 byla.

³²² Daugiau žr. MIKALONIENĖ, L. *Uždarosios akcinės bendrovės akcininko civilinė atsakomybė bendrovės kreditoriams, bendrovei ir kitiems akcininkams*. Monografija. Vilnius: Justitia, 2016, p. 163–172, 191–192; MIKALONIENĖ, L. Akcininko teisė į išvestinį ieškinį: *ex lege* prevencinės priemonės. *Teisė. Mokslo darbai*, 2015, t. 94, p. 204–213; MIKALONIENĖ, L. Išvestinio ieškinio samprata, paskirtis ir tikslai. *Teisė. Mokslo darbai*, 2014, t. 93, p. 113–123; KRIVKA, E. Išvestinio akcininkų ieškinio institutas Lietuvos teisės sistemoje. *Jurisprudencija*, 2006, Nr. 4 (82), p. 46–53.

³²³ LAT Civilinių bylų skyriaus 2016 m. gegužės 11 d. nutartis civilinėje byloje R. Š. v. D. G., S. V., bylos Nr. 3K-3-266-916/2016.

7.2. Ūkinių bendrijų dalyvių teisė pasitraukti ir susigrąžinti investicijas teismine tvarka

Apie ūkinių bendrijų dalyvių teisę pasitraukti iš bendrijos reikalaujant priverstinai nupirkti dalyvio teises arba pašalinti kitą dalyvį reikalaujant priverstinai parduoti to dalyvio teises teismine tvarka (CK antrosios knygos IX skyrius) žr. šios studijos dalies poskyrį „5.4 Priverstinis ūkinių bendrijų dalyvių statuso pasibaigimas“.

Atsižvelgiant į specifinį – asmenį ir sutartinį – ūkinės bendrijos pobūdį, manytina, kad būtų tikslinga įtvirtinti papildomą ūkinės bendrijos priverstinio likvidavimo pagrindą teismine tvarka dėl svarbių priežasčių kaip *ultima ratio* priemonę šalia jau įtvirtintų CK 2.106 straipsnyje (pavyzdžiui, tai galėtų būti atvejai, kai komanditinė ūkinė bendrija neturi galimybių atsiskaityti su pasitraukti ketinančiu komanditoriumi, nepažeisdama bendrijos kreditorių interesų). Tačiau ūkinės bendrijos dalyvis galėtų naudotis šiuo civilinių teisių gynimo būdu tik išimtinėmis situacijomis, kai kiti civilinių teisių gynimo būdai išnaudoti arba kitais civiliniais teisių gynimo būdais negali būti veiksmingai išspręsta susiklosčiusi situacija apskritai.

Reikia pasakyti, kad dažnai tirtose valstybėse svarbios priežastys yra savarankiškas pagrindas partneriui teismine tvarka reikalauti nutraukti komercinę partnerystę ir jos veiklą visa apimtimi arba vien tik konkretaus partnerio atžvilgiu. Tai gali būti taip pat ir atvejai, nesusiję su vieno iš dalyvių kaltais neteisėtais veiksmais. Pavyzdžiui, Anglijoje partnerystės veikla galėtų būti nutraukta teismine tvarka, kai tai pateisinama teisingumo požiūriu³²⁴. Vokietijoje pagal kiekvieno partnerio reikalavimą, pareikštą teismine tvarka, ūkinės bendrijos veikla gali būti nutraukta, jeigu nėra galimybių pritaikyti mažiau drastiškų teisinių priemonių, dėl svarbių priežasčių, kurios gali būti susijusios arba su kitu partneriu, arba su pačiu ieškovu, be to, pagrindu gali būti partnerių nekontroliuojamos aplinkybės³²⁵. Švedijoje tikrosios ūkinės bendrijos likvidavimo procedūra kurio nors iš tikrųjų narių reikalavimu gali būti pradama, jeigu yra svarbus pagrindas likviduoti ūkinę bendriją (pavyzdžiui, tikrojo nario liga)³²⁶.

Prancūzijoje ūkinės bendrijos veikla gali būti nutraukiama dėl svarbių priežasčių, kai į teismą kreipiasi vienas iš dalyvių, pavyzdžiui, kai dėl dalyvių tarpusavio nesutarimų paralyžiuota ūkinės bendrijos veikla³²⁷. Jeigu ūkinę bendriją valdo visi tikrieji nariai arba valdytojas yra tikrasis narys, nurodytas partnerystės sutartyje, dalyvio valdytojo

³²⁴ Jungtinės Karalystės partnerystės įstatymas <...>, 35(d), (f) str.

³²⁵ HEENEN, J. Partnership and other personal associations for profit. Chapter 1. French draft transl. TURNER, D.; BRISTOW, J. In CONARD, A., chief ed. *International encyclopedia of comparative law. Business and private organizations*. Vol. XIII, Part 1. Tuebingen: J.C.B. Mohr; The Hague; Paris: Mouton, 1975, p. 58–60.

³²⁶ GIERTZ, M.; HEMSTRÖM, C. (†). *Corporations and partnerships in Sweden*. Second edition. Alphen aan den Rijn: Wolters Kluwer Law & Business, 2015, p. 135.

³²⁷ Prancūzijos KK <...>, 1844-7, 1834 str.

pašalinimas yra pagrindas ūkinei bendrijai likviduoti, nebent partnerystės sutartyje yra numatytas veiklos tęstinumas arba dalyviai nusprendžia tęsti veiklą; šiuo atveju tokiam dalyviui nusprendus pasitraukti iš ūkinės bendrijos, atlyginama jo dalies vertė³²⁸. Be to, Prancūzijoje vienas iš ūkinės bendrijos pasibaigimo pagrindų yra partnerystės sutarties pripažinimas negaliojančia, taip pat gali būti ir kitų pagrindų, dėl kurių susitarta partnerystės sutartyje³²⁹.

8 skyrius. Ūkinių bendrijų kreditorių teisių apsauga

8.1. Komanditoriaus prievolės

ŪBĮ turėtų būti išgrynintas reglamentavimas, skirtas vidiniams ir išoriniams teisiniams santykiams reguliuoti, kiek tai susiję su komanditoriaus prievolėmis.

ŪBĮ numatyta, kad, kai ūkinės bendrijos prievolėms įvykdyti neužtenka jos turto, tikrieji nariai pagal bendrijos prievolės atsako solidariai visu savo turtu, o komanditoriai pagal komanditinės ūkinės bendrijos prievolės atsako tik tuo savo turtu, kurį įnešė ir (ar) įsipareigojo įnešti į komanditinę ūkinę bendriją (ŪBĮ 8 str. 1 d.). Tokį teisinį reguliavimą, kiek tai susiję su komanditoriaus prievolėmis, siūlytina keisti.

Komanditinė ūkinė bendrija yra juridinis asmuo, santykiai vykdant pareigą padaryti įnašą laikytini susiklostantys tarp komanditinės ūkinės bendrijos ir komanditoriaus kaip pasyvaus dalyvio, kuris *ex lege* trečiųjų asmenų atžvilgiu naudojasi ribotos atsakomybės apsauga. Manytina, kad esant tokiam reguliavimui komanditorius už prievolę padaryti įnašą turėtų atsakyti komanditinei ūkinei bendrijai, bet ne jos kreditoriams. Komanditinės ūkinės bendrijos kreditorių teisių apsauga užtikrinama netiesiogiai – komanditoriumi įvykdant prievolę bendrijai. Taip būtų tinkamiau sureguliuotas išieškojimo iš komanditorių ir tikrųjų narių eiliškumas, sudaroma prielaidų užtikrinti kolektyvinį komanditinės ūkinės bendrijos kaip juridinio asmens interesą bei bendrijos kreditorių lygiateisiškumą, pirmiausia tenkinant jų reikalavimus iš įmonės. Dėl tų pačių priežasčių keistinas ir ŪBĮ 16 straipsnio 10 dalyje įtvirtintas reguliavimas, numatantis, kad, kai komanditinės ūkinės bendrijos turto nepakanka atsiskaityti su kreditoriais, komanditorius, kuris sprendimo likviduoti bendriją priėmimo dieną nėra įvykdęs bendrijos veiklos sutartyje arba bendrijos dalyvių sutartyje nurodytų įsipareigojimų dėl įnašo, yra

³²⁸ Prancūzijos KK L221-12 str.

³²⁹ Prancūzijos KK <...>, 1844-7 str., 1834 str.

solidariai atsakingas pagal komanditinės ūkinės bendrijos prievolės, tik atsižvelgiant į bendrijos veiklos sutartyje arba bendrijos dalyvių sutartyje nurodytus to komanditoriaus įsipareigojimus. Atitinkamai tikslintinos CPK 672 straipsnio 3 dalies 2 punkto nuostatos, kurios nustato, kad, išieškant iš komanditinės ūkinės bendrijos turto, išieškojimas nukreipiamas į komanditorių turto dalį, kurią jie perdavė arba turėjo perduoti komanditinei ūkinei bendrijai, bet jos neperdavė per sutartyje numatytus terminus.

Galima pažymėti, kad lyginamosios teisėtyros kontekste požiūris į komanditoriaus atsakomybę komanditinės ūkinės bendrijos kreditoriams nevienodas. Pavyzdžiui, Vokietijoje, kurioje komanditinė ūkinė bendrija prilyginama kvazijuridiniam asmeniui, komanditoriaus, tinkamai neįvykdžiusio pareigos sumokėti įnašus arba susigrąžinusio įnašus, atsakomybė pagal partnerystės prievolės kreditoriams yra solidari kartu su kitais partneriais, tačiau ribojama nepadarytų įnašų suma³³⁰. Kita vertus, jeigu vykdomos komanditinės ūkinės bendrijos nemokumo procedūros, ūkinės bendrijos kreditorių teises įgyvendina bankroto arba turto administratorius³³¹. Panašiai Anglijoje, kurioje partnerystė yra sutartinis darinys, neturintis juridinio asmens statuso. Komanditorius, nepadareęs įnašo arba susigrąžinęs savo įnašą, atsako pagal partnerystės prievolės kreditoriams ribota apimtimi³³². Manoma, kad kreditorius turi tiesioginio reikalavimo teisę komanditoriui dėl prievolės įvykdymo neviršijant įnašų sumos³³³.

O valstybėse, kuriose partnerystė kvalifikuojama kaip juridinis asmuo, komanditorių prievolė padaryti įnašus ir atsakomybė už netinkamą jos vykdymą dažnai suprantama kaip vidinė, t. y. partnerystei (pavyzdžiui, JAV pagal ULPA³³⁴, Prancūzijoje³³⁵, Švedijoje³³⁶).

ŪBĮ 7 straipsnio 2 dalyje numatyta, kad, perleidžiant dalyvio teises, kartu pereina ir pareiga įnešti likusią įnašo dalį, jeigu dalyvis nėra įvykdęs visų bendrijos veiklos sutartyje arba bendrijos dalyvių sutartyje nustatytų įsipareigojimų dėl įnašo. Toks reguliavimas

³³⁰ HEENEN, J. Partnership and other personal associations for profit. Chapter 1. French draft transl. TURNER, D.; BRISTOW, J. In CONARD, A., chief ed. *International encyclopedia of comparative law. Business and private organizations*. Vol. XIII, Part 1. Tuebingen: J.C.B. Mohr; The Hague; Paris: Mouton, 1975, p. 169, 178–179.

³³¹ Vokietijos HGB 171 str.

³³² Jungtinės Karalystės ribotos partnerystės įstatymas <...>, 4(3) str.

³³³ IANSON BANKS, R. C. *Lindley & Banks on partnership*. 18th ed. London: Sweet & Maxwell, 2002, p. 864, 869.

³³⁴ ULPA komentaras, ULPA 505(b) str.; Tačiau JAV teismų praktikoje yra buvę ir tiesioginės komanditoriaus atsakomybės partnerystės kreditoriams pavyzdžių.

³³⁵ HEENEN, J. Partnership and other personal associations for profit. Chapter 1. French draft transl. TURNER, D.; BRISTOW, J. In CONARD, A., chief ed. *International encyclopedia of comparative law. Business and private organizations*. Vol. XIII, Part 1. Tuebingen: J.C.B. Mohr; The Hague; Paris: Mouton, 1975, p. 179; Tačiau pozicija dėl tiesioginio ieškinio nėra aiški.

³³⁶ GIERTZ, M.; HEMSTRÖM, C. (†). *Corporations and partnerships in Sweden*. Second edition. Alphen aan den Rijn: Wolters Kluwer Law & Business, 2015, p. 138.

yra ydingas. Perleidžiant dalyvio teises, keičiasi bendrijos veiklos sutarties šalis (ir kaip kreditorius, ir kaip skolininkas), todėl asmuo, tampantis dalyviu, turėtų perimti visas dalyvio teises perleidusiojo teises ir pareigas, atsižvelgiant į tam tikras išimtis (pavyzdžiui, asmeninių teisių pobūdį; CK 6.101 str. 1 d., 6.102 str. 3 d.).

8.2. Ūkinių bendrijų turto paskirstymas

Kai kuriose valstybėse pelno paskirstymas dalyviams yra tik viena iš turto paskirstymo sudedamųjų. Pavyzdžiui, JAV modeliniuose aktuose, skirtuose ūkinių bendrijų teisi-
nėms formoms reglamentuoti, numatyta, kad turto paskirstymas yra bet kokia nauda, kurią gauna dalyvis dėl savo kaip dalyvio statuso, turto paskirstymas apima ir partnerio dalies išpirkimą³³⁷. JAV UPA ir ULPA taip pat numatyta bendroji taisyklė, kad tarpinis turto paskirstymas iki partnerystės likvidavimo galimas tik tuo atveju, jeigu partnerystė taip nusprendžia³³⁸.

Manytina, kad ŪBĮ įtvirtinus turto paskirstymo sampratą plačiaja prasme, būtų veiksmingiau užtikrinta kreditorių teisių apsauga. Pagal tokią sampratą ūkinės bendrijos, kuri nėra likviduojama, turto paskirstymas apimtų ir tas situacijas, kai ūkinė bendrija sugrąžina investicijas savanoriškai pasitraukiančiam dalyviui arba išmoka kompensaciją, pasibaigus dalyvio statusui. Atsižvelgiant į tai, kad komanditinėje ūkinėje bendrijoje yra skirtingų klasių dalyviai ir vieni iš jų – komanditoriai naudojami ribotos atsakomybės apsauga, siūlytina peržiūrėti komanditinės ūkinės bendrijos turto paskirstymo taisykles.

ŪBĮ lakoniškai reguliuoja metinį pelno paskirstymą (ŪBĮ 12 str.). ŪBĮ numato, kad, pasibaigus ūkinės bendrijos finansiniams metams, iš ūkinės bendrijos veiklos gautas pelnas paskirstomas bendrijos veiklos sutartyje arba bendrijos dalyvių sutartyje nustatyta tvarka. Sprendimą dėl pelno paskirstymo priima ūkinės bendrijos tikrieji nariai, jeigu bendrijos veiklos sutartyje nenustatyta kitaip. Įstatyme specialių nuostatų, kaip turėtų būti paskirstomas komanditinės ūkinės bendrijos pelnas, nėra.

Pirma, siūlytina pasinaudoti gerąja užsienio valstybių patirtimi ir įtvirtinti papildomus saugikius komanditinės ūkinės bendrijos kreditorių interesams apsaugoti, skirstant tokios ūkinės bendrijos turtą, turto paskirstymą suprantant plačiaja prasme.

Jeigu partnerystėje yra dalyvių, kurie naudojami ribotos atsakomybės apsauga, kai kuriose valstybėse įtvirtinami papildomi saugikliai kreditorių interesams apsaugoti, nepaisant to, kad ūkinėje bendrijoje yra tikrieji nariai, neribotai ir solidariai atsakan-
tys už bendrijos prievolės kreditoriams. Pavyzdžiui, JAV modeliniuose aktuose, skirtuose ūkinių bendrijų, kuriose yra ribotos atsakomybės dalyvių, teisinėms formoms reglamentuoti, numatyta turto paskirstymo ribojimų. Pagal ULPA draudžiama skirstyti

³³⁷ UPA komentaras, UPA 102(4) str.; ULPA komentaras, ULPA 102(4) str.

³³⁸ UPA komentaras, UPA 405(b) str.; ULPA komentaras, ULPA 503(b) str.

komanditinės ūkinės bendrijos turtą, jeigu, paskirsčius turtą, būtų sukeltas bendrijos nemokumas, kuris nustatomas pagal du alternatyvius, bet privalomus kriterijus – balanso (bendrijos išpareigojimai viršytų jos turtą) ir mokumo (paskirsčius turtą, bendrija negalėtų atsiskaityti su įprastinės veiklos kreditoriais)³³⁹.

Be to, JAV pagal ULPA taip pat numatyta, kad gali būti reikalaujama tikrųjų narių, kurie nusprendė neteisėtai paskirstyti turtą, atsakomybės komanditinei ūkinei bendrijai³⁴⁰. ULPA įtvirtinta ir komanditinės ūkinės bendrijos dalyvio (arba kito asmens, kuris gavo paskirstyto turto) atsakomybė, jeigu jis žinojo, kad bendrijos turtas buvo paskirstytas pažeidžiant imperatyvius reikalavimus³⁴¹. Pagal ULPA atsakingų asmenų prievolė komanditinei ūkinei bendrijai yra ribota nepagrįstai paskirstyto ir išmokėto turto sumos dydžiu; ši prievolė nepasibaigia nustojus būti dalyviu arba dalyvio turtinių teisių turėtoju³⁴².

Antra, siūlytina patikslinti ŪBĮ nuostatas, kurios reguliuoja komanditinės ūkinės bendrijos pelno dalies už trumpesnę negu finansiniai metai laikotarpį paskirstymą.

ŪBĮ 12 straipsnio 2 dalyje nurodytos sąlygos, kurios riboja pelno paskirstymą už trumpesnę negu finansiniai metai laikotarpį, t. y. kai ūkinė bendrija per šį laikotarpį gavo pelno, neturi neįvykdytų prievolių, kurių terminai yra suėję iki sprendimo dėl pelno dalies paskirstymo priėmimo, ir paskirsčius iš ūkinės bendrijos veiklos gautą dalyviams skirtą pelno dalį būtų pajėgi įvykdyti savo prievolės už einamuosius finansinius metus. Reguliavimas, skirtas pelnui už trumpesnę negu finansiniai metai laikotarpį paskirstyti, komanditinių ūkinių bendrijų kreditorių teisių apsaugos požiūriu turėtų derėti su reikalavimais, taikomais bendrijos turtą paskirstant pagal sampratą plačiaja prasme.

ŪBĮ numatyta, kad, paskirsčius metinį pelną, dalyviui paskirta ūkinės bendrijos pelno dalis turi būti sumažinta ūkinės bendrijos lėšų kaip avansu išmokėto pelno suma, kurią dalyvis gavo metų eigoje, ir pelno dalies už trumpesnę negu finansiniai metai laikotarpį suma, kuri buvo paskirta dalyviui metų eigoje (ŪBĮ 12 str. 5 d.). Komanditorius privalo grąžinti metų eigoje gautą bendrijos lėšų sumą kaip avansu išmokėto pelno sumą, viršijančią komanditoriui tenkančią metinio pelno dalį, arba grąžinti visą sumą, kai ūkinės bendrijos veikla nuostolinga (ŪBĮ 12 str. 6 d.). Nors reguliavimas dėl pelno dalies už trumpesnę negu finansiniai metai laikotarpį iš esmės išliko tas pats, tačiau 2017 m. teisės aktų pakeitimais padarius terminologijos pakeitimų, šios sumos nėra priilyginamos avansu išmokamam pelnui³⁴³. Atitinkamai, kitaip nei MBĮ, kuriame numa-

³³⁹ ULPA komentaras, 504(a) str.; Jeigu likviduojant įmonę yra asmenų, turinčių primumo teisę gauti paskirstomą turtą, po paskirstymo turi likti grynojo turto suma, padidinta turinčių pirmumo teisę gauti turto paskirstymo sumos dydžiu. Tačiau ši taisyklė yra dispozytyvi.

³⁴⁰ ULPA 505(a) str.

³⁴¹ Ten pat.

³⁴² ULPA komentaras, ULPA 505(a), (b) str.

³⁴³ 2016 m. rugsėjo 20 d. Ūkinių bendrijų įstatymo Nr. IX-1804 pakeitimo įstatymo projekto Nr. IX-1804 aiškinamasis raštas nr. XIIP-4722. Lietuvos Respublikos ūkio ministerija [interaktyvus. Žiūrėta 2017-06-19]. Prieiga per internetą: <<https://e-seimas.lrs.lt/>>.

tyta mažosios bendrijos nario prievolė grąžinti metų eigoje išmokėtą per didelę pelno dalį, skirtą už trumpesnę negu finansiniai metai laikotarpį kaip avansu išmokėtą pelno dalį³⁴⁴, ŪBĮ komanditoriui tokios prievolės nenumatoma. O gali susidaryti situacija, kai, komanditinei ūkinei bendrijai metų eigoje išmokėjus pelną, metinio pelno dalis, tenkanti komanditoriui, bus mažesnė negu jo per finansinius metus gautų išmokų būsimo pelno sąskaita suma, arba dėl komanditinės ūkinės bendrijos patirtų nuostolių apskritai nėra metinio pelno paskirstymui. Tokia situacija gali susiklostyti taip pat ir pasibaigus komanditoriaus statusui (pavyzdžiui, pasitraukiant ar pašalinus, ŪBĮ 13 str. 6 d.). Reguliavimas, kai pelno dalies už trumpesnę negu finansiniai metai laikotarpį išmokėjimas nelaikomas avansu išmokėta metinio pelno dalimi, be kita ko, nedera sistemaiškai asmeninio pobūdžio įmonių atžvilgiu.

Trečia, siūlytina peržiūrėti reguliavimą, skirtą komanditoriui gauti bendrijos lėšų sumą kaip avansu išmokamą pelną.

2017 m. teisės aktų pakeitimais, be kita ko, buvo įtvirtinta komanditoriaus teisė bendrijos veiklos sutartyje arba bendrijos dalyvių sutartyje nustatytomis sąlygomis ir tvarka metų eigoje gauti bendrijos lėšų kaip avansu išmokamą pelną.

ŪBĮ įtvirtintas reikalavimas grąžinti bendrijos lėšų sumą kaip avansu išmokėtą pelną, viršijančią komanditoriui tenkančią metų pelno dalį, arba grąžinti visą sumą, kai ūkinės bendrijos veikla nuostolinga (ŪBĮ 12 str. 5–6 d.). Skirtingai nuo pelno dalies, kuri gali būti skiriama už trumpesnę negu finansiniai metai laikotarpį, jeigu tenkinamos įstatyme nurodytos sąlygos (ŪBĮ 12 str. 2 d.), ŪBĮ nenustatyta sąlygų, ribojančių komanditoriaus teisę gauti bendrijos lėšų kaip avansu išmokamą pelną. Nors, viena vertus, įstatymų leidėjo pozicijai, komanditoriui metų eigoje gautos bendrijos lėšos yra išmokamo pelno sudedamoji dalis, ir, kita vertus, tai yra mokėjimas su komanditine ūkine bendrija susijusiam asmeniui – dalyviui, kuris naudojasi ribotos atsakomybės apsauga ir laikomas pasyviu dalyviu, šios rūšies išmokų sąlygos ir tvarka aptariamoms tik bendrijos veiklos sutartyje arba bendrijos dalyvių sutartyje dalyvių nuožiūra. Toks reguliavimas yra ydingas.

8.3. Buvusio tikrojo nario atsakomybė pagal ūkinių bendrijų prievolės kreditoriams

Asmuo, kuris nebėra tikrasis narys, pagal ūkinės bendrijos prievolės, atsiradusias, kol jis buvo tikroju nariu, atsako taip, kaip jis atsakytų būdamas tikroju nariu (CK 2.50 str. 4 d., ŪBĮ 2 str. 5 d., 8 str. 2 d.). Mirus tikrajam nariui – fiziniam asmeniui arba pasibaigus tikrajam nariui – juridiniam asmeniui šios dalies nuostatos taikomos ir tikrojo nario teisių perėmėjui, išskyrus valstybę ir savivaldybes (ŪBĮ 8 str. 2 d.).

³⁴⁴ Lietuvos Respublikos mažųjų bendrijų įstatymas. *Valstybės žinios*. 2012, Nr. 83-4333, 24 str. 2 p., 26 str. 5–6 d.

Kai kuriose valstybėse buvusio partnerio atsakomybė yra ribojama laiko atžvilgiu. Nustatant terminą, per kurį buvęs partneris atsako už partnerystės prievoles, atsiradusias iki partnerio statuso pasibaigimo, stengiamasi suderinti trečiųjų asmenų ir investuotojų interesus. Pavyzdžiui, Vokietijoje įtvirtintas penkerių metų terminas, per kurį buvęs tikrasis narys atsako pagal partnerystės prievoles, kai, *pirma*, partnerystė yra likviduota, šį terminą skaičiuojant nuo partnerystės išregistravimo, jeigu trumpesnio termino nenustato įstatymai (tačiau, jeigu prievolė tampa vykdytina tik po įmonės išregistravimo, terminas pradedamas skaičiuoti nuo tos dienos, kai ji tampa vykdytina); *antra*, pasibaigia tikrojo nario statusas, bet partnerystė tęsia veiklą, jeigu partnerystės prievolės, atsiradusios iki tikrojo nario statuso pasibaigimo, tampa vykdytinomis per penkerių metų laikotarpį ir reikalavimai pareiškiami nustatyta tvarka (termino skaičiavimas prasideda registre išviešinus apie partnerio statuso pasibaigimą)³⁴⁵.

Atsižvelgiant į kitų valstybių praktiką ir siekiant paskatinti naudotis kol kas nepopuliaria ūkinių bendrijų verslo organizavimo forma Lietuvoje, svarstyтина įtvirtinti terminą, per kurį buvęs tikrasis narys atsako už likviduotos ūkinės bendrijos prievoles, kuris būtų skaičiuojamas nuo likviduotos ūkinės bendrijos išregistravimo iš juridinių asmenų registro, jeigu įstatymai nenustato trumpesnio termino (CK 2.50 str. 4 d., 6.128 str. 3 d.). Manytina, kad toks reguliavimas taip pat sistemiškai derėtų su CK 2.104 straipsnio 2 dalies nuostatomis, pagal kurias, nepaisant pasirinktos naujos juridinio asmens teisinės formos, pertvarkomo neribotos civilinės atsakomybės juridinio asmens dalyviai trejus metus yra subsidiariai atsakingi pagal pertvarkomo juridinio asmens prievoles, atsiradusiais iki naujos teisinės formos juridinio asmens įregistravimo.

9 skyrius. Ūkinių bendrijų teisinių formų konkurencingumas

Pagal statistinius duomenis, Lietuvoje ūkinių bendrijų skaičius yra veikiau tik simbolinis. Analizuojant ūkinių bendrijų konkurencingumo perspektyvas, be kita ko, pažymėtini šie veiksniai, susiję su ūkinių bendrijų teisinių formų vieta bendroje privačių juridinių asmenų sistemoje.

Pirma, neribota ir solidari tikrųjų narių kaip papildomų skolininkų atsakomybė pagal ūkinės bendrijos prievoles savaime suponuoja tokios įmonės teisinės formos mažesnę konkurencingumą ribotos atsakomybės įmonių, kurios skirtos ne mažiau kaip dviejų

³⁴⁵ Vokietijos HGB 159–160 str.

asmenų bendradarbiavimui, atžvilgiu. 2012 m. įtvirtinus mažosios bendrijos teisinę formą, atsirado papildoma verslo organizavimo forma, suteikianti fiziniams asmenims – privataus juridinio asmens dalyviams ribotos atsakomybės apsaugą. Funkciniu požiūriu decentralizuotai valdoma mažoji bendrija yra tarsi ūkinė bendrija su visų dalyvių – fizinių asmenų ribota atsakomybe. Taigi, įtvirtinus mažosios bendrijos teisinę formą, fiziniams asmenims atsirado galimybė rinktis funkcinę ūkinės bendrijos analogą su ribota atsakomybe. Atsižvelgiant į neribotą tikrųjų narių atsakomybę, nebaigtas ir neaiškus ŪBĮ reguliavimas yra papildoma paskata fiziniams asmenims rinktis mažosios bendrijos teisinę formą. Juolab kad veikiant ūkinės bendrijos ir mažosios bendrijos teisinėmis formomis mokestinė aplinka yra panaši (pavyzdžiui, visos šios įmonės laikomos pelno mokesčio, kurio dydis nustatomas remiantis analogiškais nuostatomis³⁴⁶, mokėtojomis, tikrųjų ūkinių bendrijų, komanditinių ūkinių bendrijų (tikrųjų narių) ir mažųjų bendrijų narių – fizinių asmenų apmokestinimas socialinio draudimo įmokomis yra toks pat³⁴⁷, šių įmonių dalyvių – gyventojų pajamos, gautos iš paskirstytojo pelno, gyventojų pajamų mokesčiu apmokestinamos vienodai³⁴⁸).

Antra, ūkinės bendrijos tikrųjų narių civilinė atsakomybė gali būti netiesiogiai ribojama, kai jos tikraisiais nariais yra ribotos civilinės atsakomybės juridiniai asmenys. Tačiau toks ūkinės bendrijos su visais tikraisiais nariais – ribotos civilinės atsakomybės juridiniais asmenimis steigimas veikia turėtų būti orientuotas į sofistikuotą ir profesionalų verslininką (investuotoją). Lyginant su kitos uždaro tipo įmonės teisinės formos pasirinkimu, toks derinys, kai ūkinėje bendrijoje visi tikrieji nariai yra ribotos civilinės atsakomybės juridiniai asmenys, gali būti brangesnis ir lemti papildomas išlaidas.

Lyginamuoju aspektu tokios struktūros kontekste paminėtina intensyvi Vokietijos praktika dėl *GmbH* ir komanditinės ūkinės bendrijos derinio, kai komanditinėje ūkinėje bendrijoje, turinčioje vieną ar keletą komanditorių, vienintelis tikrasis narys yra *GmbH* (*GmbH & Co. KG*).

GmbH & Co. KG – komandinė ūkinė bendrija. Pripažįstama, kad komanditinėje ūkinėje bendrijoje, kurioje turi būti bent du skirtingų klasių partneriai, realiai šių partnerių teises ir pareigas gali įgyvendinti tas pats asmuo (pavyzdžiui, tas pats fizinis asmuo yra komanditorius bei tikrojo nario – *GmbH* vienintelis dalyvis)³⁴⁹. Taip pat gali būti pasi-

³⁴⁶ Lietuvos Respublikos pelno mokesčio įstatymas. *Valstybės žinios*, 2001, nr. 110-3992, 3, 5, 11 str. Tačiau galima pastebėti, kad, pavyzdžiui, Europos ekonominių interesų grupė nėra pelno mokesčio mokėtoja (žr. Lietuvos Respublikos pelno mokesčio įstatymo 3 str. 2 d.).

³⁴⁷ 2017 m. gegužės 17 d. Valstybinio socialinio draudimo fondo valdybos prie Socialinės apsaugos ir darbo ministerijos atsakymas į 2017 m. gegužės 14 d. paklausimą Nr. ADIS-1320163.

³⁴⁸ 2017 m. birželio 13 d. Valstybinės mokesčių inspekcijos prie Lietuvos Respublikos finansų ministerijos atsakymas nr. (32.41-GPM) RM-18826.

³⁴⁹ ANDENAS, M. T.; WOOLDRIDGE, F. *European Comparative Company Law*. 1st ed. Cambridge [et.]: Cambridge Univ. Press, 2009, p. 160.

renkama valdymo struktūra, kai tie patys asmenys turi vienodas tikrojo nario – GmbH įstatinio kapitalo proporcijas kaip GmbH dalyviai, ir komanditinės ūkinės bendrijos kapitalo kaip komanditoriai³⁵⁰.

Skirtingai nuo įprastos taisyklės, pagal kurią ūkinę bendriją administruoja ir jai ats-tovauja tikrieji nariai, *GmbH & Co. KG* valdymą gali įgyvendinti trečiasis asmuo – ne partneris, kai komanditinę ūkinę bendriją valdo tikrojo nario – GmbH vadovas (fizinis asmuo), kuris nebūtinai yra ir komanditinės ūkinės bendrijos partneris arba GmbH dalyvis³⁵¹.

Minėtas „ūkinė bendrija – ribotos atsakomybės įmonė“ derinys pirmiausia lemia informacines išlaidas investuotojams ir kreditoriams, susipažįstant su skirtinga šių verslo organizavimo formų teisine prigimtimi ir jų asimiliacija. Struktūroje dalyvaujant kele-tui skirtingų įmonių, patiriama papildomų išlaidų sudarant sutartis, kuriomis siekia-ma įtvirtinti analogiškas ūkinės bendrijos dalyvių ir atitinkamai ribotos atsakomybės įmonės, kuri yra tikrasis narys, dalyvių teises, taip pat rengiant steigimo dokumentus, kuriais derinamos skirtingos verslo organizavimo formos (pavyzdžiui, siekiant užtik-rinti vienodą balsavimo tvarką ir ūkinėje bendrijoje, ir bendrovėje). Taip pat padidėja šiam tikslui įsteigtų tarpinių verslo organizavimo formų administravimo ir palaikymo išlaidos (pavyzdžiui, apskaitos, informacijos išviešinimo, ribotos atsakomybės įmonės organizacinės struktūros išlaikymo). Tokioje struktūroje yra ir nemaža ginčų tikimybė (pavyzdžiui, dėl ūkinės bendrijos valdymą įgyvendinančių asmenų veiksmų teisėtumo kontrolės, nekonkuravimo pareigos ir pan.).

Lyginant su kitomis uždarosiomis ribotos atsakomybės įmonių teisinėmis formomis, verslas tokį sudėtingesnį modelį veikiausiai rinktųsi, jeigu struktūra „ūkinė bendrija – ribotos atsakomybės įmonė“ vis dėlto lemtų didesnę naudą, palyginti su ta, kuri būtų gaunama pasirinkus kitą uždarosios ribotos atsakomybės įmonės teisinę formą (pavyz-džiui, uždarąją akcinę bendrovę arba mažąją bendriją³⁵²).

Trečia, Lietuvoje ūkinių bendrijų kaip juridinio asmens teisinės formos nesuteikia galimybės užsiimti visomis veiklomis. Pavyzdžiui, verstis tam tikra profesine veikla yra skirtos savarankiškos privačių juridinių asmenų teisinės formos – advokatų profesinė bendrija ir privačių detektyvų bendrija, bet ne ūkinių bendrijų teisinės formos. Šie – konkrečiai profesinei veiklai skirti privatūs juridiniai asmenys yra steigiami ir veikia pagal steigimo aktą arba sutartį, kuriai taikomos CK nuostatos, reglamentuojančios jungtinės veiklos (partnerystės) sutartį, kiek tai neprieštarauja atitinkamai Lietuvos

³⁵⁰ MÜLLER, K. J. *The GmbH: a guide to the German limited liability company*. 3rd. ed. München: Beck, 2016, p. 181.

³⁵¹ *Ibidem*, p. 182.

³⁵² Šioje studijoje siūloma atsisakyti draudimo juridiniams asmenims būti mažosios bendrijos steigėjais (dalyviais).

Respublikos advokatūros įstatyme ir Lietuvos Respublikos privačios detektyvinės veiklos įstatyme nustatytoms specialioms sąlygoms³⁵³. Advokatų profesinės bendrijos ypatumas yra tas, kad įstatyme yra įtvirtintas kitoks jos dalyvių atsakomybės tretiesiems asmenis režimas nei jungtinės veiklos partnerių. Visų pirma, atsižvelgiant į prievolės pobūdį, šios bendrijos dalyvių atsakomybė yra iš dalies ribota: už advokatų profesinės bendrijos prievolės, nesusijusias su sutartimis dėl teisinių paslaugų teikimo, kai neužtenka advokatų profesinės bendrijos turto, bendrijos dalyviai savo turtu neatsako³⁵⁴. Kitas ypatumas yra tas, kad įtvirtintas asmeninės kiekvieno advokatų profesinės bendrijos dalyvio atsakomybės už prievolės, atsiradusias pagal šios bendrijos vardu sudarytas teisinių paslaugų, kurias jis teikė, kai joms įvykdyti neužtenka advokatų profesinės bendrijos turto, teikimo sutartis, principas. Jeigu nėra aišku, kuris iš advokatų teikė teises paslaugas, arba jeigu teises paslaugas teikia ne advokatų profesinės bendrijos dalyvis, už prievolės pagal teisinių paslaugų teikimo sutartis, kai joms įvykdyti neužtenka advokatų profesinės bendrijos turto, atsako visi jos dalyviai visu savo turtu proporcingai kiekvieno dalyvio reikalavimo teisės į profesinės bendrijos turto dalį dydžiu³⁵⁵.

Kai kuriose valstybėse pripažįstama, kad komanditinė ūkinė bendrija yra labiau specializuotai veiklai tinkama verslo organizavimo forma. Atitinkamai paskirų jurisdikcijų teisėje pastebima tendencijų modifikuoti komercinės partnerystės teises formas, siekiant labiau jas pritaikyti investicinei veiklai. Pavyzdžiui, iliustraciniais tikslais paminėtina, kad Anglijoje privatus uždaro tipo fondas (angl. *closed-ended private funds*), dabar veikiantis kaip komanditinė ūkinė bendrija (angl. *limited partnership*), įgyvendinus 2015 m. pasiūlytus teisės aktų pakeitimus, siekiant, kad ši verslo organizavimo forma išliktų konkurencinga ir patraukli, palyginti su panašiomis verslo organizavimo formomis kitose jurisdikcijose, bus vadinamas „*private fund limited partnership*“ (PFLP)³⁵⁶. Prancūzijoje, be kita ko, minimi, pavyzdžiui, specializuoti profesionalūs fondai (FPS)³⁵⁷, kurie gali būti struktūrizuojami kaip *société de libre partenariat* (SLP), juos grindžiant komanditinės ūkinės bendrijos teisine forma, bet modeliuojant kaip artimus ribotos atsakomybės partnerystei³⁵⁸. Vienas iš SLP ypatumų yra tas, kad SLP gali turėti keletą

³⁵³ Lietuvos Respublikos advokatūros įstatymas. *Valstybės žinios*, 2004, nr. 50-1632; 28 str. 1 d., 30 str. 1 d.; Lietuvos Respublikos privačios detektyvinės veiklos įstatymas. *TAR*, 2015, nr. 2015-06577; 18 str. 1 d., 19 str. 1 d.

³⁵⁴ Lietuvos Respublikos advokatūros įstatymo 28 str. 5 d.

³⁵⁵ *Ibidem*.

³⁵⁶ KAY, S.; SMITH, T. *Investment funds*. 3rd ed. London: Thomson Reuters, 2016, p. 10; Šiais pakeitimais, pavyzdžiui, siūloma panaikinti reikalavimus dėl privalomų komanditorių įnašų, kurie dažnai yra nominalūs, taip pat liberalizuoti įnašų susigrąžinimą, atsisakyti išimtinai pasyvaus komanditoriaus vaidmens, nustatant pavyzdinį sąrašą veiksmų, kurie nelaikomi dalyvavimu valdant, taip prieš trečiuosius asmenis užtikrinant komanditoriaus ribotos atsakomybės išsaugojimą.

³⁵⁷ KAY, S.; SMITH, T. *Investment funds*. 3rd ed. London: Thomson Reuters, 2016, p. 162; MORSE, G. *Partnership and LLP law*. 8th ed. Oxford: Oxford University Press, 2015, p. 310–313.

³⁵⁸ KAY, S.; SMITH, T. *Investment funds*. 3rd ed. London: Thomson Reuters, 2016, p. 162, 173.

struktūrinių vienetų ir, nebent partnerystės sutartis numatyta kitaip, kiti struktūriniai vienetai neatsako savo turto už kitų vienetų įsipareigojimus³⁵⁹.

Lietuvoje daugelis finansinių ir (ar) draudimo veiklų yra licencijuojamos³⁶⁰, o ūkinė bendrija, kaip teisinė forma, gali verstis (vertinant per šių licencijuojamų veiklų prizmę) investicinės bendrovės³⁶¹ ir suderintųjų kolektyvinio investavimo subjektų valdymo veikla³⁶². Vis dėlto, nepaisant šių apribojimų, reikia pasakyti, kad pastaraisiais metais Lietuvoje ūkinė bendrija, kaip verslo organizavimo forma, nebuvo populiarė verstis finansinė³⁶³ ir (ar) draudimo veikla³⁶⁴. Analizuojant laikotarpio nuo 2009 m. duomenis, galima pastebėti, kad 2009–2010 m. ir 2017 m. pradžioje tik viena komandinė ūkinė bendrija veikė finansinėje ir (ar) draudimo srityje (Priedas Nr. 9).

Analizuojant ūkinių bendrijų teisinių formų patrauklumą uždarytų įmonių kontekste, negalima nepaminėti ir pastaraisiais metais darytų ŪBĮ pakeitimų. Pavyzdžiui, 2012 m. teisės aktų pakeitimais buvo siekta gerinti ūkinių bendrijų reglamentavimą

359 KAY, S.; SMITH, T. *Investment funds*. 3rd ed. London: Thomson Reuters, 2016, p. 162; Prancūzijos 2015 m. rugpjūčio 6 d. įstatymas Nr. 2015-990. [interaktyvus. Žiūrėta 2017-06-09]. Prieiga per internetą: <<https://www.legifrance.gouv.fr/affichTexte.do?cidTexte=JORFTEXT000030987114&fastPos=1&fastReqId=88768779&categorieLien=id&oldAction=rechTexte>>.

360 Pavyzdžiui, vertinant teisinį reglamentavimą, galiojantį 2017 m. balandžio 14 d., licencija yra būtina siekiant verstis banko (Lietuvos Respublikos bankų įstatymas. *Valstybės žinios*, 2004, nr. 54-1832; 3 str. 3 d.), kredito unijos (Lietuvos Respublikos kredito unijų įstatymas. *Valstybės žinios*, 1995, nr. 26-578 (nauja redakcija TAR, 2016, nr. 2016-2032); 3 str. 2 d.), elektroninių pinigų įstaigos (Lietuvos Respublikos elektroninių pinigų ir elektroninių pinigų įstaigų įstatymas. *Valstybės žinios*, 2011, nr. 163-7759; 9 str. 2 d.), mokėjimo įstaigos (Lietuvos Respublikos mokėjimo įstaigų įstatymas. *Valstybės žinios*, 2009, nr. 153-6887; 3 str. 2 d.), draudimo įmonės (Lietuvos Respublikos draudimo įstatymas. *Valstybės žinios*, 2003, nr. 94-4246 (nauja redakcija *Valstybės žinios*, 2012, nr. 127-6385); 13 str. 1 d.), draudimo brokerių įmonės (Lietuvos Respublikos draudimo įstatymas; 5 str. 2 d.), finansų maklerio įmonės (Lietuvos banko 2012 m. gruodžio 13 d. nutarimas Nr. 03-263 „Dėl Finansų maklerio įmonių licencijų išdavimo taisyklių patvirtinimo“, *Valstybės žinios*, 2012, nr. 151-7755, 5 p.), finansų patarėjo įmonės (Lietuvos banko 2012 m. gruodžio 13 d. nutarimas Nr. 03-264 „Dėl Finansų patarėjo įmonių licencijų išdavimo ir panaikinimo bei veiklos organizavimo ir investicinių paslaugų teikimo taisyklių patvirtinimo“, *Valstybės žinios*, 2012, nr. 151-7756, 5 p.); investicinės bendrovės (Lietuvos Respublikos informuotiesiems investuotojams skirtų kolektyvinio investavimo subjektų įstatymas, *Valstybės žinios*, 2013, nr. 68-3410; 2 str. 11 d.), specialiųjų kolektyvinio investavimo subjektų ir kolektyvinio investavimo subjektų valdymo įmonių (Lietuvos Respublikos kolektyvinio investavimo subjektų įstatymas, *Valstybės žinios*, 2003, nr. 74-3424 (nauja redakcija *Valstybės žinios*, 2012, nr. 77-3977); 3 str. 1–4 d.) veikla.

361 Lietuvos Respublikos informuotiesiems investuotojams skirtų kolektyvinio investavimo subjektų įstatymas, 2 str. 11 d., 4 str. 2 d. 2–4 p.

362 Lietuvos Respublikos kolektyvinio investavimo subjektų įstatymas, 3 str. 2 d.

363 Finansinė ir draudimo veikla – į šią veiklų grupę įeina finansinių paslaugų veikla, įskaitant draudimą, perdraudimą ir pensijų lėšų kaupimą bei finansines paslaugas palaikančią veiklą. Į šią sekciją taip pat įeina investicijų (turto) laikymo veikla, pavyzdžiui, kontroliuojančių bendrovių ir trustų, fondų ir panašių finansų institucijų veikla. LIETUVOS STATISTIKOS DEPARTAMENTAS. Oficialios statistikos portalas. Klasifikatoriai. Ekonominės veiklos rūšių klasifikatorius (EVRK 2 red.) [interaktyvus. Žiūrėta 2017-03-19]. Prieiga per internetą: <http://osp.stat.gov.lt/>.

364 LIETUVOS STATISTIKOS DEPARTAMENTAS. Oficialios statistikos portalas. Verslas. Veikiantys ūkio subjektai. [interaktyvus. Žiūrėta 2017-03-19]. Prieiga per internetą: <http://osp.stat.gov.lt/>.

įtvirtinant aktyvesnį, daugiau galių turintį komanditoriaus vaidmenį, taip sudarant didesnių galimybių pasinaudoti komandinės ūkinės bendrijos teisine forma³⁶⁵. Vis dėlto, manytina, kad Lietuvoje, kai tikrųjų narių atsakomybė neribota, kiti įmonių teisės aspektai, skirti komandinės ūkinės bendrijos teisei formai (pavyzdžiui, liberalus komandinės ūkinės bendrijos vidinių santykių reglamentavimas, paliekant galimybę patiems dalyviams lanksčiai spręsti, kaip reguliuoti tarpusavio santykius, aktyvesnis, daugiau galių turintis komanditoriaus vaidmuo vidiniuose santykiuose, kapitalo koncepcijos, kuri būdinga bendrovių teisei, netaikymas, galimybė dalyviui pasitraukti iš įmonės susigrąžinant investicijas ir taip užsitikrinant tam tikrą investicijų likvidumą) savaime nėra tie pagrindiniai veiksniai, kurie lemia komandinės ūkinės bendrijos teisinės formos pasirinkimą. Po 2012 m. teisės aktų pakeitimų per metus buvo įregistruota vos keletas naujai įsteigtų komanditinių ūkinių bendrijų³⁶⁶. Net pakankamai konservatyviai ir imperatyviai reguliuojant uždarosios akcinės bendrovės teisinę formą, 2017 m. pradžioje buvo beveik 67 tūkst. veikiančių uždarytų akcinių bendrovių ir tik apie 100 ūkinių bendrijų, iš jų 24 komandinės ūkinės bendrijos³⁶⁷. Atitinkamai, manytina, kad aspektai, susiję su įmonių teise, praktikoje veikiausiai vertinami kartu su kitomis paskatomis, įtvirtintomis kitose – ne įmonių – teisės srityse.

Šiame kontekste visų pirma paminėtina mokesčių teisė. Tiriamose valstybėse komercinės partnerystės pasirinkimas gali būti grindžiamas mokestine nauda, pavyzdžiui, kai sudaroma galimybė išvengti dvigubo pajamų apmokestinimo ir įmonės, apmokestinant pelną, ir jos dalyvių, paskirstant įmonės pelną, lygmeniu: pajamų mokesčių mokėtojais pripažįstami partneriai, tarsi juridinio asmens nebūtų. Lietuvoje šiuo aspektu panašios mokesstinės taisyklės yra taikomos EEIG atžvilgiu³⁶⁸. Kai kuriose valstybėse liberalesnis teisinis reguliavimas kitose – ne įmonių teisės srityse, kurios ypač reikšmingos verslui, taip pat turi įtakos pasirenkant komercinės partnerystės teisinę formą. Pavyzdžiui, ly-

³⁶⁵ 2011 m. gruodžio 7 d. Ūkinių bendrijų įstatymo pakeitimo įstatymo projekto Nr. XIP-3941 aiškinamasis raštas [interaktyvus. Žiūrėta 2016-02-29]. Prieiga per internetą: <<https://e-seimas.lrs.lt/>>.

³⁶⁶ 2012–2016 m. laikotarpiu įregistruota iš viso 12 naujų komanditinių ūkinių bendrijų (žr. Priedą Nr. 11).

³⁶⁷ LIETUVOS STATISTIKOS DEPARTAMENTAS. Oficialios statistikos portalas. Verslas. Veikiantys ūkio subjektai. [interaktyvus. Žiūrėta 2017-04-14]. Prieiga per internetą: <<http://osp.stat.gov.lt/>>.

³⁶⁸ EEIG uždirbtas pelnas ir patirtas nuostolis apmokestinamas jos dalyvių lygmeniu (Tarybos Reglamento (EEB) Nr. 2137/85 dėl Europos ekonominių interesų grupių (OJ L 199, 31.7.1985, p. 1–9) 40 str.). Atitinkamai, EEIG nėra pelno mokesčio mokėtoja Lietuvoje. Į EEIG dalyvio pajamas įskaitomos EEIG pajamos ir EEIG patirtos sąnaudos jos dalyviams priskiriamos pagal EEIG steigimo sutartyje nustatytas dalis, o jeigu tokios dalys sutartyje nenustatytos, – lygiomis dalimis. EEIG dalyvis į savo pajamas neįtraukia iš EEIG gauto pelno ar jo dalies (Lietuvos Respublikos pelno mokesčio įstatymo 3 str. 2 d. 6 p., 4 str. 2 d., 39⁽¹⁾ str.). Valstybinės mokesčių inspekcijos nuomone, taip yra todėl, kad EEIG veiklos tikslas – padėti savo nariams vykdyti arba plėsti ekonominę veiklą ir siekti kuo geresnių tokios veiklos rezultatų. Kadangi yra laikoma, kad EEIG veikla yra susijusi su pačių jos narių vykdoma veikla, bet ji nėra pagrindinė, o tik ją papildanti veikla ir jos tikslas nėra pelno siekimas sau, EEIG pelnas yra apmokestinamas ne pačios grupės lygmeniu, o jos narių lygmeniu (Lietuvos Respublikos valstybinės mokesčių inspekcijos 2017 m. kovo 20 d. atsakymas Nr. (32.40-PM)-11782).

ginant su bendrovėmis, Vokietijoje tam tikrais atvejais ūkinėms bendrijoms netaikomi reikalavimai dėl darbuotojų atstovavimo kolegialiaame valdymo ar priežiūros organe³⁶⁹.

Todėl, manytina, kad, sprendžiant dėl ūkinių bendrijų teisinių formų konkurencingumo perspektyvų apskritai (ne konkrečioje veikloje), pirmiausia vertintina su šiomis įmonių teisinėmis formomis susijusi mokestinė aplinka ir įtvirtinti kiti – ne įmonių – teisės aspektai. O tinkamas ūkinių bendrijų kaip privačių juridinių asmenų teisinių formų reglamentavimas yra papildomas veiksnys pasirinkti šias verslo organizavimo formas. Jeigu mažosios bendrijos steigėjais (dalyviais) galėtų būti juridiniai asmenys, tai esant panašiai ūkinių bendrijų ir mažosios bendrijos mokestinei aplinkai, tikėtina, kad ūkinių bendrijų teisinių formų konkurencinis pranašumas mažosios bendrijos atžvilgiu galėtų mažėti.

Kita vertus, siekiant apskritai paskatinti ūkinių bendrijų, kaip ir kitų nacionalinių įmonių teisinių formų, konkurencingumą vidaus rinkoje, be kita ko, siūlytina peržiūrėti nacionalinius teisės aktus, kurie susiję su įmonių mobilumu. Pavyzdžiui, atsižvelgiant į ESTT praktiką įmonių įsisteigimo laisvės aspektu³⁷⁰, siūlytina peržiūrėti reguliavimą, skirtą įmonės buveinės sampratą, spręsti dėl nacionalinės įmonės priklausomybės keitimo procedūros sureguliuavimo ir kt.

10 skyrius. Apibendrinimas

10.1. Teisinio reglamentavimo gairės ir kryptys

Apibendrinant atliktą tyrimą šioje studijos dalyje, pagrindinės ūkinių bendrijų teisinių formų siūlomo reglamentavimo tobulinimo **gairės** būtų tokios:

1. Sprendžiant dėl tikrosios ūkinės bendrijos ir komandinės ūkinės bendrijos teisinių formų konkurencingumo kitų uždaro tipo įmonių atžvilgiu, pirmiausia siūlytina įvertinti su ūkinių bendrijų teisinėmis formomis susijusią mokestinę aplinką bendroje privačių juridinių asmenų sistemoje. Lyginamosios teisėtyros rezultatai rodo, kad kai kuriose valstybėse mokestinė aplinka yra vienas iš pagrindinių veiksnių, ska-

³⁶⁹ MÜLLER, K. J. *The GmbH: a guide to the German limited liability company*. 3rd. ed. München: Beck, 2016, p. 67, 183.

³⁷⁰ Pavyzdžiui, 2012 m. liepos 12 d. sprendimas byloje *VALE Építési kft.*, C-378/10, ECR 2012; 2008 m. gruodžio 16 d. sprendimas byloje *Cartesio Oktató és Szolgáltató bt.*, C-210/06, ECR 2008 I-09641; 2005 m. gruodžio 13 d. sprendimas byloje *SEVIC Systems*, C-411/03, ECR 2005 I-10805; 1999 m. kovo 9 d. sprendimas byloje *Centros Ltd v Erhvervs- og Selskabsstyrelsen*, C-212/97, ECR 1999 I-01459; 2002 m. lapkričio 5 d. sprendimas byloje *Uberseering BV v. Nordic Construction Company Baumanagement GmbH (NCC)*, C-208/00, *European Court Reports*, 2002, p. I-09919.

- tinančių ūkinių bendrijų patrauklumą. Sprendžiant dėl komandinės ūkinės bendrijos teisinės formos, kurioje vienos klasės dalyviai – komanditoriai kaip pasyvūs investuotojai naudojami ribotos atsakomybės apsauga trečiųjų asmenų atžvilgiu, konkurencingumo, taip pat vertintinas sektorinis reguliavimas (pavyzdžiui, investicinė veikla). Tinkamas ūkinių bendrijų, kaip privačių juridinių asmenų teisinių formų, reglamentavimas yra papildomas veiksnys pasirinkti šią verslo organizavimo formą.
2. Atsiliepiant į verslo poreikius ir modernizuojant ŪBĮ, teisėkūros procese būtina įvertinti, kaip siūlomas reglamentavimas dera, *pirma*, koncepciškai su ūkinių bendrijų teisinių formų esme, tikslais ir paskirtimi, *antra*, sistemiškai su ūkinių bendrijų vieta bendroje privačių juridinių asmenų sistemoje, *trečia*, sistemiškai su kitais civilinės teisės institutais. Kalbant apie šiandienį ūkinių bendrijų teisinių formų reglamentavimą, tokio požiūrio pasigendama.
 3. Asmeninis ir sutartinis ūkinių bendrijų teisinių formų pobūdis lemia poreikį vidinius santykius reguliuoti daugiausiai dispozityviomis taisyklėmis, suteikiant prioritetą sutarčių laisvės principui. Tokiais atvejais ŪBĮ turėtų pateikti bendrąją taisyklę, kuri ūkinės bendrijos steigėjų (dalyvių) nuožiūra galėtų būti keičiama.
 4. Siekiant teisinio aiškumo ir nuspėjamumo, o tai padėtų verslui taupyti kaštus (informacinius, sandorių sudarymo, bylinėjimosi ir kt.), ūkinių bendrijų teisinių formų reglamentavimas turėtų būti baigtas esminiais aspektais kiek tai susiję su vidiniais santykiais, daugiausiai dispozityviomis taisyklėmis tolygiai reglamentuojant reikšmingiausias situacijas kiekvienos ūkinės bendrijos teisinės formos – tikrosios ūkinės bendrijos ir komandinės ūkinės bendrijos – atžvilgiu. *Pirma*, taip būtų baigtas 2012 m. įtvirtintos savarankiškos civilinės sutarties – bendrijos veiklos sutarties reglamentavimas. Be to, atsisakius reikalavimo sudaryti bendrijos veiklos sutartį notarine forma, didėja poreikis rinkos dalyviams iš anksto pateikti *ex lege* bendrąsias taisykles, taikytinas šiai sutarčiai. Toks reguliavimas būtų pagrindas parengti pavyzdinius tipinius dokumentus, sudarant galimybę elektroniniu būdu įregistruoti tikrąją ūkinę bendriją ir komandinę ūkinę bendriją. *Antra*, tokiu būdu būtų įtvirtinti ūkinių bendrijų kaip asmeninių įmonių pagrindiniai požymiai ir ypatumai. *Trečia*, poreikį reglamentuoti esminius su ūkinėmis bendrijomis ir jų dalyviais susijusius vidinių santykių aspektus lemia ir tai, kad komandinė ūkinė bendrija asimiliuoja skirtingų klasių dalyvius – tikruosius narius kaip aktyvius dalyvius, neribotai atsakančius pagal bendrijos prievoles, ir komanditorius kaip pasyvius dalyvius, kurie naudojami ribotos atsakomybės apsauga trečiųjų asmenų atžvilgiu. Ne visi veiklos principai, kurie būdingi tikrajai ūkinei bendrijai, gali būti *per se* visa apimtimi pritaikyti komanditinei ūkinei bendrijai, kaip savarankiškai įmonės teisei formai, ir *vice versa*. Įvertinus tikėtiną ūkinių bendrijų panaudojimo sritį, spėjama dėl tokio reguliavimo intensyvumo.

5. Siekiant ūkinių bendrijų teisinių formų patrauklumo, siūlytina įtvirtinti labiau suderintą reguliavimą, kuris atlieptų ir ūkinės bendrijos kreditorių, ir jos dalyvių teisėtus lūkesčius.
6. Sudarant prielaidas plačiai taikyti sutarčių laisvės principą vidiniams santykiams, kurie susiklosto naudojantis ūkinių bendrijų teisinėmis formomis, kartu turėtų būti gerinama ūkinių bendrijų dalyvių teisių apsauga.

Tikroji ūkinė bendrija yra komercinės partnerystės, veikiant sutartiniu pagrindu, sudėtingesnis modelis, o komanditinė ūkinė bendrija – tai modifikuota tikrosios ūkinės bendrijos versija. Todėl, modeliuojant ūkinių bendrijų teises formas, turi būti remiamasi CK reguliavimu, skirtu jungtinės veiklos sutarčiams, kartu atsižvelgiant į ūkinių bendrijų juridinio asmens statuso ir komanditorių kaip pasyvių dalyvių lemiamus ypatumus. Ūkinių bendrijų teinių formų reglamentavimas turi būti grindžiamas asmeninio pobūdžio įmonėms būdingais veiklos principais, *inter alia*, „pasirink savo partnerį“ principu, dalyvių tarpusavio sutartinių santykių pobūdžiu.

Modelio, kai ūkinėse bendrijose vidinius santykius reguliuoja dvi sutartys – bendrijos veiklos sutartis ir bendrijos dalyvių sutartis, siūlytina atsisakyti ir baigti bendrijos veiklos sutarties reglamentavimą. ŪBĮ turėtų būti sureguliuotos svarbiausios dalyvių teisės ir pareigos (pavyzdžiui, nustatyta dalyviams suteikiamų balsų taisyklė, teisė į informaciją, teisė perleisti dalyvio teises kitų dalyvių sutikimu, sureguliuoti fiduciarines dalyvių pareigas), taip pat įtvirtinta buvusio tikrojo nario teisė į informaciją. ŪBĮ turėtų sureguliuoti tipines situacijas, kai iš esmės pasikeičia aplinkybės, susijusios su ūkinės bendrijos dalyvio asmeniu (pavyzdžiui, dalyviui bankrutavus, dalyviui – fiziniam asmeniui tapus neveiksniam ir pan.), taip pat, kai dalyvis – fizinis asmuo miršta arba dalyvis – juridinis asmuo pasibaigia.

Siekiant supaprastinti steigimo procesą, taip pat sudaryti sąlygas lanksčiau reguliuoti ūkinės bendrijos dalyvių tarpusavio santykius, įsteigus įmonę, siūlytina liberalizuoti bendrijos veiklos sutarties formos reikalavimus – atsisakyti reikalavimo sudaryti bendrijos veiklos sutartį notarine tvarka ir taikyti bendrąsias paprastą rašytine forma sudaromų sutarčių taisykles. Be to, siūlytina padidinti įnašų į ūkines bendrijas objektų ratą, sudarant galimybę įnašus daryti taip pat ir ūkinės bendrijos steigėjo (dalyvio) darbu bei paslaugomis, atsisakyti draudimo tikroju nariu būti kitų ūkinių bendrijų tikriesiems nariams ar individualių įmonių savininkams, ūkinėms bendrijoms ir individualioms įmonėms.

ŪBĮ turėtų aiškiau ir tiksliau reglamentuoti kai kuriuos aspektus (pavyzdžiui, dėl ūkinės bendrijos nuostolių pasidalijimo tarp dalyvių, dėl prievolės pasitraukiančiam arba pašalintam komanditoriui grąžinti permokėtas pelno, išmokėto avansu, sumas, kai jam tenkanti turto dalis yra mažesnė už avansu gautą pelno sumą). Be to, ŪBĮ tu-

rėtų būti atsisakyta tam tikro ydingo reguliavimo (pavyzdžiui, panaikinant nuostatas, numatančias, kad perleidžiant dalyvio teises kartu pereina ir pareiga įnešti likusią įnašo dalį, jeigu dalyvis nėra įvykdęs visų bendrijos veiklos sutartyje nustatytų įsipareigojimų dėl įnašo, nes, perleidžiant dalyvio teises, keičiasi bendrijos veiklos sutarties šalis).

Siekiant didinti ūkinių bendrijų patrauklumą, siūlytina įtvirtinti terminą, per kurį buvęs tikrasis narys atsako už likviduotos ūkinės bendrijos prievolės, skaičiuojamą nuo likviduotos ūkinės bendrijos išregistravimo iš juridinių asmenų registro dienos, išskyrus atvejus, kai įstatymas nenustato trumpesnio termino. Kita vertus, ūkinės bendrijos kreditorių teisių apsauga turėtų būti užtikrinama, įtvirtinant ūkinės bendrijos, kuri nėra likviduojama, turto paskirstymo sampratą plačiąja prasme bei papildomus saugikius kreditorių interesams apsaugoti, kai skirstomas komanditinės ūkinės bendrijos turtas.

Bendrame įmonių teisės peržiūrėjimo ir modernizavimo kontekste sistemiškai stiprinant privačių juridinių asmenų – įmonių dalyvių teisių apsaugą, taip pat turėtų būti kokybiškai gerinama ir ūkinių bendrijų dalyvių teisių apsauga. Įvertinant galimą ūkinių bendrijų valdymo struktūrą, siūlytina įtvirtinti naujų civilinių teisių gynimo būdų (pavyzdžiui, ūkinės bendrijos dalyvio teisę į išvestinį ieškinį dėl neteisėtai tikrojo nario veiksmais padarytos žalos atlyginimo ūkinei bendrijai, teisę reikalauti priverstinai likviduoti ūkinę bendriją teismine tvarka dėl svarbių priežasčių išimtiniais atvejais) bei peržiūrėti esamų civilinių teisių gynimo būdų naudojimo sąlygas (pavyzdžiui, kai dėl nesąžiningo kito dalyvio elgesio ūkinės bendrijos dalyvis reikalauja priverstinio ūkinės bendrijos dalyvio teisių nupirkimo ar pardavimo).

Pagal bendrąją taisyklę teisės normos, skirtos kreditorių ir dalyvių teisių apsaugai, turėtų būti imperatyvios. O vidinius santykius reglamentuojančios nuostatos turėtų būti dispozityvios.

Siekiant paskatinti ūkinių bendrijų, kaip ir kitų nacionalinių įmonių teisinių formų, konkurencingumą vidaus rinkoje, siūlytina peržiūrėti reguliavimą, skirtą įmonės buveinės sampratai, spręsti dėl nacionalinės įmonės priklausomybės keitimo procedūros sureguliuavimo ir kt.

Laikantis minėtų gairių, tikrosios ūkinės bendrijos ir komanditinės ūkinės bendrijos teisinių formų reglamentavimą siūlytina tobulinti šiomis kryptimis dėl:

1. reikalavimų ūkinių bendrijų dalyviams ir bendrijos veiklos sutarčiai;
2. ūkinių bendrijų dalyvių teisių ir pareigų bei atsakomybės ūkinių bendrijų kreditoriams;
3. ūkinių bendrijų dalyvių statuso pasibaigimo;
4. ūkinių bendrijų kreditorių teisių apsaugos paskirstant ūkinių bendrijų turtą jos dalyviams;
5. ūkinių bendrijų dalyvių teisių apsaugos.

10.2. Siūlymų teisinei aplinkai tobulinti santrauka

Išvados ir rekomendacijos pateikiamos sistemiškai įvertinus visus šios studijos dalies rezultatus. Jeigu būtų nuspręsta įgyvendinti dalį rekomendacijų, būtina įvertinti, kaip tokie pakeitimai dera sistemiškai, taip pat ar tinka visuminiam ūkinių bendrijų teisinių formų reglamentavimui.

Išvados ir rekomendacijos skirtos ūkinių bendrijų kaip privačių juridinių asmenų teisinių formų analizei apskritai, tyrimas nėra skirtas problematikos, specifiskai ir išskirtinai susijusios su kuria nors konkrečia veikla, kuria galėtų verstis ūkinė bendrija, analizei. Tyrimas taip pat nėra skirtas mokestinės aplinkos ir kitų viešosios teisės reglamentuojamų klausimų analizei.

Išvados ir pasiūlymai pateikti atsižvelgiant į *ex lege* taikomą bendrąją taisyklę, kad įmonė steigiama neribotam laikui.

Išvados ir pasiūlymai pateikti atsižvelgiant į Lietuvos Respublikos teisės aktus, galiojusius 2017 m. birželio 15 d.

10.2.1. ŪBĮ

Dėl reikalavimų ūkinių bendrijų dalyviams ir bendrijos veiklos sutarčiai

- 1) atsisakyti bendrijos dalyvių sutarties (ŪBĮ 4 str. 2 d.);
- 2) panaikinti bendrijos veiklos sutarties notarinės formos reikalavimą (ŪBĮ 3 str. 3 d., taip pat CK 1.73 str. 1 d. 2 p.);
- 3) panaikinti draudimą tikruoju nariu būti kitų ūkinių bendrijų tikriesiems nariams ar individualių įmonių savininkams, ūkinėms bendrijoms ir individualioms įmonėms (ŪBĮ 6 str. 4 d.).

Dėl ūkinių bendrijų dalyvių teisių ir pareigų bei atsakomybės ūkinių bendrijų kreditoriams

- 4) panaikinti draudimą įnašus į ūkinę bendriją steigėjams (dalyviams) daryti paslaugomis ir darbais ir išplėsti galimybę daryti įnašus į ūkinę bendriją kitais civilinių teisių objektais (ŪBĮ 9 str.);
- 5) nustatyti bendrąją taisyklę, pagal kurią visų (steigėjų) dalyvių įnašai yra lygūs, o įnašai paslaugomis ir (arba) darbu prilyginami mažiausiam įnašo turtu dydžiui (ŪBĮ 9 str.);
- 6) pakeisti ŪBĮ ir įtvirtinti įstatyme ūkinės bendrijos dalyviams suteikiamų balsų nustatymo taisykles;
- 7) nustatyti, kad ūkinės bendrijos reikalus tvarko tikrieji nariai ir kiekvienas tikrasis narys atskirai turi teisę tvarkyti ūkinės bendrijos reikalus, išskyrus atvejus, kai tokiems veiksams atlikti būtinas ūkinės bendrijos dalyvių sprendimas (ŪBĮ 10 str.);

- 8) pakeisti ŪBĮ ir įtvirtinti įstatyme ūkinės bendrijos dalyvių teisę į informaciją ir jos įgyvendinimo tvarką, pažymint ypatumus komanditorių atžvilgiu (ŪBĮ 4 str. 1 d. 12 p., 7 str. 4 d.);
- 9) įtvirtinti buvusiojo tikrojo nario teisę į informaciją;
- 10) įtvirtinti draudimą nušalinti ūkinės bendrijos dalyvį nuo pelno paskirstymo;
- 11) įtvirtinti pagrindines fiduciarines tikrųjų narių pareigas; taip pat nustatyti, kad komanditorius išimtinai vien tik dėl savo kaip dalyvio statuso neturi fiduciarinių pareigų ūkinei bendrijai ir kitiems jos dalyviams;
- 12) patikslinti reglamentavimą įtvirtinant, kad ūkinės bendrijos nuostoliai dalyviams dalijami proporcingai dalyvių dalių ūkinėje bendrijoje dydžiui;
- 13) pakeisti esamą reglamentavimą, nustatant komanditoriaus atsakomybę už prievolę padaryti įnašą komanditinei ūkinei bendrijai, bet ne jos kreditoriams (ŪBĮ 8 str. 1 d., 16 str. 8 d.);
- 14) pakeisti esamą reglamentavimą, nustatant, kad ūkinės bendrijos dalyvio teisės gali būti perleistos tik gavus likusių dalyvių sutikimą (ŪBĮ 7 str. 2 d.);
- 15) nustatyti, kad naujas dalyvis į ūkinę bendriją gali būti priimtas tik gavus likusių dalyvių pritarimą;
- 16) panaikinti reguliavimą, numatantį, kad perleidžiant dalyvio teises kartu pereina ir pareiga įnešti likusią įnašo dalį, jeigu dalyvis nėra įvykdęs visų bendrijos veiklos sutartyje nustatytų įsipareigojimų dėl įnašo (ŪBĮ 7 str. 2 d.);
- 17) įtvirtinti terminą, per kurį buvęs tikrasis narys atsako už likviduotos ūkinės bendrijos prievolės, skaičiuojamą nuo likviduotos ūkinės bendrijos išregistravimo iš juridinių asmenų registro dienos.

Dėl ūkinių bendrijų dalyvių statuso pasibaigimo

- 18) pakeisti esamą reguliavimą ir nustatyti savanoriško ūkinių bendrijų dalyvių pasitraukimo, susigrąžinant investicijas, sąlygas ir tvarką, pažymint komanditoriaus pasitraukimo iš komanditinės ūkinės bendrijos ypatumus (ŪBĮ 13 str.);
- 19) sureguliuoti ūkinės bendrijos dalyvio statuso pasibaigimą iš esmės pasikeitus aplinkybėms, susijusioms su tikrojo nario asmeniu, ir konkretinant, kad tokiais atvejais komanditoriaus teisės perleidžiamos ir paveldimos (išskyrus komanditoriaus juridinio asmens likvidavimą).

Dėl ūkinių bendrijų kreditorių teisių apsaugos paskirstant ūkinių bendrijų turtą jos dalyviams

- 20) įtvirtinti ūkinės bendrijos, kuri nėra likviduojama, turto paskirstymo sampratą plačiau prasme (t. y. įskaitant ir tas situacijas, kai ūkinė bendrija sugrąžina investicijas savanoriškai pasitraukiančiam dalyviui ar išmoka kompensaciją dėl dalyvio statuso pasibaigimo);

- 21) įtvirtinti papildomus saugikius komandinės ūkinės bendrijos kreditorių interesams apsaugoti, skirstant bendrijos turtą.

Dėl ūkinių bendrijų dalyvių teisių apsaugos

- 22) įtvirtinti dalyvio išvestinį ieškinį dėl žalos, kurią ūkinei bendrijai padarė tikrasis narys (tikrieji nariai), atlyginimo bendrijai;
- 23) pakeisti reglamentavimą dėl ūkinės bendrijos dalyvių teisės pasitraukti iš bendrijos reikalaujant priverstinai nupirkti dalyvio teises arba pašalinti kitą dalyvį reikalaujant priverstinai parduoti to dalyvio teises (ŪBĮ 7 str. 8 d., 13 str. 1 d., taip pat CK antrosios knygos IX skyrius);
- 24) įtvirtinti kiekvieno ūkinės bendrijos dalyvio teisę pasitraukti iš bendrijos reikalaujant priverstinai likviduoti ūkinę bendriją teismine tvarka dėl svarbių priežasčių išimtiniais atvejais (taip pat CK 2.106 str.).

10.2.2. Kiti teisės aktai

Modernizuojant ŪBĮ, sistemiškai gali kilti poreikis kartu peržiūrėti reglamentavimą CK, pavyzdžiui, dėl notarinės formos reikalavimo ūkinių bendrijų steigimo sandoriams (CK 1.73 str. 1 d. 2 p.), juridinio asmens likvidavimo pagrindų sąrašo (CK 2.106 str.), priverstinai parduodamų ar perkamų ūkinės bendrijos dalyvio teisių pagal CK antrosios knygos IX skyriaus nuostatas.

Rekomenduotina peržiūrėti atitinkamų klausimų reguliavimą ŪBĮ, Fizinį asmenų bankroto įstatyme ir Įmonių bankroto įstatyme (pavyzdžiui, kai bankrutuoja tikrasis narys), taip pat CPK (pavyzdžiui, tikslinti išieškojimo pagal komandinės ūkinės bendrijos kreditoriaus reikalavimą iš bendrijos, išieškojimą nukreipiant į komanditoriaus turtą pagal CPK 672 straipsnio 3 dalies 2 punktą, reguliavimą).

III DALIS

AKCINĖS BENDROVĖS IR UŽDAROSIOS AKCINĖS BENDROVĖS

1 skyrius. Bendrovė ir pagrindiniai jos požymiai

1.1. Bendrovę apibūdinantys požymiai

Prieš pradėdant bendrovių teisės lyginamąją analizę, būtina bent trumpai apibrėžti, kokie yra (turėtų būti) vienijantys bendrovės požymiai skirtingose jurisdikcijose. Pagal modernią bendrovių teisę skiriami šie penki bendrovę apibūdinantys požymiai: subjektiškumas (teisnumas), ribota atsakomybė, perleidžiamos akcijos, organizacinė struktūra ir investuotojų dalyvavimas įnešant kapitalą³⁷¹. Visi šie požymiai kartu sudaro bendrovės, kaip atskiros juridinio asmens formos, išskirtinumą ir tinkamumą ją efektyviai panaudoti komercinėje veikloje.

1.1.1. Subjektiškumas (teisnumas)

Vienas iš pagrindinių ir esminių bendrovės, kaip ir kitų juridinių asmenų, požymių yra teisnumas. Tai reiškia, kad bendrovė teisiniu požiūriu traktuojama kaip atskiras subjektas nuo ją įsteigusią akcininkų ar ją valdančių valdymo organo narių. Kiekviena bendrovė gali būti atskira skirtingų teisinių santykių dalyvė su savarankiškais teisėmis ir pareigomis (materialinis civilinis teisnumas) bei dalyvauti teisminiuose ginčiuose kaip ieškovas, atsakovas ar kitas proceso dalyvis (procesinis civilinis teisnumas)³⁷².

Tai yra labai svarbus požymis visų pirma dėl to, kad leidžia bendrovei, būnant savarankišku civilinių teisinių santykių subjektu, turėti nuosavą turtą, kuris yra atskirtas nuo pradinių tokio turto savininkų (akcininkų). Teisinėje doktrinoje teigiama, kad teisnumas (subjektiškumas) sukuria du teigiamus teisinius padarinius (anglų kalba bendrai tai vadinama *entity shielding*)³⁷³. Pirma, bendrovės kreditoriams suteikiama pirmumo teisė į bendrovės turtą, palyginti su bendrovės akcininkų ar akcininkų kreditorių reikalavimo teisėmis. Pavyzdžiui, kadangi teisiniu atžvilgiu akcininkai nėra bendrovės turto savininkai (jie nuosavybės teisėmis valdo tik akcijas), tai akcininkų kreditoriai savo reikalavimus gali patenkinti tik iš akcininko turimo turto, bet ne iš bendrovės turto. Antra, bendrovės akcininkams nesuteikiama teisės savo nuožiūra atsiimti įnešto kapitalo dalies

³⁷¹ ARMOUR, J.; HANSMANN, H.; KRAAKMAN, R. What is Corporate Law? In *The Anatomy of Corporate Law: A Comparative and Functional Approach*, 2nd ed. Edited by KRAAKMAN, R. et al. Oxford: Oxford University Press, 2009, p. 1–34; BACHMANN, G. et al. *Regulating the Closed Corporation*. Berlin: Walter de Gruyter, 2014, p. 5–6; DAVIES, P. L.; WORTHINGTON, S. *Gower's Principles of Modern Company Law*. 10th ed. London: Thomson Reuters, 2016, p. 2949.

³⁷² CK 2.33 straipsnis, 2.50 straipsnio 2 dalis.

³⁷³ HANSMANN, H.; KRAAKMAN, R.; SQUIRE, R. Law and rise of the firm. *Harvard Law Review*, 2006, No. 119, p. 1333–1403.

arba atidalyti turtą iš bendrovės. Pavyzdžiui, bendrovės akcininkas neturi teisės reikalauti grąžinti jo sumokėtos kapitalo dalies už akcijas bet kuriuo bendrovės gyvavimo momentu, tai galima padaryti tik likviduojant bendrovę³⁷⁴.

Dėl pirmiau nurodytų priežasčių bendrovės teisnumas sudaro galimybių, viena, skirtingiems asmenims steigti bendroves neberizikuojant, kad kitų akcininkų kreditoriai nukreips savo reikalavimus į bendrovės turtą (t. y. turtą, kurį įnešė visi akcininkai kartu ir kurį taip pat uždirbo pati bendrovė)³⁷⁵. Kita, šis požymis leidžia bendrovei gyvuoti nepertraukiamai ir nepriklausomai nuo pirminių akcininkų, nes bendrovės turtas negali būti atidalijamas pagal pareikalavimą³⁷⁶. Taigi bendrovės, kaip savarankiško civilinių teisinių santykių subjekto, požymis tiesiogiai prisideda prie civilinių teisinių santykių stabilumo ir sudaro galimybių plėtotis ilgalaikiams komerciniams santykiams.

1.1.2. Ribota atsakomybė

Nors ribota atsakomybė istoriškai nebuvo vienas iš pirmųjų bendrovės požymių³⁷⁷, tačiau dabartinė bendrovių teisė yra neįsivaizduojama be ribotos akcininkų atsakomybės už bendrovės prievolės. Reikėtų iš anksto pabrėžti, kad terminas „ribotos atsakomybės bendrovė“ yra šiek tiek dviprasmiškas. Iš esmės jis reiškia ne tai, kad bendrovės atsakomybė yra ribota (bendrovė visada už savo prievolės atsako visu savo turtu, nebent yra tam tikrų sutartinių ribojimų), o tai, kad bendrovės akcininkų atsakomybė yra ribota akcininkų investuota suma. Ribotos atsakomybės aspektas yra labai aiškiai įtvirtintas CK³⁷⁸ ir ABĮ³⁷⁹, tačiau kitose jurisdikcijose netgi šis fundamentalus bendrovės bruožas gali būti paliekamas akcininkų diskrecijai ir pasirinkimui³⁸⁰.

³⁷⁴ ABĮ 15 straipsnio 1 dalies 6 punktą. Visuotinio akcininkų susirinkimo sprendimas likviduoti bendrovę gali būti priimtas tik kvalifikuota balsų dauguma. ABĮ 28 straipsnio 1 dalies 14 punktą.

³⁷⁵ ARMOUR, J.; HANSMANN, H.; KRAAKMAN, R. What is Corporate Law? In *The Anatomy of Corporate Law: A Comparative and Functional Approach*, 2nd edition. Edited by KRAAKMAN, R. et al. Oxford: Oxford University Press, 2009, p. 7–8.

³⁷⁶ Kai kuriose jurisdikcijose akcininkams gali būti leidžiama susitarti su bendrove dėl išperkamų akcijų, kurias bendrovė pagal akcininko pareikalavimą įsipareigoja išpirkti ir sumokėti sutartą sumą. Tokia galimybė yra, pavyzdžiui, Jungtinėje Karalystėje. Žiūrėti: DAVIES, P. *Introduction to Company Law*. 2nd ed. Oxford: Oxford University Press, 2010, p. 20.

³⁷⁷ Plačiau apie ribotos atsakomybės istorinius aspektus žiūrėti: BAINBRIDGE, S. M.; HENDERSON, M. T. *Limited liability*. Cheltenham: Edward Elgar Publishing, 2016, p. 19–43.

³⁷⁸ CK 2.50 straipsnis. Taip pat žiūrėti: MIKELĖNAS, V., et al. *Lietuvos Respublikos civilinio kodekso komentaras. Antroji knyga. Asmenys*. Vilnius: Justitia, 2002, p. 127–128.

³⁷⁹ ABĮ 14 straipsnio 2 dalyje įtvirtinama, kad akcininkai turi tik vienintelę turtinę pareigą bendrovei, o būtent – apmokėti pasirašytas akcijas. Ši nuostata turėtų būti aiškinama išskirtinai ribotos nuosavybės instituto kontekste, nes akcininkai pagal bendrą taisyklę už ribotos bendrovės prievolės savo turtu neatsako.

³⁸⁰ Pavyzdžiui, Jungtinėje Karalystėje uždaro tipo bendrovių steigimo dokumentuose gali būti numatyta, kad bendrovė neturės ribotos atsakomybės. Plačiau žiūrėti: DAVIES, P. *Introduction to Company Law*. 2nd edition. Oxford: Oxford University Press, 2010, p. 11.

Tiek bendrovės subjektiškumas neleidžia akcininkų kreditoriams tenkinti savo reikalavimų iš bendrovės turto, tiek ir ribota atsakomybė užkerta kelią bendrovės kreditoriams tenkinti savo reikalavimus iš akcininkų turto. Mokslininkų nuomone, toks bendrovės požymis iš esmės perkelia riziką kreditoriams³⁸¹, todėl jie gali imtis papildomų teisinių priemonių savo interesams apsaugoti³⁸². Kartu su subjektiškumo požymiu ribota atsakomybė sudaro palankias sąlygas atskirti investuotojų ir pačios bendrovės verslo riziką, todėl rinkoje atsiranda daugiau apibrėžtumo. Kiti pagrindiniai ribotos atsakomybės teigiami padariniai³⁸³:

- sumažinamas akcininkų poreikis kontroliuoti valdymo organo narius ir sumažinama neigiamų padarinių rizika dėl netinkamo bendrovės valdymo, nes akcininkų atsakomybė yra ribota investuota suma;
- nebelieka poreikio kontroliuoti kitų bendrovės akcininkų turtinės padėties, nes atsakomybė nėra solidari, o kiekvieno akcininko turtinė padėtis nėra svarbi;
- akcininkams sudaroma didesnių galimybių diversifikuoti savo investicijas ir atitinkamai tikėtis didesnės naudos ir mažesnės rizikos.

Nepaisant didelės teigiamos naudos vykdant verslą pasirinkus bendrovės teisinę formą, ribota atsakomybe negali būti piktnaudžiaujama, todėl tiek teisės teorijoje³⁸⁴, tiek ir praktikoje pabrėžiama, kad akcininkai išskirtiniais atvejais gali būti atsakingi už bendrovės įsipareigojimų tinkamą vykdymą³⁸⁵.

1.1.3. Perleidžiamos akcijos

Perleidžiamos akcijos yra trečiasis bendrovę apibūdinantis požymis, kuriuo remiantis bendrovės akcijų savininkai gali keistis nedarydami įtakos pačios bendrovės subjektiškumui³⁸⁶. Tai ypač svarbu atviro tipo bendrovėms, kurių akcijomis prekiaujama reguliuojamose rinkose, nes investuotojams sudaromos tinkamos teisinės sąlygos pirkti ir

³⁸¹ ARMOUR, J.; HANSMANN, H.; KRAAKMAN, R. What is Corporate Law? In *The Anatomy of Corporate Law: A Comparative and Functional Approach*, 2nd ed. Edited by KRAAKMAN, R., et al. Oxford: Oxford University Press, 2009, p. 9–11.

³⁸² Dažniausiai tai reiškia, kad kreditoriai, pavyzdžiui, bankai, prieš suteikdami kreditą bendrovei gali reikalauti asmeninės akcininkų atsakomybės. Tai reiškia, kad sutartimis apeinamas ribotos atsakomybės institutas, tačiau tai neturėtų būti įstatymų leidėjo tikslas tokius rinkos santykius kaip nors riboti ar kontroliuoti.

³⁸³ WOODWARD, S. E. Limited Liability in the Theory of the Firm. *Journal of Institutional and Theoretical Economics*, 1985, Vol. 141, No. 4, p. 601; HALPREN, P.; TREBILCOCK, M.; STUART, T. An Economic Analysis of Limited Liability in Corporation Law. *University of Toronto Law Journal*, 1980, Vol. 30, No. 2, p. 147.

³⁸⁴ SIEMS, M. *Convergence in Shareholder Law*. Cambridge: Cambridge University Press, 2008, p. 70.

³⁸⁵ CK 2.50 straipsnio 3 dalis. Plačiau žiūrėti: MIKALONIENĖ, L. *UAB akcininko civilinė atsakomybė bendrovės kreditoriams, bendrovei ir kitiems akcininkams*. Vilnius: Justitia, 2017.

³⁸⁶ Bendrovė teoriškai gali gyvuoti neribotą terminą. Tai ypač svarbu atskiriant bendrovę nuo kitų galimų verslo bendradarbiavimo formų, pavyzdžiui, jungtinės veiklos sutarties, kur pagal bendras nuostatas vienam iš partnerių pasitraukus jungtinės veiklos sutartis baigiasi. CK 6.978 straipsnis.

parduoti akcijas. Tai taip pat sudaro galimybių akcininkams bet kuriuo metu pasitraukti iš bendrovės, jeigu manoma, kad ji nėra tinkamai valdoma³⁸⁷.

Tai, kad akcijos gali būti perleidžiamos, ne visada reiškia, kad tai galima padaryti laisvai ir nevaržomai³⁸⁸. Uždaro tipo bendrovių akcininkams įstatymai gali numatyti draudimą perleisti akcijas, jeigu nebuvo gauta kitų akcininkų sutikimo arba jeigu tokios akcijos nebuvo pirmiausiai pasiūlytos kitiems bendrovės akcininkams³⁸⁹. Būtent iš čia yra kilęs ir uždaro tipo bendrovių pavadinimas – uždaroji akcinė bendrovė yra tokia forma, kai akcininkams nėra leidžiama laisvai perleisti savo turimų akcijų tretiesiems asmenims be kitų akcininkų sutikimo³⁹⁰.

1.1.4. Organizacinė struktūra

Bendrovės yra steigiamos labai skirtinguose verslo sektoriuose, jos gali būti stambios ir smulkios, tačiau visada privalo turėti tam tikrą organizacinę struktūrą, kad galėtų tinkamai veikti. Jau vien pagal subjektiškumo požymį reikalaujama, kad bendrovė būtų atstovaujama santykiuose su trečiaisiais asmenimis, tinkamai valdytų jai nuosavybės teise priklausantį turtą ir jos vardu kas nors veiktų. Bendrovės organizacinę struktūrą sudaro skirtingi bendrovės organai, kurių kiekvienas turi skirtingą kompetenciją ir funkcijas. Dažniausi ir visoms analizuotoms jurisdikcijoms būdingi šie bendrovių organai: visuotinis akcininkų susirinkimas, valdyba ir stebėtojų taryba. Lietuvoje taip pat yra būdingas ir vienasmenis valdymo organas³⁹¹. Kokie konkrečiai organai yra sudaromi, priklauso nuo kelių kriterijų: 1) kokią valdymo struktūrą galima pasirinkti pagal galiojančius teisės aktus³⁹²; 2) kokiame sektoriuje bendrovė veikia³⁹³; 3) kokią struktūrą pasirenka akcininkai pagal konkrečius bendrovės poreikius ir jos dydį.

³⁸⁷ Kaip nurodoma kitose šio darbo dalyse, Europos valstybių pastarojo dešimtmečio tendencija buvo pasitelkti įgalinantį reglamentavimą ir akcininkams suteikti teisę patiems reguliuoti bendrovėje galiojančias taisykles, įskaitant ir pirmumo teisę įsigyti akcijų. Dėl šios priežasties perleidžiamų akcijų požymis tampa vis aktualesnis ir uždaro tipo bendrovėms.

³⁸⁸ Tam tikrais atvejais tai gali būti ir priverstinis turimų akcijų pardavimas. Pavyzdžiui, CK 2.115 str.; CA 2006 994 ir 996 straipsniai.

³⁸⁹ Pavyzdžiui, ABĮ 47 straipsnyje numatoma pirmumo teisė UAB akcininkams įsigyti kitų akcininkų parduodamų akcijų. Pagal teismų praktiką tokia teisė negali būti panaikinta įstatuose, taigi jos buvimas yra imperatyvus įstatymo reikalavimas. Žiūrėti: LAT, 2009 m. gruodžio 22 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-587/2009.

³⁹⁰ Nepaisant to, dabartinės tendencijos Europoje sudaro galimybių akcininkams patiems pasirinkti, ar jie nori taikyti akcijų perleidimo ribojimus, ar ne. Pavyzdžiui, Nyderlanduose BV nėra imperatyvus reikalavimas. Žiūrėti: MULLER, M. H. *Corporate Law in the Netherlands*. Haga: Kluwer Law International, 2013, p. 33, 56–57.

³⁹¹ ABĮ 37 straipsnis.

³⁹² Pavyzdžiui, Vokietijoje atviro tipo bendrovės gali rinktis tik dvipakopę valdymo sistemą, o Jungtinėje Karalystėje tik vienpakopę. JUNGMAN, C. The Effectiveness of Corporate Governance in One-Tier and Two-Tier Board Systems. *European Company and Financial Law Review*, 2006, Vol. 3, No. 4, p. 432–435; DAVIES, P. L.; WORTHINGTON, S. *Gower's Principles of Modern Company Law*. 10th ed. London: Thomson Reuters, 2016, p. 388.

³⁹³ Pavyzdžiui, Lietuvos Respublikos bankų įstatymo 30 straipsnio 1 dalyje įtvirtinama, kad banke turi būti šie organai: visuotinis akcininkų susirinkimas, stebėtojų taryba, valdyba ir administracijos vadovas.

Vienanarėse uždaro tipo bendrovėse organizacinė struktūra nėra tokia svarbi, nes tas pats asmuo dažniausiai yra ir vienintelis akcininkas, ir vienintelis bendrovės valdymo organas. Tačiau bendrovėse, kuriose yra daugiau akcininkų, ypač atviro tipo bendrovėse, kurių akcijomis prekiaujama vertybinių popierių biržose, organizacinė struktūra ir funkcijų paskirstymas atskiriems organams yra gyvybiškai svarbus, nes už bendrovės valdymą dažniausiai būna atsakingi profesionalūs valdymo organo nariai, o akcininkai neturi reikiamų įgūdžių valdyti didelių bendrovių.

Bendrovių teisės doktrinoje yra skiriami keturi pagrindiniai organizacinės struktūros bruožai³⁹⁴. Pirma, kasdienę valdymo funkciją atliekantis organas (arba atskiri asmenys, kurie nelaikomi atskiru organu) yra atskirtas nuo valdymo organo³⁹⁵. Tai reiškia, kad su bendrovės valdymu susiję sprendimai, kuriems nereikia visuotinio akcininkų susirinkimo pritarimo, gali būti priimami arba kasdienę valdymo funkciją atliekančio organo (asmenų) vienasmeniškai, arba tik kartu su valdymo organo pritarimu. Mokslininkų teigimu, taip yra išskaidomas sprendimų priėmimas, nes inicijavimas ir vykdymas tenka kasdienę valdymo funkciją atliekantiems subjektams, o priežiūra ir ratifikavimas – valdymo organui (dažniausiai kolegialiam)³⁹⁶.

Antra, valdymo organas yra renkamas visuotinio akcininkų susirinkimo³⁹⁷. Tai suteikia teisę akcininkams tiek paskirti, tiek atšaukti valdymo organo narius, jeigu jie netinkamai atlieka savo pareigas.

Trečia, bendrovės valdymo organas yra atskiras ir nepriklausomas nuo kitų bendrovės organų, t. y. egzistuoja funkcijų ir kompetencijų atskyrimas³⁹⁸. Tai padeda ne tik kontroliuoti kasdienį bendrovės valdymą atliekančius subjektus, bet ir mažinti papildomus procedūrinius reikalavimus kiekvieną kartą gauti akcininkų pritarimą.

Ketvirta, valdymo organas dažniausiai yra kolegialus. Kai kuriose valstybėse tai yra imperatyvus reikalavimas³⁹⁹, o kitose akcininkams gali būti suteikta galimybė pasirinkti⁴⁰⁰.

³⁹⁴ ARMOUR, J.; HANSMANN, H.; KRAAKMAN, R. What is Corporate Law? In *The Anatomy of Corporate Law: A Comparative and Functional Approach*, 2nd ed. Edited by KRAAKMAN, R. et al. Oxford: Oxford University Press, 2009, p. 13–14.

³⁹⁵ SJAFJELL, B. *Towards a Sustainable European Company Law: A Normative Analysis of the Objectives of EU Law, with the Takeover Directive as a Test Case*. Alphen aan den Rijn: Kluwer Law International, 2009, p. 46–50; 60–63.

³⁹⁶ ARMOUR, J.; HANSMANN, H.; KRAAKMAN, R. What is Corporate Law? In *The Anatomy of Corporate Law: A Comparative and Functional Approach*, 2nd ed. Edited by KRAAKMAN, R. et al. Oxford: Oxford University Press, 2009, p. 13.

³⁹⁷ Išskyrus atvejus, kai bendrovės valdymo struktūra yra dviejų pakopų ir renkama stebėtojų taryba. Pavyzdžiui, ABĮ 31 straipsnis.

³⁹⁸ Pagal ABĮ 19 straipsnio 3–6 punktus darytina išvada, kad Lietuvoje galioja gana griežtas bendrovės organų funkcijų atskyrimas, kuris pagal dabartinį teisinį reglamentavimą gali būti keičiamas tik labai ribotai.

³⁹⁹ ABĮ 33 straipsnio 2 dalis. Žinoma, reikia paminėti, kad Lietuvoje yra ir privalomas vienasmenis valdymo organas – vadovas, todėl kolegialaus valdymo organo narių skaičiaus privalomumas gali būti pateisinamas.

⁴⁰⁰ Pavyzdžiui, Prancūzijoje – KK L. 223-18 straipsnis, Jungtinėje Karalystėje – CA 2006 154(1) straipsnis.

Kolegialumo požymis suteikia papildoma apsaugą, kad bendrovei svarbūs sprendimai nebūtų priimami vieno asmens nuožiūra ir nepažeistų bendrovės, kreditorių ar smulkiųjų akcininkų teisių ir interesų.

1.1.5. Investuotojų dalyvavimas

Nors privalomo kapitalo reikalavimų uždaro tipo bendrovėms per pastarąjį dešimtmetį labai sumažėjo⁴⁰¹, tačiau atviro tipo bendrovės pagal Antrąją įmonių teisės direktyvą privalo turėti minimalų įstatinį kapitalą. Pagal tradicinį modelį be kapitalo bendrovės negalėtų ne tik teisiškai būti steigiamos, bet ir negalėtų tinkamai veikti, nes neturėtų pakankamai lėšų pagrindinei veiklai vykdyti. Dėl šios priežasties akcininkai labai svarbūs bendrovių gyvenime, nes suteikia bendrovės veiklai reikalingų lėšų (nesvarbu, ar tai būtų privalomo minimalaus įstatinio kapitalo, ar kitokių įnašų į kapitalą forma). Teoriškai bendrovės galėtų savo veiklą vykdyti iš skolintų lėšų, tačiau pakankamos informacijos trūkumas, didelė rizika ir paskolintų lėšų nelikvidumas trukdo kreditoriams finansuoti savo veiklą pradedančias bendroves⁴⁰². Dėl šių priežasčių dažnai vienintelis būdas akcininkams pritraukti skolintų lėšų yra sutartiniais būdais atsisakyti ribotos atsakomybės apsaugos⁴⁰³. Kita vertus, jeigu akcininkai suformuoja pakankamą bendrovės kapitalą iš savo lėšų, tai siunčia rinkoms signalą, kad jie yra pasirengę rizikuoti ir tiki bendrovės vykdoma veikla ir jos sėkme.

Investuotojų dalyvavimas bendrovės veikloje, mokslininkų nuomone, pasireiškia per dvi pagrindines akcininkų teisių grupes: valdymo teisę ir teisę į pelną⁴⁰⁴. Akcininkų valdymo teisė pirmiausia aprėpia neturtines balsavimo teises, nes akcininkams, veikiantiems per visuotinį akcininkų susirinkimą, suteikiamos teisės spręsti esminius bendrovės veiklos ir egzistavimo klausimus: keisti įstatus, likviduoti bendrovę, taip pat rinkti ir atšaukti kitų bendrovės organų narius. Ekonominiu požiūriu investuotojai (akcininkai) dažnai suprantami ne kaip akcijų savininkai, bet ir kaip bendrovės savininkai (tiksliau – likutinės vertės turėtojai) ir būtent dėl šios priežasties jiems yra suteikiama balsavimo teisė, kurią turėdami jie gali priimti svarbiausius sprendimus, susijusius su bendrovės

⁴⁰¹ GONZÁLEZ, A. J. V.; TEICHMANN, Ch.; AHERN, D. *Private company law reform in Europe: the race for flexibility*. Cizur Menor: Aranzadi Thomas Reuters, 2015. Tačiau, nepaisant sumažėjusių privalomų kapitalo reikalavimų, bendrovėms kapitalas yra reikalingas tinkamai vykdyti pasirinktą veiklą, todėl įstatymų leidėjas pasilieka teisę nuspręsti, kokio dydžio pradinis įnašas yra pakankamas patiems akcininkams. Tačiau tai nereiškia, kad bendrovėms apskritai nėra lėšų poreikio.

⁴⁰² HANSMANN, H. *The Ownership of Enterprise*. Cambridge: The Belknap Press of Harvard University Press, 1996, p. 53–56.

⁴⁰³ Kreditoriai dažnai reikalauja asmeninių akcininkų užtikrinimo priemonių, kad turėtų reikalavimo teisę į asmeninį akcininkų turtą, jeigu bendrovėje neliktų pakankamai turto kreditoriaus reikalavimams patenkinti.

⁴⁰⁴ ARMOUR, J.; HANSMANN, H.; KRAAKMAN, R. What is Corporate Law? In *The Anatomy of Corporate Law: A Comparative and Functional Approach*, 2nd ed. Edited by KRAAKMAN, R. et al. Oxford: Oxford University Press, 2009, p. 14.

valdymu⁴⁰⁵. Taigi už į bendrovę investuotą kapitalą akcininkams yra suteikiama teisė kontroliuoti bendrovę aukščiausiu lygmeniu.

Teisė į pelno dalį sudaro galimybių akcininkams gauti bendrovės sukurto pelno dalį, tačiau tik tuo atveju, jeigu bendrovė dirba sėkmingai ir pelningai. Jeigu bendrovė dirba nuostolingai, tada akcininkai yra paskutiniai kreditorių eilėje⁴⁰⁶. Skirtingai nei kreditoriai, akcininkai dažniausiai neturi teisinės galimybės apsaugoti savo investicijų sutartinėmis teisinėmis priemonėmis⁴⁰⁷, taip pat neturi fiksuotų reikalavimo teisių⁴⁰⁸.

1.2. Bendrovių teisinės sistemos bruožai ir nuosavybės struktūra

Nors pirmosios išvalgos, susijusios su bendrovių valdymo ir nuosavybės atskyrimu bei tokios atskirties padariniais, buvo padarytos dar 18 a. pabaigoje⁴⁰⁹, tačiau išsamesni tyrimai bendrosios jurisdikcijos valstybėse buvo atlikti tik 1932 m.⁴¹⁰, o mokslinio pobūdžio duomenų apie kontinentinėje Europoje įsteigtas bendroves buvo paskelbta tik antrojo ir trečiojo tūkstantmečio sankirtoje⁴¹¹.

Remiantis Jungtinių Amerikos Valstijų mokslininkų atliktais empiriniais tyrimais nustatyta, kad daugelyje bendrovių akcininkai, įnešę kapitalą į bendrovę, yra iš esmės atskirti nuo bendrovės valdymo⁴¹². Taip atsitinka dėl to, kad, vyraujant labai išskaidytai bendrovių nuosavybės struktūrai, kai nėra aiškaus kontroliuojančio akcininko, o daugelis akcinin-

405 EASTERBROOK, F. H.; FISCHER, D. R. *The Economic Structure of Corporate Law*. Cambridge: Harvard University Press, 1991, p. 67–70; HANSMANN, H. *The Ownership of Enterprise*. Cambridge: The Belknap Press of Harvard University Press, 1996, p. 53–65.

406 RAJAK, H. The Culture of Bankruptcy. In *International Insolvency Law: Themes and Perspectives*. Edited by OMAR, P. J. Hampshire: Ashgate Publishing Limited, 2008, p. 3–26.

407 Pavyzdžiui, akcininkai neturi teisės reikalauti iš bendrovės palūkanų už įneštą kapitalą, taip pat negali įkeisti ar kitais būdais bendrovės turtu užtikrinti savo įnašo į kapitalą.

408 Išskyrus privilegijuotųjų akcijų su fiksuotu dividendu savininkus. Tačiau ir šiuo atveju fiksuotas dividendas yra galima tik tada, kai bendrovė uždirba pelno.

409 SMITH, A. *An Inquiry into the Nature and Causes of the Wealth of Nations*, 1776. Cambridge: The Electric Book Company, 1998, p. 990. Pralenkdamas savo laiką ekonomikos mokslo „tėvas“ teigė: „negalime pagrįstai tikėtis, kad bendrovių vadovai, valdydami ne savo, o kitų žmonių pinigus, juos prižiūrėtų su tokiu pačiu nuožmiu budrumu, kokių pasižymi privačios partnerystės pagrindais veikdami partneriai. Kaip ir turtingo asmens prievaizdai, jie linkę daugiausia dėmesio skirti nereikšmingoms detalėms, bet ne savo pono garbei, kurios labai dažnai ir patys neturi. Dėl šių priežasčių nerūpestingumas ir nepagrįstos išlaidos daugmaž visada vyrauja, valdant tokio pobūdžio bendroves“ (autorių vertimas).

410 BERLE, A. A.; MEANS, G. C. *The Modern Corporation and Private Property*. New York: The Macmillan Company, 1932.

411 LA PORTA, R.; LOPEZ-DE-SILANES, F.; SHLEIFER, A. Corporate Ownership Around the World. *The Journal of Finance*, 1999, Vol. 54, No. 2, p. 471–517.

412 Ištyrus daugiau kaip 200 bendrovių buvo nustatyta, kad 44 proc. iš jų buvo kontroliuojamos ne akcininkų, o valdymo organų. BERLE, A. A.; MEANS, G. C. *The Modern Corporation and Private Property*. New York: The Macmillan Company, 1932.

kų turi tik palyginti mažus akcijų paketus, akcininkų vaidmuo ir galimybės pasinaudoti kontrolės teisėmis labai sumažėja⁴¹³. Jurisdikcijose, kuriose vyrauja išskaidyta bendrovių nuosavybės struktūra, akcininkai dažniausiai yra pasyvūs, neturi pakankamai kontrolės teisių, kad galėtų prižiūrėti valdymo organo narius, taip pat tarp tokių akcininkų vyrauja racionali apatija pasinaudoti turimomis balsavimo teisėmis, nes tai jiems sukuria daugiau išlaidų negu naudos⁴¹⁴. Atitinkamai bendrovių valdymo organų įtaka tokiose jurisdikcijose yra daug didesnė ir teisės doktrinoje preziumuojama, kad jie šia įtaka naudojasi siekdami patenkinti savo asmeninius interesus, neatsižvelgdami į bendrovės ir akcininkų interesus⁴¹⁵. Dėl nuosavybės ir valdymo atskyrimo atsiranda interesų konfliktas tarp akcininkų ir valdymo organo, kurį turėtų sureguliuoti bendrovių teisė⁴¹⁶.

Sirtingai nei bendrosios jurisdikcijos sistemose, kontinentinėje Europoje vyrauja centruota bendrovių nuosavybės struktūra⁴¹⁷. Tai reiškia, kad daugelyje Europos jurisdikcijų bendrovės turi kontroliuojančius akcininkus, kurie turi didelį kontrolinį akcijų paketą ir stengiasi patenkinti asmeninius interesus. Mokslininkai yra įrodę, kad kontroliuojantis akcininkas dažnai turi didesnę asmeninę naudą kontroliuodamas bendrovę (angl. *private benefits of control*) nei proporcingai suteiktų jo turimos kontrolės (balsavimo) teisės⁴¹⁸. Kontroliuojančio akcininko asmeninė nauda gali pasireikšti įvairiais būdais: nuo teisėto ir įstatymų leidžiamo bendrovės turto panaudojimo tam tikriems kontroliuojančio akcininko tikslams⁴¹⁹ iki neteisėto turto pasisavinimo⁴²⁰. Koncentruotos nuosavybės jurisdikcijose pagrindinis interesų konfliktas kyla tarp kontroliuojančių akcininkų ir smulkiųjų akcinin-

413 Akcininkai tampa „bejėgiai savo pastangomis paveikti turimą turtą“. Žiūrėti: BERLE, A. A.; MEANS, G. C. *The Modern Corporation and Private Property*. New York: The Macmillan Company, 1932, p. 66.

414 BLACK, B. S. Shareholder Passivity Reexamined. *Michigan Law Review*, 1990, Vol. 89, No. 3, p. 526–529; GORDON, J. N. The Mandatory Structure of Corporate Law. *Columbia Law Review*, 1998, Vol. 89, No. 7, p. 1575–1577.

415 EASTERBROOK, F. H.; FISCHER, D. R. *The Economic Structure of Corporate Law*. Cambridge: Harvard University Press, 1991, p. 1; WILLIAMSON, O. Corporate Governance. *The Yale Law Journal*, 1983–1984, Vol. 93, No. 7, p. 1199.

416 BERLE, A. A.; MEANS, G. C. *The Modern Corporation and Private Property*. New York: The Macmillan Company, 1932, p. 6.

417 LA PORTA, R.; LOPEZ-DE-SILANES, F.; SHLEIFER, A. Corporate Ownership Around the World. *The Journal of Finance*, 1999, Vol. 54, No. 2, p. 471–517; Edited by BARCA, F; BECHT, M. *The control of corporate Europe*. Oxford: Oxford University Press, 2001.

418 Akcininkas, kuris mano, kad galės geriau valdyti ir kontroliuoti bendrovę ir taip gauti didesnę asmeninę naudą, yra pasiruošęs už bendrovės akcijas mokėti daugiau nei akcininkai, kurie tokios naudoti negali ar nesugeba gauti. Dėl šios priežasties balsavimo teisės akcininkui, kuris gali gauti asmeninę naudą, yra daug vertingesnės. Plačiau žiūrėti: NENOVA, T. The value of corporate voting rights and control: A cross-country analysis. *Journal of Financial Economics*, 2003, No. 68, p. 326.

419 Pavyzdžiui, tai gali būti tam tikras ribotas bendrovės turimos informacijos panaudojimas kitoje kontroliuojančio akcininko veikloje (nekonkuruojančioje).

420 Doktrinoje taip pat diskutuojama, kad kontroliuojantis akcininkas įgyja ne tik asmeninę naudą, bet ir patiria tam tikras sąnaudas, kad išlaikytų kontrolinį akcijų paketą, pavyzdžiui, susiduria su didesne rizika, nes negali efektyviai išskaidyti savo investicijų. Žiūrėti: DYCK, A.; ZINGALES, L. Private Benefits of Control: An International Comparison. *The Journal of Finance*, 2004, Vol. LIX, No. 2, p. 540–541.

kų, nes kontrolinį akcijų paketą turintys akcininkai gali kontroliuoti valdymo organą, o savo asmeninės naudos dažnai siekia smulkiųjų akcininkų sąskaita⁴²¹.

Suvokimas, kad skirtingose valstybėse yra skirtingos nuosavybės struktūros, leidžia įstatymų leidėjams efektyviai reaguoti ir pritaikyti teisės aktus pagal jų valstybėje esamą faktinę situaciją. Valstybėse, kuriose bendrovių nuosavybės struktūra yra koncentruota, įstatymų leidėjai turėtų labiau reguliuoti kontroliuojančių akcininkų ir smulkiųjų akcininkų santykius, t. y. riboti kontroliuojančių akcininkų teises arba leisti smulkiesiems akcininkams ginti savo pažeistas teises. Tai du skirtingi reglamentavimo būdai, kuriais gali būti pasiekti tie patys tikslai, tačiau kiekvienas iš jų turi ir tam tikrų trūkumų. Pavyzdžiui, smulkiesiems akcininkams suteikus daugiau galių ir teisių, dar automatiškai nereiškia, kad jų teisės yra apgintos. Tai yra tik prielaida, o tokiomis teisėmis smulkieji akcininkai turi faktiškai pasinaudoti, kad būtų galima kalbėti apie jų teisių tinkamą apsaugą. Jeigu suteiktomis teisėmis smulkiesiems akcininkams naudotis yra per brangu ar sudėtinga, pasirinktas jų galių reglamentavimo būdas gali neduoti numatytų rezultatų. Kita vertus, jeigu bus per griežtai reglamentuojamos kontroliuojančio akcininko pareigos, tai gali būti per daug apribota fundamentali veiksmų civilinių teisinių santykių srityje pasirinkimo laisvė. Tai taip pat reiškia, kad iš anksto neapgalvotas kitų valstybių praktikos ar institutų pritaikymas, pavyzdžiui, bendrosios jurisdikcijos valstybių teisės aktų ar įtvirtintų principų analoginis taikymas kontinentinėje Europoje, taip pat Lietuvos Respublikoje, ne visada gali duoti tokių rezultatų, kokių įstatymų kūrėjas ir leidėjas tikisi bei siekia. Dėl šios priežasties lyginamasis tyrimas, ir atitinkamai teisėkūra, turėtų atsižvelgti į esamus skirtingų jurisdikcijų skirtumus.

1.2.1. Jungtinės Amerikos Valstijos

Jungtinės Amerikos Valstijos sudaro kertinę bendrosios teisės sistemos dalį, tačiau įstatymų leidybos paskirstymas tarp federacinės ir nacionalinių kiekvienos valstijos valdžių kelia nemažai iššūkių taikant lyginamąjį metodą bendrovių teisės kontekste⁴²². Skirtingai nei Europos Sąjungoje, federacinei įstatymų leidžiamajai valdžiai ir tam tikroms valstijoms priskiriamos bendrovių teisės reglamentavimo sritys, todėl federaciniai teisės aktai gali reglamentuoti tik konkrečias sritis, tačiau negali įpareigoti valstijų pakeisti jų reglamentavimo sričiai priskirtų nuostatų⁴²³.

421 ARMOUR, J.; HANSMANN, H.; KRAAKMAN, R. Agency Problems and Legal Strategies. In *The Anatomy of Corporate Law: A Comparative and Functional Approach*, 2nd ed. Edited by KRAAKMAN, R. et al. Oxford: Oxford University Press, 2009, p. 36.

422 Plačiau žiūrėti: ZWEIGERT, K.; KOTZ, H. *Introduction* <...>, p. 238–255.

423 Plačiau žiūrėti: CAHN, A.; DONALD, D. C. *Comparative Company Law: Text and Cases on the Laws Governing Corporations in Germany, the UK and the USA*. Cambridge: Cambridge University Press, 2010, p. 82–96. Įdomu pažymėti, kad valstijoms suteikta daug daugiau laisvės reguliuoti bendrovių teisę valstijos viduje, palyginti su Europos Sąjungos valstybėmis narėmis.

Atsižvelgiant į tai, kad skirtingos valstijos turi galimybę bendrovių teisę reguliuoti pakankamai laisvai (tiek, kiek privalomų taisyklių nenustato federaliniai įstatymai)⁴²⁴, yra sudėtinga apibendrintai kalbėti apie visas valstijas⁴²⁵. Nepaisant to, daugelis valstijų yra įgyvendinusios rekomenduojamą MBCA⁴²⁶, kitos seka Delavero valstijos pavyzdžiu⁴²⁷, o dar kitos turi savitą bendrovių teisės reglamentavimą, kuris nėra pagrįstas nei MBCA, nei DGCL⁴²⁸. Tiek uždaro tipo, tiek atviro tipo bendrovėms (angl. *stock corporations*) yra taikomas tas pats teisinis reglamentavimas (yra tam tikrų išimčių), atsižvelgiant į bendrovės specifiką⁴²⁹. Pavyzdžiui, uždaro tipo bendrovėms nustatytos atskiros taisyklės ir reikalavimas prie pavadinimo nurodyti, kad tai uždaro tipo akcinė bendrovė⁴³⁰. Bendrovėms, pasiekusioms tam tikrą dydį, įskaitant ir biržines bendroves, papildomai taikomi federaliniai įstatymai⁴³¹.

Bendrovių nuosavybės struktūra Jungtinėse Amerikos Valstijose yra tradiciškai labai stipriai išskaidyta, todėl yra itin mažai bendrovių, kurios turi kontroliuojančių akcininkų⁴³². Vyraujanti bendrovių valdymo organų kontrolė ir didelė faktinė įtaka bendrovių teisės mokslininkų yra nurodomi kaip pagrindiniai iššūkiai įstatymų leidėjui⁴³³.

⁴²⁴ CAHN, A.; DONALD, D. C. *Comparative Company Law: Text and Cases on the Laws Governing Corporations in Germany, the UK and the USA*. Cambridge: Cambridge University Press, 2010, p. 82–87.

⁴²⁵ Tarp skirtingų valstijų gali būti esminių skirtumų, panašiai kaip tarp Europos Sąjungos valstybių narių.

⁴²⁶ Didžioji dalis valstijų (32) yra perkėlusios rekomenduojamas nuostatas į savo valstijos teisės aktus. Plačiau žiūrėti: BAINBRIDGE, S. M. A Map of Model Business Corporation Act States, 2013 [interaktyvus. Žiūrėta 2017 m. sausio 25 d.]. Prieiga per internetą: <<http://www.professorbainbridge.com/professorbainbridgecom/2013/11/a-map-of-model-business-corporation-act-states.html>>. ABA Business Law Section Corporate Laws Committee. Model Business Corporation Act (2016 Revision), ABA Publishing, 2017.

⁴²⁷ Delavero valstijos bendrovių teisė žinoma visame pasaulyje kaip viena iš labiausiai išvystytų sistemų, turinti galias teismų praktikos tradicijas ir nusistovėjusią praktiką, todėl daugiau kaip 50 proc. visų biržinių JAV bendrovių įsisteigti renkasi būtent Delavero valstiją. LYMAN, P. Q. J. Unsettledness in Delaware Corporate Law: Business Judgment Rule, Corporate Purpose. *Delaware Journal of Corporate Law*, 2013, No. 38, p. 406–408. Delaware Code, Title 8, General corporation law.

⁴²⁸ CAHN, A.; DONALD, D. C. *Comparative Company Law: Text and Cases on the Laws Governing Corporations in Germany, the UK and the USA*. Cambridge: Cambridge University Press, 2010, p. 86–87.

⁴²⁹ CAHN, A.; DONALD, D. C. *Comparative Company Law: Text and Cases on the Laws Governing Corporations in Germany, the UK and the USA*. Cambridge: Cambridge University Press, 2010, p. 136–137. Įdomu pažymėti, kad pagal MBCA bendrovių formą nusakantys sutrumpinimai gali būti skirtingi, pavyzdžiui, „corp.“, „inc.“, „co“, „ltd“. MBCA § 4.01. (1) (a) straipsnis.

⁴³⁰ DGCL § 342 straipsnis.

⁴³¹ Vertybinių popierių rinkas reglamentuojantys įstatymai taikomi neatsižvelgiant į tai, ar bendrovės akcijos yra kotiruojamos biržoje, o priklauso nuo to, ar bendrovė turi turto (bent 10 mln. USD) ir daug akcininkų (ne mažiau kaip 500). Plačiau žiūrėti: CAHN, A.; DONALD, D. C. *Comparative Company Law: Text and Cases on the Laws Governing Corporations in Germany, the UK and the USA*. Cambridge: Cambridge University Press, 2010, p. 445.

⁴³² LA PORTA, R.; LOPEZ-DE-SILANES, F.; SHLEIFER, A. Corporate Ownership Around the World. *The Journal of Finance*, 1999, Vol. 54, No. 2, p. 471–517.

⁴³³ BRUNO, S.; RUGGIERO, E. Introduction. In *Public Companies and the Role of Shareholders: National Models towards Global Integration*. Edited by BRUNO, S.; RUGGIERO, E. Alphen aan den Rijn: Kluwer Law International, 2011, p. 2.

Pagrindiniai JAV bendrovių akcininkai, turintys daugiau kaip tris ketvirtadalius visų bendrovių akcijų, yra valstybiniai ir privatūs pensijų fondai, draudimo bendrovės, investiciniai fondai ir kitokio pobūdžio fondai, taip pat bankai, kurie turi gana trumpalaikius tikslus ir vidutiniškai bendrovių akcijas išlaiko apie 5 mėnesius⁴³⁴.

1.2.2. Jungtinė Karalystė

Jungtinė Karalystė yra bendrosios teisės tradicijos šeimos atstovė, turinti labai galias ir stiprias teises tradicijas⁴³⁵. Nors tai gali pasirodyti neįprasta bendrosios jurisdikcijos valstybei, tačiau Jungtinėje Karalystėje bendrovių teisė yra gana sistemingai sureguliuota įstatymų leidėjo CA 2006⁴³⁶. Šis teisės aktas reglamentuoja tiek atviro tipo (Plc), tiek ir uždaro tipo (Ltd) bendroves. Papildomuose teisės aktuose reglamentuojami tokie aspektai, kaip antai nemokumo sąlygos ir viešojo akcijų platinimo reikalavimai⁴³⁷. Kaip ir kitose analizuotose jurisdikcijose, biržinėms bendrovėms papildomi reikalavimai yra nustatyti Jungtinės Karalystės BVK⁴³⁸.

Bendrovių teisė buvo pertvarkyta 2006 m., kai iš esmės buvo reformuotas nuo 1985 m. galiojęs bendroves reglamentuojantis teisės aktas – CA 2006⁴³⁹. Pagrindinis tokios pertvarkos tikslas – bendrovės teisinę formą paversti efektyvia verslo priemone pasitelkiant galių suteikiančią teisinio reglamentavimo modelį⁴⁴⁰. Teisinis reglamentavimas Jungtinėje Karalystėje yra pagal bendrovės formą, todėl reikalavimai Ltd ir Plc skiriasi gana smarkiai, nors ir yra nustatyti viename teisės akte⁴⁴¹. Pagrindiniai Ltd pranašumai – lankstus reglamentavimas ir akcininkų teisė visiškai nukrypti nuo modelinių steigimo dokumentų bei, atsižvelgiant į bendrovės dydį ir specifiką, pasirinkti geriausiai jų interesus atitinkančią valdymo struktūrą⁴⁴².

⁴³⁴ MILLON, D. Radical Shareholder Primacy. *University of St. Thomas Law Journal*, 2013, Vol. 10, No. 4, p. 1040.

⁴³⁵ Plačiau žiūrėti: ZWEIGERT, K.; KOTZ, H. *Introduction* <...>, p. 180–217.

⁴³⁶ DAVIES, P. L.; WORTHINGTON, S. *Gower's Principles of Modern Company Law*. 10th ed. London: Thomson Reuters, 2016, p. 53–54. Tai vienas iš ilgiausių Jungtinės Karalystės teisės aktų, turintis su daugiau kaip 1 300 skirtingų straipsnių.

⁴³⁷ DAVIES, P. L.; WORTHINGTON, S. *Gower's Principles of Modern Company Law*. 10th ed. London: Thomson Reuters, 2016, p. 54.

⁴³⁸ UK Corporate Governance *Code Financial Reporting Council*, 2016 [interaktyvus. Žiūrėta 2017 m. sausio 25 d.]. Prieiga per internetą: <<https://www.frc.org.uk/Our-Work/Publications/Corporate-Governance/UK-Corporate-Governance-Code-April-2016.pdf>>.

⁴³⁹ DAVIES, P. L.; WORTHINGTON, S. *Gower's Principles of Modern Company Law*. 10th ed. London: Thomson Reuters, 2016, p. 54.

⁴⁴⁰ The Company Law Review Steering Group. *Modern Company Law: Final Report*, 2016 [interaktyvus. Žiūrėta 2017 m. sausio 25 d.]. Prieiga per internetą: <http://webarchive.nationalarchives.gov.uk/20070603164510/http://www.dti.gov.uk/cld/final_report/prelims.pdf>, 9 paragrafas.

⁴⁴¹ DAVIES, P. L.; WORTHINGTON, S. *Gower's Principles of Modern Company Law*. 10th ed. London: Thomson Reuters, 2016, p. 13.

⁴⁴² Companies (Model Articles) Regulations 2008 (SI 2008/3229).

Kaip ir galima tikėtis iš bendrosios jurisdikcijos atstovės, nuosavybės struktūra Jungtinėje Karalystėje yra labai išskaidyta, o kontroliuojančių akcininkų yra mažai⁴⁴³. Tai reiškia, kad pagrindinis interesų konfliktas šioje jurisdikcijoje yra tarp akcininkų ir bendrovių valdymo organo.

Didžioji dalis (apie 50 proc.) Jungtinės Karalystės biržinių atviro tipo bendrovių priklauso užsienio investuotojams (tiek iš Europos, tiek ir už Europos ribų)⁴⁴⁴.

1.2.3. Lietuvos Respublika

Įvairūs istoriniai vingiai lėmė, kad Lietuvoje nebuvo suformuota tvirta teisės tradicija, todėl tokių gilių ir tvirtų teisinių šaknų kaip kitose lyginamosiose jurisdikcijose Lietuvoje nėra⁴⁴⁵. Kadangi CK yra paremtas įvairių skirtingų valstybių teisinėmis sistemomis⁴⁴⁶, o teismų praktikai sudaryta galimybių ne tik aiškinti, bet ir kurti naujas taisykles⁴⁴⁷, Lietuvos bendrovių teisę gana sudėtinga priskirti tik vienai teisės šeimai – galima rasti tiek germanų, tiek romanų, tiek bendrosios jurisdikcijos bruožų. Bendrovių teisinis reglamentavimas nėra kodifikuotas, todėl atvirosioms (AB) ir uždarosioms (UAB) bendrovėms yra taikomos CK, ABĮ ir kitų įstatymų nuostatos. Kaip ir kitose analizuotose valstybėse, biržų sąrašuose esančioms bendrovėms taikomi specialūs teisės aktai⁴⁴⁸ ir Lietuvos BVK⁴⁴⁹.

⁴⁴³ VAN DER ELST, Ch. *Shareholder Mobility in Five European Countries* [interaktyvus]. ECGI – Law Working Paper Nr. 104/2008, 2008 [žiūrėta 2016 m. sausio 25 d.]. Prieiga per internetą: <<http://ssrn.com/abstract=1123108>>, p. 23; BARCA, F; BECHT, M. (editors). *The control of corporate Europe*. Oxford: Oxford University Press, 2001, p. 19.

⁴⁴⁴ Observatoire de Lépargne Européenne. Who owns the European economy? Evolution of the ownership of EU-listed companies between 1970 and 2012 [interaktyvus. Žiūrėta 2017 m. sausio 25 d.]. Prieiga per internetą: <http://ec.europa.eu/finance/finservices-retail/docs/fsug/papers/1308-report-who-owns-european-economy_en.pdf>, p. 50.

⁴⁴⁵ Apie CK ir civilinės teisės formavimosi Lietuvoje aspektus žiūrėti: PAKALNIŠKIS, V. Pirmasis Lietuvos Respublikos CK – modernios valstybės kūrimo priemonė. Iš *Lietuvos Respublikos civilinis kodeksas: pirmieji dešimt galiojimo metų*. Redaktorius G. Sagatys. Vilnius: Mykolo Romerio universitetas, 2013, p. 13–32.

⁴⁴⁶ Ypač didelę reikšmę turėjo Kanados Kvebeko provincijos ir Nyderlandų civilinė teisė. MIKELĖNAS, V.; TAMINSKAS, A.; VILEITA, A. *Lietuvos Respublikos civilinio kodekso komentaras. Pirmoji knyga. Bendrosios nuostatos*. Vilnius: Justitia, 2001, p. 11–12.

⁴⁴⁷ LAT, 2013 m. gruodžio 3 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-648/2013. Šioje byloje teismas adaptavo bendrosios jurisdikcijos teisinėse sistemose išvystytą verslo sprendimo taisyklės institutą. Apie teismų praktikos reikšmę žiūrėti: AMBRASIENĖ, D.; CIRTAUTIENĖ, S. Teismų praktikos reikšmė Lietuvoje: *stare decisis v. jurisprudence constante*. Iš *Privatinė teisė: praeitis, dabartis ir ateitis*. Redaktorius V. Mizaras. Vilnius: Justitia, 2008, p. 13–31.

⁴⁴⁸ Pavyzdžiui, Lietuvos Respublikos vertybinių popierių įstatymas.

⁴⁴⁹ NASDAQ OMX Vilnius listinguojamų bendrovių valdymo kodeksas, 2010 [interaktyvus. Žiūrėta 2017 m. sausio 25 d.]. Prieiga per internetą: <[http://www.nasdaqbaltic.com/files/vilnius/teisesaktai/Bendroviu%20valdymo%20kodeksas%20\(galioja%20nuo%202010-01-01\).pdf](http://www.nasdaqbaltic.com/files/vilnius/teisesaktai/Bendroviu%20valdymo%20kodeksas%20(galioja%20nuo%202010-01-01).pdf)>. Lietuvoje, kaip ir kitose ES valstybėse narėse, taip pat yra įtvirtintas „laikykis arba paaiškink“ principas, kuriuo biržinės bendrovės yra įpareigtos metiniame pranešime atskleisti, kaip jos laikosi NASDAQ Vilnius listinguojamų BVK nuostatų, bei nurodyti priežastis, jeigu tokių nuostatų nesilaiko. Nors šiuo metu „laikykis arba paaiškink“ principo laikymosi, įgyvendinimo

Šiuo metu bendrovių teisinis reglamentavimas Lietuvoje yra grindžiamas ir atitinkamai suprantamas kaip tam tikrų daugiausia imperatyvių nuostatų rinkinys⁴⁵⁰. Nors ABĮ reformų buvo nemažai ir kai kurios tikrai padėjo judėti link lankstesnio ir galių teikiančio reglamentavimo (pavyzdžiui, galimybė bendroves steigti elektroninėmis priemonėmis, naudotis pavyzdiniais steigimo dokumentais, suformuoti vienos pakopos valdymo struktūrą, kai valdyba atlieka ir priežiūros funkcijas)⁴⁵¹, tačiau bendrovių reglamentavimas vis dar yra pakankamai griežtas ir palieka labai mažai laisvės akcininkams patiems nustatyti taisykles, kurios atitiktų konkretaus verslo modelį ir būtų pritaikytos akcininkų poreikiams. Pavyzdžiui, vis dar yra išlikęs minimalaus įstatinio kapitalo reikalavimas, privaloma pirmumo teisė parduodant uždarytų bendrovių akcijas, taip pat painus ir nebaigtas skirtingų akcijų klasių reglamentavimas.

Lietuvos Respublikoje biržinių bendrovių nuosavybės struktūra yra labai stipriai koncentruota ir daugelis bendrovių turi vieną ar kelis bendrai veikiančius akcininkus, kurie gali priimti visus svarbiausius su bendrovės valdymu susijusius sprendimus⁴⁵². Dėl šios priežasties Lietuva seka kontinentinės Europos tradicijomis, todėl daugiausia įstatymų leidėjo dėmesio turėtų būti skirta kontroliuojančių ir smulkiųjų akcininkų santykiams sureguliuoti.

Dauguma vertybinių popierių biržoje esančių bendrovių akcijų yra sutelkta privačių kontroliuojančių akcininkų rankose⁴⁵³.

1.2.4. Nyderlandų Karalystė

Nors istoriškai Nyderlandų teisinė sistema buvo paremta prancūziškąja romanų teisine sistema, tačiau 20 a. viduryje įvykdyta civilinės teisės reforma neleidžia aiškiai priskirti Nyderlandų sistemos nei prie romanų, nei prie germanų, nei prie bendrosios teisės

ir atsakomybės taisyklės reguliuoja trys skirtingi teisės aktai ir dėl to gali kilti tam tikrų neaiškumų teisę taikantiems subjektams (iš dalies galima įžvelgti tam tikrų neatitikčių), iš esmės tokios taisyklės sudaro teisinį pagrindą valdybos ir stebėtojų tarybos narių civilinei atsakomybei kilti, jeigu dėl „laikykitės arba paaiškink“ principo nesilaikymo arba netinkamo informacijos atskleidimo žala buvo padaryta bendrovei, esamiems bendrovės akcininkams arba investuotojams.

⁴⁵⁰ Pavyzdžiui, UAB pirmumo teisė akcininkams įsigyti kitų akcininkų parduodamas akcijas yra traktuojama kaip imperatyvas, nuo kurio negalima nukrypti. Žiūrėti: LAT, 2009 m. gruodžio 22 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-587/2009.

⁴⁵¹ Daugiau apie reformas žiūrėti: BITĖ, V. Uždarnosios akcinės bendrovės teisinis reglamentavimas: sukūrimas, raida ir šių dienų tendencijos. Iš *Privatinės teisės doktrina ir praktika*. Atsakingas redaktorius R. Birštonas. Vilnius: Mykolo Romerio universitetas, 2014, p. 150–180.

⁴⁵² LAURAITYTĖ, E.; MILIAUSKAS, P. Sustainable Companies under the Lithuanian Company Law. *International and Comparative Corporate Law Journal*, 2016, Vol. 11, No. 3, p. 142–144. Tyrimo rezultatai yra paremti biržinėmis atviro tipo bendrovėmis, tačiau nuosavybės koncentracija tikėtina yra ir uždaro tipo bendrovėse, tačiau tokie duomenys nėra oficialiai skelbiami.

⁴⁵³ LAURAITYTĖ, E.; MILIAUSKAS, P. Sustainable Companies under the Lithuanian Company Law. *International and Comparative Corporate Law Journal*, 2016, Vol. 11, No. 3, p. 140–195.

tradicijos – tai savita europinė teisinė sistema⁴⁵⁴. Bendrovių teisės nuostatos yra gana sistemiškai kodifikuotos BW antrojoje knygoje⁴⁵⁵, kuri reguliuoja tiek atviro tipo (NV), tiek ir uždaro tipo (BV) bendroves⁴⁵⁶. Papildomos teisės normos, taikytinos atviro tipo bendrovėms, kurios yra įrašytos į Amsterdamo vertybinių popierių biržą, išdėstytos ir specialiuosiuose teisės aktuose⁴⁵⁷, tokioms bendrovėms taip pat taikomas Nyderlandų BVK⁴⁵⁸.

Paskutinė teisinė reforma Nyderlanduose buvo įgyvendinta 2012 metais, po jos teisinis reglamentavimas labai supaprastėjo ir pasidarė lankstesnis⁴⁵⁹. Teisinis NV ir BV reguliavimas labai nesiskiria, nes BW numato skirtingą teisinį režimą pagal bendrovės dydį, o ne pagal jos formą⁴⁶⁰. Pagrindiniai BV pranašumai: nėra minimalaus kapitalo reikalavimo, akcijų perleidimo ribojimo (pirmumo teisė) reikalavimai nėra privalomi, galima suteikti finansinę pagalbą įsigyti bendrovės akcijų, bendrovės valdymo paskirtymas ir struktūra gali iš esmės būti nustatomi steigimo dokumentuose⁴⁶¹.

Iš pirmo žvilgsnio atrodytų, kad Nyderlandai geografiškai yra kontinentinėje Europoje ir todėl turėtų sekti valstybių kaimynių tendencijomis, tačiau tyrimai rodo, kad Nyderlandų nuosavybės struktūra yra labiausiai išskaidyta iš visų kontinentinės Europos valstybių, yra nedidelis skaičius kontroliuojančių akcininkų (didesnį kaip 5 proc. akcijų paketą kontroliuojantys akcininkai bendrai turi tik apie 20 proc. visų kontrolės teisių)⁴⁶².

Dauguma (daugiau kaip 70 proc.) Nyderlandų biržinių atviro tipo bendrovių kapitalo priklauso užsienio investuotojams, kurie yra investavę į beveik visas didžiausias bendroves⁴⁶³.

⁴⁵⁴ Plačiau žiūrėti: ZWEIGERT, K.; KOTZ, H. *Introduction* <...>, p. 98–118.

⁴⁵⁵ Reikia pažymėti, kad BW, be blanketinių nuostatų, atskiruose skyriuose reglamentuoja NV ir BV. Toks reglamentavimo būdas pasirinktas specialiai sudaryti galimybių BW taikyti lengviau ir paprasčiau.

⁴⁵⁶ MULLER, M. H. *Corporate Law in the Netherlands*. Haga: Kluwer Law International, 2013, p. 29.

⁴⁵⁷ RAAIJMAKERS, G.; BECKERS, J. Netherlands. In *The corporate governance review*. Edited by W. J. CAL-KOEN, London: Law Business Research, 2016, p. 305.

⁴⁵⁸ De Nederlandse Corporate Governance Code. *De Monitoring Commissie Corporate Governance Code*, 2016 [interaktyvus. Žiūrėta 2017 m. sausio 25 d.]. Prieiga per internetą: <<http://www.commissiecorporategovernance.nl/download/?id=3367>>.

⁴⁵⁹ MULLER, M. H. *Corporate Law in the Netherlands*. Haga: Kluwer Law International, 2013, p. 2–3.

⁴⁶⁰ RAAIJMAKERS, G.; BECKERS, J. Netherlands. In *The corporate governance review*. Edited by W. J. CAL-KOEN. London: Law Business Research, 2016, p. 308.

⁴⁶¹ MULLER, M. H. *Corporate Law in the Netherlands*. Haga: Kluwer Law International, 2013, p. 33, 56–57.

⁴⁶² WINTER, J. W. et al. Netherlands: corporate governance in Netherlands. In *Comparative corporate governance: a functional and international analysis*. Edited by A. M. FLECKNER; K. J. HOPT. Cambridge: Cambridge University Press, 2013, p. 652, 668.

⁴⁶³ VAN DER ELST, Ch. *Shareholder Mobility in Five European Countries* [interaktyvus]. ECGI – Law Working Paper Nr. 104/2008, 2008 [žiūrėta 2016 m. sausio 25 d.]. Prieiga per internetą: <<http://ssrn.com/abstract=1123108>>, p. 12–13.

1.2.5. Prancūzijos Respublika

Prancūzija yra romanų teisinės sistemos šeimos šerdis⁴⁶⁴, todėl natūralu, kad pagrindinės teisės šakos yra kodifikuotos. Didžioji dalis bendrovių teisės nuostatų, susijusių su uždaro tipo ir atviro tipo bendrovėmis, yra įtvirtintos KK⁴⁶⁵. Dalis KK straipsnių yra skirtos SARL, o kitos išskirtinai SA reguliuoti⁴⁶⁶. Tačiau ši kodifikacija, nors ir aprėpianti kai kurias nuostatas, susijusias su biržinėmis bendrovėmis, nėra išsami, nes dalis atviro tipo bendrovės reglamentuojančių nuostatų yra išsibarsčiusios skirtinguose teisės aktuose⁴⁶⁷. Vertybinių popierių biržos sąrašuose esančioms bendrovėms yra parengtas Prancūzijos BVK⁴⁶⁸.

Teisinis SARL ir SA reguliavimas skiriasi gana ženkliai, tačiau Prancūzijos įstatymų leidėjas yra sukūręs išskirtinai lanksčią trečią bendrovės formą SAS, kurios pagrindiniai pranašumai: nėra minimalaus įstatinio kapitalo reikalavimo, akcijų perleidimo reikalavimai nėra privalomi, bendrovės valdymo paskirstymas ir struktūra gali iš esmės būti nustatomi steigimo dokumentuose⁴⁶⁹. Nors tradiciškai SA formą reglamentuojančios nuostatos buvo taikomos tiek paprastoms, tiek ir biržinėms bendrovėms, tačiau pastaraisiais metais buvo priimta gana nemažai specialiai biržinėms bendrovėms taikytinų nuostatų⁴⁷⁰.

Prancūzijoje didžiųjų bendrovių nuosavybės struktūra iš pirmo žvilgsnio neatrodo tokia koncentruota kaip kitose analizuojamose jurisdikcijose (kontroliuojančio akcininko valdomo akcijų paketo mediana – 20 proc.), tačiau, mokslininkų duomenimis, koncentracija labai stipriai padidėja, kai tiriamos ne tik pačios didžiausios bendrovės, bet ir į tyrimą įtraukiamos mažesnės bendrovės⁴⁷¹.

⁴⁶⁴ Plačiau žiūrėti: ZWEIGERT, K.; KOTZ, H. *Introduction* <...>, p. 74–97.

⁴⁶⁵ Code de commerce. *Bulletin des lois*, 1807 (su paskutiniais pakeitimais 2014 m.), No. 164.

⁴⁶⁶ Prancūzijos KK L. 223 ir L. 225 straipsniai.

⁴⁶⁷ CONAC, P. H. France: the permanent reform of corporate governance. In *Comparative corporate governance: a functional and international analysis*. Edited by FLECKNER, A. M.; HOPT, K. J. Cambridge: Cambridge University Press, 2013, p. 446–449.

⁴⁶⁸ Code de gouvernement d'entreprise des sociétés cotées. *Mouvement des entreprises de France*, 2015 [interaktyvus. Žiūrėta 2016 m. sausio 25 d.]. Prieiga per internetą: <http://www.medef.com/fileadmin/www.medef.fr/documents/AFEP-MEDEF/Corporate_Governance_Code_of_Listed_Corporations_-_Amended_in_November_2015.pdf>.

⁴⁶⁹ GALLOIS-COICHET, D.; CAFFIN-MOI, M. Key trends in French company law reforms over the last decade. Iš *Reforming the law of obligations and company law: studies in French and German law*. Editors Doralt, W.; Deshayes, O. Paris: Société de législation comparée, 2013, p. 92–93.

⁴⁷⁰ *Ibidem*, p. 100.

⁴⁷¹ VAN DER ELST, Ch. *Shareholder Mobility in Five European Countries* [interaktyvus]. ECGI – Law Working Paper Nr. 104/2008, 2008 [žiūrėta 2016 m. sausio 25 d.]. Prieiga per internetą: <<http://ssrn.com/abstract=1123108>>, p. 6.

Daugelis (apie 40 proc.) Prancūzijos biržinių atviro tipo bendrovių kapitalo priklauso užsienio investuotojams (tiek iš Europos, tiek ir už Europos ribų)⁴⁷².

1.2.6. Švedijos Karalystė

Švedijos bendrovių teisė, kaip ir visa teisinė sistema, turi tiek civilinės, tiek ir bendrosios tradicijos teisinių sistemų bruožų, todėl kvalifikuojama kaip skandinaviška teisės sistema⁴⁷³. Švedijoje bendrovių teisinis reguliavimas yra nustatytas viename kodifikuotame teisės akte – ABL. Švedijos įstatymų leidėjas uždaro tipo ir atviro tipo bendrovėms (įskaitant ir biržines bendroves) apibūdinti bei reglamentuoti su jomis susijusius teisinius santykius vartoja vieną sąvoką *aktiebolag*. Pats ABL dažniausiai nustato bendrus reikalavimus abiejų tipų bendrovėms, tačiau tam tikrais atvejais atviro tipo bendrovėms nustatomas specialus režimas konkrečiai įvardijant, kad tokios nuostatos yra taikomos tik *publikt aktiebolag*⁴⁷⁴. Biržinėms bendrovėms taip pat taikomas Švedijos BVK⁴⁷⁵.

Paskutinė teisinė reforma bendrovių teisės srityje Švedijoje įvyko 2006 m., tačiau didelių permainų nebuvo padaryta⁴⁷⁶. Švedijos AB forma yra tinkama tiek uždaro tipo, tiek atviro tipo bendrovėms, todėl atskiro teisinio reglamentavimo vien tik dėl teisinės bendrovės formos nėra⁴⁷⁷. Pagrindiniai AB pranašumai (ypač aktualūs mažoms ir vidutinėms bendrovėms): nėra privalomo akcijų pardavimo ribojimo, akcininkai turi daug galimybių sukurti skirtingas akcijų klases⁴⁷⁸.

Nors Švedija priklauso skandinavų teisei šeimai, tačiau, panašiai kaip kontinentinėje Europoje, nuosavybės struktūra Švedijos bendrovėse yra koncentruota⁴⁷⁹, o kontroliuojantis akcininkas valdo apie 40 proc. akcijų paketą⁴⁸⁰.

⁴⁷² Observatoire de L'épargne Européenne. Who owns the European economy? Evolution of the ownership of EU-listed companies between 1970 and 2012 [interaktyvus. Žiūrėta 2017 m. sausio 25 d.]. Prieiga per internetą: <http://ec.europa.eu/finance/financeservices-retail/docs/fsug/papers/1308-report-who-owns-european-economy_en.pdf>, p. 39.

⁴⁷³ Plačiau žiūrėti: ZWEIGERT, K.; KOTZ, H. *Introduction* <...>, p. 276–285. Nepaisant to, Švedijos mokslininkai teigia, kad vokiečių teisinė sistema turėjo įtakos Švedijos bendrovių teisės vystymuisi. HEMSTRÖM, C.; GIERTZ, M. Sweden. In *International Encyclopaedia for Corporations & Partnerships*. Chief ed. GEENS K. Leiden: Kluwer Law International, 2015, p. 13.

⁴⁷⁴ PETERSSON, H.; THOMSEN, E. S. Sweden. Iš *The corporate governance review*. Edited by CALKOEN, W. J. London: Law Business Research, 2011, p. 296–297.

⁴⁷⁵ Kollegiet för svensk bolagsstyrning. *Svensk kod för bolagsstyrning*, 2016 [interaktyvus. Žiūrėta 2017 m. sausio 25 d.]. Prieiga per internetą: <http://www.corporategovernanceboard.se/UserFiles/Archive/619/The_Swedish_Corporate_Governance_Code_1_December_2016.pdf>.

⁴⁷⁶ SKOG, R. FAGER, C. *The Swedish Companies Act: An Introduction*. Stockholm: Norstedts Juridik, 2007, p. 29.

⁴⁷⁷ GIERTZ, M. Sweden. In *International Encyclopaedia for Corporations & Partnerships*. Chief ed. GEENS K. Leiden: Kluwer Law International, 2015, p. 21.

⁴⁷⁸ Ibidem, p. 21–28.

⁴⁷⁹ Švedijos BVK, p. 7.

⁴⁸⁰ HOLMÉN, M.; KNOPE, J. D. Minority Shareholder Protections and the Private Benefits of Control for Swedish Mergers. *The Journal of Financial and Quantitative Analysis*, 2004, Vol. 39, No. 1, p. 171.

Skandinavijos šalyse pagrindinį bendrovių valdymo vaidmenį atlieka stambūs kontroliuojantys akcininkai⁴⁸¹, todėl panaši situacija yra ir Švedijoje.

1.2.7. Vokietijos Federacinė Respublika

Vokietija priklauso germanų teisinei sistemai, kuri yra bendresnės civilinės teisės sistemos dalis⁴⁸², taip pat yra priskiriama dualistinei teisės sistemai⁴⁸³. Panaši situacija matoma ir bendrovių teisės srityje. Kodifikuoto teisės akto, kuris sistemškai sujungtų kelių skirtingų tipų bendroves, nėra, todėl uždaro tipo ir atviro tipo bendroves reglamentuojančios teisės normos yra išdėstytos skirtinguose teisės aktuose, atitinkamai GmbHG ir AktG. Kaip ir kitose analizuojamose jurisdikcijose, papildomi pusiau rekomendaciniai reikalavimai yra išdėstyti Vokietijos BVK⁴⁸⁴.

Vokietija buvo viena iš pirmųjų, pradėjusių bendrovių teisės reformą Europoje. 2008 m. įstatymų leidėjas pasiūlė supaprastintą GmbH variantą, kuris nėra laikomas atskira bendrovės forma, tačiau yra suteikiamas tam tikras pereinamasis periodas suformuoti kapitalą⁴⁸⁵. Populiariai vadinamos mini-GmbH bendrovės pagrindiniai pranašumai yra tai, kad bendrovės steigimo metu nėra griežto reikalavimo turėti minimalų įstatinį kapitalą, taip pat steigimo procesas vykdomas pagal įstatymų leidėjo parengtą formą, todėl steigėjams tenka mažiau išlaidų verslo pradžioje⁴⁸⁶.

Istoriškai Vokietija labai stipriai atspindi kontinentinės Europos bendrovėse dominuojančią koncentruotos nuosavybės struktūrą, kai vyrauja daugiau kaip 50 proc. akcijų paketų valdantys akcininkai⁴⁸⁷. Nepaisant stiprios istorinės tendencijos, kai kurie moks-

481 HANSEN J. L. The Role of Shareholders in Public Companies in the Nordic Countries. In *German and Nordic Perspectives on Company Law and Capital Markets Law*. Edited by FLEISCHER, H.; HANSEN, J. L.; RINGE, W-G. Tübingen: Mohr Siebeck, 2015, p. 86–88.

482 Plačiau žiūrėti: ZWEIGERT, K.; KOTZ, H. *Introduction to comparative law*, 3rd ed. New York: Oxford University Press, 1998, p. 132–156.

483 FLEISCHER, H. A Guide to German Company Law for International Lawyers – Distinctive Features, Particularities, Idiosyncrasies. In *German and Nordic Perspectives on Company Law and Capital Markets Law*. Edited by FLEISCHER, H.; HANSEN, J. L.; RINGE, W-G. Tübingen: Mohr Siebeck, 2015, p. 4–5.

484 Deutscher Corporate Governance Kodex. *Regierungskommission*, 2015 [interaktyvus. Žiūrėta 2016 m. sausio 25 d.]. Prieiga per internetą: <http://www.dcgk.de/files/dcgk/usercontent/en/download/code/2015-05-05_Corporate_Governance_Code_EN_mark_up.pdf>.

485 FLEISCHER, H. A Guide to German Company Law for International Lawyers – Distinctive Features, Particularities, Idiosyncrasies. In *German and Nordic Perspectives on Company Law and Capital Markets Law*. Edited by FLEISCHER, H.; HANSEN, J. L.; RINGE, W-G. Tübingen: Mohr Siebeck, 2015, p. 8–9.

486 GmbHG 2 straipsnio 1a dalis ir 5a straipsnis. Reikia pažymėti, kad pagal įstatymą reikalaujama atidėti ketvirtadalį bendrovės pelno, kuris privalo būti naudojamas įstatiniam kapitalui formuoti tol, kol bus pasiektas GmbH reikalaujamas minimalus dydis.

487 VAN DER ELST, Ch. *Shareholder Mobility in Five European Countries* [interaktyvus]. ECGI – Law Working Paper Nr. 104/2008, 2008 [žiūrėta 2016 m. sausio 25 d.]. Prieiga per internetą: <<http://ssrn.com/abstract=1123108>>, p. 6.

lininkai pažymi, kad, ypač biržinių bendrovių, nuosavybės struktūra tampa vis labiau išskaidyta⁴⁸⁸. Šiuo metu Vokietija vis dar seka kontinentinėje Europoje susiformavusia tradicija, todėl dauguma interesų konfliktų kyla tarp kontroliuojančių ir smulkiųjų akcininkų⁴⁸⁹.

Daugelis (apie 40 proc.) Vokietijos biržinių atviro tipo bendrovių priklauso Vokiečių kapitalo ne finansų organizacijoms⁴⁹⁰.

1.2.8. Apibendrinimas ir diskusija

Kaip matyti iš analizuotų jurisdikcijų, koncentruota bendrovių nuosavybės struktūra vyrauja visose kontinentinės Europos valstybėse, o išskaidyta nuosavybės struktūra yra bendrosios jurisdikcijos valstybėse. Kadangi bendrovių teisinis reglamentavimas skiriasi atsižvelgiant į tai, kokį interesų konfliktą įstatymų leidėjas siekia suvaldyti, tai atitinkamų valstybių teisės aktai ir teismų praktika turi būti įvertinta būtent bendrovių nuosavybės struktūros kontekste.

Kaip jau buvo minėta, Lietuvoje daugelis bendrovių turi kontroliuojantį akcininką, todėl įstatymų leidėjui rekomenduotina pagal analogiją remtis kitų kontinentinės Europos valstybių praktika. Būtent šiose jurisdikcijose daugiausia dėmesio skiriama sureguliuoti kontroliuojančių ir smulkiųjų akcininkų santykius. Žinoma, bendrosios teisės sistemos dalimi esančių jurisdikcijų patirtimi taip pat galima remtis, tačiau tai turi būti daroma atsižvelgiant ir įvertinant reglamentavimo skirtumus, kurių atsiranda dėl skirtingų problemų, esamų kiekvienos jurisdikcijos bendrovėse. Priešingu atveju gali būti susiduriama su teisinio reguliavimo paradoksais, kai būtų reguliuojami tie teisiniai santykiai, kurie Lietuvoje nėra probleminiai, ir, atvirkščiai, probleminiai skirtingų bendrovėse veikiančių subjektų santykiai nebūtų tinkamai reguliuojami.

Reikia pasakyti, kad analizuotose valstybėse skiriasi bendrovių teisės reglamentavimo pobūdis pagal bendrovių formas. Kai kurios valstybės turi atskirtus teisės aktus skirtingoms bendrovių formoms, pavyzdžiui, Vokietija, kitos skirtingas formas reglamentuoja tame pačiame teisės akte, tačiau visus reikalavimus išdėsto kiekvienai formai atskirai, pavyzdžiui, Nyderlandai, dar kitos valstybės bendroves reglamentuojančiuose

⁴⁸⁸ FLEISCHER, H. A Guide to German <...>, p. 9. ROTH, M. Corporate Boards in Germany. In *Corporate Boards in Law and Practice: A Comparative Analysis in Europe*. Edited by Davis, P. et al. Oxford: Oxford University Press, 2013, p. 259.

⁴⁸⁹ MERKT, H. Germany: internal and external corporate governance. In *Comparative corporate governance: a functional and international analysis*. Edited by FLECKNER, A. M.; HOPT, K. J. Cambridge: Cambridge University Press, 2013, p. 544–555.

⁴⁹⁰ Observatoire de L'épargne Européenne. Who owns the European economy? Evolution of the ownership of EU-listed companies between 1970 and 2012 [interaktyvus. Žiūrėta 2017 m. sausio 25 d.]. Prieiga per internetą: <http://ec.europa.eu/finance/finservices-retail/docs/fsug/papers/1308-report-who-owns-european-economy_en.pdf>, p. 43.

teisės aktuose nurodo bendrąsias taisykles ir jas papildo kiekvienai formai taikomomis specialiosiomis taisyklėmis, pavyzdžiui, Švedija. Iš atliktos analizės darytina išvada, kad yra labai daug įvairių būdų teisės aktuose išdėstyti bendrovėms taikytinus reikalavimus, todėl, manytina, kad Lietuvos įstatymų leidėjas yra tinkamai pasirinkęs bendrovėms taikytinas taisykles reglamentuoti viename teisės akte. Nepaisant to, teisinis reglamentavimas turėtų būti kuo labiau pritaikytas ne specialiam subjektui, pavyzdžiui, teisėjui, advokatui, notarui ir kt., o tam subjektui, kuriam tokios taisyklės yra taikytinos. Dėl šios priežasties teisinis reglamentavimas neturėtų būti sudėtingas ar komplikuoatas vien tik dėl pasirinkto taisyklių išdėstymo būdo. Labai daug nuorodų į kitus straipsnius ar netgi kitus įstatymus dažnai sudaro sudėtingo taisyklių taikymo pagrindą. Pavyzdžiui, dėl šios priežasties Nyderlandų įstatymų leidėjas pasirinko BW nustatyti atskirą reglamentavimą NV ir BV, nors dauguma nuostatų yra analogiškos ir kartojasi. Toks pasirinkimas sudaro prielaidų lengviau ir paprasčiau taikyti tam tikrų formų bendrovės reglamentuojančias nuostatas. Paprastesnis reglamentavimas taip pat padeda išvengti tokių situacijų, kurios yra labai dažnos Vokietijoje, kai pakankamai abstraktus GmbHG nereguliuoja atitinkamų santykių ir pagal analogiją yra taikomas daug griežtesnis AktG.

Darytina išvada, kad bendrovėms ir jose veikiantiems asmenims taikytinos taisyklės turėtų atspindėti faktinę situaciją rinkoje (koncentruota nuosavybės struktūra bendrovėse) ir pirmiausia spręsti tokiai situacijai būdingą problemą – kontroliuojančių ir smulkiųjų akcininkų interesų konfliktą. Lygiai taip pat siekiamybė turėtų būti suprantamesnis ir lengviau taikomas teisinis reglamentavimas (tai jokių būdu neturėtų reikšti prastesnio reglamentavimo), kurio pagrindinis naudotojas būtų subjektas, kuriam skirta taikytina taisyklė.

1.3. Bendrovės interesai

Bendrovėse veikia skirtingi suinteresuoti asmenys ir interesų turėtojai: akcininkai, įvairių organų nariai, darbuotojai, kreditoriai, klientai, tiekėjai, vietinės bendruomenės nariai ir netgi visa visuomenė ar aplinka. Kiekvienas iš šių subjektų turi savus interesus, kurie vienaip ar kitaip yra susiję su bendrovėmis⁴⁹¹. Šiuolaikinėje bendrovių teisės teorijoje yra trys teoriniai požiūriai į bendrovės interesus ir į tai, kurias interesų grupes teisė turėtų labiausiai saugoti: akcininkų pirmenybės teorija, suinteresuotų asmenų teorija ir racionalioji akcininkų interesų teorija⁴⁹². Šios teorijos svarbios keliais aspektais. Pirma,

⁴⁹¹ Pavyzdžiui, akcininkai yra labiausiai suinteresuoti pelno gavimu, darbuotojai siekia išlaikyti savo darbo vietas ir gauti konkurencingą darbo užmokestį, kreditoriai suinteresuoti bendrovės mokumu tiek, kad jis galėtų gražinti susidariusias skolas.

⁴⁹² HOPT, K. Comparative corporate governance: the state of the art and international regulation. In *Comparative corporate governance: a functional and international analysis*. Edited by FLECKNER, A. M.; HOPT, K. J. Cambridge: Cambridge University Press, 2013, p. 40–43.

jos sukuria tvirtą doktrininį teisinio reglamentavimo, kuriuo vadovaujantis įstatymų leidėjui sukuriamos sąlygos būti nuoseklesniam ir saugoti pasirinktos interesų grupės interesus, pagrindą. Antra, šios teorijos sukuria pagrindą interpretuoti vadovų fiduciarines pareigas ir kurių subjektų atžvilgiu jos turėtų būti atliekamos.

Akcininkų pirmenybės (angl. *shareholder primacy*) arba akcininkų turto maksimizavimo (angl. *shareholder wealth maximisation*) teorijos pagrindinis postulatų, kad bendrovės interesai tenkinami tik tada, kai tenkinami akcininkų interesai⁴⁹³. Patys nuožmiausi šios teorijos šalininkai teigia, kad bet kokia bendrovės veikla, skirta kitiems interesų turėtojams ar netgi socialiai atsakingai bendrovės veiklai, neturėtų būti toleruojama, nes mažina galimybių pasiekti kuo didesnę naudą bendrovės akcininkams⁴⁹⁴. Šis doktrininis pagrindas aiškiai išskiria akcininkus, palyginti su kitais su bendrovės veikla susijusiais subjektais, todėl teisinės sistemos, grindžiamos šiuo požiūriu, pirmiausia yra skirtos akcininkų vaidmeniui valdant bendrovės stiprinti⁴⁹⁵. Didžiausias šios teorijos trūkumas yra tai, kad akcininkų interesai yra pernelyg sureikšminami, o kitų susijusių subjektų interesai per daug nuvertinami. Manytina, kad dabartinėje demokratinėje santvarkoje toks požiūris į bendrovių valdymą turėtų būti laikomas nepatvari.

Suinteresuotų asmenų arba interesų turėtojų (angl. *stakeholder*) teorija grindžiama teiginiu, jog bendrovių valdymo organai privalo paisyti ne tik akcininkų, bet ir kitų subjektų interesų, t. y. darbuotojų, kreditorių, vietos bendruomenės ir kt. Suinteresuotų asmenų teorijos variantų yra įvairių, tačiau mokslininkai juos grupuoja į dvi grupes⁴⁹⁶. Pirmos grupės šalininkai teigia, kad suinteresuotų asmenų teorija turėtų būti įgyvendinama valdymo organų fiduciarinių pareigų lygmeniu, todėl priimdami sprendimus pastarieji privalėtų veikti ne tik akcininkų, bet ir kitų interesų turėtojų naudai⁴⁹⁷. Antros grupės atstovai nurodo, kad skirtingi interesai gali būti apsaugoti tik tais atvejais, kai atitinkamų interesų turėtojų atstovai yra deleguojami į bendrovės valdymo ir priežiūros organus⁴⁹⁸. Tačiau tiek viena, tiek ir kita suinteresuotų asmenų teorijos atšaka skatina nesusikoncentruoti vien ties akcininkų interesais, o bendrovės valdyti visų susijusių subjektų interesais. Pagrindinis suinteresuotų asmenų teorijos trūkumas yra per didelis

⁴⁹³ AGLIETTA, M.; REBERIOUX, A. *Corporate Governance Adrift: A Critique of Shareholder Value*. Northampton: Edward Elgar Publishing, 2005, p. 23–32.

⁴⁹⁴ HO, V. H. “Enlightened Shareholder Value”: Corporate Governance Beyond the Shareholder-Stakeholder Divide. *The Journal of Corporation Law*, 2010, Vol. 36, No. 1, p. 73.

⁴⁹⁵ STOUT, L. A. Bad and Not-so-bad Arguments for Shareholder Primacy. *Southern California Law Review*, 2002, Vol. 75, No. 5, p. 1189–1209.

⁴⁹⁶ HANSMANN, H.; KRAAKMAN, R. End of History for Corporate Law. *The Georgetown Law Journal*, 2000, Vol. 89, No. 2, p. 447–448.

⁴⁹⁷ BLAIR, M. M.; STOUT, L. A. A Team Production Theory of Corporate Law. *Virginia Law Review*, 1999, Vol. 85, No. 2, p. 247–328.

⁴⁹⁸ SCHMIDT, R. H.; SPINDLER, G. Path Dependence, Corporate Governance and Complementarity. *International Finance*, 2003, Vol. 5, No. 3, p. 323.

interesų turėtojų ratas, todėl bendrovė gali susidurti su rimtais iššūkiais, kai, tenkinant vienos grupės interesus, gali būti pažeidžiami kitos grupės interesai⁴⁹⁹.

Dėl pirmų dviejų teorijų trūkumų buvo suformuluota racionalioji akcininkų interesų teorija (angl. *enlightened shareholder value model*)⁵⁰⁰. Ši teorija pagrįsta dviem pagrindiniais teiginiais⁵⁰¹: 1) bendrovės interesas yra sutapatinamas su ilgalaikė nauda akcininkams; 2) nustatoma pareiga atsižvelgti į įvairius finansinius ir nefinansinius bendrovės veiklos padarinius įvairių subjektų grupėms. Taigi nuo grynosios akcininkų pirmenybės teorijos skirtumas yra tai, kad akcininkų interesai ir nauda jiems vertinami ne visais atvejais, bet tik ilguoju laikotarpiu. Tai reiškia, kad trumpuoju laikotarpiu akcininkų interesai gali būti antraeiliai atsižvelgiant į kitų suinteresuotų subjektų interesus. Taip pat, skirtingai nuo suinteresuotų asmenų teorijos, racionalioji akcininkų interesų teorija reikalauja tik atsižvelgti į skirtingus interesus priimant sprendimus. Ši teorija nereikalauja prieš priimant kiekvieną sprendimą suderinti visus interesus ir priimti kompromisinį variantą. Atsižvelgiant į racionaliosios akcininkų interesų teorijos pranašumus, būtent šis doktrininis pagrindas yra rekomenduojamas valstybėms narėms rengiant naujus bendrovių teisės aktus.

Dažniausiai bendrovės interesai atskleidžiami per tam tikras valdymo organų narių pareigas, t. y. atsakant į klausimą, į kieno interesus turėtų atsižvelgti valdymo organo nariai priimdami tam tikrus sprendimus⁵⁰².

1.3.1. Jungtinės Amerikos Valstijos

Akcininkų pirmenybės teorija buvo išvystyta Jungtinėse Amerikos Valstijose, todėl ne nuostabu, kad būtent ši teorija yra vyraujanti ir ją pagrindžia ne tik mokslininkų darbai⁵⁰³, bet ir teismų praktika⁵⁰⁴ bei Niujorko vertybinių popierių biržoje galiojančios bendrovių valdymo gairės⁵⁰⁵. Akcininkų pirmenybės teorija vyrauja tiek bendrovių tei-

⁴⁹⁹ Pavyzdžiui, plečiant didelę fabriką gali būti sukurta daugiau darbo vietų, tačiau tada gali padidėti aplinkos tarša ir pablogėti aplinkinių gyventojų gyvenimo kokybė.

⁵⁰⁰ KEAY, A. R. *The Enlightened Shareholder Value Principle and Corporate Governance*. New York: Routledge, 2013.

⁵⁰¹ HO, V. H. "Enlightened Shareholder Value": Corporate Governance Beyond the Shareholder-Stakeholder Divide. *The Journal of Corporation Law*, 2010, Vol. 36, No. 1, p. 97–100.

⁵⁰² Lyginamuoju aspektu apie bendrovės interesą žiūrėti: WYMEERSCH, E. A Status Report on Corporate Governance Rules and Practices in Some Continental European States. In HOPT, K. J. *et al.*, *Comparative Corporate Governance – The State of the Art and Emerging Research*. Oxford: Clarendon Press, 1998, p. 1079–1087.

⁵⁰³ HANSMANN, H.; KRAAKMAN, R. End of History for Corporate Law. *The Georgetown Law Journal*, 2000, Vol. 89, No. 2, p. 468; SIEMS, M. *Convergence in Shareholder Law*. Cambridge: Cambridge University Press, 2008, p. 176.

⁵⁰⁴ *Dodge v. Ford Motor Co.*, 170 N.W. 668 (Mich. 1919). Šioje byloje teismas konstatavo, kad bendrovė pirmiausia turi būti valdoma akcininkų naudai. Būtent siekdami šio tikslo bendrovės valdymo organo nariai turėtų įgyvendinti savo pareigas.

⁵⁰⁵ New York Stock Exchange. NYSE: Corporate Governance Guide [interaktyvus. Žiūrėta 2017 m. sausio 25 d.]. Prieiga per internetą: <https://www.nyse.com/publicdocs/nyse/listing/NYSE_Corporate_Governance_Guide.pdf>, p. vi, 47.

sės srityje pagrindinėje Delavero valstijoje⁵⁰⁶, tiek ir valstijų įstatymų leidėjams skirtame MBCA⁵⁰⁷. Nepaisant to, vyraujančios pasaulinės tendencijos iš dalies paveikė ir JAV doktrininę poziciją, kurioje pastaruoju metu teigiama, kad radikali akcininkų pirmenybės teorija (kuri labai stipriai koncentruojasi į akcininkų naudą maksimizavimą) neturėtų būti palaikoma⁵⁰⁸. Atsižvelgiant į senas akcininkų pirmenybės teorijos tradicijas JAV ši teorija turėtų būti laikoma vyraujančia daugelyje valstijų.

1.3.2. Jungtinė Karalystė

Nors iki praėjusio dešimtmečio bendrovių teisės reformos Jungtinėje Karalystėje vyravo akcininkų pirmenybės teorija⁵⁰⁹, tačiau, priėmus CA 2006, ši pozicija buvo iš dalies pakeista įstatymų leidėjo⁵¹⁰. CA 2006 172 straipsnio 1 dalyje įtvirtinta, kad bendrovės valdymo organo nariai privalo veikti sąžiningai ir tokiu būdu, kad bendrovę sėkmingai valdant būtų kuriama nauda visiems akcininkams. Tame pačiame straipsnyje nustatyta, kad bendrovės valdymo organo nariai turi atsižvelgti, tarp kitų dalykų, ir į priimamų sprendimų ilgalaikius padarinius, bendrovės darbuotojų interesus, tiekėjus, klientus, vietinę bendruomenę ir aplinkosauginius reikalavimus. Kaip matyti iš Jungtinės Karalystės įstatymų leidėjo pozicijos, rengiant CA 2006 pasirinkta racionalioji akcininkų interesų teorija⁵¹¹. Tokia pati pozicija yra įtvirtinta ir Jungtinės Karalystės BVK, kuris duoda nuorodą į atitinkamus CA 2006 straipsnius⁵¹².

1.3.3. Lietuvos Respublika

Siekiant nustatyti, kuri koncepcija vyrauja Lietuvoje, reikėtų pradėti nuo CK 2.87 straipsnio, kuriame juridinių asmenų valdymo organų narių pareigos išdėstytos juridinio asmens atžvilgiu⁵¹³, ir 2.34 straipsnio 3 dalies, kurioje teigiama, kad privačių juridinių

⁵⁰⁶ LYMAN, P. Q. J. Unsettledness in Delaware Corporate Law: Business Judgment Rule, Corporate Purpose. *Delaware Journal of Corporate Law*, 2013, No. 38, p. 439–449.

⁵⁰⁷ CAHN, A.; DONALD, D. C. *Comparative Company Law: Text and Cases on the Laws Governing Corporations in Germany, the UK and the USA*. Cambridge: Cambridge University Press, 2010, p. 336.

⁵⁰⁸ MILLON, D. Radical Shareholder Primacy. *University of St. Thomas Law Journal*, 2013, Vol. 10, No. 4, p. 1035–1039.

⁵⁰⁹ The Committee on Corporate Governance. Final Report, 1998 [interaktyvus. Žiūrėta 2017 m. sausio 25 d.]. Prieiga per internetą: <<http://www.ecgi.org/codes/documents/hampel.pdf>>, p. 11, paragrafas 1.16. Šioje ataskaitoje buvo nurodyta, kad pagrindinis visų bendrovių tikslas yra išsaugoti akcininkų investicijas ir kurti papildomą vertę akcininkams.

⁵¹⁰ SIEMS, M. *Convergence in Shareholder Law*. Cambridge: Cambridge University Press, 2008, p. 176.

⁵¹¹ CA 2006 aiškinamasis raštas [interaktyvus. Žiūrėta 2017 m. sausio 25 d.]. Prieiga per internetą: <<http://www.legislation.gov.uk/ukpga/2006/46/notes/contents>>, p. 50, paragrafas 325.

⁵¹² Financial Reporting Council. The UK Corporate Governance Code, 2016 [interaktyvus. Žiūrėta 2017 m. sausio 25 d.]. Prieiga per internetą: <<https://www.frc.org.uk/Our-Work/Publications/Corporate-Governance/UK-Corporate-Governance-Code-2014.pdf>>, p. 7.

⁵¹³ Tiek pareiga veikti sąžiningai ir protingai, tiek pareiga būti lojaliam, tiek ir pareiga vengti interesų konfliktų yra skirtos bendrai juridiniam asmeniui, o ne konkrečiai interesų turėtojų grupei.

asmenų tikslas yra tenkinti privačius interesus. Ši pozicija yra patikslinama ABĮ 19 straipsnio 8 dalyje, kurioje įtvirtinta nuostata, kad bendrovės valdymo organai privalo veikti bendrovės ir jos akcininkų naudai. Analizuojant šiuos du teisės aktus būtų galima daryti preliminarią išvadą, kad įstatymų leidėjas bendrovių interesą sutapatino su akcininkų interesais, todėl turėtų vyravoti stipri akcininkų pirmenybės teorija. Tokia pozicija ilgą laiką vyravo ir teismų praktikoje, kurioje buvo konstatuojama, kad: 1) vadovas, privalo būti maksimaliai atidus bei rūpestingas ir daryti viską, kas nuo jo priklauso, kad būtų užtikrinti įmonės ir jos akcininkų interesai⁵¹⁴; 2) bendrovės valdymo organų narių veiksmai privalo atitikti pelno siekimo ar jo maksimalaus siekimo reikalavimus⁵¹⁵; 3) valdymo organas neturėtų veikti priešingai bendrovės, kaip pelno siekiančio asmens, veiklos tikslams⁵¹⁶. Nuo 2010 m. teismų praktikoje situacija pradėjo keistis ir teismo pozicija pradėjo svyruoti link interesų turėtojų koncepcijos (kartais netgi labai kardinalios): 1) bendrovė privalo veikti atsižvelgdama į visų suinteresuotų asmenų, įskaitant ir kreditorių, interesus, o bendrovės vadovas privalo šiuos interesus derinti ir siekti jų pusiausvyros⁵¹⁷; 2) vadovai fiduciarines pareigas bendrovei veikiant įprastai turi pačiai bendrovei, tačiau, susidūrus su finansiniais sunkumais, fiduciarinės pareigos atsiranda ir kreditoriams⁵¹⁸; 3) bendrovės veikloje privalo atsižvelgti ir į darbuotojų interesus⁵¹⁹. Iš analizuotos teismų praktikos galima daryti išvadą, kad ji nėra pakankamai sisteminga, nes teismai skirtingai ir dažnai be gilesnio metodologinio pagrindo taiko skirtingas koncepcijas⁵²⁰.

Doktrina Lietuvoje šiuo klausimu taip pat nėra nuosekli. Tam tikrais atvejais teigiama, kad privačių interesų tenkinimas yra vienintelė bendrovės priedermė⁵²¹, tačiau kartu nu-

⁵¹⁴ LAT, 2006 m. gegužės 25 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-7-266/2006.

⁵¹⁵ LAT, 2008 m. vasario 11 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-73/2008. Tai gana griežta teismo pozicija, kuri palaiko griežtą akcininkų interesų teoriją, kai vienintelis bendrovės tikslas yra siekti maksimalaus pelno. Šioje byloje teismas taip pat pasisakė apie akcininko turtinį interesą gauti kuo didesnę naudą ir apie tokio intereso pažeidimą, jeigu sudaromi ekonomiškai nenaudingi sandoriai bendrovės vardu.

⁵¹⁶ LAT, 2009 m. lapkričio 20 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-7-444/2009.

⁵¹⁷ LAT, 2011 m. kovo 25 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-130/2011. Šioje byloje sukurta labai stipri pareiga vadovui derinti skirtingus interesus, tačiau nėra aišku, kaip vadovai tokią pareigą turėtų įgyvendinti. Taip pat reiktų pažymėti, kad daugelis bylų šiame kontekste yra susijusios su kreditorių interesų apsauga, todėl, manytina, kad teismo pasisakymai dėl kitų interesų turėtojų yra labiau teoriniai pamąstymai, kurie nėra pagrįsti faktine problemine situacija.

⁵¹⁸ LAT, 2012 m. gruodžio 1 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-19/2012; LAT, 2015 m. gegužės 29 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-331-695/2015. Ši teismo pozicija atitinka šiuolaikinės bendrovių teisės principus, kad bendrovės kontrolės teisės (ir atitinkamai bendrovės valdymo organo pareigos) seka paskui likutinės vertės turėtojus, kuriais bendrovės nemokumo atvejais tampa kreditoriai. Žiūrėti: EASTERBROOK, F. H.; FISCHER, D. R. *The Economic Structure of Corporate Law*. Cambridge: Harvard University Press, 1991, p. 69.

⁵¹⁹ LAT, 2014 m. rugsėjo 12 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-389/2014.

⁵²⁰ Kartais susidaro įspūdis, kad viena ar kita koncepcija yra taikoma ar vadovaujama jos postulatais nežinant arba nesuprantant, kad atitinkama koncepcija yra vadovaujama.

⁵²¹ MIKELĖNAS V., et al. *Lietuvos Respublikos civilinio kodekso komentaras. Antroji knyga. Asmenys*. Vilnius: Justitia, 2002, p. 99.

rodoma, kad, siekiant pelno, turėtų būti atsižvelgiama ir į kreditorių, darbuotojų, vietos bendruomenės, klientų ir kitų interesų grupių lūkesčius⁵²². Iš esmės matyti, kad Lietuvos doktrinoje pateikiamos dviejų teorinių požiūrių pozicijos, t. y. akcininkų pirmenybės teorija ir interesų turėtojų koncepcija, tačiau nėra nurodoma, kaip konkrečiai turėtų būti suprantamas bendrovės interesas: ar tai tik akcininkų interesas ir bendrovė turėtų būti valdoma taip, kad teiktų kuo didesnę naudą akcininkams, ar bendrovės interesas suprantamas plačiau ir turėtų apimti ne tik akcininkų, bet ir bent jau kreditorių ir darbuotojų interesus.

Iš pirmiau pateiktos analizės daryti vienintelę išvadą, kokia koncepcija vadovaujasi Lietuvos įstatymų leidėjas ir teismų praktika, yra sudėtinga. Neapibrėžtumas ir tai, kad nėra aiškios krypties, tiek teismų praktikoje, tiek ir doktrinoje apsunkina bendrovių reglamentavimą ir atitinkamų teisinių nuostatų taikymą praktiškai, pavyzdžiui, sudėtingiau vertinti bendrovės valdymo organų veiksmus ir pareigų vykdymą.

1.3.4. Nyderlandų Karalystė

Tradiciškai Nyderlanduose vyrauja suinteresuotų asmenų teorija, pagal kurią reikalaujama priimant sprendimus (tiek valdymo, tiek priežiūros organuose) atsižvelgti į visų interesų turėtojų interesus⁵²³. Dėl šios priežasties bendrovės valdymo organas nėra pavaldus vien tik akcininkams, o turi saugoti bendrovės interesus (*belang van de vennootschap*), į kuriuos patenka akcininkai, darbuotojai, kreditoriai ir visa įmonių grupė⁵²⁴. BW 2:129 straipsnio 5 dalyje ir 2:139 straipsnio 5 dalyje nurodyta, kad valdymo organo nariai savo pareigas privalo vykdyti bendrovės interesais⁵²⁵. Tokia pati pozicija išdėstyta ir Nyderlandų BVK, kurio preambulėje teigiama, kad bendrovėse turi būti derinami visų interesų turėtojų interesai, o valdymo ir priežiūros organai atsako už tokių interesų derinimą, kad ilguoju laikotarpiu būtų sukurta didesnė bendrovės pridėtinė vertė (akcininkų interesas nėra pabrėžiamas)⁵²⁶.

⁵²² MIKELĖNAS, V., et al. *Lietuvos Respublikos civilinio kodekso komentaras. Antroji knyga. Asmenys*. Vilnius: Justitia, 2002, p. 119.

⁵²³ Pažymėtina, kad Nyderlandų teismai taip pat palaiko tokią poziciją ir sprendimus dėl bendrovės strategijos priskiria išskirtinai valdymo organo kompetencijai (tam tikrais atvejais netgi neleidžia akcininkams įtraukti naujų klausimų į visuotinio akcininkų susirinkimo darbotvarkę). Plačiau žiūrėti: RAAIJMAKERS, G.; BECKERS, J. Netherlands. In *The corporate governance review*. Edited by CALKOEN, W. J. London: Law Business Research, 2016, p. 306–307, 309, 318.

⁵²⁴ MULLER, M. H. *Corporate Law in the Netherlands*. Haga: Kluwer Law International, 2013, p. 2–3, 95–96. Mokslininkai nurodo, kad Nyderlandų teismai taip pat leidžia valdymo organams priimti sprendimus, kurie neatitinka akcininkų interesų, jeigu tai tenkina bendrovės interesus. Amsterdamo apeliacinio teismo įmonių skyriaus (Ondernemingskamer van het gerechtshof te Amsterdam) 2003 m. kovo 13 d. sprendimas, NJ 2003, 1982 m. kovo 11 d. sprendimas, NJ 1983.

⁵²⁵ Mokslininkai pažymi, kad pastaruoju metu vis didesnę reikšmę įgyja racionalioji akcininkų interesų teorija. NOWAK, R. G. J. Corporate Boards in the Netherlands. In *Corporate Boards in Law and Practice: A Comparative Analysis in Europe*. Edited by DAVIS, P. et al. Oxford: Oxford University Press, 2013, p. 435–436.

⁵²⁶ De Nederlandse Corporate Governance Code. *De Monitoring Commissie Corporate Governance Code*, 2016 [interaktyvus. Žiūrėta 2017 m. sausio 25 d.]. Prieiga per internetą: <<http://www.commissiecorporategovernance.nl/download/?id=3367>>.

1.3.5. Prancūzijos Respublika

Vienas iš pagrindinių Prancūzijos bendrovių teisės principų yra tai, kad tiek bendrovės valdymo organo nariai, tiek ir kontroliuojantys akcininkai privalo veikti bendrovės interesais (pranc. *l'intérêt social*), kurie gali skirtis nuo akcininkų interesų⁵²⁷. Toks principas kyla iš Prancūzijos CK⁵²⁸. Prancūzijoje bendrovės valdymo organo nariai privalo veikti geriausiaisiais bendrovės interesais, todėl privalo paisyti ne pavienių akcininkų interesų, o bendrų visų akcininkų interesų⁵²⁹. Maža to, bendrovės interesas dažniausiai suprantamas kaip tam tikras savitas interesas, kuris skiriasi nuo akcininkų, darbuotojų, kreditorių, klientų, tiekėjų ir kitų suinteresuotų asmenų interesų, tačiau kartu išreiškiantis bendrą visų suinteresuotų asmenų interesą⁵³⁰. Prancūzijos BVK taip pat nurodyta, kad bendrovės valdymo organo nariai privalo veikti bendrovės interesais, tačiau šie bendrovės interesai nėra detalizuoti, taip pat nėra konkrečiai įvardyti akcininkų interesai⁵³¹. Prancūzijos mokslininkai nurodo, kad iš viso Prancūzijoje yra trys kryptys kalbant apie bendrovės interesą, tačiau iš teismų praktikos kol kas dar nėra galimybės nustatyti vyraujančio požiūrio⁵³². Iš pirmiau nurodytų Prancūzijos teisės aktų nuostatų ir doktrinos pozicijos sudėtinga daryti konkrečias išvadas, kokią poziciją palaiko Prancūzijos įstatymų leidėjas, tačiau, vertinant tai, kad visai neseniai buvo laikomasi akcininkų pirmenybės teorijos, manytina, kad racionaliosios akcininkų interesų teorijos taikymas būtų saugiausias atsakymas⁵³³.

1.3.6. Švedijos Karalystė

ABL 8 skyriaus 41 straipsnyje įtvirtinta, kad bendrovės valdymo organas privalo veikti tokiu būdu ir priimti tokius sprendimus, kad atskiriems akcininkams ar bet kuriems kitiems tretiesiems asmenims nebūtų suteikta nepagrįsto pranašumo kitų bendrovės

527 GAINET, C. Controlling Shareholders' Fiduciary Duties Owed to Minority Shareholders – A Comparative Approach: The United States and France. In *Advances in Business Ethics Research*. Edited by CRESSY, R.; CUMMING, D.; MALLIN, Ch. DORDRECHT: Springer, 2013, p. 158–159.

528 Prancūzijos KK 1848 straipsnyje nurodyta, kad juridinių asmenų valdymo organai privalo veikti pagal tokių juridinių asmenų interesus.

529 Vienot I report. The Boards of Directors of Listed Companies in France, 1995 [interaktyvus. Žiūrėta 2017 m. sausio 25 d.]. Prieiga per internetą: <http://www.ecgi.org/codes/documents/vienot1_en.pdf>, p. 12.

530 Ibidem, p. 7.

531 Prancūzijos BVK, p. 4, principas 5.1.

532 DERVOGNE, C. Directors' duties and liability in France. In *Study on directors' duties and liability prepared for the European Commission DG Markt. Annex*. Carsten Gerner-Beuerle, C.; Paech, Ph.; Schuster, E. Ph. 2013, p. 298–299. Pagal pirmąjį požiūrį bendrovės interesas yra sutapatinamas su akcininkų (kaip klasės) interesais. Antrasis požiūris, galimai vyraujantis, kad bendrovė turi atskirą savo interesą, kurio valdymo organo nariai privalo siekti. Trečiasis požiūris yra panašus į suinteresuotų asmenų ir racionaliąją akcininkų interesų teorijas.

533 Taip pat žiūrėti: SIEMS, M. *Convergence in Shareholder Law*. Cambridge: Cambridge University Press, 2008, p. 177.

akcininkų ar netgi pačios bendrovės sąskaita. Švedijos BVK taip pat nustatyta⁵³⁴, kad bendrovės turi būti valdomos atsakingai, efektyviai ir geriausiai akcininkų interesais. Taigi Švedijoje bendrovės interesai suprantami akcininkų pirmenybės teorijos kontekste, todėl bendrovės valdomos taip, kad būtų kuo didesnis pelnas jų akcininkams⁵³⁵. Tokią poziciją gali patvirtinti tiek bendrovių teisės mokslininkai⁵³⁶, tiek ir Švedijoje atlikti empiriniai tyrimai⁵³⁷.

1.3.7. Vokietijos Federacinė Respublika

Iki 1965 m. pareiga atsižvelgti ne tik į akcininkų, bet ir į kitų interesų turėtojų interesus buvo įtvirtinta AktG⁵³⁸. Nors dabar atviro tipo bendrovės reguliuojantys teisės aktai įtvirtina tik bendrą principą dėl valdybos pareigos valdyti bendrovę⁵³⁹, tačiau mokslininkai įsitikinę, kad interesų turėtojų teorijos taikymas Vokietijoje yra toks akivaizdus ir įsišaknijęs, kad atskirai dėl to pasisakyti įstatymų leidėjui nėra būtinybės⁵⁴⁰. Unikalus Vokietijos požiūris į darbuotojų dalyvavimą valdant bendroves tik sustiprina mokslininkų pateiktą nuomonę⁵⁴¹. Tokią poziciją iš dalies pagrindžia ir Vokietijos BVK 4.1.1 punktas, pagal kurį valdyba privalo vadovautis bendrovės interesais ir atsižvelgti į akcininkų, darbuotojų, visuomenės ir kitų interesų turėtojų interesus. Reikia pažymėti, kad akcininkų interesai nėra pabrėžiami ar išskiriami kaip vyraujantys (nei trumpuoju, nei ilguoju laikotarpiu). Dėl šių priežasčių bendrovės interesas (vok. *Unternehmensinteresse*) yra suprantamas akcininkų interesų teorijos kontekste, t. y. apima ne tik akcininkus, bet ir darbuotojus, kreditorius ir kitus suinteresuotus asmenis.

⁵³⁴ Švedijos BVK, p. 2.

⁵³⁵ Šioje vietoje būtina pažymėti, kad akcininkai Švedijoje turėtų būti suprantami kaip grupė, o ne pavieniai kontroliuojantys akcininkai. Dėl šios priežasties bendrovės interesai turėtų būti suprantami kaip bendrovės akcininkų klasės interesai.

⁵³⁶ HEMSTRÖM, C.; GIERTZ, M. Sweden. In *International Encyclopaedia for Corporations & Partnerships*. Edited by GEENS, K. Leiden: Kluwer Law International, 2015, p. 76.

⁵³⁷ ADAMS, R. B.; LICHT, A. N.; SAGIV, L. Shareholders and stakeholders: How do directors decide? *Strategic management*, 2011, Vol. 32, No. 12, p. 1331–1355.

⁵³⁸ SIEMS, M. *Convergence in Shareholder Law*. Cambridge: Cambridge University Press, 2008, p. 176.

⁵³⁹ AktG 76 straipsnis.

⁵⁴⁰ FLEISCHER, H. A Guide to German <...>, p. 18–19; CAHN, A.; DONALD, D. C. *Comparative Company Law: Text and Cases on the Laws Governing Corporations in Germany, the UK and the USA*. Cambridge: Cambridge University Press, 2010, p. 335.

⁵⁴¹ Specialus įstatymas nustato, kad bendrovėse, kuriose dirba daugiau kaip 2 000 darbuotojų, pusė stebėtojų tarybos narių turi būti išrinkta darbuotojų (pirmininkas turi lemiamą balsą), o bendrovėse, kur yra 20 000 darbuotojų, stebėtojų tarybą turi sudaryti ne mažiau kaip 20 narių. Šiek tiek mažesni reikalavimai yra nustatyti bendrovėms, kuriuose dirba nuo 500 iki 2 000 darbuotojų. Plačiau žiūrėti: ANDENAS, M.; WOOLDRIDGE, F. *European Comparative Company Law*. Cambridge: Cambridge University Press, 2009, p. 430–433.

1.3.8. Apibendrinimas ir diskusija

Daugelis analizuotų valstybių turi tvirtą teorinį pagrindą, kuriuo yra pagrįsta įstatyminė teisinė bazė ir teismų praktika. Tokia situacija sukuria teisinį tikrumą ir pagrįstus lūkesčius dėl bendrovių reglamentavimo teisinės aplinkos. Nors kiekviena valstybė turi prisitaikiusi jai priimtina teoriją, kuri atitinka tarp reguliuojamų subjektų susiklosčiusius teisinius santykius, tačiau visose dominuoja viena iš trijų pagrindinių teorijų atmainų: akcininkų pirmenybės teorija, suinteresuotų asmenų teorija arba racionalioji akcininkų interesų teorija.

Moksliniu požiūriu, siekiant vientisumo ir sistemiskumo šiuo klausimu ir atsižvelgiant į iki šiol formuojamą LAT praktiką, manytina, kad Lietuvoje būtų tikslingiausia pradėti formuoti racionalią akcininkų pirmenybės teoriją. Tokią poziciją galima pagrįsti keliais argumentais. Pirma, daugelis analizuotų jurisdikcijų yra atsisakiusios grynos akcininkų pirmenybės teorijos. Pavyzdžiui, Prancūzijoje pradėta nukrypti nuo akcininkų pirmenybės koncepcijos ir linkstama prie racionaliosios akcininkų interesų teorijos, o Vokietijoje ir Nyderlanduose vyrauja gana stipri suinteresuotų asmenų koncepcija. Netgi bendrosios teisės sistemos šalininkė Jungtinė Karalystė 2006 m. reformos metu perėjo prie racionalaus akcininkų interesų modelio, kuris buvo įtvirtintas pozityviojoje teisėje, o Jungtinėse Amerikos Valstijose vyraujanti akcininkų pirmenybės teorija taip pat yra kvestionuojama⁵⁴². Manytina, kad šiuo metu yra tvirtos tendencijos Europos regione pereiti prie racionalaus akcininkų interesų modelio.

Antra, Lietuvos teismų praktika, kaip parodė atliktas tyrimas, taip pat keičiasi. Pereinama nuo griežto akcininkų pirmenybės modelio prie kol kas dar neišgrynintos pozicijos, kurioje aiškiai yra išreikštas tik kreditorių interesas. Atsižvelgiant į tai, kad yra bylų, kur minimi ir darbuotojų interesai, manytina, kad teismų praktikoje neketinama apsiriboti akcininkų ir kreditorių interesais. Siekiant didesnio nuoseklumo ir laikantis Lietuvos teismų praktikoje vyraujančių tendencijų racionalaus akcininkų interesų modelio pasirinkimas būtų palankus dabartinėje Lietuvos bendrovių teisės raidos stadijoje.

Trečia, Lietuvos bendrovių teisės doktrinoje kol kas nėra nusistovėjusios pozicijos, todėl reikia manyti, kad nuosaiki doktrininė kryptis būtų pats palankiausias pasirinkimas.

Racionaliosios akcininkų interesų teorijos įtvirtinimas Lietuvoje reikštų, kad akcininkų interesai turėtų vyrauti ilguoju laikotarpiu ir jie turėtų būti suprantami kaip galutinis ir pagrindinis bendrovės veiklos tikslas. Tačiau trumpuoju laikotarpiu į akcininkų interesus galėtų būti neatsižvelgiama, jeigu būtina patenkinti kitų susijusių asmenų interesus, kurių nepatenkinus būtų neįmanoma užtikrinti bendrovės sėkmingos veiklos ir atitinkamai ilgalaikių akcininkų interesų.

Vis dėlto racionaliąją akcininkų interesų teoriją įvilkus į teisinius argumentus, bendrovės valdymo organo nariai fiduciarines pareigas turėtų turėti bendrovei, o ne kitiems

⁵⁴² SIEMS, M. *Convergence in Shareholder Law*. Cambridge: Cambridge University Press, 2008, p. 179–180.

subjektams, įskaitant ir akcininkus. Ekonominiu požiūriu bendrovės interesai gali pasireikšti arba kaip akcininkų interesai, arba kaip kreditorių interesai, arba netgi kaip kitų suinteresuotų asmenų interesai. Tačiau teisiniu požiūriu valdymo organo narių pareigos turėtų būti skirtos bendrovei.

Darytina išvada, kad, siekiant ilgalaikio, nuoseklaus ir patvaraus bendrovių teisės reglamentavimo, įstatymų leidėjui rekomenduotina kryptingai pasirinkti teorinį pagrindą, kuris suteiktų apibrėžtumą teisę taikantiems ir teisę aiškinantiems subjektams. Tokiu teoriniu pagrindu rekomenduotina laikyti racionaliąją akcininkų interesų teoriją.

1.4. Bendrovių teisės nuostatų dispozityvus pobūdis ir reguliavimo metodas

Civilinės teisės normos gali būti dispozityvios (arba įgalinančios) ir imperatyvios⁵⁴³. Dispozityvios taisyklės sudaro galimybių teisės subjektams patiems reguliuoti tarpusavio teisinius santykius taip, kaip jiems atrodo geriausia, o imperatyvios nuostatos taikomos visais atvejais, nesvarbu, dėl ko subjektai yra susitarę. Romėnų teisės tradicijos teisinėse sistemose buvo perimtas civilinės teisės postulatas, kad teisė turi pasiūlyti tik bendrus reguliavimo rėmus, kuriuose civilinių teisinių santykių dalyviai galėtų veikti, tačiau toks reguliavimas neturėtų riboti sutarčių laisvės principo (suprantamo plačiai)⁵⁴⁴. Tai reiškia, kad net ir esama akivaizdi teisės subjektų nelygybė (pavyzdžiui, dėl to, kad viena civilinio teisinio santykio šalis turi daugiau teisių) negali būti pagrindas paminti pamatinį civilinės teisės reguliavimo metodą ir drausti arba neproporcingai riboti tokius civilinius teisinius santykius. Pavyzdžiui, pagrindžiančių šias idėjas, galima rasti sutarčių teisėje, kur, norint nuginčyti ir pripažinti sandorius negaliojančiais, būtina įrodyti CK nustatytus pagrindus, pavyzdžiui, jeigu buvo iš esmės suklysta sudarant sandorį (CK 1.90 straipsnis) arba atstovas viršijo jam suteiktus įgaliojimus (CK 1.92 straipsnis). Taigi civilinio teisinio reguliavimo pirminis pradžios taškas yra būtent dispozityvus reguliavimo metodas.

Bendrovių teisė yra civilinės teisės dalis⁵⁴⁵, todėl ji turėtų būti reguliuojama pirmiausia vadovaujantis pagrindiniu civilinės teisės reglamentavimo metodu, o būtent dispozi-

⁵⁴³ BOUCEKKINE, R. *et al.* Contract Rules in Codes and Statutes: Easing Business Across the Cleavages of Legal Origins. In *Institutional Competition between Common Law and Civil Law*. SCHMIEGELOW, M.; SCHMIEGELOW, H. (Editors). Berlin: Springer-Verlag, 2014, p. 43. Plačiau apie dispozityvias, įgalinančias ir imperatyvias bendrovių teisės nuostatas žiūrėti: BACHMANN, G. *et al.* *Regulating the Closed Corporation*. Berlin: Walter de Gruyter, 2014, p. 18–25.

⁵⁴⁴ ZIMMERMANN, R. *The Law of Obligations: Roman Foundations of the Civilian Tradition*. Oxford: Clarendon Press, 1996, p. 258–259.

⁵⁴⁵ Šią aksiomą atspindi ir analizuojamų jurisdikcijų pasirinktas reguliavimo būdas. Pavyzdžiui, Nyderlanduose bendrovių teisė reglamentuota antrojoje BW knygoje. Lietuvoje lygiai taip pat – dalis CK nuostatų taikytinos tiek atvirosioms, tiek uždarosioms bendrovėms.

tyvaus reguliavimo metodu. Civiliniuose santykiuose dalyvaujantys subjektai reguliuodami tarpusavio santykius sutartiniais būdais (bendrovė pagal vyraujančias ekonomines teorijas taip pat gali būti traktuojama kaip tam tikras sutarčių, tačiau nebūtinai teisinių, tinklas)⁵⁴⁶ susiduria su realybe, kad nė vienas sandoris negali būti visiškai baigtas (angl. *incomplete contracts*)⁵⁴⁷. Netgi bendrovės įstatai⁵⁴⁸ negali būti sukurti tokie, kurie apimtų visas įmanomas situacijas tarp bendrovėje veikiančių subjektų – visuomeniniai santykiai keičiasi per daug greitai, kad tokį žygdarbį būtų įmanoma atlikti idealiai. Bendrovės, kaip tam tikro nebaigto sutartinio darinio, teorija leidžia geriau identifikuoti, kokios teisinės priemonės labiausiai tinka skirtingų bendrovės veikiančių subjektų susiklostantiems teisiniams santykiams reguliuoti bei užpildyti galimas tokių santykių reguliavimo spragas⁵⁴⁹. Dėl šios priežasties civilinės teisės tradicijas puoselėjančios valstybės yra pasirinkusios teisės aktuose nustatyti taisykles pagal nutylėjimą (angl. *default rules*), kurios taikomos visais atvejais, jeigu bendrovės steigimo dokumentuose nėra nurodyta išimčių. Bendrosios teisės jurisdikcijose vyraujantis principas, kad taikomos tik tarp civilinių teisinių santykių subjektų sulygotos sąlygos, lėmė, jog įstatymų leidėjas renkasi nustatyti modelinius bendrovių steigimo dokumentus⁵⁵⁰. Taigi yra du požiūriai, kaip galima reglamentuoti bendrovių teisėje susiklostančius civilinius teisinius santykius. Autorių nuomone, šie du požiūriai nepaneigia vienas kito, bet, atvirkščiai, turėtų būti traktuojami kaip vienas kitą papildantys, ir įstatymų leidėjas galėtų juos taikyti kartu.

546 LAURAITYTĖ, E. Sutartinės bendrovės teorijos susiformavimas ir sutartinė bendrovės prigimtis. *Teisė. Mokslo darbai*, 2014, t. 90, p. 142–157.

547 Yra nemažai sandorio nebaigtumo priežasčių, pavyzdžiui, tai gali būti ekonomiškai neefektyvu arba netgi neįmanoma. Plačiau žiūrėti: WILLIAMSON, O. Transaction Cost Economics. In *Handbook of Industrial Organization. Volume 1*. SCHMALENSEE, R.; WILLIG, R. D. (Editors). Oxford: Elsevier, 1989, p. 139–140.

548 Pagal vyraujančias ekonomines teorijas bendrovių teisės srityje bendrovės įstatai turėtų būti laikomi kaip tam tikra sutartis (ne teisiniu, bet ekonominiu požiūriu). Sutartis pagal šias teorijas apibūdinama kaip ilgalaikiai santykiai, kuriems būdinga asimetrinė informacija (kai santykio šalys turi skirtingą informaciją apie atitinkamą santykį), atitinkamo santykio atžvilgiu kartu egzistuoja ir monopolija, ir monopsonija bei vyrauja oportunistinis santykio dalyvių elgesys. Plačiau žiūrėti: KORNHAUSER, L. A. The Nexus of Contracts Approach to Corporations: A Comment on Easterbrook and Fischel. *Columbia Law Review*, 1989, Vol. 89, No. 7, p. 1449–1460; ORTS, E. W. Shirking and Sharking: Agency Law, Agency Costs, and Dual Theory of the Firm. *Yale Law & Policy Review*, 1998, Vol. 16, No. 2, p. 292; BAINBRIDGE, S. M. The Board of Directors as Nexus of Contracts. *Iowa Law Review*, 2002, Vol. 88, No. 1, p. 10. Žinoma, teisiniu požiūriu bendrovės įstatai kvalifikuojami kitaip. Plačiau žiūrėti: MIKALONIENĖ, L. Bendrovės įstatų teisinė prigimtis. *Verslo ir teisės aktualijos. Mokslo darbai*, 2011, Nr. 6 (2), p. 265–285.

549 MCCAHERY, J. A.; VERMEULEN, E. P. M. *Corporate Governance of Non-Listed Companies*. Oxford: Oxford University Press, 2008, p. 22–24.

550 BOUCEKINE, R., et al. Contract Rules in Codes and Statutes: Easing Business Across the Cleavages of Legal Origins. In *Institutional Competition between Common Law and Civil Law*. SCHMIEGELOW, M.; SCHMIEGELOW, H. (Editors). Berlin: Springer-Verlag, 2014, p. 43. Jungtinės Karalystės įstatymų leidėjas yra įtvirtinęs modelinius steigimo dokumentus tiek atviro tipo, tiek uždaro tipo bendrovėms, jie yra taikomi visoms bendrovėms automatiškai, jeigu steigėjai nepasirenka netaikyti ar nukrypti nuo modelinių steigimo dokumentų. Žiūrėti: Companies (Model Articles) Regulations 2008 (SI 2008/3229).

Šiame kontekste įstatymų leidėjas taip pat turėtų atsakyti į klausimus⁵⁵¹, koks yra bendrovių teisės tikslas ir ko yra siekiama bendroves reglamentuojančiais teisės aktais⁵⁵². Šie klausimai turėtų būti užduodami ir atsakymai vertinami atsižvelgiant į valstybėje esamą nuosavybės struktūrą (ji išskaidyta ar koncentruota). Vertinant moksliniu požiūriu, bendrovių teisės reglamentavimas turėtų pasiekti du tikslus: pirma, sudaryti galimybių visiems norintiems subjektams pasirinkti juridinio asmens formą, atitinkančią visus penkis bendrovę apibūdinančius požymius, ir, antra, sumažinti civilinių teisinių santykių subjektams tenkančias sąnaudas veiklą vykdant pasirinkus bendrovės teisinę formą⁵⁵³. Būtent antrasis bendrovių teisės tikslas turėtų siekti subalansuoti ir sumažinti galimus neigiamus atskirų bendrovėse veikiančių subjektų oportunistinio elgesio padarinius⁵⁵⁴. Minėta, kad dauguma nuostatų turėtų būti dispozityvios ir leisti teisės subjektams nukrypti nuo įstatymų leidėjo numatyto „geriausio“ varianto, nes kiekviena situacija yra unikali ir tik patys civilinių teisinių santykių subjektai gali žinoti, kaip tinkamai reguliuoti tarpusavio santykius⁵⁵⁵. Tik tais atvejais, kai yra identifiukuotas aiškus reguliavimo tikslas ir gėris, kurį įstatymas turėtų saugoti, bendrovių teisėje galėtų būti pasirenkamas imperatyvus reguliavimas nustatant arba aiškias elgesio taisykles, arba standartus⁵⁵⁶. Pavyzdžiui, tai gali būti dažnai pasitaikančios fiduciarinių pareigų pažeidimo situacijos, kurias aiškiau apibrėžus, būtų lengviau nagrinėti bylas teismuose⁵⁵⁷.

⁵⁵¹ Bendrovių teisės reguliavimo tikslai turėtų būti skirti suteikti tam tikrą ekonominę naudą rinkos dalyviams. BACHMANN, G., *et al. Regulating the Closed Corporation*. Berlin: Walter de Gruyter, 2014, p. 13–15.

⁵⁵² Pavyzdžiui, tai gali būti smulkiųjų akcininkų ar kreditorių apsauga. Tačiau tai turi būti pamatuota, subalansuota ir mokslinių tyrimų nustatyta apsauga, o ne vien deklaratyvios imperatyvios nuostatos, sukuriančios papildomą administracinę našą bendrovių teisėje. Teisės doktrinoje teigiama, kad bendrovių teisė turi mažinti visas tris interesų konfliktų rūšis ir su jais susijusias rinkos dalyvių sąnaudas. Plačiau žiūrėti: BACHMANN, G., *et al. Regulating the Closed Corporation*. Berlin: Walter de Gruyter, 2014, p. 15; MILIAUSKAS, P. Interesų konfliktas: sąvoka ir galimi sprendimo būdai. *Mokslo darbai: Teisė*. Vilnius: Vilniaus universitetas, 2010, t. 75, p. 93–110.

⁵⁵³ ARMOUR, J.; HANSMANN, H.; KRAAKMAN, R. What is Corporate Law? In *The Anatomy of Corporate Law: A Comparative and Functional Approach*, 2nd ed. Edited by KRAAKMAN, R. *et al.* Oxford: Oxford University Press, 2009, p. 2.

⁵⁵⁴ Vyraujančioje bendrovių teisės doktrinoje yra skiriamos trys tokio elgesio formos: valdymo organų ir akcininkų interesų konfliktai, smulkiųjų ir kontroliuojančių akcininkų bei akcininkų ir kitų su bendrove susijusių asmenų (pavyzdžiui, kreditorių ar darbuotojų) interesų konfliktai. Plačiau žiūrėti: ARMOUR, J.; HANSMANN, H.; KRAAKMAN, R. Agency Problems and Legal Strategies. Iš *The Anatomy of Corporate Law: A Comparative and Functional Approach*, 2nd ed. Edited by KRAAKMAN, R. *et al.* Oxford: Oxford University Press, 2009, p. 35–53.

⁵⁵⁵ BACHMANN, G. *et al. Regulating the Closed Corporation*. Berlin: Walter de Gruyter, 2014, p. 15–17.

⁵⁵⁶ Plačiau žiūrėti: KAPLOW, L. Rules versus standards: An Economic Analysis. *Duke Law Review*, 1992, No. 42, p. 557–628. Pavyzdžiui, detalią taisyklę galima rasti ABĮ 65 straipsnio 1 dalyje, o standartą – CK 2.87 straipsnyje.

⁵⁵⁷ CAHN, A.; DONALD, D. C. *Comparative Company Law: Text and Cases on the Laws Governing Corporations in Germany, the UK and the USA*. Cambridge: Cambridge University Press, 2010, p. 337–338. Žinoma, toks reglamentavimas neturėtų tapti kazuistinis, tačiau, siekiant mažinti verslo sąnaudas, geriausia teismų praktika galėtų būti perkeliama į norminius teisės aktus kaip pavyzdinis sąrašas.

Dispozityvus reguliavimo metodus, ypač uždaro tipo bendrovių reglamentavimo, vyrauja ir lyginamosiose jurisdikcijose⁵⁵⁸. Vokietijoje situacija yra sudėtingesnė nei kitoje tirtose jurisdikcijose⁵⁵⁹, nes uždaro tipo ir atviro tipo bendrovių teisinis reguliavimas skiriasi iš esmės: GmbH vyrauja įgalinantis teisinio reglamentavimo variantas⁵⁶⁰, o AG labiau imperatyvus reglamentavimas⁵⁶¹, kuris leidžia nukrypti tik įstatymo numatytais atvejais⁵⁶². Prancūzijoje įstatymų leidėjas yra nustatęs ypač supaprastintą SARL teisinį reglamentavimą, o nuo modelinių steigimo dokumentų akcininkai gali nukrypti bendrovės registravimo metu⁵⁶³. Per pastarąjį dešimtmetį Prancūzijos bendrovių teisės reformų metu sudarytos galimybės steigti trečios formos bendrovę (SAS), kurios reglamentavimas yra daug paprastesnis nei SA⁵⁶⁴. Švedijos įstatymų leidėjo pasirinktas reglamentavimas leidžia akcininkams nukrypti nuo visų ABL nuostatų, kurios yra skirtos akcininkų interesų apsaugai arba reguliuoja santykius, susijusius su akcininkų teisėmis ir interesais, jeigu visi bendrovės akcininkai tam pritaria⁵⁶⁵. Jungtinė Karalystė, kaip bendrosios teisinės sistemos atstovė, yra pasirinkusi įgalinančio teisinio reglamentavimo variantą⁵⁶⁶, kuris visas teises reguliuoti bendrovėje veikiančių organų kompetencijų ir atliekamų funkcijų paskirstymą

⁵⁵⁸ Ypač tai pasakytina apie uždaro tipo bendroves.

⁵⁵⁹ Tai paaiškina vien faktas, kad Vokietijos bendrovių teisės nuostatos iš esmės nekeistos jau daugiau kaip šimtą metų. Žiūrėti: KULMS, R. *Legal Capital modernising the German GmbH*. In *Reforming the law of obligations and company law: studies in French and German law*. Edited by DORALT, W.; DESHAYES, O. Paris: Société de législation comparée, 2013, p. 109–110.

⁵⁶⁰ FLEISCHER, H. *A Guide to German <...>*, p. 14, 17. Iš esmės uždaro tipo bendroves reglamentuojantis GmbH nėra detalus, todėl paliekama daug laisvės teisės subjektams reguliuoti tarpusavio santykius. Tačiau, mokslininkų nuomone, toks „lengvas“ reguliavimas turi ir neigiamą savybę – kai susiduriama su problemine situacijomis, pagal analogiją taikomas AktG, kurio reguliavimo režimas yra daug griežtesnis.

⁵⁶¹ FLEISCHER, H. *A Guide to German <...>*, p. 20–21.

⁵⁶² AktG 23 straipsnio 5 dalis. Šiame straipsnyje taip pat nustatyta, kad AktG nereguliuojamais atvejais subjektai turi teisę numatyti tarpusavio santykius reguliuojančias nuostatas bendrovės steigimo dokumentuose.

⁵⁶³ COTIGA, A. *Company mobility and regulatory competition in the European Union and under French company law*. In *Reforming the law of obligations and company law: studies in French and German law*. Edited by DORALT, W.; DESHAYES, O. Paris: Société de législation comparée, 2013, p. 139–143. Reikia paminėti tai, kad kaip atsvarą imperatyviam SA reguliavimui Prancūzijos įstatymų leidėjas sukūrė naują teisinę bendrovės formą, kuri skirta nebiržinėms atviro tipo bendrovėms.

⁵⁶⁴ Vienas iš kertinių Prancūzijos įstatymų leidėjo tikslų bendrovių teisės srityje pastarąjį dešimtmetį buvo sukurti kuo patrauklesnį ir lankstesnį teisinį reglamentavimą. Naujosios formos įvedimas paskatino vėlesnes permainas ir SA bei SARL. Plačiau žiūrėti: GALLOIS-COICHET, D.; CAFFIN-MOI, M. *Key trends in French company law reforms over the last decade*. In *Reforming the law of obligations and company law: studies in French and German law*. Edited by DORALT, W.; DESHAYES, O. Paris: Société de législation comparée, 2013, p. 91–96.

⁵⁶⁵ HEMSTRÖM, C.; GIERTZ, M. Sweden. In *International Encyclopaedia for Corporations & Partnerships*. Chief ed. GEENS K. Leidenas: Kluwer Law International, 2015, p. 16. Švedijos mokslininkai taip pat pritaria, kad dažnai yra sudėtinga nuspręsti, kurios bendrovių teisė reglamentuojančios nuostatos yra imperatyvios, o kurios dispozityvios.

⁵⁶⁶ FRENCH, D.; RYAN, CH. L. *Company Law*. 33th ed. Oxford: Oxford University Press, 2016, p. 26, 28–29.

suteikia akcininkams⁵⁶⁷. Nors Nyderlanduose tradiciškai vyravo panašus principas kaip ir Lietuvoje, kad nukrypti nuo BW antrosios knygos nuostatų galima tik tada, kai tai padaryti leidžia konkreti teisės norma⁵⁶⁸, tačiau 2012 m. įsigaliojusi bendrovių teisės reforma didesnę svarbą suteikė neprivalomoms nuostatomis pagal nutylėjimą, kurios suteikė daugiau galimybių pritaikyti teisės normas pagal konkrečią situaciją⁵⁶⁹. Lietuvoje galiojančio ABĮ struktūra ir tam tikrų nuostatų formuluotės⁵⁷⁰ leidžia daryti išvadą, kad pasirinktas imperatyvus reguliavimo metodas, kuris leidžia nukrypti nuo tam tikrų įstatyme numatytų nuostatų tik tada, kai taip aiškiai leista padaryti⁵⁷¹.

Dėl šių priežasčių teisinis reguliavimas, kuris visas bendrovių teisės nuostatas pirmiausia traktuoja kaip imperatyvias be aiškaus tokio reglamentavimo metodo taikymo tikslo, ypač atsižvelgiant į Europoje vykstančias bendrovių teisės reformas⁵⁷², neturėtų būti vertinamas kaip pagrįstas ir tikslingas. Žinoma, šis požiūris turėtų būti taikomas pamatuotai, todėl tokiais bendrovių teisės aspektais, kaip antai valdymo organų ir akcininkų atsakomybės klausimai ar informacijos atskleidimo reikalavimai, kurie aiškiai skirti kitų suinteresuotų subjektų interesams apsaugoti, turėtų būti remiamasi ir imperatyviomis teisės normomis. Lygiai taip pat reglamentavimo metodas turėtų būti griežtesnis biržinėms atviro tipo bendrovėms, kurių akcijomis prekiaujama reguliuojamose rinkose.

⁵⁶⁷ Tradiciškai toks požiūris Jungtinėje Karalystėje suteikia plačias teises bendrovės akcininkams pasirinkti, kaip bendrovė bus valdoma, ir subalansuoti bendrovės valdymo teises pagal savo interesus. Tokią tradiciją iliustruoja ir faktas, kad CA 2006 detalai nereguliuoja nei valdymo organų, nei visuotinio akcininkų susirinkimo funkcijų. Plačiau žiūrėti: KERSHAW, D. *Company Law in Context: Text and Materials*. 2nd ed. Oxford: Oxford University Press, 2012, p. 191–194.

⁵⁶⁸ MULLER, M. H. *Corporate Law in the Netherlands*. Haga: Kluwer Law International, 2013, p. 29.

⁵⁶⁹ Kadangi naujasis teisinis reguliavimas yra daug lankstesnis, tai ši reforma kartais vadinama „Flex-BV“. Pagrindiniai reformos tikslai buvo sumažinti imperatyvių nuostatų, sudaryti galimybių akcininkams pasirinkti bendrovės struktūrą pagal savo interesus, iš esmės pertvarkyti kapitalo reikalavimus, leisti nukrypti nuo pirmumo teisės įsigyti uždaro tipo bendrovių akcijų bei įtvirtinti skirtingas akcijų klases. Apie reformos tikslus plačiau žiūrėti: VERKERK, B. *Modernizing of Dutch Company Law: Reform of the Law Applicable to the BV and a New Legal Framework for the One-Tier board within NVs and BVs*. *European Company Law*, 2010, Vol. 7, No. 3, p. 113–119.

⁵⁷⁰ Pavyzdžiui, ABĮ 18 straipsnio 2 dalis, 23 straipsnio 1 dalis, 25 straipsnio 3 dalis, 27 straipsnio 8 dalis, taip pat kitos nuostatos dėl kompetencijos ir funkcijų tam tikriems organams paskirstymo, ypač 19 straipsnio 5 dalis.

⁵⁷¹ Nors autoriai nėra atlikę empirinio tyrimo, tačiau ABĮ imperatyvus pobūdis ypač pasireiškia priimant ar keičiant bendrovių įstatus, kai viešąją funkciją atliekantys notariai leidžia keisti ir įtraukti tik tokias dalis, dėl kurių ABĮ nėra konkrečių nuostatų arba kur ABĮ aiškiai sudaro galimybių pasirinkti leidžiamą alternatyvą.

⁵⁷² GONZÁLEZ, A. J. V.; TEICHMANN, Ch.; AHERN, D. *Private company law reform in Europe: the race for flexibility*. Cizur Menor: Aranzadi Thomas Reuters, 2015. Pavyzdžiui, Prancūzija pradėjo bendrovių teisės pertvarką 1999 m., kai buvo nustatyta, kad galiojęs reguliavimas buvo per daug formalus, nes būta per daug imperatyvių nuostatų, kurių subjektai negalėjo pakeisti. Po pakeitimų pagrindinis dokumentas, kuris reguliuoja visus SAS bendrovės formos klausimus, yra steigimo dokumentas, o ne imperatyvios įstatymo nuostatos. Plačiau žiūrėti: GALLOIS-COICHET, D.; CAFFIN-MOI, M. Key trends in French company law reforms over the last decade. In *Reforming the law of obligations and company law: studies in French and German law*. Edited by DORALT, W; DESHAYES, O. Paris: Société de législation comparée, 2013, p. 91–92.

Atsižvelgiant į analizuotą valstybių praktiką, bendrovių teisiniam reglamentavimui geriausiai tinka dvi priemonės: 1) dispozityvaus pobūdžio nuostatos pagal nutylėjimą, kurias teisės subjektai gali keisti pagal savo interesus; ir 2) pavyzdiniai dokumentai, kuriais remdamasis įstatymų leidėjas galėtų nukreipti teisės subjektus tam tikra subalansuoto reguliavimo linkme, jeigu nepasirenkama netaikyti tokių pavyzdinių dokumentų.

2 skyrius. Kapitalas ir akcijos

2.1. Kapitalas ir nominalioji akcijos vertė

Tradiciskai vienas iš bendrovės apibūdinančių požymių, kad investuotojai dalyvauja bendrovės veikloje, yra susijęs su bendrovių kapitalu. Kapitalas bendrovių teisės kontekste klasikiniu atveju iš esmės reiškia turtą (vertę), kurį bendrovė gauna iš investuotojų mainais už akcijas⁵⁷³. Nors pačioje kapitalo instituto egzistavimo pradžioje pagrindinė jo funkcija buvo apsaugoti smulkiuosius bendrovės akcininkus⁵⁷⁴, tačiau nuo 1930 m. kapitalo funkcija jau buvo pirmiausia suprantama per kreditorių apsaugos prizmę⁵⁷⁵. Tradiciskai įstatinis kapitalas suprantamas kaip atliekantis šias funkcijas: įpareigojantis akcininkus padaryti minimalius pradinius įnašus į bendrovę (mainais už ribotą atsakomybę)⁵⁷⁶; sudarantis galimybę stebėti bendrovės mokumą; prevenciškai saugantis kreditorių interesus su tam tikru ekonominės rizikos tarpiniu saugikliu; apsaugantis bendrovę nuo turto iššvaistymo; taip pat padedantis kontroliuoti pelno paskirstymą⁵⁷⁷.

ES lygmenis reikalavimus formuojant kapitalą nustato Antroji įmonių teisės direktyva, kuri yra taikoma tik atviro tipo bendrovėms⁵⁷⁸, todėl valstybės narės yra laisvos pasirinkti, ar panašias taisykles taikyti ir uždaro tipo bendrovėms. Autorių nuomone,

⁵⁷³ DAVIES, P. L.; WORTHINGTON, S. *Gower's Principles of Modern Company Law*. 10th ed. London: Thomson Reuters, 2016, p. 256.

⁵⁷⁴ BOOTH, R. A. Capital Requirements in United States Corporation Law. *Working Paper Series*. Paper 102, 2005 [interaktyvus. Žiūrėta 2017 m. sausio 25 d.]. Prieiga per internetą: <<http://digitalcommons.law.villanova.edu/wps/art102/>>.

⁵⁷⁵ LUTTER, M. Legal capital of Public companies in Europe. In *Legal Capital in Europe*. Editor LUTTER, M. Berlin: De Gruyter Recht, 2006, p. 3. Kreditoriai skolindami bendrovei susiduria su įvairia rizika. Plačiau žiūrėti: ARMOUR, J.; HERTIG, G.; KANDA, H. Transactions with Creditors. In *The Anatomy of Corporate Law: A Comparative and Functional Approach*, 2nd ed. Edited by KRAAKMAN, R. et al. Oxford: Oxford University Press, 2009, p. 116–119.

⁵⁷⁶ EIDENMULLER, H.; GRUNEWALD, B.; NOACK, U. Minimum Capital in the System of Legal Capital. In *Legal Capital in Europe*. Edited by LUTTER, M. Berlin: De Gruyter Recht, 2006, p. 22–24.

⁵⁷⁷ Plačiau pozicija, palaikanti klasikinį bendrovės kapitalo modelį, išdėstyta: LUTTER, M. Legal capital of Public companies in Europe. In *Legal Capital in Europe*. Edited by LUTTER, M. Berlin: De Gruyter Recht, 2006, p. 4–6.

⁵⁷⁸ Antrosios direktyvos 1 straipsnio 1 dalis ir I priedas.

ES įstatymų leidėjas aiškiai išreiškė savo valią suderinti kapitalo reikalavimus atviro tipo bendrovėms, todėl valstybių narių nacionaliniai įstatymų leidėjai neturėtų tokio reglamentavimo vertinti kaip analogiškai taikytino ir uždaro tipo bendrovėms. Kaip matyti iš lyginamojo tyrimo rezultatų, kapitalo reikalavimai tarp pasirinktų jurisdikcijų skiriasi gana smarkiai. Antroji įmonių teisės direktyva nustato harmonizuojančią taisyklę dėl minimalaus galimo įstatinio kapitalo dydžio, kuris turi būti ne mažesnis kaip 25 000 EUR⁵⁷⁹, ir detalias taisykles, kas gali sudaryti tokį kapitalą⁵⁸⁰. Pavyzdžiui, minimalaus akcijų apmokėjimo steigiant bendrovę ir reikalavimų turtui, kuris gali sudaryti įstatinį kapitalą, taisyklės yra kilusios iš Antrosios įmonių teisės direktyvos. Taip pat, bendrovių teisės mokslininkų nuomone, Antrojoje įmonių teisės direktyvoje nustatytas kapitalo režimas gali visiškai funkcionuoti ir be minimalaus kapitalo reikalavimo⁵⁸¹.

Strateginiame plane 2012 nenumatoma jokių planuojamų pakeitimų, susijusių su Antrąja įmonių teisės direktyva, todėl artimiausiu metu Europos Sąjungos mastu reglamentavimas atviro tipo bendrovių kapitalo srityje neturėtų būti reformuojamas. Nepaisant to, daugelis ES valstybių narių pastaraisiais metais reformavo savo nacionalinę bendrovių teisę ir atsisakė perteklinių teisinių reikalavimų, susijusių su kapitalu⁵⁸².

Nors tradiciškai minimalaus įstatinio kapitalo reikalavimas buvo vertinamas kaip kreditorių teisių apsaugos priemonė, tačiau pastaruoju metu dauguma šiuolaikinės bendrovių teisės mokslininkų teigia, kad: reikalavimas bendrovėms turėti minimalų įstatinį kapitalą yra primityvi reglamentavimo priemonė, neturinti ateities⁵⁸³; privalomi teisinio kapitalo reikalavimai yra nereikalingi ne tik daugeliui privačių bendrovių, bet neaktualūs ir jų kreditoriams⁵⁸⁴; įstatymų leidėjui neįmanoma žinoti konkretaus kapitalo reikalavimo, nes yra labai daug skirtingų nevienodos rizikos verslo sektorių⁵⁸⁵; bendrovės kapitalas visiškai neatspindi bendrovės veiklos rizikos, turimų skolų ir realaus turto, o kreditoriai turi daug efektyvesnių sutartinių priemonių savo interesams apsaugoti⁵⁸⁶;

⁵⁷⁹ GERVEN, D. Community rules applicable to the incorporation and capital of public limited liability companies. In *Capital Directive in Europe: The Rules on Incorporation and Capital of Limited Liability Companies*. Editor GERVEN, D. Cambridge: Cambridge University Press, 2014, p. 14.

⁵⁸⁰ Antrosios įmonių teisės direktyvos 6–12 straipsniai.

⁵⁸¹ EIDENMULLER, H.; GRUNEWALD, B.; NOACK, U. Minimum Capital in the System of Legal Capital. In *Legal Capital in Europe*. Edited by LUTTER, M. Berlin: De Gruyter Recht, 2006, p. 20.

⁵⁸² GONZÁLEZ, A. J. V.; TEICHMANN, Ch.; AHERN, D. *Private company law reform in Europe: the race for flexibility*. Cizur Menor: Aranzadi Thomas Reuters, 2015.

⁵⁸³ ARMOUR, J. Legal capital: an outdated concept? University of Cambridge Working Paper No. 320, 2006 [interaktyvus. Žiūrėta 2017 m. sausio 25 d.]. Prieiga per internetą: <http://www.cbr.cam.ac.uk/fileadmin/user_upload/centre-for-business-research/downloads/working-papers/wp320.pdf>, p. 15

⁵⁸⁴ BACHNER, T. *Creditor Protection In Private Companies: Anglo-German Perspectives for a European Legal Discourse*. Cambridge: Cambridge University Press, 2009, p. 94.

⁵⁸⁵ EIDENMULLER, H.; GRUNEWALD, B.; NOACK, U. Minimum Capital in the System of Legal Capital. In *Legal Capital in Europe*. Edited by LUTTER, M. Berlin: De Gruyter Recht, 2006, p. 27–28.

⁵⁸⁶ ENRIQUES, L.; MACEY, J. R. Creditors Versus Capital Formation: The Case against the European Legal Capital Rules. *Cornell Law Review*, Vol. 86, No. 6, 2001, p. 1186–1193.

bendrovės kreditoriai turi labai ribotą informaciją apie bendrovės turtinę padėtį (dažniausiai tik praėjusių finansinių metų), todėl minimalaus įstatinio kapitalo dydis jiems gali būti nepakankamas rodiklis mokumui įvertinti⁵⁸⁷; minimalus įstatinis kapitalas dažniausiai jau būna išnaudotas, kai bendrovė susiduria su mokumo problemomis, todėl negali tinkamai apsaugoti kreditorių interesų⁵⁸⁸; reikalavimas turėti tam tikrą minimalų kapitalą sukuria tik iliuziją, kad kreditorių interesai yra saugomi, o tai kartais yra dar blogiau nei apskritai neturėti tokio reikalavimo⁵⁸⁹; taip pat klasikinis bendrovių kapitalo režimas yra per brangus rinkos dalyviams, įskaitant akcininkus ir pačius kreditorius⁵⁹⁰. Faktą, kad moderni bendrovių teisė nesureikšmina kapitalo kaip tinkamo kreditorių apsaugos būdo, patvirtina ir Vokietijos Aukščiausiasis Teismas, kuris yra konstatavęs, jog mažas įstatinis kapitalas ar tai, kad jo neturima, nėra pakankamas pagrindas konstatuoti kreditorių interesų pažeidimą, todėl kreditoriai yra skatinami apsisaugoti *ex ante*⁵⁹¹.

Pagal klasikinį variantą bendrovės kapitalo režimą sudaro trys susijusios koncepcijos⁵⁹²: nominalioji akcijos vertė, akcijų skaičius ir bendrovės kapitalas. Visos šios koncepcijos yra neatsiejamai susijusios ir viena nuo kitos priklausomos, nes akcijai priskirtą nominaliąją vertę padauginus iš akcijų skaičiaus yra gaunamas bendrovės įstatinis kapitalas⁵⁹³. Pavyzdžiui, bendrovės 2 500 EUR įstatinis kapitalas gali būti sudarytas iš 100 akcijų, kurių kiekvienos nominalioji vertė būtų 25 EUR. Viena iš esminių klasikinio modelio savybių yra tai, kad naujos akcijos negali būti išleidžiamos mažesnės vertės nei nominalioji akcijos vertė⁵⁹⁴, o akcininkams tenkančios ir akcijų suteikiamos teisės yra susietos su nominaliu dydžiu⁵⁹⁵. Šie dydžiai yra naudingi vykdant buhalterinę apskaitą, tačiau visiškai nerodo akcininko turimų akcijų rinkos vertės.

⁵⁸⁷ BACHNER, T. *Creditor Protection In Private Companies: Anglo-German Perspectives for a European Legal Discourse*. Cambridge: Cambridge University Press, 2009, p. 114–115.

⁵⁸⁸ ARMOUR, J.; HERTIG, G.; KANDA, H. Transactions with Creditors. In *The Anatomy of Corporate Law: A Comparative and Functional Approach*, 2nd ed. Edited by KRAAKMAN, R. et al. Oxford: Oxford University Press, 2009, p. 131.

⁵⁸⁹ DAVIES, P. *Introduction to Company Law*. 2nd ed. Oxford: Oxford University Press, 2010, p. 76–77.

⁵⁹⁰ ENRIQUES, L.; MACEY, J. R. Creditors Versus Capital Formation: The Case against the European Legal Capital Rules. *Cornell Law Review*, Vol. 86, No. 6, 2001, p. 1195–1199.

⁵⁹¹ Taigi kreditoriui galioja taisyklė *caveat creditor*. KULMS, R. Legal Capital modernising the German GmbH. In *Reforming the law of obligations and company law: studies in French and German law*. Edited by DORALT, W.; DESHAYES, O. Paris: Société de législation comparée, 2013, p. 111. Vokietijos Aukščiausiojo Teismo (Der Bundesgerichtshof) 2007 m. liepos 16 d. sprendimas civilinėje byloje Nr. II ZR 3/04, 2008 m. balandžio 28 d. sprendimas civilinėje byloje Nr. II ZR 264/06.

⁵⁹² DE WULF, H. Shares in the EMCA. *European Company and Financial Law Review*, 2016, Vol. 13, No. 2, p. 223–224.

⁵⁹³ Būtent toks klasikinis modelis įtvirtintas ir Lietuvoje ABĮ 38 straipsnio 2 dalyje.

⁵⁹⁴ EMCA, 5 dalies 5 straipsnio komentaras. Verta pažymėti, kad būtent šis klasikinio modelio bruožas kartais kelia rinkoje nesusipratimų, nes naujos bendrovės akcijos negali būti išleidžiamos už mažesnę kainą nei jų nominalioji vertė, tačiau jau išleistos akcijos gali būti perleidžiamos už bet kokią kainą, dėl kurios susitaria pardavėjas ir pirkėjas.

⁵⁹⁵ Pavyzdžiui, ABĮ 17 straipsnio 2 dalis, kurioje numatoma, kad balsavimo teisės apskaičiuojamos pagal mažiausios nominaliosios vertės akcijas.

Alternatyvus bendrovės kapitalo režimas turi du variantus⁵⁹⁶. Pirmasis – nominaliosios vertės akcijų ir gryno akcijų be nominaliosios vertės kapitalo modelio tarpinis variantas – nustatyti ne konkrečią akcijos nominaliąją vertę eurai, bet jos dalį, kuri atspindi santykį su bendrovės kapitalu⁵⁹⁷. Toliau plėtojant pateiktą pavyzdį, bendrovė, turinti 2 500 EUR įstatinį kapitalą, išleidusi 100 akcijų, nustatytų ne akcijos nominaliąją vertę, t. y. 25 EUR, o vienai akcijai tenkančią kapitalo dalį, t. y. 1/100. Tokiu būdu nors ir nėra konkrečiai nurodoma akcijos nominalioji vertė, tačiau ji gali būti apskaičiuojama pagal bendrovės kapitalą. Taigi toks tarpinis variantas leidžia išvengti konkretaus nominalo dydžio, tačiau vis dar remiasi klasikinio modelio savybe, kad kapitalas yra neatsiejamas susietas su akcijų skaičiumi, todėl nelaikytinas efektyvia klasikinio kapitalo modelio alternatyva⁵⁹⁸. Skirtumas nuo standartinio kapitalo režimo yra tai, kad akcijos neturi fiksuotos nominaliosios vertės, todėl, kintant kapitalo dydžiui ir kiekvienai akcijai turint fiksuotą kapitalo dalį, nominalioji akcijos vertė taip pat gali kisti: didėti arba mažėti.

Tikrasis akcijų be nominaliosios vertės režimas panaikina privalomą kapitalo, akcijų skaičiaus ir akcijų vertės santykį. Tai reiškia, kad bendrovė gali išleisti naujų akcijų visiškai nepriklausomai nuo bet kokių kapitalo pokyčių. Lygiai taip pat bendrovės įstatinis kapitalas gali būti didinamas arba mažinamas neišleidžiant naujų akcijų ir nekeičiant tokių akcijų nominaliosios vertės (tokia vertė neegzistuoja pagal šį modelį). Pagal akcijų be nominaliosios vertės kapitalo modelį bet kokios sumos, gaunamos už naujai išleidžiamas akcijas, gali būti apskaitomos bendrovės pasirinkimu: gautos sumos gali būti priskirtos kapitalui arba rezervams, t. y. nėra jokio minimalaus reikalavimo dalį akcijų vertės priskirti bendrovės kapitalui⁵⁹⁹. Toks režimas nesukuria jokio akcijų ar jų klasių suteikiamų teisių ir atitinkamos nominaliosios akcijų vertės santykio, taip pat nelieka jokio formalaus akcijų nominaliosios vertės ir tokios vertės pavaizdavimo apskaitos dokumentuose ryšio⁶⁰⁰. Tai reiškia, kad naujai išleidžiamų akcijų kainą nustato bendrovės organas, sprendžiantis dėl tokių akcijų išleidimo, taip pat kokias teises akcijos turėtų suteikti atsižvelgiant į išleidžiamų akcijų kainą (suteikiamos teisės nepriklauso nuo akcijų (nominaliosios) vertės, todėl už tą pačią išleidžiamų akcijų kainą skirtingais bendrovės gyvavimo laikotarpiais gali būti suteikiamos skirtingos teisės.

⁵⁹⁶ EMCA, 5 dalies 5 straipsnio komentaras.

⁵⁹⁷ DE WULF, H. Shares in the EMCA. *European Company and Financial Law Review*, 2016, Vol. 13, No. 2, p. 224–225.

⁵⁹⁸ *Ibidem*, p. 225.

⁵⁹⁹ Europoje geriausias tokio kapitalo režimo pavyzdys yra Suomijoje. Suomijos ribotos atsakomybės bendrovių įstatymas (*osakeyhtiölaki*), Nr. 624/2006, 3 skyrius, 5 straipsnis.

⁶⁰⁰ DE WULF, H. Shares in the EMCA. *European Company and Financial Law Review*, 2016, Vol. 13, No. 2, p. 216.

2.1.1. Jungtinės Amerikos Valstijos

Ilgalaikės JAV tradicijos pavyzdžiu minimalaus įstatinio kapitalo reikalavimų nenustatyta nei MBCA, nei DGCL⁶⁰¹. Šiuose teisės aktuose apskritai labai mažai nuostatų, susijusių su kapitalo reikalavimais, pavyzdžiui, bendrovė gali išleisti akcijų, kurių neprivalo visiškai apmokėti, o minimalaus reikalavimo, kokia dalis tokios akcijos privalo būti apmokėta, nėra⁶⁰².

DGCL nustato du akcijų nominaliosios vertės režimus. Pagal klasikinį režimą visos akcijos privalo turėti nominaliąją vertę, pagal kurią apskaičiuojamas bendrovės kapitalas ir už kurią bendrovė gali išleisti naujų akcijų⁶⁰³. Tačiau alternatyvus kapitalo režimas leidžia išleisti nominaliosios vertės neturinčias akcijas⁶⁰⁴, kurių vertę savo nuožiūra nustato bendrovės valdymo organas arba visuotinis akcininkų susirinkimas⁶⁰⁵. Bendrovės kapitalas, kai akcijos neturi nominaliosios vertės, nustatomas pagal išleistų akcijų vertę⁶⁰⁶. MBCA apskritai buvo atsisakyta nominaliosios vertės sąvokos⁶⁰⁷.

2.1.2. Jungtinė Karalystė

Istoriškai Jungtinėje Karalystėje bendrovėms niekada nebuvo taikomas minimalaus kapitalo reikalavimas⁶⁰⁸, todėl pagal CA 2006 reikalavimas yra taikomas tik Plc, kad bendrovių teisė atitiktų Antrosios įmonių teisės direktyvos reikalavimus. Taigi Ltd minimalaus kapitalo reikalavimo nėra⁶⁰⁹, o Plc privalo turėti mažiausiai 57 100 EUR įstatinį kapitalą⁶¹⁰, iš kurio vienas ketvirtadalis privalo būti visiškai apmokėtas steigimo metu⁶¹¹. Bendrovių kapitalas gali būti išreikštas bet kuria valiuta ir netgi skirtingų klasių akcijos kiekviena gali būti išleidžiama skirtingos valiutos nominaliąja verte⁶¹².

⁶⁰¹ CAHN, A.; DONALD, D. C. *Comparative Company Law: Text and Cases on the Laws Governing Corporations in Germany, the UK and the USA*. Cambridge: Cambridge University Press, 2010, p. 177–178.

⁶⁰² DGCL § 156 straipsnis.

⁶⁰³ DGCL § 153 straipsnio (a) dalis ir § 154 straipsnis.

⁶⁰⁴ Jungtinėse Amerikos Valstijose akcijos be nominaliosios vertės nėra naujas teisinis instrumentas. Tokios akcijos buvo pripažintos teisėtomis Niujorko valstijoje dar 1912 m. Plačiau žiūrėti: BOOTH, R. A. Capital Requirements in United States Corporation Law. *Working Paper Series*. Paper 102, 2005 [interaktyvus. Žiūrėta 2017 m. sausio 25 d.]. Prieiga per internetą: <<http://digitalcommons.law.villanova.edu/wps/art102/>>, p. 9.

⁶⁰⁵ DGCL § 153 straipsnio (b) dalis.

⁶⁰⁶ DGCL § 154 straipsnis.

⁶⁰⁷ Modelinio akcinių bendrovių įstatymo § 6.21 straipsnis. CAHN, A.; DONALD, D. C. *Comparative Company Law: Text and Cases on the Laws Governing Corporations in Germany, the UK and the USA*. Cambridge: Cambridge University Press, 2010, p. 178.

⁶⁰⁸ DAVIES, P. L.; WORTHINGTON, S. *Gower's Principles of Modern Company Law*. 10th ed. London: Thomson Reuters, 2016, p. 257.

⁶⁰⁹ Pavyzdžiui, Ltd gali būti steigiama turint 1 penso įstatinį kapitalą.

⁶¹⁰ CA 2006 761 straipsnis ir The Companies (Authorised Minimum) Regulations 2009 (2425), 2 straipsnis.

⁶¹¹ CA 2006 586 straipsnio 1 dalis.

⁶¹² CA 2006 542 straipsnio 3 dalis.

Kiekviena akcija pagal CA 2006 nuostatas privalo turėti nominaliąją vertę, o akcijos, kurios neturi fiksuotos nominaliosios vertės, yra negaliojančios⁶¹³. Jungtinės Karalystės įstatymų leidėjas svarstė galimybę atsisakyti akcijų nominaliosios vertės Ltd, tačiau to nepadarė dėl diskutuotinių Antrosios įmonių teisės direktyvos nuostatų⁶¹⁴.

2.1.3. Lietuvos Respublika

Lietuvoje ABĮ nustato minimalaus kapitalo reikalavimus tiek AB, tiek ir UAB. Vadovaujantis Antrosios įmonių teisės direktyvos nuostatomis AB nustatytas 40 000 EUR minimalaus įstatinio kapitalo dydis⁶¹⁵. Nors Lietuvoje buvo nemažai bandymų sumažinti uždarosioms bendrovėms taikomus minimalaus įstatinio kapitalo reikalavimus, tačiau visi tokie bandymai baigėsi nesėkmingai – įstatymų leidėjas atsisakė keisti ABĮ įtvirtintą ribą⁶¹⁶. Šiuo metu galiojančios taisyklės nustato reikalavimą UAB turėti bent 25 000 EUR minimalų įstatinį kapitalą⁶¹⁷. Akcininkai privalo apmokėti ne mažiau kaip 1/4 dalį visų pasirašytų akcijų nominaliosios vertės ir pasirašytų akcijų nominaliosios vertės viso perviršio sumos, tačiau visais atvejais tokia suma negali būti mažesnė už nustatytą bendrovės minimalų įstatinį kapitalą⁶¹⁸. Akcijos nominalioji vertė turi būti išreikšta eurais euro centų tikslumu⁶¹⁹, todėl galimybės akcijas nominaliąją vertę išreikšti kita valiuta nėra.

Visos akcijos Lietuvoje privalo turėti nominaliąją vertę, todėl bendrovės neturi galimybės išleisti akcijų be nominaliosios vertės⁶²⁰.

2.1.4. Nyderlandų Karalystė

Po 2012 m. bendrovių teisės reformos Nyderlanduose buvo atsisakyta minimalaus kapitalo reikalavimo uždaro tipo bendrovėms (BV), prieš tai buvo nustatytas 18 000 EUR minimalaus kapitalo reikalavimas⁶²¹. Dėl šios priežasties Antrosios įmonių teisės direktyvos reikalavimai išliko nepakitę tik atviro tipo bendrovėms (NV), todėl tokios formos bendrovės privalo turėti ne mažesnę kaip 45 000 EUR įstatinį kapitalą⁶²². NV akcininkai

⁶¹³ CA 2006 542 straipsnio 1 ir 2 dalys.

⁶¹⁴ DAVIES, P. L.; WORTHINGTON, S. *Gower's Principles of Modern Company Law*. 10th ed. London: Thomson Reuters, 2016, p. 259.

⁶¹⁵ ABĮ 2 straipsnio 3 dalis.

⁶¹⁶ PETROŠEVIČIENĖ, O. Juridinių asmenų samprata ir jos raidos tendencijos. Iš *Lietuvos Respublikos civilinis kodeksas: pirmieji dešimt galiojimo metų*. Redaktorius G. Sagatys. Vilnius: Mykolo Romerio universitetas, 2013, p. 287–288.

⁶¹⁷ ABĮ 2 straipsnio 4 dalis.

⁶¹⁸ ABĮ 8 straipsnio 5 ir 6 dalys.

⁶¹⁹ ABĮ 40 straipsnio 6 dalis.

⁶²⁰ ABĮ 38 straipsnio 2 dalis ir 40 straipsnio 6 dalis.

⁶²¹ MULLER, M. H. *Corporate Law in the Netherlands*. Haga: Kluwer Law International, 2013, p. 48–49. Pa-
vyzdžiui, BV gali būti steigiamą turint 1 euro cento įstatinį kapitalą.

⁶²² BW 2:67 straipsnio 2 dalis.

privalo apmokėti bent 25 proc. įstatinio kapitalo dydžio, tačiau pradinis įnašas negali būti mažesnis nei reikalaujamo minimalaus įstatinio kapitalo dydis, t. y. 45 000 EUR⁶²³. NV kapitalas turi būti išreikštas eurais⁶²⁴, tačiau BV gali būti ir užsienio valiuta (viena)⁶²⁵.

Kiekviena bendrovės akcija Nyderlanduose privalo turėti nominaliąją vertę, todėl tiek BV, tiek NV kapitalas yra neatsiejamai susietas su akcijomis ir jų nominaliąja verte⁶²⁶. Nepaisant to, skirtingų klasių akcijos gali turėti skirtingas nominaliąsias vertes, tačiau akcijos be nominaliosios vertės nėra leidžiamos⁶²⁷.

2.1.5. Prancūzijos Respublika

Prancūzijoje griežti minimalaus įstatinio kapitalo reikalavimai galioja tik atviro tipo bendrovėms, o uždaro tipo bendrovėms anksčiau galioję reikalavimai buvo panaikinti reformų metu. SARL nėra įtvirtinta minimalaus įstatinio kapitalo reikalavimo, o įstatinio kapitalo dydį steigėjai gali nusistatyti steigimo dokumentuose⁶²⁸. Prancūzijos įstatymų leidėjas 2003 m. reformos metu minimalaus įstatinio kapitalo, kuris tuo metu buvo 8 000 EUR, panaikinimą motyvavo tuo, kad įstatymų leidėjas neturi galimybių nustatyti, kokio konkretaus kapitalo reikia pradedant ekonominę veiklą, tuo privalo pasirūpinti patys steigėjai⁶²⁹. SAS formos bendrovėms reikalavimas turėti 37 000 EUR įstatinį kapitalą taip pat buvo panaikintas 2009 m.⁶³⁰ Prancūzijoje Antrosios įmonių teisės direktyvos reikalavimas dėl kapitalo taikomas tik SA ir yra nustatytas 37 000 EUR⁶³¹. SARL įstatinis kapitalas steigimo metu turi būti apmokėtas bent 1/5 dalimi, o likusi dalis gali būti sumokėta per penkerius metus nuo bendrovės registravimo⁶³². Tokia pati taisyklė galioja ir SA, tik steigimo metu turi būti sumokėta pusė viso įstatinio kapitalo⁶³³.

⁶²³ BW 2:67 straipsnio 3 dalis.

⁶²⁴ BW 2:67a straipsnis. BV taikomas straipsnis buvo panaikintas ir neteko galios.

⁶²⁵ MULLER, M. H. *Corporate Law in the Netherlands*. Haga: Kluwer Law International, 2013, p. 49.

⁶²⁶ BW 2:67, 2:79, 2:178, 2:190 straipsniai. Nominalioji akcijų vertė Nyderlanduose yra subjektyvus steigimo dokumentuose nurodytas dydis, kuris neprivalo būti pagrįstas jokia realia bendrovės verte. VAN DER BIJL, P. *The Netherlands*. In *Capital Directive in Europe: The Rules on Incorporation and Capital of Limited Liability Companies*. Edited by GERVEN, D. Cambridge: Cambridge University Press, 2014, p. 622.

⁶²⁷ MULLER, M. H. *Corporate Law in the Netherlands*. Haga: Kluwer Law International, 2013, p. 49.

⁶²⁸ Prancūzijos KK L. 223-2 straipsnis.

⁶²⁹ URBAIN-PARLEANI, I. Working group on the Share Capital in Europe – French Answers to the Questionnaire. Iš *Legal Capital in Europe*. Edited by LUTTER, M. Berlin: De Gruyter Recht, 2006, p. 483–484. SARL gali būti steigiama turint 1 euro cento įstatinį kapitalą.

⁶³⁰ GALLOIS-COICHET, D.; CAFFIN-MOI, M. Key trends in French company law reforms over the last decade. In *Reforming the law of obligations and company law: studies in French and German law*. Edited by DORALT, W.; DESHAYES, O. Paris: Société de législation comparée, 2013, p. 93.

⁶³¹ DESACHE, J.-M. France. In *Capital Directive in Europe: The Rules on Incorporation and Capital of Limited Liability Companies*. Edited by GERVEN, D. Cambridge: Cambridge University Press, 2014, p. 311–312.

⁶³² Prancūzijos KK L. 223-7 straipsnis.

⁶³³ Prancūzijos KK L. 225-3 straipsnis.

Prancūzijoje akcijos be nominaliosios vertės nėra leidžiamos nei SA, nei SARL⁶³⁴, todėl Prancūzijos bendrovės gali pasirinkti tik klasikinį kapitalo ir akcijų režimą.

2.1.6. Švedijos Karalystė

Kaip ir kai kuriose kitose ES valstybėse narėse, Švedijoje minimalaus kapitalo reikalavimas taikomas atviro tipo ir uždaro tipo bendrovėms. Uždaro tipo Švedijos AB yra nustatytas 5 000 SEK (apie 5 400 EUR), o atviro tipo Švedijos AB nustatytas 500 000 SEK (apie 54 000 EUR) minimalaus įstatinio kapitalo reikalavimas⁶³⁵. Švedijos AB gali būti registruojama tik tada, kai yra apmokėtas visas įstatinis kapitalas⁶³⁶.

Švedijoje galiojantys teisės aktai nenumato galimybės leisti nominaliosios vertės akcijų⁶³⁷, todėl kiekvienos akcijos vertė nustatoma pagal bendrovės kapitalo ir išleistų akcijų santykį⁶³⁸, jis vadinamas daline verte⁶³⁹. Tokia nustatyta akcijos vertė yra naudojama išleidžiant naujas akcijas ir nustatant jų minimalią kainą⁶⁴⁰.

2.1.7. Vokietijos Federacinė Respublika

Antrojoje įmonių teisės direktyvoje nustatytas minimalus režimas Vokietijoje taikomas ne tik atviro tipo, bet ir uždaro tipo bendrovėms⁶⁴¹. GmbH yra nustatytas reikalavimas turėti ne mažesnę kaip 25 000 EUR įstatinį kapitalą⁶⁴², o AG šis reikalavimas yra dvigubai didesnis ir siekia 50 000 EUR⁶⁴³. Šiek tiek skiriasi ir pradinių piniginių įnašų mokėjimo tvarka, nes GmbH steigimo metu reikalaujama, kad akcininkai būtų įnešę bent pusę įstatinio kapitalo, o AG akcininkams užtenka įmokėti ketvirtadalį įnašo, pasirašyti nau-

⁶³⁴ Prancūzijos KK L. 223-2, L. 223-32, L. 225-127 ir L. 225-149 straipsniai.

⁶³⁵ ABL 5 ir 14 straipsniai. Kapitalo reikalavimai uždaro tipo bendrovėms buvo sumažinti perpus per 2010 m. reformas. HAMMARSKILD, P.; KAZNOVA, S. H. Sweden. In *Corporate Governance*, 2nd ed. Edited by KAWAMURA, A. London: Thomson Reuters, 2015, p. 409.

⁶³⁶ ABL 2 skyriaus 23 straipsnio 2 dalis.

⁶³⁷ AHMAN, O.; FRIBERG, M.; WARNBERG, G. Sweden. In *Capital Directive in Europe: The Rules on Incorporation and Capital of Limited Liability Companies*. Edited by GERVEN, D. Cambridge: Cambridge University Press, 2014, p. 892.

⁶³⁸ ABL 1 skyriaus 6 straipsnis. EMCA, 1 dalies 8 straipsnio komentaras.

⁶³⁹ HEMSTRÖM, C.; GIERTZ, M. Sweden. In *International Encyclopaedia for Corporations & Partnerships*. Editor shief GEENS, K. Leiden: Kluwer Law International, 2015, p. 29.

⁶⁴⁰ ABL 2 skyriaus 5 straipsnis ir 13 skyriaus 4 straipsnis.

⁶⁴¹ WUESTHOFF, A.; ROETH, S. Germany. In *Capital Directive in Europe: The Rules on Incorporation and Capital of Limited Liability Companies*. Edited by GERVEN, D. Cambridge: Cambridge University Press, 2014, p. 334–335.

⁶⁴² GmbHG 5 straipsnio 1 dalis. Tačiau GmbH gali būti steigiamos su pereinamuoju laikotarpiu, todėl tokiu laikotarpiu įstatinio kapitalo reikalavimas yra sumažintas iki 1 euro. Žiūrėti: KULMS, R. *Legal Capital modernising the German GmbH*. In *Reforming the law of obligations and company law: studies in French and German law*. Edited by DORALT, W.; DESHAYES, O. Paris: Société de législation comparée, 2013, p. 110.

⁶⁴³ AktG 7 straipsnis.

jai išleidžiamas akcijas ir atitinkamai prisiimti įsipareigojimus sumokėti likusią dalį⁶⁴⁴. Abiejų formų bendrovių kapitalas turi būti išreikštas eurai⁶⁴⁵.

Vokietijoje AG akcijos gali būti išleidžiamos arba nominaliosios vertės, arba nuo 1998 m. be nominaliosios vertės (su daline verte nuo kapitalo)⁶⁴⁶. Jeigu bendrovė pasirenka nominaliosios vertės akcijas, tai bendrovės kapitalas skaičiuojamas pagal standartinį modelį padauginus akcijų skaičių iš kiekvienos akcijos nominaliosios vertės⁶⁴⁷. Jeigu akcijos yra be nominaliosios vertės, tai bendrovės kapitalui apskaičiuoti naudojama buhalterinė akcijos vertė, kuri gaunama visą bendrovės kapitalą padalijus iš įstatuose nurodyto akcijų skaičiaus⁶⁴⁸. AG tuo pačiu metu negali turėti išleidusi nominaliosios vertės akcijų ir be nominaliosios vertės⁶⁴⁹. GmbH akcijos be nominaliosios vertės nėra numatytos⁶⁵⁰. Kaip matyti, Vokietijoje yra įtvirtintas tarpinis modelis, o tikrosios akcijos be nominaliosios vertės nėra galimos⁶⁵¹.

2.1.8. Apibendrinimas ir diskusija

Kaip buvo minėta, minimalaus privalomo įstatinio kapitalo reikalavimas yra praradęs savo apsauginę funkciją, todėl toks reikalavimas laikytinas pertekliniu ir tik sukuriančiu papildomų teisinių apsunkinimų steigiant ir valdant bendroves. Atsižvelgiant į atliktą analizę matyti, kad daugelis analizuotų jurisdikcijų pastaraisiais metais įgyvendino nemažai reformų bendrovių teisės srityje: panaikino arba labai sumažino privalomo įsta-

⁶⁴⁴ AktG 36a straipsnis ir GmbHG 7 straipsnio 2 dalis. Nepiniginiams įnašams taikomos šiek tiek kitokios taisyklės, šiame tyrime jos nėra detaliau analizuojamos.

⁶⁴⁵ AktG 6 straipsnis ir GmbHG 5 straipsnio 2 dalis. Kiekvienos akcijos nominalioji vertė, jei akcijos tokią turi, turi būti išreikšta euro tikslumu. Plačiau apie AG kapitalą žiūrėti: WOOLDRIDGE, F. Rules governing the share capital of German public companies. *Amicus Curiae*, 2011, No. 85, p. 20–24.

⁶⁴⁶ AktG 8 straipsnio 1 dalis. WUESTHOFF, A.; ROETH, S. Germany. In *Capital Directive in Europe: The Rules on Incorporation and Capital of Limited Liability Companies*. Edited by GERVEN, D. Cambridge: Cambridge University Press, 2014, p. 340. Akcijos be nominaliosios vertės Vokietijoje atsirado po euro įvedimo, kai daugelis bendrovių susidūrė su labai nepatogiomis praktiškai naudoti akcijų vertėmis. Žiūrėti: Börse Frankfurt. No-par shares [interaktyvus. Žiūrėta 2017 m. sausio 25 d.]. Prieiga per internetą: <http://en.boerse-frankfurt.de/glossary/No-par_shares>.

⁶⁴⁷ AktG 8 straipsnio 4 dalis.

⁶⁴⁸ Pagal AktG 207 straipsnio 2 dalį atviro tipo bendrovių kapitalas gali būti didinamas nekeičiant akcijų skaičiaus (ir atitinkami jų nominaliosios vertės, nes tokios vertės akcijos neturi). Nepaisant to, įstatyme įtvirtinta, kad kapitalo dalis, tenkanti vienai akcijai be nominaliosios vertės, negali būti mažesnė kaip 1 EUR. Iš tokios nuostatos galima daryti išvadą, kad AG nėra numatytas grynas akcijų be nominaliosios vertės režimas, o įstatymų leidėjas numatė tam tikrą funkcinį kapitalo ir privalomos akcijos buhalterinės vertės ryšį. WUESTHOFF, A.; ROETH, S. Germany. In *Capital Directive in Europe: The Rules on Incorporation and Capital of Limited Liability Companies*. Edited by GERVEN, D. Cambridge: Cambridge University Press, 2014, p. 340.

⁶⁴⁹ AktG 23 straipsnio 3 dalies 4 punktą.

⁶⁵⁰ GmbHA 5 straipsnis.

⁶⁵¹ Detalesnę analizę žiūrėti: DE WULF, H. Shares in the EMCA. *European Company and Financial Law Review*, 2016, Vol. 13, No. 2, p. 227–228.

tinio kapitalo reikalavimus (ypač uždaro tipo bendrovėms). Vienintelėje Švedijoje yra dar likęs reikalavimas uždaro tipo bendrovėms steigimo metu turėti tam tikro dydžio įstatinį kapitalą, o Prancūzijoje ir Nyderlanduose tokie reikalavimai buvo panaikinti. Netgi konservatyvia laikytinoje Vokietijoje steigiant GmbH nebereikia turėti viso privalomo įstatinio kapitalo, o įstatymas numato galimybę tokį kapitalą sukaupti bendrovei vykdant savo veiklą.

Siekiant išlaikyti (arba tiksliau pasivyti kitas ES valstybes nares)⁶⁵² reglamentavimo bendrovių teisės srityje patrauklumą, autorių manymu, minimalaus privalomo įstatinio kapitalo uždarojiems bendrovėms reikalavimas Lietuvoje turėtų būti panaikintas. Toks reikalavimas praktiškai neatlieka jokios kreditorių teisių apsauginės funkcijos, dažnai uždarosios bendrovės reikalaujamą dydį turi tik labai trumpą laikotarpį po bendrovės įsteigimo⁶⁵³, o atvirosioms bendrovėms minimalaus įstatinio kapitalo reikalavimas yra labai subjektyvus dėl skirtingos kiekvienos bendrovės ekonominės rizikos. Akivaizdu, kad, įvertinus Lietuvos ekonomikos išsivystymą, minimalaus įstatinio kapitalo reikalavimai negali būti prilyginami kitose ES valstybėse narėse esantiems reikalavimams. Darytina išvada, kad kreditorių interesams apsaugoti minimalaus įstatinio kapitalo reikalavimas jau nėra tinkama teisinė priemonė, o bendrovės mokumo klausimus tokiais atvejais galima išspręsti šiek tiek modifikavus mokumo nustatymo taisykles⁶⁵⁴.

Įvertinant dabartines bendrovių įstatinio kapitalo režimo tendencijas manytina, kad optimalus teisinis reguliavimas turėtų sudaryti galimybių bendrovėms pasirinkti arba kapitalo režimą su nominaliosiomis akcijomis, arba kapitalo režimą su akcijomis be nominaliosios vertės. Mokslininkai gana seniai konstatavo, kad klasikinis nominaliosios vertės akcijų kapitalo režimas šiuolaikinės bendrovių teisės kontekste yra praradęs bet koki patikimumą ir realų pritaikymą⁶⁵⁵. Privalomas nominaliosios akcijų vertės režimas buvo ypač aktualus XIX a. ir iš dalies buvo skirtas bendrovės kreditoriams ir bendrovės

⁶⁵² Atsižvelgiant į ES valstybių narių galimą konkurenciją dėl bendrovių teisinio reglamentavimo patrauklumo ir atitinkamai investicijų pritraukimo. Plačiau žiūrėti: CAHN, A.; DONALD, D. C. *Comparative Company Law: Text and Cases on the Laws Governing Corporations in Germany, the UK and the USA*. Cambridge: Cambridge University Press, 2010, p. 78–82.

⁶⁵³ Įneštas kapitalas dažniausiai yra įvairiais būdais išimamas iš bendrovės ar bendrovė tokį turtą naudoja savo veikloje. Taigi įstatinis kapitalas lieka tik buhalteriniu įrašu bendrovės apskaitoje, tačiau jokios realios informacijos apie bendrovės turtingumą padėti kreditoriams nesuteikia.

⁶⁵⁴ Plačiau žiūrėti: SCHÖN, W. Balance Sheet Tests or Solvency Tests – or Both? *European Business Organization Law Review*, 2006, Vol. 7, No. 1, p. 181–198.

⁶⁵⁵ EMCA, 1 dalies 8 straipsnio komentaras. MANNING, B. *A Concise textbook on legal capital*. 2nd ed. New York: Foundation Press, 1981, p. 22. Autorius teigia, kad klasikinis nominaliosios vertės kapitalo režimas galėjo pakankamai neblogai veikti tik bendrovių eros pradžioje, kai didžiosios dalies akcijų vertė atitiko jų nominalią, tačiau bendrovėms veikiant šiuolaikinėje ekonomikoje toks režimas yra net tik nepatikimas, bet ir sunkiai pritaikomas praktikoje.

akcininkams apginti⁶⁵⁶. Nominalioji vertė saugoja kreditorius, nes jie žinojo, kokį indėlį akcininkai įnešė į bendrovės kapitalą, taip pat saugoja pačius akcininkus, nes akcininkai privalėjo įnešti tik nominaliosios akcijos vertės dydžio investiciją ir iš jų negalėjo būti reikalaujama papildomų įnašų⁶⁵⁷. Akivaizdu, kad šiuolaikinė bendrovių teisė yra pažengusi daug toliau, todėl nominalioji vertė nebeatlieka tos apsauginės funkcijos, kurią atlikdavo prieš kelis šimtus metų. Dėl šios priežasties nėra svariai pagrįstų argumentų (išskyrus tai, kad visi yra pripratę prie klasikinio modelio ir žino, kaip jis veikia) ir toliau leisti tik išskirtinai nominaliosios vertės akcijas. Pagrindinis klasikinio bendrovės kapitalo režimo su nominaliomis akcijomis trūkumas yra tai, kad nominaliosios akcijų vertės ir bendrovės kapitalo santykis egzistuoja tik bendrovės steigimo momentu (kai kapitalas yra įnešamas į bendrovės banko sąskaitą), tačiau bendrovei pradėjus veiklą nominalioji akcijos vertė (ir atitinkamai pagal nominaliąją vertę apskaičiuotas kapitalas) neturi jokio santykio su tikrąją bendrovės ar akcijų rinkos verte⁶⁵⁸. Taip pat tokia klasikinė kapitalo samprata sudaro nemažai apribojimų akcininkams, pavyzdžiui, negalima pakeisti bendrovės įstatinio kapitalo nekeičiant akcijos nominaliosios vertės kartu su akcijų skaičiumi, ir, atvirkščiai, negalima pakeisti akcijos nominaliosios vertės nekeičiant bendrovės įstatinio kapitalo ir akcijų skaičiaus⁶⁵⁹; apsunkintos galimybės išleisti skirtingų klasių akcijas, nes akcijos nominalioji vertė yra susieta su akcijų suteikiamomis teisėmis.

Akcijos be nominaliosios vertės egzistuoja ne tik Europoje⁶⁶⁰, bet ir JAV⁶⁶¹ bei kitoje pasaulio valstybėse⁶⁶². Nors tarp mokslininkų buvo diskusijų, ar tikrosios akcijos be nominaliosios vertės gali būti leidžiamos Europos Sąjungoje, tačiau buvo prieita prie išvados, kad tokios akcijos neprieštaruja Antrosios įmonių teisės direktyvos reikalavimams⁶⁶³. Iš atliktos analizės ir analizuotų jurisdikcijų matyti, kad tikrasis akcijų be

⁶⁵⁶ EMCA, 5 dalies 5 straipsnio komentaras.

⁶⁵⁷ BOOTH, R. A. Capital Requirements in United States Corporation Law. *Working Paper Series*. Paper 102, 2005 [interaktyvus. Žiūrėta 2017 m. sausio 25 d.]. Prieiga per internetą: <<http://digitalcommons.law.villanova.edu/wps/art102/>>, p. 6-7. EMCA, 5 dalies 5 straipsnio komentaras.

⁶⁵⁸ CAHN, A.; DONALD, D. C. *Comparative Company Law: Text and Cases on the Laws Governing Corporations in Germany, the UK and the USA*. Cambridge: Cambridge University Press, 2010, p. 165.

⁶⁵⁹ Žinoma, bendrovės visada gali pasirinkti akcijų nominaliąją vertę nustatyti labai mažą ir tokiu atveju nekils galimų problemų dėl per didelės akcijų nominaliosios vertės, palyginti su realiąja akcijos verte rinkoje. Tačiau ir tokiu atveju išlieka griežta nominaliosios vertės ir akcijos suteikiamų teisių priklausomybė.

⁶⁶⁰ Suomijos ribotos atsakomybės bendrovių įstatymas (*osakeyhtiölaki*), Nr. 624/2006.

⁶⁶¹ Tiek MBCA, tiek DGCL leidžia akcijas be nominaliosios vertės.

⁶⁶² Pavyzdžiui, Izraelyje po 1995 m. bendrovių teisės reformų leidžiama rinkti nominaliosios vertės akcijas ir akcijas be nominaliosios vertės.

⁶⁶³ EMCA, 1 dalies komentaras, 1 dalies 8 straipsnio komentaras, 5 dalies komentaras ir 5 dalies 5 straipsnio komentaras. Žiūrėti: PROCACCI, U. Crafting a Corporate Code From Scratch. *Cordozo Law Review*, 1996, No. 17, p. 663.

nominaliosios vertės kapitalo režimas yra tik JAV, Europoje tarpinį variantą su daline akcijų verte yra pasirinkusi tik Vokietija, o kitos analizuotos valstybės narės neturi įsivedusios akcijų be nominaliosios vertės kapitalo režimo (svarbu paminėti, kad išsamiai neanalizuotų valstybių narių, pavyzdžiui, Belgijos ir Suomijos, bendrovių teisinė sistema sudaro galimybių rinktis klasikinį ir alternatyvų kapitalo režimą).

Vadovaujantis įgalinančio teisinio reglamentavimo principu ir atsižvelgiant į klasikinio bendrovių kapitalo modelio griežtus ribojimus (ypač į tai, kad nominalioji akcijų vertė nėra niekaip susijusi su realiu bendrovės kapitalu ar bendrovės verte) bei akcijų be nominaliosios vertės pranašumus (ypač tai, kad bendrovei sudaro galimybių lengviau pritraukti investicijų ir išleisti skirtingų klasių akcijų)⁶⁶⁴, siūlytina Lietuvos įstatymų leidėjui įtvirtinti galimybę bendrovėms rinktis klasikinį kapitalo modelį ir akcijų be nominaliosios vertės.

3 skyrius. Bendrovės organai

3.1. Vienpakopė ir dvipakopė valdymo sistema

Bendrovės valdymo organas (ar tai būtų vienasmenis valdymo organas uždaro tipo bendrovėje, ar kolegiali valdyba atviro tipo bendrovėje) dažniausiai yra jungiamoji grandis tarp bendrovės akcininkų ir jų valios išraiškos per bendrovės interesus⁶⁶⁵. Nors teoriškai nedidelėje uždaro tipo bendrovėje užtektų ir visuotinio akcininkų susirinkimo, tačiau būtų labai sudėtinga atskirti, kada toks organas veikia kaip valdymo organas, o kada sprendimai priimami kaip savininkų valios išraiška⁶⁶⁶. Valdymo organų funkcijų, suteikiamos kompetencijos ir atsakomybės paskirstymas priklauso nuo konkrečioje jurisdikcijoje vyraujančios bendrovių nuosavybės struktūros⁶⁶⁷: išskaidytos nuosavybės struktūros valstybėse valdymo organams tradiciškai yra suteikiama daugiau galios, nes akcininkams objektyviai yra sudėtingiau kontroliuoti bendrovę, o koncentruotos nuosavybės jurisdikcijose didžiausia sprendžiamoji galia suteikiama kolegialiam akcininkų

⁶⁶⁴ Atkreiptinas dėmesys, kad akcijos be nominaliosios vertės turi daugiau pranašumų nei klasikinis kapitalo režimas. Žiūrėti: DE WULF, H. Shares in the EMCA. *European Company and Financial Law Review*, 2016, Vol. 13, No. 2, 2016, p. 252–253.

⁶⁶⁵ Atsižvelgiant į valdymo struktūrą, akcininkai valdymo organą renka arba tiesiogiai, arba netiesiogiai, tačiau būtent valdymo organas yra bendrovės atstovas pagal įstatymą. Pavyzdžiui, ABĮ 37 straipsnio 10 dalis.

⁶⁶⁶ BACHMANN, G. *et al. Regulating the Closed Corporation*. Berlin: Walter de Gruyter, 2014, p. 92.

⁶⁶⁷ DAVIS, P. *et al. Boards in Law and Practice: A Cross-Country Analysis in Europe*. In *Corporate Boards in Law and Practice: A Comparative Analysis in Europe*. Edited by DAVIS, P. *et al.* Oxford: Oxford University Press, 2013, p. 5.

organui – visuotiniam akcininkų susirinkimui. Bendrovės valdymo, priežiūros ir kitų organų funkcijos dažnai skiriasi pagal tai, kokia konkrečioje jurisdikcijoje vyrauja valdymo sistema: vienpakopė ar dvipakopė⁶⁶⁸.

Vienpakopę bendrovės valdymo sistemą sudaro vienas visuotinio akcininkų susirinkimo renkamas kolegialus organas, kuris atlieka tiek valdymo, tiek kontrolės funkciją (ši funkcija dažniausiai paskirstoma skirtingiems valdybos nariams)⁶⁶⁹. Vienpakopės valdymo sistemos bruožas yra tai, kad valdyba dažniausiai turi visišką diskreciją deleguoti tam tikrų funkcijų vykdymą ir kontroliuoti už kasdienę bendrovės veiklos priežiūrą atskaitingus asmenis (tai būtų formalus atskiras bendrovės organas ar tik įgaliotas tai atlikti asmuo)⁶⁷⁰. Taip pat labai dažnai valdybą sudaro aktyvių valdymo funkcijų neatliekantys nariai, vadinami nepriklausomi arba nevykdomieji vadovai⁶⁷¹.

Dvipakopę bendrovės valdymo sistemą sudaro keli atskiri skirtingas funkcijas vykstantys organai: visuotinio akcininkų susirinkimo renkamas priežiūros organas (stebėtojų taryba) ir stebėtojų tarybos renkamas valdymo organas (valdyba). Dvipakopė bendrovės valdymo sistema pasižymi labai griežtu valdybos ir stebėtojų tarybos funkcijų atskyrimu, pavyzdžiui, tas pats asmuo negali būti abiejų organų narys, organams draudžiama duoti privalomus nurodymus vienas kitam⁶⁷². Dėl šios priežasties yra labai aiškios tiek valdybos, tiek stebėtojų tarybos funkcijos⁶⁷³. Šis bendrovės valdymo modelis

⁶⁶⁸ HOPT, K. Comparative corporate governance: the state of the art and international regulation. Iš *Comparative corporate governance: a functional and international analysis*. Edited by FLECKNER, A. M.; HOPT, K. J. Cambridge: Cambridge University Press, 2013, p. 29–33. Apie kiekvienos sistemos pranašumus ir trūkumus žiūrėti: JUNGMAN, C. M. The Effectiveness of Corporate Governance in One-Tier and Two-Tier Board Systems – Evidence from the UK and Germany. *European Company and Financial Law Review*, 2006, Vol. 3, No. 4, p. 449–462. Pavyzdžiui, dvipakopės sistemos pagrindinis pranašumas yra tai, kad sudaromi du atskiri organai, kurie teoriškai yra vienas nuo kito nepriklausomi ir sudaro puikių galimybių priežiūros organui stebėti valdybą. Tačiau tai yra ir trūkumas, nes daug sudėtingiau stebėtojų tarybos nariams gauti reikiamą informaciją, kuri reikalinga tinkamai vykdyti funkcijas. Vienpakopė valdymo sistema ištaiso dvipakopės sistemos trūkumą, nes vieną organą sudaro ir vykdomąją, ir priežiūros funkciją atliekantys nariai, todėl informacijos sklaida bei sprendimų priėmimas yra daug efektyvesni. Tačiau vienpakopės sistemos valdymo organo nariai susiduria su savo funkcijų vykdymo dilema: jie turi ir priimti sprendimus, ir kontroliuoti, kaip tokie sprendimai priimami ir įgyvendinami. Tai gali sukelti daugiau interesų konfliktų ir mažinti vienpakopės valdymo sistemos efektyvumą. Taip pat žiūrėti: PLESSIS, J. J. *et al.* *German Corporate Governance in International and European Context*. 2nd ed. Berlin: Springer, 2012, p. 8–14.

⁶⁶⁹ JUNGMAN, C. M. The Effectiveness of Corporate Governance in One-Tier and Two-Tier Board Systems – Evidence from the UK and Germany. *European Company and Financial Law Review*, 2006, Vol. 3, No. 4, p. 435.

⁶⁷⁰ DAVIS, P. *et al.* Boards in Law and Practice: A Cross-Country Analysis in Europe. In *Corporate Boards in Law and Practice: A Comparative Analysis in Europe*. Edited by DAVIS, P. *et al.* Oxford: Oxford University Press, 2013, p. 10–11.

⁶⁷¹ *Ibidem*, p. 16–17, 28–35.

⁶⁷² *Ibidem*, 2013, p. 9–10.

⁶⁷³ JUNGMAN, C. M. The Effectiveness of Corporate Governance in One-Tier and Two-Tier Board Systems – Evidence from the UK and Germany. *European Company and Financial Law Review*, 2006, Vol. 3, No. 4, p. 433.

tradiciškai suteikia teisę priežiūros organui ne tik skirti, bet ir atšaukti valdymo organo narius, taip pat prižiūrėti, kaip valdyba vykdo jai priskirtas bendrovės valdymo funkcijas. Dažniausiai stebėtojų tarybos nariai yra pasyvesni ir tiesiogiai nedalyvauja valdant bendrovę, tačiau tam tikrose valstybėse yra tendencijų, kad stebėtojų taryba turi aktyviai patarti valdybai ir ją konsultuoti, kaip reikia valdyti bendrovę⁶⁷⁴.

Parinkti valdymo struktūrą yra svarbu ne tik todėl, kad aiškiai nustatomi bendrovės organai, jų funkcijos ir kompetencija, bet pasirinkta valdymo struktūra taip pat turi reikšmę vertinant atskirų organų narių veiksmus ir civilinę atsakomybę už juos. Kaip rodo atlikta analizė, valstybėse, kur valdymo sistema dvipakopė, pasirenkamas griežtesnis reglamentavimo metodas nei valstybėse, kuriose įtvirtinta vienpakopė valdymo sistema.

3.1.1. Jungtinės Amerikos Valstijos

Panašiai kaip ir Jungtinėje Karalystėje, JAV nėra griežto bendrovėse sudaromų organų kompetencijų ir funkcijų atskyrimo⁶⁷⁵, tačiau reikalaujama, kad būtent valdymo organas valdytų ir kontroliuotų bendrovę⁶⁷⁶. Pagal dažniausiai pasitaikančią valdymo struktūrą valdyba į darbą priima vykdomuosius direktorius (dažniausiai tai būna ne renkami organo nariai, bet bendrovės darbuotojai), juos kontroliuoja, prižiūri ir atleidžia, taip pat priima į darbą bendrovės vienasmenį vadovą (angl. *chief executive officer*), kuris nėra traktuojamas kaip atskiras valdymo organas, tačiau gali būti vienas iš valdybos narių (pavyzdžiui, pirmininkas)⁶⁷⁷. Atitinkamai visuotinis akcininkų susirinkimas skiria ir atšaukia valdybą.

Kadangi Jungtinėse Amerikos Valstijose vyrauja vienpakopė valdymo sistema, tai priežiūros funkciją vykdo į valdybą deleguojami nepriklausomi nariai⁶⁷⁸. Pagrindinis skirtumas nuo standartinio vokiško dvipakopio valdymo yra toks, kad priežiūros organas prižiūri valdymo organą ir atitinkamai skiria jo narius, o kai valdymas vienpakopis, pati valdyba turi teisę paskirti asmenis (nepriklausomus narius), kurie vykdys

⁶⁷⁴ JUNGMAN, C. M. The Effectiveness of Corporate Governance in One-Tier and Two-Tier Board Systems – Evidence from the UK and Germany. *European Company and Financial Law Review*, 2006, Vol. 3, No. 4, p. 433.

⁶⁷⁵ Pavyzdžiui, netgi gali būti apribota akcininkų teisė atšaukti valdymo organo narius be jokios priežasties iki jų kadencijos pabaigos. DGCL § 141 straipsnio (k) dalis; MBCA § 8.08 straipsnio (a) dalis.

⁶⁷⁶ DGCL § 141 straipsnio (a) dalis; MBCA § 8.01 straipsnio (b) dalis.

⁶⁷⁷ CAHN, A.; DONALD, D. C. *Comparative Company Law: Text and Cases on the Laws Governing Corporations in Germany, the UK and the USA*. Cambridge: Cambridge University Press, 2010, p. 305.

⁶⁷⁸ Kai kurie mokslininkai taip pat pripažįsta, kad priežiūros funkcija yra labai aiški JAV teisės aktuose. Žiūrėti: PLESSIS, J. J.; HARGOVAN, A.; BAGARIC, M. *Principles of Contemporary Corporate Governance*. 2nd ed. New York: Cambridge University Press, 2011, p. 302–303.

priežiūros funkcijas⁶⁷⁹. Vertybinių popierių biržos sąrašuose esančioms bendrovėms taikomi griežti reikalavimai, kad didžioji dalis valdybos būtų sudaryta iš griežtus kriterijus atitinkančių nepriklausomų aktyvaus valdymo funkcijų neatliekančių direktorių⁶⁸⁰. Dėl pakankamai didelės laisvės pasirinkti ir pritaikyti bendrovės valdymo struktūrą kiekvienai bendrovei pagal poreikius, darytina išvada, kad JAV šiuo aspektu vyrauja įgalinantis ir lankstus teisinis reglamentavimas. Tačiau toks reglamentavimas yra smarkiai apribotas istorinių ir faktiškai susiklosčiusių aplinkybių⁶⁸¹, kai dauguma valdymo teisių yra sutelkta valdymo organo rankose, o akcininkai neturi užtektinai teisių ne tik efektyviai kontroliuoti ir prižiūrėti, kaip bendrovė yra valdoma, bet jie faktiškai gali inicijuoti ir priimti tik labai ribotą skaičių sprendimų⁶⁸².

Vadovų civilinės institutas yra labai išvystytas, yra gausi doktrina ir teismų praktika⁶⁸³.

3.1.2. Jungtinė Karalystė

Jungtinės Karalystės bendrovių teisė yra ypatinga tuo, kad CA 2006 nėra imperatyvių nuostatų, reikalaujančių bendrovėms turėti vienpakopę ar dvipakopę valdymo sistemą, taip pat nėra taisyklių dėl valdymo organo funkcijų ir griežtos kompetencijos, todėl viskas palikta patiems akcininkams nuspręsti bendrovės įstatuose⁶⁸⁴. Nors vyraujanti valdymo sistema dažniausiai kvalifikuojama kaip vienpakopė⁶⁸⁵, tačiau, Jungtinės Karalystės mokslininkų nuomone, steigimo dokumentuose gali būti numatyta, kad steigiamas dar vienas bendrovės organas, kurį prižiūri valdyba⁶⁸⁶. Atviro tipo bendrovėse yra privalomi bent du valdymo organo nariai, o uždaro tipo bendrovėse pakanka ir vieno⁶⁸⁷.

⁶⁷⁹ CAHN, A.; DONALD, D. C. *Comparative Company Law: Text and Cases on the Laws Governing Corporations in Germany, the UK and the USA*. Cambridge: Cambridge University Press, 2010, p. 306.

⁶⁸⁰ JACKSON, G. *Understanding Corporate Governance in the United States: An Historical and Theoretical Reassessment*, 2010 [interaktyvus. Žiūrėta 2017 m. sausio 25 d.]. Prieiga per internetą: <http://www.boeckler.de/pdf/p_arbp_223.pdf>, p. 42-45

⁶⁸¹ Plačiau apie istorinę valdymo JAV raidą žiūrėti: O'SULLIVAN, M. *Contests for Corporate Control: Corporate Governance and Economic Performance in the United States and Germany*. Oxford: Oxford University Press, 2002.

⁶⁸² BAINBRIDGE, S. M. The Board of Directors as Nexus of Contracts. *Iowa Law Review*, 2002, Vol. 88, No. 1, p. 2-4.

⁶⁸³ Apie vadovų civilinę atsakomybę Delavero valstijoje plačiau žiūrėti: BRUNER, C. M. Good Faith, State of Mind, and the Outer Boundaries of Director Liability in Corporate Law. *Wake Forest Law Review*, 2006, No. 41, p. 1131-1189.

⁶⁸⁴ DAVIES, P. L.; WORTHINGTON, S. *Gower's Principles of Modern Company Law*. 10th ed. London: Thomson Reuters, 2016, p. 356-357.

⁶⁸⁵ Dažniausiai dėl to, kad būtent vienpakopis valdymo modelis yra vyraujantis. DAVIES, P. Corporate Boards in the United Kingdom. In *Corporate Boards in Law and Practice: A Comparative Analysis in Europe*. Editors DAVIS, P. et al. Oxford: Oxford University Press, 2013, p. 723-724.

⁶⁸⁶ DAVIES, P. L.; WORTHINGTON, S. *Gower's Principles of Modern Company Law*. 10th ed.. London: Thomson Reuters, 2016, p. 388.

⁶⁸⁷ CA 2006 154 straipsnis.

Atsižvelgiant į tai, kad bendrovės įstatuose yra visiškai laisvė reguliuoti bendrovės valdymo struktūrą, kad ji geriausiai atitiktų bendrovės poreikius, labai sudėtinga daryti apibendrinamąsias išvadas. Pavyzdiniuose uždaro tipo ir atviro tipo bendrovių įstatuose nustatomas vienvakopis valdymo modelis, kuris suteikia plačią diskrecijos teisę valdybai nuspręsti dėl bendrovės valdymo⁶⁸⁸. CA 2006 nėra konkrečiai nurodyta, kad būtent vadovas ar valdyba atlieka bendrovės valdymo funkciją, todėl visos kontrolės teisės yra sutelktos būtent visuotiniam akcininkų susirinkimui, kuris turi teisę visada atšaukti ir pakeisti valdymo organui suteiktą kompetenciją⁶⁸⁹.

Jungtinėje Karalystėje nėra atskiros vadovų (ne valdymo organo) kategorijos (*officers* arba *managers*), todėl tokiems asmenims taikomas CA 2006 numatytas reguliavimas tik jeigu jie veikia kaip *de facto* ar šėšėliniai valdymo organo nariai⁶⁹⁰. Darbuotojų atstovai valdymo organuose taip pat nėra privalomi⁶⁹¹.

Kaip ir kitose analizuotose jurisdikcijose, bendrovės vadovai yra asmeniškai atsakingi už tinkamą bendrovės valdymą ir privalo atlyginti dėl netinkamai atliekamų pareigų padarytą žalą⁶⁹².

3.1.3. Lietuvos Respublika

Kiekviena Lietuvos bendrovė privalo turėti bent du organus: visuotinį akcininkų susirinkimą ir vienasmenį valdymo organą – vadovą⁶⁹³. Šis reikalavimas reiškia, kad Lietuvos teisinio režimo negalima priskirti nei prie grynos vienvakopės, nei prie dvivakopės valdymo sistemos, nes yra dar vienas privalomas valdymo organas. Dėl šios priežasties bendrovės gali rinktis modifikuotą vienvakopį ar modifikuotą dvivakopį valdymo modelį, kur abiem atvejais yra privalomas vienasmenis valdymo organas.

Kompetencijų ir funkcijų paskirstymas bendrovių organams yra gana griežtas ir taikomas vienodai tiek UAB, tiek ir AB (yra nedidelių išimčių)⁶⁹⁴. Toks reglamentavimas reiškia, kad tiek didelė atviroji bendrovė, tiek ir pradėdanti veiklą uždaroji bendrovė turi laikytis tų pačių atskirų organų kompetencijos padalijimo taisyklių. Lietuvos ABĮ paremtas gana kazuistišku kompetencijos ir funkcijų išvardijimu⁶⁹⁵, kuris gali būti kei-

⁶⁸⁸ Companies (Model Articles) Regulations, 2008 (SI 2008/3229).

⁶⁸⁹ CAHN, A.; DONALD, D. C. *Comparative Company Law: Text and Cases on the Laws Governing Corporations in Germany, the UK and the USA*. Cambridge: Cambridge University Press, 2010, p. 303304.

⁶⁹⁰ DAVIES, P. L.; WORTHINGTON, S. *Gower's Principles of Modern Company Law*. 10th ed. London: Thomson Reuters, 2016, p. 361.

⁶⁹¹ Ibidem, p. 390.

⁶⁹² DAVIES, P. Corporate Boards in the United Kingdom. In *Corporate Boards in Law and Practice: A Comparative Analysis in Europe*. Edited by DAVIS, P. et al. Oxford: Oxford University Press, 2013, p. 764–769.

⁶⁹³ ABĮ 19 straipsnio 1 dalis.

⁶⁹⁴ ABĮ 19 straipsnio 5 dalis, 20 straipsnis, 32 straipsnio 1 ir 2 dalys, 34 straipsnis, 37 straipsnio 12 dalis.

⁶⁹⁵ Pavyzdžiui, ABĮ 20 straipsnio 1 dalis, 34 straipsnio 4 dalis.

čiamas tik tada, kai tai aiškiai ir nedviprasmiškai yra nurodyta pačiame įstatyme⁶⁹⁶. Višais atvejais bendrovės vardu veikia ir palaikant santykius su trečiaisiais asmenimis jai atstovaujia vienasmenis valdymo organas⁶⁹⁷.

Supaprastinta valdymo struktūra, kurią sudaro vienasmenis valdymo organas ir visuotinis akcininkų susirinkimas, yra galima tik uždarosiose bendrovėse (UAB), o atvirosios bendrovės (AB) privalo turėti bent vieną kolegialų organą: stebėtojų tarybą arba valdybą⁶⁹⁸. Pagal tokį modelį vienasmenis valdymo organas nėra laikomas tik bendrovės darbuotoju (nors su juo sudaroma darbo sutartis), tačiau atlieka visas valdymo funkcijas, pavyzdžiui, dalį valdybos funkcijų, nes, kai valdymo struktūra supaprastinta, valdyba nėra sudaroma⁶⁹⁹. Manytina, kad funkcinis atžvilgiu toks modelis yra labai panašus į vienpakopį modelį, kurio valdyba yra sudaryta iš vieno nario.

Modifikuotas vienpakopis bendrovės valdymo modelis tapo galimas tik po 2014 m. ABĮ pakeitimų⁷⁰⁰, kai buvo numatyta, kad bendrovės įstatuose valdybai gali būti priskirtos tam tikros priežiūros funkcijos, o dalis valdybos privalo būti iš dalies nepriklausoma, t. y. daugiau kaip pusė valdybos narių turi būti nesusiję darbo santykiais su bendrove. Manytina, kad tokiu reikalavimu įstatymų leidėjas siekė numatyti, kad daugelis bendrovės valdymo organo narių turi būti nevykdomieji vadovai. Taigi pagal vienpakopį modelį visuotinis akcininkų susirinkimas renka valdybą⁷⁰¹, kuri atitinkamai renka vienasmenį valdymo organą – vadovą⁷⁰².

Pažymėtina, kad bendrovės gali pasirinkti ir tarpinį tarp supaprastinto ir modifikuoto vienpakopio valdymo modelio, nes gali būti sudaroma valdyba, kuriai nėra priskiriamos priežiūros funkcijos. Šis modelis, vertinant bendrovių teisės teoriniu atžvilgiu, yra gana neįprastas, nes nėra iki galo aiški valdybos funkcija bendrovės struktūroje⁷⁰³. Viena, valdyba atlieka dalį bendrovės valdymo funkcijų⁷⁰⁴, tačiau, kita, net ir nenumačius įstatuose priežiūros funkcijų, valdyba vertina ir prižiūri, kaip vadovas atlieka savo funkcijas⁷⁰⁵. Kaip

⁶⁹⁶ Pavyzdžiui, ABĮ 34 straipsnio 4 dalies 8 punktas.

⁶⁹⁷ ABĮ 37 straipsnio 10 dalis.

⁶⁹⁸ ABĮ 19 straipsnio 2 dalis.

⁶⁹⁹ ABĮ 37 straipsnio 10 dalis.

⁷⁰⁰ Lietuvos Respublikos akcinių bendrovių įstatymo Nr. VIII-1835 19, 20, 24, 25, 30, 31, 33, 34, 35, 37, 44, 54, 59, 60-1, 63, 67, 69, 72 straipsnių ir priedo pakeitimo ir Įstatymo papildymo 45-2 straipsniu įstatymas (TAR, 2014-06-16, Nr. 2014-07641).

⁷⁰¹ ABĮ 33 straipsnio 3 dalis.

⁷⁰² ABĮ 37 straipsnio 3 dalis.

⁷⁰³ Pagal klasikinį vienpakopį valdymo modelį valdyba turėtų kontroliuoti vykdomąsias funkcijas atliekančius vadovas (nebūtinai valdymo organo narius). Žiūrėti: DAVIS, P. *et al.* Boards in Law and Practice: A Cross-Country Analysis in Europe. In *Corporate Boards in Law and Practice: A Comparative Analysis in Europe*. Edited by DAVIS, P. *et al.* Oxford: Oxford University Press, 2013, p. 10.

⁷⁰⁴ ABĮ 34 straipsnio 4 dalis.

⁷⁰⁵ ABĮ 34 straipsnio 7 dalis.

diskutuojama toliau, toks valdymo modelis gana stipriai iškreipia pamatinius vienpakopio valdymo modelio principus, todėl gali kelti nemažai problemų taikant tokias ABĮ nuostatas praktiškai.

Pagal modifikuotą dvipakopę valdymo struktūrą visuotinis akcininkų susirinkimas renka stebėtojų tarybą⁷⁰⁶, kuri atitinkamai renka valdybą, o pastaroji vadovą. Dvipakopis valdymo režimas Lietuvoje turi klasikinių požymių: stebėtojų tarybos nariais negali būti valdybos nariai⁷⁰⁷, stebėtojų taryba neturi teisės jos kompetencijai priskirtų funkcijų pavesti ar perduoti vykdyti kitiems bendrovės organams⁷⁰⁸. ABĮ nėra numatyta reikalavimo, kad stebėtojų tarybos nariai privalo būti tik fiziniai asmenys, todėl, manytina, kad tokiais nariais gali būti ir juridiniai asmenys.

Tiek vienasmenio, tiek kolegialaus valdymo organo nariai yra atsakingi už tinkamą savo pareigų vykdymą, todėl už pareigų pažeidimą yra numatyta civilinė atsakomybė⁷⁰⁹.

Vertinant ABĮ nustatytus bendrovių valdymo būdus, darytina išvada, kad kiekvienas iš jų turi esminių trūkumų ir per daug nukrypsta nuo klasikinių modelių, todėl reglamentavimas nėra nuoseklus ir dažnai nėra aiški įstatymų leidėjo pozicija skirstant kompetencijas ir funkcijas bendrovės organams. Lietuvos ABĮ kritinis vertinimas šiuo aspektu pateikiamas toliau esančiame apibendrinime ir diskusijoje.

3.1.4. Prancūzijos Respublika

Nors istoriškai Prancūzijoje buvo įtvirtinta vienpakopė valdymo struktūra, tačiau nuo 20 a. vidurio atviro tipo bendrovėms leidžiama pasirinkti tiek vienos pakopos, tiek dviejų pakopų valdymo struktūras⁷¹⁰. Dėl šios priežasties teisės aktuose nėra nustatyta labai griežto atskirų organų kompetencijų ir funkcijų padalijimo⁷¹¹.

Jeigu pasirenkama vienos pakopos valdymo struktūra, tada SA privalo turėti valdybą (*conseil d'administration*), sudarytą bent iš trijų narių, tačiau ne didesnę nei aštuoniolikos

⁷⁰⁶ ABĮ 31 straipsnio 3 dalis.

⁷⁰⁷ ABĮ 31 straipsnio 6 dalis.

⁷⁰⁸ ABĮ 32 straipsnio 2 dalis.

⁷⁰⁹ CK 2.87 straipsnio 7 dalis.

⁷¹⁰ CONAC, P. H. France <...>, p. 453–454. Įdomu pažymėti, kad Prancūzijos BVK daugiausia dėmesio teikia ma vienos pakopos valdymo sistemas turinčioms bendrovėms, o dvipakopę valdymo struktūrą turinčios bendrovės turi prisitaikyti BVK pagal savo poreikius. Vienas iš galimų paaiškinimų gali būti, kad daugelis bendrovių yra pasirinkusios vienpakopę valdymo sistemą. Žiūrėti: PIETRANCOSTA, A.; DUBOIS, P.-H.; GARÇON, R. Corporate Boards in France. In *Corporate Boards in Law and Practice: A Comparative Analysis in Europe*. Edited by DAVIS, P. et al. Oxford: Oxford University Press, 2013, p. 185.

⁷¹¹ CONAC, P. H. France <...>, p. 473–475. Teismų praktikoje suformuota bendra taisyklė, kad visuotinis akcininkų susirinkimas negali iš esmės apriboti ar perimti valdybos valdymo funkcijų, tačiau tokios taisyklės taikymo aprėptis nėra aiški, o konkrečios visuotinio akcininkų susirinkimo instrukcijos valdymo organui laikomos teisėtomis. Žiūrėti: Prancūzijos kasacinis teismas (Cour de cassation), 1946 m. birželio 4 d. sprendimas, JCP 1947, II.

narių⁷¹². SA valdybos nariais gali būti tiek juridiniai, tiek ir fiziniai asmenys⁷¹³. Taip pat valdyba savo pasirinkimu gali nuspręsti, kad kasdienis SA valdymas gali būti atliekamas arba valdybos pirmininko (*président du conseil d'administration*), arba atskirai išrenkamo direktoriaus (*directeur général*)⁷¹⁴. Valdyba iš esmės yra atsakinga už bendrą bendrovės veiklos strategiją ir prižiūri, kaip yra vykdomas kasdienis bendrovės valdymas⁷¹⁵. Pagal šias taisykles galima teigti, kad vienos pakopos sistemoje SA valdybą skiria visuotinis akcininkų susirinkimas, o vienasmenis direktorius gali būti skiriamas pasirinktinai.

Jeigu SA yra nustatoma dvipakopė valdymo sistema, tai formuojami atskiri valdymo ir priežiūros organai: valdyba (*directoire*) ir stebėtojų taryba (*conseil de surveillance*)⁷¹⁶. Tokiu atveju už visą SA valdymą yra atsakinga valdyba, sudaryta iš nuo vieno iki penkių fizinių asmenų, atskiro vienasmenio valdymo organo (direktoriaus) nėra skiriama⁷¹⁷. Valdybos darbą prižiūri stebėtojų taryba, kurią sudaro nuo trijų iki aštuoniolikos narių⁷¹⁸. Kai valdymo sistema dvipakopė, visuotinis akcininkų susirinkimas skiria stebėtojų tarybą, kuri atitinkamai skiria valdybą⁷¹⁹.

Bendrovės organų narių atsakomybė vertinama pagal įtvirtintą teisinį standartą ir skiriasi atsižvelgiant į pasirinktą valdymo struktūrą⁷²⁰.

⁷¹² Prancūzijos KK L. 225-17 ir L. 225-25 straipsniai. Vienos pakopos valdymo sistemoje valdybos nariams gali būti nustatomas reikalavimas turėti bendrovės akcijų, kurio nesilaikymas prilyginamas atsistatydinimui. PIETRANCOSTA, A.; DUBOIS, P.-H.; GARÇON, R. Corporate Boards in France. In *Corporate Boards in Law and Practice: A Comparative Analysis in Europe*. Edited by DAVIS, P. et al. Oxford: Oxford University Press, 2013, p. 184–185.

⁷¹³ Prancūzijos KK L. 225-20 ir L. 225-21 straipsniai. Juridinis asmuo visais atvejais privalo paskirti atstovą, kuriuo gali būti tik fizinis asmuo. Fiziniai asmenys negali vienu metu būti daugiau kaip penkių atvirųjų bendrovių valdybos nariai.

⁷¹⁴ Prancūzijos KK L. 225-57 straipsnis. Jeigu yra skiriamas atskiras direktorius, tai jis negali būti valdybos narys. 2001 m. teisinių reformų metu buvo leista bendrovėms atsiskirti tradicinio vienasmenio valdymo organo instituto ir šias funkcijas priskirti valdybos pirmininkui. Taip buvo siekiama atskirti kolegialaus ir vienasmenio valdymo organo funkcijas ir kompetenciją. Plačiau žiūrėti: GALLOIS-COICHET, D.; CAFFIN-MOI, M. Key trends in French company law reforms over the last decade. In *Reforming the law of obligations and company law: studies in French and German law*. Edited by DORALT, W.; DESHAYES, O. Paris: Société de législation comparée, 2013, p. 96–97.

⁷¹⁵ CONAC, P. H. France <...>, p. 454–455.

⁷¹⁶ Prancūzijos KK L. 225-51-1 straipsnis. PIETRANCOSTA, A.; DUBOIS, P.-H.; GARÇON, R. Corporate Boards in France. In *Corporate Boards in Law and Practice: A Comparative Analysis in Europe*. Edited by DAVIS, P. et al. Oxford: Oxford University Press, 2013, p. 184.

⁷¹⁷ Prancūzijos KK L. 225-58, L. 225-59, L. 225-67, L. 225-72, L. 225-76 straipsniai. Pažymėtina, kad, nors valdybą privalo sudaryti tik fiziniai asmenys, stebėtojų taryba gali būti sudaryta ir iš juridinių asmenų, kurie skiria savo atstovus. Kai valdymo sistema dvipakopė, valdybos nariai negali būti daugiau kaip vienos biržinės SA valdyboje.

⁷¹⁸ Prancūzijos KK L. 225-68, L. 225-69 ir L. 225-72 straipsniai. Pažymėtina ir tai, kad stebėtojų tarybos nario statusas gali būti privalomai siejamas su akcininko statusu, t. y. įstatuose gali būti numatyta, kad stebėtojų tarybos nariais gali tapti tik asmenys, turintys bendrovės akcijų. Bendrovės akcijų perleidimas tokiais atvejais traktuojamas kaip atsistatydinimas iš einamų pareigų.

⁷¹⁹ Prancūzijos KK L. 225-61 straipsnis. Nepaisant to, valdybos narius gali atleisti visuotinis akcininkų susirinkimas tiesiogiai.

⁷²⁰ GALLOIS-COICHET, D.; CAFFIN-MOI, M. Key trends in French company law reforms over the last decade. In *Reforming the law of obligations and company law: studies in French and German law*. Edited by DORALT, W.; DESHAYES, O. Paris: Société de législation comparée, 2013, p. 99–100. Plačiau apie atsakomybę

3.1.5. Nyderlandų Karalystė

Pagal dabar galiojančią bendrą taisyklę kiekviena bendrovė privalo turėti bent du organus: visuotinį akcininkų susirinkimą ir valdymo organą⁷²¹. Vienas iš būdingų Nyderlandų bendrovių teisės bruožų ilgą laiką buvo dvipakopė valdymo sistema, tačiau po 2012 m. reformos bendrovėms yra sudaryta galimybė pasirinkti dvipakopę ar vienpakopę valdymo sistemą (tokia galimybė egzistuoja tiek BV⁷²², tiek ir NV⁷²³)⁷²⁴. Pasirinkimo teisės neturi didelės bendrovės⁷²⁵, kurios privalo turėti priežiūros organą, susidedantį iš bent trijų fizinių asmenų⁷²⁶.

Kompetencijos ir funkcijų paskirstymas daugiausia nustatomas pagal bendrovės steigimo dokumentus, atsižvelgiant į kai kuriuos BW reikalavimus. BW detalieai nereglamentuoja atskirų organų funkcijų, o sudaro galimybių BV akcininkams galias paskirstyti savo nuožiūra⁷²⁷. NV reglamentavimas šiek tiek griežtesnis ir remiasi principu, kad valdymo organas yra atsakingas už bendrovės valdymą, priežiūros organas atsako už valdymo organo priežiūrą, o visuotinis akcininkų susirinkimas pirmiausia atsako už kitų organo narių skyrimą, finansinės atskaitomybės dokumentų tvirtinimą, taigi yra principinis funkcijų tam tikriems organams paskirstymas⁷²⁸.

Jeigu bendrovėje pasirenkama sudaryti valdymo organą iš vykdančiųjų (oland. *uitvoerende bestuurders*) ir nevykdančiųjų narių (oland. *niet uitvoerende bestuurders*), traktuojama, kad bendrovė pasirinko vienpakopį valdymo modelį. Kolegialus valdymo organas tokiu atveju yra atsakingas už bendrovės valdymą ir atstovavimą palaikant santykius su trečiaisiais asmenimis (vykdantieji nariai)⁷²⁹ ir atitinkamai už valdymo funkcijos tinka-

žiūrėti: PIETRANCOSTA, A.; DUBOIS, P.-H.; GARÇON, R. Corporate Boards in France. In *Corporate Boards in Law and Practice: A Comparative Analysis in Europe*. Edited by DAVIS, P. et al. Oxford: Oxford University Press, 2013, p. 232–235. Prancūzijoje priežiūros organas nėra atsakingas už bendrovės valdymo funkcijas, nes tokias funkcijas atlieka valdymo organas.

⁷²¹ MULLER, M. H. *Corporate Law in the Netherlands*. Haga: Kluwer Law International, 2013, p. 89.

⁷²² BW 2:239a straipsnis.

⁷²³ BW 2:129a straipsnis.

⁷²⁴ Plačiau žiūrėti: MULLER, M. H. *Corporate Law in the Netherlands*. Haga: Kluwer Law International, 2013, p. 2, 109–138.

⁷²⁵ Didelė bendrovė nustatoma pagal tris kriterijus: 1) kapitalo, rezervų ir pelno suma yra ne mažesnė nei 16 milijonų eurų; 2) bendrovėje yra įsteigta darbuotojų taryba; 3) bendrovėje dirba 100 ir daugiau darbuotojų. MULLER, M. H. *Corporate Law in the Netherlands*. Haga: Kluwer Law International, 2013, p. 112.

⁷²⁶ BW 2:154, 2:158, 2:264, 2:268 straipsniai. Toks reikalavimas atsirado siekiant suderinti skirtingų interesų turėtojų interesus ir sudaryti galimybių netiesiogiai atstovauti darbuotojams. Plačiau žiūrėti: MULLER, M. H. *Corporate Law in the Netherlands*. Haga: Kluwer Law International, 2013, p. 2–3, 111–112.

⁷²⁷ BW 2:239 straipsnio 4 dalyje netgi įtvirtina, kad steigimo dokumentuose gali būti nustatyta, jog valdymo organo nariai privalo veikti pagal kito organo nurodymus, jeigu tokie nurodymai neprieštarauja bendrovės interesams.

⁷²⁸ Nors, Nyderlandų mokslininkų teigimu, tiek BV, tiek NV organų teisės ir pareigos beveik nesiskiria. Didelių skirtumų atsiranda tik kai bendrovė atitinka didelės bendrovės kriterijus. Plačiau žiūrėti: MULLER, M. H. *Corporate Law in the Netherlands*. Haga: Kluwer Law International, 2013, p. 95, 110.

⁷²⁹ BW 2:129 ir 2:239 straipsniai.

mą priežiūrą (nevykdantieji nariai). Vykdančiųjų ir nevykdančiųjų valdymo organo narių pareigos ir atsakomybė gali būti laisvai paskirstomos steigimo dokumentuose, o BW numato tik vienintelę išimtį, kad iš nevykdančiųjų narių negali būti atimta ar apribota priežiūros funkcija⁷³⁰. Tiek NV, tiek BV valdymo organo nariai gali būti ir fiziniai, ir juridiniai asmenys⁷³¹. Nyderlandų teisinė sistema neišskiria valdymo organo narių ir vadovų (*officers* arba *managers*), todėl atskiros vienasmenio vadovo kategorijos BW nenumatyta⁷³². Steigimo dokumentuose gali būti numatyta, kad valdymo organo nariai privalo atitikti tam tikrus kriterijus, kad galėtų būti išrinkti visuotinio akcininkų susirinkimo⁷³³.

Pagal dvipakopį bendrovės valdymo režimą priežiūros organas (oland. *raad van commissarissen*) prižiūri, kaip atliekama valdymo funkcija, pataria bei skiria ir atleidžia valdybos (oland. *directie* arba *bestuur*) narius⁷³⁴. Jeigu bendrovei taikomas privalomas dvipakopis valdymo modelis, BW nustato papildomų sprendimų, kuriuos valdymo organas gali priimti gavęs priežiūros organo sutikimą⁷³⁵. Toks valdymo modelis yra privalomas bendrovėms, kurios atitinka didelės bendrovės kriterijus⁷³⁶. Priežiūros organą gali sudaryti tik fiziniai asmenys, kurie vienu metu negali būti ir valdymo organo, ir priežiūros organo nariai⁷³⁷.

Bendrovės organų nariai yra atsakingi už savo pareigų vykdymą, todėl jiems gali kilti civilinė atsakomybė⁷³⁸.

⁷³⁰ BW 2:129a ir 2:239a straipsniai. Kadangi tiek vykdančieji, tiek nevykdantieji nariai yra to paties valdymo organo dalis, jų atsakomybė už tinkamą bendrovės valdymą yra bendra. Taip pat pažymėtina, kad Nyderlanduose, panašiai kaip ir Lietuvoje, valdymo organo narių atsakomybė gali būti „išorinė“ ir „vidinė“. „Vidinė“ atsakomybė atsiranda iš sutartinių santykių su pačia bendrove, o „išorinė“ atsakomybė atsiranda tada, kai valdymo organo narys veikia kaip bendrovės atstovas santykiuose su trečiaisiais asmenimis. Plačiau žiūrėti: MULLER, M. H. *Corporate Law in the Netherlands*. Haga: Kluwer Law International, 2013, p. 139–157.

⁷³¹ MULLER, M. H. *Corporate Law in the Netherlands*. Haga: Kluwer Law International, 2013, p. 118.

⁷³² MULLER, M. H. *Corporate Law in the Netherlands*. Haga: Kluwer Law International, 2013, p. 89, 110. Nepaisant to, bendrovėje gali būti sudaromi kiti organai, kurie turėtų kitokias funkcijas nei BW nustatytų privalomų organų atliekamos funkcijos. Taip pat valdymo organas Nyderlanduose gali būti sudarytas iš vieno asmens, kuris funkcinio požiūriu atitiktų vienasmenio valdymo organo sąvoką.

⁷³³ BW 2:132 ir 2:242 straipsniai. Toks teisinis režimas sudaro galimybių užtikrinti, kad bendrovę galėtų valdyti tik profesionalūs vadybininkai ir galėtų būti vertinamas kaip viena iš galimybių smulkiesiems akcininkams saugoti savo interesus.

⁷³⁴ BW 2:162, 2:140, 2:250 ir 2:272 straipsniai. NOWAK, R. G. J. *Corporate Boards in the Netherlands*. In *Corporate Boards in Law and Practice: A Comparative Analysis in Europe*. Edited by DAVIS, P. et al. Oxford: Oxford University Press, 2013, p. 446–447.

⁷³⁵ BW 2:164 ir 2:274 straipsniai.

⁷³⁶ BW 2:154 ir 2:264 straipsniai.

⁷³⁷ BW 2:140, 2:154, 2:158, 2:250, 2:264, 2:268 straipsniai. MULLER, M. H. *Corporate Law in the Netherlands*. Haga: Kluwer Law International, 2013, p. 110.

⁷³⁸ NOWAK, R. G. J. *Corporate Boards in the Netherlands*. In *Corporate Boards in Law and Practice: A Comparative Analysis in Europe*. Edited by DAVIS, P. et al. Oxford: Oxford University Press, 2013, p. 493–494. Įdomu pažymėti, kad priežiūros organo nariams už netinkamą priežiūros funkcijų vykdymą yra taikomi panašūs civilinės atsakomybės standartai kaip ir valdymo organo nariams.

3.1.6. Švedijos Karalystė

Švedijoje yra įtvirtinta modifikuota vienapakopė valdymo sistema, todėl struktūriškai atskiras priežiūros organas nėra formuojamas⁷³⁹. Priežiūros ir kontrolės funkciją dažniausiai atlieka visuotinio akcininkų susirinkimo skiriamas auditorius⁷⁴⁰. Tačiau, atsižvelgiant į Švedijos AB tipą, dalinę kontrolės funkciją gali atlikti ir valdyba (šved. *Styrelsen*). Bendra valdymo struktūra atrodo taip: visuotinis akcininkų susirinkimas renka valdybos narius⁷⁴¹, kurie turi teisę savo pasirinkimu paskirti direktorių (šved. *Verkstäl-lande direktör*)⁷⁴², daugiausia atsakingą už kasdienę bendrovės veiklą, taip pat akcininkai renka auditorių (šved. *revisor*), kuris kontroliuoja finansinę bendrovės situaciją⁷⁴³. Atviro tipo Švedijos AB direktorius yra privalomas, o kitos bendrovės gali pasirinkti, ar sudaryti vienasmensio valdymo organą⁷⁴⁴. Švedijoje nėra galimybės pasirinkti dvipakopės valdymo sistemos, tačiau valdyba dažniausiai sudaroma iš nepriklausomų narių⁷⁴⁵.

Uždaro tipo Švedijos AB valdyba gali susidėti ir iš vieno, ir iš daugiau asmenų, todėl nebūtinai visada yra kolegialus valdymo organas⁷⁴⁶. Atviro tipo bendrovėms yra numatytas reikalavimas turėti mažiausiai tris valdybos narius⁷⁴⁷. Atskirai pabrėžtina, kad Švedijos AB valdybos narių skaičius įstatuose gali būti nurodomas ne tik konkrečiu skaičiumi, bet ir nurodant minimalų ir maksimalų leidžiamą valdybos narių skaičių. Valdybos nariams taip pat gali būti skiriami pakaitiniai nariai, kuriems yra taikomi tokie patys reikalavimai kaip ir įprastiems valdybos nariams⁷⁴⁸. Nors uždaro tipo Švedijos AB valdyba yra atsakinga už bendrovės valdymą ir veiklos organizavimą⁷⁴⁹, tačiau turi papildomai

⁷³⁹ HAMMARSKIOLD, P.; KAZNOVA, S. H. Sweden <...>, p. 414. Reikia pasakyti ir tai, kad Švedijos AB reglamentavimas labai koncentruojasi į finansinius bendrovės aspektus, todėl tiek valdymo, tiek kontrolės funkcijos yra dažnai apibrėžiamos pagal finansinę bendrovės būklę.

⁷⁴⁰ ABL 9 skyriaus 1 straipsnis.

⁷⁴¹ HEMSTRÖM, C.; GIERTZ, M. Sweden. In *International Encyclopaedia for Corporations & Partnerships*. Chief ed. GEENS, K. Leiden: Kluwer Law International, 2015, p. 74.

⁷⁴² SKOG, R.; SJÖMAN, E. Corporate Boards in Sweden. In *Corporate Boards in Law and Practice: A Comparative Analysis in Europe*. Edited by DAVIS, P. et al. Oxford: Oxford University Press, 2013, p. 623–624.

⁷⁴³ Švedijos BVK, p. 6. Įdomu pažymėti, jog įstatuose gali būti nustatyta, kad valdybos narius renka ne tik akcininkai, bet ir kiti įstatuose įvardyti subjektai. Atviro tipo bendrovei nustatytas reikalavimas, kad bent pusę valdybos narių skirtų visuotinis akcininkų susirinkimas. ABL 8 skyriaus 8 ir 47 straipsniai.

⁷⁴⁴ ABL 8 skyriaus 7 dalis. Bendrovės valdyba paskirsto konkrečias pareigas tarp valdybos narių ir direktoriaus.

⁷⁴⁵ PETERSSON, H.; THOMSEN, E. S. Sweden. In *The corporate governance review*. Edited by CALKOEN, W. J. London: Law Business Research, 2011, p. 299–300. Įstatymuose taip pat numatytas darbuotojų atstovavimas valdyboje, jeigu pasiekiami įstatymuose numatyta riba.

⁷⁴⁶ ABL 8 skyriaus 1 ir 17 straipsniai. Jeigu valdybą sudaro daugiau kaip vienas asmuo, turi būti skiriamas ir valdybos pirmininkas. Atviro tipo bendrovėse direktorius negali eiti valdybos pirmininko pareigų.

⁷⁴⁷ ABL 8 skyriaus 46 straipsnis.

⁷⁴⁸ ABL 8 skyriaus 3 straipsnis. ABL nustato, kad bent vienas pakaitinis valdybos narys turi būti skiriamas, jeigu Švedijos AB yra mažiau kaip trys valdybos nariai.

⁷⁴⁹ ABL 8 skyriaus 4 straipsnis.

teisę skirti direktorių, kuris atviro tipo bendrovėse turi būti skiriamas visais atvejais⁷⁵⁰. Juridiniams asmenims yra numatytas draudimas būti valdybos nariais⁷⁵¹.

Valdymo organo nariams yra nustatyta pagrindinė pareiga organizuoti ir valdyti bendrovės veiklą⁷⁵². ABL detalčiai nereglementuoja valdymo organo narių funkcijų ir kompetencijos, o tai savo nuožiūra padaryti gali akcininkai bendrovės steigimo dokumentuose⁷⁵³. Tiek vienasmenis, tiek kolegialus valdymo organas gali būti atsakingas bendrovei ar kitiems tretiesiems asmenims už padarytą žalą⁷⁵⁴.

3.1.7. Vokietijos Federacinė Respublika

Vokietija yra klasikinis dvipakopės valdymo sistemos pavyzdys, kai imperatyviomis teisės aktų normomis valdymo ir priežiūros funkcijos yra griežtai atskirtos⁷⁵⁵, o atviro tipo bendrovėms (AG) neleidžiama pasirinkti kitokios valdymo sistemos⁷⁵⁶, uždaro tipo bendrovės (GmbH) gali pasirinkti kitokią valdymo struktūrą⁷⁵⁷.

Pagal teisinį reguliavimą valdyba (*der Vorstand*) yra atsakinga už atviro tipo bendrovių valdymą⁷⁵⁸, o stebėtojų taryba (*der Aufsichtsrat*) privalo prižiūrėti, kaip valdyba įgyvendina jai priskirtas valdymo funkcijas⁷⁵⁹. Stebėtojų tarybai yra griežtai draudžiama vykdyti bet kokio pobūdžio valdymo funkcijas⁷⁶⁰, o stebėtojų tarybos nariams draudžiama tuo pačiu metu būti valdymo organo nariais⁷⁶¹. Nuo tokio griežto reguliavimo negali būti nukrypstama netgi keičiant įstatus⁷⁶². Dėl šių priešasčių visuotinis akcininkų

⁷⁵⁰ ABL 8 skyriaus 27 ir 50 straipsniai.

⁷⁵¹ ABL 8 skyriaus 10 straipsnis. Draudimas būti valdybos nariu taip pat nustatytas ir bankrutavusiems fiziniam asmenims.

⁷⁵² ABL 8 skyriaus 4 straipsnis.

⁷⁵³ SKOG, R.; FAGER, C. *The Swedish Companies Act: An Introduction*. Stockholm: Norstedts Juridik, 2007, p. 63–65.

⁷⁵⁴ SKOG, R.; SJÖMAN, E. Corporate Boards in Sweden. In *Corporate Boards in Law and Practice: A Comparative Analysis in Europe*. Edited by DAVIS, P. et al. Oxford: Oxford University Press, 2013, p. 647–648.

⁷⁵⁵ ROTH, M. Corporate Boards in Germany. In *Corporate Boards in Law and Practice: A Comparative Analysis in Europe*. Edited by DAVIS, P. et al. Oxford: Oxford University Press, 2013, p. 275–277.

⁷⁵⁶ JUNGMAN, C. The Effectiveness of Corporate Governance in One-Tier and Two-Tier Board Systems. *European Company and Financial Law Review*, 2006, Vol. 3, No. 4, p. 432–435.

⁷⁵⁷ MERKT, H. Germany <...>, p. 529.

⁷⁵⁸ AktG 76 straipsnio 1 dalis.

⁷⁵⁹ AktG 111 straipsnio 1 dalis. Tam, kad priežiūros organas galėtų tinkamai vykdyti savo funkcijas, valdymo organas privalo reguliariai teikti informaciją apie bendrovės finansinę būklę, atliekamus sandorius, strategiją ir kitą informaciją, susijusią su bendrovės mokumu. VEIL, R. The growing importance of corporate governance and Capital markets law in Germany. In *Reforming the law of obligations and company law: studies in French and German law*. Edited by DORALT, W.; DESHAYES, O. Paris: Société de législation comparée, 2013, p. 114.

⁷⁶⁰ AktG 111 straipsnio 4 dalis.

⁷⁶¹ AktG 105 straipsnio 1 dalis.

⁷⁶² AktG 23 straipsnio 5 dalis, kurioje nustatyta, kad įstatai gali nustatyti kitokių nuostatų tik tais atvejais, kai tai konkrečiais nurodyta AktG.

susirinkimas renka stebėtojų tarybos narius, kurie atitinkamai renka valdybos narius bei prižiūri jų veiklą⁷⁶³, o valdyba yra atsakinga už kasdienį AG valdymą⁷⁶⁴. Pati valdyba yra suprantama ne vien tik kaip kolegialus valdymo organas, t. y. valdybą gali sudaryti ir vienas, ir keli nariai⁷⁶⁵. Kitokios nuostatos yra taikomos stebėtojų tarybai, kuri visais atvejais turi būti kolegialus organas, sudarytas iš ne mažiau kaip trijų narių⁷⁶⁶. Tiek valdybos, tiek stebėtojų tarybos nariai gali būti tik fiziniai asmenys⁷⁶⁷.

Labai panašiai kaip ir kitose analizuotose jurisdikcijose, Vokietijos bendrovių teisinis reguliavimas nustato tik civilinės atsakomybės vertinimo standartą, bet ne detalias taisykles⁷⁶⁸.

3.1.8. Apibendrinimas ir diskusija

Kaip matyti iš atliktos analizės, dalis valstybių yra pasirinkusios vienpakopį valdymo modelį, o kitos sudaro galimybių steigėjams pasirinkti, kokius bendrovės organus sudaryti (iš esmės yra galimybė rinktis vienpakopę ar dvipakopę bendrovės valdymo struktūrą). Ši pasirinkimo galimybė nėra vienoda ir tam tikrais atvejais yra ribojama. Pavyzdžiui, Vokietijoje AG yra griežtas reikalavimas turėti tiek valdymo, tiek priežiūros organus, o laisvai pasirinkti valdymo struktūrą yra suteikta tik GmbH. Nyderlanduose pasirinkimas ribojamas ne pagal bendrovės formą, bet pagal jos dydį: tiek NV, tiek BV privalo turėti priežiūros organą, jeigu bendrovė atitinka BW nustatytus didelės bendrovės kriterijus. Jungtinėje Karalystėje ir JAV vyrauja liberaliausias požiūris ir akcininkai yra laisvi pasirinkti jų interesus geriausiai atitinkantį bendrovės valdymo ir kompetencijų paskirstymo modelį. Dėl šių priežasčių galima daryti išvadą, kad tarp analizuotų valstybių yra reglamentavimo skirtumų, nuo kurių priklauso, kaip bendrovės yra valdomos skirtingose jurisdikcijose. Lietuva taip pat turi pasirinkusi savitą ir neįprastą reglamentavimą, kuris gali būti kritikuojamas keliais aspektais.

⁷⁶³ CAHN, A.; DONALD, D. C. *Comparative Company Law: Text and Cases on the Laws Governing Corporations in Germany, the UK and the USA*. Cambridge: Cambridge University Press, 2010, p. 302.

⁷⁶⁴ KERSTING, Ch. The Role of Shareholders in Public Companies in Germany. In *German and Nordic Perspectives on Company Law and Capital Markets Law*. Edited by FLEISCHER, H.; HANSEN, J. L.; RINGE, W.-G. Tübingen: Mohr Siebeck, 2015, p. 112–113.

⁷⁶⁵ AktG 76 straipsnio 2 dalis.

⁷⁶⁶ AktG 95 straipsnis. Tam tikrais atvejais stebėtojų tarybą privalo sudaryti netgi dvidešimt vienas narys.

⁷⁶⁷ AktG 76 straipsnio 3 dalis ir 100 straipsnio 1 dalis.

⁷⁶⁸ AktG 93 straipsnyje numatyta, kad vadovai privalo veikti rūpestingai ir atsakingai, o pagal GmbHA 43 straipsnį nustatyta pareiga vadovui veikti atsakingai kaip tai darytų rūpestingas verslininkas. Taip pat žiūrėti: DORALT, W. Regulating directors' duties, their enforcement and the business judgement rule. In *Reforming the law of obligations and company law: studies in French and German law*. Edited by DORALT, W.; DESHAYES, O. Paris: Société de législation comparée, 2013, p. 119–124. ROTH, M. Corporate Boards in Germany. In *Corporate Boards in Law and Practice: A Comparative Analysis in Europe*. Edited by DAVIS, P. et al. Oxford: Oxford University Press, 2013, p. 342–384.

Manytina, kad labai platus skirtingų valdymo struktūrų pasirinkimas 1) supaprastintas, kai yra tik visuotinis akcininkų susirinkimas ir vienasmenis valdymo organas; 2) modifikuotos vienpakopės, kai valdyba atlieka įstatuose numatytas priežiūros funkcijas; 3) tarpinės tarp supaprastintos ir modifikuotos vienpakopės, kai įstatuose nenumatoma valdybai priežiūros funkcijų; 4) modifikuota dvipakopė valdymo struktūra, kai yra tiek stebėtojų taryba, tiek valdyba, sukelia ABĮ reglamentavimo nebaigtumą, todėl gali kilti įvairių dviprasmiškų situacijų. Įstatymų leidėjas yra pasirinkęs pernelyg kažuistišką reglamentavimo metodą, kuris gali būti pateisinamas, kai valdymas dvipakopis (griežtai atskirtos organų funkcijos), tačiau neturėtų būti pateisinamas pasirinkus vienpakopę ar supaprastintą valdymo modelį. Tų pačių taisyklių taikymas visada sukelia neapibrėžtumą tarp dviejų valdymo organų: vienasmenio vadovo ir kolegialios valdybos. Nors teismų praktikoje ir nustatyta, kad vadovas yra aktyvesnis kasdienę valdymo funkciją atliekantis organas, o valdyba yra pasyvesnis, su strateginiu bendrovės valdymu susijęs organas⁷⁶⁹, tačiau šių dviejų organų santykis nėra aiškus, jeigu yra pasirenkamos skirtingos valdymo struktūros. Pavyzdžiui, ar valdyba turėtų kontroliuoti vadovą, ar tik vykdyti pasyvias strateginio valdymo funkcijas? Šis atskyrimas yra ypač dviprasmiškas, jeigu analizuojama modifikuota vienpakopė ir tarpinė valdymo struktūra. Pagal modifikuotą vienpakopę valdymo struktūrą valdyba atlieka vadovo priežiūros funkcijas⁷⁷⁰, pavyzdžiui, svarsto, ar bendrovės vadovas tinka eiti pareigas, jeigu bendrovė dirba nuostolingai. Tačiau pagal bendrą taisyklę valdyba skiria ir atšaukia vadovą⁷⁷¹. Manytina, kad norėdama atšaukti vadovą valdyba turėtų analizuoti jo veiklą, t. y. ar vadovas tinkamai atlieka savo pareigas. Antraip gali kilti klausimas, dėl kokių priežasčių vadovas yra atšaukiamas. Taigi, jeigu valdyba ir pagal bendrą savo kompetenciją turi vertinti vadovo vykdomą veiklą, tai papildoma „teisė“ prižiūrėti, jeigu yra nustatyta įstatuose, atrodo perteklinė. Nors Lietuvos įstatymų leidėjo 2014 m. reforma⁷⁷², sudaranti pakankamai realias galimybes UAB ir AB pasirinkti vienpakopę arba dvipakopę valdymo struktūrą, turėtų būtina vertinama kaip ėjimas teigiama kryptimi, nes bendrovės ir akcininkai turi turėti kuo daugiau laisvės reguliuoti vidinius teisinius santykius ir kompetencijų bei funkcijų paskirstymą. Tačiau dėl pirmiau nurodytų įgyvendinimo trūkumų nėra aišku, kodėl valdyba, kai bendrovės įstatuose nurodyta priežiūros funkcija, turi turėti daugiau kaip pusę narių, nesusijusių darbo santykiais, o valdyba, kuri faktiškai prižiūri vadovą, tačiau tai nėra eksplacitiškai nurodyta įstatuose, nėra apribota reikalavimu dėl sudėties.

⁷⁶⁹ LAT, 2013 m. vasario 8 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-6/2013; LAT, 2014 m. sausio 9 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-7-124/2014.

⁷⁷⁰ ABĮ 34 straipsnio 10 dalis.

⁷⁷¹ ABĮ 37 straipsnio 2 dalis.

⁷⁷² Lietuvos Respublikos akcinių bendrovių įstatymo Nr. VIII-1835 19, 20, 24, 25, 30, 31, 33, 34, 35, 37, 44, 54, 59, 60-1, 63, 67, 69, 72 straipsnių ir priedo pakeitimo ir įstatymo papildymo 45-2 straipsniu įstatymas (TAR, 2014-06-16, Nr. 2014-07641).

Įstatymų leidėjas turėjo tikslą pagerinti teisinį reglamentavimą ir bendrovių valdymo sistemai suteikti daugiau lankstumo⁷⁷³. Tačiau, manytina, kad šis tikslas nebuvo pasiektas dėl kelių priežasčių. Pirma, valdybos priežiūros funkcijų įtvirtinimas buvo įgyvendintas tiesiog nukopijuojant nuostatas, kurios buvo skirtos stebėtojų tarybai⁷⁷⁴. Toks požiūris yra fundamentaliai netinkamas, nes klasikiniame vienvakopio valdymo modelyje valdyba atlieka ne tik vienasmenio vadovo priežiūros funkciją, bet ir kontroliuoja kitus vykdymo funkcijas atliekančius darbuotojus⁷⁷⁵. Antra, įstatymų leidėjas vėl pasirinko kazuistinį ir imperatyviu metodu pagrįstą reglamentavimo būdą, kuriuo valdybai buvo nustatyti labai konkretūs priežiūros funkcijos vykdymo rėmai. Tačiau pagal savo esmę vienvakopė valdymo struktūra yra lanksti valdymo forma, kai valdyba turi teisę deleguoti visus klausimus spręsti vykdantiesiems bendrovės darbuotojams⁷⁷⁶, tačiau visko nebūtina išvardyti papunkčiui įstatyme. Toks įstatymų leidėjo požiūris, kad visi įmanomi variantai turi būti aiškiai išdėstyti ABĮ, yra gana diskutuotinas, nes tai prieštarauja 2014 m. reformos tikslams – gerinti akcinių bendrovių valdymą. Trečia, vienas iš esminių valdybos bruožų vienvakopėje valdymo sistemoje yra tai, kad didžiąją dalį valdybos turi sudaryti aktyvaus bendrovės valdymo funkcijų neatliekantys nepriklausomi nariai⁷⁷⁷. Šiuo metu nustatytas reikalavimas, kad daugiau kaip pusė narių turi būti nesusiję su bendrove darbo santykiais, nėra susietas nei su forma (AB ar UAB), nei su bendrovės dydžiu, nei su faktu, ar bendrovės akcijomis prekiaujama viešai. Labai abejotina, ar toks reikalavimas gali būti laikomas pagrįstu labai nedidelėse bendrovėse, o stambiose bendrovėse toks reikalavimas galimai nėra pakankamas⁷⁷⁸. Darytina išvada, kad dabartinė Lietuvoje galima modifikuota vienvakopė valdymo struktūra nėra iki galo baigta, todėl turėtų būti tobulinama, kad būtų pasiekti 2014 m. reformos tikslai.

Dar vienas gana dviprasmiškas ABĮ įtvirtintas reikalavimas yra atviro tipo bendrovėms turėti bent vieną kolegialų organą – stebėtojų tarybą arba valdybą⁷⁷⁹. Faktą, kad bendrovėje gali būti sudaroma stebėtojų taryba be valdybos, patvirtina ir priežiūros

⁷⁷³ Lietuvos Respublikos akcinių bendrovių įstatymo 19, 20, 24, 25, 30, 31, 33, 34, 35, 37, 44, 54, 59, 601, 63, 67, 69, 72 straipsnių pakeitimo, įstatymo papildymo 452 straipsniu ir įstatymo priedo pakeitimo ir papildymo įstatymo projekto ir Lietuvos Respublikos finansų įstaigų įstatymo papildymo 281 straipsniu ir įstatymo priedo papildymo įstatymo projekto aiškinamasis raštas, Įstatymų projektų Reg. Nr. XIP-4757(4), XIIP-1359.

⁷⁷⁴ Palyginti galima ABĮ 34 straipsnio 10 dalį ir 32 straipsnio 1 dalį.

⁷⁷⁵ DAVIS, P. *et al.* Boards in Law and Practice: A Cross-Country Analysis in Europe. In *Corporate Boards in Law and Practice: A Comparative Analysis in Europe*. Edited by DAVIS, P. *et al.* Oxford: Oxford University Press, 2013, p. 10.

⁷⁷⁶ DAVIES, P. L.; WORTHINGTON, S. *Gower's Principles of Modern Company Law*. 10th ed. London: Thomson Reuters, 2016, p. 357.

⁷⁷⁷ DAVIS, P. *et al.* Boards in Law and Practice: A Cross-Country Analysis in Europe. Iš *Corporate Boards in Law and Practice: A Comparative Analysis in Europe*. Edited by DAVIS, P. *et al.* Oxford: Oxford University Press, 2013, p. 16.

⁷⁷⁸ Lietuvos BVK, 3.7 rekomendacija.

⁷⁷⁹ ABĮ 19 straipsnio 2 dalis.

organo teisė rinkti vadovą, jeigu valdyba nėra sudaroma⁷⁸⁰. Tačiau valdymo modelis, kai bendrovėje yra visuotinis akcininkų susirinkimas, vienasmenis valdymo organas ir stebėtojų taryba, yra labai neįprastas, nes stebėtojų taryba yra išskirtinai dvipakopio valdymo modelio organas, kuris kontroliuoja kolegialų valdymo organą, todėl praktiškai gali būti labai sudėtinga atskirti stebėtojų tarybos ir valdybos funkcijas prižiūrint vienasmenį valdymo organą.

Atsižvelgiant į visoje ES vyraujančią dispozityvų (įgalinančių) reglamentavimo metodą bendrovių teisės srityje, taip pat pakankamai aiškų vienpakopės valdymo struktūros dominavimą⁷⁸¹, manytina, kad Lietuvoje egzistuojantis itin griežtas atskirų bendrovėje veikiančių organų funkcijų atskyrimo principas neturi pakankamo pagrindimo ir aiškaus loginio paaiškinimo⁷⁸². Toks reglamentavimas nesuteikia šiuolaikinės bendrovių teisės reikalaujamo lankstumo, pavyzdžiui, ABĮ 34 straipsnio 4 dalies 2 punkte nustatyta, kad valdyba priima sprendimus dėl filialų ir atstovybių steigimo, o pagal ABĮ 37 straipsnio 10 dalį tokį sprendimą priima vadovas, jeigu valdyba nėra sudaroma. Šis reglamentavimas iš esmės nesudaro galimybės įstatuose numatyti nuostatų, kad filialų ar atstovybių steigimo sprendimus galėtų priimti visuotinis akcininkų susirinkimas. Tokiam draudimui nėra jokio teisinio, ekonominio ar loginio paaiškinimo, o pernelyg kazuistinis funkcijų ir kompetencijos skyrimas trukdo bendrovių valdymą struktūrizuoti pagal geriausius akcininkų interesus. Taip pat dėl griežtų imperatyvų naudojimo reguliuojant atskirų organų funkcijas kyla gana nemažai dviprasmiškų situacijų, kai nėra iki galo aišku, ką įstatymų leidėjas turėjo omenyje. Pavyzdžiui, ABĮ 34 straipsnio 1 dalies 4 dalyje įtvirtinta, kad valdyba svarsto ir tvirtina bendrovės valdymo struktūrą. Ar tai reiškia, kad valdyba turi teisę nuspręsti, kokie organai bus sudaromi bendrovėje? Greičiausiai ne, nes tokia kompetencija yra suteikta tiktai visuotiniam akcininkų susirinkimui keičiant įstatus. Lygiai taip pat nėra aišku, kodėl pagal ABĮ 34 straipsnio 1 dalį valdyba „svarsto ir tvirtina“, o pagal 34 straipsnio 1 dalį „priima sprendimus“ – ar tikrai tai du skirtingi ir atskiri kompetencijos blokai, kurie negali būti sujungti, ar tvirtinant nėra priimami sprendimai? Kvestionuotina, kodėl reikia tokio perdėtai detalaus ir kazuistiško požiūrio į valdybos kompetenciją, kai daugelis analizuotų valstybių numato tik bendrus veiklos principus ir standartus.

Žinoma, toks požiūris nereiškia, kad apskritai neturėtų būti jokio atskirų bendrovės organų funkcijų paskirstymo. Manytina, kad įstatymas turėtų nustatyti tik minimalų kiekį atskirų organų funkcijų ir kompetencijų, jų daugumą akcininkams turėtų būti leidžiama keisti ir paskirstyti savo nuožiūra, o kita dalis galėtų būti įtraukiama į pavyzdinius steigimo dokumentus, taikomus pagal nutylėjimą. Bendra taisyklė turėtų būti,

⁷⁸⁰ ABĮ 32 straipsnio 1 dalies 1 punktas.

⁷⁸¹ HANSMANN, H.; KRAAKMAN, R. End of History for Corporate Law. *The Georgetown Law Journal*, 2000, Vol. 89, No. 2, p. 455–456.

⁷⁸² ABĮ 19 straipsnio 5 dalis, 20 straipsnis, 32 straipsnio 1 ir 2 dalys, 34 straipsnis, 37 straipsnio 12 dalis.

kad akcininkų teisės gali būti ribojamos, tačiau tik tais atvejais, kai tai būtina smulkiųjų akcininkų, kreditorių ar kitų pažeidžiamų trečiųjų asmenų interesams apsaugoti⁷⁸³. Visada akcininkai, o ne įstatymų leidėjas yra geriausioje padėtyje spręsti, kokia bendrovės valdymo struktūra yra priimtinausia ir kaip paskirstyti funkcijas ir kompetenciją bendrovės organams.

3.2. Kontroliuojančių akcininkų pareigos

Tradicinis požiūris į akcininkų pareigas yra toks, kad akcininkai turi vienintelę pareigą – apmokėti pasirašytas akcijas. Tokią poziciją galime aptikti tiek įstatymuose⁷⁸⁴, tiek teismų praktikoje⁷⁸⁵, tiek ir doktrinoje⁷⁸⁶. Tačiau vystantis bendrovių teisei, randantis vis sudėtingesnių civilinių teisinių santykių toks požiūris keičiasi, ypač uždarosiose bendrovėse ir kalbant apie kontroliuojančių akcininkų pareigas⁷⁸⁷. Bendrovių teisės mokslininkai pripažįsta, kad kontroliuojančio akcininko fiduciarinių pareigų institutas yra labai panašus į vienasmenio valdymo organo fiduciarines pareigas⁷⁸⁸. Tai reiškia, kad smulkieji akcininkai yra perdavę sprendžiamąją teisę kontroliuojančiam akcininkui (kaip ir akcininkai pagal atstovavimo teoriją yra perdavę sprendimų priėmimo teises valdymo organams)⁷⁸⁹, kuriam atsiranda pareiga veikti taip, kad nebūtų padaryta žala ar pažeisti likusiųjų akcininkų interesai⁷⁹⁰.

⁷⁸³ BACHMANN, G. *et al. Regulating the Closed Corporation*. Berlin: Walter de Gruyter, 2014, p. 94.

⁷⁸⁴ ABĮ 14 straipsnio 2 dalis.

⁷⁸⁵ LAT, 2002 m. vasario 27 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-364.

⁷⁸⁶ MIKELĖNAS, V., *et al. Lietuvos Respublikos civilinio kodekso komentaras. Antroji knyga. Asmenys*. Vilnius: Justitia, 2002, p. 119.

⁷⁸⁷ Skirtumas tarp kontroliuojančių akcininkų ir smulkiųjų akcininkų suprantamas ne kaip tam tikrų teisių ar jų kiekio turėjimas, bet kaip vienos grupės (kontroliuojančių akcininkų) galėjimas savo veiksmis daryti realų poveikį bendrovės veiklai.

⁷⁸⁸ CAHN, A.; DONALD, D. C. *Comparative Company Law: Text and Cases on the Laws Governing Corporations in Germany, the UK and the USA*. Cambridge: Cambridge University Press, 2010, p. 575.

⁷⁸⁹ Pagal atstovavimo teoriją, kontroliuojantis akcininkas yra smulkiųjų akcininkų atstovas. Plačiau žiūrėti: ENRIQUES, L.; HANSMANN, H.; KRAAKMAN, R. The Basic Structure: Minority Shareholders and Non-Shareholder Constituents. In *The Anatomy of Corporate Law: A Comparative and Functional Approach*, 2nd ed. Edited by KRAAKMAN, R. *et al.* Oxford: Oxford University Press, 2009, p. 89–99; HOPT, K. Comparative corporate governance: the state of the art and international regulation. In *Comparative corporate governance: a functional and international analysis*. Edited by FLECKNER, A. M.; HOPT, K. J. Cambridge: Cambridge University Press, 2013, p. 64.

⁷⁹⁰ Sprendžiamosios teisės perleidimas aiškinamas įvairių teisinių faktų visetu: smulkieji akcininkai nepraranda turtinių teisių, ypač teisės į pelno dalį, tačiau, įsigydami mažą kiekį akcijų, sutikdami su steigimo dokumentų nuostatomis, faktiškai perduoda sprendimo teisę balsų daugumą turintiems arba kitaip bendrovę kontroliuojantiems akcininkams. Plačiau žiūrėti: CAHN, A.; DONALD, D. C. *Comparative Company Law: Text and Cases on the Laws Governing Corporations in Germany, the UK and the USA*. Cambridge: Cambridge University Press, 2010, p. 575; SIEMS, M. *Convergence in Shareholder Law*. Cambridge: Cambridge University Press, 2008, p. 201.

Pastaraisiais metais daugelis jurisdikcijų (tiek patenkančių į šį tyrimą, tiek ir ne) pradėjo reguliuoti kontroliuojančių akcininkų pareigas. Kai kurios valstybės tai daro per teismų praktiką⁷⁹¹, o kitos tokias pareigas įtvirtina netgi įstatymuose⁷⁹². Dažniausiai kontroliuojančių akcininkų pareigos yra analizuojamos ir vertinamos arba piktnaudžiavimo teisėmis, arba fiduciarinių pareigų instituto kontekste. Atsižvelgiant į gana komplikuoatą ir sudėtingą fiduciarinių pareigų kilmę ir esmę⁷⁹³, kontroliuojančių akcininkų fiduciarinės pareigos doktrinoje suprantamos dvejopai: pareigos, apimančios akcininkų lojalumo pareigą arba kaip tam tikra kontroliuojančio akcininko galios atsvara priimant sprendimus⁷⁹⁴. Šiame darbe kontroliuojančių akcininkų fiduciarinės pareigos bus suprantamos kaip tam tikros kontroliuojančio akcininko pareigos visuotinio akcininkų susirinkimo sprendimų priėmimo metu atsižvelgti į bendrovės interesus, nepiktnaudžiauti kontrolės teisėmis ir atitinkamai nesukelti žalos kitiems akcininkams⁷⁹⁵.

3.2.1. Jungtinės Amerikos Valstijos

Kontroliuojančio akcininko fiduciarinės pareigos (įskaitant lojalumo pareigą smulkiems akcininkams) yra plačiai pripažįstamos visose JAV dar nuo XIX a.⁷⁹⁶, o viename iš kertinių teismų sprendimų Masačusetso valstijos Aukščiausiasis Teismas konstatavo, kad uždaro tipo bendrovėse akcininkai vienas kitam turi iš esmės panašias fiduciarines pareigas kaip ir jungtinės veiklos pagrindu veikiantys partneriai⁷⁹⁷.

JAV iš esmės vyrauja dvejopas požiūris (taip pat ir modifikuotos alternatyvos), kaip turėtų būti vertinami kontroliuojančio akcininko veiksmai⁷⁹⁸: 1) kontroliuojančio akcininko požiūris, pagal kurį vertinama, ar kontroliuojančio akcininko veiksmai yra pagrįsti ir jais siekiama teisėto verslo tikslo; 2) smulkiųjų akcininkų požiūris, pagal kurį vertinamas ne kontroliuojančio akcininko veiksmų teisėtumas, bet tokių veiksmų pada-

⁷⁹¹ Pavyzdžiui, Vokietija, Prancūzija, JAV. Žiūrėti: BACHMANN, G. *et al. Regulating the Closed Corporation*. Berlin: Walter de Gruyter, 2014, p. 53–54.

⁷⁹² Šveicarijos prievolių kodeksas (*Obligationenrecht*) 803 straipsnio 2 ir 3 dalys, JAV Kalifornijos valstijos bendrovių kodeksas (*California Corporations Code*) 17153 straipsnis.

⁷⁹³ DIDŽIULIS, L. Fiduciarinių pareigų instituto kilmė, esmė ir recepcija. *Teisė. Mokslo darbai*, 2014, t. 91, p. 83–99.

⁷⁹⁴ BACHMANN, G., *et al. Regulating the Closed Corporation*. Berlin: Walter de Gruyter, 2014, p. 54–55.

⁷⁹⁵ Kalbėti apie kontroliuojančio akcininko fiduciarinę lojalumo pareigą smulkiąjam akcininkui gali būti per griežta teisinė pozicija, nes nebūtų galima aiškiai atskleisti tokios lojalumo pareigos taikymo ribų.

⁷⁹⁶ CAHN, A.; DONALD, D. C. *Comparative Company Law: Text and Cases on the Laws Governing Corporations in Germany, the UK and the USA*. Cambridge: Cambridge University Press, 2010, p. 575–576.

⁷⁹⁷ Masačusetso valstijos Aukščiausiojo Teismo (Massachusetts Supreme Judicial Court) 1975 m. gegužės 2 d. sprendimas byloje Nr. 367 Mass. 578, *Donahue v. Rodd Electrotype Co.* Byloje buvo nustatyta, kad kontroliuojantis akcininkas ir nuo jo priklausantis valdymo organo nariai pažeidė smulkiojo akcininko teises vienodomis sąlygomis kaip ir kontroliuojantis akcininkas parduoti savo akcijas bendrovei.

⁷⁹⁸ BACHMANN, G., *et al. Regulating the Closed Corporation*. Berlin: Walter de Gruyter, 2014, p. 57.

riniai smulkiesiems akcininkams. Šie du požiūriai iš esmės skiriasi⁷⁹⁹, nes kontroliuojančio akcininko požiūris suteikia platesnę diskreciją kontroliuojančiam akcininkui veikti pagal savo interesus, o jo veiksmų kontrolė yra paremta labai formaliu teisėtų bendrovės interesų peržiūrėjimo standartu. Smulkiųjų akcininkų požiūris, viena, yra grindžiamas smulkiojo akcininko teisėtai lūkesčiais, kurių jis tikėjosi tapdamas bendrovės akcininku, o kontroliuojančio akcininko veiksmai vertinami ne pagal tokių veiksmų teisėtumą, bet pagal tai, kokių padarinių šie veiksmai sukelia smulkiesiems akcininkams teisėtų lūkesčių kontekste.

Atsižvelgiant į tai, kad JAV mokslininkai pripažįsta, jog bendrovėse, kuriose yra kontroliuojantis akcininkas, balsavimo teisės nėra pakankama teisinė priemonė likusiems akcininkams apsaugoti savo teises, taip pat kadangi kontroliuojantis akcininkas gali paskirti valdymo organo narius ir iš dalies daryti įtaką, todėl kontroliuojančiam akcininkui yra nustatytos fiduciarinės pareigos⁸⁰⁰.

3.2.2. Jungtinė Karalystė

Bendra Jungtinės Karalystės pozicija, kitaip nei JAV, nepripažįsta kontroliuojančio akcininko fiduciarinių pareigų smulkiesiems akcininkams, todėl kontroliuojantis akcininkas neturi stiprios pareigos veikti atsižvelgdamas į smulkiųjų akcininkų interesus⁸⁰¹. Tokia pozicija paaiškinama labai stipriu valdymo organo fiduciarinių pareigų institutu, kuris dažnai įpareigoja vadovus atsižvelgti į visos bendrovės ir visų jos akcininkų interesus (tam tikrais atvejais netgi individualių akcininkų interesus)⁸⁰². Taip pat Jungtinės Karalystės teisės mokslininkai teigia, kad akcininkų balsavimo teisės negali būti apribotos fiduciarinėmis pareigomis, t. y. reikalavimu, kad akcininkai, balsuodami visuotiniuose

⁷⁹⁹ JAV doktrinoje pateikiamas labai geras iliustratyvus teismų praktikos pavyzdys. Faktinė situacija dviejose bylose buvo vienoda: smulkusis akcininkas, kuris buvo ir bendrovės darbuotojas, buvo atleistas iš darbo dėl neva nepasiektų tikslų (neefektyvaus darbo) ir kreipėsi į teismą dėl jo pažeistų teisių. Byloje *Priebe v. O'Malley* teismas konstatavo, kad darbuotojas neparduodavo pakankamai bendrovės produkcijos, todėl kontroliuojantis akcininkas turėjo pagrįstą ir teisėtą tikslą jį atleisti, o tokiais veiksmais niekaip negalėjo pažeisti savo fiduciarinės pareigos smulkiajam akcininkui. Kitoje byloje *Balvik v. Sylvester* teismas konstatavo, kad, nepaisant to, kad darbuotojas dirbo nevysiškai efektyviai ir netgi, kad atleidimas galimai buvo dėl pagrįstos priežasties, sukėlė labai nepalankių padarinių smulkiajam akcininkui, nes jis neteko galimybės kaip ir kiti akcininkai dalyvauti bendrovės veikoje ir ją valdant. Plačiau žiūrėti: MOLL, D. K. Shareholder Oppression in Close Corporations: The Unanswered Question of Perspective. *Vanderbilt Law Review*, 2000, Vol. 53, No. 3, p. 751–752, 763–764.

⁸⁰⁰ Fiduciarinės pareigos taip pat taikomos ir kontroliuojančio akcininko santykiams su bendrove, pavyzdžiui, įvairių sandorių sudarymo metu. PINTO, A. R. The United States. In *Public Companies and the Role of Shareholders – National Models Towards Global Integration*. Edited by BRUNO, S.; RUGGIERO, E. *Alphen aan den Rijn*: Kluwer Law International, 2011, p. 41–43.

⁸⁰¹ DAVIES, P. *Introduction to Company Law. 2nd edition*. Oxford: Oxford University Press, 2010, p. 238–240.

⁸⁰² *Ibidem*, p. 240.

akcininkų susirinkimuose, tai darytų ne vedami savo interesų, bet pirmoje vietoje iškeldami kitų akcininkų interesus, jeigu yra šių interesų konfliktas⁸⁰³.

Nepaisant to, yra nemažai Jungtinės Karalystės teismų sprendimų dėl kontroliuojančių akcininkų pareigų įgyvendinant savo balsavimo teises visuotiniuose akcininkų susirinkimuose. Pavyzdžiui, teismų praktikoje yra išaiškinta, kad kontroliuojantis akcininkas negali įgyti naudos bendrovės ar kitų akcininkų sąskaita⁸⁰⁴, o privalo veikti ir balsuoti taip, kaip pagal jo geriausius įsitikinimus yra naudingiausia pačiai bendrovei⁸⁰⁵. Taip pat Jungtinės Karalystės teismai konstatuoja, kad bendrovės įstatinio kapitalo didinimas siekiant sumažinti smulkiųjų akcininkų įtaką bendrovėje (sumažinti jų turimų balsų skaičių) yra nesąžiningas naudojimas balsavimo teisėmis⁸⁰⁶.

Iš pirmo žvilgsnio gali atrodyti, kad mokslininkų pozicija nevisiškai atitinka teismų praktiką, tačiau tai, kad Jungtinės Karalystės teisinė sistema nepripažįsta kontroliuojančio akcininko fiduciarinių pareigų, nereiškia, kad savo balsavimo teisėmis toks akcininkas gali disponuoti neribotai⁸⁰⁷. Net ir nesant aiškaus reikalavimo kontroliuojančiam akcininkui balsavimo teises įgyvendinti geriausiais smulkiųjų akcininkų interesais, mokslininkai palaiko teismų praktikoje vyraujančią požiūrį, kad kontroliuojantis akcininkas savo balsavimo teises turi įgyvendinti sąžiningai, racionaliai ir bendrovės interesais⁸⁰⁸. Toks mokslininkų požiūris gali būti pagrindžiamas ir Jungtinėje Karalystėje įtvirtintu nesąžiningos žalos institutu (angl. *unfair prejudice*)⁸⁰⁹. Šio instituto taikymas ir samprata yra labai panaši į kitose lyginamosiose jurisdikcijose nustatytas pareigas kontroliuojantiems akcininkams⁸¹⁰.

⁸⁰³ DAVIES, P. L.; WORTHINGTON, S. *Gower's Principles of Modern Company Law*. 10th ed. London: Thomson Reuters, 2016, p. 637.

⁸⁰⁴ Aukščiausiasis Jungtinės Karalystės teismas (House of Lords). 1916 m. vasario 16 d. sprendimas byloje *Cook v. Deeks*. *Law reports, Appeal cases*, 1916, p. 554–565; SEALY, L. S. *Cases and Materials in Company Law*. London: Cambridge University Press, 1971, p. 391. Šioje byloje teismas išaiškino, kad negali susiklostyti situacijos, kai kontroliuojančio akcininko balsais būtų sprendžiami smulkiųjų akcininkų turtiniai interesai.

⁸⁰⁵ Aukščiausiasis Jungtinės Karalystės teismas (Chancery division). 1950 m. lapkričio 9 d. sprendimas byloje *Greenhalgh v. Arderne Cinemas*. *Chancery Law Reports*, 1951, p. 291.

⁸⁰⁶ Aukščiausiasis Jungtinės Karalystės teismas (Chancery division). 1976 m. sausio 1 d. sprendimas byloje *Clemens v. Clemens Bros Ltd*. *All England Law Reports*, 1976, p. 268–270. Teismas konstatavo, kad tokie veiksmai sumažina galimybių smulkiesiems akcininkams efektyviai dalyvauti visuotiniuose akcininkų susirinkimuose ateityje, todėl laikytina, kad smulkiųjų akcininkų teisės yra pažeidžiamos iš esmės.

⁸⁰⁷ DAVIES, P. L.; WORTHINGTON, S. *Gower's Principles of Modern Company Law*. 10th ed. London: Thomson Reuters, 2016, p. 637.

⁸⁰⁸ *Ibidem*, p. 644.

⁸⁰⁹ CA 2006 994 straipsnio 1 dalis suteikia akcininkams teisę kreiptis į teismą, jeigu bendrovės veikla organizuojama ir vykdoma tokiu būdu, kuris yra nesąžiningas visiems akcininkams ar tam tikrai akcininkų grupei.

⁸¹⁰ Plačiau žiūrėti: FRENCH, D.; MAYSON, S. W.; RYAN, CH. L. *Company Law*. 27th ed. Oxford: Oxford University Press, 2010, p. 567–574.

3.2.3. Lietuvos Respublika

Nors Lietuvos doktrinoje dominuoja pozicija, kad akcininkai turi vienintelę pareigą – apmokėti pasirašytas akcijas⁸¹¹, tačiau įstatymuose yra numatyta įvairių kitų akcininkų pareigų, pavyzdžiui, kapitalo atkūrimo pareiga⁸¹², pareiga kreiptis į teismą dėl bankroto bendrovei iškėlimo ir kitos⁸¹³. Taip pat pareigų akcininkams gali sukurti ne tik asmeninis veikimas, bet ir dalyvavimas visuotiniuose akcininkų susirinkimuose.

Teismų praktika šiuo klausimu gana prieštaringa. Pavyzdžiui, vienoje byloje, kurioje buvo ginčijami atvirosios bendrovės visuotinio akcininkų susirinkimo sprendimai, teismas labai aiškiai suformavo akcininkų pareigą priimti tokius sprendimus, kurie būtų naudingi ir pačiai bendrovei, taip pat savo balsavimo teise naudotis apdairiai ir protin-gai⁸¹⁴. Kitose bylose teismas prieštarauja tokiai pozicijai ir pabrėžia akcininkų teisę balsuoti savo interesais bei tai, kad nėra jų fiduciarinių pareigų⁸¹⁵. Dar kitais atvejais teismas yra linkęs laikytis klasikinio požiūrio, kad vienintelė akcininko pareiga yra apmokėti pasirašytas akcijas⁸¹⁶. Nepaisant gana prieštaringos teismų praktikos, pastaruoju metu galima išvelgti tam tikrų sistemingų pozicijų, kurios palaiko požiūrį, jog akcininkai turi daugiau pareigų nei tik apmokėti pasirašytas akcijas. Viena iš aktualiausių bylų šiame kontekste yra *Alitos* byla⁸¹⁷, kurioje teismas apibendrina keletą esminių Lietuvos teisi-nės sistemos postulatų, susijusių su akcininkų pareigomis: 1) akcininkams draudžiama piktnaudžiauti savo teisėmis⁸¹⁸; 2) akcininkai negali naudotis turtinėmis ir neturtinėmis akcininkų teisėmis sąmoningai siekdami padaryti žalos bendrovei ar kitiems ak-

⁸¹¹ ABĮ 8 straipsnio 2 dalis; MIKELĖNAS, V. et al. *Lietuvos Respublikos civilinio kodekso komentaras. Antroji knyga. Asmenys*. Vilnius: Justitia, 2002, p. 119. Panašių teiginių pasitaiko ir teismų praktikoje, pavyzdžiui, LAT, 2015 m. vasario 4 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-4-969/2015.

⁸¹² ABĮ 59 straipsnio 11 dalis, kurioje įtvirtinti ir teisiniai padariniai, jeigu pasirenkama neatkurti kapitalo.

⁸¹³ Įmonių bankroto įstatymo 8 straipsnis.

⁸¹⁴ LAT, 2003 m. birželio 4 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-650/2003. Teismas konstatavo, kad „Bendrovės akcininkai (t. y. juridinio asmens dalyviai), priimdami sprendimus, privalo <...> veikti bendrovės naudai, užtikrinti, kad priimami sprendimai būtų protingi“.

⁸¹⁵ Tam tikrais atvejais teismai labai aiškiai ir konkrečiai yra konstatavę, kad „juridinio asmens dalyvio (CK 2.45 straipsnis) interesai ne visada gali sutapti su paties juridinio asmens interesais, todėl juridinio asmens dalyvio veiksmų vertinimui netaikomas CK 2.87 straipsnis“. LAT, 2009 m. liepos 9 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-329/2009.

⁸¹⁶ LAT, 2015 m. vasario 4 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-4-969/2015. Teismas nurodė, kad „dalyvis per se nėra juridinio asmens organas ir neturi įstatyme nustatytų pareigų bendrovei, išskyrus pareigą apmokėti įstatinį kapitalą, akcininkų susirinkime jis gali balsuoti, vadovaudamasis savo interesais, jam galioja tik draudimas piktnaudžiauti ribota atsakomybe pagal CK 2.50 straipsnio 3 dalį“.

⁸¹⁷ LAT, 2009 m. gruodžio 22 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-587/2009. Byloje kilo ginčas dėl kontroliuojančio akcininko balsavimo visuotiniame akcininkų susirinkime pagrįstumo ir sąžiningumo, nes kontroliuojantis akcininkas inicijavo ir balsavo už akcijų panaikinimą, įstatinio kapitalo didinimą ir skolos kapitalizavimą. Dėl kontroliuojančio akcininko atliktų veiksmų baigė galioti viena iš asmeninių prievolių užtikrinimo priemonių.

⁸¹⁸ CK 1.137 straipsnio 3 dalis.

cininkams⁸¹⁹; 3) akcininkai savo teisėmis gali naudotis pagal atitinkamų teisių paskirtį, t. y. siekdami apsaugoti savo investicijas ir iš jų gauti investicinę grąžą. Nagrinėdamas kontroliuojančio akcininko pareigas teismas konstatavo, kad: „balsų daugumą turinčio akcininko įtaka bendrovės veiklai yra lemiamą, toks akcininkas privalo užtikrinti, kad priimti sprendimai bus naudingi ne tik jam, bet ir bendrovei bei smulkiesiems akcininkams. Jeigu priimtas sprendimas tenkina tik didžiojo akcininko interesus, atsiranda pagrindas spręsti dėl piktnaudžiavimo akcininko teisėmis.“ Šią teismo poziciją aiškinant kartu su ankstesnėse bylose pateiktas išaiškinimais, kad kiekvienu konkrečiu atveju reikia vertinti akcininko vaidmenį, realią galimybę daryti įtaką bendrovės veiklai, taip pat akcininko sąžiningumą pagal tai, ar jis žinojo, galėjo ar turėjo žinoti, kad jo elgesys neigiamai veikia bendrovės veiklą⁸²⁰, galima daryti išvadą, kad Lietuvoje pradėjo vystytis kontroliuojančio akcininko fiduciarinių pareigų institutas.

Lietuvos Aukščiausiojo Teismo praktikoje taip pat suformuota ir tokių akcininkų pareigų, kurios gali būti įgyvendinamos per visuotinį akcininkų susirinkimą⁸²¹. Pavyzdžiui, vienoje iš nagrinėjamų situacijų bendrovėje neliko direktoriaus, todėl nebuvo įmanoma tinkamai vykdyti bendrovės veiklos, kreditoriai patyrė nuostolių. Teismas konstatavo, kad, kai bendrovėje nelieka direktoriaus, pareiga šaukti visuotinį akcininkų susirinkimą tenka kiekvienam akcininkui, turinčiam atitinkamą balsų skaičių, o visuotiniame akcininkų susirinkimui atsiranda pareiga išrinkti naują bendrovės vadovą⁸²². Taip pat manytina, kad už visuotiniuose akcininkų susirinkimuose priimamus sprendimus ir už atitinkamos pareigos nedaryti žalos bendrovei ir kitiems akcininkams vykdymą yra atsakingi ne tik kontroliuojantys akcininkai, bet ir visi akcininkai, kurie prisidėjo prie atitinkamo sprendimo priėmimo⁸²³.

Iš pirmiau aptartų teismų pozicijų darytina išvada, kad pastaruoju metu teismų formuojama praktika sudaro teisinį pagrindą konstatuoti, kad kontroliuojantys akcininkai

⁸¹⁹ CK 6.263 straipsnio 1 dalis.

⁸²⁰ LAT, 2009 m. lapkričio 9 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-486/2009.

⁸²¹ LAT, 2009 m. liepos 9 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-329/2009. Teismas pabrėžė „bendrovės akcininkų pareigą elgtis taip, kad dėl jų veikimo ar neveikimo bendrovė nesukeltų žalos tretiesiems asmenims“. Reikia pažymėti, kad šią pareigą teismas kildino iš CK 6.263 straipsnio 1 dalies įtvirtintos bendro pobūdžio pareigos asmenims laikytis tokio elgesio taisyklių, kad savo veiksmais (veikimu, neveikimu) nepadarėtų kitam asmeniui žalos. Pagal faktines bylos aplinkybes bendrovės vadovas mirė, o akcininkai nesiėmė jokių veiksmų, kad būtų paskirtas naujas bendrovės vadovas. Teismas šioje byloje išaiškino, kad akcininkai pažeidė savo pareigą sušaukti visuotinį akcininkų susirinkimą ir atitinkamai išrinkti naują bendrovės direktorių.

⁸²² LAT, 2009 m. liepos 9 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-329/2009. Teismas byloje konstatavo: „kadangi kiekvienas iš atsakovų turėjo bendrovės akcijų, kurios suteikė po 11 proc. visų balsų, tai, nebelikus bendrovės vadovo, pareiga inicijuoti visuotinį akcininkų susirinkimo sušaukimą teko bet kuriam akcininkui, kurio turimų akcijų kiekis buvo ne mažiau kaip 10 proc. Todėl atsakovai turėjo teisinę pareigą inicijuoti bendrovės visuotinio akcininkų susirinkimo sušaukimą, kuriame būtų sprendžiama dėl bendrovės vadovo skyrimo, finansinės atskaitomybės tvirtinimo ir kt. klausimai.“

⁸²³ LAT, 2009 m. lapkričio 9 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-486/2009.

turi pareigą (kol kas dar iki galo nenustatytas tokios pareigos pobūdis ir intensyvumas) bendrovei ir kitiems akcininkams.

3.2.4. Nyderlandų Karalystė

BW yra numatyta, kad su bendrove susiję asmenys vienas kito atžvilgiu privalo elgtis vadovaudamiesi protingumo ir sąžiningumo principais⁸²⁴. Nyderlandų teisės mokslininkai, remdamiesi teismų praktika, nurodo kelis atvejus, kai kontroliuojančio akcininko teisės gali būti suvaržytos smulkiųjų akcininkų naudai: pirma, kontroliuojantis akcininkas, sudarydamas sandorius su bendrove, turi atsižvelgti ne tik į savo, bet ir į bendrovės bei smulkiųjų akcininkų interesus; antra, kontroliuojantis akcininkas, skirdamas valdybos ar stebėtojų tarybos narius, turi užtikrinti, kad jie bendrovę valdys ne išskirtinai kontroliuojančio akcininko interesais, bet pačios bendrovės interesais⁸²⁵. Nyderlandų BVK taip pat patvirtina šį argumentą preambulėje nurodydamas, kad kuo daugiau galios akcininkas turi valdant bendrovę, tuo turėtų būti didesnė tokio akcininko atsakomybė bendrovei, kitiems akcininkams ir interesų turėtojams⁸²⁶. Žinoma, protingumo ir sąžiningumo principas taikomas ne tik kontroliuojančiam akcininkui, bet ir visiems kitiems akcininkams, todėl smulkusis akcininkas lygiai taip pat negali veikti bendrovės interesams prieštaraujantiu būdu⁸²⁷.

3.2.5. Prancūzijos Respublika

Prancūzijos doktrina ir teismų praktika patvirtina, kad kontroliuojantis akcininkas turi fiduciarinių pareigų smulkiesiems akcininkams⁸²⁸. Daugiausia tokia pareiga pasireiškia draudimu piktnaudžiauti turimomis galiomis (*abus de majorité*)⁸²⁹. Ši doktrina riboja kontroliuojančių akcininkų teises balsuoti visuotiniuose akcininkų susirinkimuose iš-

⁸²⁴ BW 2:8 straipsnis.

⁸²⁵ WINTER, J. W. *et al.* Netherlands <...>, p. 662–664. Siekis pašalinti smulkiųjų akcininką iš bendrovės ar bendrovės valdymo Nyderlanduose taip pat traktuojamas kaip protingumo ir sąžiningumo principų pažeidimas. Amsterdamo apeliacinio teismo įmonių skyriaus (Ondernemingskamer van het gerechtshof te Amsterdam) 1999 m. kovo 3 d. sprendimas, JOR, 1999, 2009 m. gegužės 24 d. sprendimas civilinėje byloje Nr. FM (2009/706), 2007 m. gruodžio 20 d. sprendimas, JOR 2008.

⁸²⁶ De Nederlandse Corporate Governance Code. *De Monitoring Commissie Corporate Governance Code*, 2016 [interaktyvus. Žiūrėta 2017 m. sausio 25 d.]. Prieiga per internetą: <<http://www.commissiecorporategovernance.nl/download/?id=3367>>.

⁸²⁷ RIEMER, P.; SIJNJA, H. A. The Netherlands. In *European corporate law*. Edited by VAN HULLE, K.; GESELL, H. Baden: Nomos, 2006, p. 275–276. Dažniausiai akcininkų atsakomybė yra deliktinė ir gali kilti tokiais atvejais, kai akcininko veiksmais: sukuriama bendrovės kreditingumo iliuzija, akcininkas, būdamas bendrovės kreditorius, yra privilegijuojamas, akcininkui yra paskirstoma bendrovės kapitalo.

⁸²⁸ CONAC, P. H. France <...>, p. 475. Prancūzijos kasacinis teismas (Cour de cassation), 1961 m. balandžio 18 d. sprendimas, JCP 1961, II, 2004 m. lapkričio 30 d., BJS 2005.

⁸²⁹ BACHMANN, G. *et al.* *Regulating the Closed Corporation*. Berlin: Walter de Gruyter, 2014, p. 53–54.

imtinai savo interesais, jeigu toks balsavimas prieštarauja kitų akcininkų ar bendrovės interesams. Tokiais atvejais kontroliuojantis akcininkas gali būti netgi tiesiogiai atsakingas smulkiesiems akcininkams, jeigu bylos aplinkybės patvirtina, kad buvo veikiamas siekiant sukelti žalą⁸³⁰.

Prancūzijos Aukščiausiasis Teismas yra konstatavęs, kad kontroliuojančio akcininko veiksmai laikytini piktnaudžiavimu savo teisėmis, jeigu jis veikia priešingai bendrovės interesams, siekdamas patenkinti savo asmeninius interesus smulkiųjų akcininkų sąskaita⁸³¹.

3.2.6. Švedijos Karalystė

Švedijos doktrinoje teigiama, kad akcininkai turi pareigą atlyginti žalą, padarytą bendrovei, kitiems akcininkams ar tretiesiems asmenims, jeigu tyčia ar dėl didelio neatsargumo pažeidė ABL reikalavimus⁸³². Vienas iš tokios žalos atsiradimo teisinių pagrindų yra ABL nuostata, kad visuotinis akcininkų susirinkimas negali priimti tokių sprendimų, kurie bendrovės ar kitų akcininkų sąskaita suteiktų nepagrįstą pranašumą vienam iš akcininkų ar trečiajam asmeniui⁸³³, todėl kontroliuojančio akcininko teisė priiminėti sprendimus yra iš dalies apribota⁸³⁴. Tokios pačios pareigos yra įtvirtintos ir valdymo organo nariams⁸³⁵. Švedijos mokslininkai minėtas ABL nuostatas aiškina kaip ribojančias kontroliuojančio akcininko galimybes pažeisti smulkiųjų akcininkų teises⁸³⁶, o tokia kontroliuojančio akcininko pareiga turi būti aiškinama kartu su akcininkų lygybės principu⁸³⁷. Švedijos teismų

⁸³⁰ CONAC, P. H.; ENRIQUES, L.; GELTER, M. Constraining Dominant Shareholders' Self-dealing: The Legal Framework in France, Germany, and Italy. *European Company and Financial Law Review*, 2007, No 4, p. 510. Pavyzdžiui, kontroliuojančiam akcininkui civilinė atsakomybė gali kilti ir dėl bendrovės vadovo atleidimo iš pareigų.

⁸³¹ BACHMANN, G. et al. *Regulating the Closed Corporation*. Berlin: Walter de Gruyter, 2014, p. 56; CONAC, P. H.; ENRIQUES, L.; GELTER, M. Constraining Dominant Shareholders' Self-dealing: The Legal Framework in France, Germany, and Italy. *European Company and Financial Law Review*, 2007, No. 4, p. 501.

⁸³² JOHANSSON, S. Sweden. In *European corporate law*. Edited by VAN HULLE, K.; GESELL, H. Baden: Nomos, 2006, p. 353; PETERSSON, H.; THOMSEN, E. S. Sweden. In *The corporate governance review*. Edited by CALKOEN, W. J. London: Law Business Research, 2011, p. 305.

⁸³³ ABL 7 skyriaus 47 straipsnis.

⁸³⁴ Yra ir kitokių nuomonių, kad Skandinavijoje kontroliuojantys akcininkai siekia ne didesnės naudos bendrovės, smulkiųjų akcininkų ir kreditorių sąskaita, o, atvirkščiai, kontroliuodami bendrovę siekia išvengti rizikos arba ją sumažinti. Žinoma, tokia argumentacija nesudaro pagrindo teigti, kad, siekdami išvengti investavimo rizikos, kontroliuojantys akcininkai gali nepaisyti kitų suinteresuotų šalių interesų. HANSEN, J. L. Active owners and accountable directors. In *Boards of directors in European companies: reshaping and harmonising their organization and duties*. Edited by BIRKMOSE, H. S.; NEVILLE, M.; SORENSEN, K. E. Alphen aan den Rijn: Kluwer Law International, 2013, p. 250–252.

⁸³⁵ ABL 8 skyriaus 41 straipsnis.

⁸³⁶ SKOG, R.; FAGER, C. *The Swedish Companies Act: An Introduction*. Stockholm: Norstedts Juridik, 2007, p. 18–19.

⁸³⁷ ABL 4 skyriaus 1 straipsnis.

praktikoje taip pat konstatuojama⁸³⁸, kad draudimas akcininkams naudoti turimas kontrolės teises, nepaisant bendrovės ar kitų akcininkų interesų, yra būtent skirtas akcininkų lygybei užtikrinti⁸³⁹, panašios nuostatos įtvirtintos ir Švedijos BVK⁸⁴⁰.

Švedijoje yra dvi kertinės bylos, kuriose nagrinėjami kontroliuojančių akcininkų veiksmai priimant sprendimus bendrovės visuotiniame akcininkų susirinkime⁸⁴¹. Vienoje byloje teismas sprendė, kad kontroliuojančio akcininko veiksmai, t. y. naudojimasis bendrovės kontrolės teisėmis per deleguotus valdybos narius, neatitiko bendrovės interesų ir pažeidė smulkiųjų akcininkų turtines teises, nes visa bendrovės veikla buvo perkelta į kitą bendrovę, kuri visiškai priklausė kontroliuojančiam akcininkui⁸⁴². Kitoje byloje kontroliuojantys akcininkai nusprendė savarankiškai likviduoti bendrovę ir po likvidavimo bendrovės veiklą tęsti per kitą juridinį asmenį, kuriame nebūtų smulkiųjų akcininkų. Teismas šioje byloje konstatavo, kad, atsižvelgiant į tai, kad smulkiesiems akcininkams buvo pasiūlyti įvairūs kiti kilusio ginčo sprendimo būdai (išpirkti jų akcijas arba jiems nupirkti kontroliuojančių akcininkų akcijas), sprendimas savanoriškai likviduoti bendrovę turėtų būti traktuojamas kaip vienas iš akcininkų ginčo sprendimo būdų, todėl neturėtų būti traktuojamas kaip pažeidžiantis smulkiųjų akcininkų teises ir interesus.

3.2.7. Vokietijos Federacinė Respublika

Vokietijos mokslininkai, cituodami teismų priimtus sprendimus, nurodo, kad Vokietijos teismai pripažįsta kontroliuojančio akcininko fiduciarines pareigas smulkiesiems akcininkams⁸⁴³. Vokietijos teismų argumentai, kurie yra labai panašūs į atstovavimo teorijos postulatus, fiduciarinei kontroliuojančio akcininko atsakomybei atsirasti, pagrįsti tuo, kad kontroliuojantis akcininkas, naudodamasis savo balsavimo teisėmis, gali paveikti

⁸³⁸ Švedijos Aukščiausiasis Teismas (*Högsta domstolen*), 2013 m. gruodžio 30 d. sprendimas civilinėje byloje Nr. T2938-12.

⁸³⁹ Žinoma, tokią nuostatą būtų galima ir ginčyti, nes akcininkai, investavę daugiau į bendrovę, atitinkamai turi turėti daugiau galios ir daugiau naudos iš tokios bendrovės veiklos. Nepaisant to, tai neturi būti pagrindinis argumentas, aiškinant, kad kontroliuojantis akcininkas gali visiškai nepaisyti bendrovės ar smulkiųjų akcininkų interesų. Skandinavų mokslininkai taip pat atkreipia dėmesį, kad akcininkų lygybės principas nereiškia faktinės lygybės, o tik yra teisėtumo principo išraiška bendrovių teisėje. Dėl šios priežasties, atsižvelgiant į aplinkybes, akcininkai gali būti traktuojami nevienodai. HANSEN J. L. *The Role <...>*, p. 86.

⁸⁴⁰ Švedijos BVK, p. 7.

⁸⁴¹ Švedijos Aukščiausiasis Teismas (*Högsta domstolen*), 2000 m. rugsėjo 6 d. sprendimas civilinėje byloje Nr. T1674-99; Švedijos Aukščiausiasis Teismas (*Högsta domstolen*), 2013 m. gruodžio 30 d. sprendimas civilinėje byloje Nr. T2938-12.

⁸⁴² Švedijos Aukščiausiasis Teismas (*Högsta domstolen*), 2000 m. rugsėjo 6 d. sprendimas civilinėje byloje Nr. T1674-99.

⁸⁴³ FLEISCHER, H. *A Guide to German <...>*, p. 21–22. Taip pat žiūrėti: BACHMANN, G., *et al. Regulating the Closed Corporation*. Berlin: Walter de Gruyter, 2014, p. 53, 55. Vokietijos Aukščiausiasis Teismas, spręsdamas su GmbH susijusią bylą, yra konstatavęs, kad bendrovių teisėje įtvirtintas fiduciarinių pareigų institutas reguliuoja ne tik akcininkų ir bendrovės, bet ir pačių akcininkų santykius.

smulkiųjų akcininkų interesus, todėl atitinkamai turi turėti ir pareigą į tokius interesus atsižvelgti⁸⁴⁴. Panaši logika yra taikoma ir tais atvejais, kai smulkusis akcininkas, naudodamasis turima veto teise, blokuoja bendrovės veiklai esminę reikšmę turinčius sprendimus – tokiam smulkiajam akcininkui atsiranda fiduciarinė pareiga *vis-à-vis* kontroliuojantį akcininką⁸⁴⁵. Tokios pareigos pažeidimas gali lemti visuotinio akcininkų susirinkimo sprendimų pripažinimą negaliojančiais⁸⁴⁶.

Vokietijos Aukščiausiasis Teismas yra nurodęs, kad kontroliuojantis akcininkas privalo atsižvelgti į bendrovės ir smulkiųjų akcininkų interesus, tačiau tokia pozicija taip pat pripažįstama, kad balsų daugumą turintis akcininkas turi ir savo asmeninių interesų, kurie neturėtų būti paneigti⁸⁴⁷. Vienoje iš esminių bylų Vokietijos Aukščiausiasis Teismas yra nurodęs, kad absoliučiai kontroliuojantis akcininkas (96 proc.) negali likviduoti bendrovės siekdamas visą verslą perkelti į kitą savo įmonę – tokie veiksmai teismo traktuoti kaip pažeidžiantys kontroliuojančio akcininko lojalumo pareigą smulkiesiems akcininkams (kontroliuojantis akcininkas įgyja pranašumą smulkiųjų akcininkų sąskaita)⁸⁴⁸. Taigi Vokietijoje kontroliuojantis akcininkas turi fiduciarinių pareigų bendrovei ir kitiems smulkiesiems akcininkams⁸⁴⁹.

3.2.8. Apibendrinimas ir diskusija

Nors pagal klasikinį demokratinį sprendimų bendrovėse priėmimo modelį daugumą balsų turintys akcininkai turi priimti bendrovei ir kitiems akcininkams privalomus sprendimus⁸⁵⁰, tačiau iš pateiktos atskirų jurisdikcijų analizės matyti, kad kontroliuojantis akcininkas dažnai yra varžomas funkcinio atžvilgiu panašių institutų, kuriais siekiama subalansuoti, viena, kontroliuojančio akcininko interesus, ir, kita, bendrovės ir smulkiųjų akcininkų interesus. Šiame kontekste bendrovės interesai turėtų būti suprantami kaip visų akcininkų, kaip atskiros interesų turėtojų grupės, interesai⁸⁵¹. Dalis anali-

⁸⁴⁴ BACHMANN, G., *et al. Regulating the Closed Corporation*. Berlin: Walter de Gruyter, 2014, p. 55.

⁸⁴⁵ GRUNDMANN, S.; MOSLEIN, F. Germany. In *Public Companies and the Role of Shareholders – National Models Towards Global Integration*. Edited by BRUNO, S.; RUGGIERO, E. Alphen aan den Rijn: Kluwer Law International 2011, p. 166–167. Kaip teisingai pažymi vokiečių mokslininkai, teismų suformuluotos taisyklės yra panašesnės į nepiktnaudžiavimo teise reikalavimus nei į gryo pobūdžio fiduciarines pareigas.

⁸⁴⁶ MERKT, H. Germany <...>, p. 545.

⁸⁴⁷ BACHMANN, G. *et al. Regulating the Closed Corporation*. Berlin: Walter de Gruyter, 2014, p. 55–56.

⁸⁴⁸ CONAC, P. H.; ENRIQUES, L.; GELTER, M. Constraining Dominant Shareholders' Self-dealing: The Legal Framework in France, Germany, and Italy. *European Company and Financial Law Review*, 2007, No. 4, p. 501.

⁸⁴⁹ Įdomu pažymėti, kad pagal AktG 117 straipsnio 1 dalį kiekvienas asmuo, kuris pasinaudoja savo turima įtaka bendrovės valdymo ar priežiūros nariams ir dėl to padaro žalą pačiai bendrovei arba jos akcininkams, privalo atlyginti tokią žalą.

⁸⁵⁰ ABĮ 27 straipsnio 8 dalis.

⁸⁵¹ Atkreiptinas dėmesys, kad šis teiginys labai priklauso nuo to, kuria bendrovių teisės koncepcija yra vadovaujama: akcininkų pirmenybės, interesų turėtojų ar racionaliąją akcininkų interesų koncepcija.

zuotų valstybių yra aiškiai ir nedviprasmiškai numačiusios kontroliuojančių akcininkų fiduciarines pareigas smulkiesiems akcininkams ar bendrovei, pavyzdžiui, Vokietija, netiesiogiai Prancūzija. Kitose valstybėse panašus teisinis efektas pasiekiamas kitais institutais. Pavyzdžiui, Nyderlanduose įtvirtinta bendra pareiga akcininkams vienas kito atžvilgiu elgtis vadovaujantis protingumo ir sąžiningumo principais, Švedijoje nustatyta, kad visuotinio akcininkų susirinkimo priimami sprendimai negali suteikti nepagrįsto pranašumo atskiriems subjektams, jeigu tuo pačiu metu būtų pakenkiama ar nepaisoma bendrovės ar kitų akcininkų interesų, o Jungtinėje Karalystėje tai pasiekiamą teismų praktikos suformuotomis nuostatomis, kad kontroliuojantis akcininkas negali pelnytis bendrovės ar kitų akcininkų sąskaita, bei specialiu institutu, suteikiančiu teisę akcininkams kreiptis į teismą su ieškiniu (angl. *unfair prejudice*). Apibendrinus visų analizuotų valstybių pozicijas galima teigti, kad kontroliuojantis akcininkas yra saistomas pareigos naudotis turimomis balsavimo teisėmis atsakingai ir nesiekti patenkinti savo asmeninių interesų bendrovės ar kitų akcininkų sąskaita (tai gali pasireikšti tiek tiesiogiai balsuojant visuotiniame akcininkų susirinkime, tiek ir netiesiogiai skiriant kontroliuojančiam akcininkui palankius tam tikrų bendrovės organų narius).

Natūralu, kad pagal atstovavimo teoriją didžiausia problema koncentruotos nuosavybės jurisdikcijoje yra kontroliuojančių akcininkų ir smulkiųjų akcininkų santykiai. Kadangi atstovavimo teorija nustato prezumpciją, kad kontroliuojantis akcininkas bandys įvairiais būdais gauti iš bendrovės privačios naudos ir tai dažniausiai bus kitų subjektų sąskaita⁸⁵², todėl pagrįsta tikėtis, kad teisinis reguliavimas turėtų nustatyti tokį galimą kontroliuojančio akcininko elgesį. Dėl šios priežasties nustatyti kontroliuojančio akcininko pareigas smulkiesiems akcininkams yra daug aktualiau uždaro tipo bendrovėse, o biržų sąrašuose esančiose atviro tipo bendrovėse funkcinio atžvilgiu panašus teisinis efektas galėtų būti pasiektas informacijos atskleidimo reikalavimais⁸⁵³.

Teoriniu požiūriu galimi keli variantai pasirenkant palankiausią kontroliuojančių akcininkų pareigų reguliavimo modelį. Pirma, reikia nuspręsti, ar tokios pareigos turėtų būti įtvirtintos įstatymuose, ar tokią reguliavimo spragą turėtų užpildyti teismai. Atsižvelgiant į analizuotų jurisdikcijų patirtį, ypač kontinentinėje Europoje, manyti-

⁸⁵² JENSEN, M. C.; MECKLING, W. H. *The Nature of Man*, 1994 [interaktyvus. Žiūrėta 2017 m. sausio 25 d.]. Prieiga per internetą: <<http://ssrn.com/abstract=5471>>, p. 3–5. Pagal autorių skurtą REMM modelį kiekvienas subjektas bendrovių teisės kontekste: 1) yra suinteresuotas savo materialia ir nematerialia gerove bei pasirėngęs iškeisti vieną gerį į didesnę kiekį kito gėrio; 2) turi neribotų poreikių, kurie negali būti patenkiami; 3) elgiasi siekdamas didžiausios galimos naudos sau; 4) yra kūrybingas, reaguoja į aplinkos pasikeitimus ir naudojami turimomis galimybėmis, kad galėtų patenkinti asmeninius interesus.

⁸⁵³ Turėdami pakankamai informacijos, smulkieji biržinių atviro tipo bendrovių akcininkai galėtų labai lengvai pasitraukti iš bendrovės parduodami savo akcijas rinkoje. Tokiu atveju nesąžiningą ir nepagrįstą kontroliuojančių akcininkų veiklą tikėtina sureguliuotų pačios rinkos (pavyzdžiui, labai sumažėtų tokios bendrovės vertė).

na, kad Lietuvoje pats palankiausias požiūris būtų palikti šį klausimą išspręsti teismų praktikai⁸⁵⁴. Antra, jeigu pasirenkamas teismų kontrolės mechanizmas, tai turėtų būti nustatytas kontroliuojančio akcininko veiksmų patikrinimo standartas. Toks standartas galėtų būti pasirenkamas iš trijų alternatyvų. Pirmoji alternatyva – nustatyti minimalias pareigas akcininkams priimant sprendimus veikti sąžiningai ir racionaliai⁸⁵⁵. Antroji alternatyva – nustatyti objektyvųjį elementą vertinant kontroliuojančio akcininko veiksmus ir balsavimo teisių įgyvendinimą remiantis bendrovės interesais (kokie kontroliuojančio akcininko veiksmų padariniai bendrovei ir smulkiesiems akcininkams)⁸⁵⁶, t. y. vertinti, ar kontroliuojančio akcininko veiksmai skirti bendrovei išsaugoti, ar vien tik kontroliuojančio akcininko interesams ar padėčiai pagerinti⁸⁵⁷. Trečioji alternatyva – taikyti abu testus: tiek sąžiningumo, tiek objektyvaus bendrovės intereso standarto. Paskutinioji alternatyva, atsižvelgiant į Lietuvos teismų praktiką ir teisinį reguliavimą, turėtų būti laikoma priimtinausia. Viena vertus, tai visiškai atitinka tradicinius sąžiningumo, protingumo ir teisingumo principus⁸⁵⁸ bei generalinio delikto principą⁸⁵⁹. Kita vertus, atsižvelgiant į itin koncentruotą nuosavybės struktūrą Lietuvoje, tai užtikrina didesnę smulkiųjų akcininkų apsaugos standartą ir leidžia kontroliuojančio akcininko veiksmus vertinti bendrovės interesų ir atitinkamų (neigiamų) padarinių kontekste. Šių dviejų kriterijų taikymas kartu sudaro pagrįstą teisinį pagrindą teismui spręsti dėl kontroliuojančio akcininko veiksmų, pavyzdžiui, vien bendrovės intereso konstatavimas galėtų neužtikrinti tinkamos smulkiųjų akcininkų apsaugos, jeigu tai daroma nesąžiningai pažeidžiant jų interesus, o kontroliuojančio akcininko veiksmai sukelia neigiamų pa-

⁸⁵⁴ Atsižvelgiant į tai, kad Lietuvos teismų praktika jau turi patirties bendrovių teisės kontekste sukurdamą naujus institutus. Pavyzdžiui, verslo sprendimo taisyklės atsiradimas Lietuvoje buvo nulemtas vien tik teismų praktikos. LAT, 2013 m. gruodžio 3 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-648/2013.

⁸⁵⁵ Bendrą pareigą akcininkams elgtis sąžiningai galima kildinti iš CK 2.50 straipsnio 3 dalies, o pareigą nepiktnaudžiauti – iš CK 1.137 straipsnio 3 dalies. Taip pat žiūrėti teismų praktiką: LAT, 2015 m. sausio 9 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-66/2015.

⁸⁵⁶ Bendrovės interesas šiame kontekste turėtų būti suprantamas labai konkrečiai, o ne deklaratyviai. Pavyzdžiui, bendrosios teisės jurisdikcijos teismai kontroliuojančio akcininko ketinimų pakeisti bendrovės steigimo dokumentus ir numatyti teisę priverstinai išpirkti smulkųjį akcininką siekiant mokestinės naudos nevertino kaip bendrovės intereso. Teismas tai vertino kaip kontroliuojančio akcininko interesą, kurio nepatenkinus, bendrovės veiklai nekyla jokios grėsmės. Toks veiksmas būtų leidžiamas tik nustačius, kad tolesnis smulkiųjų akcininkų buvimas akcininkais kenkia bendrovei, jos interesams ir gebėjimui vykdyti veiklą. Plačiau žiūrėti: Australijos Aukščiausiojo Teismo 1995 m. kovo 8 d. sprendimą byloje *Gambotto and another v W.C.P. limited and another*, 25–30 paragrafai.

⁸⁵⁷ Šios alternatyvos grėsmė yra ta, kad teismai nepradėtų priiminėti iš esmės komercinių sprendimų – koks sprendimas būtų buvęs geriausias bendrovei. Tokia grėsmė šiuo metu yra kilusi būtent verslo sprendimo taisyklės taikymo praktikoje Lietuvoje.

⁸⁵⁸ CK 1.5 straipsnis. Taip pat žiūrėti: MIKELĖNAS, V.; TAMINSKAS, A.; VILEITA, A. *Lietuvos Respublikos civilinio kodekso komentaras. Pirmoji knyga. Bendrosios nuostatos*. Vilnius: Justitia, 2001, p. 74–49.

⁸⁵⁹ CK 6.263 straipsnis. Taip pat žiūrėti: MIKELĖNAS, V. *Lietuvos Respublikos civilinio kodekso komentaras. Šeštoji knyga. Prievolių teisė I*. Vilnius: Justitia, 2003, p. 366–367.

darinių smulkiųjų akcininkų padėčiai bendrovėje. Kontroliuojančio akcininko veiksmų nesąžiningumas turėtų būti suprantamas tiek procedūriniu, tiek ir materialiu požiūriu. Procedūriniu požiūriu turėtų būti atlikti visiškai visi veiksmai pagal teisės aktų reikalavimus, kad smulkieji akcininkai būtų informuoti apie ketinamus priimti sprendimus ir atitinkamai turėtų galimybę pasirengti. Materialiu požiūriu kontroliuojančio akcininko veiksmai neturėtų neigiamai pakeisti smulkiųjų akcininkų teisinės situacijos, palyginti su situacija, jeigu nebūtų tokio kontroliuojančio akcininko sprendimo⁸⁶⁰. Tokia pozicija atitiktų ir JAV mokslininkų siūlomą modifikuotą smulkiųjų akcininkų požiūrį, pagal kurį kontroliuojančio akcininko veiksmai vertinami pagal smulkiojo akcininko teisėtus lūkesčius, paties smulkiojo akcininkų veiksmų teisėtumą ir smulkiąjam akcininkui sukeltų neigiamų padarinių visumą⁸⁶¹.

Gali kilti klausimas, kokie kontroliuojančio akcininko veiksmai galėtų būti laikomi nesąžiningi ir neatitinkantys bendrovės interesų? Pavyzdžiui, tai gali būti balsavimas visuotiniame akcininkų susirinkime ar poveikis bendrovės valdymo organo nariams ir sprendimų, kurie suteikia kontroliuojantiems akcininkams nepagrįstą pranašumą kitų akcininkų ar pačios bendrovės atžvilgiu, priėmimas. Konkrečiai tai gali būti įstatų pakeitimas, kai kontroliuojantiems akcininkams suteikiamos išskirtinės teisės arba nepagrįstai apribojamos smulkiųjų akcininkų teisės. Panaši situacija buvo nagrinėjama ir LAT, kai kontroliuojantis akcininkas pakeitė bendrovės įstatus ir panaikino smulkesniojo akcininko teisę reikalauti atlikti įmonės veiklos auditą⁸⁶². Nors LAT argumentavo smulkesniojo akcininko turimomis balsavimo teisėmis, kuriomis pasinaudojus įstatai nebūtų buvę pakeisti, tačiau šią situaciją galima analizuoti ir iš kontroliuojančio akcininko nesąžiningų ir bendrovės interesų (akcininkų) neatitinkančių veiksmų prizmės. Esminis tokių pozicijų skirtumas yra tai, kad, analizuojant nesąžiningus kontroliuojančio akcininko veiksmus, nebūtina vertinti smulkiųjų akcininkų turimų balsavimo teisių, o reikia vertinti kontroliuojančio akcininko veiksmų (neigiamus) padarinius smulkiesiems akcininkams, todėl jų interesus galima apginti veiksmingiau. Vien formalus smulkiojo akcininkų turimų balsavimo teisių skaičiaus įvertinimas ir motyvavimas, kad smulkusis akcininkas ir taip nebūtų galėjęs nieko pakeisti, neatitinka veikimo bendrovės interesams standarto. Pažymėtina, kad smulkusis akcininkas yra laikomas smulkiuoju

⁸⁶⁰ Taip pat atkreiptinas dėmesys, kad bendrovių teisės doktrinoje nurodoma, jog, vertinant kontroliuojančio akcininko galimo piktnaudžiavimo atvejus uždaro tipo bendrovėse, turėtų būti vertinami įvairūs netiesioginiai akcininkų susitarimai dėl kelių priežasčių. Pirma, dažnai įvairūs akcininkų susitarimai nėra įforminami rašytine sutartimi ar įstatuose. Antra, tokia pozicija labiau išgrynina akcininkų pagrįstus lūkesčius. Trečia, tokių santykių vertinimas padeda geriau pritaikyti sąžiningumo principą. Žiūrėti: BACHMANN, G. *et al. Regulating the Closed Corporation*. Berlin: Walter de Gruyter, 2014, p. 58.

⁸⁶¹ MOLL, D. K. Shareholder Oppression in Close Corporations: The Unanswered Question of Perspective. *Vanderbilt Law Review*, 2000, Vol. 53, No. 3, p. 775–777.

⁸⁶² LAT, 2008 m. kovo 17 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-171/2008.

būtent dėl nedidelio jo turimų akcijų skaičiaus, todėl atsisakymas ginti jo teises dėl per mažos kontrolės bendrovėje yra nei bendrovių teisės, nei bendrosios logikos požiūriu nepagrįstas. Kaip analizuota pirmiau, bendrovės interesas turėtų būti suprantamas visų akcininkų, kaip atskiros suinteresuotų asmenų klasės, kontekste. Dėl šios priežasties kontroliuojančio akcininko veiksmai turėtų būti vertinami ne galia, bet per tokių veiksmų įtaka bendrovėms interesams ir kitų akcininkų teisei padėčiai.

Manytina, kad jau laikas keisti poziciją, jog vienintelė akcininko pareiga yra apmokėti pasirašytas akcijas⁸⁶³. Dėl šios priežasties įstatymų leidėjas ir teismai skatinami atsižvelgti į siūlomą modelį, kuris pateikia kontroliuojančio akcininko veiksmų laisvės nevaržomai naudotis savo turimomis balsavimo teisėmis ir galimų tokios laisvės apraiškų, kai pažeidžiami smulkiųjų akcininkų ar pačios bendrovės interesai (arba netgi jiems padaroma žala) balansą⁸⁶⁴.

4 skyrius. Mažumos akcininko teisių apsaugos priemonės uždaro tipo bendrovėse

4.1. Problemos pristatymas, tyrimo krypties apibrėžimas

Mažumos akcininko teisių apsauga yra vienas iš sudėtingiausių bendrovių teisės klausimų, nes, atliekant teisinį reguliavimą, susiduriama su būtinumu suderinti skirtingus interesus, todėl, siekiant apsaugoti akcininko teisių apsaugos interesą, kyla pavojus paminti bendrovės valdymo efektyvumo interesą. Kuo geresnė mažumos akcininko apsauga – kuo platesnės teisės į informaciją jam suteiktos, kuo efektyviau jis gali ginčyti bendrovės organų sprendimus bei reikalauti vadovų atsakomybės, tuo sudėtingiau tampa priimti sprendimus bendrovėje ir tuo problemiškesnė komercinių paslapčių apsauga. Todėl mažumos akcininko teisių įstatyminis įtvirtinimas sunkiai skinasi kelią bendrovių veiklą reglamentuojančiuose teisės aktuose.

⁸⁶³ ABĮ 14 straipsnio 2 dalis; LAT, 2002 m. vasario 27 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-364; LAT, 2014 m. rugsėjo 12 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-389/2014; MIKELĖNAS, V., et al. Lietuvos Respublikos civilinio kodekso komentaras. Antroji knyga. Asmenys. Vilnius: Justitia, 2002, p. 119.

⁸⁶⁴ Žinoma, negalima paneigti ir tokių situacijų, kai smulkieji akcininkai taip pat gali piktnaudžiauti savo padėtimi konkrečioje situacijoje, todėl tokiomis situacijomis reikėtų ginti ir kontroliuojančio akcininko interesus. Plačiau žiūrėti: BACHMANN, G., et al. *Regulating the Closed Corporation*. Berlin: Walter de Gruyter, 2014, p. 71–75. Panašios pozicijos dėl smulkiųjų akcininkų pareigų laikosi ir Vokietijos Aukščiausiasis Teismas. Žiūrėti: Vokietijos Aukščiausiojo Teismo (Der Bundesgerichtshof) 1995 m. kovo 20 d. nutartis civilinėje byloje Nr. II ZR 205/95.

Tradicinė bendrovių teisės paradigma⁸⁶⁵ remiasi akcininkų lygiateisiškumo principu, kai visiems tos pačios akcijų klasės akcininkams suteikiamos vienodos valdymo (neturtinės)⁸⁶⁶ ir finansines (turtinės) teises⁸⁶⁷. Tradicinį bendrovių teisėje pripažįstamą akcininkų teisių skirstymą į neturtines ir turtines papildo ir akcininko, kaip vertybinio popieriaus savininko, teisė parduoti jį geriausia kaina, nors griežčiau požiūriu nėra priskirtina bendrovių teisei būdingai akcininko teisių klasifikacijai⁸⁶⁸.

Daugumos turtinių ir neturtinių akcininko teisių įgyvendinimo efektyvumas priklauso nuo konkretaus akcininko balsų skaičiaus bendrovėje, nes sprendimai pagal bendrąją taisyklę priimami akcininkų susirinkimo balsų dauguma (paprasčiausia ar kvalifikuota), o teisė parduoti akcijas geriausia kaina – nuo esamos šių akcijų paklausos (rinkos). Kadangi pagal klasikinį bendrovių teisės principą bendrovė valdoma daugumos balsų sprendimu⁸⁶⁹, todėl natūralu, kad mažai balsų turinčių asmenų teisės yra reprezentuojamos mažiausiai. Tačiau šiuolaikinė bendrovių teisė vis dėlto pripažįsta, kad demokratijos principas bendrovių teisėje koreguotinas, nes mažumos akcininkų teisės yra nepakankamai apgintos klasikinėmis įmonių teisės priemonėmis, būtent dėl to, kad šios priemonės remiasi daugumos viršenybės principu (pavyzdžiui, vadovų skyrimas, pelno skirstymas, likvidavimas, susijungimai ir kt. vyksta daugumos balsų sprendimu), o dalis balsų, kurių nepakanka

⁸⁶⁵ Žr. plačiau DE LUCA, N. *European Company Law*, Cambridge University Press, 2017, p. 342–344; 2007 m. liepos 11 d. Europos Parlamento ir Tarybos direktyva 2007/36/EB dėl naudojimosi tam tikromis akcininkų teisėmis bendrovėse, kurių akcijos įtrauktos į prekybą reguliuojamoje rinkoje, 4 straipsnis.

⁸⁶⁶ Neturtinės akcininko teisės – teisė sušaukti akcininkų susirinkimą (Lietuvoje tokią teisę turi akcininkai, kuriems priklausančios akcijos suteikia ne mažiau kaip 1/10 visų balsų, jeigu įstatai nenumato mažesnio balsų skaičiaus (ABĮ 23 str. 1 d.)) ir pildyti akcininkų susirinkimo darbotvarkę (Lietuvoje visuotinio akcininkų susirinkimo darbotvarkė gali būti pildoma akcininkų, kuriems priklausančios akcijos suteikia ne mažiau kaip 1/20 visų balsų, jeigu bendrovės įstatuose nenustatytas mažesnis balsų skaičius, siūlymu (ABĮ 25 str. 3 d.)), teisė dalyvauti akcininkų susirinkime ir būti išklaustam, teikti klausimus asmeniškai ar per auditorių; teisė balsuoti priimant akcininkų susirinkimo nutarimus esminiais bendrovės klausimais užtikrina jo teisę dalyvauti valdant bendrovę Lietuvos Respublikos akcinių bendrovių įstatymas (*Valstybės žinios*, 2000, Nr. 64-1914; 2003, Nr. 123-5574), DIRECTORATE-GENERAL FOR INTERNAL POLICIES POLICY DEPARTMENT C: CITIZENS' RIGHTS AND CONSTITUTIONAL AFFAIRS LEGAL AFFAIRS, Rights and obligations of shareholders: National regimes and proposed instruments at EU level for improving legal efficiency, 2009, p. 38 [interaktyvus]. http://www.europarl.europa.eu/meetdocs/2009_2014/documents/juri/dv/pe462463_/pe462463_en.pdf.

⁸⁶⁷ Turtinės teisės – teisė gauti dividendus ir pirmumo teisė įsigyti naujai išleidžiamų bendrovės akcijų, jei kapitalas, didinamas iš išorinių šaltinių, užtikrina teorinę galimybę gauti grąžą iš investicijos į bendrovę. Lietuvoje jas papildo tokios teisės: gauti bendrovės lėšų, kai bendrovės įstatinis kapitalas mažinamas siekiant akcininkams išmokėti bendrovės lėšų; nemokamai gauti akcijų, kai įstatinis kapitalas didinamas iš bendrovės lėšų, gauti likviduojamos bendrovės turto dalį (ABĮ 15 str. 1 d. 2, 3, 6).

⁸⁶⁸ Lietuvos Respublikos akcinių bendrovių įstatymas (*Valstybės žinios*, 2000, Nr. 64-1914; 2003, Nr. 123-5574), DIRECTORATE-GENERAL FOR INTERNAL POLICIES POLICY DEPARTMENT C: CITIZENS' RIGHTS AND CONSTITUTIONAL AFFAIRS LEGAL AFFAIRS, Rights and obligations of shareholders: National regimes and proposed instruments at EU level for improving legal efficiency 2009, p. 38 [interaktyvus]. http://www.europarl.europa.eu/meetdocs/2009_2014/documents/juri/dv/pe462463_/pe462463_en.pdf.

⁸⁶⁹ Žr. plačiau DE LUCA, N. *European Company Law*. Cambridge University Press, 2017, p. 346.

blokuoti kvalifikuotos daugumos sprendimų (priklausomai nuo konkrečių taisyklių jurisdikcijoje 3/4 ar 2/3), faktiškai neturi įtakos sprendimams bendrovėje.

Uždaro tipo bendrovėse, skirtingai nei atviro tipo bendrovėse, valdymas ir nuosavybė dažniausiai nėra atskirti. Tokia organizacinė forma atpigina valdymo organų priežiūros išlaidas, tačiau sukelia kitokio pobūdžio sunkumų. Visų pirma, tai daugumos akcininko intereso skirstant pelną (plačiaja prasme, ne tik dividendus) teikti pirmenybę sau pažeidimas, antra, jo siekio išstumti mažumos akcininką iš valdymo ar darbinių pozicijų bendrovėje valdymas. Bendrovių teisėje nėra prezumpcijos, kad vienodai investavusieji į akcijas turi gauti vienodą kaip bendrovės vadovai ar darbuotojai atlygį, todėl klasikinės bendrovių teisės reguliavimas neturi tinkamų priemonių valdyti piktnaudžiavimo riziką uždaro tipo bendrovėje⁸⁷⁰.

Nors klasikinė bendrovių teisė akcininkų bei vadovų teises ir pareigas laikė imperatyvomis, kylančiomis tik iš įstatymų, ir kurį laiką net JAV teismai⁸⁷¹ įtariai žiūrėjo į sutartinių priemonių vystymąsi problemoms uždaro tipo bendrovėse spręsti, šiuolaikinė teisinė sistema palieka plačią diskreciją patiems akcininkams spręsti potencialius konfliktus *inter partes*, t. y. sutartinėmis priemonėmis. Pavyzdžiui, veiksminga galimo investicijos iššaldymo konflikto sprendimo priemonė – galimybė susitarti dėl daugumos akcininko teisės atleisti mažumos akcininką iš pareigų ir pakeisti jo atlyginimo dydį suspendavimo, dideli kvorumo reikalavimai sprendimams priimti, mažumos akcininko veto teisė ir kt. Vakarų valstybėse reguliavimas keičiasi nuo imperatyvaus iki dispozityvaus⁸⁷² ir ši bendra tendencija neabejotinai rekomenduotina ir Lietuvai. Nors nuodugnesnė šio klausimo analizė – kurie uždarytųjų akcinių bendrovių reguliavimo aspektai turėtų likti imperatyvūs, o kurie gali būti keičiami sutartinėmis priemonėmis – yra už šio tyrimo ribų, šio tyrimo kontekste svarbu pažymėti, kad sutartinės priemonės yra labai veiksminga ir visuotinai pripažįstama priemonė problemoms uždaro tipo bendrovėse spręsti, bet vis dėlto tai – nepakanama priemonė jau vien dėl tos priežasties, kad ne visi akcininkai prieš jais tapdami turi galimybę susitarti dėl savo teisių apsaugos, be to, dėl įvairių juridinių faktų gali kisti akcijų paketo dydis, todėl tam tikra minimali mažumos apsauga turi kilti ir iš įstatymo. Pripažįstant, kad Lietuvos bendrovių teisės reguliavimas dar koreguotinas įvairiais aspektais, iš jų ir dėl aiškių taisyklių dėl akcininkų teisės susitarti bendrovės valdymo klausimais įtvirtinimo, šiame tyrime koncentruojamasi į papildančių taisyklių specifinėms uždarytųjų akcinių bendrovių problemoms spręsti analizę.

⁸⁷⁰ EASTERBROOK, F. H.; FISCHER, D. R. Close Corporations and Agency Costs, 38 *Stanford Law Review*, 1985, Vol. 271, p. 278.

⁸⁷¹ WELLS, H. The Rise of the Close Corporation and the Making of Corporation Law, 5 *Berkeley Business Law Journal* [interaktyvus], 2008, Vol. 263. Prieiga per internetą: <http://scholarship.law.berkeley.edu/bblj/vol5/iss2/3>, p. 276.

⁸⁷² EASTERBROOK, F. H.; FISCHER, D. R. Close Corporations and Agency Costs, 38 *Stanford Law Review*, 1985, Vol. 271, p. 279.

Tam, kad kompensuotų įstatyminės daugumos balsų taisyklės bendrovių teisėje nu-
 lemtus trūkumus, šiuolaikinė bendrovių teisė pateikia visą arsenalą teisinių mažumos
 akcininko teisių gynimo priemonių⁸⁷³. Plačiausiai paplitę šie gynimo būdai – akcininkų
 teisė pripažinti visuotinio akcininkų susirinkimo nutarimus negaliojančiais ir išvestiniai
 ieškiniai dėl žalos, padarytos valdymo organų veiksmais, atlyginimo. Įstatyminių būdų
 specifika yra ta, kad akcininkui nereikia turėti balsų daugumos, kad galėtų reikalauti
 naudoti minėtus gynimo būdus. Lietuvoje abu šiuos gynimo būdus naudoti gali reika-
 lauti net ir vienos akcijos savininkas. Lietuvos reguliavimas šiuo požiūriu yra išskirtinis,
 nes ne visose jurisdikcijose vienos ar tam tikro minimalaus procento akcijų savininkas
 turi tokias plačias teises. Pavyzdžiui, Švedijoje ieškinį bendrovės vardu gali inicijuoti ak-
 cininkų susirinkimas (pagal Bendrovių įstatymo skyrių 29, § 7), o mažumos akcininkas
 gali reikšti ieškinį bendrovės vardu dėl žalos, padarytos neteisėtais vadovų veiksmais,
 atlyginimo tik jei dešimt procentų akcijų turintis akcininkas balsavo už šį nutarimą arba
 balsavo prieš direktorių atleidimą nuo atsakomybės už žalą, padarytą bendrovei⁸⁷⁴. Dar
 griežtesni akcininko teisės reikšti išvestinį ieškinį ribojimai galioja Jungtinėje Karalys-
 tėje⁸⁷⁵. Mažiau paplitę gynimo būdai – teisė pasitraukti iš bendrovės ir teisė išstumti
 piktnaudžiaujantį akcininką (be to, yra reguliavimo specifika uždaro ir atviro tipo ben-
 drovėms), teisė reikalauti privalomo bendrovės likvidavimo, teisė mažumos akcininkui
 gauti informaciją apie bendrovę, teisė paskirti ekspertus tam tikriems klausimams ištir-
 ti, teisė reikalauti auditoriaus ir kt.

Minėtų mažumos akcininko apsaugos būdų proporcingumas ir efektyvumas gali būti
 vertinamas įvairiai. Šiame tyrime remiamasi prielaida, patvirtinta daugelio ankstesnių
 autorių tyrimų⁸⁷⁶, kad mažumos akcininkai atviro ir uždaro tipo bendrovėse susiduria

⁸⁷³ Akcininkų susitarimai gali atlikti mažumos akcininko teisių apsaugos funkciją, tačiau jie nėra šio tyrimo
 dalykas, nes negalioja *inter omnes*. Susitarimams taikomi reikalavimai, būdingi visoms galiojančioms sutar-
 timis, – sąlygų atskleidimas trečiuosims šalims negalioja, jei nauji akcininkai neperima teisių pagal akcininkų
 sutartį, ir kt. Žr. EASTERBROOK, F. H.; FISCHER, D. R. Close Corporations and Agency Costs, 38 *Stanford
 Law Review*, 1985, Vol. 271, p. 282.

⁸⁷⁴ Švedijos įmonių įstatymas. Aktiebolagslag, ABL. *Regeringskansliets rättsdatabaser*, 2005, Nr. 2005 : 551, 29, § 1.

⁸⁷⁵ Žiūrėti plačiau 3.2. skyrių.

⁸⁷⁶ Doktrinoje plačiai pripažinta, kad bendrovės susiduria su dviem problemomis – vertikalaus atstovavimo
 kaštų tarp akcininkų ir vadovų nekoncentruotos nuosavybės bendrovėse (Jensen, M., and W. Meckling, 1976.
 Theory of the firm: managerial behavior, agency costs and ownership structure, *Journal of Financial Econo-
 mics*, 3, p. 305–360) ir horizontalaus atstovavimo kaštų tarp daugumos ir mažumos akcininko koncentruotos
 nuosavybės bendrovėje (SHLEIFER, A.; VISHNY, R. W. A survey of corporate governance, *Journal of Finance*,
 1997, Vol. 52, p. 737–789; GILSON, R. J., and GORDON, J. Controlling controlling shareholders, *Columbia
 Law and Economics Working Paper*, 2003, No. 228; DYCK, A.; ZINGALES, L. Private Benefits of control, an in-
 ternational comparison, *Journal of Finance*, 2004, Vol. 59, p. 537–600. LAEVEN, L., and LEVINE, R. Complex
 ownership structures and corporate valuations, *Review of Financial Studies*, 2008, Vol. 21, p. 579–604, cituota
 iš GOGINENI, S.; LINN, S. C.; YADAV, P. K. (2013). Ownership structure, management control and agency
 costs. p. 1; Available at <http://ssrn.com/abstract=2024597>.), taip pat EASTERBROOK, F. H.; FISCHER, D. R.
 Close Corporations and Agency Costs, 38 *Stanford Law Review*, 1985, Vol. 271, p. 277.

su skirtingomis jų teisių pažeidimo formomis, todėl ir teisinio reguliavimo priemonės šioms problemoms spręsti turi būti parenkamos atsižvelgiant į bendrovės teisinę formą.

Lietuvoje uždarnosios ir atvirosios bendrovės reguliuojamos vienu teisės aktu – Akcinių bendrovių įstatymu, specifinius klausimus, susijusius su konkrečia bendrovės forma, reglamentuojant tam tikromis normomis, o klausimus, susijusius su biržinių akcinių bendrovių specifika, paliekant specialiams įstatymams. Iš šiame tyrime nagrinėjamų jurisdikcijų tokią pačią sistemą turi Švedija ir JK⁸⁷⁷. Skirtingai uždaro ir atviro tipo bendroves reglamentuoja JAV Delavero valstijos kodeksas bei Vokietijos AktG ir GmbHG⁸⁷⁸. Ir šiuo atveju reglamentavimas skirtinguose teisės aktuose nėra tik formalus teisinės technikos skirtumas, jame reflektuojami esminiai uždaro ir atviro tipo bendrovių akcininkų interesų skirtumai. Kadangi šie skirtumai nėra šio tyrimo objektas, pažymėtini tik svarbiausi iš jų, kurie pagrindžia šio tyrimo hipotezę, kad uždaro tipo bendrovių akcininkų teisių apsauga turėtų būti reglamentuojama įvertinus specifines grėsmes mažumos akcininko teisėms uždaro tipo bendrovėje (atviro tipo bendrovėse taip pat yra specifinių interesų, į kuriuos turėtų būti atsižvelgta, bet jie nėra šio tyrimo objektas).

4.2. *Mažumos ir daugumos akcininko sąvokos*

Minėta, kad tradicinė bendrovių teisė akcininko teises sieja su bent vienos akcijos nuosavybe, o mažumos ar smulkiojo akcininko sąvoka reguliuojant nenumatyta. Akcininkas, galintis priimti sprendimus bendrovėje (paprastai 51 procentą akcijų turintis akcininkas), pagal kiekybinį kriterijų yra daugumos akcininkas. Nors kiekybinis kriterijus yra pakankamas daugumos akcininko apibrėžimui tik tuo atveju, jei galioja vienos akcijos – vieno balso principas (nors šis principas gali negalioti labai dažnai ir dėl įvairių priežasčių – akcininkų sutarčių, balsavimo teisių perleidimo etc.), šiame tyrime, atsižvelgiant į iškeltą tikslą – parengti rekomendacijas Lietuvos įstatymų leidėjui dėl mažumos akcininko apsaugos nuo investicijos išaldymo, bus vartojamas kiekybinis mažumos ir daugumos akcininko apibrėžimas.

Daugumos akcininkas šiame tyrime reiškia, kad akcininkas bendrovėje gali priimti sprendimus, kuriems būtina paprasta balsų dauguma. Daugumos akcininkas – tai akcininkas, kuris faktiškai gali priimti daugumą sprendimų akcininkų susirinkimuose, skirti direktorius ir tokiu būdu lemti bendrovės veiklą. Net ir vien kiekybiniu požiūriu vertinant,

⁸⁷⁷ Švedijos bendrovių įstatymas (SFS 2005 : 551), CA 2006, 46 straipsnis; <http://www.legislation.gov.uk/ukpga/2006/46/contents>.

⁸⁷⁸ Delaware bendrasis bendrovių įstatymas (toliau – DGCL), aktuali redakcija, gegužės 18, 2017, <http://delcode.delaware.gov/title8/title8.pdf>; Vokietijos uždaro tipo bendrovių įstatymas GmbHG, aktualus 10.5.2016 (BGBl. I S. 1142), http://www.gesetze-im-internet.de/englisch_gmbhg/; Akcinių bendrovių įstatymas (AktG) (BGBl. I p. 1089) FNA 4121-1, gegužės 10, 2016 redakcija, <http://www.nortonrosefulbright.com/files/german-stock-corporation-act-147035.pdf>.

daugumos akcininko įtaka bendrovėje reikšmingai skiriasi, atsižvelgiant į tai, kokį akcijų paketą jis valdo. Daugumos akcininkas, turintis akcijų paketą, kurio pakanka priimti sprendimus, kuriems būtina kvalifikuota balsų dauguma, iš esmės vienvaldiškai kontroliuoja bendrovę. Atsižvelgiant į jurisdikciją, toks kontroliuojantis akcininkas gali būti asmuo, turintis 2/3 arba 3/4 balsų bendrovėje (pavyzdžiui, UK – kvalifikuota balsų dauguma – 3/4). Lietuvoje tai būtų akcininkas, turintis 2/3 balsų, nes pagal ABĮ 28 straipsnį svarbiausi bendrovei sprendimai priimami būtent tokia balsų dauguma⁸⁷⁹. Didesnė kvalifikuota dauguma numatyta tik sprendimų atšaukti visiems akcininkams pirmumo teisę įsigyti bendrovės akcijų – kvalifikuota balsų dauguma, kuri negali būti mažesnė kaip 3/4 balsų.

Šiame tyrime mažumos akcininkas yra tas, kuris neturi balsų daugumos, kad galėtų lemti sprendimus akcininkų susirinkimuose, kuriems pakanka paprastos balsų daugumos (49 proc. ir mažiau). Mažumos akcininkas taip pat nėra vienalytė kategorija, nes mažumos akcininkas gali būti smulkusis akcininkas – tas, kuris negali blokuoti sprendimų, kuriems būtina kvalifikuota balsų dauguma (1/3 ir mažiau). Tai pažeidžiamiausia mažumos akcininkų kategorija, nes 1/3 balsų ir mažiau akcijų turintis akcininkas yra reikšmingos bendrovės dalies savininkas, jo lūkesčiai susiję su bendrove ir interesus gauti gražą iš investicijos yra dideli, bet jis praktiškai neturi priemonių daryti įtaką bendrovės veiklai, nes kontroliuojantis akcininkas gali vienvaldiškai daryti sprendimus bendrovės atžvilgiu (išskyrus sprendimą atšaukti pirmumo teisę įsigyti naujai išleidžiamų bendrovės akcijų visiems akcininkams, nes Lietuvoje šiam sprendimui priimti būtina turėti 3/4 balsų.) Pačioje nepalankiausioje padėtyje teisių apsaugos požiūriu yra akcininkas, turintis 3/4 balsų, nes jis neturi galimybės blokuoti jokių bendrovės sprendimų. Šiuo požiūriu mažumos ir smulkusis akcininkas skirtingose jurisdikcijose bus skirtingą akcijų skaičių turintis akcininkas, pavyzdžiui, Jungtinėje Karalystėje ¼ balsų turintis akcininkas yra mažumos akcininkas, bet ne smulkusis – jis gali blokuoti sprendimus, kuriems reikalinga kvalifikuota dauguma, t. y. įstatų keitimą, kapitalo didinimą / mažinimą, pirmumo teisės įsigyti akcijų atšaukimą, bendrovės nuosavų akcijų įsigijimą, teisinės formos keitimą ir likvidavimą.

4.3. UAB akcininko padėties specifika

Bendrovių teisės autoriai pripažįsta, kad uždaro tipo bendrovės specifinę teisinę prigimtį lengva apčiuopti, bet sunku apibrėžti, ir nors tam tikri požymiai gali būti išvardyti

⁸⁷⁹ Tokia balsų dauguma priimami sprendimai keisti bendrovės įstatus, išskyrus ABĮ nustatytas išimtis; nustatyti bendrovės išleidžiamų akcijų klasę, skaičių, nominaliąją vertę ir minimalią emisijos kainą; konvertuoti bendrovės vienos klasės akcijas į kitos, tvirtinti akcijų konvertavimo tvarką; keisti uždarosios akcinės bendrovės akcijų sertifikatus į akcijas; dėl pelno (nuostolių) paskirstymo; dėl įstatinio kapitalo padidinimo ir sumažinimo, reorganizavimo, pertvarkymo, restruktūrizavimo, likvidavimo etc.

kaip būdingi uždaro tipo bendrovei, geriausiai ją apibrėžia būtent skirtumai nuo atviro tipo bendrovės⁸⁸⁰.

Dažniausiai įvardijamas uždaro tipo bendrovių ypatumas – nėra rinkos jų akcijoms, ir šis aspektas apima ne tik klasikinį viešosios akcijų rinkos trūkumą, bet ir bendrai realios galimybės parduoti akcijas tretiesiems asmenims nebuvimą⁸⁸¹.

Kiti uždaro tipo bendrovės požymiai, skiriantys ją nuo atviro tipo bendrovės, – dažniausiai tai mažesnė įmonė (tačiau tai nėra būtinasis požymis), jos akcijomis nėra prekiaujama biržoje, nėra nuosavybės ir valdymo atskyrimo⁸⁸². Tipinė uždaro tipo bendrovė turi tik keletą savininkų, kurie paprastai dalyvauja valdant bendrovę. Daugelis mokslininkų būtent valdymo ir nuosavybės vienybę įvardija kaip esminį uždaro tipo bendrovės požymį⁸⁸³. Minėti du bruožai – nėra viešosios rinkos akcijoms bei nuosavybės ir valdymo vienybė yra susiję; akcininkai, negalintys parduoti savo akcijų viešojoje rinkoje, ima aktyviai dalyvauti valdant⁸⁸⁴.

Uždaro tipo bendrovės susiduria su kitokiomis organizacinėmis ir valdymo problemomis nei atviro tipo bendrovės. Akcininkai uždaro tipo bendrovėje yra suinteresuoti kontrole, kas taps naujuoju akcijų savininku jas perleidžiant, nes su tuo asmeniu reikės toliau dirbti, atviro tipo bendrovėse, atvirkščiai, akcininkų kaita yra normalus ir net pageidaujamas reiškinys⁸⁸⁵.

Atviro tipo bendrovėse akcininkai dažniausiai nėra tų bendrovių darbuotojai, o jei ir yra, jų darbas nėra esmingai susijęs su akcijų nuosavybe, t. y. jie tikėtina dirbtų bendrovėje ir neturėdami akcijų nuosavybės. Uždaro tipo bendrovėse akcininkai daž-

⁸⁸⁰ WELLS, H. The Rise of the Close Corporation and the Making of Corporation Law, 5 *Berkeley Business Law Journal*, 2008, Vol. 263. Prieiga per internetą: <http://scholarship.law.berkeley.edu/bblj/vol5/iss2/3>, p. 273

⁸⁸¹ NAGAR, V.; PETRONI, K.; WOLFENZON, D. Governance Problems in Closely Held Corporations. *Journal of Financial and Quantitative Analysis*, 2011, Vol. 4, p. 943–966. Prieiga per internetą: <http://web-docs.stern.nyu.edu/clb/docs/Events/msci-compress.pdf>; Lyginamoji Vokietijos, Pranzūzijos ir Jungtinės Karalystės uždarytųjų bendrovių akcijų likvidumo problemos analizė MILLER, S. K. Minority Shareholder Oppression in the Private Company in the European Community: A Comparative Analysis of the German, United Kingdom, and French Close Corporation Problem [interaktyvus], *Cornell International Law Journal*, 1997, Vol. 30, Iss. 2, Article 4. Available at: <http://scholarship.law.cornell.edu/cilj/vol30/iss2/4>

⁸⁸² O'NEAL, F. H.; THOMPSON, R. B., O'Neal and Thompson's Close Corporations and LLCs: Law and Practice (3rd ed. 2007), § 1:2 cituota iš WELLS, H. The Rise of the Close Corporation and the Making of Corporation Law, 5 *Berkeley Business Law Journal* [interaktyvus], 2008, Vol. 263. Prieiga per internetą: <http://scholarship.law.berkeley.edu/bblj/vol5/iss2/3>, p.274.

⁸⁸³ Foreward, The Close Corporation, 18 *LAW & CONTEMP. PROB.* 433, 433 (1953) p. 433–434 cituota iš WELLS, H. The Rise of the Close Corporation and the Making of Corporation Law [interaktyvus], 5 *Berkeley Business Law Journal*, 2008, Vol. 263. Prieiga per internetą: <http://scholarship.law.berkeley.edu/bblj/vol5/iss2/3>, p. 274

⁸⁸⁴ EASTERBROOK, F. H.; FISCHER, D. R. Close Corporations and Agency Costs, 38 *Stanford Law Review* 271 (1985), p. 273–274.

⁸⁸⁵ BLAIR, M. M.; STOUT, L. A. Trust, Trustworthiness, and the Behavioral Foundations of Corporate Law, 148 *U. PA. L. REV.* 1735, 1799–1807 (2001) cituota iš WELLS, H. The Rise of the Close Corporation and the Making of Corporation Law, 5 *Berkeley Business Law Journal*, 2008, Vol. 263, p. 275.

niausiai dirba bendrovėje ir tai sudaro didžiąją jų pajamų dalį bei esminę jų investicijos į bendrovę grąžą, todėl išlaikyti darbo santykius bendrovėje dažnai yra esminis akcininko interesas⁸⁸⁶. Mažumos akcininko teisės uždaro tipo bendrovėje gali būti pažeidžiamos tiesiog atleidžiant mažumos akcininką iš pareigų bendrovėje (vadovo ar darbuotojo)⁸⁸⁷, nes tokiu būdu jis netenka esminės savo investuoto kapitalo grąžos dalies. Atviro tipo bendrovėse svarbūs sprendimai yra priimami akcininkų daugumos arba jų paskirtų valdymo organų, ir akcininkai, kuriems šie sprendimai nepatinka, gali paprasčiausiai parduoti akcijas. Visuotinai pripažįstama, kad atviro tipo bendrovėse akcininko teisės geriausiai saugomos viešosios akcijų rinkos egzistavimo garantija – teise parduoti akcijas, jei akcininkas mano, kad bendrovė nepakankami užtikrina jo interesų atstovavimą ar akcijos neduoda tikėtosiomis grąžos⁸⁸⁸. Todėl atviro tipo bendrovių akcininkų teisės saugomos užtikrinant vertybinių popierių rinkos veiklą ir skaidrumą, šia kryptimi iš esmės plėtojamas ir ES akcininkų teisių reguliavimas⁸⁸⁹. Uždaro tipo bendrovės akcininkų padėtis iš esmės skiriasi nuo atviro tipo bendrovės akcininko dėl uždaro tipo bendrovės akcijų nelikvidumo – nors uždaro tipo bendrovės akcijos ir gali būti neviešos akcijų apyvartos objektu, paprastai susiduriama su problema, kad joms nėra realios rinkos dėl akcijų nuosavybės ir valdymo bei specifinių verslo gebėjimų koncentravimosi kontroliuojančio akcininko rankose, todėl uždaro tipo bendrovių akcijas įsigyti dažnai suinteresuoti tik patys bendraakcininkai.

Apžvelgus esminius uždaro tipo bendrovių bruožus, apibendrinant galima teigti, kad tipinė uždaro tipo bendrovė turi keletą akcininkų, kurie kartu yra ir valdymo organų nariai ir darbuotojai, akcijų nuosavybė sudaro esminę akcininkų turto dalį (kitaip nei atviro tipo bendrovių nėra diversifikuoto akcijų portfelio, o darbo santykiai su bendrove yra esminė akcininko pajamų dalis). Akcininko padėtis yra dar labiau apsunkinta to fakto, kad uždaro tipo bendrovių akcijoms nėra viešosios rinkos, todėl dažnai, net norėdamas, jis negalėtų tų akcijų parduoti. Todėl mažumos akcininkas uždaro tipo bendrovėje yra daug labiau įtakojamas rizikos, kad daugumos akcininkas ar akcininkų grupė piktnaudžiaus, išaldydami jo investiciją, nei mažumos akcininkas atviro tipo bendrovėje. Šio tyrimo kontekste pažymėtina, kad šie uždaro tipo bendrovės bruožai pateisina kitokios mažumos akcininko teisių apsaugos būtinybę nei atviro tipo bendrovėje. Akcininko

⁸⁸⁶ O'NEAL AND THOMPSON'S CLOSE CORPORATIONS AND LLCs, § 1:13 cituota iš WELLS, H. *The Rise of the Close Corporation and the Making of Corporation Law*, 5 Berkeley Bus. L.J. 263 (2008), p. 275.

⁸⁸⁷ MOLL, D. K. Protection of Minority Shareholders in Closely Held Corporations: *Donahue v. Rodd Electrotype Co.* (August 22, 2010). *The Iconic Cases In Corporate Law*, Jonathan R. Macey, ed., 2008, p. 2.

⁸⁸⁸ *Ibidem*.

⁸⁸⁹ Pvz., 2007/36/EC, 2007 O.J. (L 184/17), Directive of the European Parliament and of the Council on the exercise of certain rights of shareholders in listed companies[interaktyvus]. Prieiga per internetą: http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/site/en/oji2007/l_84/118420070714en00170024.pdf, etc.

apsaugos priemonės turi būti pritaikytos specifinėms uždaro tipo bendrovių problemoms, detaliau aptariamoms kitame poskyryje, spręsti.

4.4. Daugumos akcininko piktnaudžiavimo formos uždaro tipo bendrovėje

Kaip jau buvo minėta, uždaro tipo bendrovės akcininkų teisių reguliavimas turi atsižvelgti į du specifinius tokių bendrovių akcininkų padėties požymius. Pirma, į tai, kad uždaro tipo bendrovėse akcijos nėra likvidžios ir akcininkai negali lengvai parduoti savo dalies⁸⁹⁰. Uždaro tipo bendrovėse rinkos dėsniai veikia nepakankamai, nes neužtikrina akcininko teisės išeiti iš bendrovės gaunant sąžiningą kainą už akcijų paketą, ypač jei kontrolę suteikiančio akcijų paketo nuosavybė yra sutelkta vienosė rankose ir kontroliuojančio akcininko valdymo teisėms nedaro įtakos smulkiojo akcininko turimas akcijų skaičius. Antra, reguliavimu turi būti įvertinta tai, kad daugumos taisyklė priimant esminius sprendimus uždaro tipo bendrovėje lemia blogesnę mažumos akcininko padėtį nei atviro tipo bendrovėje, nes dėl daugumos sprendimų mažumos akcininkas gali prarasti savo esminę investicijų dalį (pajamas iš darbo santykių bendrovėje ir dividendus), o jo įnašas į bendrovės kapitalą vis tiek liks išaldytas, nes nėra išorinės akcijų paklausos.

Akcininko investicijos išaldomos įvairiomis formomis – nėra gražos dividendų, kai pelningai dirbančioje bendrovėje sprendimui dėl pelno skirstymo negalintys daryti įtakos akcininkai dažnai negauna net minimalios kapitalo gražos. Daugumos akcininkui tokia padėtis nesudaro sunkumų, nes jis turi kitų būdų gauti naudos netiesiogiai, ne dividendais – gauna atlyginimą, jei jis kartu ir valdymo organų narys ir / ar darbuotojas, už turto nuomą iš susijusių su juo įmonių, už bendrovės vykdomą daugumos akcininko akcijų dalies supirkimą ir pan.⁸⁹¹ Daugumos akcininkas taip pat gali pasiekti, kad neproporcingai mažumos akcininko interesai būtų ginami įmonių susijungimuose ir jo naujosios įmonės kapitalo dalis nuvertėtų. Visi minėti atvejai yra tik piktnaudžiavimo pavyzdžiai, kuriuos vienija bendras kriterijus – daugumos akcininkas gauna naudos iš bendrovės neproporcingai jo turimam akcijų skaičiui, ne vadinamuoju *pro rata* principu⁸⁹².

⁸⁹⁰ EASTERBROOK, F. H.; FISCHER, D. R., Close Corporations and Agency Costs, 38 *Stanford Law Review*, 1985, Vol. 271, p. 274.

⁸⁹¹ Kontroliuojančio akcininko neproporcinga nauda bendrovių teisėje vadinama privačia kontrolės nauda (private benefits of control), žr. plačiau DYCK, A.; ZINGALES, L. Private Benefits of Control: An International Comparison. *The Journal of Finance*, 2004, Vol. 59, p. 537–600, doi:10.1111/j.1540-6261.2004. p. 54 [interaktyvus], GILSON, R. J.; SCHWARTZ, A., Corporate Control and Credible Commitment (November 19, 2014). Columbia Law and Economics Research Paper No. 436; Stanford Law and Economics Olin Research Paper No. 438; Yale Law & Economics Research Paper No. 461; ECGI – Law Working Paper No. 216. Priega per internetą: SSRN: <https://ssrn.com/abstract=2182781> or <http://dx.doi.org/10.2139/ssrn.2182781>, p. 3.

⁸⁹² MCCAHERY, J.; VERMEULEN, E. M. *The Governance of Close Corporations and Partnerships: US and European Perspectives*. Oxford University Press, 2004, p. 130.

4.4.1. Tradicinių akcininko teisių gynimo būdų neefektyvumo priežastys

Žvelgiant iš dabartinio Lietuvos bendrovių teisės reguliavimo perspektyvų, reikia pažymėti, kad klasikiniiais akcininkų teisių gynimo būdais negalima efektyviai ginti mažumos akcininko nuo minėtų piktnaudžiavimo formų. Dauguma mažumos akcininko teisių pažeidimų padaroma priimant akcininkų susirinkime daugumai palankius sprendimus arba valdymo organų veiksmais. Mažumos akcininkas, bandydamas visus šiuos daugumos sprendimus (padarytus tiesiogiai akcininkų susirinkime ar per paskirtus direktorius) ginčyti teisme, susidurtų su neteisėtumo įrodinėjimo problema. Pavyzdžiui, LR CK 2.82 straipsnio 4 dalyje numatyta, kad juridinių asmenų organų sprendimai gali būti teismo tvarka pripažinti negaliojančiais, jeigu jie prieštarauja imperatyviosioms įstatymų normoms, juridinio asmens steigimo dokumentams arba protingumo ar sąžiningumo principams. Kaip jau minėta, daugumos akcininkas, veikdamas prieš mažumos interesą, nepažeidžia jokių imperatyvų, o ir protingumo bei sąžiningumo principų pažeidimo įrodyti beveik neįmanoma, jei nėra akivaizdus piktnaudžiavimo bendrovės interesais. Kadangi klasikinė bendrovių teisės paradigma nustato, kad direktoriai turi fiduciarinių pareigų tik pačiai bendrovei (t. y. visiems akcininkams kaip interesų grupei), bet ne individualiam akcininkui, todėl mažumos akcininko teisė reikalauti valdymo organų narių atsakomybės dėl faktiškai blogesnės jo padėties bendrovėje nėra veiksminga, nes valdymo organai, veikdami daugumos akcininko naudai, jei tik bendrovė bendrai veikia pelningai, nepažeidžia fiduciarinių pareigų ir juos saugo verslo sprendimo taisyklė⁸⁹³.

Mažumos akcininkas taip pat negali remdamasis bendrovių teisės normomis nuginčyti jo, kaip vadovo, atleidimo iš pareigų, nes tai absoliuti akcininkų susirinkimo teisė – be priežasties atleisti vadovą. Taip pat valdymo organų ir akcininkų susirinkimo sprendimų, kurie nėra akivaizdžiai žalingi bendrovei, paprastai nepavyks nuginčyti, jei mažumos akcininkas neįrodys tam tikro bendrovės intereso pažeidimo. Be abejo, teismai, aiškindami bendrovių teisės normas, gali nukrypti nuo bendrųjų taisyklių dėl bendrovės organų veikimo bendrovės labui kaip veiksmų teisėtumo kriterijaus – toks pavyzdys būtų JAV Masačusetso valstijos Aukščiausiojo teismo sprendimas *Donahue* byloje, kurioje teismas pripažino, kad akcininko pareiga kitam akcininkui gali būti pažeista net ir tuo atveju, jei sandoris yra iš principo naudingas bendrovei⁸⁹⁴. Tačiau toks aiškinimas yra išimtis, o ne taisyklė, todėl pagrįsta teigti, kad akcininko teisė ginčyti

⁸⁹³ MOLL, D. K. Protection of Minority Shareholders in Closely Held Corporations: *Donahue v. Rodd Electrotpe Co.* [interaktyvus] (August 22, 2010). *The Iconic Cases In Corporate Law*, MACEY, J. R., ed., 2008. Prieiga per internetą: <https://ssrn.com/abstract=1663388>, p. 4.

⁸⁹⁴ *Ibidem*, p. 14.

bendrovės organų sprendimus ir teisė su išvestiniu ieškiniu reikalauti žalos atlyginimo iš vadovų nėra veiksmingos mažumos akcininko teisių apsaugos priemonės. Tradicinio bendrovių teisės reguliavimo požiūriu visos mažumos akcininko teisių ignoravimo formos, tol, kol akivaizdžiai nepažeidžiamas bendrovės interesas, yra teisėtos, be to, ir patys tradiciniai gynimo būdai, išimtiniais atvejais efektyviai pritaikomi esant mažumos akcininko reikalavimui pripažinti bendrovės sprendimą negaliojančiu ar atlyginti vadovų padarytą žalą bendrovei, vis dėlto tiesiogiai nesprenžia akcininko investicijos įšaldymo problemos, todėl, manytina, būtinas įstatyminis šios situacijos koregavimas.

Papildomų mažumos akcininko teisių apsaugos priemonių įstatyminis įtvirtinimas yra bendro akcininkų lygiateisiškumo principo išimties kūrimas. Privilegijuotos padėties mažumos akcininkams kūrimas pateisinamas tik jei vykdomas laikantis subsidiarumo ir proporcingumo principų – tik tada, jei būtina, ir tik tiek, kiek būtina. Todėl mažumos akcininko teisės saugotinos tik tiek, kiek būtina siekiant išvengti daugumos akcininko piktnaudžiavimo ir kuo mažiau pažeidžiant bendrovės valdymo efektyvumą. Kitas svarbus aspektas, į kurį būtina atsižvelgti sprendžiant dėl tinkamiausių įstatyminių mažumos akcininko teisių apsaugos priemonių, yra tas, kad reguliavimo keitimas turi būti kompleksinis, nes pasirinkta viena reguliavimo priemonė sistemiškai lemia kitų tipinių problemų kilimą. Pavyzdžiui, viena iš efektyvių mažumos akcininko teisių apsaugos priemonių yra galimybė blokuoti daugumos sprendimus⁸⁹⁵ (iš dalies būdinga Lietuvos reguliavimui akcininkų susirinkimo kompetencijos srityje, nes dauguma esminių sprendimų bendrovėje priimama kvalifikuota dauguma, kuri sudaro 2/3 balsų, todėl kiek daugiau nei 1/3 balsų savininkas gali blokuoti sprendimus). Daugumos akcininko kontrolės dalies perdavimas mažumos akcininkui yra ir ekonomistų, analizuojančių uždarą tipo bendrovės finansų valdymo efektyvumo požiūriu, rekomenduojama priemonė⁸⁹⁶. Tačiau toks reguliavimas skatina kitų potencialių akcininkų santykio bendrovėje problemų atsiradimą – veto teisė gali turėti neigiamų bendrovės valdymo padarinių, nes mažumos akcininkas gali visiškai įšaldyti sprendimų priėmimą bendrovėje. Akcininkai, kurių sprendimai yra blokuojami, dažniausiai sieks susigrąžinti investiciją priverstinai likviduodami bendrovę ar parduodami akcijas arba spręš sprendimų priėmimo įšaldy-

⁸⁹⁵ Veto teisė galėtų būti suteikiama ir akcininkų susitarimais. Tačiau jei ji apimtų ir valdymo organų sprendimus, tai reikštų įstatyminės valdymo funkcijos perėmimą iš valdymo organų privačiu susitarimu, o tokios pastangos gali būti ir paneigtos teismų dėl imperatyvių bendrovių teisės normų pažeidimo. WELLS, H. The Rise of the Close Corporation and the Making of Corporation Law, 5 *Berkeley Business Law Journal*, 2008, Vol. 263. Prieiga per internetą: <http://scholarship.law.berkeley.edu/bblj/vol5/iss2/3>, p. 287.

⁸⁹⁶ Palyginti: BENNEDSEN, M.; WOLFENZON, D. 2000. The balance of power in closely held corporations. *Journal of Financial Economics*, Vol. 58, p. 113–139; GOMES A.; NOVAES W., 2000. Sharing of control as a corporate governance mechanism. Working Paper, University of Pennsylvania, Philadelphia, PA. Cituota iš NAGAR, V.; PETRONI, K.; WOLFENZON, D. Governance Problems in Closely Held Corporations. *Journal of Financial and Quantitative Analysis*, 2011, Vol. 4, p. 2.

mo situaciją priverstinai supirkdami akcijas⁸⁹⁷, todėl būtina į tai atsižvelgti, prieš suteikiant veto teisę mažumos akcininkui.

Nėra vienintelio atsakymo į klausimą, kas yra proporcinga įstatyminė mažumos akcininko teisių apsauga nuo investicijos išaldymo, ir kiekvienoje iš aptariamų jurisdikcijų į ją atsakoma skirtingai – skiriasi tiek materialinės, tiek procesinės mažumos akcininkų teisės. Mažumos akcininkų apsaugos nuo investicijos išaldymo efektyvumą įvertinti lyginamuoju požiūriu yra sudėtinga dar ir todėl, kad specialios priemonės turėtų būti vertinamos ne atskirai, bet kartu su visomis akcininko teisėmis. Tačiau dėl tyrimo apimties nėra atliekama išsamaus lyginamojo jurisdikcijų tyrimo, bet analizuojamos tik pavienės priemonės, skirtos ginti mažumos akcininką nuo konkrečių investicijos išaldymo formų, siekiant pasiūlyti optimalų reguliacinį sprendimą Lietuvai.

4.4.2. Akcininko teisė gauti informaciją apie bendrovę, teisė gauti minimalią kapitalo grąžą ir teisė išeiti iš bendrovės kaip papildomos mažumos akcininko teisių apsaugos formos

Minėta, kad mažumos akcininko investicijos išaldomos šiomis tipinėmis situacijomis – neskirstant dividendų, kai daugumos akcininkas vis dėlto gauna naudą iš bendrovės ne dividendais, kai negalima parduoti akcijų už adekvačią kainą, mažumos akcininką atleidžiant iš valdymo organo nario ar darbuotojo pareigų, dėl to netenkant dažnai pagrindinės investicijos grąžos. Tradiciniai bendrovių teisės gynimo būdai daugumos akcininko piktnaudžiavimo situacijomis nėra veiksmingi, todėl šiame tyrime keliami prielaida, kad daugumos akcininko piktnaudžiavimas gali būti sumažintas, jei akcininkai turėtų galimybę būti tinkamai informuoti apie bendrovės veiklą ir, jei veikla kelia abejonių akcininkų lygiateisiškumo požiūriu, akcininkas galėtų išeiti iš bendrovės, tačiau jei jis apsisprendžia likti bendrovėje, jam būtų užtikrinta minimali kapitalo grąža⁸⁹⁸. Kadangi Lietuvoje tiek akcininko teisė į informaciją, tiek teisė išeiti iš bendrovės yra susieta su tam tikru akcijų skaičiumi, neanalizuojama, ar toks reguliavimas yra tinkamas atsižvelgiant į uždarųjų akcinių bendrovių mažumos akcininkų apsaugos reikalavimus.

Tiriamos trys sritys – teisė į informaciją, teisė į dividendą ir teisė išeiti iš bendrovės (parduoti akcijas adekvačia kaina) pristatomos kompleksiskai aptariant septynias jurisdikcijas – Lietuvą, Švediją, Vokietiją, JAV, Nyderlandus, JK, Prancūziją. Šių jurisdikcijų reguliavimas apibendrinant palyginamas su Europos modelinio bendrovių akto (*European Model Company Act*, toliau EMCA) pasiūlymais.

⁸⁹⁷ WELLS, H. The Rise of the Close Corporation and the Making of Corporation Law [interaktyvus], 5 *Berkeley Business Law Journal*, 2008, Vol. 263. Prieiga per internetą: <http://scholarship.law.berkeley.edu/bblj/vol5/iss2/3>, p. 274–275.

⁸⁹⁸ Aptariamoms priemonėms tik iš dalies sprendžia daugumos akcininko neproporcingos naudos gavimo iš bendrovės problemą bei negerina mažumos akcininko padėties darbo pajamų gavimo iš bendrovės srityje, tačiau dėl darbo apimties šiuo aspektu problema nenagrinėjama.

Tyrimė pristatomos specifinės konkrečios jurisdikcijos teisinės priemonės, skirtos mažumos akcininko teisių apsaugai, jei tokių yra, ir išskiriamos taisyklės, garantuojančios akcininko teisę į informaciją, teisę atsiimti savo investiciją išeinant iš bendrovės ir (ar) per kapitalo grąžą. Toks metodas pasirinktas todėl, kad geriau iliustruotų tam tikros jurisdikcijos kompleksinį požiūrį į mažumos akcininko uždaro tipo bendrovėje teisių apsaugą. Tyrimo pabaigoje pateikiamas lyginamasis akcininko teisės į informaciją, į kapitalo grąžą (dividendą) ir teisės išeiti iš bendrovės įvertinimas uždaro tipo bendrovių kontekste ir formuluojami Lietuvos teisinio reguliavimo pasiūlymai.

4.5. Tiriamos jurisdikcijos ir bendrovės formos

Vokietija: GmbH ir mažoji GmbH, 2008 m. įsigaliojęs supaprastintas GmbH variantas, kuris nėra laikomas atskira bendrovės forma, tačiau yra suteikiamas tam tikras pereinamasis periodas kapitalui suformuoti⁸⁹⁹.

Prancūzija: dvi uždaro tipo bendrovių rūšys – SARL, SAS⁹⁰⁰.

Nyderlandai: uždaro tipo (BV) bendrovės⁹⁰¹.

Švedija. Švedijoje uždaro ir atviro tipo bendrovėms apibūdinti bei reglamentuoti su jomis susijusius teisinius santykius vartojama viena sąvoka *aktiebolag*, abi šias teises formas reglamentuoja vienas teisės aktas, uždaro tipo bendrovėms skiriamos atskiros įstatymo nuostatos.

Jungtinė Karalystė (JK). Uždaro tipo bendrovės (Ltd) reglamentuotos JK bendrovių įstatyme (CA 2006).

JAV uždaro tipo bendrovė (*close corporation*⁹⁰²), nagrinėjamas Modelinis bendrovių aktas (toliau MBCA) ir Delavero (angl. Delaware) valstijos kodekso 8 dalis, skirta bendrovėms.

Lietuva – nagrinėjama tik UAB.

4.5.1. JAV

JAV mažumos akcininko teisių apsaugos priemonės uždaro tipo bendrovėse yra dvi – visuotinai pripažįstamas ir valstijų įstatymuose įtvirtintas priverstinis bendrovės likvi-

⁸⁹⁹ Žr. plačiau FLEISCHER, H. A Guide to German Company Law for International Lawyers – Distinctive Features, Particularities, Idiosyncrasies. In *German and Nordic Perspectives on Company Law and Capital Markets Law*. Edited by FLEISCHER, H.; HANSEN, J. L.; RINGE, W-G. Tubingen: Mohr Siebeck, 2015, p. 8–9.

⁹⁰⁰ Žr. plačiau GALLOIS-COICHET, D.; CAFFIN-MOI, M. Key trends in French company law reforms over the last decade. In *Reforming the law of obligations and company law: studies in French and German law*. Edited by DORALT, W.; DESHAYES, O. Paris: Société de législation comparée, 2013, p. 92–93.

⁹⁰¹ Žr. plačiau MULLER, M. H. *Corporate Law in the Netherlands*. Haga: Kluwer Law International, 2013, p. 29.

⁹⁰² DGCL § 342.

davimas mažumos akcininko reikalavimu ir išimtinė priemonė – teismų sukurta doktrina, taikoma tik kai kuriose valstijose – uždaro tipo bendrovės akcininkų fiduciarinės pareigos vienas kitam doktrina.

4.5.1.1. Teisė į informaciją

Modelinio bendrovių akto (*Model Business Corporation Act* (toliau – MBCA) § 16.02 numatyta akcininko teisės susipažinti su informacija turinys ir tvarka, ši tvarka bendrai taikoma visoms bendrovėms, tiek atviros, tiek uždaro tipo. Svarbu pažymėti, kad informacija akcininkui teikiama neatsižvelgiant į jo turimų akcijų skaičių. Akcininkas, turintis nors vieną akciją, gali susipažinti su informacija, jei jo reikalavimas sąžiningas ir turi teisėtą tikslą, jis nusako savo siekio susipažinti su informacija tikslą ir nurodo dokumentus, kurių jam reikia pakankamai detaliai, ir dokumentai, kuriuos jis prašo pateikti, yra tiesiogiai susiję su jo deklaruojamu tikslu. Jei akcininko reikalavimas atitinka minėtus kriterijus, bendrovės administracijos darbo laiku akcininkas gali ištirti dokumentus ir / arba pasidaryti jų kopijas, jei jis apie savo ketinimą įspėja prieš penkias darbo dienas. Turinio požiūriu akcininkas gali susipažinti su akcininkų susirinkimo protokolų ištraukomis, valdymo organų veiksmų protokolais, kai jie veikia bendrovės vardu, taip pat su valdymo organų ir akcininkų veiksmais, kurie buvo atlikti be posėdžio ar susirinkimo, taip pat su visais buhalteriniais dokumentais ir akcininkų sąrašais. Ši akcininko teisė negali būti apribota įstatais ar vidaus dokumentais⁹⁰³. Jei akcininkui nepagrįstai trukdoma susipažinti su informacija, jis gali kreiptis į teismą ir gauti teismo įsakymą dėl leidimo susipažinti⁹⁰⁴.

Konkrečiai Delavero valstija yra perkėlusį į savo reguliavimą šią MBCA nuostatą – Delavero kodekso 8 knygos § 220 punkte (b) nurodoma, kad kiekvienas akcininkas, asmeniškai ar per atstovą, raštu pareikalavęs ir nurodęs susipažinimo tikslą, jei tikslas yra tinkamas (*proper purpose*), turi teisę įprastu bendrovės darbo laiku gauti šią informaciją, pasidaryti kopijas ir ištraukas: (1) akcininkų sąrašus, finansinius dokumentus (kitas knygas ir įrašus), (2) dukterinių bendrovių finansinius dokumentus (knygas ir įrašus), tuo atveju, (a) jei ji tokius dokumentus dėl turimos kontrolės turi arba (b) gali gauti tuos dokumentus ir jos teisių neriboja susitarimas arba kita dukterinės bendrovės teisė neteikti tokios informacijos⁹⁰⁵. Teismai interpretuoja šią akcininko teisę gauti informaciją plečiamai⁹⁰⁶, pavyzdžiui, mažumos akcininko teisė gauti informaciją, ar daugumos akcininkas nepiktinaudžiauja, teismų praktikoje yra pripažįstama tinkamu tikslu (*proper purpose*) pagal minėto Delavero kodekso 8 knygos § 220 (b) punktą⁹⁰⁷.

⁹⁰³ MBCA, § 16.02

⁹⁰⁴ MBCA, § 16.04.

⁹⁰⁵ DGCL, book 8, § 220.

⁹⁰⁶ MCCAHERY, J.; VERMEULEN, E. M. *The Governance of Close Corporations and Partnerships: US and European Perspectives*. Oxford University Press, 2004, p. 128.

⁹⁰⁷ Ibidem, p. 128.

Įdomu, kad net ir uždaro tipo bendrovės (*close corporation*) akcininko teisė į informaciją yra saugoma ne tik specialių valstijų įstatymų, bet ir federalinių įstatymų, reglamentuojančių biržinių bendrovių akcininkų teises. Federalinis akcijų rinkos įstatymas (the Securities Exchange Act) ir 10 b – 5 taisyklė – atskleisti visą reikšmingą informaciją perkant akcijas, taikoma ir uždaro tipo bendrovių akcininkams tiek, kad daugumos akcininkas turi pareigą suteikti informaciją apie planuojamą daugumos akcininko akcijų pardavimą tretiesiems asmenims ar / ir planus pareiti iš uždaro tipo bendrovės į bendrovę, kurios akcijomis prekiaujama viešojo rinkoje, jei įsigyja mažumos akcininko dalį⁹⁰⁸.

4.5.1.2. Teisė išeiti iš bendrovės ir teisė į dividendą

Bendrovės likvidavimas teismo sprendimu yra tipinis mažumos akcininko teisių gynimo būdas, įtvirtintas daugelio JAV valstijų įstatymuose⁹⁰⁹. Valstijų įstatymai paprastai leidžia akcininkui kreiptis dėl priverstinio bendrovės likvidavimo įvairiais pagrindais – kai balsų skaičius valdyboje ar akcininkų susirinkime pasiskirsto po lygiai ir nebegali būti priimami sprendimai bendrovėje (*deadlock* situacija), netinkamas bendrovės turto naudojimas, nesąžiningi, neteisėti, piktnaudžiaujantys akcininkų arba kontroliuojančių asmenų veiksmai⁹¹⁰. Vienos valstijos, kaip šiame tyrime nagrinėjama Delavero jurisdikcija turi siaurą teisės į likvidavimą sampratą ir suteikia tokią galimybę tik sprendimų priėmimo įšaldymo atveju, kai abu akcininkai turi po 50 procentų balsų⁹¹¹, kitose pakanka akcininko neteisėto elgesio kito akcininko atžvilgiu⁹¹². MBCA § 14.30 (a) numato šiuos teismo likvidavimo pagrindus akcininko prašymu: (1) direktoriai arba tie, kurie kontroliuoja bendrovę, veikia, veikia ar veiks neteisėtai, piktnaudžiaujamai ar nesąžiningai pareiškėjo atžvilgiu, pažeisdami jo kaip akcininko, direktoriaus ar vadovo (*executive*) teises (kai kurios valstijos suteikia apsaugą ir darbuotojo statusui)⁹¹³; (2) jei direktoriai negali priimti sprendimų dėl bendrovės valdymo, akcininkai negali išspręsti šios sprendimų priėmimo įšaldymo situacijos ir yra grėsmė patirti nepataisomą žalą, nes dėl mi-

⁹⁰⁸ Perspectives MCCAHERY, J.; VERMEULEN, E. M. The Governance of Close Corporations and Partnerships: US and European, Oxford University Press, 2004, p.129. Byla 767 F. 2d 1185 – *Joseph Michaels v. Ralph Michaels*.

⁹⁰⁹ RAGAZZO and MOLL'S *Cases and Materials on the Law of Closely Held Businesses* (American Casebook Series), 2006, West Group, p. 561.

⁹¹⁰ *Ibidem*, p. 561.

⁹¹¹ DGCL § 273.

⁹¹² EASTERBROOK, F. H.; FISCHER, D. R. Close Corporations and Agency Costs, 38 *Stanford Law Review*, 1985, Vol. 271, p. 286.

⁹¹³ MILLER, S. K. Minority Shareholder Oppression in the Private Company in the European Community: A Comparative Analysis of the German, United Kingdom, and French Close Corporation Problem [interaktyvus]. *Cornell International Law Journal*, 1997, Vol. 30: Iss. 2, Article 4. Prieiga per internetą: <http://scholarship.law.cornell.edu/cilj/vol30/iss2/4>, p. 389.

nėtos situacijos bendrovė negali būti valdoma visų akcininkų labui⁹¹⁴. Taigi MBCA siūlo liberalią taisyklę, kuri leidžia teisme reikalauti priverstinio likvidavimo abiem atvejais – ir tada, kai sprendimų priėmimas yra įšaldytas, ir tada, kai kontroliuojantis akcininkas veikia piktnaudžiaujamai⁹¹⁵.

MBCA § 41 ir § 42 numato ordinarius ir ekstraordinarius gynimo būdus, kuriuos teismas gali taikyti savo nuožiūra, jei įrodomos MBCA § 40 (a)(1) numatytos akcininko piktnaudžiavimo sąlygos. Pažymėtina, kad teismas yra įpareigotas veikti laikydamasis subsidiarumo principo – taikyti tik ordinarius būdus, jei jų pakanka akcininko teisėms apginti. Pagal § 41 (a) teismas savo nuožiūra gali parinkti vieną ar daugiau iš išvardytų gynimo būdų – (1) įpareigoti atlikti, uždrausti, pakeisti, susilaikyti nuo bet kokio bendrovės, direktorių, akcininkų, vadovų ar kitos bylos šalies veiksmo; (2) panaikinti arba pakeisti kiekvieną bendrovės vidaus dokumentų nuostatą; (3) atleisti iš pareigų kiekvieną direktorių ar kitą vadovą; (4) paskirti kiekvieną asmenį direktoriumi ar vadovu; (5) paskirti atlikti finansinę apskaitą; (6) paskirti turto administratorių vadovauti bendrovei; (7) paskirti laikinąjį direktorių vadovauti teismo numatytą laikotarpį pagal teismo nurodytas sąlygas; (8) nurodyti išmokėti dividendus; (9) priteisti žalą nukentėjusiai šaliai.

Teismas, nusprendęs, kad § 41 numatytų priemonių nepakanka arba jos netinkamos, gali taikyti priverstinio likvidavimo priemonę, numatytą MBCA § 43, nebent, jei bendrovė ar kiti akcininkai supirktų pareiškėjo akcijas už sąžiningą kainą, kuri nustatoma pagal § 42 (b) punkte nustatytas taisykles. Jei akcijų privalomas supirkimas tinkamai neužbaigiamas, bendrovė turi būti likviduota MBCA § 43 numatyta tvarka.

Mažumos akcininkų ieškiniai daugiausiai remiasi būtent MBCA § 14.30 (a) (1), kuris leidžia likviduoti bendrovę, jei direktoriai arba kontroliuojantys akcininkai veikė, veikia ar veiks neteisėtai, piktnaudžiaujamai ar nesąžiningai. Atsižvelgiant į konkrečios valstijos praktiką, elgesys, šio straipsnio kontekste laikytinas piktnaudžiavimu, aiškinaamas skirtingai⁹¹⁶. Iki 1980 m. Ilinojaus valstija pirmavo formuojant piktnaudžiavimo sampratą. Jau *Central Standard Life Ins. Co. v. Davis*⁹¹⁷ byloje *Ilinojaus Aukščiausiasis teismas sprendė, kad piktnaudžiavimas nebūtinai turi reikštis neteisėtu elgesiu ar apgaulė, užtenka šališko (arbitrary) daugumos akcininko elgesio, kad būtų įrodytas piktnaudžiavimas priverstinio likvidavimo tikslu. Piktnaudžiavimo pavyzdžiai – išstūmimas iš*

⁹¹⁴ MBCA, § 14.30(2009). Šias nuostatas į savo reguliavimą perkėlė dalis valstijų, pvz.: Alabama, Arizona, Kalifornija, Delaveras, Vašingtonas, D.C., Džordžija, Ilinojuss, Kansasas, Merilandas, Nevada, Ohajas, Pensilvanija, Rod Ailandas, Pietų Karolina, Teksasas, Vermontas, Viskonsinas, Vajomingas.

⁹¹⁵ MBCA, § 14.30

⁹¹⁶ KLINE, C. L., Protecting Minority Shareholders in Close Corporations: Modeling Czech Investor Protections on German and United States Law [interaktyvus], 23 B.C. *International and Competition Law Review*, 2000, Vol. 299, p. 244. Prieiga per internetą: <http://lawdigitalcommons.bc.edu/iclr/vol23/iss2/4>.

⁹¹⁷ *Central Standard Life Insurance v. Davis*, 10 Ill. App.2d 245, Ill. Appellate Court (1956)

bendrovės kontrolės ir sprendimų priėmimo, netinkamas bendrovės turto naudojimas, dividendų nemokėjimas⁹¹⁸. XX amžiaus devintojo dešimtmečio pradžioje buvo suformuluotas protingų lūkesčių testas (angl. *the reasonable expectations test*)⁹¹⁹. *In re Topper* buvo pirmoji Niujorko byla, kurioje buvo pasisakyta dėl protingų lūkesčių testo sąlygų⁹²⁰. Faktinės aplinkybės buvo tokios – trečdalis akcijų savininkas Topper siekė bendrovės likvidavimo arba akcijų išpirkimo. Topper investavo savo žmonos santaupas į vaistines, atsisakė darbo farmacijos srityje, kur iki tol dirbo dvidešimt penkerius metus, ir su šeima persikėlė iš Floridos į Niujorką, kad galėtų dalyvauti versle. Topper'io alga pirmus metus pakilo nuo \$ 30,000 iki \$ 75,000, tačiau po metų jis buvo atleistas. Teismas pripažino piktnaudžiavimą, konstatuodamas, kad atsakovo veiksmai iš esmės pažeidė ieškovo protingus lūkesčius, kuriuos vertino pagal ieškovo ir atsakovo susitarimą verslo pradžioje⁹²¹. Niujorko apeliacinis teismas kitoje byloje *In re Kemp & Beatie, Inc.* patikslino piktnaudžiavimo nustatymo kriterijus, nuroydamas, kad akcininko lūkesčiai turi būti objektyviai protingi ir esminiai priimant sprendimą dalyvauti versle⁹²². Dividendų nemokėjimas taip pat buvo pripažintas piktnaudžiavimu, nes mažumos akcininkams buvo atimta galimybė gauti grąžą iš savo investicijos. Protingų lūkesčių testas naudojamas ir sprendžiant dėl alternatyvaus priverstiniam likvidavimui gynimo būdo – priverstinio akcijų išpirkimo⁹²³. Teismai taiko ir kitus alternatyvius likvidavimui smulkiųjų akcininkų gynimo būdus, pavyzdžiui, laikinųjų direktorių ar administratorių paskyrimą⁹²⁴.

Apskritai JAV teismai priverstinį likvidavimą taiko retai, nes yra bendra nepalanki nuostata dėl mokios bendrovės likvidavimo⁹²⁵. Tačiau tokie sprendimai neturi aiškaus doktrininio pagrindimo, nėra aišku, kodėl akcininkai turėtų būti amžinai įtraukti į konfliktą, kurio taikus sprendimas yra negalimas, nes vien jau toks konfliktas kelia grėsmę tolesnei verslo sėkmei⁹²⁶.

918 KLINE, C. L. Protecting Minority Shareholders in Close Corporations: Modeling Czech Investor Protections on German and United States Law, 23 B.C. *International and Competition Law Review*, 2000, Vol. 299, [interaktyvus]. Prieiga per internetą: <http://lawdigitalcommons.bc.edu/iclr/vol23/iss2/4>, p. 244.

919 Ibidem.

920 *In Re Topper*, 85 B.R. 167 (Bankr. S.D. Florida 1988)

921 KLINE, C. L. Protecting Minority Shareholders in Close Corporations: Modeling Czech Investor Protections on German and United States Law, 23 B.C. *International and Competition Law Review*, 2000, Vol. 299, [interaktyvus]. Prieiga per internetą: <http://lawdigitalcommons.bc.edu/iclr/vol23/iss2/4>, p. 245.

922 Ibidem.

923 Ibidem, p. 246.

924 Ibidem.

925 EASTERBROOK, F. H., FISCHER, D. R. Close Corporations and Agency Costs, 38 *Stanford Law Review*, 1985, Vol. 271, p. 286.

926 Ibidem.

Teisės ir ekonomikos mokyklos autoriai įstatymo nuostatą dėl priverstinio likvidavimo įtvirtinimo vertina labai pozityviai dėl tos priežasties, kad tai skatina akcininkus spręsti galimus konfliktus iš anksto susitariant dėl konflikto sprendimo taisyklių akcininkų sutartyse. Tai gali būti daroma įvairiose bendrovės gyvavimo stadijose – steigimo stadijoje numatant taisykles dėl balsavimo, privalomo akcijų išpirkimo ir pan., taip pat bendrovei vykdant veiklą⁹²⁷.

Pažymėtina, kad JAV uždaro tipo bendrovių statutinėje teisėje nėra privalomų akcijų pardavimo ar išpirkimo institutų⁹²⁸. Tačiau akcininkams įstatymai suteikia plačių teisių numatyti papildomą teisių apsaugą įstatuose. Įstatymai *expressis verbis* numato, kad nuostata dėl likvidavimo įvykus tam tikrai aplinkybei gali būti numatyta uždaro tipo bendrovės įstatuose, todėl nekyla pavojaus, kad teismai pripažins tokią nuostatą prieštaraujančia bendrovių teisės imperatyvams. Pavyzdžiui, Delavero kodekso § 355 straipsnyje numatyta akcininko pasirinkimo teisė likviduoti bendrovę⁹²⁹. Jame teigiama, kad uždaro tipo bendrovės steigimo aktas gali suteikti kiekvienam akcininkui arba akcininkui, turinčiam tam tikros klasės akcijų ar / ir tam tikrą akcijų skaičių, teisę likviduoti bendrovę savo sprendimu arba įvykus tam tikrai aplinkybei. Tam, kad pasinaudotų šia likvidavimo teise, akcininkas turi išsiųsti rašytinį pranešimą kitiems akcininkams ir po 30 dienų šis procesas prasidės taip pat, tarsi akcininkų nutarimas likviduoti bendrovę būtų priimtas kaip numatyta to paties teisės akto § 228⁹³⁰. Delavero kodekso Bendrovių teisės skyriaus § 102 (4) taip pat numatyta galimybė suteikti akcininkui išskirtines teises balsuojant dėl kiekvieno bendrovės klausimo, ir ši išimtinė teisė gali būti suteikta bet kokiam akcijų skaičiui ir klasei. Panaši nuostata yra ir § 109 (b) dėl akcininkų teisės numatyti norimą tvarką bendrovės vidaus dokumentuose.

Aptartos įstatyminės nuostatos efektyviai užtikrina mažumos akcininko teisę iš anksto susitarti dėl apsaugos bendrovės steigimo dokumentuose ir akcininkų sutartyse, šis reguliavimas iliustruoja ir principinę tendenciją JAV uždaro tipo bendrovių akcininkų teisių apsaugos srityje – teismų praktika ir reguliavimas skatina iš anksto tartis dėl galimų akcininkų konfliktų, tokių sąlygų galiojimas užtikrinamas įstatymo nuostatomis.

4.5.1.3. Teisminės mažumos akcininko teisių gynimo priemonės

Kai kuriose valstijose teismai manė, kad įstatyminių ir sutartinių priemonių nepakanka apsaugoti mažumos akcininkus nuo daugumos piktnaudžiavimo, ir sukūrė teismo

⁹²⁷ EASTERBROOK, F. H.; FISCHER, D. R. Close Corporations and Agency Costs, 38 *Stanford Law Review*, 1985, Vol. 271, p. 287.

⁹²⁸ RAGAZZO and MOLL'S. *Cases And Materials on the Law of Closely Held Businesses* (American Casebook Series), 2006, West Group, p. 564.

⁹²⁹ DGCL, 8 knyga, 1 skyrius.

⁹³⁰ DGCL, 8 knyga, § 355.

priemonę minėti problemai spręsti – pripažino, kad uždaro tipo bendrovėse akcininkai turi vienas kitam sąžiningumo ir lojalumo pareigą⁹³¹. Nors teismų praktikos sukurtos priemonės formaliai nėra šio tyrimo objektas, ši priemonė trumpai aptariama, nes be jos JAV mažumos akcininko apsaugos nuo investicijos iššaldymo priemonių arsenalas būtų iš esmės ne visas. Pažymėtina, kad dalis valstijų, iš jų ir Delavero valstija, atsisakė plėtoti šią bendrosios teisės doktriną ir šiose valstijose teismai vadovaujasi tik bendrovių teisės principais⁹³². Delavero teismų pozicija šiuo klausimu yra ta, kad pakanka įstatymo saugiklių smulkiųjų akcininkų teisių apsaugai užtikrinti. *Nixon v. Blackwell*⁹³³ byloje *Delavero Aukščiausiasis teismas sprendė, kad mažumos akcininkas yra apsaugotas normomis, suteikiančioms teisę numatyti išėjimo iš bendrovės tvarką įstatuose*⁹³⁴.

Precedentinė uždaro tipo bendrovės akcininko pareigų įtvirtinimo kontekste yra Masačusetso Aukščiausiojo teismo byla *Donahue v. Rodd Electrotype Co*⁹³⁵. Minėtoje byloje bendrovė supirko daugumos akcininko akcijas už adekvačią kainą, bet nesuteikė tos pačios galimybės mažumos akcininkui. Ieškovas siekė pripažinti pirkimą negaliojančiu ir kad daugumos akcininkas grąžintų gautą sutarties kainą su palūkanomis. Teismas pripažino, kad analogiška galimybė privalėjo būti suteikta ir mažumos akcininkui. Minėtoje byloje teismas suformulavo uždaro tipo bendrovės akcininkų fiduciarinių pareigų vienas kitam taisyklę, kildindamas šią taisyklę iš analogijos su partneryste. Daugelis jurisdikcijų, sekdamos precedentine Masačusetso valstijos byla *Donahue v. Rodd Electrotype Co.*, perėmė akcininko fiduciarinių pareigų pažeidimo doktriną kaip atsakomybės pagrindą⁹³⁶. Fiduciarinių akcininko pareigų kitam akcininkui pažeidimu laikomi tokie veiksmai: selektyvus bendrovės nuosavų akcijų supirkimas, akcininko darbo sutarties nutraukimas, akcijų išleidimas, siekiant pakeisti kontrolės išsidėstymą, pirmenybės akcininko bendrovėms teikimas vykdant skolinius įsipareigojimus, akcijų atpirkimo susitarimo pažeidimas⁹³⁷. Tačiau teismai pripažįsta, kad kontroliuojanti akcininkų grupė turi išlaikyti teisę spręsti bendrovės veiklos klausimus ir nustatyti verslo tikslus. Kontroliuojantys akcininkai gali nuspręsti, skirstyti dividendus ar reinvestuoti, ar sujungti bendroves, kokius vadovus ir

⁹³¹ Dėl teismų praktikos akcininko fiduciarinių pareigų klausimu įvairiose valstijose žiūrėti plačiau – RAGAZZO and MOLL'S. *Cases and Materials on the Law of Closely Held Businesses* (American Casebook Series), 2006, West Group, p. 564–576.

⁹³² RAGAZZO and MOLL'S. *Cases and Materials on the Law of Closely Held Businesses* (American Casebook Series), 2006, West Group, p. 565.

⁹³³ *Nixon v. Blackwell* 626 A.2d 1366 (Del.Supr. 1993)

⁹³⁴ DGCL, 8 knyga, §§ 102, 109 ir 141(a.)

⁹³⁵ Mass. Sup. Jud. Ct., 328 N.E.2d 505 (1975)

⁹³⁶ KLINE, C. L., Protecting Minority Shareholders in Close Corporations: Modeling Czech Investor Protections on German and United States Law, 23 B.C. *International and Competition Law Review*, 2000, Vol. 299, [interaktyvus]. Prieiga per internetą: <http://lawdigitalcommons.bc.edu/iclr/vol23/iss2/4>. p. 247.

⁹³⁷ *Ibidem*.

darbuotojus pasirinkti, ir jų pasirinkimas pateisinamas verslo tikslu. Tačiau jei mažumos akcininkas gali įrodyti, kad tą patį tikslą galima pasiekti ir kitu mažiau žalingu mažumos akcininkui būdu, teismai vertina daugumos akcininko deklaruojamą verslo tikslą ir mažiau žalingos alternatyvos praktinę naudą.

Nors fiduciarinių pareigų pripažinimas yra neabejotina tendencija, stiprinanti mažumos akcininko teisių apsaugą kai kuriose valstijose, šių pareigų įtvirtinimas negarantuoja, kad akcininkas galės efektyviai apginti savo teises šiuo pagrindu, nes fiduciarinių pareigų doktrinos pripažinimas negarantuoja, kad teismai taikys gynimo būdus, kurie efektyviai apgins mažumos akcininką⁹³⁸.

4.5.1.4. Apibendrinimas

Apibendrinant reikia pasakyti, kad JAV uždaro tipo bendrovės mažumos akcininko teisė į informaciją nėra priklausoma nuo turimo akcijų skaičiaus ir ribojama tik teisėto tikslo formulavimo reikalavimu, o teisė sužinoti, ar daugumos akcininkas nepiktinaudžiauja, yra pripažįstama tokiu teisėtu tikslu.

Uždaro tipo bendrovės akcininkams taip pat garantuojama teisė atsiimti savo investiciją – reikalauti bendrovę likviduoti ar išpirkti akcijas, jei įrodoma, kad daugumos akcininkas piktnaudžiauja mažumos teisėmis, taip pat minėtu atveju teismams suteikta diskrecija paskirstyti dividendus. Visos šios mažumos akcininko teisės nėra susietos su tam tikru akcijų skaičiumi.

4.5.2. Jungtinė Karalystė

Jungtinė Karalystė turi dvi specifines akcininkų teisių gynimo priemones – nesąžiningo diskriminavimo ieškinį ir priverstinio likvidavimo ieškinį, o gynimo būdų spektras labai platus – privalomas akcijų supirkimas, dividendų paskelbimas teismo sprendimu ir bendrovės likvidavimas.

4.5.2.1. Teisė į informaciją

JK pozicija dėl informacijos teikimo akcininkams remiasi nuosavybės ir valdymo atskirumo principu, todėl akcininkams nesuteikiama teisė susipažinti su vidine bendrovės informacija, nebent kitaip būtų nurodyta įstatymuose ar įstatuose. Jungtinės Karalystės bendrovių įstatyme nurodomos išimtys, kada informacija turi būti suteikta – tai visos informacijos suteikimas pagal civilinio proceso taisykles, kai inicijuojamas išvestinis ieškinys, t. y. teismas duoda leidimą tęsti išvestinio ieškinio nagrinėjimą⁹³⁹.

⁹³⁸ KLINE, C. L., Protecting Minority Shareholders in Close Corporations: Modeling Czech Investor Protections on German and United States Law, 23 B.C. *International and Competition Law Review*, 2000, Vol. 299, [interaktyvus]. Prieiga per internetą: <http://lawdigitalcommons.bc.edu/iclr/vol23/iss2/4>, p. 247.

⁹³⁹ CA 2006, Part.11, Chapter 1, 260–264 s.

Akcininkai turi teisę gauti informaciją apie įvyksiantį akcininkų susirinkimą, taip pat bendrovės ataskaitą ir balanso duomenis. Akcininko teisė gauti informaciją turinio požiūriu apima teisę susipažinti su parengta visa kasmetine finansine bendrovės atskaitomybe ir gali būti įgyvendinta akcininkui pareikalavus, kai tik bendrovė parengia šiuos dokumentus. Akcininkai taip pat turi teisę gauti visus rašytinius direktorių ar akcininkų sprendimus.

Tačiau akcininkai negali susipažinti su vidaus naudojimui skirtais finansiniais dokumentais, pavyzdžiui, tarpinėmis valdybai naudoti rengiamomis ataskaitomis.

Bendrovių įstatymas taip pat suteikia teisę akcininkams susipažinti su konkrečiais dokumentais, pavyzdžiui: akcininkų sąrašu (116 straipsnis), direktorių paslaugų sutarčių sąlygomis (229 straipsnis), direktorių atleidimo nuo atsakomybės sąlygomis (238 straipsnis).

Pažymėtina, kad JK akcininko teisė į informaciją nediferencijuota, atsižvelgiant į akcijų skaičių, be to, esant akcininkų teisminiam konfliktui, kurį teismas pripažįsta nagrinėtinu, akcininkui tampa prieinama visa reikalinga informacija teisminiam ginčui tęsti.

4.5.2.2. Išėjimas iš bendrovės

Akcininko teisė išeiti iš bendrovės pagal Jungtinės Karalystės teisę gali būti įgyvendinta pasitelkus specifinį ieškinį, vadinamą nesąžiningo diskriminavimo ieškiniu (*Unfair prejudice petition*). Tai universali mažumos akcininko teisių gynimo priemonė, numatyta Bendrovių įstatymo 994 straipsnyje⁹⁴⁰. Toks ieškinyš gali būti reiškiamas, jei bendrovės veikla buvo, yra ar bus vykdoma tokiu būdu, kuris konkrečiai ieškovo ar akcininkų grupės atžvilgiu yra diskriminuojantis. Teismai turi plačią diskreciją spręsti, koks daugumos akcininko elgesys yra diskriminuojantis. Pavyzdžiui, praktikoje auditoriaus atleidimas tuo pagrindu, kad nesutampa požiūris į audito procedūras, laikytinas diskriminaciniu dalies akcininkų atžvilgiu⁹⁴¹.

Pripažinęs nesąžiningo diskriminavimo faktą, teismas praktiškai neribotai gali naudoti įvairius gynimo būdus. Tačiau dažniausiai prašoma ir tenkinama gynimo priemonė yra ta, kad dauguma privalo supirkti mažumos akcijas už kainą, nustatytą teismo (dažniausiai tai rinkos kaina, nustatyta *pro rata* principu, kitaip tariant, kaina nemažinama dėl kontrolės neturėjimo). Kitas dažnas gynimo būdas – leidimas teikti išvestinį ieškinį⁹⁴². Nepaisant plačios teismo diskrecijos gynimo būdų atžvilgiu, teismas negali priimti

⁹⁴⁰ CA 2006, 994 straipsnis (buves CA 1985 459 straipsnis).

⁹⁴¹ Minority shareholder protection (UK) overview [interaktyvus]. Prieiga per internetą: <https://www.lexis-nexis.com/uk/lexispl/disputeresolution/document/393747/58XG-2F51-F18B-7005-00000-00/Minority%20shareholder%20protection%E2%80%9494overview>.

⁹⁴² Ibidem.

sprendimo likviduoti juridinį asmenį⁹⁴³. Nesąžiningo diskriminavimo ieškinys negali būti teikiamas bendrovės vardu arba bendrovei, todėl daugumos akcininko gynyba negali būti finansuojama iš bendrovės. Kaip jau buvo minėta, teisė teikti išvestinį ieškinį yra ir vienas gynimo būdų nesąžiningo diskriminavimo ieškinio tenkinimo atveju⁹⁴⁴. Tačiau JK bendrovių įstatymo 260 straipsnyje numatoma ir galimybė teikti išvestinį ieškinį ir savarankiškai, be nesąžiningo piktnaudžiavimo procedūros. Išvestinio ieškinio teisė suteikiama kaip išimtinis gynybos būdas ir labai retai, kai kiti galimi gynimo būdai, pavyzdžiui, akcijų supirkimas, nėra ieškovo norimas rezultatas, arba dėl kokių nors priežasčių toks rezultatas yra negalimas.

JK akcininkų teisių gynimo sistemoje savarankiškas išvestinis ieškinys, jei žala padaryta bendrovei dėl direktorių neteisėtų veiksmų, yra išskirtinis gynybos būdas, taikomas laikantis subsidarumo principo⁹⁴⁵. Pateikus išvestinį ieškinį, teismas visų pirma vertina, ar tikslinga leisti tęsti procesą. Teismas gali neleisti tęsti išvestinio ieškinio nagrinėjimo, jei nustato, kad tai tikrai neatitinka bendrovės interesų, arba jei ginčijami veiksmai buvo bendrovės ratifikuoti ar iš anksto leisti. Teismas tokiu atveju vertina ir ieškovo sąžiningumą, teisinę ir praktinę ieškinio vertę, tikimybę, kad veiksmai buvo ratifikuoti ir ar ieškovas gali pasinaudoti kitomis gynybos priemonėmis, pavyzdžiui, nesąžiningo diskriminavimo ieškiniu. Skirtingai nuo pirmiau aptartų kitų dviejų ieškinių, teikiamų bendrovės vardu, ir teismas gali duoti leidimą, kad jis būtų visiškai ar iš dalies jos finansuojamas (tiksliau – *ex post* padengiamas akcininko patirtos teismo išlaidos)⁹⁴⁶. Vertindamas, ar bendrovė davė sutikimą / ratifikavo direktoriaus veiksmus, teismas įvertins, ar toks leidimas negali būti laikomas nesąžiningu diskriminavimu iš daugumos akcininko pusės, arba jei sutikimas buvo gautas balsuojant akcininkui, kuris suinteresuotas ratifikavimu⁹⁴⁷.

4.5.2.3. Likvidavimas

Bendrovės likvidavimas kaip gynimo būdas gali būti taikomas tik remiantis Nemokumo įstatymo 125 straipsniu⁹⁴⁸. Tačiau pagal turinį tai nėra nemokiai bendrovei taikoma

⁹⁴³ Minority shareholder protection (UK) overview [interaktyvus]. Prieiga per internetą: <https://www.lexisnexis.com/uk/lexispsl/disputeresolution/document/393747/58XG-2F51-F18B-7005-00000-00/Minority%20shareholder%20protection%E2%80%9494overview>.

⁹⁴⁴ CA 2006, 996(2)(c) straipsnis.

⁹⁴⁵ CA 2006, 260–264 straipsniai.

⁹⁴⁶ Minority shareholder protection (UK) overview [interaktyvus]. Prieiga per internetą: <https://www.lexisnexis.com/uk/lexispsl/disputeresolution/document/393747/58XG-2F51-F18B-7005-00000-00/Minority%20shareholder%20protection%E2%80%9494overview>.

⁹⁴⁷ CA 2006, 39 straipsnis, Minority shareholder protection (UK) overview [interaktyvus]. Prieiga per internetą: <https://www.lexisnexis.com/uk/lexispsl/disputeresolution/document/393747/58XG-2F51-F18B-7005-00000-00/Minority%20shareholder%20protection%E2%80%9494overview>.

⁹⁴⁸ Insolvency Act 1986, s 125 (IA 1986).

procedūra. Akcininkas gali ja pasinaudoti tik tuo atveju, jei gali pagrįsti, kad bus gauta esminė nauda likvidavus bendrovę. Likvidavimas kaip priemonė gali būti pritaikytas, jei nustatomos aplinkybės kaip ir nesąžiningo diskriminavimo atveju, tačiau šiuo pagrindu teismas turi tik vieną galimą sankciją – likvidavimą, ir jo taikymo galimybės vertinamos atsižvelgiant į neigiamus padarinius visiems akcininkams, todėl šio gynimo būdo naudojimo galimybės yra ribotos. Nei pats ieškinys dėl likvidavimo, nei gynyba negali būti finansuojami iš bendrovės lėšų⁹⁴⁹.

4.5.2.4. Apibendrinimas

Vertinant JK reguliavimą ir teismų praktiką mažumos akcininko teisių apsaugos požiūriu, reikia pasakyti, kad teismai teikia pirmenybę nesikišti į bendrovės valdymo reikalus ir procesinėmis priemonėmis užkerta kelią taikyti gynybos būdus, kurie neproporcingai apsunkina bendrovės vidaus veiklą. JK bendrovių įstatymas riboja informacijos priėmumą vienodai visiems akcininkams, numatydamas išimtinę teisę gauti informaciją tik tais atvejais, kai teisėtai pradedamas akcininko procesas prieš bendrovę remiantis išvestiniu ieškiniu.

Jungtinės Karalystės teisė pirmu pasirinkimu sprendžiant akcininkų konfliktus bendrovėje laiko privalomą akcijų išpirkimą. Privalomo akcijų išpirkimo kaip prioritetinio gynimo būdo taikymas sprendžiant daugumos ir mažumos akcininkų konfliktus iliustruoja, kad kiti būdai, pavyzdžiui, išvestiniai ieškiniai, yra mažiau efektyvūs ir skirti tik konfliktui moderuoti, bet ne efektyviai išspręsti.

4.5.3. Švedija

Daugumos akcininko piktnaudžiavimo problemai spręsti Švedijos bendrovių įstatyme turima net keletas specialių priemonių⁹⁵⁰. Visų pirma, įstatyme įtvirtinta bendroji akcininkų sąžiningumo pareiga ir papildomos specialios teisės – iki dešimties akcininkų turinčių bendrovių akcininkų teisė gauti visą informaciją apie bendrovę, taip pat tam tikros mažumos akcininkų veto teisė – mažumos akcininko teisė daryti principinius sprendimus tam tikrais atvejais ir teisė sustabdyti tam tikrus sprendimus, reikalauti privalomo dividendo, bendrovės likvidavimo ar akcijų išpirkimo⁹⁵¹.

⁹⁴⁹ Minority shareholder protection (UK) overview [interaktyvus]. Prieiga per internetą: <https://www.lexis-nexis.com/uk/lexispl/disputeresolution/document/393747/58XG-2F51-F18B-7005-00000-00/Minority%20shareholder%20protection%E2%80%9494overview>.

⁹⁵⁰ Švedijos bendrovių įstatymas (SFS. 2005:551) http://law.au.dk/fileadmin/www.asb.dk/omasb/institutter/erhvervsjuridiskinstitut-skjultforgoogle/EMCA/NationalCompaniesActsMemberStates/Sweden/THE_SWEDISH_COMPANIES_ACT.pdf

⁹⁵¹ THÖRN, R.; KARLSSON, M. Rights of Minority Shareholders Commission in charge of the Session: International Business Law Commission. London, 2015. National Report of Sweden. [interaktyvus] Prieiga per internetą: <http://london.aija.org/wp-content/uploads/2015/07/150410-National-Report-Sweden.pdf>.

4.5.3.1. Teisė į informaciją

Švedijoje kiekvienas akcininkas turi teisę pateikti klausimą svarstyti akcininkų susirinkimui⁹⁵². Taip pat kiekvienas akcininkas gali susipažinti su informacija, kurią suteikus nedaroma esminės žalos bendrovei – akcininkų susirinkimo metu direktorius turi pateikti informaciją apie aplinkybes, kurios reikšmingos sprendžiant klausimus, numatytus darbotvarkėje, bei visas aplinkybes, kurios turi įtakos bendrovės finansinei padėčiai įvertinti. Jei bendrovė yra grupės narė, turi būti informuojama ir apie santykių su grupės nariais⁹⁵³.

Tačiau bendrovės, turinčios ne daugiau kaip 10 akcininkų, akcininkai turi teisę susipažinti su visa bendrovės finansine informacija bei kitais dokumentais, susijusiais su bendrovės veikla. Švedijos bendrovių įstatymo 7 skyriaus 36 straipsnyje numatyta, kad kiekvienam akcininkui arba jo įgaliotiniui turi būti suteikta galimybė susipažinti su bendrovės buhalteriniais dokumentais ir kitais dokumentais tiek, kiek tai būtina, norint įvertinti bendrovės finansinę padėtį, arba klausimą, kuris bus svarstomas akcininkų susirinkime, valdyba akcininko prašymu turi padėti susipažinti su dokumentais ir suteikti galimybę gauti kopijas, jei tai galima padaryti be neprotingų išlaidų ar nepatogumo.

Pareiga suteikti informaciją gali būti nevykdoma, jei informacijos suteikimas sukels realią riziką, kad bendrovei bus padaryta esminė žala.

4.5.3.2. Teisė į kapitalo grąžą

Mažumos akcininko investicijos išaldymo klausimas remiantis minėtu įstatymu sprendžiamas mažumos akcininkui suteikus teisę reikalauti dividendų skirstymo, taip pat privalomuojų akcijų išpirkimu ar likvidavimu. Švedijos bendrovių įstatymo 11 straipsnyje numatyta, kad akcininkų, turinčių 10 procentų ir daugiau akcijų, reikalavimu, metinis akcininkų susirinkimas turi spręsti dėl pusės likusio pelno paskirstymo už metus pagal patvirtintą metinį balansą, iš jo atėmus: (1) praėjusių metų nuostolius, kurie viršija privalomąjį rezervą, (2) sumas, kurios pagal įstatymą ar įstatus turi būti paskirtos privalomiešiams atidėjiniams, ir (3) sumas, kurios pagal įstatus turi būti atidėtos tikslinėms investicijoms. Įstatymas taip pat numato galimybę įstatuose numatyti mažesnę privalomą akcijų skaičių, suteikiantį teisę reikalauti privalomo dividendų skirstymo, taip pat teisę reikalauti didesnės pelno dalies nei pusė pelno, likusio išskaičiavus privalomuosius atskaitymus. Reikalavimas paskirstyti pelną turi būti pateiktas prieš tai, kai akcininkų susirinkimas priima nutarimą dėl pelno paskirstymo. Tačiau akcininkų susirinkimas neprivalo paskirstyti daugiau kaip penkių procentų bendrovės nuosavo kapitalo vertės (*shareholders' equity*).

⁹⁵² Švedijos bendrovių įstatymas (SFS. 2005:551), 7 skyrius, 16 straipsnis.

⁹⁵³ Švedijos bendrovių įstatymas (SFS. 2005:551) 7 skyrius, 32 straipsnis.

4.5.3.3. Privalomas akcijų išpirkimas ir likvidavimas

Švedijos bendrovių įstatymo 25 skyriaus 21 straipsnyje reglamentuojamas nesavonoriškas bendrovės likvidavimas ir akcijų išpirkimas piktnaudžiavimo mažumos teisėmis atveju. Teise reikalauti nesavonoriško likvidavimo arba akcijų išpirkimo gali pasinaudoti akcininkas, turintis 10 proc. akcijų. Jei daugumos akcininkas, pasinaudodamas savo įtaka bendrovėje, tyčia pažeidžia Bendrovių įstatymą, metinės finansinės atskaitomybės reguliavimą ar bendrovės įstatus, teismas gali priimti sprendimą likviduoti bendrovę, jei piktnaudžiavimas yra ilgalaikis arba jei įrodoma kitų priežasčių. Bendrovės prašymu kaip likvidavimo alternatyvą teismas gali nurodyti bendrovei supirkti mažumos akcininko akcijas.

Bendrovių įstatymo 22 skyriaus 1 straipsnyje numatyta, kad uždaro tipo bendrovių akcininkai turi teisę reikalauti, kad akcininkas, turintis daugiau nei devynis dešimtadalius akcijų, supirktų mažumos akcininkų akcijas (ir, atvirkščiai, – daugumos akcininkas turi teisę reikalauti, kad mažumos akcininkas parduotų savo akcijas.) Tai labai svarbi mažumos akcininko teisė, nes teisė išeiti iš bendrovės suteikiama ir tiems akcininkams, kurie neturi dešimties procentų akcijų, t. y. negali naudotis kitomis teisėmis, tokiomis kaip antai teisė reikalauti privalomo minimalių dividendų paskirstymo.

4.5.3.4. Apibendrinimas

Švedija turi labai platų arsenalą priemonių kovoti su daugumos akcininko piktnaudžiavimu, su išlyga, kad daugelis šių priemonių skirtos akcininkui, turinčiam ne mažiau kaip 10 procentų akcijų. Visų pirma, mažai akcininkų turinčioje bendrovėje yra sudarytos sąlygos akcininkams gauti visą informaciją apie bendrovę, be to, mažumos akcininkas (10 proc. ir daugiau akcijų) gali spręsti investicijos įšaldymo klausimą remdamasis nesavonoriško likvidavimo institutu bei reikalaudamas privalomų minimalių dividendų. O akcininkas, turintis iki 10 procentų akcijų, gali palikti bendrovę pareikalaudamas akcijų išpirkimo (su sąlyga, kad daugumos akcininkas turi 90 proc. akcijų).

4.5.4. Vokietija

Vokietija turi specialų Uždarujų bendrovių įstatymą (GmbHG) reguliuoti uždaro tipo bendroves. Uždaro tipo bendrovėse galioja bendroji akcininkų lojalumo pareiga⁹⁵⁴. Taip pat yra numatytos taisyklės, kaip *ex ante* valdyti uždaro tipo bendrovių akcininkų interesų konflikto situacijas. GmbHG 47 straipsnio 4 dalyje numatyta, kad akcininkai turi susilaikyti nuo balsavimo, kai yra interesų konfliktas, t. y. kai priimamas sprendimas

⁹⁵⁴ MÄNTYSAARI, P. Comparative Corporate Governance. *Shareholders as a Rule-maker*, 2005, p. 380.

dėl atleidimo nuo prievolės, atleidimo nuo atsakomybės, sandorio, kurio kita šalis yra susijusi su akcininku, sprendimas dėl bylinėjimosi su akcininku, t. y. reguliavimas daug dėmesio skiria investicijos iššaldymo problemos prevencijai.

4.5.4.1. Teisė į informaciją

Vokietijoje kiekvienas GmbH akcininkas turi teisę į informaciją apie bendrovę ir teisę tirti bendrovės veiklos dokumentus. Uždaro tipo bendrovių įstatymo 51a straipsnyje numatyta, kad vykdomieji direktoriai turi pareigą suteikti akcininkams informaciją ir galimybę patikrinti dokumentus tuoj pat po akcininko prašymo. Akcininkai turi pareigą būti konkretūs savo prašymuose – nors ir neturi nurodyti, kokius konkrečius dokumentus jiems pateikti, bet turi sukonkretinti, ką jie nori žinoti. Vadovai gali atsisakyti teikti informaciją arba suteikti teisę tirti bendrovės dokumentus tuo atveju, jei yra tikimybė, kad informacija bus naudojama tikslams, nesusijusiems su bendrovės valdymu ir sukels bendrovei ar su ja susijusiai bendrovei nepatogumų, kurie negali būti laikomi nereikšmingais⁹⁵⁵. Atsisakymas suteikti informaciją turi būti patvirtintas akcininkų susirinkimo sprendimu⁹⁵⁶. Taip pat atsisakymas galimas, kai informacijos gauti neįmanoma, informaciją viešinti draudžia įstatymas ar sutartis su trečiuoju asmeniu.

Teisė į informaciją yra imperatyvi ir negali būti pakeista bendrovės įstatais⁹⁵⁷. Visi potvarkiai, net akcininkų susirinkimo nutarimai, dėl susipažinimo tvarkos galioja tik tuo atveju, jei nepažeidžia materialinės teisės susipažinti su bendrovės informacija. Pavyzdžiui, teismas pripažino negaliojančiu potvarkį, kad su informacija galima susipažinti tik kartą per ketvirtį⁹⁵⁸.

Turinio požiūriu teisė į informaciją yra labai plati, akcininkas gali gauti informaciją apie įgyvendinamą kontrolę, pelną ir bendrovės turtą, taip pat informaciją apie veiklos planavimą, atliekamą rinkos analizę ir verslo vystymą, taip pat pensijų schemas, mokesčių politiką, riziką, susijusią su konkrečiais sandoriais, paskolomis ar garantijomis. Taip pat teisė į informaciją apima ir teisę gauti duomenis apie susijusias įmones, tiek kontroliuojamas, tiek ir kontroliuojančias⁹⁵⁹.

4.5.4.2. Teisė išeiti iš bendrovės ir teisė išstumti kitą akcininką

GmbHG 61 straipsnyje (1) numatyta, kad teismas turi teisę priverstinai likviduoti bendrovę, jei įrodoma, kad yra svarbi priežastis (vok. *wichtige Grund*) likviduoti, arba kai

⁹⁵⁵ GmbHG 51 a (2).

⁹⁵⁶ GmbHG 51 a (2).

⁹⁵⁷ GmbHG 51 a (3).

⁹⁵⁸ Essen District Court, decision of July 04, 2014, 45 O 49/13. [Interaktyvus] Prieiga per internetą: <http://winheller.com/blog/en/gmbh-shareholders-information-rights/>.

⁹⁵⁹ VOLHARD, R; STENGEL, A. *German Limited Liability company*. John Wiley and Sons, 1997, p. 63.

tampa nebeįmanoma pasiekti bendrovės tikslų⁹⁶⁰. Ieškinį dėl priverstinio likvidavimo gal pareikšti akcininkas ar akcininkų grupė, turinti bent dešimt procentų visų bendrovės akcijų⁹⁶¹. Kadangi rezultatas, kylantis tiesiogiai iš GmbHG normų, dažnai yra neproporcingas kitų akcininkų teisių apsaugos požiūriu, Vokietijos teismai išvystė dar du teisinius akcininkų konflikto sprendimo būdus – išėjimą iš bendrovės (vok. *Austritt*) ir išstūmimą iš bendrovės (vok. *Ausschließung*)⁹⁶². Abiem atvejais parduoti ar supirkti akcijas gali reikalauti šalis, kurios atžvilgiu piktnaudžiaujama, jei įrodo minėtą „svarbią priežastį“. Tokios priežasties pavyzdys būtų vieno iš akcininkų vadovavimas bendrovei savavališkai, neatsižvelgiant į kito akcininko teises. Svarbia priežastimi pripažįstamas nepakankamas investicijų pelningumas, naujų bendrovės tikslų, keičiančių rizikos laipsnį, priėmimas, asmeninės išeinančiojo akcininko aplinkybės, t. y. visi atvejai, kai iš esmės nukrypstama nuo steigimo etape akcininko turėtų lūkesčių. Svarbi priežastis gali būti nustatyta bet kurioje iš šių sričių: asmeninės išeinančio akcininko savybės, kitų akcininkų elgesys arba atsiradusios specialios aplinkybės⁹⁶³.

Kadangi, norėdamas išeiti iš bendrovės, akcininkas neturi įrodyti nei kitų akcininkų kaltės ar aplinkybės, kad jis faktiškai yra nušalintas nuo sprendimų priėmimo, „svarbios priežasties“ kriterijus yra kur kas platesnis, nei JAV taikomas akcininko piktnaudžiavimo kriterijus. Teorinis akcininko išėjimo iš bendrovės pagrindas yra tas, kad akcininkas neprivalo likti bendrovėje, jei pasikeitusios aplinkybės jam nepalankios.

Akcinko išstūmimo iš bendrovės institutas yra labiau išimtinė priemonė nei išėjimas, nes, siekiant optimalaus sprendimo akcininkų teisių apsaugos požiūriu, turi būti atsižvelgiama ir į konstitucinius imperatyvus dėl nuosavybės teisės apsaugos. Šiuo aspektu pagrindinis principas, sprendžiant dėl akcininko išstūmimo, yra tas, kad daugumos akcijų bendrovėje nuosavybė negali suteikti teisės vien tuo pagrindu išstumti smulkųjų akcininką. Todėl „svarbi priežastis“ išstūmimo ieškinyje yra siauresnis nei išėjimo – turi būti įrodytos asmeninės neigiamos akcininko savybės, dėl kurių bendras verslas nebeturi perspektyvos⁹⁶⁴. Teisė išeiti iš bendrovės ir teisė išstumti kitą akcininką negali būti apribota įstatais⁹⁶⁵.

⁹⁶⁰ KLINE, C. L., Protecting Minority Shareholders in Close Corporations: Modeling Czech Investor Protections on German and United States Law [interaktyvus], 23 B.C. Int'l & Comp. L. Rev. 229 (2000), <http://lawdigitalcommons.bc.edu/cgi/viewcontent.cgi?article=1207&context=iclr>, p. 240

⁹⁶¹ GmbHG 61 (2).

⁹⁶² KLINE, C. L. Protecting Minority Shareholders in Close Corporations: Modeling Czech Investor Protections on German and United States Law, 23 B.C. *International and Competition Law Review*, 2000, Vol. 299, [interaktyvus]. Prieiga per internetą: <http://lawdigitalcommons.bc.edu/iclr/vol23/iss2/4>, p. 239.

⁹⁶³ Ibidem, p. 240.

⁹⁶⁴ Ibidem, p. 242.

⁹⁶⁵ Ibidem, p. 240–241.

4.5.4.3. Apibendrinimas

Vokietijos reguliavimas turi sisteminių priemonių kovoti su daugumos akcininko piktnaudžiavimu ir investicijos išaldymu: visų pirma, tai bendroji taisyklė dėl draudimo akcininkui balsuoti esant interesų konfliktui, antra, galimybė operatyviai gauti visą informaciją apie bendrovę, trečia, galimybė reikalauti likvidavimo (ribota, turi teisę tik bent dešimt procentų akcijų turintis akcininkas), ketvirta, akcininkams suteikta galimybė išeiti iš bendrovės, jei jų nebetenkina esama padėtis.

4.5.5. Nyderlandai

Nyderlandų CK – teisės aktas, iš kurio daugelis priemonių, susijusių su mažumos akcininko teisių apsauga, buvo perkeltos į Lietuvos CK – tai normos dėl juridinio asmens veiklos tyrimo, privalomo akcijų išpirkimo ir pardavimo. Be abejo, perkeliant šias normas neišvengta redagavimo, tačiau dalis principinių nuostatų yra giminingos Lietuvos CK, tik olandai turi kiek kitokią šių normų taikymo praktiką.

4.5.5.1. Teisė į informaciją

Nyderlandų bendrovių teisė laikosi nuosavybės ir valdymo atskyrimo principo ir akcininko teisę į informaciją sieja išimtinai su teise dalyvauti akcininkų susirinkimuose. Nyderlandų CK antrosios knygos 2:107 straipsnyje nurodyta, kad valdyba ir stebėtojų taryba turi pateikti akcininkų susirinkimui visą reikalaujamą informaciją, nebent tai iš esmės pažeistų bendrovės interesus⁹⁶⁶. Teismų praktikoje pripažįstama, kad pavienis akcininkas gali klausti bet kokių klausimų (susijusių ar ne su susirinkimo dienotvarke) ir bendrovė turi į juos atsakyti. Ne akcininkų susirinkimo rėmuose akcininkas neturi teisės į informaciją, nebent tokia teisė būtų suteikta bendrovės įstatais ar akcininkų sutartimi.

Tačiau čia derėtų paminėti, kad Nyderlandų bendrovių teisė turi kitų priemonių, kurios netiesiogiai atlieka informacijos gavimo funkciją – tai juridinio asmens veiklos tyrimas, kuris plačiau pristatomas atskirai (3.5.4. punkte), nes mažumos akcininkų teisių apsaugos sistemoje jis atlieka daugiau nei informacijos gavimo funkciją.

4.5.5.2. Teisė ir pareiga išeiti iš bendrovės

Akcininko teisės palikti bendrovę požiūriu Nyderlandų teisė turi net keletą nuostatų. Visų pirma, iš ES teisės atėjęs reikalavimas smulkiajam akcininkui privalomai parduoti savo akcijas akcininkui, turinčiam 95 proc. ir daugiau akcijų (*uitkoopregeling*), taikomas ir uždaro tipo bendrovėms⁹⁶⁷.

⁹⁶⁶ Dutch Civil Code, Book 2 Legal Persons. Prieiga per internetą: <http://www.dutchcivillaw.com/civilcodegeneral.htm>

⁹⁶⁷ Dutch Civil Code, Book 2 Legal Persons., Article 2:201a.

Privalomas akcijų išpirkimas kaip akcininko teisė palikti bendrovę įtvirtinta Nyderlandų CK 1989 metais⁹⁶⁸. Reikalavimas supirkti akcijas gal būti pareikštas bet kurio akcininko (skirtingai nei Lietuvos CK, Nyderlandų CK nėra minimalaus akcijų skaičiaus reikalavimo). CK 2:343 straipsnio 1 dalyje numatyta, kad jei atsakovas pažeidė ieškovo teises tiek, kad nebegalima pagrįstai reikalauti, kad ieškovas liktų bendrovės akcininku. Skirtingai nei Lietuvoje, ieškinys gali būti pareikštas ir pačiai bendrovei (Nyderlandų CK 2:343 straipsnio 3 dalis).

Siekiant išstumti akcininką, jau taikomi tam tikri akcijų skaičiaus apribojimai – šiuo atveju ieškinį gali pareikšti bent trečdalį kapitalo turinti akcininkų grupė (Nyderlandų CK 2:336 straipsnis). Šio straipsnio 2 dalyje numatyta, kad minėto ieškinio teisės neturi pati bendrovė ar jos antrinės bendrovės. Taip pat Nyderlandų CK 2:342 straipsnyje numatyta akcininkų, turinčių trečdalį akcijų bendrovėje, teisė reikalauti, kad akcijų balsavimo teisę ar užufrukto teisę į akcijas turintis asmuo grąžintų šią teisę akcininkui, jei minėtas asmuo piktnaudžiauja tiek, kad balsavimo teisės įgyvendinimas toliau nebegali būti protingai toleruojamas.

Akcijų privalomas pardavimas ir supirkimas vyksta dviem etapais – visų pirma sprendžiama, ar ieškinys tenkintinas, ir šioje stadijoje atsakovas paprastai ginčija aplinkybes, lemiančias būtinumą ieškinį patenkinti. Jei priimamas sprendimas ieškinį tenkinti, prasideda antroji stadija, kurioje nustatoma akcijų kaina (CK 2:339 str. 1 d.) ir paskiriami ekspertai kainai nustatyti. Atsakovas gali sutikti su ieškovo kaina, tada procesas gali baigtis pirmoje stadijoje, taip pat ir tuo atveju, jei šalys pasirenka alternatyvų ginčų sprendimo būdą (Nyderlandų CK 2:339 straipsnio 3 dalis).

4.5.5.3. Teisė į dividendą

Nyderlandų CK numato specifinį akcininko teisių gynimo būdą – juridinio asmens veiklos tyrimą. Šį būdą iš Nyderlandų CK yra perėmusi ir Lietuva, todėl jis plačiai nepristatomas, analizuojamas tik jo pritaikymas specifinei mažumos akcininko investicijos išaldymo problemai spręsti, konkrečiai – dividendams išaldyti.

Skirtingai nei Lietuvoje, Nyderlandų CK numato, kad juridinio asmens veiklos tyrimą gali inicijuoti ne tik akcininkai, turintys 10 proc. akcijų, bet ir mažesnę dalį akcijų, jei jų dalis pinigine išraiška sudaro bent € 225,000 (CK 2:346 (b)). Šiame tyrime pažymėtina, kad juridinio asmens veiklos tyrimas naudojamas kaip mažumos akcininkų teisių apsaugos priemonė dividendų neskirstymo bylose, nes praktikoje tirtiniais pripažįstami akcininkų veiksmai, kuriais atsisakoma mokėti dividendus arba didesnius dividendus.

⁹⁶⁸ DELANGA, N. *Minority Protection in Proceedings for the Settlement of Disputes Between Shareholders* [interaktyvus], *Sociology Study*, June 2015, Vol. 5, No. 6, p. 452–468 doi: 10.17265/2159-5526/2015.06.003. Prieiga per internetą: <http://www.davidpublisher.com/Public/uploads/Contribute/5643fc331df66.pdf>, p. 456.

Atkreiptinas dėmesys, kad Nyderlandų CK 2:356 straipsnyje numatomi tie patys gynimo būdai kaip ir LR CK (išskyrus tai, kad Nyderlandų CK nurodoma, kad taikomos priemonės turi būti laikinos), kuriuos galėtų taikyti teismas, jei nustatytų netinkamą veiklą, ir teismui šių būdų pakanka, kad priimtų sprendimus, kurie yra akcininkų susirinkimo kompetencijos sritis, todėl teismas šiuo pagrindu gali priimti sprendimą paskirstyti dividendus.

Papildomai Nyderlandų CK numatyta nuostatų dėl teismo taikytų gynimo būdų galiojimo, jei juridinio asmens veikla pripažįstama netinkama, pavyzdžiui, aiškiai nurodyta, kad jei teismas pritaiko kurią nors priemonę, juridinio asmens organai savo nutarimu negali grąžinti juridinio asmens į pradinę padėtį, tokie juridinio asmens sprendimai yra niekiniai ir negalioja (CK 2:357 (3)), be to, teismas gali nurodyti, kiek truks konkrečios priemonės taikymas ir koks rezultatas turi būti pasiektas šia priemone (CK 2:357 str. 2, 3).

Taigi, nors Nyderlandų CK ir neturi nuostatų dėl minimalių dividendų mokėjimo, faktiškai mažumos akcininkas tokią teisę gali įgyvendinti per juridinio asmens tyrimo institutą. Iki šiol precedentinė byla šiuo klausimu yra 1992 metų *Uniwest Arnhem* apeliacinio teismo sprendimas⁹⁶⁹: nuspręsta, kad akcininkas turi teisę į protingą dividendą. Vėlesnėje *JeeZet / Synpact Holding*⁹⁷⁰ byloje Apeliacinio teismo Įmonių teisės padalinys išaiškino, kad kai dividendų paskirstymas yra rezervuotas akcininkų susirinkimo kompetencijai, jis privalo atsižvelgti į sąžiningumo ir teisingumo principus priimdamas sprendimą. Mažumos akcininkų interesai turi būti pasverti ir į juos lygiai atsižvelgta kaip ir į daugumos akcininkų interesą atidėti pelną į bendrovės rezervą. Dividendai turi būti paskirstyti, nebent bendrovės interesams reikia kitaip. Tačiau dividendai negali būti neskirstomi nuolat, o akcininkai turi žinoti ilgalaikę dividendų politiką ir ji turi būti jiems išaiškinta.

Daugumos akcininkai savo sprendimą neskirstyti dividendų paprastai grindžia būtinomis ateities investicijomis ar rezervų formavimui nemokumo rizikai išvengti. Todėl Nyderlandų teismai pagal kiekvienos bylos aplinkybes taiko *JeeZet / Synpact Holding* bylos kriterijus, ar dividendų nemokėjimas yra pateisinamas. Aspektai, į kuriuos atsižvelgiama, – įmonės galėjimas padengti trumpalaikius išsipareigojimus, mokumas, įmonės veiklos išsivystymo fazė, veiklos sektoriaus specifika, investavimo programa etc. Įrodinėjimo našta dėl dividendų politikos pagrįstumo tenka daugumos akcininkui.

⁹⁶⁹ Uniwest (Hof Arnhem 26 mei 1992, NJ 1993, 182).

⁹⁷⁰ OK 6 juni 2011, JOR 2011/282 (JeeZet/Synpact).

4.5.5.4. Apibendrinimas

Nyderlandų bendrovių teisėje mažumos akcininko teisių gynimas yra sumodeliuotas veikti per teismų sistemą, ribojant akcininkų teises tiesiogiai daryti įtaką bendrovei, ne akcininkų susirinkimo metu. Pažymėtina, kad tokia reguliavimo sistema užtikrina nuosavybės ir valdymo efektyvų atskyrimą, bet reikalauja aukštos teismų specializacijos, o tai šioje jurisdikcijoje yra užtikrinta sukūrus specialų Įmonių padalinį Apeliaciniame teisme. Mažumos akcininko teisių apsaugos požiūriu galima teigti, kad yra užtikrinta visų akcininkų teisė palikti bendrovę bei akcininkų, turinčių bent 10 procentų akcijų ar akcinio kapitalo 225,000 eurų dalį, teisė išimtiniais atvejais reikalauti dividendų.

4.5.6. Prancūzija

Prancūzijoje aptariamos dviejų rūšių uždaro tipo bendrovės – SAS, kurios akcininkų teisės ir pareigos, tokios kaip antai teisė į informaciją, išėjimas iš bendrovės, gali būti laisvai nustatytos įstatuose, išskyrus nedaugelį imperatyvių nuostatų. Ir, atvirkščiai, SARL akcininkų santykiai yra reglamentuojami imperatyviomis normomis. Analizuojant specialias mažumos akcininkų teisių gynimo priemones, paminėtina Prancūzijos teismų praktikos sukurta priemonė, kai teismas pripažįsta akcininkų susirinkimo nutarimą negaliojančiu tuo pagrindu, kad sandoris sudarytas išskirtinai daugumos akcininko naudai ir pažeidžia bendrovės interesus (*abus de majorité*)⁹⁷¹. Piktnaudžiamą dauguma sudėtinga įrodyti, ir tik ilgalaikis arba akivaizdžiai tyčinis elgesys suauklia tokio teismų įvertinimo, pavyzdžiui, tokiu piktnaudžiamu pripažintas daugumos akcininkų atsisakymas išmokėti dividendus 20 metų, nors pinigai nebuvo investuojami, arba sprendimas padengti antrinės įmonės, valdomos daugumos akcininko, nuostolius.

4.5.6.1. Teisė į informaciją

Prancūzijoje visi akcininkai gali gauti išsamią informaciją, susijusią su konkrečiu akcininkų susirinkimu, taip pat nuolat gauti tam tikrą informaciją iš bendrovės. Šios teisės įtvirtintos Prancūzijos komercinio kodekso L. 225-115-L. 225-117 straipsniuose, kuriuose numatyta, kad kiekvienas akcininkas turi teisę už trejus finansinius metus gauti šią informaciją: metines finansines ataskaitas ir direktorių sąrašą (tiek vykdančiųjų, tiek stebėtojų tarybos narių), konsoliduotas ataskaitas (jei tokios teikiamos); valdymo organų narių ataskaitas (jei tokios teikiamos), auditorių ataskaitas, rengiamas akcininkų susirinkimui; akcininkų susirinkimo nutarimų projektus, siūlymus pagrindžiančią in-

⁹⁷¹ DRÉANO, Y. *Shareholders' rights in private and public companies in France: overview*, Law stated as at 01-May-2015 [interaktyvus], Thomson Reuters, prieiga per internetą: <http://uk.practicallaw.com/8-614-6926?source=relatedcontent#>.

formaciją, informaciją apie direktorių kandidatūras; penkių ar dešimties (priklausomai nuo bendrovės dydžio – atitinkamai iki / nuo 200 darbuotojų) daugiausiai apmokamų vadovų atlyginimų dydžius, patvirtintus auditoriaus; sumokėtas sumas pagal Bendrąjį mokesčių kodeksą, taip pat registruotų naujai išleidžiamų akcijų bei akcijų etc.)⁹⁷². L. 225-116 straipsnyje taip pat numatyta, kad prieš visuotinį akcininkų susirinkimą kiekvienas akcininkas gali susipažinti su akcininkų sąrašu. SARL akcininkai gali klausti direktorių raštu klausimų, kurie turės būti atsakyti per akcininkų susirinkimą. Akcininkai gali peržiūrėti akcininkų susirinkimo registrą bei finansinius dokumentus už trejus metus, ši analizė turi vykti bendrovės verslo vietoje, akcininką gali lydėti oficialiai teisme registruotas ekspertas⁹⁷³. Akcininkai gali pasidaryti visų dokumentų kopijas, išskyrus SARL inventorizuoto turto sąrašą. Jei bendrovė nepateikia dokumentų, akcininkas gali skųstis teismui, ir bendrovei skiriama bauda už kiekvieną pradelstą dieną iki dokumentų pateikimo⁹⁷⁴.

SAS akcininkų teisės į informaciją turinys ir tvarka yra palikti akcininkų nuožiūrai, todėl gali būti laisvai numatyti įstatuose, imperatyvių normų yra labai mažai. Komercinio kodekso L. 223-36 straipsnyje taip pat numatyta SAS dalyvių teisė du kartus per metus siųsti raštu klausimus direktoriams bet kuriuo susijusiu su bendrovės veiklos tęstinumu klausimu⁹⁷⁵. Auditorius taip pat turi būti informuotas apie gautą atsakymą. Komercinio kodekso L. 223-37 straipsnyje numatyta, kad akcininkai ir akcininkų grupė, turinti bent dešimt procentų registruoto kapitalo, gali kreiptis į teismą prašydami paskirti ekspertus ištirti ir pateikti ataskaitą dėl vieno ar kelių valdymo organų veiklos epizodų. Prašymo teisė taip pat turi prokuroras arba darbuotojų taryba. Teismas gali nuspręsti, kad tyrimo išlaidos tenka pačiai bendrovei. Ataskaita turi būti pavišinta ir kitame visuotiniame akcininkų susirinkime. Be to, akcininkai, turintys 5 proc. kapitalo SAS bendrovėje arba 10 proc. kapitalo SARL, gali reikalauti teismo paskirti ekspertą ištirti konkrečią valdymo organų atliktą verslo operaciją⁹⁷⁶. Eksperto ataskaita turi būti pateikta ne tik jos reikalavusiam akcininkui, bet ir bendrovės auditoriui, ir jei yra būtinybė, prokurorui, taip pat pavišintas kitame metiniame akcininkų susirinkime.

4.5.6.2. Teisė išeiti iš bendrovės

Prancūzijos teisė neturi daugumai jurisdikcijų būdingo privalomo akcijų išpirkimo instituto, tačiau SAS akcininkai gali iš anksto numatyti tokią galimybę įstatuose. SAS

⁹⁷² Prancūzijos KK.

⁹⁷³ Ibidem.

⁹⁷⁴ Ibidem.

⁹⁷⁵ Ibidem.

⁹⁷⁶ Ibidem.

įstatuose gali būti įtvirtinta, kad akcininkas gali būti išstumtas iš bendrovės, laisvai numatant išstūmimo sąlygas ir akcijų kainos nustatymo taisykles įstatuose, vienintelis ribojimas yra tas, kad, jei tokiam išstūmimui reikia akcininkų susirinkimo pritarimo, suinteresuotam akcininkui negali būti draudžiama balsuoti.

Pagal Prancūzijos CK 1844-7 straipsnio 5 dalį SARL akcininkams suteikiama teisė reikalauti išankstinio bendrovės likvidavimo, jei yra svarbi priežastis⁹⁷⁷. Sąvoka „svarbi priežastis“ nėra detalizuota įstatyme, išskyrus, kad svarbia priežastimi laikomi akcininkų įsipareigojimų nevykdymas arba nesutarimas tarp akcininkų, paralyžiuojantis bendrovės veiklą⁹⁷⁸.

Prancūzijos mažumos akcininko apsaugos priemonės yra labiau ribotos, nei Vokietijoje ar JK, nes nenumatoma išankstinio bendrovės likvidavimo alternatyvų. Pavyzdžiui, kaip buvo minėta, Vokietijoje teismų taikomi mažumos akcininko išėjimo ar išstūmimo iš bendrovės gynimo būdai leidžia išlikti pačiai bendrovei. Taip pat ir JK nesąžiningo piktnaudžiavimo (*unfair prejudice*) ieškinio atveju teismai gali, bet nėra apriboti taikyti bendrovės likvidavimo priemonę, todėl likvidavimas taikomas tik kai mažiau drastiški gynimo būdai, pavyzdžiui, akcijų išpirkimas, yra nepakankami⁹⁷⁹. Kadangi įstatyminės priemonės yra ribotos, Prancūzijoje populiarūs akcininkų susitarimai, suteikiantys papildomą apsaugą akcininkams.

4.5.6.3. Apibendrinimas

Prancūzijoje akcininkai turi lygias teises nuolat gauti informaciją apie bendrovę ir informaciją, susijusią su akcininkų susirinkimu, taip pat mažumos akcininkas (5 proc. kapitalo SAS bendrovėje arba 10 proc. kapitalo SARL) gali reikalauti paskirti ekspertą tam tikriems bendrovės veiklos epizodams ištirti. Uždaro tipo bendrovėse akcininkai gali reikalauti išankstinio bendrovės likvidavimo teisme⁹⁸⁰ (Prancūzijos CK 1844-7 straips-

⁹⁷⁷ Prancūzijos KK.

⁹⁷⁸ MILLER, S. K. Minority Shareholder Oppression in the Private Company in the European Community: A Comparative Analysis of the German, United Kingdom, and French Close Corporation Problem [interaktyvus], *Cornell International Law Journal*, 1997, Vol. 30 (2), Article 4. Prieiga per internetą: <http://scholarship.law.cornell.edu/cilj/vol30/iss2/4>, p. 393.

⁹⁷⁹ Palyginti: MILLER, S. K. Minority Shareholder Oppression in the Private Company in the European Community: A Comparative Analysis of the German, United Kingdom, and French Close Corporation Problem [interaktyvus], *Cornell International Law Journal*, 1997, Vol. 30 (2), Article 4. Prieiga per internetą: <http://scholarship.law.cornell.edu/cilj/vol30/iss2/4> p. 410.

⁹⁸⁰ MILLER, S. K. Minority Shareholder Oppression in the Private Company in the European Community: A Comparative Analysis of the German, United Kingdom, and French Close Corporation Problem [interaktyvus], *Cornell International Law Journal*, 1997, Vol. 30 (2), Article 4. Prieiga per internetą: <http://scholarship.law.cornell.edu/cilj/vol30/iss2/4> p. 392.

nio 5⁹⁸¹ dalis), jei daugumos akcininkas piktnaudžiauja – nevykdo įsipareigojimų, arba yra akcininkų konfliktas.

4.5.7. Lietuva

Lietuvos akcinių bendrovių įstatyme neturima specialių nuostatų, skirtų mažumos akcininko uždarojoje bendrovėje teisėms ginti, atvirkščiai, jame yra nuostatų, saugančių daugumos akcininko teises (konkrečiai teisės į informaciją atveju). Tam tikros nuostatos, taikytinos mažumos akcininko teisių apsaugai, numatytos CK: tai akcininko teisė reikalauti privalomo akcijų išpirkimo (pardavimo) ir juridinio asmens veiklos tyrimo institutas, kuris suteikia teismui plačią diskreciją ginti mažumos akcininko teises.

4.5.7.1. Akcininko teisė į informaciją

Lietuvoje kiekvieno akcininko teisė į informaciją reglamentuoja Akcinių bendrovių įstatymas (18, 26, 16¹ straipsniai), taip pat CK antrosios knygos 2 dalies 10 skyrius, skirtas juridinio asmens veiklai tirti, nes viena iš šio instituto funkcijų yra surinkti informaciją mažumos dalyviui, turinčiam bent dešimt procentų akcijų. Doktrinoje teisė inicijuoti juridinio asmens veiklos tyrimą vadinama teise į informaciją pagal specialią procedūrą⁹⁸².

Lietuvos ABĮ įtvirtintos teorinės akcininko galimybės gauti informaciją yra labai plačios – akcininko teisė gauti informaciją apie bendrovę nėra susijusi tik su jo dalyvavimu akcininkų susirinkime (ABĮ 26 straipsnio 10 dalis), kaip kad Nyderlandų CK, nes Lietuvoje akcininkas gali nuolat gauti tam tikrą informaciją raštu pareikalavęs iš bendrovės (ABĮ 18 str.). Papildomų teisių susipažinti su bendrovės informacija, kuri reikšminga sprendžiant dėl balsavimo akcininkų susirinkime, akcininkas įgyja prieš akcininkų susirinkimą ABĮ 26 straipsnio 10 dalyje numatyta tvarka⁹⁸³, be to, akcininkas gali iš anksto bendrovei pateikti klausimų, į kuriuos turi būti atsakyta iki akcininkų susirinkimo datos ABĮ 16¹ straipsnio numatyta tvarka.

Vis dėlto, sprendžiant mažumos akcininko teisių apsaugos nuo daugumos akcininko piktnaudžiavimo uždarojoje akcinėje bendrovėje problemą, svarbiausia yra akcininko

⁹⁸¹ Prancūzijos KK.

⁹⁸² MIKALONIENĖ, L. *Uždarnosios akcinės bendrovės akcininko teisės ir jų gynimo būdai*: monografija. Vilnius: VĮ Registrų centras, 2015. P. 168.

⁹⁸³ ABĮ 26 straipsnio 10 dalyje įtvirtinama kiekvieno akcininko teisė gauti informaciją apie šaukiamą visuotinį akcininkų susirinkimą ir jame svarstomus klausimus. ABĮ 26 straipsnio 10 dalyje numatyta, kad ne vėliau kaip likus 10 dienų iki visuotinio akcininkų susirinkimo akcininkams turi būti sudaryta galimybė susipažinti su bendrovės turimais dokumentais, susijusiais su susirinkimo darbotvarke, įskaitant sprendimų projektus, arba, kai sprendimų priimti nereikia, – stebėtojų tarybos, valdybos (jeigu valdyba nesudaroma, – bendrovės vadovo) ir akcininkų paaiškinimus dėl jų pasiūlyto visuotinio akcininkų susirinkimo darbotvarkės klausimo.

teisė įvertinti ne fragmentinę pagal konkretaus akcininkų susirinkimo darbotvarkę informaciją, ypač atsižvelgiant į tai, kad akcininkų susirinkimui galioja draudimas perimti valdymo funkciją, todėl natūraliai daugelis verslo sprendimų daroma žemesnėse grandyse, bet informaciją, kuri padėtų įvertinti, ar bendrovėje nėra sukurta schemos, leidžiančios daugumos akcininkui pasisavinti faktinį pelną ne dividendais. Šiuo požiūriu Lietuvos teisinis reguliavimas neturi taisyklių, ginančių mažumos akcininką, ar specialių normų uždarųjų akcinių bendrovių akcininkams, atvirkščiai, jis *expressis verbis* suteikia išimtines teises į informaciją daugumos akcininkui, nors tam nėra faktinio būtinumo, nes daugumos akcininkas skiria valdymo organus ir todėl tiesiogiai ar netiesiogiai ir taip gali valdyti visą informaciją apie bendrovę. ABĮ 18 straipsnio 1 dalyje⁹⁸⁴ įtvirtinta taisyklė, kad akcininko nuolat gautinos informacijos kiekis priklauso nuo akcininko turimų akcijų skaičiaus. ABĮ 18 straipsnio 1 dalyje numatyta, kad daugumos akcininko (bei akcininkų, turinčių po lygiai bendrovės akcijų) teisė į informaciją yra neribota – akcininkas, valdantis 1/2 ir daugiau akcijų ir pateikęs bendrovei jos nustatytos formos rašytinį išpareigojimą neatskleisti komercinės (gamybinės) paslapties, konfidencialios informacijos, turi teisę susipažinti su visais bendrovės dokumentais. Vienoje byloje kasacinis teismas, *contra legem* aiškindamas nebegaliojančią ABĮ 18 (1) straipsnio redakciją, kuri numatė tik 51 procentą balsų turinčio akcininko teisę į specifinio pobūdžio informaciją, grindė 50 procentų balsų turinčio akcininko teisę į išsamią informaciją tuo, kad be antrojo akcininko balsų bendrovėje negalės būti priimti būtini sprendimai⁹⁸⁵. Vis dėlto reikia pažymėti, kad argumentas, siejantis teiktinos informacijos kiekį su galėjimu ar būtinybe priimti sprendimus, yra nepakankamas, nes dėl tų pačių priežasčių ir mažiau nei pusę balsų turinčiam akcininkui turėtų būti suteikta teisė susipažinti su išsamia bendrovės informacija, nes jo balsai kartu su daugumos akcininko balsais yra būtini priimti daugumą esminių bendrovės sprendimų (pavyzdžiui, dėl pelno (nuostolių) paskirstymo, nes šiems sprendimams ABĮ 28 straipsnyje numatyta ne 51, o 67 procentų balsų dauguma). Be to, minėtas pagrindimas ignoruoja situaciją tų bendrovių, kuriose nėra vienas akcininkas neturi 50 procentų balsų.

Taigi mažumos akcininko (49 proc. ir mažiau) teisė gauti informaciją pagal ABĮ yra ribota ir sutampa su bendrąja neturtine vienos akcijos savininko teise į informaciją, t. y. mažumos akcininkui prieinama ta informacija, kurią gali gauti kiekvienas akcininkas, nesvarbu, koks jo turimų akcijų skaičius. Tokiai informacijai ABĮ priskiria bendrovės įstatų, metinių ir tarpinių finansinių ataskaitų rinkinių, bendrovės metinių ir tarpinių pranešimų, auditoriaus išvadų ir audito ataskaitų, visuotinių akcininkų susirinkimų protokolų ar kitų dokumentų, kuriais įforminti visuotinio akcininkų susirinkimo

⁹⁸⁴ ABĮ 18 straipsnio redakcija įsigaliojo 2013-07-13.

⁹⁸⁵ LAT, 2013 m. lapkričio 20 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-654/2013.

sprendimai, stebėtojų tarybos pasiūlymų ar atsiliepimų visuotiniams akcininkų susirinkimams, akcininkų sąrašų, stebėtojų tarybos ir valdybos narių sąrašų, kitų bendrovės dokumentų, kurie turi būti vieši pagal įstatymus, taip pat stebėtojų tarybos ir valdybos posėdžių protokolų ar kitų dokumentų, kuriais įforminti šių bendrovės organų sprendimai, jeigu šie dokumentai nėra susiję su bendrovės komercine (gamybine) paslaptimi, konfidencialia informacija, kopijos (arba suteikiama galimybė susipažinti, nepateikiant dokumentų kopijų). Taigi, ABĮ 18 straipsnio 1 dalis mažumos akcininkui leidžia susipažinti su dauguma ir taip viešų dokumentų, taip pat informacija, kuri yra prieinama ir akcininkų susirinkimo metu (ir net šios informacijos prieinamumą minėtas straipsnis daro priklausomą nuo valdymo organų, paskirtų daugumos akcininko, vienvaldiško sprendimo), o didžioji dalis aktualios būtent piktnaudžiavimo aspektu informacijos, remiantis ABĮ 18 straipsnio 1 dalimi, lieka neprieinama mažumos akcininkui. ABĮ 16¹ straipsnyje įtvirtinta nuostata, kad akcininkas turi teisę prieš akcininkų susirinkimą užduoti bendrovei klausimų, taip pat turi išlygą dėl bendrovės teisės atsisakyti suteikti informaciją, jeigu jie susiję su bendrovės komercine paslaptimi, konfidencialia informacija (ABĮ 16¹ straipsnio 4 dalis)⁹⁸⁶. Todėl praktiškai, nepaisant tokio plataus teisių gauti informaciją arsenalo ABĮ, susidaro situacija, pagal kurią dalis informacijos įstatymiškai lieka neprieinama mažumos akcininkui, nes jis neturi pakankamo akcijų skaičiaus, o ir likusią informacijos dalį valdymo organai (faktiškai daugumos akcininkas), vienvaldiškai pripažindami konfidencialia, gali padaryti neprieinamą mažumos akcininkui.

Reikia pažymėti, kad, priešingai čia reiškiamam požiūriui, Lietuvos reguliavimas akcinių bendrovių akcininko, turinčio pusę ir daugiau bendrovės akcijų, teisės į informaciją srityje, kai kurių ekspertų vertinamu, per daug liberalus. Pavyzdžiui, Europos Parlamento skirto Generalinio direktorato (c) vidaus politikai atliktame tyrime „Akcininkų teisės ir pareigos. Nacionaliniai režimai ir ES lygiu siūlomi instrumentai pagerinti teisiniu efektyvumui“ Lietuvos reguliavimas akcinių bendrovių akcininkų teisės į informaciją kontekste buvo įvertintas kaip suteikiantis per daug informacijos akcininkui, turinčiam daugiau kaip 50 procentų akcijų (dabartinėje redakcijoje prieinamumas dar labiau liberalizuotas – ši teisė suteikta 50 procentų akcijų turinčiam akcininkui)⁹⁸⁷. Tyrimo autorių požiūriu, toks reguliavimas turi daugiau neigiamų padarinių, nes, nors ir užtikrinamas prieinamumas prie informacijos, neužtikrinama apsaugos nuo piktnaudžiavimo gauta informacija.

⁹⁸⁶ Ši nuostata netaikoma akcininkams, valdantiems 1/2 ir daugiau akcijų (ABĮ 16¹ straipsnio 5 d.).

⁹⁸⁷ Directorate-General For Internal Policies Policy Department C: Citizens' Rights And Constitutional Affairs Legal Affairs, Rights and obligations of shareholders: *National regimes and proposed instruments at EU level for improving legal efficiency* [interaktyvus], 2009, prieiga per internetą: http://www.europarl.europa.eu/meetdocs/2009_2014/documents/juri/dv/pe462463_/pe462463_en.pdf, p. 40; ABĮ.

Tačiau vargu ar tokia argumentacija taikytina vertinant uždarnosios akcinės bendrovės akcininko informacijos gavimo galimybes, vien jau dėl tos priežasties, kad uždarojoje akcinėje bendrovėje nėra realaus nuosavybės ir valdymo atskyrimo, ir toks reguliavimas paneigia visų akcininkų lygiateisiškumą teisės į informaciją srityje be akivaizdžiai teisėto pagrindo, nesuteikdamas apsaugos, būdingos akcinių bendrovių akcininkams. Antra, tyrimo autoriai, tikėtina, neatsižvelgė į Lietuvos teisės specifiką informacijos pripažinimo komercine paslaptimi srityje. ABĮ 18 straipsnio 1 dalies ir 16¹ straipsnio 4 dalies sąlyga, kad akcininkui gali būti pateikti tik tie dokumentai, kurie nėra susiję su bendrovės komercine paslaptimi bei konfidencialia informacija, kelia abejonių dėl savo proporcingumo net ir akcininko, turinčio 50 procentų akcijų, atžvilgiu, todėl, kad bendrovės valdymo organai turi praktiškai neribotą diskreciją pripažinti informaciją komercine paslaptimi (ši taisyklė įtvirtinta ABĮ 34 straipsnio 3 dalyje ir 37 straipsnio 10 dalyje). Teismų praktika, aiškindama, kokia informacija gali būti saugoma kaip komercinė paslaptis, nustato labai liberalius reikalavimus tiek turiniui, tiek formai. Informacijos, kuri gali būti pripažinta komercine paslaptimi, turiniui keliami reikalavimai, nustatyti CK 1.116 straipsnio 1 dalyje – tai slaptumas, vertingumas ir protingos pastangos išsaugoti šią informaciją. Slaptumas ir vertingumas aiškinami kartu, nes informacija turi komercinę vertę dėl to, kad jos nežino tretieji asmenys, o ją turinčiam asmeniui ši informacija sukuria konkurencinį pranašumą, palyginti su kitais rinkos dalyviais. Kasacinė praktika dėl protingų pastangų išsaugoti informaciją standarto suformuota, įtvirtinant, kad tai turi būti protingos, bet neypatingos pastangos⁹⁸⁸. Faktiškai pats ūkio subjektas gali spręsti, kokia informacija jam vertinga, slapta ir saugoma nuo trečiųjų asmenų, be to, nėra ūkio subjektui keliamų reikalavimų tokią informaciją įforminti kaip komercinių paslapčių sąrašą fizine prasme – nebūtina, kad tai, kas atitinkamoje įmonėje yra komercinė paslaptis, būtų nurodyta viename materialiaame arba elektroniniame dokumente⁹⁸⁹.

Maža to, konfidencialios informacijos sąvoka kasacinio teismo praktikoje išaiškinta kaip platesnė sąvoka už komercinę paslaptį, kad komercinės paslaptys yra viena iš konfidencialios informacijos rūšių. Duomenys, sudarantys konfidencialios informacijos turinį, ne visada yra komercinė paslaptis, tačiau analogiškai saugoma⁹⁹⁰, taigi valdymo organų nariai turi galimybę konfidencialiai informacijai priskirti bet kokią informaciją, kuri pagal įstatymus nėra vieša, nes informacijos ekonominio vertingumo kriterijui nekeliami didelių reikalavimų.

Įvertinus faktą, kad valdymo organai yra skiriami daugumos akcininko ir turi kompetenciją nuspręsti, kas laikytina komercine paslaptimi bei konfidencialia informacija,

⁹⁸⁸ LAT, 2012 m. birželio 26 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-326/2012; LAT 2015 m. gegužės 22 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-317-916/2015.

⁹⁸⁹ LAT, 2016 m. vasario 5 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-7-6-706/2016.

⁹⁹⁰ Ibidem.

įvertinus nuolatinę valdymo organų narių iniciatyvą geriau atstovauti daugumos akcininko interesams, reguliavimas, kuris riboja akcininko teisę į informaciją, jei akcininkas neturi 50 procentų akcijų, bei leidžia tam tikros informacijos selektyviai neteikti, teikiamos informacijos turinį padarydamas priklausomą nuo daugumos akcininko sprendimo, vertintinas kaip nepakankamai užtikrinantis uždarosios akcinės bendrovės mažumos akcininko teisę į informaciją⁹⁹¹.

Mažumos akcininko teisės į informaciją kontekste aptartinas ir informacijos gavimo pagal specialią procedūrą galimybės – konkrečiai per juridinio asmens veiklos tyrimą, bet atsižvelgiant į tai, kad šia priemone gali būti siekiama ir kitų tikslų, reikšmingų mažumos akcininko teisių apsaugai nuo investicijos išaldymo – pavyzdžiui, reikalauti priimti sprendimus bendrovės vardu ir net likviduoti bendrovę, ši priemonė aptariama atskirame poskyriuje.

4.5.7.2. Mažumos akcininko teisių gynimas pagal specialią procedūrą

Kadangi juridinio asmens veiklos tyrimas yra išsamiai aptartas Lietuvos autorių darbuose⁹⁹², šiame poskyryje nagrinėjami tik tie šio instituto aspektai, kurie aktualūs mažumos akcininko apsaugos nuo investicijos išaldymo kontekste.

Tyrimė siekiamų tikslų požiūriu svarbu tai, kad juridinio asmens veiklos tyrimas yra CK įtvirtinta priemonė, prieinama mažumos akcininkui ar akcininkų grupei, bendrai turinčiai ar valdančiai ne mažiau kaip 1/10 akcijų. Tačiau vien ta aplinkybė, kad juridinio asmens veiklos tyrimą gali inicijuoti mažumos akcininkai, praktikoje neredukuoja juridinio asmens veiklos tyrimo tik iki akcininkų konfliktų sprendimo priemonės. Panašios pozicijos juridinio asmens veiklos tyrimo tikslų atžvilgiu laikosi ir Nyderlandų teisininkai, teigdami, kad „veikos tyrimas yra tipinis olandiškas instrumentas, kurio panaudojimas neapsiriboja akcininko interesų apsauga. Kiti taip pat gali reikalauti pradėti procedūrą, panaudojant ją viešosios gerovės tikslams. Ieškovas negali reikalauti nuostolių atlyginimo, o tik taikyti priemones, kurios taikomos bendram įmonės interesui užtikrinti“⁹⁹³

⁹⁹¹ Tokios pozicijos laikosi ir L. Mikalonienė, analizuodama akcininko teisės į informaciją problemas Lietuvoje. Žr. MIKALONIENĖ, L. *Uždarosios akcinės bendrovės akcininko teisės ir jų gynimo būdai*: monografija. Vilnius: VĮ Registrų centras, 2015, p. 233.

⁹⁹² Žr. MIKALONIENĖ, L. *Uždarosios akcinės bendrovės akcininko teisės ir jų gynimo būdai*: monografija. Vilnius: VĮ Registrų centras, 2015, p. 168–191; MIKELĖNAS, V.; BARTKUS, G.; MIZARAS, V.; KESERAUSKAS, Š. *Lietuvos Respublikos civilinio kodekso komentaras. Antroji knyga: Asmenys*. Vilnius: Justitia, 2002. 435 p. ISBN: 9986567734.

⁹⁹³ TIMMERMAN, L.; DOORMAN, A. Rights of minority shareholders in Netherlands, p. 55. *A report written for the XVIth World Congress of the International Academy of Comparative Law [interaktyvus]*. Prieiga per internetą: <http://rechten.eldoc.ub.rug.nl/FILES/root/Algemeen/Recht9/2005/rightsminority/minorityshh.pdf>.

Aiškindamas šio instituto paskirtį LAT yra pažymėjęs, kad juo siekiama įgyvendinti juridinio asmens valdymo kontrolę ir taip apsaugoti mažumos akcininkų privačius interesus bei visų akcininkų, suinteresuotų tinkamu juridinio asmens veiklos plėtojimu, interesus⁹⁹⁴. Juridinio asmens veiklos tyrimas išsiskiria labai plačiu spektru gynimo būdų, kurie leidžia mažumos akcininkui apeiti daugumos taisyklę valdant bendrovę ir teismo keliu pasiekti rezultatą, kurio jam be šio instituto teikiamų priemonių neleistų pasiekti jo turimų akcijų skaičius – gauti informaciją, kuri jam dėl jo turimų akcijų skaičiaus būtų neprieinama, suteikia teisę išeiti iš bendrovės per priverstinio likvidavimo procedūrą, pripažinti akcininkų susirinkimo nutarimą nemokėti dividendų negaliojančiu ir priimti sprendimą dėl dividendų išmokėjimo etc.

Tačiau tam, kad ši priemonė galėtų būti naudojama prieš tai suformuluotam tikslui, juridinio asmens veiklos tyrimo objektu turi būti ne tik valdymo organų veiksmai, bet ir akcininkų susirinkimo ir netgi kontroliuojančio akcininko veiksmai. Teisinė bazė tokią galimybę suteikia, nes CK 2.124 straipsnyje numatyta, kad tyrimo objektu gali būti, *ar juridinis asmuo, juridinio asmens valdymo organai ar jų nariai veikė tinkamai*, tad šis apibrėžimas leidžia tirti ir dalyvių susirinkimo, ir net pavienių akcininkų veiklą. Vis dėlto teismų praktika juridinio asmens tyrimo objektu paprastai pripažįsta bendrovės direktorių veiklą (dažnai jie yra ir daugumos akcininkai) – ar jie tinkamai vykdo pareigas, numatytas įstatymuose ir steigimo dokumentuose⁹⁹⁵. Lietuvos teismų praktikoje nėra pavyzdžio, kur teismas būtų nurodęs tirti daugumos akcininko, kuris nėra bendrovės vadovas, veiksmus ir tyrimas būtų skirtas ginti mažumos akcininko interesus prieš daugumos akcininką, kaip kad būdinga Nyderlandų teismams. Galima tokios praktikos priežastis – per siauras tirtinų objektų apibrėžimas, nes paprastai tiriami tik valdymo organų veiksmai, o vertinant jų veiksmų teisėtumą nepripažįstama pastarųjų pareiga atsižvelgti į savarankišką mažumos akcininko interesą. Kadangi teismų praktikoje laikomasi pozicijos, kad pareiškėjo interesas juridinio asmens veiklos tyrimu bus ginamas tiek, kiek tai neprieštarauja bendram įmonės interesui⁹⁹⁶, galima daryti išvadą, kad teismų praktika juridinio asmens veiklos tyrimo institutą taiko siauriau, nei tai leidžia įstatyminis reguliavimas, todėl praktikoje juridinio asmens veiklos tyrimas dar nėra tokia veiksminga mažumos akcininko gynimo priemonė kaip galėtų būti pagal savo turinį, ir nesiekia tikslų, suformuluotų įstatymų leidėjo.

⁹⁹⁴ LAT, 2014 m. birželio 20 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-336/2014.

⁹⁹⁵ Žr. LAT, 2008 m. vasario 11 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-73/2008; LAT, 2008 m. gruodžio 9 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-590/2008 ir kt.

⁹⁹⁶ LAT, 2014 m. balandžio 16 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-207/2014.

4.5.7.3. Akcininko teisė išeiti iš bendrovės

Lietuvos CK numatyta dvi uždarnosios akcinės bendrovės akcininko teisės – teisė išeiti iš bendrovės (LR CK 2.123 straipsnis) ir teisė išstumti akcininką, kuris veikia prieš bendrovės interesus (LR CK 2.115 straipsnis). Šiais pagrindais uždarnosios akcinės bendrovės akcininkai turi teisę kreiptis į teismą reikalaudami, kad akcijos, priklausančios akcininkui, kurio veiksmai prieštarauja bendrovės tikslams ir kai negalima pagrįstai manyti, kad tie veiksmai ateityje pasikeis, būtų parduotos akcininkui, kuris kreipiasi, arba akcininkas, kuris veikia prieš bendrovės interesą, supirktų ieškovų akcijas. Lietuvoje abi šios teisės suteikiamos tik tiems akcininkams, kurių turimų akcijų nominalioji vertė ne mažesnė kaip 1/3 įstatinio kapitalo (nors galioja taisyklė, kad gali būti ne vienas, o keli akcininkai, turintys ne mažiau kaip 1/3 bendrovės akcijų (LR CK 2.116 straipsnio 1 dalies 1 punktas). LR CK CK 2.123 straipsnio pirmojoje dalyje numatyta, kad jei akcininkai negali tinkamai įgyvendinti savo, kaip juridinio asmens dalyvio, teisės dėl kito akcininko veiksmų ir negalima pagrįstai manyti, jog tokie veiksmai pasibaigs, jie gali pareikšti teismui ieškinį reikalaudami, kad juridinio asmens dalyvis, dėl kurio veiksmų negalima tinkamai įgyvendinti teisių, nupirktų iš jų akcijas (dalis, pajus); šiuo atveju CK 2.115, 2.116–2.121 normos dėl privalomo akcijų pardavimo taikomos *mutatis mutandis*. Pagal CK 2.118 straipsnį, teismas, patenkinęs ieškinį, turi paskirti ekspertus, kurie nustatytų akcijų kainą; ekspertai privalo pateikti teismui ir šalims rašytinę ataskaitą dėl akcijų kainos. Vadovaujantis CK 2.119 straipsnio pirmąja dalimi, kai ekspertai pateikia ataskaitą dėl akcijų kainos, teismas turi priimti nutartį dėl kainos nustatymo. Nors mažumos akcininko apsaugos aspektu reikšminga yra būtent akcininko teisė reikalauti supirkti jo akcijas gaunant teisingą kainą, jei jo teisėti lūkesčiai ir ekonominiai tikslai bendrovėje yra nuolat pažeidžiami daugumos akcininko (nemokama dividendų, negalima priimti sprendimų, daugumos akcininkas priima tik sau naudingus sprendimus), Lietuvoje dažniau taikomas būtent privalomas akcijų pardavimas, kuris labiau atitinka daugumos akcininko interesą išstumti trukdantį daryti vienvaldiškus sprendimus mažumos akcininką. Lietuvos teismų praktikos yra labai mažai pavyzdžių, kai mažumos akcininkai reikalauja akcijų išpirkimo, daug dažniau nagrinėjami reikalavimai dėl privalomo akcijų pardavimo, todėl sudėtinga išskirti Lietuvos teismų praktikos pavyzdžius, kokie daugumos akcininko veiksmai laikytini pakankamais priversti jį supirkti mažumos akcininko akcijas. Vienintelė kasacinėje instancijoje nagrinėta byla – Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2008 m. birželio 13 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-323/2008. Minėtos bylos faktinės aplinkybės buvo tokios: ieškovai – mažumos akcininkai, valdantys 39 proc. UAB akcijų, teismo prašė įpareigoti atsakovą nupirkti jų nuosavybės teise valdomas paprastąsias nematerialiąsias akcijas už kainą, kurią nustatys ekspertai. Atsakovas turėjo 61 proc. šios bendrovės akcijų. Akcininkai buvo nutarę vienintelį vertingą bendrovės nekilnojamąjį turtą – pastatą rekonstruoti ir

įsteigti jame viešbutį. Nekilnojamasis turtas buvo išnuomotas, tačiau nuomos sutartis nutraukta, o pastatas tapo nenaudojamas. Nors ieškovai, turintys daugiau nei 1/3 balsų, balsavo prieš ilgalaikio turto pardavimą, atsakovo sprendimu buvo nuspręsta jį parduoti. Jei pastatas būtų perleistas, tai faktiškai reikštų visos bendrovės veiklos nutraukimą. Svarbiausi klausimai: finansinės atskaitomybės tvirtinimas, bendrovės turto panaudojimas, veiklos ataskaitos tvirtinimas buvo sprendžiami ieškovams, turintiems mažesnę dalį akcijų, balsuojant „prieš“, ir atsakovui, turinčiam pagrindinį akcijų paketą, „už“. Teismas, nustačius minėtas aplinkybes, ieškinį tenkino, pažymėdamas, kad priverstinis akcijų pardavimas, kaip išimtinis akcininko teisių gynimo būdas, yra galimas, kai konstatuojama, jog akcininkas, kuris kreipiasi į teismą, negali tinkamai įgyvendinti savo, kaip juridinio asmens dalyvio, teisių ir negalima pagrįstai manyti, kad tie veiksmai ateityje pasikeis. Teismas pripažino, kad daugumos akcininko neteisėtais veiksmais, sudarančiais pagrindą reikalauti priverstinai nupirkti akcijas, gali būti pripažįstamas ir toks akcininko veikimas, kai balsų daugumą akcininkų susirinkime turintis akcininkas savo balsais lemia valdymo organų sudėtį ir per tokį savo interesų atstovavimą valdymo organuose veikia pažeisdamas kitų akcininkų teisę tikėtis, kad bendrovė veiks siekdama įgyvendinti savo tikslus⁹⁹⁷. Iš minėtos bylos sudėtinga daryti apibendrinimus, tačiau tokia teismo motyvacija leidžia teigti, kad Lietuvos teismai, vertindami mažumos akcininko teisę išėiti iš bendrovės, vienu iš kriterijų mano esant akcininko lūkesčio dėl bendrovės veiklos rizikos pasikeitimą. Minėta, kad dėl privalomo akcijų pardavimo teismai pasisako kur kas dažniau, praktika šiuo klausimu yra gausesnė ir išsamesnė, tačiau siekiamo rezultato požiūriu teisė privalomai supirkti kito akcininko akcijas nėra mažumos akcininko teisių apsaugai skirta teisė, greičiau, priešingai, – ji užtikrina daugumą turinčių akcininkų veiklos organizavimo efektyvumą, todėl šiame tyrime plačiau nepristatoma.

4.6. Lyginamoji analizė

Šioje dalyje palyginamos nagrinėtos jurisdikcijos mažumos akcininko teisės į informaciją, teisės išėiti iš bendrovės ir teisės į dividendą aspektu bei analizuojami Europos modelinio bendrovių akto projekto pasiūlymai šioje srityje.

4.6.1. Teisė į informaciją

Neturtinė akcininko teisė į informaciją teisės aktuose gali būti įtvirtinta įvairiais lygiais – kartu su visai rinkai skirtu viešu bendrovės finansinių ataskaitų prieinamumu bei specifinėmis, tik akcininkams skirtomis formomis. Iš nagrinėtų jurisdikcijų dauguma neišskiria specialią mažumos akcininko teisių į informaciją – išskyrus Švediją, kuri turi

⁹⁹⁷ LAT, 2008 m. birželio 13 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-323/2008.

specialias normas Bendrovių įstatyme mažų bendrovių (iki dešimties akcininkų) akcininkams, bei Vokietiją, kuri uždaro tipo bendroves reguliuoja specialiu įstatymu, tad, *inter alia*, turi specialias taisykles ir dėl tokių bendrovių akcininkų teisės į informaciją, bei Prancūziją, kuri numato tam tikras papildomas teises į informaciją mažumos akcininkams. Pagrindinė reguliavimo tendencija, būdinga visoms jurisdikcijoms, yra suteikti visiems akcininkams vienodas teises į informaciją, nesvarbu, tai uždaro ar atviro tipo bendrovės akcininkai.

Laiko ir turinio požiūriu teisė į informaciją yra įvairi – teisė į informaciją gali būti ribota laiko ir (arba) turinio požiūriu. Nagrinėtose jurisdikcijose aptinkamos tokios akcininko teisės į informaciją formos – teisė susipažinti su informacija apie įvyksiantį akcininkų susirinkimą ir teisė jame duoti klausimų, teisė nuolat gauti informaciją apie bendrovės veiklą, teisė paskirti ekspertus tam tikriems klausimams tirti, teisė inicijuoti juridinio asmens veiklos tyrimą turint tikslą gauti informacijos, ir teisė reikalauti atskiro auditoriaus mažumos akcininkų interesų apsaugai. Kai kurios iš minėtų teisių yra skirtos labiau akcinių bendrovių akcininkų teisių apsaugai ir nėra pakankamos spręsti uždarytų bendrovių akcininkams kylančias problemas. Kadangi šio tyrimo tikslas yra formuluoti mažumos akcininko teisių apsaugai uždarojoje bendrovėje aktualius įstatyminio reguliavimo pasiūlymus, o dauguma teisės į informaciją priemonių yra sukurta ir atviro, ir uždaro tipo bendrovėms, neatsižvelgiant į skirtingas šių bendrovių akcininkų problemas, šiame skyriuje aptariami visi minėti būdai, akcentuojant jų pritaikomumą uždaro tipo bendrovės akcininko teisių apsaugai.

4.6.2. Akcininko teisė būti informuotam apie akcininkų susirinkime svarstomus klausimus ir teisė nuolatos gauti informaciją apie bendrovę

Reikia pasakyti, kad istoriškai akcininko teisės į informaciją reguliavimo teorinės prielaidos formavosi atsižvelgiant į akcinės bendrovės požymius ir problemas⁹⁹⁸, o uždaro tipo bendrovės akcininko poreikių specifika nebuvo išskiriama. Teorijoje nurodoma, kad pagrindinė priežastis, kodėl ribojamas informacijos prieinamumas akcininkui, tai nuosavybės ir valdymo atskyrimas – akcininkas turi ribotos atsakomybės privilegiją todėl, kad tiesiogiai nedalyvauja valdant bendrovę, todėl jis neturi teisėto intereso žinoti visos informacijos, kuri būtina priimant verslo sprendimus, be to, informacijos išviešinimas gali turėti neigiamą poveikį įmonės konkurencingumui. Toks požiūris yra pagrįstas tik todėl, kad atvirosios bendrovės akcininkas gali bet kada palikti bendrovę

⁹⁹⁸ Žr. plačiau: MIKALONIENĖ, L. *Uždarosios akcinės bendrovės akcininko teisės ir jų gynimo būdai*: monografija. Vilnius: VĮ Registrų centras, 2015, p.152–168.

parduodamas akcijas, tačiau negali vienodai būti taikomas ir uždaro tipo bendrovės akcininkams, neturintiems analogiškos alternatyvos. Kadangi pagrindinė atviro tipo bendrovės akcininko teisė yra teisė balsuoti, kad tinkamai pasinaudotų šia teise, akcininkas turi būti tinkamai informuotas apie dalykus, dėl kurių bus priimami sprendimai. Todėl pagrindinė akcininko teisės į informaciją forma, aptinkama visose jurisdikcijose, yra teisė gauti informaciją apie įvyksiančiame akcininkų susirinkime priimamus sprendimus (dažniausiai prieš tam tikrą laiką, kurio pakaktų susipažinti). Šią teisę papildanti teisė susijusi su informacija, yra akcininko teisė duoti klausimų akcininkų susirinkime (ar anksčiau)⁹⁹⁹. Toks reguliavimas užtikrina bendrovės teisę valdyti didelio skaičiaus akcininkų informacijos teikimo laiko reikalavimus bendrovės pareiga teikti informaciją susiejama tik su akcininkų susirinkimo momentu. Todėl savo tikslu ir forma tai yra atvirosios bendrovės mažumos akcininkui sumodeliuota teisė¹⁰⁰⁰.

Tačiau akcininko teisė gauti informaciją akcininkų susirinkimo metu nebūtinai reiškia, kad informacijos turinys taip pat ribojamas tik klausimais, susijusiais su susirinkimu. Informacijos masto požiūriu galimi du variantai – kai akcininkų susirinkime gaunama informacija tik konkretaus akcininkų susirinkimo klausimais (pavyzdžiui, Jungtinėje Karalystėje) arba ribojimas taikomas informacijos gavimo laikui, bet ne turiniui (Nyderlandai, Švedija).

Kita akcininko teisės į informaciją rūšis, įtvirtinta beveik visose nagrinėtose jurisdikcijose, yra teisė nuolat gauti informaciją apie bendrovę (išskyrus Nyderlandus). Kitose jurisdikcijose šios dvi teisės egzistuoja savarankiškai. Lietuvos reguliavimas atitinka antrąjį modelį, nes ABĮ 26 straipsnio 10 dalyje įtvirtinta akcininko teisė gauti informaciją tik šaukiamo akcininkų susirinkimo klausimais, taip pat ir teisė duoti klausimų ribojama šaukiamo susirinkimo darbotvarke (ABĮ 16¹ straipsnio 1 dalis), o teisė nuolat gauti informaciją yra įtvirtinta ABĮ 18 straipsnyje. Analogišką lietuviškajam informacijos, susijusios su akcininkų susirinkimu, teikimo modelį siūlo ir EMCA projekto autoriai. EMCA teisė į informaciją apie akcininkų susirinkimą ir teisė duoti klausimų pristatyta vienoje normoje – 11 skyriaus 23 straipsnyje¹⁰⁰¹. Esminė šiame straipsnyje įtvirtinta tai-

⁹⁹⁹ Directorate-General For Internal Policies Policy Department C: Citizens' Rights And Constitutional Affairs Legal Affairs, Rights and obligations of shareholders: *National regimes and proposed instruments at EU level for improving legal efficiency* [interaktyvus], 2009, prieiga per internetą: http://www.europarl.europa.eu/meetdocs/2009_2014/documents/juri/dv/pe462463_/pe462463_en.pdf, p. 41.

¹⁰⁰⁰ Ibidem, p. 39.

¹⁰⁰¹ EMCA 11 skyrius 23 straipsnis: (1) akcininko prašymu ir kai valdybos / vadovo požiūriu informacijos pateikimas nepadarys apčiuopiamos (materialios) žalos arba nebus priešingas teisei, bendrovės valdyba turi atskleisti akcininkų susirinkimui susijusią informaciją susirinkimo metu tiek, kiek būtina įvertinti konkretų klausimą ar dienotvarkę. (2) jei tokios informacijos negalima pateikti per susirinkimą, ji turi būti pateikta per dvi savaites(...) (4) jei bendrovė atsisako pateikti punktuose (1)–(3) nurodytą informaciją, akcininkas turi teisę kreiptis į teismą. Jei teismas nustato, kad nėra pakankamo pagrindo atsisakyti suteikti informaciją, teismas nurodo bendrovei suteikti informaciją.

syklė, kad bendrovės valdyba turi atskleisti akcininkų susirinkimui susijusią informaciją susirinkimo metu, tiek, kiek būtina įvertinti konkretų klausimą ar dienotvarkę, apima ir teisę į informaciją apie akcininkų susirinkimą ir teisę duoti klausimų. Teisės visiems akcininkams nuolat gauti informaciją EMCA projekte nenumatoma.

EMCA projekto autoriai komentare pažymi, kad jų pasirinktas modelis – riboti informacijos suteikimą laiko ir turinio požiūriu, yra tik viena iš galimų alternatyvų, nes teisė duoti klausimų yra įvairiai reguliuojama skirtingose ES narėse, nevienoda mokslininkų nuomonė išsakoma ir ES teisės lygiu. Autoriai pažymi, kad būtent Šiaurės šalys turi liberaliausią reguliavimą turinio požiūriu, ir jų modelis veikia gerai¹⁰⁰². Iš šiame tyrime aptartų jurisdikcijų Nyderlandai ir Švedija atstovauja liberaliajam modeliui teisės į informaciją, susijusią su akcininkų susirinkimu, turinio požiūriu, nes suteikia labai plačią teisę gauti informaciją akcininkų susirinkimo metu, neribojant klausimų turinio tik vykstančio susirinkimo problematika¹⁰⁰³, tačiau šios jurisdikcijos nenumato visų akcininkų teisės nuolat gauti informaciją apie bendrovę.

Apibendrinant pasakytina, kad nė viena iš nagrinėtų jurisdikcijų, išskyrus Lietuvą, nediferencijuoja akcininkui nuolat teiktinos informacijos ar informacijos, susijusios su akcininkų susirinkimu, kiekio pagal akcininko turimų akcijų skaičių. Lietuva vienintelė numato taisyklę, kad akcininkas, turintis 50 procentų ir daugiau akcijų, gali gauti visą informaciją apie bendrovę, o 49 procentų akcijų savininkas tokios teisės neturi.

4.6.3. Akcininko teisė gauti informaciją pagal specialią procedūrą

Atsakant į klausimą, ar Lietuvoje reikia koreguoti teisinį akcininko teisių į informaciją reguliavimą, būtina įvertinti informacijos gavimo galimybes ne tik ABĮ įtvirtinta tvarka, bet ir pagal specialiąją CK numatytą juridinio asmens veiklos tyrimo procedūrą. Kaip jau buvo minėta, ABĮ 18 straipsnio 1 dalyje numatyta akcininko teisė gauti informaciją apie bendrovę turi trūkumą, nes neužtikrina mažumos akcininko teisės gauti informacijos, būtinos įvertinti, ar daugumos akcininkas nepiktinaudžiauja savo padėtimi. Šį trūkumą galimai kompensuoja CK numatytas juridinio asmens veiklos tyrimo institutas. Iš nagrinėtų jurisdikcijų Lietuva ir Nyderlandai turi minėtą procedūrą, numatančią galimybę akcininkams surinkti informaciją apie bendrovę. Vertinant šį institutą iš jo teorinių galimybių perspektyvos Lietuvoje, jau buvo minėta, kad jis galėtų kompensuoti nepakankamą informacijos apie bendrovę prieinamumą mažumos akcininkui. Tokią prielaidą pagrindžia Nyderlandų teismų praktika, kuri pripažįsta, kad juridinio asmens veiklos tyrimo procedūra gali būti skaidoma į du savarankiškus etapus, kai pirmajame

¹⁰⁰² EMCA 11 skyriaus 23 straipsnio komentaras.

¹⁰⁰³ Švedijos bendrovių įstatymo 7 skyriaus 16, 32 str., Nyderlandų CK 2:107 str.

tyrimo etape tik surenkama informacija ir pats tyrimas gali baigtis procesiniu sprendimu dėl tam tikrų faktų pripažinimo, nepereidamas į antrąjį tyrimo etapą – priemonių taikymą¹⁰⁰⁴. Lietuvos reguliavimas taip pat leidžia panaudoti juridinio asmens veiklos tyrimo institutą vien informacijos gavimo tikslais ir teismų praktikos pavyzdžių, pripažįstančių šią galimybę, jau yra¹⁰⁰⁵. Pasakytina, kad mažumos akcininko teisės į informaciją aspektu juridinio asmens veiklos tyrimo instituto taikymo galimybės yra nevienodos, viena vertus, kadangi gali būti tiriami daugumos akcininko ir jo paskirtų valdymo organų veiksmai veiklos tinkamumo aspektu, šis institutas gali užtikrinti akcininkui ne tik galimybę surinkti informacijos, kuri jam pagal ABĮ 18 straipsnį yra neprieinama, bet ir galimybę pasiekti tokį teisinį rezultatą, kuris tradicinėmis įmonių teisės gynimo priemonėmis yra nepasiekiamas, pavyzdžiui, įrodžius akcininko piktnaudžiavimą, priimti priešingą akcininkų susirinkimo kompetencijai priskirtą sprendimą dėl dividendų mokėjimo, likviduoti bendrovę atsiimant savo investiciją ir pan. Kita vertus, juridinio asmens veiklos tyrimo institutas veikia tokiu būdu, kad pasinaudojimas jo galimybėmis nepriklauso tik nuo akcininko valios įgyvendinti savo subjektinę teisę, nes teismas turi visišką diskreciją spręsti, ar tam tikra informacija yra rinktina, ar tam tikras veiklos epizodas kelia abejonių dėl bendrovės veiklos tinkamumo. Maža to, Lietuvos teismų praktikoje yra pavyzdžių, kai atsisakoma tirti juridinio asmens veiklą informacijos gavimo tikslais, konstatuojant, kad pasirinktas netinkamas gynimo būdas, nes ABĮ numatyta speciali tvarka informacijai gauti¹⁰⁰⁶. Taigi juridinio asmens veiklos tyrimo institutas neabejotinai suteikia papildomų priemonių mažumos akcininkui renkant informaciją apie daugumos akcininko piktnaudžiavimą, tačiau nėra efektyvi ir pigi priemonė, jei akcininkas nesiekia, kad teismas taikytų juridinio asmens veiklos tyrimo instituto numatytas priemones, o tik nori, kad daugumos akcininkas supirktų jo turimas akcijas.

EMCA projekte numatoma alternatyvi juridinio asmens veiklos tyrimui priemonė, leidžiantį 1/10 akcijų savininkui gauti informacijos per specialaus tyrėjo institutą. Ši priemonė savo tikslais labai panaši į pirmąją juridinio asmens veiklos tyrimo stadiją, nes pagal šią procedūrą tyrėjui surinkus informaciją, teismas neturi tokių plačių įgaliojimų taikyti gynimo būdus kaip atliekant juridinio asmens veiklos tyrimą¹⁰⁰⁷. Iš tirtų jurisdikcijų Pran-

¹⁰⁰⁴ TIMMERMAN, L.; DOORMAN, A. Rights of minority shareholders in Netherlands. *A report written for the XVth World Congress of the International Academy of Comparative Law* [interaktyvus]. Prieiga per internetą: <http://rechten.eldoc.ub.rug.nl/FILES/root/Algemeen/Recht9/2005/rightsminority/minorityshh.pdf>, p. 56.

¹⁰⁰⁵ LAT, 2016 m. birželio 30 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-341-611/2016; LAT, 2016 m. rugsėjo 26 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3-412-415/2016.

¹⁰⁰⁶ Lietuvos apeliacinio teismo 2014 m. sausio 30 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 2-111/2014.

¹⁰⁰⁷ EMCA 11 skyriaus 32 straipsnyje numatyta, kad bendrovės akcininkas ar akcininkai gali pateikti pasiūlymą, kad specialusis tyrėjas ištirtų specifinius bendrovės veiklos epizodus ir parengtų ataskaitą dėl šių epizodų įtakos bendrovei ir jos akcininkams, bei jų atitikties įstatymams ir gerai verslo praktikai. Prašyme turi būti bent ši informacija: (a) tyrimo apimtis; (b) priežastys, kodėl reikia paskirti tyrėją, (2) tyrėjais negali

cūzijoje galioja panaši norma, kai akcininkai, turintys 5 proc. SAS akcijų, ir akcininkai, turintys daugiau kaip 10 proc. SARL akcijų, gali prašyti teismo paskirti ekspertą ištirti konkrečią bendrovės operaciją¹⁰⁰⁸. Be to, EMCA projekte numatoma papildoma mažumos akcininko teisė turėti savo auditorių – EMCA 12 skyriaus 4 straipsnyje numatoma, kad (1) Mažumos akcininkas (1/10) gali reikalauti papildomai paskirti mažumos interesams atstovausiantį auditorių, jeigu pagal bendrąsias taisykles bendrovė privalo turėti auditorių.

Vertinant EMCA projekte siūlomą specialaus tyrėjo institutą Lietuvos reguliavimo kontekste, manytina, kad, nors ši priemonė leidžia įgyvendinti akcininkui savo subjektyvą teisę į informaciją efektyviau nei juridinio asmens veiklos tyrimo institutas, ji vis dėlto yra perteklinė, nes Lietuvoje įtvirtinta universali ir pagal tyrimo aprėptį, ir gynimo būdus priemonė, leidžiantis ne tik ištirti bet kuriuos bendrovės veiklos epizodus, bet ir suteikianti efektyvių gynimo būdų mažumos akcininkui – galimybę teismui priimti sprendimus vietoj bendrovės organų ir net likviduoti bendrovę, jei bendrovės valdymas yra „išaldytas“, kai akcininkų balsai pasiskirsto po lygiai, ir pan.

Pagal gynimo būdų efektyvumą juridinio asmens veiklos tyrimas išlieka efektyviausia mažumos akcininko teisių gynimo nuo daugumos piktnaudžiavimo priemonė, bet uždaryjū akcinių bendrovių mažumos akcininkų teisės į informaciją reglamentavimo trūkumai turėtų būti sprendžiami ne plačiau taikant šį institutą, bet taisant ir papildant Akcinių bendrovių įstatymą akcininkų teisės į informaciją aspektu. Kokių pakeitimų siūloma turinio požiūriu, formuluojama 4.1.3. ir 4.1.4. poskyriuose.

4.6.4. Išimtinės uždaro tipo bendrovių akcininkų teisės į informaciją

Kadangi šio tyrimo tikslas yra suformuluoti efektyvesnės mažumos akcininko teisių apsaugos uždaro tipo akcinėje bendrovėje pasiūlymų, svarbu panagrinėti, ar reguliavimas, kuris užtikrina teisės į informaciją prieinamumą visiems akcininkams, vienodai yra pakankamos mažumos akcininko teisių apsaugai. Išanalizavus pasirinktas jurisdikcijas reikia pasakyti, kad bendra tendencija jose yra nekurti specialių taisyklių mažumos akcininkui teisės į informaciją kontekste, pakanka užtikrinti akcininkų lygiateisiškumą ir siauriau formuluoti atsisakymo teikti informaciją pagrindus.

Iš nagrinėtų jurisdikcijų tik Švedijos bendrovių įstatyme numatytos specialios taisyklės iki dešimties akcininkų turinčioms bendrovėms. Švedijos bendrovių įstatymo

būti susiję asmenys – asmenys, teikę paslaugas bendrovei, arba nariai, priklausantys tai pačiai įmonių grupei. (3) Jei visuotinis akcininkų susirinkimas atsisako paskirti tyrėją, 1/10 akcijų savininkas gali kreiptis į teismą, kad paskirtų tyrėją. Šioje stadijoje teismas gali modifikuoti tyrėjo įgaliojimus, kad būtų išvengta žalos bendrovei ir tretiesiems asmenims. <http://www.commerciallaw.com.ua/attachments/article/96/Final%20Draft%20EMCA%20Code.pdf>

1008 DRÉANO, Y. *Shareholders' rights in private and public companies in France: overview*, Law stated as at 01-May-2015 [interaktyvus], Thomson Reuters, prieiga per internetą: <http://uk.practicallaw.com/8-614-6926?source=relatedcontent#>.

7 skyriaus 36 straipsnyje numatyta, kad bendrovės, turinčios ne daugiau kaip 10 akcininkų, akcininkai turi teisę susipažinti su bendrovės finansine informacija bei kitais dokumentais, susijusiais su bendrovės veikla – kiekvienam akcininkui arba jo įgaliotiniui turi būti suteikta galimybė susipažinti su bendrovės buhalteriniais dokumentais ir kitais dokumentais tiek, kiek tai būtina, norint įvertinti bendrovės finansinę padėtį, arba klausimą, kuris bus svarstomas akcininkų susirinkime, valdyba akcininko prašymu turi padėti susipažinti su dokumentais ir suteikti galimybę gauti kopijas, jei tai galima padaryti be neprotingų išlaidų ar nepatogumo. Ši taisyklė, nors formaliai skirta ne uždaro tipo bendrovės mažumos akcininkui, o bet kokio tipo bendrovei, turinčiai mažai akcininkų, faktiškai atlieka mažumos akcininko teisių apsaugos uždaro tipo bendrovėje funkciją.

EMCA projekte jau siūlomas specialus režimas susipažinti su informacija konkrečiai uždaro tipo bendrovės akcininkui. EMCA projekto autoriai neslepia, kad ši nuostata dėl uždaro tipo bendrovių akcininkų teisės susipažinti su bendrovės dokumentais yra įkvėpta to paties Švedijos bendrovių įstatymo 7 skyriaus 36 straipsnio, reglamentuojančio bendrovių, turinčių ne daugiau kaip dešimt akcininkų, akcininkų teisę į informaciją¹⁰⁰⁹. EMCA 11 skyriaus 24 straipsnio (1) dalyje *expressis verbis* nustatyta, kad kartu su 23 straipsnyje įtvirtintomis teisėmis (teise į informaciją apie akcininkų susirinkimą bei teise duoti klausimų – *aut. past.*), kiekvienam uždaro tipo bendrovės akcininkui turi būti suteikta galimybė peržiūrėti bendrovės finansinius dokumentus ir kitus dokumentus bei paklausti klausimus, kiek tai būtina, kad galėtų įvertinti bendrovės finansinę padėtį arba konkretų veiklos epizodą. Akcininkas gali veikti per atstovą arba asistentą. (2) valdymo organai gali atsisakyti atskleisti dokumentą, jei tai reikštų įstatymo pažeidimą arba padarytų apčiuopiamą žalą bendrovei.

Pagrindinis EMCA projekto siūlomo modelio skirtumas nuo Švedijos bendrovių įstatyme įtvirtinto modelio yra tas, kad EMCA nesiūlo teisės į informaciją uždaro tipo bendrovės akcininkams padaryti priklausomos nuo bendrovės akcininkų skaičiaus. Pagal šį siūlymą visi uždaro tipo akcinės bendrovės akcininkai gali susipažinti su informacija, kiek yra būtina vertinant bendrovės finansinę padėtį ar konkrečius sandorius.

Manytina, kad šis EMCA projekto reguliavimo pasiūlymas būtų tinkamas Lietuvos teisinei sistemai, nes suteiktų uždaro tipo akcinių bendrovių akcininkams teisę susipažinti su visa reikšminga jų interesų apsaugai informacija ir leistų spręsti mažumos akcininko diskriminavimo problemą uždaro tipo akcinių bendrovių kontekste.

Sistemiškai analizuojant EMCA projekto akcininko teisės į informaciją pasiūlymus, akivaizdūs projekto struktūriniai skirtumai nuo Lietuvos ABĮ reguliavimo. Visų pirma, EMCA nenumato atviro tipo bendrovių akcininkams teisės nuolat gauti informaciją

¹⁰⁰⁹ EMCA 11 skyriaus 24 straipsnio komentaras [interaktyvus]. <http://www.commerciallaw.com.ua/attachments/article/96/Final%20Draft%20EMCA%20Code.pdf>

apie bendrovę, minėtų akcininkų teisę į informaciją yra susijusi tik su akcininkų susirinkimu. Antra, tiek uždaro, tiek atviro tipo bendrovių akcininkų teisė į informaciją reglamentuojama užtikrinant tos teisinės formos akcininkų lygiateisiškumą, todėl visiems uždaro tipo bendrovių akcininkams EMCA projekte numatoma speciali tvarka susipažinti su visa bendrovės informacija. Nors lygiateisiškumo principas bendrovių teisėje paprastai yra reliatyvus, nes daugumos akcininko teisių įgyvendinimas yra proporcingas jų turimam akcijų kiekiui, tačiau teisės į informaciją atžvilgiu lygiateisiškumo principo turėtų būti laikomasi absoliučiai, todėl, pavyzdžiui, Nyderlandų bendrovių teisėje draudžiama teikti tam tikrą informaciją daugumos akcininkams, bet neteikti smulkiesiems akcininkams¹⁰¹⁰.

Manytina, kad šis EMCA projekto siūlymas leidžia tinkamai spręsti uždaro tipo bendrovėms būdingą informacijos asimetrijos tarp daugumos ir mažumos akcininkų problemą, viena vertus, atliepiant į specifinius uždaro tipo bendrovės akcininkų poreikius žinoti apie bendrovę daugiau, nei tikslinga atviro tipo bendrovių akcininkams, ir įvertinant uždaro tipo bendrovių galimybes moderuoti šią tvarką.

Analizuojant Lietuvos ABĮ reguliavimą, galima teigti, kad akcininko teisė į informaciją ABĮ nėra diferencijuota pagal bendrovės tipą, be to, reglamentavimas neužtikrina akcininkų teisės į informaciją lygiateisiškumo principo. Visi akcininkai Lietuvoje turi teisę nuolat gauti informaciją apie bendrovę bei teisę gauti informaciją apie akcininkų susirinkimą, išskyrus ABĮ 18 straipsnyje įtvirtintą išimtį, kad tik daugumos akcininkas turi teisę gauti visą informaciją apie bendrovę. Manytina, kad ABĮ reguliavimas koreguotinas abiem EMCA projekte siūlomomis kryptimis – nustatant specifines uždaro tipo akcinės bendrovės akcininkams teisės į informaciją taisykles bei atsisakant diskriminacinio visų mažumos akcininkų informacijos gavimo reguliavimo (tiek UAB, tiek AB)¹⁰¹¹.

Remiantis šiuo tyrimu darytina išvada, kad tikslinga papildomai numatyti uždaro tipo akcinių bendrovių akcininkų teisę gauti visą informaciją apie bendrovę, jei tai iš esmės nepažeidžia bendrovės interesų. Kadangi net ir numčius specialią teisę į informaciją uždaro tipo akcinių bendrovių akcininkams lieka aktualus bendrovės teisės atsakyti teikti informaciją pagrindų klausimas, atskirai aptartini reguliavimo šioje srityje pasiūlymai.

¹⁰¹⁰ TIMMERMAN, L.; DOORMAN, A. Rights of minority shareholders in Netherlands. *A report written for the XVth World Congress of the International Academy of Comparative Law* [interaktyvus]. Prieiga per internetą: <http://rechten.eldoc.ub.rug.nl/FILES/root/Algemeen/Recht9/2005/rightsminority/minorityshh.pdf>.

¹⁰¹¹ Kadangi akcinių bendrovių akcininkų teisė į informaciją nėra šio tyrimo objektas, papildomai neanalizuojami galimi reguliavimo pakeitimai šioje srityje, tik pažymima, kad EMCA projekto siūlomas teisės į informaciją reglamentavimo modelis, siaurinant visų akcinių bendrovių akcininkų teisę gauti informaciją iki teisės į informaciją tik akcininkų susirinkimo metu kartu su papildomomis akcininkų teisėmis turėti mažumos auditorių ar inicijuoti informacijos gavimą pagal specialią procedūrą yra svarstyta alternatyva ir Lietuvos akcinių bendrovių kontekste.

4.6.5. Bendrovės atsisakymo teikti informaciją pagrindai

LR ABĮ 18 straipsnio 1 dalyje ir 16¹ straipsnio 4 dalyje įtvirtinta sąlyga, kad akcininkas gali susipažinti tik su ta informacija, kuri nėra susijusi su bendrovės komercine paslaptimi, bei konfidencialia informacija. Kaip jau buvo minėta aptariant Lietuvos atvejį 3.7.1. poskyryje, LR ABĮ įtvirtinti bendrovės atsisakymo suteikti informaciją akcininkui pagrindai leidžia neteikti informacijos vien valdymo organams vienvaldiškai nusprendus, kad ši informacija konfidenciali, nereikalaujant papildomai įrodyti, kad, atskleidus šią informaciją akcininkui, iš esmės nukentėtų bendrovės interesai. Išanalizavus tirtų jurisdikcijų uždaro tipo bendrovių reguliavimą, apibendrintai galima teigti, kad Lietuvos reguliavimu suteikiama plačiausia diskrecija bendrovei atsisakyti teikti informaciją akcininkui, iš esmės pirmenybė teikiama bendrovės interesui neteikti informacijos. Todėl teoriškai labai plačios lietuviškosios bendrovės akcininko teisės į informaciją (teisė nuolat gauti informaciją, teisė duoti klausimų ir gauti išsamią informaciją apie įvyksiantį akcininkų susirinkimą), įvertinus išlygą, kada bendrovė gali atsisakyti suteikti informaciją arba neatsakyti į akcininko klausimus, jei daugumos akcininkas, skiriantis valdymo organus, yra suinteresuotas neatskleisti tam tikrų aplinkybių, faktiškai gali būti įgyvendinamos labai ribotai.

Įvertinus tirtų jurisdikcijų reguliavimą, reikia pažymėti, kad nors reguliavimo technika yra labai skirtinga, bet turinio požiūriu rezultatas yra panašus – bendrovė gali atsisakyti teikti informaciją tik jei informacija renkama neturint teisėto tikslo ir (ar) daugiau nei tikėtina, kad iš esmės bus pažeisti bendrovės interesai. Pavyzdžiui, JAV MBCA akcininko teisės į informaciją ir bendrovės interesų apsaugos pusiausvyros problema sprendžiama remiantis akcininko pareigą formuluoti tikslą, dėl kurio renkama informacija. Jei akcininko interesas žinoti informaciją – teisėtas, akcininkui informacijos turi būti suteikta tiek, kiek būtina šiam tikslui pasiekti (MBCA §16.02)¹⁰¹². Kaip jau buvo minėta, JAV teisėtu tikslu pripažįstamas akcininko siekis surinkti informaciją apie daugumos akcininko piktnaudžiavimą. Vokietijoje vadovai gali atsisakyti teikti informaciją tik jei yra tikimybė, kad informacija bus naudojama tikslams, nesusijusiems su bendrovės valdymu, ir sukels bendrovei ar su ja susijusiai bendrovei nepatogumų, kurie negali būti laikomi nereikšmingais (GmbH, 51 a, (2)). Švedijos bendrovių įstatymo 36 straipsnyje numatyta, kad pareiga suteikti informaciją gali būti nevykdoma, jei informacijos suteikimas sukels realią riziką, kad bendrovei bus padaryta esminė žala. Nyderlandų CK antrosios knygos 2:107 straipsnyje nurodoma, kad valdyba ir stebėtojų taryba turi pateikti akcininkų susirinkimui visą reikalaujamą informaciją, nebent tai iš esmės pažeistų bendrovės interesus.

¹⁰¹² MBCA § 16.02 numatyta, kad akcininkas gali susipažinti su informacija, jei jo reikalavimas sąžiningas ir turi teisėtą tikslą, jis nusako savo siekio susipažinti su informacija tikslą ir dokumentus, kurių jam reikia pakankamai detaliai, ir dokumentai, kurių jis prašo, yra tiesiogiai susiję su jo keliamu tikslu.

EMCA projekte dar griežčiau reglamentuojamos sąlygos, kada bendrovė gali atsisakyti teikti informaciją, nei nagrinėtose jurisdikcijose. EMCA projekte yra net dvi skirtingos pagrįsto atsisakymo teikti informaciją formuluotės – tai bendra 11 skyriaus 23 straipsnio (1) dalies formuluotė, skirta atviro ir uždaro tipo bendrovių akcininkams, ir speciali 11 skyriaus 24 straipsnio 2 dalies formuluotė, skirta atsisakymui teikti informaciją konkrečiai uždaro tipo bendrovių akcininkams. EMCA 11 skyriaus 23 straipsnio (1) dalyje yra įtvirtinta išlyga, kada valdyba gali atsisakyti atskleisti informaciją – jei išviešinimas sukeltų bendrovės komercinių paslapčių atskleidimą tretiesiems asmenims, sustiprintų konkuruojančių asmenų interesus ar kaip nors kitaip bendrovė patirtų nuostolių. EMCA projekto autorių tikslas buvo formuluoti išlygą, atitinkančią ES teisės reikalavimus atviro tipo bendrovių akcininkų teisių kontekste – siūloma formuluotė atitinka Akcininkų teisių direktyvos 9(2) straipsnį, pagal kurį valdymo organų nariai gali atsisakyti suteikti informaciją remdamiesi konfidencialumo ar verslo interesų išlyga¹⁰¹³. EMCA projekte siūloma leisti atsisakyti teikti informaciją, tik galima pagrįstai manyti, kad išviešinimas keltų potencialią žalą bendrovei – bendrovės komercinės paslaptys bus atskleistos tretiesiems asmenims (ne akcininkams, kaip numatyta ABĮ), sustiprės konkurencija ar kaip nors kitaip bendrovė patirs nuostolių.

Antroji informacijos teikimo išlyga, numatyta EMCA projekto 11 skyriaus 24 straipsnio, reglamentuojančio uždaro tipo bendrovių akcininkų teisę susipažinti su visa informacija, (2) dalyje, kad valdymo organai gali atsisakyti atskleisti dokumentą, jei tai reikštų įstatymo pažeidimą arba padarytų apčiuopiamą žalą bendrovei.

Visose minėtose atsisakymo teikti informaciją pagrindų formuluotėse palikta daug interpretacijos laisvės teismams, todėl sunku objektyviai tik iš reguliavimo vertinti, kuri formuluotė yra palankesnė mažumos akcininko teisei į informaciją efektyviai įgyvendinti. Tačiau visose nagrinėtose jurisdikcijose, kur yra reglamentuoti bendrovės atsisakymo teikti informaciją pagrindai, bei EMCA projekte yra įtvirtintas objektyvesnis kriterijus atsisakyti teikti informaciją, nei numatytas LR ABĮ. Pagrindinis nagrinėtų normų skirtumas nuo lietuviškojo reguliavimo yra tas, kokio laipsnio neigiamų padarinių tikėtumas bendrovei turi būti pagrįstas, atsisakant atskleisti informaciją. Lietuvos ABĮ nereikalaujama jokių neigiamų padarinių bendrovei, tik fakto, kad bus atskleista konfidenciali informacija. Šiuo požiūriu EMCA projekto siūlymas, pagal kurį, atsisakant suteikti informaciją uždaro tipo bendrovės akcininkams, reikia pagrįsti, kad suteikus informaciją bendrovei būtų padaryta apčiuopiama žala, vertintinas kaip griežčiausias ribojimas ir atstovauja priešingai pozicijai ABĮ reguliavimo atžvilgiu. Vidurio poziciją reprezentuoja Vokietija ir Nyderlandai. Manytina, kad šių jurisdikcijų ribojimai yra proporcingesni, nei EMCA pro-

¹⁰¹³ EMCA 11 skyriaus 23 straipsnio komentaras [interaktyvus]. <http://www.commerciallaw.com.ua/attachments/article/96/Final%20Draft%20EMCA%20Code.pdf>

jekte pasiūlytas modelis, nes Vokietijos ir Nyderlandų reguliavimui pakanka pagrįsti realią esminio bendrovės interesų pažeidimo tikimybę, taip pat ir Švedijoje savo ruožtu pakanka realios rizikos, kad bendrovei bus padaryta esminė žala.

Apibendrinant uždaro tipo bendrovės akcininko teisės į informaciją tyrimą, darytina išvada, kad lietuviškasis reguliavimas yra nepalankesnis už aptariamų jurisdikcijų reguliavimą ir EMCA projekto siūlomą modelį uždaro tipo bendrovės mažumos akcininko atžvilgiu ir, manytina, nepakankamai užtikrina jo teisę į informaciją.

Siūlytini šie akcininko teisės į informaciją reguliavimo pakeitimai:

Atsisakyti ABĮ 18 straipsnio 1 dalies taikymo uždarytųjų akcinių bendrovių akcininkams ir įtvirtinti visų uždarytųjų akcinių bendrovių akcininkų teisę susipažinti su visais bendrovės dokumentais, formuluojant normos turinį pagal EMCA projekto pasiūlymą, kad akcininkui turi būti suteikta galimybė peržiūrėti bendrovės finansinius dokumentus ir kitus dokumentus bei duoti klausimų, kiek tai būtina, kad galėtų įvertinti bendrovės finansinę padėtį arba konkretų veiklos epizodą.

Bendrovės atsisakymo suteikti informaciją pagrindai formuluotini pagal analogiją su Vokietijos ir Nyderlandų reguliavimu, kad valdymo organai gali atsisakyti atskleisti informaciją, jei tai reikštų realią riziką, kad iš esmės bus pažeisti bendrovės interesai.

4.6.6. Teisė išeiti iš bendrovės kaip esminė mažumos akcininko teisė

Akcininko galimybės išeiti iš bendrovės užtikrinimas pašalina akcijų nelikvidumo problemą, kuri, kaip minėta, yra viena iš esminių uždaro tipo bendrovių problemų, todėl visos nagrinėtos jurisdikcijos viena ar kita forma suteikia akcininkui tokią galimybę. Teisė pasitraukti iš bendrovės ir susigrąžinti investicijas iš esmės gali būti įgyvendinama dviem būdais – privalomai išperkant akcijas ir (arba) likviduojant bendrovę mažumos akcininko reikalavimu.

Lyginamuju požiūriu pasakytina, kad privalomas akcijų išpirkimas yra visose nagrinėjamosiose jurisdikcijose, išskyrus Prancūziją, taikoma mažumos akcininko teisių gynimo priemonė. O privalomas akcijų pardavimas, leidžiantis išstumti nepageidaujamą akcininką, įtvirtintas tik Nyderlandų ir Lietuvos teisėje, remiantis teismų praktika pripažįstamas dar Vokietijoje, kaip švelnesnė GmbHG 61 straipsnyje numatytos akcininko teisės reikalauti likviduoti bendrovę alternatyva. Akcininkas išstumiamas iš bendrovės jam sumokant sąžiningą kainą už jo dalį bendrovėje¹⁰¹⁴. Akcininko išstūmimo institutas nėra žinomas JAV teisei. Skirtingas požiūris į privalomo pirkimo ir pardavimo institutus

¹⁰¹⁴ KLINE, C. L. Protecting Minority Shareholders in Close Corporations: Modeling Czech Investor Protections on German and United States Law, 23 B.C. *International and Competition Law Review*, 2000, Vol. 299, [interaktyvus], prieiga per internetą: <http://lawdigitalcommons.bc.edu/iclr/vol23/iss2/4>, p. 242;

gali būti aiškinamas ta aplinkybe, kad tik privalomas akcijų išpirkimas yra būtina mažumos akcininko teisių apsaugos priemonė ir todėl viena ar kita forma yra įtvirtintas kiekvienos nagrinėtos valstybės teisinio reguliavimo srityje. Privalomas akcijų pardavimas, atvirkščiai, yra skirtas daugumos akcininko teisių apsaugai ir įtvirtintas tik tose jurisdikcijose, kur nuosavybės koncentravimas yra pripažįstamas efektyviu valdymo veiksmu. Iš nagrinėtų jurisdikcijų tik Švedija bei EMCA projekto 11 skyriaus 34 straipsnis turi papildomą priemonę šalia privalomo akcijų išpirkimo ir pardavimo, jei akcininkas piktnaudžiauja, tai privalomas akcijų pardavimas ir išpirkimas, jeigu yra dominuojantis akcininkas, turintis 9/10 akcijų. Nyderlanduose galioja tik pareiga smulkiajam akcininkui privalomai parduoti akcijas akcininkui, turinčiam 95 proc. ir daugiau akcijų.

EMCA projekto autoriai pažymi, kad nors mažumos akcininko teisė reikalauti iš akcininko, turinčio 9/10 akcijų, išpirkti jo dalį, priskiriama mažumos akcininko teisių kategorijai, bet ne mažiau ši teisė padeda daugumos akcininkui, siekiančiam pakeisti bendrovės valdymo strategiją¹⁰¹⁵.

Kadangi reikalavimas, kad akcininkas parduotų savo akcijas gali potencialiai pažeisti visose jurisdikcijose konstitucinį apsaugos lygį turinčią nuosavybės teisę (Europos valstybių kontekste dar ir Europos žmogaus teisių ir laisvių apsaugos konvencijos Pirmąjį protokolą dėl nuosavybės apsaugos), o šio instituto doktrininiai pagrindai nėra tokie tvirti kaip privalomo akcijų išpirkimo daugumos akcininko piktnaudžiavimo atveju, akcijų privalomas pardavimas lieka išimtinė priemone, priskirtina prie akcininkų konfliktų sprendimo priemonių, bet ne mažumos akcininko teisių gynimo priemone *stricto sensu*.

O privalomas akcijų išpirkimas yra optimali ir daugumos šiame tyrime nagrinėjamų jurisdikcijų pripažįstama mažumos akcininkų teisė (taikoma visose jurisdikcijose, išskyrus Prancūziją). Ja tiesiog siekiama grąžinti mažumos akcininkui turto dalį, neteikiančią tos grąžos, kurios jis pagrįstai tikisi, kitaip tariant, nutraukti susitarimą dėl investavimo, jei viena susitarimo šalis iš esmės negauna to, ko tikėjosi susitardama. Johnas Hetheringtonas ir Michaelis Dooley'as teigia, kad neatšaukiama ir imperatyvi pareiga kitiems akcininkams ar bendrovei išpirkti išeinančio akcininko akcijas už sutartą ar teismo nustatytą kainą yra būtina kiekvienos teisinės sistemos dalis, leidžianti spręsti akcijų nelikvidumo klausimą uždarosiose bendrovėse¹⁰¹⁶.

Alternatyvi privalomo akcijų išpirkimo priemonė yra nesavanoriškas bendrovės likvidavimas. Nesavanoriškas bendrovės likvidavimas kaip mažumos akcininko teisių gynimo būdas naudojamas visose nagrinėtose jurisdikcijose, o Prancūzijoje tai yra vienintelė akcininko išėjimo iš bendrovės galimybė.

¹⁰¹⁵ EMCA, 11 skyriaus 34 straipsnio komentaras [interaktyvus]. <http://www.commerciallaw.com.ua/attachments/article/96/Final%20Draft%20EMCA%20Code.pdf>

¹⁰¹⁶ EASTERBROOK, F. H.; FISCHER, D. R. Close Corporations and Agency Costs, 38 *Stanford Law Review*, 1985, Vol. 271, p. 288.

EMCA projekto 11 skyriaus 33 straipsnyje taip pat numatoma, kad 1/10 akcinio kapitalo atstovaujantis akcininkas gali reikalauti nesavanoriško bendrovės likvidavimo teisme, jei daugumos akcininkas sąmoningai dalyvavo priimant akcininkų susirinkimo nutarimą, prieštaraujantį to paties skyriaus 31 straipsnio nuostatomis arba kitaip piktnaudžiavo savo įtaka, ar pažeidė įstatymines ar įstatų nuostatas, ir šie pažeidimai yra tęstiniai. EMCA formuluotė dėl nesavanoriško bendrovės likvidavimo taikymo nėra aiški, ne tik todėl, kad likvidavimo pagrindai yra labai plačiai apibrėžti, taip pat nėra aišku, ar likvidavimas yra subsidiarus gynimo būdas kitų gynimo būdų atžvilgiu (nors 33 straipsnio komentare jau aiškiai nurodoma, kad ši priemonė taikoma tik tuo atveju, jei piktnaudžiavimas yra didelio masto ir privalomas akcijų išpirkimas jo nesumažino)¹⁰¹⁷.

Lietuvoje nesavanoriškas bendrovės likvidavimas kaip gynimo būdas gali būti taikomas pagal juridinio asmens tyrimo procedūrą, jei teismas neranda subsidiaresnio gynimo būdo nutraukti netinkamą juridinio asmens veiklą. Iš nagrinėtų jurisdikcijų Delavero valstija turi siaurą teisės į likvidavimą sampratą ir suteikia tokią galimybę tik sprendimų priėmimo išaldymo atveju, kai abu akcininkai turi po 50 procentų balsų¹⁰¹⁸. Kai kurie autoriai pozityviai žiūri į nesavanorišką bendrovės likvidavimą kaip išėjimo iš bendrovės problemos sprendimo būdą, kai akcininko „protingi lūkesčiai“ buvo pažeisti, vis dėlto nagrinėtų jurisdikcijų teismų praktika rodo, kad net ir tais atvejais, kai tokia galimybė numatyta įstatyme, teismai nenoriai taiko šią alternatyvą dėl jos negatyvaus poveikio kitoms juridinio asmens interesų grupėms¹⁰¹⁹.

Lietuvos CK, kaip sąlygiškai naujas teisės aktas, turi modernių akcininko teisių apsaugos priemonių akcininkų konfliktams spręsti – tai privalomo akcijų pardavimo ir pirkimo institutai bei juridinio asmens veiklos tyrimas. Analizuojant Lietuvos teisinį reguliavimą ir teismų praktiką akcijų privalomo pirkimo ir pardavimo aspektu, akivaizdus šių institutų perėmimas iš Nyderlandų CK. Šios jurisdikcijos įtaką privalomam akcijų pirkimo ir pardavimo institutui pripažįsta ir CK rengėjai, CK antrosios knygos komentare nurodydami, kad šis institutas buvo perimtas iš Nyderlandų CK¹⁰²⁰. Vis dėlto, perimant principines Nyderlandų CK nuostatas buvo atsisakyta principo, kad reikalauti akcijų išpirkimo gali kiekvienas akcininkas, jei įrodoma, kad akcininkas, kuris kreipiasi į teismą, negali tinkamai įgyvendinti savo, kaip juridinio asmens dalyvio, teisių dėl kito uždarosios akcinės bendrovės akcininko neteisėtų veiksmų. Todėl kritiškai vertintinas

¹⁰¹⁷ EMCA, 11 skyriaus 33 straipsnio komentaras. <http://www.commerciallaw.com.ua/attachments/article/96/Final%20Draft%20EMCA%20Code.pdf>.

¹⁰¹⁸ DGCL § 273.

¹⁰¹⁹ EASTERBROOK, F. H.; FISCHER, D. R. Close Corporations and Agency Costs, 38 *Stanford Law Review*, 1985, Vol. 271, p. 288.

¹⁰²⁰ MIKELĖNAS, V., et al. *Lietuvos Respublikos civilinio kodekso komentaras. Antroji knyga. Asmenys*. Vilnius: Justitia, 2002, p. 236.

galiojantis LR CK reguliavimas, suvienodinantis teisės į priverstinę akcijų išpirkimą ir pardavimą sąlygas ir abi teises suteikiantis akcininkui, turinčiam trisdešimt procentų akcijų. Šie du institutai gina skirtingus interesus, todėl ir jų taikymo sąlygos turėtų skirtis, atsižvelgiant į ginamo intereso svarbą.

Neigiami privalomo akcijų išpirkimo instituto aspektai plačiai išanalizuoti Franko H. Easterbrooko ir Danielio R. Fischelio darbe „Uždaro tipo bendrovė ir atstovavimo kaštai“¹⁰²¹. Paminėtinas svarbiausias iš jų – kad įstatyminė akcininko teisė išeiti iš uždaro tipo bendrovės apsunkina bendrovės skolinimosi iš trečiųjų asmenų galimybes, bet ši problema gali būti sprendžiama sutartinėmis priemonėmis¹⁰²². Kadangi doktrina svarbiausiu neigiamu požymiu įvardija skolinimosi galimybių sumažėjimą, akivaizdu, kad LR CK įtvirtintas reikalavimas išpirkti 30 procentų ir daugiau akcijų gali turėti daugiau potencialių neigiamų padarinių nei reikalavimas išpirkti 29 procentus ir mažiau akcijų. Todėl pagrįstai gali būti keliamas klausimas, ar pagal galiojančią reguliavimą nustatytos mažumos akcininko teisės tinkamai užtikrinančios taisyklės.

Svarbu pažymėti, kad privalomo akcijų išpirkimo atveju visos šį institutą pripažįtančios jurisdikcijos arba apskritai netaiko akcijų skaičiaus apribojimo (Nyderlandai, Vokietija, JAV), arba taikomas ribojimas yra kur kas palankesnis smulkiesiems akcininkams nei Lietuvoje numatytas, pavyzdžiui, Švedija taiko 10 procentų akcijų nuosavybės reikalavimą, kad būtų galima pasinaudoti šia privalomo akcijų išpirkimo teise.

Atliekant šį tyrimą analizuojama, ar mažumos akcininkas yra apsaugotas nuo vadinamojo investicijos įšaldymo, ypač tais atvejais, kai jis neturi pakankamos balsų daugumos daryti įtakos bendrovės sprendimams. Manytina, kad mažumos akcininko apsauga teisės išeiti iš bendrovės aspektu turėtų būti atvirksčiai proporcinga mažėjančiai jo įtakai valdant bendrovę, todėl akcininkas, negalintis ne tik priimti, bet ir blokuoti tam tikrų sprendimų, turėtų galėti palikti bendrovę, jei jo interesai yra nuolat ir iš esmės pažeidžiami. Tokios pozicijos mažumos akcininko teisės palikti bendrovę kontekste laikosi ir EMCA projekto autoriai, numatę specialius mažumos akcininko išėjimo iš bendrovės pagrindus, kai akcininko padėtis bendrovėje iš esmės pasikeičia jam balsuojant prieš tokius pakeitimus. EMCA projekto 11 skyriaus 30 straipsnyje numatyta, kad dauguma sprendimų, keičiančių akcininkų įsipareigojimo bendrovei mastą, turi būti priimami kvalifikuota 9/10 balsų dauguma, o to paties straipsnio (3) dalyje numatoma, kad akcininkai, balsavę prieš, turi teisę reikalauti, kad bendrovė supirktų jų akcijas.

Lietuvoje maksimali kvalifikuota įstatyme numatyta dauguma sprendimui akcininkų susirinkime priimti yra 3/4 visų akcininkų balsų. Iš to darytina išvada, kad labiausiai

¹⁰²¹ EASTERBROOK, F. H.; FISCHEL, D. R. Close Corporations and Agency Costs, 38 *Stanford Law Review*, 1985, Vol. 271, p. 273–274.

¹⁰²² *Ibidem*, p. 289–290.

pažeidžiami daugumos akcininkui piktnaudžiaujant yra akcininkai, bendrovėje turintys 25 procentus ir mažiau balsų. Investicijas išaldžius taip pat pažeidžiami negalintys daryti įtakos sprendimams dėl pelno skirstymo akcininkai (Lietuvoje – 33 proc. ir mažiau). Todėl tyrimo metu buvo svarbu įvertinti, ar ši akcininkų grupė (33 proc. ir mažiau) gali panaudoti kokiais nors teisių gynimo būdais sprendžiant investicijos išaldymo problemą.

Atsižvelgiant į Lietuvos teisinio reguliavimo kontekstą pasakytina, kad CK nubrėžta 1/3 akcijų riba, nuo kada mažumos akcininkas gali reikalauti privalomo akcijų išpirkimo, įvertinus balsavimo taisykles ABĮ, yra per aukšta. Akcininkas, turintis mažiau kaip 1/3 akcijų uždarojoje akcinėje bendrovėje, turi labai mažai realių balsavimo teisių – jis ne tik negali priimti sprendimų, kuriems reikalinga paprastoji balsų dauguma, bet ir negali blokuoti esminių bendrovės sprendimų, nes pagal ABĮ 28 straipsnį svarbiausi bendrovės veiksmai sprendimai – keisti bendrovės įstatus; nustatyti bendrovės išleidžiamų akcijų klasę, skaičių, nominaliąją vertę ir minimalią emisijos kainą; konvertuoti bendrovės vienos klasės akcijas į kitas, tvirtinti akcijų konvertavimo tvarką; keisti uždarnosios akcinės bendrovės akcijų sertifikatus į akcijas; dėl pelno (nuostolių) paskirstymo; dėl įstatinio kapitalo padidinimo ir sumažinimo, reorganizavimo, pertvarkymo; restruktūrizavimo; likvidavimo – priimami 2/3 balsų balsų dauguma. Vienintelė reali akcininko, turinčio nuo 33 iki 26 procentus bendrovės akcijų, teisė yra neleisti atšaukti visiems akcininkams pirmumo teisę įsigyti bendrovės akcijų, nes šie sprendimai priimami ne mažesnė kaip 3/4 balsų dauguma. Todėl akcininkui, turinčiam mažiau kaip 1/3 akcijų uždarojoje akcinėje bendrovėje, vienintelė teorinė galimybė atsiimti savo turto dalį bendrovėje yra siekti jos likvidavimo per juridinio asmens veiklos tyrimo procedūrą. Tik tuo atveju, jei teismas nuspręstų, kad mažumos akcininko nurodytos aplinkybės yra tirtinos, jei ekspertai nustatytų netinkamą bendrovės veiklą ir teismas taikytų gynimo būdą, numatytą CK 2.131 straipsnio 1 dalies 8 punkte, t. y. bendrovės likvidavimą, smulkusis akcininkas galėtų atgauti savo bendrovės turto dalį. Tačiau ypač mažai tikėtina, kad, nustačius investicijos išaldymo aplinkybę, bus pritaikyta likvidavimo procedūra, nes šiai procedūrai taikomas CK 2.131 straipsnio 3 dalies apribojimas, kad sprendimas likviduoti juridinį asmenį negali būti priimtas, jeigu tai prieštarautų kitų juridinio asmens dalyvių ar darbuotojų interesams arba viešajam interesui.

Lyginamuoju aspektu pažymėtina, kad mažumos akcininko teisė išeiti iš bendrovės Lietuvoje užtikrinta mažiau nei kitose jurisdikcijose (išskyrus Prancūziją, kurioje tokia teisė apskritai nenumatyta). EMCA projekto 11 skyriaus 37 straipsnyje taip pat yra numatyta kiekvieno akcininko teisė reikalauti, kad akcininkas, dėl kurio tyčinių veiksmų ar dėl didelio neatsargumo atsirado nuostolių bendrovei, konkrečiam akcininkui, kreditoriui ar tretiesiems asmenims, išpirktų jo akcijas už protingą kainą, kuri nustatoma pagal bendrovės finansinę padėtį ir bylos aplinkybes. Atsižvelgiant į tai, kad apribojimas, jog akcininkas gali reikalauti supirkti akcijas tik turėdamas 1/3 akcijų, nenumatytas

Nyderlandų CK, iš kurio Lietuva perėmė šį institutą, taip pat nustatyti minimalios ribos akcijų išpirkimo teisei įgyvendinti nesiūloma ir EMCA projekte, atstovaujantiame naujas bendrovių teisės tendencijas Europoje, be to, nėra aišku, kodėl ši riba turėtų apskritai būti įtvirtinta arba būti tokia aukšta (nes bendrovės veiklos tęstinumui kaip tik pavojingesnis stambesnio akcininko išėjimas, todėl tokio didelio balsų skaičiaus numatymas yra mažiau pagrįstas nei mažesnės ribos), siūlytina atsisakyti Lietuvos CK 1/3 reikalavimo dėl minimalaus akcijų skaičiaus privalomo akcijų išpirkimo institute¹⁰²³. Dabar galiojantis aukštas akcijų nuosavybės teisės bendrovėje kriterijus padaro privalomą akcijų supirkimą nepritaikomą tomis situacijomis, kuriomis jis galėtų būti efektyviausias, o dažnai ir vienintelis mažumos akcininko teisių gynimo būdas. Lietuvos, perimtas iš Nyderlandų CK, privalomojo akcijų išpirkimo institutas privalomo išpirkimo sąlygų požiūriu yra pažangesnis nei EMCA projekto siūlomas būdas, nes nereikalaujama, jog išeinantis akcininkas įrodytų, kad jam ar bendrovei nesąžiningais veiksmais jau padaryta žalos. Pagal galiojantį LR CK reguliavimą, kad akcininkas įgytų teisę į privalomą akcijų išpirkimą, pakanka iš esmės pažeisti akcininko interesus, todėl, manytina, kad išėjimo sąlygų požiūriu reguliavimas nekeistinas. Lietuvos reguliavimas atitinka esmines nagrinėtų jurisdikcijų reguliavimo tendencijas, pagal kurias teisė išeiti iš bendrovės grindžiama esminiu aplinkybių pasikeitimu dėl daugumos akcininko veiksmų, o ne jo realiai padaryta žala.

4.6.7. Teisė į minimalų dividendą

Daugumos Europos valstybių bendrovių teisėje sprendimai dėl dividendų mokėjimo priimami akcininkų susirinkimo paprasta balsų dauguma. Kai kuriose valstybėse akcininkų susirinkimo diskreciją dėl skirstomų dividendų dydžio riboja ne tik imperatyvai dėl bendrovės kapitalo išlaikymo, bet ir taisyklė, kad akcininkų susirinkimo paskirstoma suma negali būti didesnė nei pasiūlė (ar jai pritarė) bendrovės valdymo organai. Pozicijos, kad skirstomai dividendų sumai turi pritarti ir valdymo organas, laikosi ir EMCA projekto autoriai (EMCA skyrius 11, dalis X. 3, 1 straipsnis). Lietuvoje akcininkų susirinkimas nėra įpareigotas balsuoti už valdymo organų pasiūlytą pelno skirstymo projektą¹⁰²⁴.

Daugumoje ES valstybių mažumos akcininkas neturi teisės į minimalius dividendus, net jei bendrovės finansinė padėtis tai leidžia. Iš ES valstybių tik Švedija ir Suomija turi specialias nuostatas dėl mažumos akcininko teisės reikalauti išmokėti minimalius

¹⁰²³ Analogišką išvadą daro ir L. Mikalonienė, analizuodama LR CK reguliavimą akcininko teisės pasitraukti iš bendrovės kontekste. Žr. MIKALONIENĖ, L. *Uždarosios akcinės bendrovės akcininko teisės ir jų gynimo būdai*: monografija. Vilnius: VĮ Registrų centras, 2015, p. 234–237.

¹⁰²⁴ ABĮ 20 straipsnio 1 dalies 10 punktas. Lietuvos Respublikos akcinių bendrovių įstatymas (*Valstybės žinios*, 2000, Nr. 64-1914; 2003, Nr. 123-5574); 20 straipsnio 10 punktas.

dividendus. Iš šiame tyrime aptartų jurisdikcijų įstatymines taisykles dėl minimalių dividendų turi tik Švedija, bet dividendai gali būti paskirti teismo sprendimu JAV ir Nyderlanduose. EMCA projekto grupė, įvertinusi mažumos akcininko galimybes ginti savo teises bendrųjų principų ir gynimo būdų teikiamomis priemonėmis, vis dėlto pritarė pozicijai, kad mažumos akcininkai turėtų būti specifiskai apginti nuo daugumos akcininko atsisakymo išmokėti dividendus. Jų pateikiami argumentai yra šie – bendrieji principai ir standartai yra tinkami mažumos akcininko apsaugai, tačiau reikalaujama tinkamo teismų interpretavimo, kad taptų efektyvia akcininko teisių apsaugos priemonė¹⁰²⁵. Antra, bendrieji gynimo būdai, pavyzdžiui, akcininkų susirinkimo nutarimų pripažinimas negaliojančiais, suteikia galimybę teismams pripažinti negaliojančiais daugumos akcininko sprendimus, bet neužtikrina mažumos akcininko teisės efektyviai spręsti investicijos išaldymo problemos ir gauti dividendą¹⁰²⁶.

Akcininko teisė reikalauti dividendų numatyta EMCA projekto 7 skyriaus 2 dalies 3 straipsnio (2) punkte, kuriame nurodyta, kad mažiausiai pusė finansinių metų pelno (griežtesnis skirstomos sumos dydžio ribojimas negali būti įtvirtintas įstatuose), turi būti paskirstyti kaip dividendai, jei to eilinio akcininkų susirinkimo metu pareikalauja bent 1/10 akcijų turintys akcininkai prieš priimant sprendimą dėl pelno paskirstymo. Tačiau akcininkai negali reikalauti paskirstyti sumos, didesnės nei 10 procentų bendrovės nuosavo turto (angl. *equity of the company*), taip pat galioja kiti pelno skirstymo apribojimai, numatyti to paties skyriaus 2 dalies 2 straipsnyje (numatytos bendrosios išmokų akcininkams teisėtumo sąlygos). Eiliniam visuotiniam susirinkimui teikiamas atskaitinio finansinio laikotarpio skirstomas pelnas turi būti sumažintas ankstesnio laikotarpio nepaskirstytų nuostolių suma. EMCA 7 skyriaus 2 dalies 3 straipsnio (3) punkte taip pat numatyta, kad ši norma nustato tik dividendų minimumą, įstatuose gali būti numatyta dar palankesnė dividendų skirstymo tvarka¹⁰²⁷. EMCA projekte ir Švedijos modelinė teisė reikalauti minimalių dividendų siejama su turimu bent 10 procentų akciniu kapitalu, manytina, toks ribojimas yra pagrįstas, atsižvelgiant į bendrovės valdymo efektyvumo užtikrinimą.

Modernioji ekonomikos teorija pateikia konceptualų atsakymą, kada bendrovė turėtų mokėti dividendus, o ne reinvestuoti uždirbtą pelną – visais atvejais, kai planuojamo reinvestavimo potenciali grąža yra lygi arba mažesnė kapitalo kainai¹⁰²⁸. Minėtas kriterijus remiasi prielaida, kad jei bendrovė negali suteikti akcininkui kapitalo grąžos,

¹⁰²⁵ EMCA projekto 7 skyriaus 2 dalies 3 straipsnio komentaras [interaktyvus], <http://www.commerciallaw.com.ua/attachments/article/96/Final%20Draft%20EMCA%20Code.pdf>

¹⁰²⁶ Ibidem.

¹⁰²⁷ Ibidem.

¹⁰²⁸ MOLL, D. K. Shareholder Oppression in Close Corporations: The Unanswered Question of Perspective. *Vanderbilt Law Review*, 2000, Vol. 53, No. 3; *Corporate Practice Commentator*, 2005, Vol. 46, p. 355; University of Houston Law Center Paper No. 2004-01. P. 895.

didesnės nei bendrovės skolinimosi iš išorės kaina, akcininkas turi teisę gauti dividendą ir pats daryti investicinius sprendimus. Ir, atvirkščiai, jei planuojama grąža iš reinvesticijos bus didesnė nei skolinimosi kaina, valdymo organai pagrįstai gali atsisakyti skirstyti dividendą, nes tokiu būdu akcininkai faktiškai uždirba daugiau finansinio kapitalo nei iš dividendų¹⁰²⁹.

Švedijos bendrovių įstatymo ir EMCA siūlomas modelis, numatantis teisę akcininkui reikalauti minimalių dividendų uždaro tipo bendrovių akcininkams, remiasi kitokiu koncepciniu modeliu, nei siūlo ekonomistai, nes teisė reikalauti minimalių dividendų kyla neatsižvelgiant, ar reinvestavimas būtų potencialiai naudingesnė alternatyva, nei mokėti dividendus, ir yra grindžiama akcininko teise gauti minimalius dividendus, kai tik įmonė veikia pelningai.

Lietuvoje mažumos akcininkas teoriškai galėtų spręsti dividendų nemokėjimo problemą pasinaudodamas juridinio asmens veiklos tyrimo instituto teikiamomis galimybėmis. Šis institutas leidžia teismui taikyti specialų teisių gynimo būdą – priimti sprendimus, priskirtus akcininkų susirinkimo kompetencijai. Tačiau praktinis šio instituto taikymas kelia rimtų abejonių dėl jo pritaikymo dividendų nemokėjimo kontekste, dėl priežasčių, analizuotų aptariant Lietuvos atvejį¹⁰³⁰. Todėl ABĮ papildymas nuostata dėl minimalių dividendų iš esmės pagerintų Lietuvos mažumos akcininko apsaugą nuo daugumos akcininko piktnaudžiavimo.

4.6.8. Išvados

Bendrovės akcininkai susiduria su dvejopomis valdymo problemomis: valdymo organų ir akcininkų bei mažumos ir daugumos akcininkų santykio problema¹⁰³¹. Nors abi šios problemos yra būdingos uždaro tipo bendrovėms, daugumos autorių nuomone, mažumos akcininko išstūmimas iš dalyvavimo valdant bendrovę ir realios teisės kapitalo grąžos paneigimas yra esminė uždaro tipo bendrovių valdymo problema¹⁰³². Šiame tyrime minėta problema buvo vadinama mažumos akcininko investicijos įšaldymo problema, kai mažumos akcininkas dėl per mažo balsų skaičiaus negali daryti įtakos esminiams

¹⁰²⁹ MOLL, D. K. Shareholder Oppression in Close Corporations: The Unanswered Question of Perspective. *Vanderbilt Law Review*, 2000, Vol. 53, No 3, p. 749–827; *Corporate Practice Commentator*, 2005, Vol. 46, p. 355; University of Houston Law Center Paper No. 2004-01. P. 898.

¹⁰³⁰ Žr. į 3.7.2. poskyrį.

¹⁰³¹ SHLEIFER, A.; VISHNY, R. A survey of corporate governance. *Journal of Finance*, 1997, Vol. 52, p. 737–783.

¹⁰³² O'NEAL, F. H.; THOMPSON, R., 1985. O'Neal's Oppression of Minority Shareholders, Wilmette, IL: Calhagan Lawyers Cooperative Publishing, chapter 9, cituota iš NAGAR, V., PETRONI, K., & WOLFENZON, D. Governance Problems in Closely Held Corporations [interaktyvus]. *Journal of Financial and Quantitative Analysis*, 2011, Vol. 4, p. 943–966. Prieiga per internetą: <http://web-docs.stern.nyu.edu/clb/docs/Events/msci-compress.pdf>, p. 2.

bendrovės sprendimams, gauti kapitalo gražos dividendais bei turi sunkumų palikti bendrovę dėl ribotos akcijų paklausos rinkoje.

Tyrimė buvo analizuojama, kaip JAV, Vokietijos, JK, Švedijos, Nyderlandų, Prancūzijos ir Lietuvos teisinės sistemos sprendžia akcininko investicijos išaldymo uždaro tipo bendrovėse problemą. Mažumos akcininko teisės buvo nagrinėjamos šiais aspektais: akcininko teisė gauti informaciją, ar bendrovėje nėra piktnaudžiaujama jo teisėmis, teisė gauti minimalią kapitalo gražą ir teisė išeiti iš bendrovės. Šio tyrimo tikslas nebuvo išsamiai aptarti visų nagrinėjamų jurisdikcijų reguliavimo ypatumų mažumos akcininko apsaugos kontekste, bet išanalizuoti, kaip šios jurisdikcijos kovoja (arba ne) su tipinėmis daugumos akcininko piktnaudžiavimo formomis, ir ieškoti optimalaus reguliacinio sprendimo Lietuvos teisei sistemai. Lyginamajame tyrimė aptartų jurisdikcijų patirtis buvo palyginta su EMCA projekto siūlomų modelių uždaro tipo bendrovių mažumos akcininkų teisių apsaugos kontekste.

Apibendrinant atliktą tyrimą pažymėtina, kad, sprendžiant mažumos akcininko investicijos išaldymo problemą, svarbus sisteminis reguliavimo keitimas. Atskirų taisyklių perkėlimas iš vienos jurisdikcijos į kitą neleis pasiekti planuojamo rezultato, jei naujos taisyklės nebus suderintos su esamu reguliavimu bei teisminės sistemos teisine kultūra ir administraciniais gebėjimais. Tyrimas parodė, kad Lietuvoje įstatymiškai perkėlus tam tikrus mažumos akcininko teisių gynimo būdus iš Nyderlandų, bet neperėmus transplantato teisinės kultūros, šie būdai neveikia pakankamai efektyviai. Konkretus pavyzdys yra juridinio asmens veiklos tyrimas. Olandai mažumos akcininkų teisių apsaugą iš esmės užtikrina šiuo institutu, per aktyvų ekspertinį teismo dalyvavimą ginant mažumos akcininkų teises, nes minėtoje jurisdikcijoje yra sukurtas specializuotas teismo padalinys šiems klausimams spęsti. Lietuvoje, nors ir perkėlus Nyderlandų CK nuostatas dėl juridinio asmens veiklos tyrimo į LR CK, bet nesukūrus teismo padalinio su analogiškais kvalifikacijomis, mažumos akcininkų teisių gynimas šiuo institutu praktiškai nevykdomas (nėra priverstinio dividendų išmokėjimo, akcininkų susirinkimo sprendimų keitimo ir pan. praktikos). Iš to darytina išvada, kad prieš įstatyminio reguliavimo keitimo iniciatyvos įgyvendinimą turėtų būti gerinamos esamo reguliavimo efektyvaus įgyvendinimo galimybės. Kadangi šio tyrimo tikslas buvo tik pasiūlymų įstatymų leidėjui formulavimas, detalesnė analizė, kokiomis priemonėmis šis tikslas galėtų būti pasiektas, liko už tyrimo ribų, tačiau pažymėtina, kad tam tikros mažumos akcininko teisių apsaugą gerinančios nuostatos nuo investicijos išaldymo jau yra Lietuvos CK, todėl reguliavimo minėtose srityse pakeitimai nebūtini.

Pirmoji tirta mažumos akcininko teisė – teisė žinoti apie bendrovės veiklą, ar daugumos akcininkas neveikia prieš mažumos akcininko interesą. Teisė į informaciją leidžia akcininkui tinkamai įgyvendinti visas kitas jo teises, be to, atlieka prevencinę funkciją nuo daugumos akcininko piktnaudžiavimo. Apibendrinant tirtų jurisdikcijų reguliavi-

mą, pažymėtina, kad akcininko teisė į informaciją yra reguliuojama gana skirtingai. Akcininko teisės į informaciją prienamumas gali būti ribojamas laiko (informacija teikiama tik akcininkų susirinkimo metu) ir (arba) turinio atžvilgiu. Aptartose jurisdikcijose aptinkama įvairių variantų – pavyzdžiui, Nyderlandų CK riboja akcininko teisę į informaciją laiko, bet ne turinio atžvilgiu, JAV MBCA bei Delavere reguliavimas neribojamas laiko ir praktiškai neribojamas turinio atžvilgiu, išskyrus teisėto tikslo reikalavimą, panašus reguliavimas yra ir Vokietijoje. Švedija numato specialią taisyklę, kad bendrovė, turinti iki dešimties akcininkų, privalo teikti visą informaciją savo akcininkams. Lietuva ir Nyderlandai papildomai įtvirtinę akcininko teisę gauti informaciją pagal specialią procedūrą.

Atsisakymas teikti informaciją, jei tos informacijos suteikimas gali sukelti potencialią žalą bendrovei, galimas visose tirtose jurisdikcijose (išskyrus JAV, kur informacijos teikimas ribojamas teisėto tikslo reikalavimu), tačiau formuluojamas skirtingai. Lyginant tirtų jurisdikcijų reguliavimą su Lietuvos teisiniu reguliavimu, pažymėtina, kad ABĮ 18 straipsnio 1 dalies nuostata, kad akcininkas arba akcininkų grupė, turintys ar valdantys 1/2 ir daugiau akcijų ir pateikę bendrovei jos nustatytos formos rašytinį įsipareigojimą neatskleisti komercinės (gamybinės) paslapties, konfidencialios informacijos, turi teisę susipažinti su visais bendrovės dokumentais, efektyviai neužtikrina net ir 1/2 akcijų savininko teisės į informaciją, nes valdymo organai konfidencialia informacija ar komercine paslaptimi gali pripažinti praktiškai kiekvieną neviešą informaciją. Vertinant mažumos akcininko (turinčio mažiau kaip 1/2 bendrovės akcijų) teisę susipažinti su bendrovės informacija, pažymėtina, kad iš tirtų jurisdikcijų tik Lietuva sieja akcininko teisę gauti informaciją su tam tikro akcijų procento nuosavybės teise. Doktrininiai mažumos akcininko diskriminavimo informacijos teikimo atžvilgiu pagrindai nėra pagrįsti, nes remiasi išskirtine daugumos akcininko teise ir pareiga spręsti strateginius verslo sprendimus. Įvertinus faktą, kad valdymo organai yra skiriami daugumos akcininko ir turi kompetenciją nuspręsti, kas laikytina komercine paslaptimi bei konfidencialia informacija, įvertinus nuolatinę valdymo organų narių iniciatyvą geriau atstovauti daugumos akcininko interesams, reguliavimas, ribojantis akcininko teisę į informaciją, jei akcininkas neturi 50 procentų akcijų, bei leidžia tam tikros informacijos selektyviai neteikti, teikiamos informacijos turinį padarydamas priklausomą nuo daugumos akcininko sprendimo, vertintinas kaip nepakankamai užtikrinantis uždarnosios akcinės bendrovės mažumos akcininko teisę į informaciją.

Siekiant užtikrinti mažumos akcininko teisę į informaciją, siūlytina suteikti visiems uždarnosios akcinės bendrovės akcininkams teisę susipažinti su bendrovės informacija, būtina, kad akcininkas galėtų įvertinti konkretų bendrovės veiklos epizodą. Atsižvelgiant į tai, kad ABĮ 18 straipsnis reglamentuoja visų akcininkų teisę į informaciją, o šiame tyrime buvo tirta tik uždaruųjų akcinių bendrovių akcininkų teisė į informaciją,

siūlytina ABĮ numatyti specialią taisyklę, reglamentuojančią išimtinai uždarujų akcinių bendrovių akcininkų teisę į informaciją. Siūlytina EMCA 11 skyriaus 24 straipsnio (1) dalies formuluotė, kad kiekvienam uždarosios bendrovės akcininkui turi būti suteikta galimybė peržiūrėti bendrovės finansinius dokumentus ir kitus dokumentus bei paklausti klausimų, kiek tai būtina, kad galėtų įvertinti bendrovės finansinę padėtį arba konkretų veiklos epizodą. Tačiau, palyginti su kitomis tirtomis jurisdikcijomis, manytina, kad atsisakymo teikti informaciją pagrindai EMCA projekte suformuluoti per siaurai, nes projekte bendrovė gali atsisakyti teikti informaciją, jei įrodys būsimą žalą sau (EMCA 11 skyriaus 24 straipsnis (2)). Siūlytina atsisakymo suteikti informaciją pagrindus nustatyti palankesnius bendrovei, numatant, kad pareiga suteikti informaciją gali būti nevykdoma, jei informacijos suteikimas sukels realią riziką, kad bendrovei bus padaryta esminė žala (plg. Vokietijos, Nyderlandų, iš dalies Švedijos modelius).

Antrasis šiame tyrime analizuotas aspektas – akcininko teisė susigrąžinti savo investiciją pasitraukiant iš bendrovės. Tirtam reguliavimui būdingi trys skirtingi akcininko pasitraukimo pagrindai, ir tik vienas iš jų faktiškai susijęs su daugumos akcininko piktnaudžiavimu. Pirma, mažumos akcininkas gali palikti bendrovę akcijų koncentracijai pasiekus tam tikrą ribą. Pavyzdžiui, Švedijoje akcininkai gali pasitraukti, jei daugumos akcininkas pasiekė tam tikrą akcijų skaičių bendrovėje (nesant piktnaudžiavimo požymių). Antra, EMCA projekto autoriai siūlo leisti akcininkui pasitraukti, jei tam tikrais aspektais keičiamas pradinis akcininkų susitarimas – įstatai (EMCA projekto 11 skyriaus 30 straipsnis). Trečia, visose jurisdikcijose aptinkami du mažumos akcininko pasitraukimo būdai, jei daugumos akcininkas piktnaudžiauja, – nesavanoriškas likvidavimas ir privalomas akcijų išpirkimas. Mažumos akcininko pasitraukimo būdai, nesusiję su daugumos akcininko piktnaudžiavimu, pagerina smulkaus (iki dešimties procentų akcijų) akcininko teisių apsaugą, bet piktnaudžiavimo problemai spręsti skirti privalomas akcijų išpirkimas ir nesavanoriškas likvidavimas.

Tyrimas parodė, kad privalomas likvidavimas kaip gynimo būdas tirtų jurisdikcijų praktikoje taikomas daug rečiau nei privalomas išpirkimas, kai kur jis galimas tik tuo atveju, kai bendrovės veikla paralyžiuota todėl, kad abu akcininkai turi po lygiai akcijų (JAV Delavero valstija). Nesavanoriškas likvidavimas yra nepopuliarus, nes teismai nenoriai priima sprendimą likviduoti mokias bendroves. Privalomas akcijų išpirkimas, kaip mažumos akcininko teisių apsaugos būdas, yra visose nagrinėjamosiose jurisdikcijose, išskyrus Prancūziją. Privalomas akcijų pardavimas, leidžiantis išstumti nepageidaujamą akcininką, yra akcininkų konflikto sprendimo priemonė, bet nepriskirtinas prie mažumos akcininko teisių apsaugos priemonių ir yra įstatymiškai įtvirtintas tik Nyderlandų ir Lietuvos teisėje, o teismų praktikos pripažįstamas dar Vokietijoje, kaip švelnesnė alternatyva GmbHG 61 straipsnyje numatytai akcininko teisei reikalauti likviduoti bendrovę.

Privalomo akcijų išpirkimo atveju visos šį institutą pripažįstančios jurisdikcijos arba apskritai netaiko apribojimo dėl akcijų skaičiaus (Nyderlandai, Vokietija, JAV), arba taikomas ribojimas yra kur kas palankesnis smulkiesiems akcininkams nei įtvirtintas Lietuvos CK, pavyzdžiui, Švedija taiko 10 procentų akcijų nuosavybės reikalavimą, kad akcininkas galėtų pasinaudoti šia privalomo akcijų išpirkimo teise.

Lietuvoje maksimali kvalifikuota įstatyminė dauguma sprendimui akcininkų susirinkime priimti yra 3/4 visų akcininkų balsų. Iš to darytina išvada, kad labiausiai pažeidžiami daugumos akcininko piktnaudžiavimo aspektu yra akcininkai, bendrovėje turintys 25 procentus ir mažiau balsų. Atsižvelgiant į balsavimo taisyklės ABĮ, LR CK nubrėžta 1/3 akcijų riba, kada mažumos akcininkas gali reikalauti privalomo akcijų išpirkimo, yra per aukšta. Akcininkas, turintis mažiau kaip 1/3 akcijų uždarojoje akcinėje bendrovėje, praktiškai neturi realios balsavimo teisės – jis negali priimti sprendimų, kuriems reikalinga paprastoji balsų dauguma, ir blokuoti esminių bendrovės sprendimų, kurie priimami 2/3 balsų dauguma. Todėl akcininkui, turinčiam mažiau kaip 1/3 akcijų uždarojoje akcinėje bendrovėje, vienintelė įstatyminė galimybė atsiimti savo bendrovės turto dalį, yra siekti jos likvidavimo taikant juridinio asmens veiklos tyrimo procedūrą. Kadangi Lietuvoje nesavanoriškas likvidavimas yra mažai tikėtinas kaip teismo taikytina priemonė juridinio asmens veiklos tyrimo metu vien dėl viešojo intereso išsaugoti mokią bendrovę pirmumo prieš mažumos akcininko interesą, manytina, kad, gerinant mažumos akcininko teisių apsaugą, turi būti suteikta visiems akcininkams teisė išeiti iš bendrovės, jei įrodoma sąlyga, kad daugumos akcininkas piktnaudžiauja. Šiam tikslui pasiekti būtina atsisakyti ribojimo, įtvirtinto CK 2.116 straipsnio 1 dalies 1 punkte, dėl 30 procentų akcijų nuosavybės uždarosios akcinės bendrovės akcininkui, siekiant privalomo bendrovės akcijų išpirkimo.

Trečioji priemonė, mažinanti mažumos akcininko investicijos išaldymo grėsmę, yra teisė reikalauti minimalių dividendų, jei bendrovė veikia pelningai. Šios teisės suteikimas įstatymu yra išimtis, aptinkama tik Švedijos bendrovių įstatyme, bei siūloma EMCA projekto autorių kaip modernus bendrovių teisės instrumentas. Tiek Švedijos bendrovių įstatyme, tiek EMCA projekte siūloma suteikti tokią teisę 1/10 akcinio kapitalo turinčiam akcininkui. Nors tiesiogiai ir neįtvirtinta įstatyme, išimtiniais atvejais teisminis dividendų paskyrimas kaip gynimo būdas taikomas JAV ir Nyderlanduose, kai, nustačius daugumos akcininko piktnaudžiavimą „išaldant“ dividendų mokėjimą, teismas priima sprendimą tuos dividendus išmokėti.

Švedijos bendrovių įstatymo ir EMCA siūlomas modelis, numatantis teisę akcininkui reikalauti minimalių dividendų uždaro tipo bendrovių akcininkams, remiasi kitu koncepciniu modeliu, nei siūlo ekonomistai, nes teisė reikalauti minimalių dividendų kyla neatsižvelgiant į tai, ar reinvestavimas būtų potencialiai naudingesnė alternatyva, nei mokėti dividendus, ir yra grindžiama akcininko teise gauti minimalius dividendus

visais atvejais, kai tik įmonė veikia pelningai. Manytina, toks reguliavimas, nors iš dalies sprendžia mažumos akcininko investicijos problemą, ignoruoja ekonominį įmonės augimo interesą, todėl nesiūlytinas kaip bendra taisyklė uždaro tipo bendrovių akcininkams, tuo atveju, jei Lietuvoje bus atsisakyta CK 2.116 straipsnio 1 dalies 1 punkte įtvirtinto 30 procentų akcijų nuosavybės reikalavimo, siekiant privalomo bendrovės akcijų išpirkimo. Jei mažumos akcininkas galės palikti bendrovę, kai dėl daugumos akcininko veiksmų jis ilgą laiką negauna iš investicijos į bendrovę to, ko pagrįstai tikėjosi išgydamas akcijų, būtų netikslinga reguliuojant įtvirtinti imperatyvą, ribojantį bendrovės teisę daryti verslo sprendimus. Tokia išvada darytina ir todėl, kad juridinio asmens veiklos tyrimo institutas jau dabar leidžia teismui koreguoti kritinius atvejus, kai daugumos akcininkas nuolat priima sprendimus reinvestuoti. Tačiau jei reikalavimas dėl 30 procentų akcijų nuosavybės privalomo bendrovės akcijų išpirkimo atveju Lietuvoje reguliuojant liks galioti, būtina suteikti akcininkams teisę reikalauti minimalių dividendų, taip nors iš dalies sprendžiant investicijos išaldymo problemą.

Apibendrinant reikia pasakyti, kad tik teisės į informaciją apie bendrovės veiklą ir teisės atgauti savo investiciją privalomai išperkant akcijas suteikimas visiems akcininkams iš esmės pagerintų smulkiųjų akcininkų teisių apsaugą Lietuvoje. Be šių teisių įtvirtinimo, tik numačius 1/10 akcijų savininko teisę į minimalius dividendus, smulčiausių akcininkų teisės liktų be realaus gynimo būdo investiciją išaldžius. Lietuvoje mažumos akcininkas, turintis mažiau kaip 30 procentų bendrovės akcijų, negali išeiti iš bendrovės, todėl net ir perkėlus į ABĮ nuostatą, kad minimalių dividendų gali reikalauti bent 10 procentų akcijų turintis akcininkas, bus pagerintos tik akcininkų, turinčių nuo 29 iki 10 procentų akcijų, teisės, bet iki 10 procentų akcijų turintys akcininkai taip ir liks be gynimo būdo, nes jo turimo akcijų skaičiaus nepakanka inicijuoti juridinio asmens veiklos tyrimą. EMCA projekte ir Švedijos bendrovių įstatyme (22 skyriaus 1 straipsnis) siūlomas dalinis problemos sprendimas, numatoma mažiau kaip dešimt procentų uždaro tipo bendrovės akcijų savininko teisė reikalauti akcijų išpirkimo vien tam tikro akcijų skaičiaus pagrindu, nesant piktnaudžiavimo – akcininkas, turintis daugiau nei devynis dešimtadalius akcijų, privalo supirkti mažumos akcininkų akcijas (ir, atvirkščiai, – daugumos akcininkas turi teisę reikalauti, kad mažumos akcininkas parduotų savo akcijas.) Nors tai ir labai svarbi mažumos teisė, tačiau ji nespėdžia investicijos išaldymo problemos iš esmės, nes daugumos akcininkai dažnai veikia pagal neformalų susitarimą, nepasiekdami 90 procentų daugumos. Todėl, reikia manyti, kad tik imperatyvi akcininko teisė investiciją išaldžius palikti bendrovę leidžia spręsti investicijos išaldymo problemą iš esmės.

5 skyrius. Apibendrinimas

5.1. Bendrovių teisinio reglamentavimo gairės ir kryptys

1. Lietuvos įstatymų leidėjui rekomenduojama nuspręsti (tai gali būti padaryta ir netiesiogiai), koks yra teorinis bendrovių teisinio reguliavimo pagrindas: akcininkų pirmenybės, interesų turėtojų ar racionalioji akcininkų interesų teorija. Kai nėra tvirto teorinio pagrindo, negalima nustatyti aiškios bendrovių teisės raidos krypties, tendencijų ir aiškių tikslų, o teisės aktų pakeitimai ir siūlomos naujovės dažnai neturi vienijančio pagrindo, teismams daug sudėtingiau interpretuoti ir aiškinti bendrovių teisę reglamentuojančių teisės aktų nuostatas. Nuoseklus bendrovių teisės vystymas prisidėtų prie teisinio tikrumo ir stabilumo principų, o kartu užtikrintų teisinės valstybės principo įgyvendinimą. Šiame kontekste rekomenduotina:
 - 1.1. tiek priimant naujus teisės aktus, tiek formuojant teismų praktiką vadovautis racionaliąja akcininkų teorija;
 - 1.2. pakoreguoti ABĮ nuostatas, kad vadovai turi pareigą veikti bendrovės naudai (nuostata, kad turi būti veikiami ir akcininkų naudai, laikytina pertekline);
 - 1.3. bendrovės interesas turėtų būti suprantamas kaip ilgalaikiai akcininkų (kaip grupės, neišskiriant atskirų akcininkų) interesai, kurie trumpuoju periodu gali būti priešpriešinami kitų suinteresuotų asmenų, pavyzdžiui, akcininkų, darbuotojų, klientų, tiekėjų, vietos bendruomenės ar aplinkos, interesams;
 - 1.4. nerekomenduojama valdymo organų nariams nustatyti pareigos veikti geriausiaisiais visų suinteresuotų asmenų interesais, juos derinti, nes tai sukurtų labai didelį neapibrėžtumą ir galimybę piktnaudžiauti einamomis pareigomis. Tačiau svarstyтина galimybė valdymo organo nariams nustatyti reikalavimą įvertinti kitų suinteresuotų subjektų interesus bendrovės interesų kontekste.

2. Teisės normos, reguliuojančios uždarąsias bendroves ir iš dalies atvirąsias bendroves, jeigu jos nėra įtrauktos į vertybinių popierių biržų sąrašus ir nesusijusios su kapitalo rinkomis, pagal savo prigimtį turėtų būti traktuojamos kaip dispozityvios. Įstatymų leidėjas neturėtų bendrovių teisės reguliuoti pagal principą „nukrypti nuo teisės normų negalima, išskyrus aiškiai įstatyme nurodytus atvejus“, nes tai labiau viešajai teisei tinkamas teisinio reguliavimo metodas. Bendrovių teisė yra svarbi civilinės teisės dalis, todėl pagrindinis šiuos civilinius teisinius santykius reguliuojantis teisės metodas turėtų būti dispozityvus (įgalinantis). Dėl šios priežasties rekomenduotina:
 - 2.1. Nustatyti daugiau dispozityvių nuostatų, kurios sudarytų galimybę akcininkams patiems nuspręsti dėl bendrovės valdymo struktūros ir tarpusavio santykių suregulavimo;

- 2.2. Imperatyvias nuostatas naudoti tik išimtiniais atvejais, kai mokslinių tyrimų ar studijų nustatyta, jog dispozityvus teisinis reguliavimas neužtikrins tam tikrų interesų turėtojų, pavyzdžiui, smulkiųjų akcininkų ar kreditorių, interesų apsaugos;
 - 2.3. Uždarosioms akcinėms bendrovėms (UAB) automatiškai netaikyti atvirosioms bendrovėms (AB) taikomų nuostatų, ypač jeigu tokie reikalavimai kyla iš ES teisės. Daugelis analizuotų valstybių sušvelnino uždarujų bendrovių reglamentavimą, todėl, Lietuvos įstatymų leidėjui nusprendus padaryti tą patį, tikėtina, kad sustiprėtų Lietuvos konkurencingumas pritraukiant naujų investicijų ir užsienio kapitalo;
 - 2.4. Vengti kazuistinio reglamentavimo, kai bandoma kiekvieną naują situaciją aprašyti keičiant galiojančius teisės aktus – šiam tikslui pasiekti užtektų nustatyti pagrindinius standartus ir atsakingus už tokių standartų pažeidimą asmenis;
 - 2.5. Dispozityvų (įgalinančių) teisinio reguliavimo modelį siūloma įgyvendinti pasinaudojant šiomis teisinėmis priemonėmis:
 - 2.5.1. teisinėmis nuostatomis pagal nutylėjimą. Teisės aktuose turėtų būti nustatytas labiausiai interesus derinantis teisinio reguliavimo modelis, kuris būtų taikomas visais atvejais, išskyrus, jeigu bendrovės steigimo dokumentuose būtų nustatyta kitaip;
 - 2.5.2. pavyzdiniais steigimo dokumentais. Šie dokumentai turėtų sudaryti galimybių kuo mažesnėmis sąnaudomis steigti bendroves vadovaujantis nuostatomis pagal nutylėjimą. Jeigu bendrovės steigiamos ne pagal pavyzdinius steigimo dokumentus, tai nuo bendroves reglamentuojančių teisės normų turėtų būti leidžiama nukrypti steigimo dokumentuose, išskyrus aiškiai nurodytas imperatyvias nuostatas;
 - 2.5.3. teisiniais standartais ir pageidautino elgesio modelio principais. Dažnai neįmanoma tam tikros srities sureguliuoti labai detalai dėl plačios įvairovės skirtingų galimų situacijų, todėl įstatymų leidėjui nebūtina siekti aprašyti visų galimų elgesio variantų, nes teisę taikantiems subjektams gali susidaryti įspūdis, kad kiti įstatymų leidėjo nenurodyti elgesio variantai yra negalimi arba neleistini;
 - 2.5.4. paprastesniu ir lengvai suprantamu tekstu bei įstatymo sandara. Bendrovių teisę reglamentuojantys teisės aktai turėtų būti kuo paprastesni vartotojui juos naudoti ir suprasti netgi, jeigu tai reikštų tam tikrų nuostatų dalinį pakartojimą UAB ir AB reglamentuoti.
3. Atsižvelgiant į Lietuvoje vyraujančią koncentruotą bendrovių nuosavybę, Europos Sąjungoje įtvirtintą kapitalo režimą ir nagrinėtose jurisdikcijose įgyvendintas bendrovių teisės modernizavimo reformas, manytina, kad Lietuvos Respublikos įstaty-

mų leidėjas neturėtų koncentruotis į naujas ir skirtingas juridinių asmenų formas, tačiau turėtų stiprinti pačią populiariausią formą – bendrovę. Bendrovės formos patrauklumas ir lankstumas gali būti didinamas įvairiais būdais, tačiau studijos autoriai mano, kad daugiausiai pozityvių rezultatų būtų pasiekta:

- 3.1. atsisakius privalomo minimalaus kapitalo reikalavimo UAB, sudarant steigėjams galimybę pasirinkti, kokio dydžio įstatinis kapitalas turėtų būti konkrečioje bendrovėje;
- 3.2. aiškiai suregulius skirtingų klasių akcijas ir atitinkamų akcijų savininkams suteikiamas teises;
- 3.3. iš esmės suregulius bendrovės valdymo formų pasirinkimą. Šiuo metu yra labai platus skirtingų valdymo struktūrų pasirinkimas: 1) supaprastintos, kai yra tik visuotinis akcininkų susirinkimas ir vienasmenis valdymo organas; 2) modifikuotos vienpakopės, kai valdyba atlieka įstatuose numatytas priežiūros funkcijas; 3) tarpinės tarp supaprastintos ir modifikuotos vienpakopės, kai įstatata nenumato valdybai priežiūros funkcijų; 4) modifikuota dvipakopė valdymo struktūra, kai yra tiek stebėtojų taryba, tiek ir valdyba; 5) neklasifikuojama struktūra, kai bendrovė sudaroma stebėtojų taryba, bet nėra valdybos. Dauguma ABĮ nuostatų yra skirta ir taikoma visoms valdymo struktūros formoms, tačiau per daug kazuistinis ir detalus reglamentavimas sukuria per daug neatitinkčių pasirinkus vieną ar kitą bendrovės valdymo struktūrą. Rekomenduotina įstatymų leidėjui iš esmės peržiūrėti bendrovių valdymo struktūros reglamentavimą, o įstatyme numatyti tik esmines kiekvieno organo funkcijas;
- 3.4. sujungus vadovo ir valdybos institutus į vieną bendrovės valdymo organą. Atlikta analizė parodė, kad atskiras vienasmenis valdymo organas daugelyje analizuotų jurisdikcijų bendrovių teisėje yra nenumatytas, o valdymo organas pagal steigimo dokumentus gali būti sudarytas iš vieno ar daugiau asmenų. Tokia teisinė pozicija, autorių nuomone, yra daug aiškesnė ir priimtinesnė taikant teisę, ypač atsižvelgiant į faktą, kad vienasmenis valdymo organas yra labai specifinis Lietuvos bendrovių teisės bruožas, kuris galimai sudaro tam tikrų papildomų išlaidų užsienio kapitalo bendrovėms;
- 3.5. pagal pasaulyje vyraujančias naujausias tendencijas bendrovių teisės srityje taip pat rekomenduojama ilgalaikėje perspektyvoje apsvarstyti galimybę atskirti UAB kapitalą nuo akcijų nominaliosios vertės (akcijos be nominaliosios vertės) ir panaikinti akcijų nominaliosios vertės sąvoką, kaip ji suprantama pagal dabartinę teisinį reglamentavimą. Trumpuoju laikotarpiu rekomenduojama bendrovėms leisti pasirinkti klasikinį kapitalo modelį ar akcijų be nominaliosios vertės modelį.

4. Kadangi Lietuvos Respublikoje bendrovių nuosavybės struktūra yra koncentruota, turėtų būti preziumuojama, kad yra nuolatinis kontroliuojančio ir smulkiųjų akcininkų interesų konfliktas. Įstatymų leidėjui siūlytina pasinaudoti dviem teisinio reguliavimo būdais:
 - 4.1. įgalinti smulkiuosius akcininkus ginti savo pažeistas teises. Atsižvelgiant į dispozityvų bendrovių teisės reglamentavimo metodą, tai turėtų būti prioriteti-
nis reguliavimo būdas, pavyzdžiui, suteikiant smulkiesiems akcininkams teisę esant nustatytoms sąlygoms reikalauti dividendų mokėjimo, palengvinti teisių kreiptis į teismą dėl netinkamo bendrovės valdymo įgyvendinimą;
 - 4.2. riboti kontroliuojančių akcininkų teises, tačiau tai turėtų būti daroma tik tada, kai tokių pačių rezultatų negalima pasiekti įgalinant smulkiuosius akcininkus; siekiant apsaugoti smulkiuosius akcininkus nuo galimų kontroliuojančių akcininkų piktnaudžiavimo atvejų siūlytina suformuluoti kontroliuojančio akcininko naudojimosi savo teisėmis vertinimo standartą, sudarytą iš dviejų vertinimo aspektų: pirma, kontroliuojančio akcininko elgesys turėtų būti vertinamas pagal sąžiningumo principą (procedūrinis ir materialus požiūris) ir, antra, kontroliuojančio akcininko veiksmų tikslingumas turėtų būti vertinamas pagal bendrovės interesų objektyvųjį standartą.

IV DALIS

MAŽOSIOS
BENDRIJOS

1 skyrius. Bendrosios pastabos

Lyginant su kitomis privačių juridinių asmenų teisinėmis formomis, kurios yra šio projekto tyrimo objektas, mažoji bendrija yra pakankamai nauja privataus juridinio asmens teisinė forma. Ši įmonės teisinė forma buvo įtvirtinta Mažųjų bendrijų įstatymu, įsigaliojusiu 2012 m. rugsėjo 1 dieną¹⁰³³.

Koncepciniu požiūriu mažoji bendrija yra hibridinė uždarojo verslo organizavimo forma, kuri išorinėmis savybėmis artima kapitalizuotai įmonei – bendrovei, o pagal vidinius santykius – asmeninio pobūdžio įmonei – partnerystei¹⁰³⁴. Mažoji bendrija – tai ribotos civilinės atsakomybės privatusis juridinis asmuo (MBĮ 2 str. 1 d.). Nors mažosios bendrijos nariai naudojami ribotos atsakomybės apsauga, šiai įmonei nėra taikomi minimalaus įstatinio kapitalo suformavimo ir palaikymo reikalavimai, o jos vidinėje organizacinėje struktūroje vyrauja sutarčių laisvės ir „pasirink savo partnerį“ principai, sudaromos galimybės savanoriškai susigrąžinti dalyvio investicijas. Mažoji bendrija, kaip privataus juridinio asmens teisinė forma, pirmiausia skirta smulkiąjam verslui, paremtam asmeninėmis savybėmis grįstu bendradarbiavimu (lot. *intuitu personae*)¹⁰³⁵. Kita vertus, kadangi mažosios bendrijos steigėjai (nariai) turi teisę rinktis decentralizuotą ar centralizuotą įmonės valdymą bei spręsti dėl darbuotojų įdarbinimo, pagal vidinę organizacinę struktūrą mažoji bendrija gali būti artima ir uždarajai akcinei bendrovei, t. y. tomis situacijomis, kai pasirenkama valdymo struktūra, kuriai būdingas nuosavybės ir valdymo atskirumas, pasitelkiami tretieji asmenys – darbuotojai įmonės veiklai plėtoti. Mažosios bendrijos teisinės formos ypatumas yra ir tas, kad ši įmonė gali būti vienanarė.

Inicijuojant mažosios bendrijos teisinę formą, jos poreikis buvo grindžiamas esamų nacionalinių privačių juridinių asmenų teisinių formų trūkumais, kartu pažymint, kad verslo organizavimo formų įvairovė leidžia geriau užtikrinti investuotojų interesus, prisitaikyti prie smulkiojo ir vidutinio verslo lūkesčių, skatina inovacijas¹⁰³⁶. Įtvirtinant mažosios bendrijos teisinę formą, tikėtasi, kad šis naujos teisinės formos juridinis asmuo užpildys nišą tarp individualios įmonės ir uždarosios akcinės bendrovės¹⁰³⁷.

¹⁰³³ 2012 m. birželio 29 d. Lietuvos Respublikos mažųjų bendrijų įstatymas. *Valstybės žinios*, 2012, nr. 83-4333, i. k. 1121010ISTA0XI-2159 (su pakeitimais ir papildymais).

¹⁰³⁴ Daugiau apie hibridinio pobūdžio įmones žr. MIKALONIENĖ, L. *Asmeninio komercinio bendradarbiavimo pagrindinės teisinės formos*: daktaro disertacija. Socialiniai mokslai, teisė (01S). Vilnius: Vilniaus universitetas, 2011, p. 125–143.

¹⁰³⁵ Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2011 m. rugpjūčio 31 d. nutarimas Nr. 1042 „Dėl Numatomo mažųjų bendrijų teisinio reguliavimo koncepcijos patvirtinimo“. *Valstybės žinios*, 2011, nr. 111-5226 (su pakeitimais ir papildymais) (toliau – Koncepcija); 7, 12 punktai.

¹⁰³⁶ Koncepcijos 1, 6, 7 punktai.

¹⁰³⁷ Koncepcijos 7 punktas.

2017 m. pradžioje visos mažosios bendrijos buvos mažos ar vidutinio dydžio įmonės¹⁰³⁸. Vertinant sritis, kuriose 2017 m. pradžioje¹⁰³⁹ veikė mažosios bendrijos, reikia pažymėti, kad daugiau kaip 27 proc. mažųjų bendrijų veikė didmeninės ir mažmeninės prekybos, variklinių transporto priemonių ir motociklų remonto srityje, 18 proc. užsiėmė profesine, moksline ir technine veikla, 9 proc. statybine veikla ir beveik 8 proc. apdirbamąja gamyba (Priedas Nr. 4)¹⁰⁴⁰.

Tačiau statistiniai duomenys rodo, kad mažosios bendrijos teisine forma kol kas naudojamosi nepakankamai efektyviai. 2017 m. pradžios duomenimis, Lietuvoje veikiančios mažosios bendrijos sudarė apie 4 proc. visų veikiančių ūkio subjektų ir įvairių teisinių formų įmonių ir apie 4 proc. visų veikiančių mažų ir vidutinių įmonių teisinių formų¹⁰⁴¹. 2017 m. pradžios duomenimis, Lietuvoje buvo per 83 tūkst. veikiančių įmonių, iš kurių daugiau kaip 3,3 tūkst. buvo mažosios bendrijos (Priedai Nr. 1 ir Nr. 5)¹⁰⁴².

Pažymėtina ir tai, kad 2012 m. įtvirtinus mažąją bendriją, šio privataus juridinio asmens skaičiaus augimas iki 2015 m. (imtinai) buvo itin spartus (Priedas Nr. 3). Tačiau 2014 m. įregistruotų mažųjų bendrijų skaičius, palyginti su prieš tai buvusiais metais, pradėjo mažėti. Tiesa, 2016 m. įregistruotų mažųjų bendrijų skaičius vėl padidėjo (Priedas Nr. 3). Nors 2016 m. mažųjų bendrijų buvo įregistruota kur kas daugiau nei išregistruota, vis dėlto 2017 m. pradžioje veikiančių mažųjų bendrijų skaičius, palyginti su 2016 m. pradžia, išaugo šiek tiek (Priedas Nr. 2).

Tikėtina, kad šioje studijoje teikiami siūlymai patobulinti mažosios bendrijos teisinę formą prisidės prie intensyvesnio šio privataus juridinio asmens panaudojimo.

¹⁰³⁸ LIETUVOS STATISTIKOS DEPARTAMENTAS. Oficialios statistikos portalas. Verslas. Veikiantys ūkio subjektai. Veikiančių ūkio subjektų skaičius pagal ūkio subjekto teisinę formą ir darbuotojų skaičiaus grupes metų pradžioje [interaktyvus. Žiūrėta 2017-03-15] <<http://osp.stat.gov.lt/>>; LIETUVOS STATISTIKOS DEPARTAMENTAS. Oficialios statistikos portalas. Verslas. Veikiantys ūkio subjektai. Veikiančių mažų ir vidutinių įmonių skaičius pagal ekonominės veiklos rūšis (EVRK 2 red. sekcijų lygiu), teisines formas apskrityse metų pradžioje [interaktyvus. Žiūrėta 2017-03-15]. Prieiga per internetą: <http://osp.stat.gov.lt/>.

¹⁰³⁹ Ibidem.

¹⁰⁴⁰ LIETUVOS STATISTIKOS DEPARTAMENTAS. Oficialios statistikos portalas. Verslas. Veikiantys ūkio subjektai. Veikiančių ūkio subjektų skaičius pagal ūkio subjekto teisinę formą ir darbuotojų skaičiaus grupes metų pradžioje [interaktyvus. Žiūrėta 2017-03-15]. Prieiga per internetą: <<http://osp.stat.gov.lt/>>; LIETUVOS STATISTIKOS DEPARTAMENTAS. Oficialios statistikos portalas. Verslas. Veikiantys ūkio subjektai. Veikiančių mažų ir vidutinių įmonių skaičius pagal ekonominės veiklos rūšis (EVRK 2 red. sekcijų lygiu), teisines formas apskrityse metų pradžioje [interaktyvus. Žiūrėta 2017-03-15]. Prieiga per internetą: <<http://osp.stat.gov.lt/>>; E. biblioteka. [interaktyvus. Žiūrėta 2017-04-14]. Prieiga per internetą: <http://osp.stat.gov.lt/services-portlet/pub-edition-file?id=3468>.

¹⁰⁴¹ LIETUVOS STATISTIKOS DEPARTAMENTAS. Oficialios statistikos portalas. Verslas. Veikiantys ūkio subjektai. Veikiančių ūkio subjektų skaičius pagal ūkio subjekto teisinę formą ir darbuotojų skaičiaus grupes metų pradžioje [interaktyvus. Žiūrėta 2017-03-15] <<http://osp.stat.gov.lt/>>; LIETUVOS STATISTIKOS DEPARTAMENTAS. Oficialios statistikos portalas. Verslas. Veikiantys ūkio subjektai. Veikiančių mažų ir vidutinių įmonių skaičius pagal ekonominės veiklos rūšis (EVRK 2 red. sekcijų lygiu), teisines formas apskrityse metų pradžioje [interaktyvus. Žiūrėta 2017-03-15] <<http://osp.stat.gov.lt/>>; 2017 m. pradžios duomenimis, Lietuvoje buvo 82 885 veikiančios mažos ir vidutinės įmonės, iš kurių 3 356 buvo mažosios bendrijos.

¹⁰⁴² Ibidem.

2 skyrius. Mažosios bendrijos funkciniai analogai lyginamosios teisėtyros kontekste

Hibridinės prigimties uždaro tipo ribotos atsakomybės įmonė – tai tarsi partnerystė, kurios visi dalyviai naudojami ribotos atsakomybės apsauga¹⁰⁴³. Atsižvelgiant į šios įmonės teisinės formos specifinį – mišrų – pobūdį, svarbu tinkamai identifikuoti funkcinis analogus lyginamosios teisėtyros kontekste.

Mažosios bendrijos teisinė forma buvo modeliuojama, remiantis kitų valstybių patirtimi, tam tikrais aspektais, be kita ko, Vokietijos GmbH ir UG, Prancūzijos SARL ir SAS, Nyderlandų BV, JAV LLC, Anglijos LLP¹⁰⁴⁴. Todėl, siekiant nustatyti artimiausius funkcinis analogus, kurie šioje studijoje būtų lyginami su mažąja bendrija, pirmiausia tikslinga tiriamose jurisdikcijose aptarti bendrąsias pastarųjų metų tendencijas modernizuoti mažų ir vidutinių įmonių teisę, kiek tai susiję su verslo organizavimo formų profiliavimu.

Šiuo tikslu sąlygiškai būtų galima išskirti tris valstybių grupes:

- pirmai grupei priskirtinos valstybės, kurios kokybiškai tobulina tradicinės – kapitalizuotos uždaro tipo ribotos atsakomybės įmonės – bendrovės teisinę formą, naujų uždaro tipo ribotos atsakomybės verslo organizavimo formų nekuria;
- antrai grupei priskirtinos valstybės, kuriose buvo nuspręsta verslo organizavimo formų pasirinkimą išplėsti profiliuojant kapitalizuotas ribotos atsakomybės įmones;
- trečiai grupei priskirtinos valstybės, kurios šalia esamų tradicinių įmonių teisinių formų sukūrė mišraus pobūdžio naujadarus – savarankiškas verslo organizavimo formas.

Tarp tiriamų jurisdikcijų pirmos grupės valstybių pavyzdžiai yra Nyderlandai ir Švedija.

Nyderlanduose laikomasi pozicijos, kad BV (Besloten Vennootschap) teisinės formos reguliavimas turi būti toks, kad BV būtų galima panaudoti ypač plačiai (pavyzdžiui, kaip vienanarės įmonės arba įmonių grupės, BV turi būti tinkama sofistikuotam akcininkų bendradarbiavimui, taip pat šeimos verslui)¹⁰⁴⁵. 2012 m. modernizavus olandiš-

¹⁰⁴³ Pavyzdžiui, dėl ribotos atsakomybės įmonės JAV žr. ALBERTY, S. C. *Advising Small Businesses* (July 2016 Update) [interaktyvus. Žiūrėta 2016-08-13] <<https://1.next.westlaw.com/>>; I dalis, 7:1 str.

¹⁰⁴⁴ Koncepcija, 10 punktas.

¹⁰⁴⁵ De KLUIVER, H. J. *Towards A New Private Company Law. History of and Perspectives on the 2012 Fundamental Overhaul of Dutch Company Law and a European Perspective on the Proposals for a European Private Company (SPE and SUP)*. In GONZÁLEZ, A. J. V.; TEICHMANN, C., AHERN, D., ed. *Private company law reform in Europe: the race for flexibility*. Cizur Menor: Aranzadi, etc., 2015, p. 412.

kąją BV, ši juridinio asmens teisinė forma tapo gerokai lankstesnė, palyginti su akcine bendrove (Naamloze Vennootschap, NV), kurios supaprastintu modeliu ji buvo laikoma. Pavyzdžiui, reikšmingai liberalizuota BV įstatinio kapitalo koncepcija, įskaitant ir tai, kad buvo panaikintas minimalaus įstatinio kapitalo dydžio reikalavimas, sudarytos galimybės išleisti naujų akcijų rūšių, atsisakyta nuostatų, imperatyviai ribojančių antrinių akcijų perleidimą, pripažįstama galimybė numatyti tam tikrus akcininko įsipareigojimus bendrovės steigimo dokumentuose, akcininkams suteikiama galimybė pasirinkti monistinę ir dualistinę bendrovės valdymo struktūrą, aiškiau reglamentuojama visuotinio akcininkų susirinkimo teisė duoti privalomus nurodymus vadovui¹⁰⁴⁶. Panašiai kaip ir Lietuvoje lyginant uždarnosios akcinės bendrovės ir akcinės bendrovės teises formas, iki BV reformavimo esminiai BV ir NV skirtumai buvo mažesnis minimalaus įstatinio kapitalo dydis ir privalomai uždaras BV pobūdis¹⁰⁴⁷. BV funkciniais analogais laikomos vokiečių GmbH ir prancūzų SARL¹⁰⁴⁸.

Švedijoje taip pat yra vienos rūšies uždaro tipo ribotos atsakomybės juridinis asmuo – Privat Aktiebolag (AB) – kapitalizuota įmonė¹⁰⁴⁹. Pagrindiniai uždaro tipo bendrovės (AB) ir atviro tipo bendrovės (Publikt Aktiebolag) skirtumai yra privalomo minimalaus įstatinio kapitalo dydis, kuris atitinkamai lygus 50,000 SEK uždaro tipo akcinėje bendrovėje ir 500,000 SEK akcinėje bendrovėje, ir akcinės bendrovės bei jos akcininkų teisė viešai prekiauti įmonės išleistomis akcijomis ir finansinėmis priemonėmis¹⁰⁵⁰. Nepaisant Švedijos įstatymų leidėjo pakankamai griežtai taikomos įstatinio kapitalo koncepcijos uždaro tipo bendrovės atžvilgiu, palaikydami vidaus santykius akcininkai turi nemažai veikimo laisvės. Pavyzdžiui, steigimo dokumentuose gali būti numatytos skirtingos akcijų klasės bei įstatyme įtvirtintos laisvo akcijų perleidimo antrinėje rinkoje išimty,

¹⁰⁴⁶ Van VLIET, L. New Developments in Dutch Company Law: The Flexible Close Corporation, 7 *J. Civ. L. Stud.*, no. 1 (2014) [interaktyvus. Žiūrėta 2016-06-23] <<http://digitalcommons.law.lsu.edu/cgi/viewcontent.cgi?article=1129&context=jcls>>; p. 272, 276–282; VERKERK, B. Modernizing of Dutch Company Law: Reform of the Law Applicable to the BV and a New Legal Framework for the One-Tier Board within NVs and BVs, 7 *Eur. Company L.*, no. 3, 2010, p. 113–119; De KLUIVER, H. J. Towards A New Private Company Law. History of and Perspectives on the 2012 Fundamental Overhaul of Dutch Company Law and a European Perspective on the Proposals for a European Private Company (SPE and SUP). In GONZÁLEZ, A. J. V.; TEICHMANN, C., AHERN, D., ed. *Private company law reform in Europe: the race for flexibility*. Cizur Menor: Aranzadi, etc., 2015, p. 406–432.

¹⁰⁴⁷ RAMMELOO, S. F. G. The law of close corporations. In VLIET, L. P. W. van, ed. *Netherlands reports to the Nineteenth International Congress of Comparative Law*. International Congress on Comparative Law <19., 2014, Wien>. Cambridge [u.a.]: Intersentia, 2015, p. 139.

¹⁰⁴⁸ HUIZINK, J. B. Legal Persons. In CHORUS, J. M. J.; HONDIUS, E. H.; VOERMANS, W., ed. *Introduction to Dutch law*. Fifth ed. Alphen aan den Rijn: Wolters Kluwer, 2016, p. 109.

¹⁰⁴⁹ GIERTZ, M.; HEMSTRÖM, C. (†). *Corporations and partnerships in Sweden*. Second edition. Alphen aan den Rijn: Wolters Kluwer Law & Business, 2015, p. 19–20.

¹⁰⁵⁰ Ibidem, p. 27.

visuotinis akcininkų susirinkimas turi teisę duoti privalomus nurodymus vadovui, palyginti su atviro tipo bendrove, uždaro tipo bendrovės akcininkai turi teisę įtvirtinti supaprastintą įmonės valdymą¹⁰⁵¹.

Antros grupės valstybėse buvo nuspręsta verslo organizavimo formų pasirinkimą išplėsti profiliuojant kapitalizuotas ribotos atsakomybės įmones, jas kuriant pagal tradicines, jau esamas įmonių teises formas. Tačiau šios grupės valstybės pasirinko skirtingas teisėkūros kryptis. Vienose valstybėse buvo nuspręsta įtvirtinti naują kapitalizuotos įmonės teisinę formą, kitose – jau esamos uždaro tipo ribotos atsakomybės įmonės porūšį.

Pavyzdžiui, Prancūzijoje šalia kapitalizuotos uždaro tipo ribotos atsakomybės įmonės SARL (*société à responsabilité limitée*) buvo sukurta dar viena kapitalizuotos ribotos atsakomybės įmonės teisinė forma – SAS (*société par actions simplifiée*). SAS buvo įtvirtinta 1994 m., įvertinus olandiškosios BV konkurenciją¹⁰⁵², turint tikslą paskatinti bendras įmones steigti ne Nyderlanduose, bet Prancūzijoje¹⁰⁵³. Iš pradžių SAS buvo sumodeliuota bendradarbiauti įmonėms, valdančioms stambų kapitalą, tačiau vėliau šio juridinio asmens teisinės formos prieinamumas buvo padidintas ir kitiems subjektams¹⁰⁵⁴. SAS pirmiausia skirta keliems asmenims bendradarbiauti – bendriems projektams plėtoti¹⁰⁵⁵. Tačiau SAS taip pat pripažįstama kaip tinkama naudoti įmonių grupėse, kai įmonė valdoma vienintelio akcininko, pagal poreikį pritaikant ją konkrečiai investicinei struktūrai¹⁰⁵⁶.

SAS pripažįstama supaprastintu akcinės bendrovės (*Société anonyme, SA*) modeliu¹⁰⁵⁷. Jeigu kitaip nenumatyta Prancūzijos KK ir tai suderinama su SAS teisine pri-

¹⁰⁵¹ GIERTZ, M.; HEMSTRÖM, C. (†). *Corporations and partnerships in Sweden*. Second edition. Alphen aan den Rijn: Wolters Kluwer Law & Business, 2015, p. 56–59, 79, 84, 105–106.

¹⁰⁵² MCCAHERY, J. A.; VERMEULEN, E. P. The Evolution of Closely Held Business Forms in Europe. In MCCAHERY, J. A.; RAAIJMAKERS, T.; VERMEULEN, E. P., ed. *The Governance of Close Corporations and Partnerships: US and European Perspectives*. 1st ed. Oxford, etc.: Oxford University Press, 2004, p. 202.

¹⁰⁵³ GALLOIS-COCHET, D.; CAFFIN-MOI, M. Key Trends in French Company Law Reforms over the Last Decade. In DORALT, W.; DESHAYES, O., ed. *Reforming the law of obligations and company law: studies in French and German law = Réformer le droit des obligations et le droit des sociétés*. Paris: Soc. de Législation Comparée, 2013, Collection Trans Europe Experts, vol. 8, p. 92.

¹⁰⁵⁴ GALLOIS-COCHET, D.; CAFFIN-MOI, M. Key Trends in French Company Law Reforms over the Last Decade. In DORALT, W.; DESHAYES, O., ed. *Reforming the law of obligations and company law: studies in French and German law = Réformer le droit des obligations et le droit des sociétés*. Collection Trans Europe Experts, vol. 8, Paris: Soc. de Législation Comparée, 2013, p. 92.

¹⁰⁵⁵ SEGAIN, H. Chapter on French Company Law. In GONZÁLEZ, A. J. V.; TEICHMANN, C.; AHERN, D., ed. *Private company law reform in Europe: the race for flexibility*. Cizur Menor: Aranzadi, etc., 2015, p. 200.

¹⁰⁵⁶ MARIANI, N.; NERET, L. France. In JAUSÁS, A., gen. ed. *Company formation: a practical global guide*. 3rd ed. London: Globe Law and Business, vol. 1, 2014, p. 307.

¹⁰⁵⁷ COTIGA, A. Company Mobility and Regulatory Competition in the European Union and under French Company Law. In DORALT, W.; DESHAYES, O., ed. *Reforming the law of obligations and company law: studies*

gimtimi, SAS taikomos nuostatos, reglamentuojančios akcinės bendrovės teisinę formą, įskaitant ir kapitalo suformavimo ir palaikymo, skirtingų akcijų klasių, dalyvių turtinių teisių, obligacijų išleidimo taisykles¹⁰⁵⁸. Paminėtina, kad, pavyzdžiui, kitaip nei akcinėse bendrovėse, įstatyme nėra nustatyto SAS privalomo minimalaus įstatinio kapitalo dydžio, todėl dėl minimalaus įstatinio kapitalo dydžio sprendžia steigėjai (akcininkai)¹⁰⁵⁹. SAS turi teisę išleisti akcijas, kurios apmokamos paslaugomis, apribojant jų perleidimą¹⁰⁶⁰. SAS draudžiama viešai išleisti finansines priemones ir viešai prekiauti akcijomis¹⁰⁶¹, išskyrus tam tikras išimtis (pavyzdžiui, SAS finansiniais vertybiniais popieriais – ne akcijomis gali būti prekiaujama reguliuojamoje rinkoje)¹⁰⁶².

SAS pasižymi liberaliu ir dispozityviu, bet ypač lakonišku įmonės valdymo ir funkcionavimo teisiniu reguliavimu¹⁰⁶³. Atitinkamai SAS steigimo dokumentuose turi būti aptarta įmonės organų struktūra, atskirų organų kompetencija ir jos pasidalijimas, išskyrus tam tikras įstatyme numatytas išimtis, taip pat turi būti aptarti procedūriniai aspektai sprendimams visuotiniame akcininkų susirinkime priimti (pavyzdžiui, dalyvavimo kvorumas, balsų daugumos taisyklė, balsavimo būdas)¹⁰⁶⁴. Steigimo dokumentuose gali būti nustatytos įstatyme įtvirtintos laisvo akcijų perleidimo išimties¹⁰⁶⁵ bei akcininko pasitraukimo ir pašalinimo atvejai¹⁰⁶⁶.

in French and German law = Réformer le droit des obligations et le droit des sociétés. Collection Trans Europe Experts, vol. 8, Paris: Soc. de Législation Comparée, 2013, p. 141.

¹⁰⁵⁸ Prancūzijos KK L-227-1 str.; SEGAIN, H. Chapter on French Company Law. In GONZÁLEZ, A. J. V.; TEICHMANN, C.; AHERN, D., ed. *Private company law reform in Europe: the race for flexibility*. Cizur Menor: Aranzadi, etc., 2015, p. 200.

¹⁰⁵⁹ Prancūzijos KK L-227-1 str.; GALLOIS-COCHET, D.; CAFFIN-MOI, M. Key Trends in French Company Law Reforms over the Last Decade. In DORALT, W.; DESHAYES, O., ed. *Reforming the law of obligations and company law: studies in French and German law = Réformer le droit des obligations et le droit des sociétés*. Collection Trans Europe Experts, vol. 8, Paris: Soc. de Législation Comparée, 2013, p. 93; Pavyzdžiui, 37 tūkst. eurų minimalaus įstatinio kapitalo reikalavimas SAS atžvilgiu buvo panaikintas 2009 m., o tai lėmė SAS didesnę populiarumą.

¹⁰⁶⁰ Prancūzijos KK L-227-1 str.

¹⁰⁶¹ Prancūzijos KK L-227-2 str.

¹⁰⁶² PARDIEU, C. H. de. *Corporate acquisitions and mergers in France*. Alphen aan den Rijn: Kluwer Law International, 2014, p. 24.

¹⁰⁶³ SEGAIN, H. Chapter on French Company Law. In GONZÁLEZ, A. J. V.; TEICHMANN, Ch.; AHERN, D., ed. *Private company law reform in Europe: the race for flexibility*. Cizur Menor: Aranzadi, etc., 2015, p. 207–208.

¹⁰⁶⁴ Prancūzijos KK L-227-5 str., L-227-6 str. MARIANI, N.; NERET, L. France. In JAUSAS, A., gen. ed. *Company formation: a practical global guide*. 3rd ed. London: Globe Law and Business, vol. 1, 2014, p. 317; GALLOIS-COCHET, D.; CAFFIN-MOI, M. Key Trends in French Company Law Reforms over the Last Decade. In DORALT, W.; DESHAYES, O., ed. *Reforming the law of obligations and company law: studies in French and German law = Réformer le droit des obligations et le droit des sociétés*. Collection Trans Europe Experts, vol. 8, Paris: Soc. de Législation Comparée, 2013, p. 92.

¹⁰⁶⁵ Prancūzijos KK L227-19 str.

¹⁰⁶⁶ PARDIEU, C. H. de. *Corporate acquisitions and mergers in France*. Alphen aan den Rijn: Kluwer Law International, 2014, p. 26.

SARL organizacinė struktūra ir valdymas yra griežtai reglamentuoti įstatyme¹⁰⁶⁷. Kita vertus, reikia pažymėti, kad, kaip ir SAS, SARL taip pat gali būti įsteigta su vieno euro įstatiniu kapitalu, įstatinio kapitalo koncepcija šioje įmonės teisinėje formoje iš dalies išliko, tačiau taikoma liberaliau nei akcinėse bendrovėse. Pavyzdžiui, SARL dalyvių įnašai gali būti daromi paslaugomis ir *know-how*, jeigu SARL įstatai taip numato; įstatymas neįtvirtina dalyvio pirmumo teisės įsigyti naujai išleidžiamų SARL dalių įstatinio kapitalo didinimo metu, tačiau tokia teisė gali būti nustatyta steigimo dokumentuose arba dalyvių susirinkimo sprendimu¹⁰⁶⁸. Lyginant SAS ir SARL, pripažįstamas skirtingas šių įmonių pobūdis: SAS yra kapitalizuota įmonė, o SARL būdingos ir asmeninio pobūdžio, ir kapitalizuotos įmonių savybės¹⁰⁶⁹. Viena vertus, SARL ypač svarbus kiekvieno dalyvio asmuo (lot. *intuitu personae*), įmonės įstatinis kapitalas padalintas į dalis (lot. *parts sociales*), kurios nėra laikomos laisvai perleidžiamais vertybiniais popieriais – akcijomis; kita vertus, dalyvių atsakomybė yra ribota ir dalyviai nelaikomi verslininkais¹⁰⁷⁰. Tačiau praktikoje gali būti modifikuojamas tiek asmeninis SARL, tiek kapitalizuotas SAS pobūdis (pavyzdžiui, SAS steigimo dokumentuose gali būti nustatomi tam tikri akcijų perleidimo ribojimai, susiję su akcininko asmeniu)¹⁰⁷¹.

Pastaraisiais metais teisinis reglamentavimas, skirtas SAS ir SARL teisinėms formoms, buvo nuosekliai liberalizuojamas.

Kiek kitokią teisėkūros kryptį pasirinko kitos šios – antros – grupės valstybės, kurios, supaprastindamos ir pagreitindamos įmonės įsisteigimo procesą, įtvirtino tradicinės kapitalizuotos uždaro tipo ribotos atsakomybės įmonės porūšį. Pavyzdžiui, 2008 m. Vokietijoje įtvirtinta UG (*Haftungsbeschränkt*) nėra laikoma atskira savarankiška juridinio asmens teisine forma, bet yra GmbH porūšis¹⁰⁷². Jeigu nenumatyta ki-

¹⁰⁶⁷ MARIANI, N.; NERET, L. F. In JAUSAS, A., gen. ed. *Company formation: a practical global guide*. 3rd ed. London: Globe Law and Business, vol. 1, 2014, p. 307.

¹⁰⁶⁸ SEGAIN, H. Chapter on French Company Law. In GONZÁLEZ, A. J. V.; TEICHMANN, C., AHERN, D., ed. *Private company law reform in Europe: the race for flexibility*. Cizur Menor: Aranzadi, etc., 2015, p. 190–193, 199.

¹⁰⁶⁹ PARDIEU, C. H. de. *Corporate acquisitions and mergers in France*. Alphen aan den Rijn: Kluwer Law International, 2014, p. 5.

¹⁰⁷⁰ PARDIEU, C. H. de. *Corporate acquisitions and mergers in France*. Alphen aan den Rijn: Kluwer Law International, 2014, p. 5, 10; Prancūzijos KK L-223-1 str., L-223-2 str., L-223-12 str. SEGAIN, H. Chapter on French Company Law. In GONZÁLEZ, A. J. V.; TEICHMANN, C., AHERN, D., ed. *Private company law reform in Europe: the race for flexibility*. Cizur Menor: Aranzadi, etc., 2015, p. 192–193.

¹⁰⁷¹ PARDIEU, C. H. de. *Corporate acquisitions and mergers in France*. Alphen aan den Rijn: Kluwer Law International, 2014, p. 6.

¹⁰⁷² BEURSKENS, M.; NOACK, U. *Of Tradition and Change – The Modernization of the German GmbH in the Face of European Competition*. German Law Journal, Forthcoming (CBC-RPS No. 0037) (July 11, 2008) [interaktyvus. Žiūrėta 2016-06-02] <<http://ssrn.com/abstract=1138704>>, p. 13; TEICHMANN, C.; KNAIER, R. Experiences with the Competition of Regulators – a German Perspective. In GONZÁLEZ, A. J. V.; TEICHMANN, C.; AHERN, D., ed. *Private company law reform in Europe: the race for flexibility*. Cizur Menor: Aranzadi, etc., 2015, p. 214, 217.

taip, UG taikomos taisyklės, skirtos GmbH¹⁰⁷³. Taigi, UG – tai kapitalizuota uždaro tipo ribotos atsakomybės įmonė, tačiau šios įmonės teisinės formos – UG – išviešinimas informuoja kreditorius apie tai, kad steigėjai nusprendė įsteigti įmonę nesuformuodami bent minimalaus įstatinio kapitalo¹⁰⁷⁴. Palyginti su GmbH, paminėtini šie esminiai UG skirtumai. UG gali būti įsteigta su minimaliu vieno euro įstatiniu kapitalu vienanarėje įmonėje, dviejų eurų – kai įmonėje yra du steigėjai ir t. t., privalomai apmokant piniginiu įnašu; UG privalo kasmet skirti 25 procentus pelno į privalomąjį rezervą ir taip pamažu suformuoti privalomą minimalų 25,000 eurų įstatinį kapitalą¹⁰⁷⁵. Pažymėtina, kad GmbH priskirtina valstybių grupei, kurioje kapitalizuotos uždaro tipo ribotos atsakomybės įmonės teisinė kilmė vidiniuose santykiuose buvo siejama su partneryste, dalyviams išleidžiant dalis, bet ne akcijas, ir pripažįstant asmeninį šios įmonės pobūdį. Todėl, nepaisant Vokietijos įstatymų leidėjo pakankamai griežto požiūrio į įstatinio kapitalo koncepciją GmbH atžvilgiu, doktrinoje GmbH priskiriama asmeninio pobūdžio uždaro tipo ribotos atsakomybės įmonėms ir yra laikoma partnerystės bendrove¹⁰⁷⁶. 2009 m. modernizavus GmbH teisinį reglamentavimą, GmbH teisinėje formoje dera (supaprastinta) įstatinio kapitalo koncepcija kaip kreditorių teisių apsaugos priemonė su vidiniuose santykiuose ypač plačiai taikomu sutarčių laisvės principu (pavyzdžiui, steigimo dokumentuose gali būti įtvirtinamos nuostatos dėl skirtingų GmbH dalių klasių¹⁰⁷⁷, dalyvių teisių ir pareigų¹⁰⁷⁸, steigimo dokumentuose taip pat gali būti nustatomos laisvo GmbH dalių perleidimo išimties, be to, visuotinis dalyvių susirinkimas turi teisę duoti privalomus nurodymus vadovui¹⁰⁷⁹).

Trečiai grupei priskirtinos valstybės, kurios nusprendė ne tik modernizuoti tradicines įmonių teisines formas, bet ir lygia greta sukurti naujas – savarankiškas verslo

¹⁰⁷³ WEDEMANN, F. Reforming the Law of Limited Liability Companies in Germany. In FLEISCHER, H.; HANSEN, J. L.; RINGE, W. G., ed. *German and Nordic perspectives on company law and capital markets law*. Tübingen: Mohr Siebeck, 2015.

¹⁰⁷⁴ TEICHMANN, C.; KNAIER, R. Experiences with the Competition of Regulators – a German Perspective. In GONZÁLEZ, A. J. V.; TEICHMANN, C.; AHERN, D., ed. *Private company law reform in Europe: the race for flexibility*. Cizur Menor: Aranzadi, etc., 2015, p. 217.

¹⁰⁷⁵ WEDEMANN, F. Reforming the Law of Limited Liability Companies in Germany. In FLEISCHER, H.; HANSEN, J. L.; RINGE, W. G., ed. *German and Nordic perspectives on company law and capital markets law*. Tübingen: Mohr Siebeck, 2015, p. 44–46.

¹⁰⁷⁶ FLEISCHER, H. A Guide to German Company Law for International Lawyers – Distinctive Features, Particularities, Idiosyncrasies. In FLEISCHER, H.; HANSEN, J. L.; RINGE, W. G., ed. *German and Nordic perspectives on company law and capital markets law*. Tübingen: Mohr Siebeck, 2015, p. 8.

¹⁰⁷⁷ MÜLLER, K. J. *The GmbH: a guide to the German limited liability company*. 2nd ed. München: Beck, 2009, p. 21.

¹⁰⁷⁸ ROSENGARTEN, J.; BURMEISTER, F.; KLEIN, M. *The German Limited Liability Company*. 8th rev. ed. München: Beck, 2015 (e-knyga); 104 par.

¹⁰⁷⁹ MÜLLER, K. J. *The GmbH: a guide to the German limited liability company*. 2nd ed. München: Beck, 2009, p. 2, 52, 113.

organizavimo formas kaip mišraus pobūdžio naujadarus. Hibridinės uždaro tipo verslo organizavimo formos reglamentuojamos savitai, asimiliuojant tradicinių įmonių teisinių formų – bendrovės ir partnerystės – savybes. Tiriamų jurisdikcijų kontekste paminėtina, pavyzdžiui, JAV ribotos atsakomybės įmonė (angl. *limited liability company*, LLC) ir Anglijoje ribotos atsakomybės partnerystė (*limited liability partnership*, LLP).

Istoriškai JAV LLC buvo grindžiama partnerystės modeliu¹⁰⁸⁰. Todėl pažymima, kad LLC – tai ribotos atsakomybės partnerystė¹⁰⁸¹. Ši juridinio asmens teisinė forma pripažįstama tarpine grandimi tarp bendrovės ir partnerystės¹⁰⁸², tačiau pagal bendrąsias pastarųjų metų teisėkūros tendencijas LLC teisinė forma vis daugiau įgyja bendrovei būdingų bruožų¹⁰⁸³. Lyginant ribotos atsakomybės įmonės ir bendrovės teisines formas, pastarosios reglamentavimas yra sudėtingesnis, griežtesnis ir dažnai imperatyvus¹⁰⁸⁴. LLC teisinė forma pasižymi vidiniuose santykiuose plačiai taikomu sutarčių laisvės principu¹⁰⁸⁵. Pagal modelinį aktą, skirtą LLC teisei formai, daugelis aspektų, susijusių su vidiniais santykiais, reguliuojami dispozityviai¹⁰⁸⁶. LLC būdingas lankstus valdymas ir organizacinė struktūra, todėl LLC ypač tinkama tiek smulkiajam¹⁰⁸⁷, tiek ir sofistikuo-

¹⁰⁸⁰ HILLMAN, R. W.; LOEWENSTEIN, M. J., ed. *Research handbook on partnerships, LLCs and alternative forms of business organizations*. Cheltenham [u.a.]: Elgar, 2015, p. 1.

¹⁰⁸¹ ALBERTY, S. C. *Advising Small Businesses* (July 2016 Update) [interaktyvus. Žiūrėta 2016-08-13] <<https://1.next.westlaw.com/>>; I dalis, 7:1 str.

¹⁰⁸² JELSMAN, P. L.; NOLLKAMPER, P. E. *The limited liability company*. Vol. 1. Costa Mesa, Calif.: James Publ., 2013, 1:10.

¹⁰⁸³ The late O'NEAL, F. H.; THOMPSON, R. B. *O'Neal and Thompson's Oppression of Minority Shareholders and LLC Members* (May 2016 Update) [interaktyvus. Žiūrėta 2016-08-23] <<https://1.next.westlaw.com/>>; 6:3 str.

¹⁰⁸⁴ KLEIN, J.; REED, J.; WANG, E. H. United States. In JAUSĀS, A., gen. ed. *Company formation: a practical global guide*. 3rd ed. London: Globe Law and Business, vol. 2, 2014, p. 456.

¹⁰⁸⁵ The late O'NEAL, F. H.; THOMPSON, R. B. *O'Neal and Thompson's Oppression of Minority Shareholders and LLC Members* (May 2016 Update) [interaktyvus. Žiūrėta 2016-08-23] <<https://1.next.westlaw.com/>>; 6:22 str.

¹⁰⁸⁶ NATIONAL CONFERENCE OF COMMISSIONERS ON UNIFORM STATE LAWS. *Uniform Limited Liability Company Act (2006) (last Amended 2013) with prefatory note and comments*, (August 19, 2015), [http://www.uniformlaws.org/Act.aspx?title=Limited Liability Company \(2006\) \(Last Amended 2013\)](http://www.uniformlaws.org/Act.aspx?title=Limited Liability Company (2006) (Last Amended 2013)) [interaktyvus. Žiūrėta 2016-05-23] (toliau – ULLCA bei ULLCA komentaras); 105 straipsnio komentaras. LLC teisinė forma reguliuojama ne federaliniu lygmeniu, bet kiekvienoje JAV valstijoje atskirai. Visos 50 valstijų ir Kolumbijos apygarda turi įtvirtinusios LLC teisinę formą (žr. SARGENT, M. A.; SCHWIDETZKY, W. D. *Limited Liability Company Handbook* (Database updated September 2015) [interaktyvus. Žiūrėta 2016-08-09] <<https://1.next.westlaw.com/>>; 1:1 str. Dėl ULLCA, kaip modelinio akto, įgyvendinimo atskirose JAV valstijose žr. UNIFORM LAW COMMISSION. *Legislative Fact Sheet - Limited Liability Company (2006) (Last Amended 2013)*. [interaktyvus. Žiūrėta 2017-01-19] [http://www.uniformlaws.org/LegislativeFactSheet.aspx?title=Limited Liability Company \(2006\) \(Last Amended 2013\)](http://www.uniformlaws.org/LegislativeFactSheet.aspx?title=Limited Liability Company (2006) (Last Amended 2013))). Šiame tyrime remiamasi naujausia JAV 2006 m. modelinio akto – ULLCA versija (su 2013 m. pakeitimais).

¹⁰⁸⁷ HYNES, J. D.; LOEWENSTEIN, M. J. *Agency, partnership, and the LLC: the law of unincorporated business enterprises ; cases, materials, problems*. 9 ed. New Providence, NJ: Bender, 2015, p. 8.

tam verslui¹⁰⁸⁸. LLC teisinėje formoje partnerystei būdingi požymiai derinami su ribota atsakomybe, tačiau LLC savitumas yra tas, kad jos atžvilgiu įstatinio kapitalo koncepcija netaikoma.

Istoriškai JAV LLC buvo įtvirtinta siekiant suderinti ribotą dalyvių atsakomybę, kuria pasižymėjo bendrovė, su mokestine nauda, būdinga partnerystei¹⁰⁸⁹. JAV LLC populiarumą nulėmė skirtingų taisyklių – LLC dalyvių ribotos atsakomybės ir palankių pajamų apmokestinimo taisyklių, kurios taikomos partneriams, veikiantiems jungtinės veiklos sutarties pagrindu (kai LLC yra du ir daugiau dalyvių), bei savarankiškai verslu užsiimančiam asmeniui (vienanarėje LLC), derinys, kai sudaroma galimybė išvengti dvigubo pajamų apmokestinimo ir įmonės, ir jos dalyvių, paskirstant įmonės pelną, lygmeniu¹⁰⁹⁰. Tokios apmokestinimo taisyklės taikomos, neatsižvelgiant į tai, ar LLC pasižymi bendrovei būdingomis savybėmis – ribota dalyvių atsakomybe, centralizuotu valdymu, veiklos tęstinumu ir laisvu LLC dalių perleidimu¹⁰⁹¹. Toks apmokestinimo režimas yra vienas iš pagrindinių veiksmų, nulemiančių LLC teisinės formos pasirinkimą¹⁰⁹². JAV LLC yra dominuojanti verslo organizacija¹⁰⁹³.

Anglijoje LLP buvo įtvirtinta 2000 m.¹⁰⁹⁴, įvertinus verslo organizavimo formų profiliavimo idėjas JAV¹⁰⁹⁵. Modeliuojant LLP buvo siekta apriboti profesionalų, veikiančių partnerystės pagrindais, solidarią ir neribotą atsakomybę pagal partnerystės prievoles

1088 SARGENT, M. A.; SCHWIDETZKY, W. D. *Limited Liability Company Handbook* (Database updated September 2015) [interaktyvus. Žiūrėta 2016-08-09] <<https://1.next.westlaw.com/>>; 1:1 str.

1089 SARGENT, M. A.; SCHWIDETZKY, W. D. *Limited Liability Company Handbook* (Database updated September 2015) [interaktyvus. Žiūrėta 2016-08-09] <<https://1.next.westlaw.com/>>; 1:1, 1:3 str.

1090 CALLISON, J. W.; SULLIVAN, M. A. *Limited Liability Companies: A State-by-State Guide To Law And Practice* (Database updated July 2015) [interaktyvus. Žiūrėta 2016-08-12] <<https://1.next.westlaw.com/>>; 1:1 str., 12:10 str.

1091 HYNES, J. D.; LOEWENSTEIN, M. J. *Agency, partnership, and the LLC: the law of unincorporated business enterprises; cases, materials, problems*. 9th ed. New Providence, NJ: Bender, 2015, p. 857–858; Jeigu vienarės LLC dalyvis yra įmonė, tada LLC apmokestinama kaip filialas.

1092 STRINE, L. E. Jr.; LASTER, J. T. The siren song of unlimited contractual freedom. In HILLMAN, R. W.; LOEWENSTEIN, M. J., ed. *Research handbook on partnerships, LLCs and alternative forms of business organizations*. Cheltenham [u.a.]: Elgar, 2015, p. 14.

1093 KARAMBELAS, N. G. *Limited Liability Companies: Law, Practice and Forms* (June 2016 Update), [interaktyvus. Žiūrėta 2016-08-09] <<https://1.next.westlaw.com/>>; 6:2 str.

1094 2000 m. Ribotos atsakomybės bendrijų įstatymas (angl. *Limited Liability Partnerships Act*) [interaktyvus. Žiūrėta 2010-06-13] <http://www.opsi.gov.uk/acts/acts2000/ukpga_20000012_en_1#1>] (toliau – LLP įstatymas); 2001 m. Ribotos atsakomybės bendrijų taisyklės (SI 2001/1090) (su pakeitimais ir papildymais) (angl. *Limited Liability Partnerships Regulations*) [interaktyvus]. <<http://www.opsi.gov.uk/si/si2001/20011090.htm>> [žiūrėta 2010-06-13] (toliau – LLP taisyklės).

1095 FREEDMAN, J. Limited Liability Partnerships in the United Kingdom – Do They Have a Role for Small Firms? *Journal of Corporation Law*, Summer 2001, Vol. 26, No. 4 [interaktyvus. Žiūrėta 2016-10-20] <<http://www.heinonline.org/HOL/>>, p. 897; WHITTAKER, J.; MACHELL, J.; BRAITHWAITE, T. *The law of limited liability partnerships*. Fourth edition, Haywards Heath: Bloomsbury Professional, 2016, p. 7–12; LLP įstatymas įsigaliojo 2001 m. Priimtos 2001 m. LLP taisyklės vėliau buvo keičiamos (pavyzdžiui, 2009 m.). Nuo 2009 m. LLP įstatymas taikomas visoje Jungtinėje Karalystėje, įskaitant ir Šiaurės Airiją.

tretiesiems asmenis ir kartu išlaikyti neformalų tradicinės komercinės partnerystės pobūdį¹⁰⁹⁶. Anglijoje LLP laikoma tarpine grandimi tarp tradicinių verslo organizavimo formų – ribotos atsakomybės įmonės, turinčios juridinio asmens statusą, ir komercinės partnerystės, nepripažįstamos juridiniu asmeniu¹⁰⁹⁷. LLP – tai mišrios teisinės prigimties juridinis asmuo¹⁰⁹⁸, *sui generis* ribotos atsakomybės juridinio asmens teisinė forma¹⁰⁹⁹. Doktrinoje teigiama, kad, lyginant su tam tikromis jurisdikcijomis, Anglijoje LLP, nepaisant jos pavadinimo, veikia laiktina uždaro tipo ribotos atsakomybės įmonės modifikuota forma, o ne komercine partneryste su ribota atsakomybe¹¹⁰⁰. LLP teisei formai reikšmingai taikoma bendrovių teisė (pavyzdžiui, LLP privalomi reikalavimai parengti finansines ataskaitas ir jas paviesti bei audituoti, taip pat taikomi įmonių nemokumą reglamentuojantys teisės aktai); o komercinės partnerystės taisyklės nėra taikomos, išskyrus atvejus, kai teisės aktai numato kitaip (pavyzdžiui, įstatymą įgyvendinančiose taisyklėse dispozityviai, remiantis reglamentavimu, skirtu komercinei partnerystei, reguliuojami vidiniai santykiai)¹¹⁰¹. Kita vertus, LLP teisinė forma nėra grindžiama įstatinio kapitalo koncepcija, LLP neišleidžia akcijų, dalyvius ir įmonę sieja sutartiniai santykiai, dalyviai veikia kartu ir kaip verslo valdytojai, vidiniams santykiams plačiai taikomas sutarčių laisvės principas¹¹⁰².

Pajamų mokesčio ir kapitalo prieaugio mokesčio požiūriu Anglijoje LLP, užsiimančios verslu ar profesine veikla, siekiant pelno, nariai apmokestinami kaip savarankiškai dirbantys asmenys, t. y. panašiai kaip komercinės partnerystės, nesukuriančios juridinio asmens, partneriai¹¹⁰³. Tokios apmokestinimo taisyklės yra vienas iš veiks-

¹⁰⁹⁶ MORSE, G. *Partnership and LLP law*. Oxford: Oxford University Press, Eighth edition, 2015, p. 319; MORSE, G., co-ordinating editor; DAVIES, P., et al., ed. *Palmer's limited liability partnership law*. London: Sweet & Maxwell, 2002, p. 179.

¹⁰⁹⁷ WHITTAKER, J.; MACHHELL, J.; with a tax chapter by IVES, C. *The law of limited liability partnerships*. Bristol: Jordans, 2004, p. 1–2, 25.

¹⁰⁹⁸ LLP įstatymo 1(2) str.; MCCAHERY, J. A.; VERMEULEN, E. P. The Evolution of Closely Held Business Forms in Europe. In MCCAHERY, J. A.; RAAIJMAKERS, T.; VERMEULEN, E. P., ed. *The Governance of Close Corporations and Partnerships: US and European Perspectives*. 1st ed. Oxford, etc.: Oxford University Press, 2004, p. 201.

¹⁰⁹⁹ MORSE, G. *Partnership and LLP law*. Oxford: Oxford University Press, Eighth edition, 2015, p. vii.

¹¹⁰⁰ MORSE, G. *Partnership law*. 6th ed., 1 publ. Oxford: Oxford Univ. Press, 2006, p. 295.

¹¹⁰¹ Ibidem.

¹¹⁰² BRAKE, S.; van DUUREN, T. The Societas UNIVS Personae: A Welcome European Vehicle. *European Company Law*, Vol. 12, Issue 6, December 2015, p. 271.

¹¹⁰³ MORSE, G. *Partnership law*. 6th ed., 1 publ. Oxford: Oxford Univ. Press, 2006, p. 300; Tačiau pati LLP laikoma PVM mokėtoja. WHITTAKER, J.; MACHHELL, J. With a tax chapter by IVES, Colin. *The law of limited liability partnerships*. Bristol: Jordans, 2004, p. 5, 107. Tačiau tam tikrais atvejais gali būti taikomos kitokios apmokestinimo taisyklės, žr.: BERRY, E. Partnership options in the UK: good things come in threes. In HILLMAN, R. W.; LOEWENSTEIN, M. J., ed. *Research handbook on partnerships, LLCs and alternative forms of business organizations*. Cheltenham [u.a.]: Elgar, 2015, p. 364.

nių, pasirenkant šią juridinio asmens teisinę formą¹¹⁰⁴. Tačiau, palyginti su JAV, Anglijoje LLP partnerystei būdingo apmokestinimo nauda gali būti ne tokia reikšminga dėl skirtingų apmokestinimo taisyklių¹¹⁰⁵. Kitaip nei JAV LLC, Anglijoje LLP nėra tiek populiarūs¹¹⁰⁶.

Lietuva, įtvirtinusi mažosios bendrijos teisinę formą, taip pat priskirtina pastarajai – trečiai valstybių grupei. Nors mažoji bendrija buvo modeliuojama remiantis skirtingų valstybių patirtimi, šis privatus juridinis asmuo kaip hibridinė uždaroji verslo organizavimo forma labiausiai artimas JAV LLC ir Anglijos LLP. Kitos koncepcijoje paminėtos ir pagal šioje studijoje lyginamas jurisdikcijas aktualios įmonių teisinės formos yra priskirtinos kapitalizuotų įmonių kategorijai (pavyzdžiui, Vokietijos GmbH ir UG, Prancūzijos SARL ir SAS, Nyderlandų BV, Švedijos AB), nors kai kurios iš jų ir pripažįstamos asmeninėmis įmonėmis. Kapitalizuota įmone laikytina ir būsima nacionalinė juridinio asmens teisinė forma, derintina tam tikrais aspektais, – vienanarė uždaroji ribotos atsakomybės įmonė *Societas Unius Personae* (SUP)¹¹⁰⁷, kurią siūloma įtvirtinti valstybėse narėse keičiant *ex dvylikąją* Europos Sąjungos bendrovių teisės direktyvą¹¹⁰⁸. Atsižvelgiant į skirtingą mišrių įmonių ir kapitalizuotų įmonių pobūdį, šioje studijoje mažosios bendrijos teisinė forma lyginama su užsienio valstybėse įtvirtintais mišraus pobūdžio naujadarais – JAV LLC ir Anglijos LLP.

Kapitalizuotas įmones (pavyzdžiui, Vokietijos GmbH ir UG, Prancūzijos SARL ir SAS, Nyderlandų BV, Švedijos AB) pirmiausia tikslinga lyginti su nacionaliniu uždaro tipo kapitalizuotos įmonės ekvivalentu – uždaroja akcine bendrove. Todėl šioje studijos dalyje tiriant mažosios bendrijos teisinę formą, pastarosios juridinių asmenų teisinės formos aptariamos tik tam tikrais aspektais, kai tai būtina, lyginant su kapitalizuota įmone, atskleisti tiriamą mažosios bendrijos aspektą.

¹¹⁰⁴ MORSE, G. *Partnership law*. 6th ed., 1 publ. Oxford: Oxford Univ. Press, 2006, p. 300.

¹¹⁰⁵ FREEDMAN, J. Limited Liability Partnerships in the United Kingdom – Do They Have a Role for Small Firms? *Journal of Corporation law*, Summer 2001, Vol. 26, No. 4 [interaktyvus. Žiūrėta 2016-10-20] <<http://www.heinonline.org/HOL/>>, p. 903–904, 914.

¹¹⁰⁶ GOVERNMENT OF THE UNITED KINGDOM. *Companies register activity in the United Kingdom 2015-16* [interaktyvus. Žiūrėta 2017-01-29]. Prieiga per internetą: <https://www.gov.uk/government/uploads/system/uploads/attachment_data/file/548204/Company_Register_Activities_in_the_United_Kingdom_2015-16.xlsx>; 2016 m. kovo 31 d. Įmonių registro duomenimis, Jungtinėje Karalystėje buvo daugiau kaip 3,8 mln. įmonių, iš kurių daugiau kaip 3,5 mln. sudarė Ltd (92,66 proc.) ir tik 60 tūkst. LLP (1,58 proc.).

¹¹⁰⁷ Pasiūlymas dėl Europos Parlamento ir Tarybos direktyvos dėl vienanarių privačių ribotos atsakomybės įmonių, COM/2014/0212 final – 2014/0120 (COD).

¹¹⁰⁸ 2009 m. rugsėjo 16 d. Europos Parlamento ir Tarybos direktyva 2009/102/EB bendrovių teisės srityje dėl vienanarių privačių ribotos atsakomybės įmonių (su pakeitimais ir papildymais) (*ex* 1989-12-21 *Dvyliktoji* bendrovių teisės Tarybos direktyva dėl vienanarių uždarujų akcinių bendrovių 89/667/EB).

3 skyrius. Reikalavimai mažosios bendrijos steigėjams (nariams)

Mažosios bendrijos steigėjai ir dalyviai gali būti tik fiziniai asmenys (MBĮ 2 str. 1 d., 3 str. 3 d., 7 str. 1 d.). Be to, mažoji bendrija negali turėti daugiau kaip dešimt dalyvių (MBĮ 2 str. 2 d.). Minėti reikalavimai mažosios bendrijos steigėjams (nariams) grindžiami asmeniniu mažosios bendrijos pobūdžiu (lot. *intuitu personae*), šiais reikalavimais taip pat siekiama užtikrinti mažosios bendrijos, kaip smulkiajam verslui skirtos privataus juridinio asmens teisinės formos, paskirtį¹¹⁰⁹.

Sistemiškai lyginant teisinį kitų nacionalinių įmonių teisinių formų, pasižyminčių *intuitu personae*, reglamentavimą minėtus reikalavimus mažosios bendrijos steigėjams (nariams) vis dėlto sudėtinga pagrįsti asmeniniu įmonės pobūdžiu. Štai tikrosiose ūkinėse bendrijose ir komandinėse ūkinėse bendrijose bendrojo ribojimo juridiniams asmenims būti steigėjais ir dalyviais nėra (ŪBĮ 3 str. 2 d.)¹¹¹⁰. Lietuvoje draudimas ūkinėms bendrijoms turėti daugiau kaip dvidešimt dalyvių buvo panaikintas 2012 m., paliekant teisę patiems ūkinės bendrijos steigėjams (dalyviams) spręsti dėl dalyvių skaičiaus¹¹¹¹. Kitų valstybių teisėje asmeninio pobūdžio verslo organizavimo formoje – komercinėje partnerystėje paprastai taip pat nėra draudimo juridiniams

¹¹⁰⁹ LIETUVOS RESPUBLIKOS SEIMO KANCELIARIJOS TEISĖS DEPARTAMENTAS. *Išvada dėl Lietuvos Respublikos mažųjų bendrijų įstatymo projekto*, Nr. XIP-4003, 2012 m. vasario 6 d. [interaktyvus. Žiūrėta 2016-06-16] <<https://e-seimas.lrs.lt>>; Konceptijos 26 p.; LIETUVOS RESPUBLIKOS ŪKIO MINISTERIJA. *Lietuvos Respublikos mažųjų bendrijų įstatymo, Lietuvos Respublikos civilinio kodekso 2.82, 2.115, 2.116, 2.117, 2.118, 2.119, 2.120, 2.121, 2.122, 2.123, 2.125 straipsnių ir antrosios knygos II dalies IX skyriaus pavadinimo pakeitimo įstatymo, Lietuvos Respublikos akcinių bendrovių įstatymo 72 straipsnio pakeitimo ir papildymo įstatymo, Lietuvos Respublikos ūkinių bendrijų įstatymo 17 straipsnio papildymo ir pakeitimo įstatymo, Lietuvos Respublikos individualių įmonių įstatymo 11 straipsnio pakeitimo įstatymo, Lietuvos Respublikos kooperatinių bendrovių (kooperatyvų) įstatymo 20 straipsnio papildymo ir pakeitimo įstatymo ir Lietuvos Respublikos žemės ūkio bendrovių įstatymo 20 straipsnio papildymo įstatymo projektų aiškinamasis raštas*, Nr. 11-3316-05, 2011 m. lapkričio 23 d. [interaktyvus. Žiūrėta 2016-06-16] (MBĮ aiškinamasis raštas). Reikia pasakyti, kad MBĮ rengėjai maksimalaus mažosios bendrijos steigėjų (narių) skaičiaus nesiūlė įtvirtinti (žr. Konceptijos 29 p.; Aiškinamąjį raštą).

¹¹¹⁰ Lietuvos Respublikos ūkinių bendrijų įstatymas. *Valstybės žinios*, 2003, nr. 112-4990 (nauja redakcija: TAR, 2017, nr. 2017-097924 (su pakeitimais ir papildymais) (toliau – ŪBĮ). Tačiau ŪBĮ 6 straipsnio 3–5 dalyse yra numatytos šios taisyklės išimties. Tikruoju nariu negali būti kitų bendrijų tikrieji nariai, individualių įmonių savininkai, valstybė, savivaldybės, valstybės įmonės, savivaldybės įmonės, biudžetinės įstaigos, ūkinės bendrijos ir individualios įmonės, taip pat Europos ekonominių interesų grupės ir jų nariai. Komanditoriumi negali būti valstybė, savivaldybės, valstybės įmonės, savivaldybės įmonės, biudžetinės įstaigos. Komandinės ūkinės bendrijos dalyvis tuo pačiu metu negali būti tos pačios komandinės ūkinės bendrijos tikruoju nariu ir komanditoriumi.

¹¹¹¹ ŪBĮ išdėscius nauja redakcija, nuo 2012 m. rugsėjo 1 d. buvo panaikintas maksimalus – dvidešimties – steigėjų (dalyvių) skaičius ūkinėse bendrijose.

asmenims būti partneriais, partnerių skaičius nėra ribojamas (pavyzdžiui, Anglijoje istoriniu reliktu laikytas bendrasis draudimas turėti daugiau kaip dvidešimt partnerių buvo panaikintas 2002 m.¹¹¹², maksimalaus skaičiaus nėra ir Vokietijoje, Prancūzijoje, JAV pagal UPA ir ULPA).

Abejotina, ar teisiniu reguliavimu, nustatančiu maksimalų mažosios bendrijos dalyvių skaičių, bus pasiektas tikslas užtikrinti mažosios bendrijos asmeninį pobūdį ir dėl kitų priežasčių. *Pirma*, realiai garantuoti asmeninius dešimties mažosios bendrijos narių ryšius sudėtinga. *Antra*, atsižvelgiant į tai, kad mažosios bendrijos nario teisių perleidimas grindžiamas kitų mažosios bendrijos narių pirmumo teise, bet ne sutikimo taisykle, maksimalus mažosios bendrijos narių skaičius nėra laikytinas veiksmingu saugikliu.

Taip pat abejotina, ar reikalavimai mažosios bendrijos steigėjams (nariams), kai, *pirma*, įmonės steigėjais (nariais) gali būti tik fiziniai asmenys, ir, *antra*, nustatomas maksimalus įmonės dalyvių skaičius, yra pakankamai efektyvūs užtikrinti, kad ši ribotos civilinės atsakomybės juridinio asmens teisinė forma būtų naudojama smulkiajame versle, o tai atitiktų jos pavadinimą „mažoji bendrija“. Maksimalus dalyvių skaičius pats savaime negarantuoja nedidelių verslo apimčių, vykdomų per mažosios bendrijos teisinę formą, ir mažosios bendrijos teisinės formos panaudojimo išimtinai vien smulkiajame versle. Vertinant visuminį MBĮ reguliavimą, reikia pažymėti, kad MBĮ pagrindai nėra įtvirtinta maksimali metinė mažosios bendrijos apyvarta, balanse nurodyto turto vertė, darbuotojų skaičius, dalyvių investicijų į mažąją bendriją suma ar pan. MBĮ taip pat pagrindai nėra nuostatų, draudžiančių tam pačiam fiziniam asmeniui būti kelių mažųjų bendrijų nariu arba mažajai bendrijai investuoti į kitus juridinius asmenis, taigi MBĮ neeliminuoja mažosios bendrijos dalyvavimo įmonių grupėse apskritai. Tačiau draudimas juridiniams asmenims būti mažosios bendrijos dalyviais tokias galimybes iš dalies riboja, nes mažoji bendrija negali būti kitos mažosios bendrijos steigėja ir dalyve. Sprendžiant, ar minėti reikalavimai mažosios bendrijos steigėjams (nariams) yra veiksmingi siekiant užtikrinti mažosios bendrijos, kaip smulkaus verslo organizavimo formos, paskirtį, palyginti taip pat būtų galima panagrinėti nacionalinių įmonių teisinių formų, pasižyminčių *intuitu personae*, panaudojimą. Pavyzdžiui, Lietuvoje visos veikiančios ūkinės bendrijos (išskyrus vieną tikrąją ūkinę bendriją), kurioms, minėta, įstatymas nedraudžia turėti dalyvių – juridinių asmenų ir nenustato maksimalaus dalyvių skaičiaus, kvalifikuojamos mažomis ir vidutinio dydžio įmonėmis (Priedas Nr. 6)¹¹¹³.

¹¹¹² MORSE, G. *Partnership and LLP law*. Eighth edition. Oxford: Oxford University Press, 2015, p. 34; Profesionalų partnerystei maksimalaus partnerių skaičiaus buvo atsisakyta anksčiau – 1967 m.

¹¹¹³ LIETUVOS STATISTIKOS DEPARTAMENTAS. Oficialios statistikos portalas. Verslas. Veikiantys ūkio subjektai. Veikiančių mažų ir vidutinių įmonių skaičius pagal ekonominės veiklos rūšis (EVRK 2 red. sekcijų lygiu), teisines formas apskirtyse metų pradžioje [interaktyvus. Žiūrėta 2017-03-15]. Prieiga per internetą:

Kitoks požiūris nei Lietuvoje aptinkamas lyginamosios teisėtyros kontekste, kai mišraus pobūdžio įmonių dalyviais gali būti ir juridiniai asmenys, ir fiziniai asmenys. Pavyzdžiui, JAV LLC nariu gali būti tiek juridinis asmuo, tiek fizinis asmuo; LLC gali turėti vieną dalyvį, o maksimalus jos dalyvių skaičius neribojamas¹¹¹⁴. Visose JAV valstijose ir Kolumbijos apygardoje leidžiama veikti vienanarėms LLC¹¹¹⁵. Taip pat Anglijoje, kurioje LLP steigėjais gali būti ir fiziniai, ir juridiniai asmenys¹¹¹⁶. Reikia pažymėti, kad pradžioje modeliuojant LLP teisinę formą išimtinai profesinei veiklai buvo numatyta, kad steigėjai gali būti tik fiziniai asmenys¹¹¹⁷. Tačiau, teisėkūros procese nusprendus LLP teisinę formą pritaikyti plačiau – įvairiai veiklai, minėto reikalavimo neliko. Nors LLP gali steigti ne mažiau kaip du steigėjai¹¹¹⁸, maksimalus LLP steigėjų (narių) skaičius neribojamas¹¹¹⁹. Anglijoje ribojimo LLP būti kitos LLP steigėja nėra¹¹²⁰, LLP gali būti įmonių grupės nare¹¹²¹ – kontroliuojama arba kontroliuojančia įmone¹¹²².

Kita vertus, iliustraciniais tikslais paminėtina, kad kai kuriose valstybėse toks ribojimas steigėjams (dalyviams), kuris įtvirtintas Lietuvoje, vis dėlto yra žinomas. Pavyzdžiui, 2003 m. Ispanijoje įtvirtintoje *Sociedad Limitada Nueva Empresa* (SLNE), kuri yra ribotos atsakomybės įmonės – *Sociedad Limitada* (SL) supaprastinta teisinė forma ir skirta verslo pradžiai¹¹²³, dalyviais gali būti tik fiziniai asmenys¹¹²⁴, tam pačiam fizi-

<http://osp.stat.gov.lt/>. Pagal 2017 m. sausio 30 d. Lietuvos Respublikos statistikos departamento Įmonių statistikos skyriaus darbuotojų atsakymą duomenys apie ūkinių bendrijų priskyrimą labai mažoms įmonėms neišskiriami.

¹¹¹⁴ ULLCA 102(11), (15), 108(a), 201(d) str.

¹¹¹⁵ SARGENT, M A.; SCHWIDETZKY, W. D. *Limited Liability Company Handbook* (Database updated September 2015) [interaktyvus. Žiūrėta 2016-08-09] <<https://1.next.westlaw.com/>>; 3:87 str.

¹¹¹⁶ WHITTAKER, J.; MACHELL, J. With a tax chapter by IVES, C. *The law of limited liability partnerships*. Bristol: Jordans, 2004, p. 11–12.

¹¹¹⁷ MORSE, G., co-ordinating editor; DAVIES, P., et al., ed. *Palmer's limited liability partnership law*. London: Sweet & Maxwell, 2002, p. 70.

¹¹¹⁸ LLP įstatymo 1 str., 2(1)(a) str.

¹¹¹⁹ WHITTAKER, J.; MACHELL, J. With a tax chapter by IVES, C. *The law of limited liability partnerships*. Bristol: Jordans, 2004, p. 14; MORSE, G., co-ordinating editor; DAVIES, P., et al., ed. *Palmer's limited liability partnership law*. London: Sweet & Maxwell, 2002, p. 71.

¹¹²⁰ WHITTAKER, J.; MACHELL, J. With a tax chapter by IVES, C. *The law of limited liability partnerships*. Bristol: Jordans, 2004, p. 11–12.

¹¹²¹ MORSE, G. *Partnership law*. 6th ed., 1 publ. Oxford: Oxford Univ. Press, 2006, p. 300.

¹¹²² MORSE, G., co-ordinating editor; DAVIES, P., et al., ed. *Palmer's limited liability partnership law*. London: Sweet & Maxwell, 2002, p. 199.

¹¹²³ MAITLAND-WALKER, J. *Guide to European company laws*. 3rd ed. London: Sweet and Maxwell, 2008, p. 853, 854; Dalį, skirtą Ispanijai, rengė Almudena Arpon de Mendivil. Ispanijos korporatyvinių įmonių įstatymas (angl. *the Spanish Corporate Enterprises Act*) (Official State Journal No. 161, No. 210, 2010) (išverstas į anglų kalbą) [interaktyvus. Žiūrėta 2016-05-24] http://www.mjusticia.gob.es/cs/Satellite/Portal/1292427559819?blobheader=application%2Fpdf&blobheadername1=Content-Disposition&blobheadervalue1=attachment%3B+filename%3DCorporate_Enterprises_Act_%28Ley_de_Sociedades_de_Capital%29.PDF; 434 str.

¹¹²⁴ Ispanijos korporatyvinių įmonių įstatymo 437 str.

niam asmeniui draudžiama būti daugiau kaip vienos vienanarės SLNE dalyviu¹¹²⁵, tačiau praktikoje SLNE beveik nenaudojama¹¹²⁶.

Analizuojant minėtus reikalavimus mažosios bendrijos steigėjams (nariams), Lietuvos įmonių teisės kontekste svarbi ir ta aplinkybė, kad, siekiant supaprastinti ir palengvinti verslo pradžių, steigiant įmonę koncepciškai buvo pasirinktas kitoks modelis, lyginant, pavyzdžiui, su Vokietija. Vokietijoje įtvirtintas supaprastintas esamos juridinio asmens teisinės formos – GmbH porūšis UG¹¹²⁷. UG teisinė forma reguliuojama kaip ir GmbH, išskyrus įstatyme nurodytas išimtis¹¹²⁸. Išaugus verslo apimčiai, toks reglamentavimas sudaro prielaidų užtikrinti verslo tęstinumą be reikšmingų papildomų su juridinio asmens teisinės formos pakeitimu susijusių išlaidų. Lietuvoje buvo pasirinkta kitokia teisinio reguliavimo kryptis – įtvirtinta nauja savarankiška juridinio asmens teisinė forma – mažoji bendrija. Išaugus verslo apimčiai dėl skirtingų priežasčių, įskaitant ir dėl papildomų dalyvių investicijų, patiems mažosios bendrijos nariams turėtų būti palikta teisė nuspręsti, ar toliau naudotis šia juridinio asmens teisine forma, ar priimti kitą, pasikeitusius verslo poreikius labiausiai atitinkantį sprendimą (pavyzdžiui, persitvarkyti į kitos teisinės formos juridinį asmenį).

Apibendrinant darytina išvada, kad draudimo juridiniams asmenims būti mažosios bendrijos steigėjais (nariais) ir steigėjų (narių) skaičiaus apribojimo turėtų būti atsisakyta. Siekiant išlaikyti šio privataus juridinio asmens uždara pobūdį, įstatyme turėtų būti įtvirtinta, kad mažoji bendrija yra uždaro tipo privataus juridinio asmens teisinė forma. Kadangi vien uždaras privataus juridinio asmens teisinės formos pobūdis savaime nelemia konkrečios įmonės teisinės formos panaudojimo smulkiajame ar stambiame versle, mažosios bendrijos, kaip smulkiajam verslui skirtos juridinio asmens teisinės formos,

¹¹²⁵ Ispanijos korporatyvinių įmonių įstatymo 438 str. 1 d.

¹¹²⁶ GONZÁLEZ, A. J. V. Closed Capital Companies in the Spanish Legislative Evolution: Problems of Legal Policy and Regulatory Interpretation. In GONZÁLEZ, A. J. V.; TEICHMANN, C.; AHERN, D., ed. *Private company law reform in Europe: the race for flexibility*. Cizur Menor: Aranzadi, etc., 2015, p. 586.

¹¹²⁷ BEURSKENS, M.; NOACK, U. *Of Tradition and Change – The Modernization of the German GmbH in the Face of European Competition*. German Law Journal, Forthcoming (CBC-RPS No. 0037) (July 11, 2008) [interaktyvus. Žiūrėta 2016-06-02] <<http://ssrn.com/abstract=1138704>>, p. 13; TEICHMANN, Ch.; KNAIER, R. Experiences with the Competition of Regulators – a German Perspective. In GONZÁLEZ, A. J. V.; TEICHMANN, C.; AHERN, D., ed. *Private company law reform in Europe: the race for flexibility*. Cizur Menor: Aranzadi, etc., 2015, p. 214, 217.

¹¹²⁸ WEDEMANN, F. Reforming the Law of Limited Liability Companies in Germany. In FLEISCHER, H.; HANSEN, J. L.; RINGE, W.-G., ed. *German and Nordic perspectives on company law and capital markets law*. Tübingen: Mohr Siebeck, 2015, p. 43–46; TEICHMANN, C.; KNAIER, R. Experiences with the Competition of Regulators – a German Perspective. In GONZÁLEZ, A. J. V.; TEICHMANN, C.; AHERN, D., ed. *Private company law reform in Europe: the race for flexibility*. Cizur Menor: Aranzadi, etc., 2015, p. 214–217; BEURSKENS, M.; NOACK, U. *Of Tradition and Change – The Modernization of the German GmbH in the Face of European Competition*. German Law Journal, Forthcoming (CBC-RPS No. 0037) (July 11, 2008) [interaktyvus. Žiūrėta 2016-06-02] <<http://ssrn.com/abstract=1138704>>, p. 13.

paskirtis turėtų būti grindžiama teisiniu reguliavimu, įtvirtinančiu uždarnosios mažosios bendrijos teisinės formos savitumus, susijusius su dalyvių investicijų nelikvidumu (pavyzdžiui, įtvirtinant koncepciniu požiūriu skirtingą mažosios bendrijos nario teisių sampratą, lyginant ją su uždarnosios akcinės bendrovės akcijomis, taip pat nustatant ribojimus perleisti mažosios bendrijos nario teises, kiekvieno mažosios bendrijos nario veto teisę tam tikriems sprendimams priimti, savanoriško mažosios bendrijos nario pasitraukimo sąlygas ir kt.) bei mažosios bendrijos vidaus organizacine struktūra, kuri orientuota į asmeninį dalyvių indėlį valdant įmonę ir jos veikloje.

Atsižvelgiant į verslo dydį, mažosioms bendrijoms turėtų būti taikomi bendrieji metinių finansinių ataskaitų audito atlikimo reikalavimai, taip pat reikalavimai įmonių grupių konsoliduotajai finansinei atskaitomybei parengti ir pan.

Kartu reikia pasakyti, kad, panaikinus draudimą juridiniams asmenims būti mažosios bendrijos nariais, sistemiškai turėtų būti įvertintas esamas teisinis reguliavimas, *inter alia*, įtvirtintas MBĮ ir CK (pavyzdžiui, CK 2.81 straipsnio 4 dalyje nustatyta, kad juridinio asmens valdymo organų nariais gali būti tik fiziniai asmenys).

4 skyrius. Mažosios bendrijos valdymas

MBĮ įtvirtinta galimybė mažosios bendrijos steigėjams (nariams) nuostatuose pasirinkti įmonės valdymo modelį – decentralizuotą, kai mažosios bendrijos nariai tiesiogiai dalyvauja valdant, arba centralizuotą, kai įmonės valdymas deleguojamas vadovui (MBĮ 12 str. 2 d.).

Apskritai dviejų įmonės valdymo modelių pasirinkimas turėtų išlikti. Mažosios bendrijos nario asmuo ir asmeninės savybės gali būti reikšmingos ir centralizuotai valdant mažąją bendriją. Toks pasirinkimas, be kita ko, garantuoja platesnį mažosios bendrijos teisinės formos panaudojimą smulkiajame versle. Kai, pasikeitus šeiminiams aplinkybėms (pavyzdžiui, dalyviams nutraukus santuoką, mirus vienam iš dalyvių), decentralizuotas įmonės valdymas tampa nepriimtinas, bet įmonės veiklą tęsti tikslinga, sudaroma galimybė pakeisti mažosios bendrijos nuostatus ir pereiti prie kito – centralizuoto – valdymo modelio, kartu išvengiant didesnių papildomų verslo restruktūrizavimo išlaidų (pavyzdžiui, persitvarkant į kitos teisinės formos juridinį asmenį).

Panašus reglamentavimas, suteikiantis teisę pasirinkti decentralizuotą ar centralizuotą įmonės valdymą, žinomas ir užsienio valstybėse, kurios turi mažosios bendrijos analogus. Pavyzdžiui, JAV pagal ULLCA pasirinkus centralizuotą valdymą, jį tiesiogiai įgyvendina patys LLC nariai, decentralizuoto valdymo atveju valdyti deleguojama va-

dovams¹¹²⁹. Šios dvi LLC valdymo alternatyvos numatytos visose valstijose¹¹³⁰. Pagal ULLCA preziumuojamas decentralizuotas įmonės valdymas, jeigu kitaip nėra numatyta LLC veiklos sutartyje¹¹³¹. Abu tipiniai LLC valdymo modelių variantai iš esmės grindžiami dispozityviomis taisyklėmis¹¹³².

Anglijoje LLP nuosavybė ir valdymas nėra atskirti, taikomas decentralizuoto valdymo modelis. Tačiau ši – bendroji – taisyklė gali būti keičiama, nes koncepciškai laikomasi pozicijos, kad LLP valdymo struktūra nustatoma dalyvių nuožiūra¹¹³³ (pavyzdžiui, LLP nariams nusprendus valdymą deleguoti keletui dalyvių arba tretiesiems asmenims¹¹³⁴). Kartu paminėtinas vienas iš LLP ypatumų: LLP turi būti paskirti bent du dalyviai, kurie turi papildomų pareigų, susijusių su informacijos atskleidimu ir jos pranešimu registru (pavyzdžiui, pareiga informuoti registrą apie dalyvių sudėties pasikeitimą, pateikti metinę finansinę atskaitomybę kartu su auditoriaus išvada, pranešti registru apie sprendimą savanoriškai likviduoti LLP, paskirti auditorius ir pan.)¹¹³⁵. Šias paskirtųjų LLP narių administracines funkcijas gali vykdyti tik dalyviai¹¹³⁶. Atkreiptinas dėmesys, kad įstatyme paskirtiesiems LLP nariams nenustatoma papildomų valdymų funkcijų, tačiau tai gali būti numatyta LLP sutartyje, pavyzdžiui, iš esmės prilyginant paskirtųjų LLP narių vaidmenį bendrovių vadovams¹¹³⁷. Paskirtaisiais LLP nariais gali būti ir visi dalyviai¹¹³⁸.

Vis dėlto nacionalinės teisės kontekste manytina, kad, atsižvelgiant į mažosios bendrijos preziumuojamą tipinę savybę – asmeninį pobūdį, turėtų labiau vyravuti mažosios bendrijos valdymo principai, būdingi komercinei partnerystei. Atitinkamai, siūlytina mažosios bendrijos valdymo modelius peržiūrėti, juos padarant lankstesnius ir libera-

¹¹²⁹ ULCCA 407 str.

¹¹³⁰ The late O'NEAL, F. H.; THOMPSON, R. B. *O'Neal and Thompson's Oppression of Minority Shareholders and LLC Members* (May 2016 Update) [interaktyvus. Žiūrėta 2016-08-23] <<https://1.next.westlaw.com/>>; 6:3 str.

¹¹³¹ ULLCA 407(a) str.

¹¹³² BISHOP, C. G.; KLEINBERGER, D. S. *Limited Liability Companies: Tax and Business Law (WG&L)* [interaktyvus. Žiūrėta 2016-08-14] <<https://1.next.westlaw.com/>>; 7.02 str.

¹¹³³ SMITH, P. *Limited liability partnerships handbook*. 3rd ed. Haywards Heath: Bloomsbury Professional, 2012, p. 70.

¹¹³⁴ MORSE, G., co-ordinating editor; DAVIES, P., et al., ed. *Palmer's limited liability partnership law*. London: Sweet & Maxwell, 2002, p. 149.

¹¹³⁵ WHITTAKER, J.; MACHELL, J.; with a tax chapter by IVES, C. *The law of limited liability partnerships*. Bristol: Jordans, 2004, p. 2, 91–92, 124–130, 162.

¹¹³⁶ MORSE, G., co-ordinating editor; DAVIES, P., et al., ed. *Palmer's limited liability partnership law*. London: Sweet & Maxwell, 2002, p. 69.

¹¹³⁷ SMITH, P. *Limited liability partnerships handbook*. 3rd ed. Haywards Heath: Bloomsbury Professional, 2012, p. 64–65.

¹¹³⁸ Ibidem, p. 66.

lesnius, labiau pasižyminčius aktyviu dalyvių vaidmeniu valdant įmonę ir jos veikloje. Taip pat siūlytina aiškiau ir tiksliau reglamentuoti kai kuriuos mažosios bendrijos valdymo vidinius santykius ir atstovavimo tretiesiems asmenims aspektus.

4.1. *Decentralizuoto mažosios bendrijos valdymo modelis*

Decentralizuoto mažosios bendrijos valdymo modelis, kai mažoji bendrija turi tik vieną organą (t. y. tik mažosios bendrijos narių susirinkimą, kuris kartu yra ir mažosios bendrijos valdymo organas), yra grindžiamas pačių jos dalyvių tiesioginiu dalyvavimu valdant įmonę (MBĮ 12 str. 2 d. 1 p.). Toks modelis artimas komercinei partnerystei.

Siekdamas užtikrinti tinkamą mažosios bendrijos atstovavimą palaikant santykius su trečiaisiais asmenimis, veiklos koordinavimą ir sprendimų vykdymą, kai mažosios bendrijos narių susirinkimas kartu yra ir mažosios bendrijos valdymo organas¹¹³⁹, įstatymų leidėjas įtvirtino vienasmenį įmonės atstovavimą. Kai mažojoje bendrijoje yra daugiau kaip vienas dalyvis, decentralizuoto valdymo atveju mažajai bendrijai prieš trečiuosius asmenis atstovauja mažosios bendrijos atstovas – narys. Toks reguliavimas nevisiškai dera su asmeninio pobūdžio įmonės koncepcija ir sutarčių laisvės principu, kuris plačiai taikomas vidiniams santykiams tokiose įmonėse. Siūlytina šį teisinį reguliavimą liberalizuoti, numatant kiekvienam decentralizuotai valdomos mažosios bendrijos nariui teisę atstovauti įmonei prieš trečiuosius asmenis, jeigu kitaip nenumatyta mažosios bendrijos nuostatuose.

MBĮ, reguliuojant vidinę valdymo funkciją, nustatyta, kad sprendimai dėl mažosios bendrijos reikalų tvarkymo priimami mažosios bendrijos narių susirinkime ir preziuruojamas kolektyvinis valdymas mažojoje bendrijoje, kurioje yra daugiau kaip vienas narys. MBĮ neišskiriama kiekvieno dalyvio teisė veikti pavieniui valdant įmonę, išskyrus mažosios bendrijos atstovą, vykdantį jam priskirtas funkcijas, ir keletas kitų išimčių (pavyzdžiui, MBĮ 13 str. 1 d. 6 p., 14 str. 1 d. 7 p.). Atsižvelgiant į asmeninį įmonės pobūdį, pagal bendrąją taisyklę kiekvienas mažosios bendrijos narys turi turėti teisę tvarkyti įmonės reikalus.

Tai reiškia, kad decentralizuotai valdomojoje mažojoje bendrijoje, kurioje yra daugiau kaip vienas dalyvis, kiekvienas narys turėtų teisę dalyvauti valdant įmonę ir atstovauti jai prieš trečiuosius asmenis, o kolektyviai būtų sprendžiama dėl svarbiausių klausimų. Konkreti taisyklė būtų įtvirtinta mažosios bendrijos nuostatuose.

Pakeitus esamą reglamentavimą, mažosios bendrijos nariai turėtų platesnę veiksmų laisvę pasirinkti konkrečioje situacijoje tinkamiausią įmonės valdymą. Toks reguliavimas būtų labiau pritaikytas šeimos verslui, į kurį mažoji bendrija pirmiausia ir orien-

¹¹³⁹ Koncepcijos 41 p.; MBĮ aiškinamasis raštas.

tuota. Tikėtina, kad taisyklė, pagal kurią kiekvienas dalyvis turi teisę valdyti mažąją bendriją ir jai atstovauti, labiau atitiktų mažų įmonių lūkesčius, sudarant galimybę kiekvienam dalyviui visa apimtimi dalyvauti valdant įmonę – palaikant tiek vidinius, tiek išorinius santykius. Toks reguliavimas taip pat labiau atspindėtų decentralizuotai valdomos mažosios bendrijos dalyvio, kuris kartu yra tarsi verslininkas, vaidmenį (savininkas-valdytojas-darbuotojas). Atsižvelgiant į didesnes pasirinkimo galimybes valdant, atitinkamai svarstyti parengti papildomas skirtingas pavyzdinių nuostatų formas arba siūlyti keletą pasirinkimo alternatyvų atitinkamoje tipinėje formoje.

Lyginamosios teisėtyros kontekste panašus reguliavimas, kai kiekvienas mišraus pobūdžio įmonės dalyvis turi teisę valdyti įmonę, aptinkamas ir JAV, ir Anglijoje. Pavyzdžiui, JAV pagal bendrąją taisyklę, įtvirtintą ULLCA, decentralizuotai valdomoje LLC kiekvienas narys turi lygias teises dalyvauti valdant įmonę ir jos veikloje, tačiau esminiai, su įprastine veikla nesusiję sprendimai priimami bendru dalyvių sutarimu (pavyzdžiui, dėl tam tikrų sandorių sudarymo)¹¹⁴⁰. Decentralizuotai valdomoje LLC kiekvienas dalyvis turi teisę įmonės vardu sudaryti įprastinės veiklos sandorius¹¹⁴¹. Panašiai Anglijoje, kurioje kiekvienas LLP narys turi teisę atstovauti įmonei¹¹⁴² ir dalyvauti ją valdant¹¹⁴³.

Jeigu išliktų mažosios bendrijos atstovo kategorija (MBĮ 21 str.), siekiant teisinio aiškumo ir sąžiningų trečiųjų asmenų interesų apsaugos, decentralizuotai valdomai mažajai bendrijai sudarant sandorius (MBĮ 14 str. 1 d. 8 p., 21 str. 7 d. 1 p.), siūlytina patikslinti MBĮ ir nurodyti, kad sąžiningų trečiųjų asmenų nesaisto apribojimai, nustatyti mažosios bendrijos atstovui narių susirinkimo sprendimuose (CK 1.82 str.).

4.2. Centralizuoto mažosios bendrijos valdymo modelis

Centralizuoto mažosios bendrijos valdymo modelis, kai mažoji bendrija turi du organus (t. y. mažosios bendrijos narių susirinkimą ir vienasmenį valdymo organą – vadovą) (MBĮ 12 str. 2 d. 2 p.), iš esmės panašus į įstatyme nustatytąjį (uždarajai) akcinei bendrovei. Atsižvelgiant į tai, kad mažosios bendrijos ir bendrovės teisinės formos yra *ex lege* koncepciškai skirtingos, pagal bendrąją taisyklę mažosios bendrijos centralizuotas valdymas neturėtų būti grindžiamas griežtu nuosavybės ir valdymo atskirumo principu, kuris būdingas kapitalizuotoms įmonėms. Mažosios bendrijos valdymo modelis turėtų sudaryti sąlygas atsiskleisti mažosios bendrijos narių verslumui, labiau pa-

¹¹⁴⁰ ULLCA komentaras, ULLCA 407(b) str.

¹¹⁴¹ Ibidem.

¹¹⁴² LLP įstatymo 6(1) str.

¹¹⁴³ LLP taisyklių VI dalies 7(3) str.

brėžti mažosios bendrijos narių asmenį ir asmenines savybes. Tai reiškia, kad, *pirma*, mažosios bendrijos narių susirinkimui turėtų būti suteikta teisė priimti sprendimus ir tais klausimais, kurie pagal savo esmę priskirtini valdymo organo funkcijoms; *antra*, mažosios bendrijos narių susirinkimui turėtų būti suteikta teisė duoti vadovui valdymo klausimais teisėtus privalomus nurodymus, nepažeidžiančius mažosios bendrijos ir jos kreditorių interesų.

Šiuo aspektu teisinį reglamentavimą siūlytina patikslinti, nes įstatymų leidėjo ketinimai nėra aiškūs. Viena vertus, mažosios bendrijos organų kompetencija gali skirtis nuo MBI nustatytos kompetencijos (MBI 5 str. 4 d.), mažosios bendrijos narių susirinkimas turi išimtinę kompetenciją priimti sprendimus ir klausimais, kurie mažosios bendrijos nuostatuose priskirti jo kompetencijai (MBI 13 str. 15 p.). Kita vertus, pagal *travux preparatories* mažosios bendrijos narių susirinkimas gali priimti sprendimus papildomais klausimais, kurie nepriskirtini mažosios bendrijos vadovo kompetencijai ir pagal savo esmę nepriskirtini valdymo organo funkcijoms¹¹⁴⁴.

Lyginamosios teisėtyros kontekste mažosios bendrijos analogų aspektu paminėtinos JAV, kuriose ULLCA taip pat įtvirtina centralizuoto valdymo alternatyvą. Centralizuotai valdomos LLC veiklos sutartyje gali būti numatyti tam tikri valdymo klausimai, dėl kurių sprendžia narių susirinkimas, o ne vadovas¹¹⁴⁵. Be to, JAV suteikiamos įvairesnės valdymo galimybės centralizuotai valdomoje LLC: įmonėje gali būti vienas arba keli vadovai, kurių kiekvienas turi lygias teises dalyvauti valdant įmonę ir jos veikloje¹¹⁴⁶.

Reglamentavimas, įtvirtinantis aktyvesnį dalyvių vaidmenį valdant įmonę, kai nukrypstama nuo griežto nuosavybės ir valdymo atskyrimo principo, aptinkamas ne tik mišraus pobūdžio naujadaruose, bet ir uždaro tipo (asmeninio pobūdžio) kapitalizuotose ribotos atsakomybės įmonėse. Todėl šiuo aspektu tikslinga paminėti atitinkamų valstybių pavyzdžius.

Štai Vokietijoje, skirtingai nuo atviro tipo bendrovės (*Aktiengesellschaft*, AG), GmbH valdymo organai įmonę valdo ne savarankiškai, bet laikydamiesi dalyvių susirinkimo privalomų nurodymų¹¹⁴⁷, todėl GmbH dalyviai turi kur kas didesnę galimybę daryti įtaką valdant įmonę nei AG akcininkai, kuriems tokia teisė nesuteikta. GmbH dalyvių susirinkimas ne tik nustato įmonės veiklos tikslus, formuoja jos vidinę struktūrą, skiria ir atšaukia vadovus, sprendžia kitus strateginius ir kertinius įmonės veiklos

¹¹⁴⁴ Konceptijos 36 p.

¹¹⁴⁵ ALBERTY, S. C. *Advising Small Businesses* (July 2016 Update [interaktyvus. Žiūrėta 2016-08-13] <<https://1.next.westlaw.com/>>; I dalis, 7:18 str.

¹¹⁴⁶ ULLCA 407(c) str.

¹¹⁴⁷ VOLHARD, R.; TASCHKE, J. *Managing Directors and Authorised Representatives*. In VOLHARD, R.; STENGEL, A., ed. *German Limited Liability Company*. Chichester, etc.: J. Wiley, 1997, p. 138.

klausimus, bet ir pateikia įmonės vadovui privalomus nurodymus valdymo srityje¹¹⁴⁸. Šią teisę dalyvių susirinkimas įgyvendina duodamas vadovui nurodymus *ad hoc* arba įtvirtindamas valdymo organų įgaliojimų apribojimus steigimo ir kituose vidiniuose korporatyviniuose dokumentuose (pavyzdžiui, reikalaujama, kad tam tikriems sandoriams sudaryti būtų gautas išankstinis dalyvių susirinkimo pritarimas)¹¹⁴⁹. Privalomi nurodymai gali būti dėl kasdienio įmonės valdymo, nebūtinai išimtinai susiję tik su esminiais ar įmonės veiklai nebūdingais sandoriais, tačiau jie negali pažeisti imperatyvių įmonių teisės reikalavimų, steigimo dokumentų ir pareigos elgtis sąžiningai¹¹⁵⁰. Steigimo dokumentuose dalyvių susirinkimo teisė duoti privalomus nurodymus gali būti perleista, pavyzdžiui, konkrečiam dalyviui¹¹⁵¹. Atsižvelgiant į tai, kad dalyvių susirinkimas turi teisę duoti privalomus nurodymus konkrečiais kasdienio valdymo klausimais ir į tai, kad vadovui gali būti privaloma gauti išankstinį dalyvių susirinkimo pritarimą tam tikriems veiksams atlikti, dalyvių susirinkimas pripažįstamas pagrindiniu organu, priimančiu sprendimus¹¹⁵². Valdymo organas neturi išimtinės kompetencijos valdyti įmonę kasdienėje veikloje¹¹⁵³.

Nyderlanduose BV steigimo dokumentuose taip pat gali būti numatyta, kad visuotinis akcininkų susirinkimas turi teisę duoti vadovams privalomus nurodymus, kurie gali būti konkretūs arba bendri¹¹⁵⁴. Tačiau visuotinio akcininkų susirinkimo teisė duoti nurodymus nėra absoliuti, nes vadovai neprivalo vykdyti nurodymų, kurie prieštarauja įmonės interesams (pavyzdžiui, jeigu dėl to sumažėtų galimybių atsiskaityti su kreditoriais)¹¹⁵⁵.

Reikia pažymėti ir tai, kad pagal siūlomą SUP reguliavimą vieninteliu akcininkui taip pat būtų suteikta teisė įmonės vadovui duoti privalomus nurodymus, kurie neprieštarauja steigimo dokumentams ir nacionaliniams įstatymams¹¹⁵⁶.

¹¹⁴⁸ MÜLLER, K. J. *The GmbH: a guide to the German limited liability company*. 2nd ed. München: Beck, 2009, p. 2, 52.

¹¹⁴⁹ WIRTH, G.; ARNOLD, M.; GREENE, M. *Corporate Law in Germany*. München: C. H. Beck, 2004, p. 33, 220, 224.

¹¹⁵⁰ MÜLLER, K. J. *The GmbH: a guide to the German limited liability company*. 2nd ed. München: Beck, 2009, p. 44–45, 64.

¹¹⁵¹ *Ibidem*, p. 44.

¹¹⁵² SCHULZ, M.; WASMEIER, O. *The law of business organizations: a concise overview of the German corporate law*. Berlin; Heidelberg [etc.]: Springer, 2012, p. 81, 92.

¹¹⁵³ *Ibidem*, p. 92.

¹¹⁵⁴ De KLUIVER, H. J. Towards A New Private Company Law. History of and Perspectives on the 2012 Fundamental Overhaul of Dutch Company Law and a European Perspective on the Proposals for a European Private Company (SPE and SUP). In GONZÁLEZ, A. J. V.; TEICHMANN, C., AHERN, D., ed. *Private company law reform in Europe: the race for flexibility*. Cizur Menor: Aranzadi, etc., 2015, p. 415.

¹¹⁵⁵ *Ibidem*.

¹¹⁵⁶ Pasiūlymas dėl Europos Parlamento ir Tarybos direktyvos dėl vienanarių privačių ribotos atsakomybės įmonių, COM/2014/0212 final - 2014/0120 (COD); 2 dalies 23 str.

Atsižvelgiant į realų mažosios bendrijos dalyvio vaidmenį, įmonės kreditorių interesai, pažeisti vadovui vykdant neteisėtus mažosios bendrijos narių susirinkimo nurodymus, galėtų būti ginami reikalaujant taikyti civilinę atsakomybę ir mažosios bendrijos nariams – arba kaip valdymą įgyvendinusiems asmenims (CK 2.87 str.), arba kaip dalyviams, nesąžiningais veiksmais lėmusiems mažosios bendrijos nemokumą ir dėl to negalėjimą atsiskaityti su kreditoriais (CK 2.50 str. 3 d.).

Atkreiptinas dėmesys, kad pagal 2015 m. spalio 15 d. Įmonių bankroto įstatymo pakeitimus, įsigaliojusius 2016 m. sausio 1 d.¹¹⁵⁷, pareiškimą dėl bankroto bylos iškėlimo įmonei pateikti teismui turi teisę, o šio ir kitų įstatymų nustatytais atvejais privalo kreditorius, likvidatorius, vadovas ir ar kitas asmuo (asmenys), pagal kompetenciją, suteiktą atitinkamos teisinės formos juridinius asmenis reglamentuojančiuose įstatymuose ar jų steigimo dokumentuose, turintis (turintys) teisę kreiptis į teismą dėl bankroto bylos iškėlimo (5 str. 1 d.). Jeigu įmonė negali ir (arba) negalės atsiskaityti su kreditoriumi (kreditoriais) ir šis (šie) nesikreipė į teismą dėl bankroto bylos iškėlimo, įmonės vadovas ar kiti asmenys pagal kompetenciją privalo pateikti pareiškimą teismui dėl bankroto bylos iškėlimo nedelsdami, bet ne vėliau kaip per 5 dienas po to, kai įmonė tapo nemoki ir įmonės dalyviai per minimalius įstatymuose arba įmonės steigimo dokumentuose nustatytus terminus dalyvių susirinkimui sušaukti, bet ne vėliau kaip per 40 dienų, nesiėmė priemonių įmonės mokumui atkurti. Kompetentingas valdymo organas apie tai, kad įmonė negali ir (arba) negalės atsiskaityti su kreditoriumi (kreditoriais), nedelsdamas privalo informuoti įmonės dalyvius arba per minimalius įstatymuose arba įmonės steigimo dokumentuose nustatytus terminus ir nustatyta tvarka sušaukti dalyvių susirinkimą (Įmonių bankroto įstatymo 8 str. 1 d.).

Įmonių bankroto įstatyme neišsprendžiama mažosios bendrijos bankroto bylos iškėlimo situacijų, kai centralizuotai valdomoje mažojoje bendrijoje nėra paskirto vadovo, šios situacijos nereguliuojamos ir MBĮ. Todėl siūlytina įtvirtinti sąlygas, kurioms esant tam tikrus kriterijus atitinkantis mažosios bendrijos dalyvis turi pareigą kreiptis į teismą iškelti bankroto bylą, jeigu įmonėje nėra suformuota valdymo organo centralizuotai valdomoje mažojoje bendrijoje.

¹¹⁵⁷ Lietuvos Respublikos įmonių bankroto įstatymo Nr. IX-216 4, 5, 8, 9, 10, 11, 23, 33 ir 36 straipsnių pakeitimo įstatymas. TAR, 2015, nr. 2015-17031.

5 skyrius. Mažosios bendrijos narių teisės ir pareigos

5.1. Steigėjų (narių) įnašai į mažąją bendriją ir narių paslaugos bei darbai mažajai bendrijai

Mažosios bendrijos nariu gali būti fizinis asmuo, įnešęs ar įsipareigojęs įnešti įnašą į mažąją bendriją, taip pat mažosios bendrijos nario teises įgijęs fizinis asmuo (MBĮ 7 str. 1 d.). Įnašu gali būti pinigai ir kitas turtas, kuris perduodamas nuosavybės teise mažajai bendrijai (MBĮ 8 str. 1, 3 d.). Įnašu negali būti darbai ir paslaugos (MBĮ 8 str. 2 d.).

Koncepciškai ir sistemiškai aiškinant MBĮ nuostatas darytina išvada, kad įnašai į mažąją bendriją pirmiausia turi teisinės reikšmės vidiniuose santykiuose, t. y. įnašai skirti įmonės materialinei bazei sukurti (finansavimo šaltinis mažosios bendrijos veiklai plėtoti) ir dalyvių teisėms bei pareigoms nustatyti. Įnašai taip pat gali atlikti ir kitą funkciją – padėti apsaugoti mažosios bendrijos kreditorių interesus, užtikrinant adekvačią įmonės kapitalizaciją. Tačiau MBĮ nereikalaujama minimalios investicijų į mažąją bendriją sumos, šiai verslo organizavimo formai netaikoma įstatinio kapitalo koncepcija kaip kreditorių interesų apsaugos priemonė pagal sampratą, analogišką kapitalizuotose įmonėse – bendrovėse. Atvirkščiai, preziumuojama, kad mažoji bendrija, kaip asmeninio pobūdžio įmonė, remiasi dalyvių asmeniu ir indėliu. Todėl draudimas daryti įnašus į mažąją bendriją darbais ir paslaugomis turėtų būti panaikintas, kartu išplečiant galimybę daryti įnašus į mažąją bendriją ne tik pinigais ir kitu nuosavybės teise priklausančiu turtu, bet ir kitais civilinių teisių objektais. Mažosios bendrijos nariai turi turėti teisę spręsti dėl visų įnašų klausimų, *inter alia*, įnašo objekto. Tam, kad nekiltų neaiškumų, ar bet kokia nauda pripažįstama įnašu į mažąją bendriją, siūlytina įnašų objektą apibrėžti plačiai, pateikiant pavyzdinį objektų sąrašą.

Įstatyminis draudimas daryti įnašus darbais ir paslaugomis nėra tinkama priemonė siekiant išvengti piktnaudžiavimo nustatant įnašų paslaugomis ir darbais vertes ar nesąžiningo elgesio, kai įnašai į mažąją bendriją nėra realiai padaromi. Tokiais atvejais mažosios bendrijos kreditorių interesų apsauga turėtų būti užtikrinama kitomis – efektyvesnėmis teisinėmis priemonėmis, pavyzdžiui, reikalaujant taikyti civilinę atsakomybę valdymą įgyvendinusiems asmenims ir (ar) mažosios bendrijos dalyviams, nesąžiningais veiksmais sukėlusiams mažosios bendrijos nemokumą ir dėl to negalėjimą įvykdyti prievolių kreditoriams. O smulkiųjų mažosios bendrijos narių interesų apsaugai pirmiausia yra skirtos taisyklės, nustatančios nepiniginių įnašų įvertinimą, tokių įnašų įnešimo terminus ir sąlygas vienbalsiai priimamu mažosios bendrijos narių susirinkimo sprendimu (MBĮ 19 str. 1 d. 2 p.).

Valstybėse, kurios turi mažosios bendrijos teisinės formos analogą, pastebimas liberalesnis požiūris į steigėjų (dalyvių) įnašų objektus. Pavyzdžiui, JAV pagal ULLCA įnašu į

LLC pripažįstama bet kokia nauda įmonei, kurią asmuo suteikė arba įsipareigojo suteikti mainais į LLC dalyvio statusą arba veikdamas kaip dalyvis¹¹⁵⁸. Vis dėlto reikėtų pažymėti, kad JAV valstijų požiūris į tai, kas gali būti įnašo objektu, nevienalytis. Keletas valstijų draudžia įnašus į LLC paslaugomis, o kai kuriose valstijose pateikiamas sąrašas objektų, kurie gali būti įnašu į įmonę (pavyzdžiui, pinigai, kitas turtas, paslaugos ir vekseliai)¹¹⁵⁹.

Anglijoje LLP sutartyje aptariami kapitalo suformavimo klausimai, LLP steigėjai (nariai) turi teisę nuspręsti, koku būdu finansuoti įmonę – suteikti įmonei paskolas ir (ar) daryti įnašus¹¹⁶⁰.

Pakankamai liberalus dalyvių įnašų reglamentavimas aptinkamas ne tik mišraus pobūdžio, bet ir uždarytų kapitalizuotų ribotos atsakomybės įmonių, kuriose įstatinio kapitalo formavimo taisyklės pirmiausia skirtos kreditorių teisių apsaugai, atžvilgiu. Pavyzdžiui, Prancūzijoje dalyvių įnašai į SARL gali būti daromi paslaugomis ir *know-how*, jeigu steigimo dokumentuose tai numatoma¹¹⁶¹, o SAS turi teisę išleisti akcijas, kurios apmokamos paslaugomis, apribojant tokių akcijų perleidimą¹¹⁶².

Pažymėtina ir tai, kad MBĮ draudžia mažosios bendrijos nariui turėti darbo santykių su įmone bei sudaryti su ja civilinių sutarčių dėl paslaugų mažajai bendrijai teikimo ar darbų atlikimo (MBĮ 7 str. 4 d.). Išimtis numatyta tik dėl mažosios bendrijos nario – vadovo, su kuriuo sudaroma civilinė (paslaugų) sutartis (MBĮ 7 str. 4 d., 22 str. 2 d.). Taigi draudimas taikomas plačiai, t. y. neatsižvelgiant nei į centralizuotą ar decentralizuotą mažosios bendrijos valdymo modelį, nei į paslaugų ar darbų pobūdį (pavyzdžiui, tai valdymo ar kitokios paslaugos).

Lyginant MBĮ 7 straipsnio 4 dalies nuostatas su reglamentavimu valstybėse, kurios turi mažosios bendrijos teisinės formos analogą, galima pastebėti, kad lyginamosios teisėtyros kontekste požiūris į dalyvio dvilypi statusą (dalyvio-naudotojo, dalyvio-darbuotojo) nevienalytis.

Pavyzdžiui, JAV pripažįstama, kad LLC dalyvis turi teisę teikti paslaugų įmonei už atlygį, o ne vien tik gauti naudą pelnu. Nors, pavyzdžiui, pagal bendrąją taisyklę, įtvirtintą JAV ULLCA, LLC nariui nėra atlyginama už įmonei, kurią tiesiogiai valdo patys dalyviai, suteiktas paslaugas¹¹⁶³. Ši taisyklė, *pirma*, taikoma tik pasirinkus decentralizuotą įmonės

¹¹⁵⁸ ULLCA 101(2), 402 str.

¹¹⁵⁹ KARAMBELAS, N. G. *Limited Liability Companies: Law, Practice and Forms* (June 2016 Update), [interaktyvus. Žiūrėta 2016-08-09] <<https://1.next.westlaw.com/>>; 7.2 str.

¹¹⁶⁰ BLACKETT-ORD, M. *Partnership: the modern law of partnership, limited partnership and limited liability partnership*. 2nd ed. London: Butterworths, 2002, p. 518; WHITTAKER, J.; MACHELL, J.; BRAITHWAITE, T. *The law of limited liability partnerships*. Fourth edition, Haywards Heath: Bloomsbury Professional, 2016, p. 277–278.

¹¹⁶¹ SEGAIN, H. Chapter on French Company Law. In GONZÁLEZ, A. J. V.; TEICHMANN, C.; AHERN, D., ed. *Private company law reform in Europe: the race for flexibility*. Cizur Menor: Aranzadi, etc., 2015, p. 190.

¹¹⁶² Prancūzijos CC L-227-1 str.

¹¹⁶³ ULLCA komentaras, ULCCA 102(2), (4)(B) str., 407(h) str.

valdymo modelį; *antra*, tai dispozityvi taisyklė, ir LLC veiklos sutartyje gali būti numatyta kitaip. Atitinkamai turto paskirstymas neapima pagrįstų sumų už paslaugas LLC nariui išmokėjimo¹¹⁶⁴. Praktikoje aptinkama įvairių atlyginimo už LLC nario suteiktas įmonei paslaugas formų, pavyzdžiui, kai LLC narys gauna ir pelno dalį, ir garantuotą apmokėjimą¹¹⁶⁵.

Kita vertus, JAV pripažįstama, kad dvilypis LLC dalyvio statusas gali būti problemiškas. Kai LLC narys atlieka darbinės funkcijas, pasibaigus šiems santykiams, toks asmuo ir toliau išlieka LLC nariu, jeigu LLC nariai nesusitarė kitaip¹¹⁶⁶, o tai gali turėti neigiamą įtaką darniai įmonės veiklai. Siekiant pritaikyti darbuotojų teisių apsaugos garantijas, tam tikrais atvejais kyla atvirkštinis klausimas dėl LLC nario, kuris dalyvauja įmonės veikloje, kvalifikavimo darbuotoju¹¹⁶⁷. Be to, LLC nario vaidmuo svarbus nustatant, kaip turi būti apmokestinamos tokio dalyvio pajamos¹¹⁶⁸. Tačiau doktrinoje pažymima, kad, pavyzdžiui, LLC nario prilyginimas darbuotojui mokesčių teisės tikslais savaime nereikia, kad tokia kvalifikacija bus taikoma kitose – ne mokesčių teisės srityse¹¹⁶⁹.

Anglijoje LLP nariui taip pat nėra atlyginama už dalyvavimą valdant LLP ir jos veikloje¹¹⁷⁰. Tačiau ši taisyklė yra dispozityvi¹¹⁷¹. Kita vertus, panašiai kaip ir mažosios bendrijos atveju, Anglijoje LLP narys laikomas neturinčiu darbo santykių su įmone¹¹⁷². Tokiu reguliavimu buvo siekta užtikrinti, kad visą savo darbo laiką skiriantis įmonei dalyvis nebūtų laikomas jos darbuotoju¹¹⁷³, o būtų prilyginamas savarankiškai dirbančiam¹¹⁷⁴. Be to,

¹¹⁶⁴ Ibidem.

¹¹⁶⁵ BISHOP, C. G.; KLEINBERGER, D. S. *Limited Liability Companies: Tax and Business Law (WG & L)* [interaktyvus. Žiūrėta 2016-08-14] <<https://1.next.westlaw.com/>>; 1.01 str., 4.10 str.

¹¹⁶⁶ KARAMBELAS, N. G. *Limited Liability Companies: Law, Practice and Forms* (June 2016 Update), [interaktyvus. Žiūrėta 2016-08-09] <<https://1.next.westlaw.com/>>; 7:3 str.

¹¹⁶⁷ RIBSTEIN, L. E.; KEATINGE, R. R. *Ribstein and Keatinge on Limited Liability Companies* (June 2016 Update) [interaktyvus. Žiūrėta 2016-08-15] <<https://1.next.westlaw.com/>>; 14:5 str.

¹¹⁶⁸ Pavyzdžiui, žr.: BISHOP, C. G.; KLEINBERGER, D. S. *Limited Liability Companies: Tax and Business Law (WG&L)* [interaktyvus. Žiūrėta 2016-08-14] <<https://1.next.westlaw.com/>>; 4.10 str.; KARAMBELAS, N. G. *Limited Liability Companies: Law, Practice and Forms* (June 2016 Update), [interaktyvus. Žiūrėta 2016-08-09] <<https://1.next.westlaw.com/>>; I dalies 6:29 str.; CALLISON, J. W.; SULLIVAN, M. A. *Limited Liability Companies: A State-by-State Guide To Law And Practice* (Database updated July 2015) [interaktyvus. Žiūrėta 2016-08-12] <<https://1.next.westlaw.com/>>; 12:42 str.; ALBERTY, S. C. *Advising Small Businesses* (July 2016 Update) [interaktyvus. Žiūrėta 2017-01-25] <<https://1.next.westlaw.com/>>; I dalis 7:41str.

¹¹⁶⁹ RIBSTEIN, L. E.; KEATINGE, R. R. *Ribstein and Keatinge on Limited Liability Companies* (June 2016 Update) [interaktyvus. Žiūrėta 2016-08-15] <<https://1.next.westlaw.com/>>; 21:2 str.

¹¹⁷⁰ 2000 m. Ribotos atsakomybės partnerystės taisyklės (Limited Liability Partnerships Regulations of 2000) (SI 2001/1090), <http://www.opsi.gov.uk/si/si2001/20011090.htm> (accessed 3 July 2016) (toliau – LLP taisyklės); VI dalis, 7(4) str.

¹¹⁷¹ WHITTAKER, J.; MACHELL, J.; BRAITHWAITE, T. *The law of limited liability partnerships*. Fourth edition, Haywards Heath: Bloomsbury Professional, 2016, p. 164.

¹¹⁷² LLP įstatymo 4(4) str.

¹¹⁷³ MORSE, G., co-ordinating editor; DAVIES, P., et al., ed. *Palmer's limited liability partnership law*. London: Sweet & Maxwell, 2002, p. 67.

¹¹⁷⁴ WHITTAKER, J.; MACHELL, J. With a tax chapter by IVES, C. *The law of limited liability partnerships*. Bristol: Jordans, 2004, p. 96.

sistemiškai, kartu su bendromis taisyklėmis dėl lygių dalyvių įnašų, pelno pasidalijimo lygiomis dalimis ir „vieno dalyvio – vieno balso“ tokiu būdu užtikrinamas LLP narių lygia-teisiškumas¹¹⁷⁵. Draudimas turėti dvilypį nario-darbuotojo statusą taip pat grindžiamas istoriškai susiklosčiusiu požiūriu, kai partneris partnerystėje, neturinčioje juridinio asmens statuso, negali turėti darbo santykių pats su savimi, ir tai, kad partnerystei svetima subordinacija, kuria pasižymi darbuotojo ir darbdavio ryšiai¹¹⁷⁶. Tačiau doktrinoje teigiama, kad LLP turi juridinio asmens statusą, ir narių kaip dalyvių statusas netapatus partnerių statusui, todėl koncepciškai neturėtų būti kliūčių įdarbinti LLP narius¹¹⁷⁷. Taip pat pažymima, kad bendrovės vadovas, kurio statusas nėra tapatus įprasto darbuotojo statusui, turi teisę sudaryti darbo (paslaugų) sutartį su įmone; akcininkams ribojimų sudaryti darbo sutarčių su įmone taip pat nėra¹¹⁷⁸. Nepaisant to, kad doktrinoje buvo manoma, jog LLP turi teisę įdarbinti savo narius¹¹⁷⁹, teisinis reguliavimas savaime nedraudžia dvilypio LLP nario-darbuotojo statuto¹¹⁸⁰, kai kurie autoriai tam tikrą pastarųjų metų teismų praktiką vertina kaip ribojančią tam pačiam asmeniui turėti dvilypį LLP nario-darbuotojo statusą¹¹⁸¹. Tačiau net ir esant tokiam teisiniam reguliavimui, susiduriama su problematika kvalifikuojant LLP nario statusą, pavyzdžiui, sprendžiant dėl tam tikrų darbuotojų teisių apsaugos garantijų taikymo LLP nariams¹¹⁸². Atsižvelgiant į faktiškai skirtingą LLP nario statusą, buvo pasiūlyta pakeisti mokesčių teisės aktus tam tikrais atvejais apmokestinant LLP narių pajamas, uždirbamas iš LLP, kaip darbuotojų, bet ne kaip savarankiškai dirbančiųjų¹¹⁸³.

1175 MORSE, G., co-ordinating editor; DAVIES, P., et al., ed. *Palmer's limited liability partnership law*. London: Sweet & Maxwell, 2002, p. 152; LLP taisyklių 7(1) str.

1176 WHITTAKER, J.; MACHELL, J.; BRAITHWAITE, T. *The law of limited liability partnerships*. Fourth edition, Haywards Heath: Bloomsbury Professional, 2016, p. 115–116.

1177 MORSE, G. *Partnership and LLP law*. Oxford: Oxford University Press, Eighth edition, 2015, p. 342.

1178 MORSE, G., general ed. *Palmer's limited liability partnership law*. 2nd ed. London: Sweet & Maxwell, 2011, p. 73.

1179 I'ANSON BANKS, R. C. *Lindley & Banks on partnership*. 18th ed. London: Sweet & Maxwell, 2002, p. 23.

1180 SMITH, P. *Limited liability partnerships handbook*. 3rd ed. Haywards Heath: Bloomsbury Professional, 2012, p. 49, 78; Taip pat atsižvelgiama į *Tiffin v Lester Aldridge LLP* [2012] EWCA Civ 25 bylą.

1181 WHITTAKER, J.; MACHELL, J.; BRAITHWAITE, T. *The law of limited liability partnerships*. Fourth edition, Haywards Heath: Bloomsbury Professional, 2016, p. 426; Atsižvelgiama į *Clyde & Co LLP v Bates van Winkelhof* [2014] 1 WLR 2047 bylą.

1182 MORSE, G. *Partnership and LLP law*. Oxford: Oxford University Press, Eighth edition, 2015, p. viii, 344–345; Tai būtų teisių apsaugos garantijos fiziniams asmenims, kurie pagal sutartį asmeniškai teikia paslaugas, bet ne tiesiogiai klientui. Tai tarpinė kategorija (angl. *workers*) tarp LLP darbuotojų ir narių. Jie iš esmės veikia savarankiškai, bet jų veiklą riboja sutartis, kuri sudaryta su LLP, bet ne tiesiogiai su klientais.

1183 BERRY, E. Partnership options in the UK: good things come in threes. In HILLMAN, R. W.; LOEWENSTEIN, M. J., ed. *Research handbook on partnerships, LLCs and alternative forms of business organizations*. Cheltenham [u.a.]: Elgar, 2015, p. 364; Pagal 2014 m. mokesčių teisės aktų pakeitimus LLP narių pajamos apmokestinamos kaip darbuotojų pajamos, jeigu tenkinamos tokios sąlygos: LLP nario visos pajamos arba reikšminga pajamų dalis yra fiksuota arba nepriklauso nuo LLP finansinio rezultato, narys neturi reikšmingos įtakos LLP, nario įnašai į LLP sudaro mažiau kaip 25 proc. jo fiksuoto (arba nuo LLP finansinio rezultato nepriklausančio) atlygio.

Nacionalinės teisės kontekste siūlytina atsisakyti itin griežto reguliavimo MBĮ 7 straipsnio 4 dalyje, draudžiančio mažajam bendrijos nariui, kuris nėra vadovas, gauti atlygį iš mažosios bendrijos už įmonei suteiktas paslaugas ir atliktus darbus.

Ex lege draudimas sudaryti darbo sutartis su mažosios bendrijos nariais pirmiausia grindžiamas asmeniniu mažosios bendrijos pobūdžiu, atsižvelgiant į tai, kad įmonės veikla pasižymi jos narių asmeniniu darbu ir paslaugų teikimu įmonei, nesudarant su jais darbo sutarčių, už mažosios bendrijos narių indėlį atlyginama paskirstant įmonės pelną, o metų eigoje sudaroma galimybė nariams gauti lėšų asmeniniams poreikiams iš mažosios bendrijos kaip avansu išmokamą pelną¹¹⁸⁴. Toks reguliavimas atspindi mažosios bendrijos dalyvio, kuris kartu yra tarsi verslininkas, vaidmenį (savininkas-valdytojas-darbuotojas). Tačiau požiūris, kad mažosios bendrijos dalyvis turėtų gauti naudos išimtinai tik pelno forma, neturėtų būti suabsoliutintas.

Dalyvio įnašas į įmonę yra jo investicija, kuria jis rizikuoja. Tačiau pagal esamą reglamentavimą mažosios bendrijos dalyvio indėlis paslaugomis ar darbais į mažąją bendriją negali būti pripažįstamas nei jo įnašu į įmonę, nuo kurio dydžio pagal bendrąją taisyklę priklauso mažosios bendrijos nariui skiriama pelno dalis (MBĮ 26 str. 4 d.), nei atlygintinų sutarčių objektu (darbo sutarčių, civilinių sutarčių) (MBĮ 7 str. 4 d.), kas suteiktų teisę į atlygį už paslaugas bei darbus.

Asmeninio pobūdžio įmonėse dalyvio indėlis į įmonę gali būti skirtingų formų. Atsižvelgiant į pasirinktą mažosios bendrijos valdymo modelį, kai kurie jos dalyviai gali būti pasyvesni valdant, pavyzdžiui, valdymas deleguojamas vienam iš dalyvių arba trečiajam asmeniui profesionalui – vadovui. Tačiau tokiomis situacijomis mažosios bendrijos nariams neturėtų būti ribojama atsiskleisti asmeniniam dalyvių verslumui, dalyvaujant įmonės veikloje kitais būdais. Mažąją bendriją valdant nedalyvaujantiems nariams taip pat turėtų būti sudaroma galimybė už atlyginimą sutarties pagrindu atlikti, pavyzdžiui, specifinių žinių ir įgūdžių reikalaujantį darbą įmonei, įmonės vardu veikiant kaip jos darbuotojui-specialistui teikti paslaugas tretiesiems asmenims. O pagal dabartinį reglamentavimą, pavyzdžiui, centralizuotai valdomoje mažojoje bendrijoje narys ne vadovas negali teikti paslaugų ar atlikti darbų mažajai bendrijai pagal darbo sutartį arba civilinę sutartį.

Mažoji bendrija yra ribotos civilinės atsakomybės juridinis asmuo. Nors mažosios bendrijos nariai ir turi teisę valdyti įmonę, *ex lege* dalyviai neprisiima verslo, vykdomo per mažosios bendrijos teisinę formą, rizikos, jų rizika apsiriboja investicijų į mažąją bendriją suma. Mišrios – *sui generis* teisinės prigimties juridinio asmens mažosios bendrijos ir jos narių tarpusavio santykiams negali būti automatiškai taikomi savarankiškai vykdomo verslo veiklos principai.

¹¹⁸⁴ LIETUVOS RESPUBLIKOS SEIMO KANCELIARIJOS TEISĖS DEPARTAMENTAS. *Išvada dėl Lietuvos Respublikos mažųjų bendrijų įstatymo nr. XI-2159 7 straipsnio pakeitimo įstatymo projekto*, Nr. XIIP-3914, 2015 m. gruodžio 29 d. [interaktyvus. Žiūrėta 2016-06-15] <<https://e-seimas.lrs.lt>>; MBĮ aiškinamasis raštas.

Pažymėtina ir tai, kad 2015 m. gegužės 28 d. įsigaliojus MBĮ pakeitimams, draudimas sudaryti darbo sutartį tarp mažosios bendrijos ir jos narių buvo išplėstas, uždraudžiant mažosios bendrijos nariui sudaryti su įmone civilines sutartis dėl paslaugų mažajai bendrijai teikimo ar darbų atlikimo¹¹⁸⁵. Pastarasis draudimas buvo pasiūlytas, siekiant kitokių tikslų – užkirsti kelią piktnaudžiauti, kai mažųjų bendrijų nariai, pasinaudodami tokiomis sutartimis siekia sumažinti mokėtino pelno mokesčio bazę ir išvengti pelno dalies grąžinimo pagal MBĮ 26 straipsnio 6 dalį¹¹⁸⁶. Manytina, kad pasirinkta priemonė – draudimas MBĮ mažajam bendrijos nariui sudaryti su ja civilinių sutarčių dėl paslaugų mažajai bendrijai teikimo ar darbų atlikimo (MBĮ 7 str. 4 d.) – nėra tinkama minėtiems tikslams pasiekti¹¹⁸⁷, tokio pobūdžio piktnaudžiavimo turėtų būti siekiama išvengti teisinėmis priemonėmis, įtvirtintomis kitose teisės srityse¹¹⁸⁸.

Įmonių teisės kontekste šalia esamų kreditorių teisių apsaugos mechanizmų, galėtų būti svarstyti, ar tikslinga įtvirtinti papildomų priemonių, skirtų susijusių asmenų sandoriams reglamentuoti. Pavyzdžiui, įtvirtinant reikalavimą, kad vadovas, prieš įmonei atsiskaitant su savo dalyviais pagal komercinio pobūdžio sandorius, atliktų supaprastintą mokumo testą ir įvertintų, ar įmonė, atlikusi mokėjimą, per įstatyme nustatytą terminą būtų pajėgi vykdyti prievolės kreditoriams.

Reziumuojant siūlytina pakeisti MBĮ nuostatas, draudžiančias mažajam bendrijos nariui gauti atlygį iš mažosios bendrijos pagal sutartis už suteiktas paslaugas ar atliktus darbus (MBĮ 7 str. 4 d.). Dvilypio mažosios bendrijos nario statuso problematika turėtų būti sprendžiama kompleksiskai įvertinus darbo teisės ir mokesčių teisės aspektus.

5.2. Mažosios bendrijos nario balsavimo teisė

MBĮ leidžia nukrypti nuo „vieno nario – vieno balso“ taisyklės ir mažosios bendrijos nuostatuose nustatyti kitokią balsų paskirstymo jos nariams tvarką, kai mažoji bendrija turi vienasmenį valdymo organą – mažosios bendrijos vadovą (MBĮ 16 str. 3 d.), t. y. įmonę valdant centralizuotai.

¹¹⁸⁵ Lietuvos Respublikos mažųjų bendrijų įstatymo nr. XI-2159 6¹ ir 7 straipsnių pakeitimo įstatymas, TAR, 2015-05-27, nr. 8122.

¹¹⁸⁶ LIETUVOS RESPUBLIKOS ŪKIO MINISTERIJA. Lietuvos Respublikos mažųjų bendrijų įstatymo Nr. XI-2159 6¹ ir 7 straipsnių pakeitimo įstatymo projekto aiškinamasis raštas, Nr. XIIP-2662, 2014-12-18 [interaktyvus. Žiūrėta 2016-05-31] <<https://e-seimas.lrs.lt>>.

¹¹⁸⁷ Taip pat žr. LIETUVOS RESPUBLIKOS TEISINGUMO MINISTERIJA. Išvada dėl Lietuvos Respublikos mažųjų bendrijų įstatymo nr. XI-2159 6¹ ir 7 straipsnių pakeitimo įstatymo projekto pakartotinio derinimo, nr. 14-8269(5), 2014-12-08 [interaktyvus. Žiūrėta 2016-05-31] <<https://e-seimas.lrs.lt>>.

¹¹⁸⁸ BENDROVIŲ TEISĖS EKSPERTŲ GRUPĖ. Ataskaita dėl Europos bendrovių teisės modernizavimo, 2002 m. <http://ec.europa.eu/internal_market/company/docs/modern/report_en.pdf> [interaktyvus. Žiūrėta 2017-01-08], p. 4, 6, 36:

„*Vieno nario – vieno balso*“ taisyklė reiškia, kad kiekvienas mažosios bendrijos narys turi po vieną balsą, neatsižvelgiant į įnašų į įmonę dydį ir indėlį į įmonės veiklą. „*Vieno nario – vieno balso*“ taisyklę (lot. *per capita*) tikslinga naudoti mažojoje bendrijoje, kuri pagal organizacinę struktūrą artima komercinei partnerystei. Tokia taisyklė labiausiai tinka, kai mažosios bendrijos nariai aktyviai dalyvauja valdant įmonę ir jos veikloje, o įvertinti kiekvieno dalyvio indėlį atskirai ir nustatyti kiekvieno jų įnašų dydį yra sudėtinga. Tai būtų atvejai, kai dalyvių indėlis daugiausia yra paslaugomis ir darbais, taip pat tais atvejais, kai dalyviai yra suteikę garantijų įmonės prievolių įvykdymui užtikrinti ar suteikę įmonei paskolų, kurios nėra užtikrintos efektyviais prievolių įvykdymo užtikrinimo būdais¹¹⁸⁹.

Tačiau „*vieno nario – vieno balso*“ taisyklė negali būti laikoma absoliučiai tinkama visiems atvejams, kai mažoji bendrija valdoma decentralizuotai. Modeliuojant asmeninio pobūdžio uždaro tipo įmonės dalyvių teises, steigėjų (dalyvių) nuožiūra sutarčių laisvės principas taikytinas ypač plačiai. Todėl „*vieno nario – vieno balso*“ taisyklė, kuri skirta vidiniams santykiams reguliuoti, turėtų būti dispozityvi, nesvarbu, kokią vidinę organizacinę struktūrą nuostatuose pasirenka mažosios bendrijos steigėjai (nariai).

Panašus požiūris, kai balsų paskirstymo jos dalyviams taisyklė yra dispozityvi, aptinkamas ir valstybėse, kurios turi mažosios bendrijos teisinės formos analogą. Pavyzdžiui, JAV pagal bendrąją taisyklę, įtvirtintą ULLCA, kiekvienas decentralizuotai valdomos LLC narys turi po vieną balsą¹¹⁹⁰. Kartu reikia pasakyti, kad atskirose JAV valstijose išsivyrąja tendencijos teisės aktuose, reglamentuojančiuose LLC teisinę formą, pereiti nuo partnerystei prie kapitalizuotoms įmonėms būdingos taisyklės, pagal kurią balsavimo teisė siejama su LLC dalyvio dalimi¹¹⁹¹. Praktikoje LLC narių balsai taip pat dažniausiai nustatomi pagal dalyvių įnašų dydį¹¹⁹².

Anglijoje, kurioje valdymas yra decentralizuotas, taip pat taikoma dispozityvi taisyklė, jog kiekvienas LLP narys turi vieną balsą, jeigu LLP sutartyje nenumatoma kitaip¹¹⁹³.

Keičiant dabartinę reguliavimą ir įtvirtinant „*vieno nario – vieno balso*“ taisyklę kaip dispozityvią visais atvejais (t. y. ir kai mažąją bendriją valdo patys nariai), būtina, be kita ko, sistemiškai įvertinti CK 2.86 straipsnio nuostatas, kad juridinio asmens valdymo organo nariai turi vienodas teises ir pareigas.

¹¹⁸⁹ RIBSTEIN, L. E.; KEATINGE, R. R. *Ribstein and Keatinge on Limited Liability Companies* (June 2016 Update) [interaktyvus. Žiūrėta 2016-08-15] <<https://1.next.westlaw.com/>>; 5:2 str.

¹¹⁹⁰ ULLCA 407(b)(2); ULLCA komentaras, ULCCA 501 str.

¹¹⁹¹ The late O'NEAL, F. H.; THOMPSON, R. B. *O'Neal and Thompson's Oppression of Minority Shareholders and LLC Members* (May 2016 Update) [interaktyvus. Žiūrėta 2016-08-23] <<https://1.next.westlaw.com/>>; 6:3 str.

¹¹⁹² ALBERTY, S. C. *Advising Small Businesses* (July 2016 Update) [interaktyvus. Žiūrėta 2016-08-13] <<https://1.next.westlaw.com/>>; III dalis, 20:26 str.

¹¹⁹³ MORSE, G., general ed. *Palmer's limited liability partnership law*. 2nd ed. London: Sweet & Maxwell, 2011, p. 206.

3.3.3. Mažosios bendrijos nario balsavimo teisės perleidimas

MBĮ numatyta, kad mažosios bendrijos narių susirinkime turi teisę dalyvauti ir balsuoti asmenys, narių susirinkimo dieną esantys mažosios bendrijos nariais, asmeniškai, išskyrus įstatymų nustatytas išimtis, arba jų įgalioti asmenys, arba asmenys, su kuriais sudaryta balsavimo teisės perleidimo sutartis (MBĮ 16 str. 1 d.). Tokios MBĮ nuostatos leidžia manyti, kad yra mažosios bendrijos nario balsavimo teisės perleidimo galimybė.

Juridinio asmens dalyvio balsavimo teisės perleidimą reglamentuoja CK 2.89 straipsnio 1 dalis. CK nenumatyta išlygų dėl šios normos taikymo atskiroms privačių juridinių asmenų teisinėms formoms, todėl ši teisės norma taikytina taip pat ir mažosioms bendrijoms (CK 1.3 str., 2.33 str. 2 d.). Atsižvelgiant į asmeninį mažosios bendrijos pobūdį, gali kilti neaiškumų aiškinant ir taikant CK 2.89 straipsnio 1 dalies nuostatas dėl mažosios bendrijos nario balsavimo teisės perleidimo.

Skirtingai nuo kapitalizuotų įmonių, kuriose dalyvis suprantamas kaip pasyvus investuotojas, asmeninio pobūdžio įmonėse esminę reikšmę turi dalyvio asmuo. Kertinėmis tokios įmonės dalyvio statuso sudedamosiomis pripažįstamos dalyvio valdymo teisės¹¹⁹⁴. Asmeninio pobūdžio įmonės dalyviams paprastai suteikiama teisė kontroliuoti kitų dalyvių, kaip valdymo teises įgyvenančių subjektų, sudėtį. Priešingu atveju tokios įmonės dalyviams tektų bendradarbiauti ir vykdyti verslą kartu su asmenimis, kurie turi skirtingą požiūrį į verslo strategiją ir tikslus¹¹⁹⁵, skirtingai suvokia savo asmeninį indėlį valdant įmonę ir jos veikloje arba nepasizymi konkrečioje situacijoje būtinomis asmeninėmis savybėmis. Todėl, atsižvelgiant į asmeninį mažosios bendrijos pobūdį kaip preziumuojamą tipinį šios juridinio asmens teisinės formos požymį, pagal bendrąją taisyklę mažosios bendrijos nario teisė balsuoti mažosios bendrijos narių susirinkime gali būti perleista kitiems asmenims, kai tokiam perleidimui pritaria mažosios bendrijos narių susirinkimas. Siekiant teisinio aiškumo šiuo aspektu aiškinant ir taikant teisės normas, siūlytina peržiūrėti MBĮ.

Balsavimo teisės perleidimas gali pakeisti kontrolės struktūrą tarp mažosios bendrijos narių. Jeigu mažojoje bendrijoje taikoma bendroji taisyklė – „vienas narys – vienas balsas“, balsai skaičiuojami pagal dalyvių, turinčių balsavimo teisę, skaičių. Sudarius balsavimo teisės perleidimo sutartį tarp mažosios bendrijos narių, narys, perleidęs balsavimo teisę, negali pasinaudoti balsavimo teise, balsavimo teisę perėmęs kitas mažosios bendrijos narys ir toliau turi vieną balsą, jo balsavimo teisės apimtis nepadidėja, o bendras dalyvių balsų skaičius sumažėja vienu balsu, nes, nustatant bendrą balsų skaičių, dalyvio, perleidusio balsavimo teisę, balsas neįtraukiamas¹¹⁹⁶. Tarkime, jeigu mažojoje

¹¹⁹⁴ Pavyzdžiui, žr. BISHOP, C. G.; KLEINBERGER, D. S. *Limited Liability Companies: Tax and Business Law (WG&L)* [interaktyvus. Žiūrėta 2016-08-14] <<https://1.next.westlaw.com/>>; 8.02 str.; Dėl LLC JAV.

¹¹⁹⁵ KARAMBELAS, N. G. *Limited Liability Companies: Law, Practice and Forms* (June 2016 Update), [interaktyvus. Žiūrėta 2016-08-09] <<https://1.next.westlaw.com/>>; 8:9 str.

¹¹⁹⁶ Pavyzdžiui, žr. ULLCA komentaras, ULLCA 501 str.

bendrijoje, kurioje taikoma „*vienas narys – vienas balsas*“ taisyklė, yra 3 nariai – A, B ir C, turintys po vieną balsą, mažosios bendrijos narių susirinkimo sprendimui, kuris priimamas paprasta balsų dauguma, pakanka bet kurių dviejų narių pritarimo (A ir B; B ir C; A ir C). Mažosios bendrijos nariui A perleidus balsavimo teisę kitam jos nariui B, toks sprendimas jau būtų priimamas bendru balsavimo teisę turinčių dalyvių sutarimu (B ir C). Todėl, jeigu mažosios bendrijos nuostatuose nenumatyta kitaip, mažosios bendrijos narių susirinkimo sprendimas pritarti balsavimo teisės perleidimui būtinas, kai balsavimo teisę perleidžiama tiek kitam mažosios bendrijos nariui, tiek trečiajam asmeniui.

Šiame kontekste lyginamuoju aspektu paminėtinos JAV, kuriose būtent LLC nario valdymo teisės turi lemiamą reikšmę sprendžiant, ar asmuo prarado dalyvio statusą¹¹⁹⁷. Kai kurių JAV valstijų teisės aktuose dažnai numatoma, kad be likusiųjų dalyvių sutikimo perleidžiamos tik turtinės LLC nario teisės¹¹⁹⁸, bet ne teisė valdyti, įskaitant ir balsavimo teisę¹¹⁹⁹. Tačiau doktrinoje nėra bendros nuomonės, ar LLC narys turi teisę perleisti valdymo teises kitam jos dalyviui be visų likusiųjų dalyvių sutikimo, jeigu šis klausimas nesureguliuotas LLC veiklos sutartyje¹²⁰⁰.

5.3. Mažosios bendrijos nario teisė į grynojo turto dalį likviduojant bendriją

Įstatyme įtvirtinta mažosios bendrijos nario *pro rata* teisė į likviduojamos įmonės grynojo turto dalį. Pagal MBI 30 straipsnio 11 dalį po atsiskaitymo su likviduojamos mažosios bendrijos kreditoriais likęs turtas padalijamas likviduojamos mažosios bendrijos nariams proporcingai jų įnašo dydžiui, buvusiam sprendimo likviduoti mažąją bendriją priėmimo dieną. Narys, kuris sprendimo likviduoti mažąją bendriją priėmimo dieną nėra įvykdęs savo įsipareigojimo dėl įnašo, gali gauti likviduojamos mažosios bendrijos turto, kurio vertė būtų proporcinga jo įnašo, perduoto mažajai bendrijai iki sprendimo likviduoti mažąją bendriją priėmimo, dydžiui.

Ši taisyklė skirta vidiniams santykiams reguliuoti. Atsižvelgiant į tai ir siekiant teisinio aiškumo, siūlytina patikslinti MBI, nustatant, kad ši taisyklė dėl likviduojamos mažosios bendrijos nario teisės į grynojo turto dalį yra dispozityvi ir mažosios bendrijos nuostatuose gali būti nustatyta kitaip.

¹¹⁹⁷ BISHOP, C. G.; KLEINBERGER, D. S. *Limited Liability Companies: Tax and Business Law (WG&L)* [interaktyvus. Žiūrėta 2016-08-14] <<https://1.next.westlaw.com/>>; 8.02 str.

¹¹⁹⁸ RIBSTEIN, L. E.; KEATINGE, R. R. *Ribstein and Keatinge on Limited Liability Companies (June 2016 Update)* [interaktyvus. Žiūrėta 2016-08-15] <<https://1.next.westlaw.com/>>; 7:4 str.

¹¹⁹⁹ SARGENT, M. A.; SCHWIDETZKY, W. D. *Limited Liability Company Handbook (Database updated September 2015)* [interaktyvus. Žiūrėta 2016-08-09] <<https://1.next.westlaw.com/>>; 3:85.50 str.

¹²⁰⁰ ULLCA komentaras, ULLCA 501 str.

5.4. Mažosios bendrijos nario teisė į informaciją

Mažosios bendrijos narys turi teisę gauti informaciją, kuri pateikiama mažosios bendrijos narių susirinkimui (MBĮ 21 str. 7 d. 2 p., 22 str. 10 d. 2 p.), įstatyme taip pat įtvirtinama dalyvio teisė susipažinti su mažosios bendrijos dokumentais ir kita informacija nuostatuose nustatyta tvarka (MBĮ 5 str. 2 d. 11 p.¹²⁰¹). Nors MBĮ nėra aiškiai reglamentuotos mažosios bendrijos nario teisės į informaciją formos, sistemiškai įvertinus MBĮ nuostatas, manytina, kad mažosios bendrijos nario teisė į informaciją apie mažąją bendriją ir jos veiklą apima taip pat ir tęstinę dalyvio teisę į informaciją pagal pareikalavimą. Pavyzdiniuose nuostatuose numatyta mažosios bendrijos nario teisė susipažinti su mažosios bendrijos dokumentais ir kita informacija bei teisė gauti mažosios bendrijos dokumentų kopijas ir kitą informaciją¹²⁰².

Dalyvio teisė būti informuotam taip pat vertintina pagal centralizuoto ir decentralizuoto įmonės valdymo modelius. Centralizuotai valdomos mažosios bendrijos vadovas turi pareigą pateikti esminę informaciją jos dalyviams (CK 2.82 str. 2 d.).

Esamas dalyvio teisės į informaciją reglamentavimas yra nepakankamas. Atsižvelgiant į mažosios bendrijos, kaip asmeninio pobūdžio uždaro tipo įmonės, nario teisės į informaciją apie mažąją bendriją ir jos veiklą paskirtį ir reikšmę, vis dėlto manytina, kad tais atvejais, kai įstatymų nėra draudžiama ir (arba) ribojama atskleisti informaciją ir ją naudoti, dalyvio teisė į informaciją laikotarpiu tarp mažosios bendrijos narių susirinkimų, kuri įgyvendinama mažosios bendrijos nario iniciatyva ir pagal jo pareikalavimą, neturėtų būti deleguojama mažosios bendrijos dalyviams nustatyti nuostatuose, bet *ex ante* turėtų būti garantuojama įstatymo. Todėl siūlytina įtvirtinti įstatyme mažosios bendrijos nario tęstinę teisę į informaciją ir jos įgyvendinimo tvarką. Tokia teisė į informaciją turėtų būti įtvirtinta kaip kiekvieno mažosios bendrijos nario teisė.

Pirma, kontroliuojantis dalyvis turi galių daryti įtaką kito nario teisei į informaciją. Mažosios bendrijos nario teisė susipažinti su įmonės dokumentais ir kita informacija nustatoma mažosios bendrijos nuostatuose, kurie keičiami kvalifikuotos narių balsų daugumos, ne mažesnės kaip 2/3 visų narių turimų balsų, sprendimu (MBĮ 18 str. 1 d. 1 p.). Tačiau, pasinaudojus kitu teisiniu mechanizmu, teisė į informaciją gali būti nepagrįstai apribota: mažosios bendrijos narių susirinkimas paprasta visų narių turimų balsų dauguma turi išimtinę teisę nuspręsti, kokia informacija laikoma mažosios ben-

¹²⁰¹ MBĮ 5 str. 2 d.: Mažosios bendrijos nuostatuose turi būti nurodyta: 11) mažosios bendrijos narių susipažinimo su mažosios bendrijos dokumentais ir kita informacija tvarka.

¹²⁰² 2012 m. rugpjūčio 31 d. Lietuvos Respublikos ūkio ministro įsakymas Nr. 4-878 dėl mažosios bendrijos pavyzdinių steigimo aktų ir steigimo sutarčių formų, mažosios bendrijos pavyzdinių nuostatų ir jų pildymo rekomendacijų patvirtinimo. *Valstybės žinios*, 2012, nr. 104-5292 (2016 m. gruodžio 15 d. Lietuvos Respublikos ūkio ministro įsakymas Nr. 4-799 dėl mažosios bendrijos pavyzdinių steigimo aktų ir steigimo sutarčių formų, mažosios bendrijos pavyzdinių nuostatų patvirtinimo) (nauja redakcija, TAR, 2016-12-21, Nr. 29201) (su pakeitimais ir papildymais) (toliau – Pavyzdiniai nuostatai); Pavyzdinių nuostatų Nr. 2 XI skyriaus 43–45 p. ir Nr. 4 X skyriaus 43–45 p.

drijos komercine (gamybine) paslaptimi ir konfidencialia informacija (MBĮ 13 str. 3 p., 17 str., 18 str.).

Antra, mažosios bendrijos nuostatuose nepagrįstai apribojus dalyvio teisę į informaciją, kasdieniame valdyme nedalyvaujantiems nariui gali būti problemiška efektyviai prižiūrėti ir apsaugoti savo investicijas. Juk, kitaip nei akcinių bendrovių, kurių akcijomis leista prekiauti reguliuojamoje rinkoje, mažųjų bendrijų finansiniai duomenys bei informacija apie esminius įvykius nėra periodiškai atskleidžiami finansinių metų eigoje, išskyrus tam tikras teisės aktų numatytas išimtis¹²⁰³, mažajai bendrijai netaikomas reikalavimas dėl privalomo metinių finansinių ataskaitų audito¹²⁰⁴.

Trečia, panašus požiūris, kai įstatymas įtvirtina mišraus pobūdžio juridinio asmens dalyvio teisę į informaciją, aptinkamas taip pat JAV ir Anglijoje.

Pavyzdžiui, JAV ULLCA numato LLC narių teisę asmeniškai ar per atstovą susipažinti su įmonės dokumentais ir kita informacija apie įmonę ir jos veiklą, teisę daryti kopijas ir teisę gauti informaciją¹²⁰⁵. Jeigu LLC valdo patys nariai (decentralizuoto valdymo modelis), be atskiro nario prašymo įmonė bei jos nariai, kuriems tokia informacija žinoma, turi pateikti kiekvienam nariui informaciją apie įmonės veiklą, jos finansinę padėtį ir kitas aplinkybes, turinčias esminę reikšmę dalyvių teisėms įgyvendinti ir pareigoms vykdyti, išskyrus atvejus, kai įmonė įrodo, kad LLC narys turi tokią informaciją¹²⁰⁶. Centralizuoto valdymo atveju vadovas privalo pateikti informaciją be atskiro LLC narių prašymo, jeigu tokia informacija reikalinga sprendimui narių susirinkime priimti ar nario sutikimui pateikti¹²⁰⁷. Kitais atvejais LLC nariai turi teisę gauti informaciją apie įmonės veiklą, jos finansinę padėtį bei kitas aplinkybes, taip pat susipažinti su informacija įmonės buveinėje ir daryti kopijas pateikę pagrįstą teisėtą prašymą (pavyzdžiui, kai informacija būtina dalyvio teisėms įgyvendinti ir pareigoms vykdyti)¹²⁰⁸. Visada, siekdama apsaugoti savo interesus ir apsisaugoti nuo dalyvių galimo piktnaudžiavimo, įmonė turi teisę riboti informacijos teikimą ir nustatyti sąlygas jai pateikti bei gautai informacijai naudoti (pavyzdžiui, konfidenciali informacija gali būti neatskleidžiama, informacijos gavėjui gali būti nustatytos tam tikros pareigos)¹²⁰⁹.

¹²⁰³ Pavyzdžiui, žr. Lietuvos Respublikos Vyriausybės nutarimą Nr. 1407 „Dėl Juridinių asmenų registro įsteigimo ir Juridinių asmenų registro nuostatų patvirtinimo“. *Valstybės žinios*, 2003, Nr. 107-4810 (su pakeitimais ir papildymais) (*TAR*, 2015, nr. 2015-19870).

¹²⁰⁴ Lietuvos Respublikos įmonių finansinės atskaitomybės įstatymo (*Valstybės žinios*, 2001, nr. 99-3516) (su pakeitimais ir papildymais) 24 str.

¹²⁰⁵ ULLCA 410 str.

¹²⁰⁶ ULLCA 410(a)(2)–(3) str.

¹²⁰⁷ ULLCA 410(b)(4) str.

¹²⁰⁸ RIBSTEIN, L. E.; KEATINGE, R. R. *Ribstein and Keatinge on Limited Liability Companies* (June 2016 Update) [interaktyvus. Žiūrėta 2016-08-15] <<https://1.next.westlaw.com/>>; 9:5 str.

¹²⁰⁹ ULLCA 410(h) str.

Pagal bendrąją taisyklę Anglijoje kiekvienas LLP narys turi teisę susipažinti su įmonės informacija ir dokumentais, juos kopijuoti¹²¹⁰. Be to, kiekvienas LLP narys turi pareigą pateikti kitiems dalyviams informaciją apie aspektus, kurie turi įtakos įmonei¹²¹¹.

Kartu, atsižvelgiant į tai, kad kasdien įmonę valdant nedalyvaujantis dalyvis turi ribotas pareigas mažajai bendrijai ir siekiant prevenciškai riboti mažosios bendrijos nario nesąžiningą naudojimąsi teise į informaciją, išvengti nepagrįsto mažosios bendrijos veiklos trikdymo ir apsaugoti kolektyvinius interesus, dalyvio teisė į informaciją apie mažąją bendriją ir jos veiklą galėtų būti ribojama, konkrečiu atveju nustatčius aplinkybes, dėl kurių gali būti atsisakoma suteikti tokią informaciją (pavyzdžiui, dėl nesąžiningos konkurencijos, interesų konflikto, nariui piktnaudžiaujant teise, jeigu yra reali grėsmė, kad bus iš esmės pažeisti mažosios bendrijos interesai).

5.5. Fiduciarinės mažosios bendrijos nario pareigos

Mažosios bendrijos narys, kuris kartu yra valdymo organo narys, turi fiduciarinių pareigų bendrijai. Šios fiduciarinės pareigos grindžiamos valdymo organo nario, o ne mažosios bendrijos dalyvio statusu. Atsižvelgiant į asmeninį mažosios bendrijos pobūdį, taip pat nagrinėtina, ar situacijomis, kai mažosios bendrijos narys, kuris neveikia kaip valdymo organo narys, vien tik išimtinai dėl savo kaip juridinio asmens dalyvio statuso turi įstatyminių fiduciarinių pareigų kitiems mažosios bendrijos nariams ir (arba) mažajai bendrijai.

Fiduciarinės pareigos užtikrina griežtesnį nei įprasta (ypač komerciniuose santykiuose) elgesio standartą, veikimą nesavanaudiškai, išimtinai kito asmens ar bendrais interesais, subordinuojant savo interesus kito asmens ar bendriems interesams. Atskirose valstybėse fiduciarinių pareigų turinys suvokiamas nevienodai, tačiau dažnai apima pareigą vengti interesų konflikto situacijų, draudimą painioti principialo turtą su savo turtu bei naudoti jį asmeninei naudai, draudimą konkuruoti su principialu ir kt.

Pagal pirminę koncepciją tam tikrais atvejais mažosios bendrijos narių teisėms ir pareigoms buvo numatyta taikyti analogiją su jungtine veikla¹²¹². Tai reiškia, kad, nustatčius teisinio reglamentavimo spragą ir pagrindą taikyti įstatymo analogiją (CK 1.8 str. 1 d.), mažosios bendrijos narių teisėms ir pareigoms pagal analogiją turėtų būti taikomos CK nuostatos, reglamentuojančios jungtinės veiklos (partnerystės) sutartį (CK 6.969–6.981 str.). Jungtinės veiklos sutarties partneriai tarpusavyje turi fiduciarinių pa-

¹²¹⁰ LLP taisyklių 7(7) str.

¹²¹¹ LLP taisyklių 7(8) str.

¹²¹² LIETUVOS RESPUBLIKOS ŪKIO MINISTERIJA. Verslo aplinkos gerinimas. Planuojamos naujos galimybės smulkiajam verslui. *Mažosios bendrijos koncepcija* [interaktyvus. Žiūrėta 2011-06-15] <http://www.ukmin.lt/lt/veikla/veiklos_sritys/svv/VA_gerinimas/index.php>; 37 par.

reigų, taigi, mažosios bendrijos nariai, kurie kartu neveikia kaip valdymo organo nariai, taip pat turėtų turėti fiduciarinių pareigų.

Tačiau minėta argumentacija, grindžiama analogija su jungtine veikla, Konceptijoje neišliko. MBĮ taip pat nėra konkrečių nuostatų, leidžiančių spręsti apie įstatymų leidėjo ketinimus įtvirtinti mažosios bendrijos nariui, kuris veikia ne kaip valdymo organo narys, fiduciarinių pareigų.

Atsižvelgiant į *sui generis* – mišrų mažosios bendrijos teisinės formos pobūdį ir fiduciarinių dalyvio pareigų klausimo sudėtingumą apskritai, šį aspektą būtina sureguliuoti MBĮ. Atitinkamai, siekiant teisinio aiškumo ir nuspėjamumo, MBĮ siūlytina numatyti, kad mažosios bendrijos narys vien tik dėl savo kaip dalyvio statuso neturi fiduciarinių pareigų kitiems mažosios bendrijos nariams ir (ar) mažajai bendrijai, atsižvelgiant į šiuos argumentus:

Pirma, koncepciniu požiūriu mažoji bendrija yra mišri verslo organizavimo forma. Todėl išimtinai vien tik ta aplinkybė, kad mažoji bendrija pasižymi *intuitu personae*, savaime neleidžia daryti išvados, kad pagal analogiją su jungtinės veiklos (partnerystės) sutartimi mažosios bendrijos nariai turi fiduciarinių pareigų. Dalyvių investicijos gali būti grindžiamos specifiniu mažosios bendrijos narių *inter se* santykių ar ryšių su mažąja bendrija pobūdžiu, dėl to įmonės veikla tampa priklausoma nuo tolesnio tokio teisinio santykio egzistavimo. Tačiau ribota mažosios bendrijos narių atsakomybė ir mažosios bendrijos nario teisė savanoriškai pasitraukti iš įmonės susigrąžinant investicijas lemia, kad intensyvi bendradarbiavimo pareiga savaime nemodifikuoja teisinių santykių į fiduciarinius. Palyginti taip pat paminėtina, kad uždarnosios akcinės bendrovės akcininkai, kaip ribotos civilinės atsakomybės juridinio asmens dalyviai, *ex lege* fiduciarinių pareigų taip pat neturi¹²¹³.

Antra, nesąžiningiems mažosios bendrijos nario veiksams kontroliuoti pakanka kitų teisinių priemonių, todėl fiduciarinės mažosios bendrijos nario pareigos būtų per-teklinės. Pavyzdžiui, pagal CK 2.82 straipsnio 4 dalį ir MBĮ 12 straipsnio 3 dalį mažosios bendrijos organų sprendimai gali būti pripažįstami negaliojančiais, jeigu jie prieštarauja sąžiningumo ir protingumo principams, pagal CK 2.115 straipsnį, 2.123 straipsnį ir MBĮ 10 straipsnio 5 dalį numatyti priverstinis mažosios bendrijos nario teisių pardavimas ar

¹²¹³ Daugiau žr. MIKALONIENĖ, L. *Uždarnosios akcinės bendrovės akcininko teisės ir jų gynimo būdai*. Monografija. Vilnius: VĮ Registrų centras, 2015, p. 88–125; Uždarnosios akcinės bendrovės akcininkai neturi įstatyminių fiduciarinių pareigų. Taip pat šiuo aspektu žr. ir lyginamąją analizę. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo praktikoje laikomasi pozicijos, kad akcininkas neturi fiduciarinių pareigų bendrovei (pavyzdžiui, žr. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2016 m. lapkričio 25 d. nutartį civilinėje byloje Nr. 3K-3-485-421/2016, 2016 m. lapkričio 14 d. nutartį civilinėje byloje Nr. 3K-3-466-690/2016, 2015 m. gruodžio 11 d. nutartį civilinėje byloje Nr. 3K-3-665-969/2015; taip pat Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2017 m. balandžio 6 d. Bendrovės valdymo organų civilinę atsakomybę reglamentuojančių teisės normų taikymo Lietuvos Aukščiausiojo Teismo praktikoje apžvalga, *Teismų praktika*, 2017, Nr. 45). Pagal bendrąją taisyklę EMCA akcininkas neturi fiduciarinių pareigų (11 skyriaus 11 straipsnio komentaras; įmonių grupėms taikomas specialus reguliavimas).

nupirkimas, kai, be kita ko, pažeidžiama bendroji sąžiningumo pareiga, kuri privaloma ir mažosios bendrijos nariui (CK 1.5 str. 1 d.), be to, mažosios bendrijos nariui, pažeidusiam draudimą piktnaudžiauti teise ir padariusiam žalos kitiems asmenims piktnaudžiaujant dalyvio teisėmis, yra pagrindas taikyti civilinę atsakomybę (CK 1.137 str. 3 d.).

Trečia, pagal lyginamosios teisėtyros tendencijas mišraus pobūdžio įmonės dalyviai, veikiantys ne kaip valdytojai, neturi fiduciarinių pareigų kitiems dalyviams ir įmonei.

Štai JAV ULLCA laikomasi pozicijos, kad decentralizuotai valdomoje LLC narys, veikdamas kaip dalyvis, bet ne valdytojas, privalo elgtis sąžiningai ir įmonės, ir kitų jos dalyvių atžvilgiu, ir vien tik ta aplinkybė, kad toks dalyvis veikia savo asmeniniais interesais savaime nereiškia dalyvio pareigų pažeidimo¹²¹⁴. Pagal ULLCA analogiškai vertinamas dalyvio vaidmuo centralizuotai valdomoje LLC: LLC dalyvio, kuris nėra valdytojas, statusas savaime nelemia fiduciarinių pareigų LLC ar kitiems jos nariams¹²¹⁵. Kita vertus, konkrečioje situacijoje kontroliuojančiam dalyviui, piktnaudžiavusiam galiomis, gali kilti fiduciarinių pareigų¹²¹⁶. Sąžiningumo ir rūpestingumo pareigos nėra fiduciarinės pareigos¹²¹⁷. Fiduciarinių dalyvio, kuris nėra valdytojas, pareigų klausimo sudėtingumą rodo tai, kad, modeliuojant LLC teisinę formą JAV, tam tikrose valstijose požiūris į fiduciarines LLC dalyvio pareigas nevienalytis. Vienose valstijose fiduciarinės LLC dalyvio pareigos buvo nereglamentuotos; kitose – įtvirtintas reguliavimas, nustatantis, kad LLC dalyviai neturi fiduciarinių pareigų; o keletas valstijų numatė, kad LLC nariai turi specifinių fiduciarinių pareigų¹²¹⁸.

Anglijoje LLP narių tarpusavio santykių pobūdis teisės aktuose nereglamentuojamas, tačiau, atsižvelgiant į tai, kad LLP nariai nėra laikomi komercinės partnerystės partneriais tradiciniu požiūriu, doktrinoje teigiama, kad LLP dalyviai *per se* neturi tarpusavio fiduciarinių pareigų¹²¹⁹. Tokiai pozicijai pritariama ir teismų praktikoje¹²²⁰.

¹²¹⁴ ULLCA komentaras; ULLCA 409(a), (d), (e) str.

¹²¹⁵ ULLCA komentaras, ULLCA 409(i)(6) str.

¹²¹⁶ RIBSTEIN, L. E., et al. *Unincorporated business entities*. Fifth edition. New Providence, NJ; San Francisco, CA: LexisNexis, 2013, p. 372–373; CALLISON, J. W.; SULLIVAN, M. A. *Limited Liability Companies: A State-by-State Guide To Law And Practice* (Database updated July 2015) [interaktyvus. Žiūrėta 2016-08-12] <<https://1.next.westlaw.com/>>; 8:7 str.

¹²¹⁷ ULLCA komentaras; ULLCA 409(c), (d), (e) str.

¹²¹⁸ BISHOP, C. G.; KLEINBERGER, D. S. *Limited Liability Companies: Tax and Business Law (WG&L)* [interaktyvus. Žiūrėta 2016-08-14] <<https://1.next.westlaw.com/>>; 10.09 str.; MARTIN, A. R. *Limited Liability Company & Partnership Answer Book*. 2nd ed. New York: Panel Publishers, 2001, p. 5–22, 5–23, 5–24.

¹²¹⁹ IANSON BANKS, R. C. *Lindley & Banks on partnership*. 18th ed. London: Sweet & Maxwell, 2002, p. 24; MORSE, G. *Partnership law*. 6th ed., 1 publ. Oxford: Oxford Univ. Press, 2006, p. 312–313; WHITTAKER, J.; MACHELL, J.; with a tax chapter by IVES, C. *The law of limited liability partnerships*. Bristol: Jordans, 2004, p. 149.

¹²²⁰ WHITTAKER, J.; MACHELL, J.; BRAITHWAITE, T. *The law of limited liability partnerships*. Fourth edition, Haywards Heath: Bloomsbury Professional, 2016, p. 11; SMITH, P. A. *Limited liability partnerships handbook*. 3rd ed. Haywards Heath: Bloomsbury Professional, 2012, p. 53; MORSE, G. *Partnership and LLP law*. Oxford: Oxford University Press, Eighth edition, 2015, p. 346.

Ketvirta, įstatyme *ex ante* nustatyti fiduciarines pareigas turinčius subjektus (pavyzdžiui, ar tokiu subjektu turėtų būti kiekvienas mažosios bendrijos narys, lygiavertę kontrolę turintys nariai, kontroliuojantis narys, smulkusis narys; kaip įstatyme tiksliai apibrėžti kontroliuojantį narį bei smulkųjį narį kaip fiduciarinių pareigų subjektą) ir tokių pareigų turinį ir apimtį būtų sudėtinga. Mažosios bendrijos narių vaidmuo ir indėlis į įmonės valdymą ir jos veiklą, o kartu ir asmeninių dalyvių arba įmonės ir jos dalyvių ryšių intensyvumas priklauso nuo konkrečių faktinių aplinkybių.

Tačiau bendroji taisyklė, pagal kurią mažosios bendrijos narys vien tik dėl savo kaip dalyvio statuso neturi fiduciarinių dalyvio pareigų, savaime neeliminuoja fiduciarinių pareigų kilimo galimybės kitais pagrindais. Pavyzdžiui, mažosios bendrijos nariui, kuris kartu yra valdymo organo nariu, kiltų fiduciarinių valdymo organo nario statuso nulemtų pareigų mažajai bendrijai. Konkrečioje situacijoje fiduciarinių pareigų taip pat galėtų kilti tarp mažosios bendrijos ir jos nario arba tarp mažosios bendrijos narių susiklosčius (esant) fiduciarinio pobūdžio teisiniams santykiams. Be to, fiduciarinės dalyvio pareigos gali būti įtvirtintos nuostatuose mažosios bendrijos steigėjų (narių) nuožiūra.

Kartu reikia pažymėti, kad visi civilinių teisinių santykių dalyviai, *inter alia*, ir mažosios bendrijos nariai, turi bendrųjų pareigų, įskaitant pareigą elgtis sąžiningai, pareigą nepiktnaudžiauti teise, pareigą nedaryti kitam žalos (elgtis rūpestingai) (CK 1.5 str., CK 1.137 str. 3 d., 6.263 str.). Tačiau minėtos pareigos nėra fiduciarinės. Vienas iš pagrindinių sąžiningumo pareigos ir fiduciarinių pareigų skirtumų yra tas, kad sąžiningumo principas įpareigoja atsižvelgti į kito asmens interesus ir juos gerbti, draudžia piktnaudžiauti, tačiau neriboja naudos sau siekimo, nereikalauja nesavanaudiškumo ir nesuponuoja altruizmo¹²²¹. Pažeidus pareigą veikti sąžiningai, draudimą piktnaudžiauti teise arba pareigą elgtis rūpestingai, tokio pažeidimo vertinimas nėra identiškas ir priklausytų nuo konkretaus pasirinkto civilinių teisių gynimo būdo ir tokiam būdai taikyti nustatytų sąlygų¹²²². Todėl detalesnis šių pareigų aiškinimas turėtų būti plėtojamas teismų praktikoje.

¹²²¹ Dėl sąžiningumo pareigos taip pat žr., pavyzdžiui, ULLCA komentaras; ULLCA 409(d), (e) str.; UPA komentaras, UPA 409 str.; THE LAW COMMISSION; SCOTTISH LAW COMMISSION (LAW COM No. 159) (SCOT LAW COM No. 111). *Partnership Law*. A Joint Consultation Paper. July 2000 [interaktyvus. Žiūrėta 2017-04-23]. Prieiga per internetą: <http://www.lawcom.gov.uk/wp-content/uploads/2015/03/cp159_Partnership_Law_Consultation.pdf>, p. 182.

¹²²² Pavyzdžiui, dėl visuotinio akcininkų susirinkimo sprendimo pripažinimo nagaliojančiu pagal CK 2.82 straipsnio 4 dalį, kai sprendimas prieštarauja sąžiningumo ir protingumo principams, taip pat dėl akcininko teisės pasitraukti pagal CK 2.123 straipsnį ir akcininko pašalinimo pagal CK 2.115 straipsnį žr. MIKALONIENĖ, L. *Uždarosios akcinės bendrovės akcininko teisė ir jų gynimo būdai*. Monografija. Vilnius: VĮ Registrų centras, 2015, p. 118–124, 204–226; dėl akcininko, piktnaudžiausio įgyvendinant dalyvio teises ir naudojantis dalyvio statuso suteikiamomis galiomis, civilinės atsakomybės žr.: MIKALONIENĖ, L. *Uždarosios akcinės bendrovės akcininko civilinė atsakomybė bendrovės kreditoriams, bendrovei ir kitiems akcininkams*. Monografija. Vilnius: Justitia, 2016.

6 skyrius. Mažosios bendrijos nario statuso pasibaigimas

Mažosios bendrijos nario statusas gali pasibaigti perleidžiant mažosios bendrijos nario teises arba be nario teisių perleidimo kitiems asmenims, dėl to pastaruoju atveju sumažėja mažosios bendrijos narių skaičius. Dalyvio statuso pasibaigimas gali būti savanoriškas (savanoriškai perleidžiant mažosios bendrijos nario teises (MBĮ 10 str.); savanoriškai pasitraukiant iš įmonės ir susigrąžinant investicijas (MBĮ 11 str.)) arba priverstinis (pavyzdžiui, dalyvis pašalinamas dėl jo paties nesąžiningų veiksmų (MBĮ 10 str. 5 d.)).

Siūlytina mažųjų bendrijų, kuriose yra daugiau kaip vienas narys, atžvilgiu tobulinti MBĮ, kiek tai susiję su savanorišku mažosios bendrijos nario pasitraukimu pagal MBĮ 10 ir 11 straipsnių nuostatas ir priverstiniu dalyvio pašalinimu bei dalyvio pasitraukimu pagal CK 2 knygos X skyriaus nuostatas.

Kartu pažymėtina, kad MBĮ mažosios bendrijos nario statuso pasibaigimą ne savanoriško pasitraukimo pagrindais reglamentuoja neišsamiai. Pagal MBĮ 7 straipsnio 1 dalį mažosios bendrijos nariu gali būti fizinis asmuo, įnešęs ar įsipareigojęs įnešti įnašą į mažąją bendriją, taip pat mažosios bendrijos nario teises įgijęs fizinis asmuo. Tačiau tokiomis situacijomis, kai mažoje bendrijoje yra daugiau kaip vienas dalyvis, ir iš esmės pasikeičia aplinkybės, susijusios su mažosios bendrijos nario asmeniu, tinkamai MBĮ 7 straipsnio 1 dalies nuostatoms aiškinti ir taikyti vien tik CK normų, pavyzdžiui, reguliuojančių paveldėjimą, juridinių asmenų likvidavimą, prievolių pasibaigimą ir pan. nepakanka. Siekiant teisinio aiškumo ir nuspėjamumo, įstatymų leidėjas turėtų *ex ante* pasiūlyti tokių atvejų sprendimo būdų ir nepalikti jų vien savireguliacijai arba spręsti teismams, iškilus ginčui.

Poreikis reguliuoti atvejus, kai iš esmės pasikeičia su mažosios bendrijos nario asmeniu susijusios aplinkybės, kai mažojoje bendrijoje yra daugiau kaip vienas dalyvis, grindžiamas tokiais motyvais.

Pirma, mažoji bendrija yra mišraus pobūdžio privatus juridinis asmuo. Mažoji bendrija asimiliuoja partnerystės ir bendrovės požymius. Nesant konkretaus įstatyminio reglamentavimo, dėl unikalaus – mišraus – mažosios bendrijos pobūdžio nėra teisinio aiškumo, ar tokiais atvejais, kai iš esmės pasikeičia su mažosios bendrijos nario asmeniu susijusios aplinkybės, bus taikomi partnerystei ar, atvirkščiai, bendrovei būdingi veiklos principai. Šią problematiką pagilina ir tai, kad, viena vertus, mažosios bendrijos teisinės formos modelis paremtas preziumuojama tipine savybe – asmeniniu pobūdžiu (*lot. intuitu personae*)¹²²³; kita vertus, faktiškai centralizuotai valdoma mažoji bendrija veikiau gali būti artima, pavyzdžiui, uždarajai akcinei bendrovei. Todėl tikslinga, kad, įstatymų leidėjas,

¹²²³ Konceptijos 7, 12 punktai.

privatinių juridinių asmenų sistemoje įtvirtinęs hibridinį naujadarą, *ex ante* pasiūlytų tokių situacijų sprendimų būdų daugiausiai remdamasis dispozityviomis teisės normomis.

Antra, mažosios bendrijos teisinė forma pirmiausia skirta smulkiąjam verslui. Dažniausiai smulkųjų verslų kuriantys ir plėtojantys asmenys iš anksto nemodeliuoja situacijų, kai iš esmės pasikeičia aplinkybės, susijusios su mažosios bendrijos nario asmeniu, dėl įvairių priežasčių (pavyzdžiui, siekdami pigesnio ir operatyvesnio mažosios bendrijos įsteigimo pagal tipinius steigimo dokumentus, gerbdami susiklosčiusius asmeninius verslų pradedančiųjų santykius, iš anksto neįvertindami galimų su savo asmeniu susijusių esminių pokyčių, nesitikint skirtingo dalyvių požiūrio tokiomis situacijomis ar dalyvių ginčų ir kt.). Aiškus ir baigtas reglamentavimas padėtų smulkiąjam verslui sutaupyti informacinių, sandorių sudarymo, bylinėjimosi ir kitų kaštų. Tokiu būdu būtų padidintas šios įmonės teisinės formos prieinamumas smulkiąjam verslui.

Trečia, lyginamosios teisėtyros kontekste aptinkamas požiūris atvejus, kai iš esmės pasikeičia su mišraus pobūdžio juridinio asmens dalyvio asmeniu susijusios aplinkybės, reguliuoti specifiskai, nors ir skirtingu intensyvumu.

Štai JAV ULLCA įtvirtina platų LLC nario statuso pasibaigimo pagrindų sąrašą, kuris apima ne tik savanorišką LLC nario pasitraukimą ir LLC nario pašalinimą, bet ir dalyvio statuso pasibaigimą likvidavus narį – juridinį asmenį, mirus nariui fiziniam asmeniui, bankrutavus nariui decentralizuotai valdomoje LLC, nariui fiziniam asmeniui negalint vykdyti asmeninių pareigų decentralizuotai valdomoje LLC (pavyzdžiui, dėl neveiksnumo) ir kt.¹²²⁴

Anglijoje LLP dalyvio statusas pasibaigia perleidus visą LLP dalį¹²²⁵ ar LLP nariui pasitraukus savanoriškai¹²²⁶. LLP narių dauguma turi teisę pašalinti dalyvį, jeigu tokia teisė įtvirtinta LLP sutartyje; tačiau šia teise turi būti naudojama sąžiningai¹²²⁷. Tačiau įstatyme taip pat numatyta, kad LLP nario statusas pasibaigia ir tais atvejais, kai dalyvis fizinis asmuo miršta arba dalyvis juridinis asmuo likviduojamas¹²²⁸. LLP nario bankrotas nėra pagrindas dalyvio statusui pasibaigti, jeigu kitaip nenumatyta LLP sutartyje¹²²⁹.

Apskritai mažosios bendrijos, kaip savarankiškos privataus juridinio asmens teisinės formos, teisinio reguliavimo baigtumas ypač svarbus, sistemiskai vertinant privatinių juridinių asmenų teisinių formų teisinį reguliavimą. CK antrosios knygos nuostatos,

¹²²⁴ ULLCA 602 str.

¹²²⁵ MORSE, G., co-ordinating editor; DAVIES, P., *et al.*, ed. *Palmer's limited liability partnership law*. London: Sweet & Maxwell, 2002, p. 176.

¹²²⁶ LLP įstatymo 7(1)(d) str.

¹²²⁷ LLP taisyklių 8 str. WHITTAKER, J.; MACHELL, J. With a tax chapter by IVES, C. *The law of limited liability partnerships*. Bristol: Jordans, 2004, p. 194.

¹²²⁸ LLP įstatymo 4(3) str.

¹²²⁹ WHITTAKER, J.; MACHELL, J.; BRAITHWAITE, T. *The law of limited liability partnerships*. Fourth edition, Haywards Heath: Bloomsbury Professional, 2016, p. 329–330.

skirtos juridiniams asmenims, nepateikia privačių juridinių asmenų rūšių, nenustato jų pagrindinių požymių ir skirtumų, o bendruosius klausimus, susijusius su tokių juridinių asmenų veiklos vykdymu, reguliuoja ne iki galo (pavyzdžiui, CK nekodifikuoja esminių dalyvių teisių ir pareigų, neviseiškai kodifikuoja privačių juridinių asmenų dalyvių civilinių teisių gynimo būdus). Todėl, kai bendrųjų CK nuostatų, numatytų, pavyzdžiui, reguliuoti paveldėjimą, juridinių asmenų likvidavimą, prievolių pasibaigimą ir pan. nepakanka, šiuos klausimus turėtų reglamentuoti konkrečios teisinės formos juridiniam asmeniui – šiuo atveju mažajai bendrijai – skirtas teisės aktas.

Teisinis reguliavimas, skirtas mažajai bendrijai, kurioje yra du ir daugiau dalyvių, ne visada *per se* tinkamas vienanarei mažajai bendrijai. Reguliavimo tolygumo požiūriu siūlytina kartu sureguliuoti analogiškas situacijas ir vienanarių mažųjų bendrijų atžvilgiu.

6.1. Savanoriškas mažosios bendrijos nario teisių perleidimas

Siūlytina tobulinti savanoriško mažosios bendrijos nario teisių perleidimo, kai mažojoje bendrijoje yra daugiau kaip vienas narys (MBĮ 10 str.), reglamentavimą.

Pirma, teisinis savanoriško mažosios bendrijos nario teisių perleidimo kitu nei pardavimo būdu reguliavimas yra nebaigtas ir ydingas.

MBĮ 10 straipsnio 1 dalyje numatyta bendroji taisyklė, pagal kurią mažosios bendrijos narys turi teisę perleisti nario teises; perleidimo pagrindas nedetalizuojamas. MBĮ 10 straipsnio 2 ir 3 dalyse nustatyta nario teisių perleidimo tvarka ir sąlygos (įtvirtinant pirmumo teisės taisyklę kaip apribojimą perleisti nario teises, procedūrą ir kt.). Lyginant MBĮ 10 straipsnio 2 ir 3 dalių nuostatas su 1 dalimi, akivaizdu, kad 2 ir 3 dalių reguliavimo apimtis yra gerokai siauresnė. Šių dalių nuostatos iš esmės skirtos reglamentuoti ne apskritai nario teisių perleidimą skirtingais pagrindais, bet tik vieną iš mažosios bendrijos nario teisių perleidimo būdų – pardavimą. Nors MBĮ nustatyta, kad mažosios bendrijos narys turi teisę nuostatuose ir įstatymuose nustatyta tvarka perleisti nario teises (MBĮ 10 str. 1 d.), Pavyzdiniuose nuostatuose taip pat detalizuojama tik mažosios bendrijos nario teisių pardavimo tvarka, kiti nario teisių perleidimo atvejai nėra aptariamai¹²³⁰.

Mažosios bendrijos nario teisių perleidimo apribojimais, kurie apima bet kokius nario teisių perleidimo būdus ir neapsiriboja nario teisių pardavimu, pirmiausia siekiama apsaugoti liekančių dalyvių ir mažosios bendrijos interesus ir tokiu būdu sureguliuoti mažosios bendrijos narių tarpusavio santykius ir jų santykius su mažąja bendrija. Tačiau esamas reglamentavimas sudaro sąlygas išvengti tokių ribojimų, kai dalyvis savanoriškai pasitraukia iš mažosios bendrijos kitu nei mažosios bendrijos nario teisių pardavimo būdu.

Dabartinis MBĮ reglamentavimas ydingas ir dėl tos priežasties, kad nereikalaujama atskleisti asmenį, kuriam mažosios bendrijos narys ketina perleisti nario teises. MBĮ ir

¹²³⁰ Pavyzdinių nuostatų Nr. 2 VIII skyriaus 26–28 p. ir Nr. 4 VII skyriaus 26–28 p.

Pavyzdiniai nuostatai veikiau orientuoti į turtinį mažosios bendrijos nario teisių perdimo aspektą, t. y. ne į dalyviu tapsiantį asmenį, bet į nario teisių pardavimu siekiamą rezultatą (nario teisių perdimo kainą)¹²³¹.

Antra, siekiant subalansuoti liekančių mažosios bendrijos narių ir įmonės interesus, ir mažosios bendrijos nario, ketinančio perleisti nario teises, interesus, apskritai siūlytina keisti mažosios bendrijos nario teisių savanoriško perdimo reguliavimą.

MBĮ 10 straipsnio 2 dalyje numatyta likusių mažosios bendrijos narių pirmumo teisė įsigyti parduodamas mažosios bendrijos nario teises. Siūlytina šią pirmumo teisės taisyklę keisti į sutikimo taisyklę, kai kiekvienas mažosios bendrijos narys turi veto teisę sprendžiant dėl nario teisių perdimo trečiajam asmeniui. Sistemškai toks reguliavimas derėtų su naujų mažosios bendrijos narių priėmimo reglamentavimu: nauji dalyviai priimami visų mažosios bendrijos narių vienbalsiu sprendimu (MBĮ 9 str., 19 str. 1 d. 1 p.). Be to, toks reguliavimas geriau atitiktų „pasirink savo partnerį“ principą, sudarytų prielaidų sumažinti konfliktų tikimybę, pasikeitus dalyvių sudėčiai. Konceptiškai asmeninio pobūdžio įmonėje turėtų būti taikomas kitoks principas nei kapitalizuotoje įmonėje – mažosios bendrijos nario teisių neperleidžiamumas, jeigu kitaip nenumatyta mažosios bendrijos nuostatuose.

Panašus požiūris, kai pagal bendrąją taisyklę reikalaujama visų mišraus pobūdžio juridinio asmens dalyvių sutikimo, kai į dalyvių ratą įtraukiamas trečiasis asmuo, aptinkamas ir JAV, ir Anglijoje. Štai JAV ULLCA dispozityviai nustato, kad LLC narys turi teisę perleisti nario teises trečiajam asmeniui (t. y. ne LLC dalyviui), jeigu tam vienbalsiai pritaria visi likę nariai¹²³². Pagal bendrąją taisyklę Anglijoje LLP nariai turi teisę savanoriškai perleisti savo dalį už sąžiningą kainą, jeigu tam pritaria visi dalyviai¹²³³. Anglijoje pabrėžiama, kad LLP nariu galima tapti tik pagal susitarimą su kitais dalyviais¹²³⁴.

Perleidus mažosios bendrijos nario teises ne tik trečiajam asmeniui, bet ir kitam nariui, gali pasikeisti dalyvių kontrolės struktūra ir išsiderinti nustatyta dalyvių teisių ir pareigų pusiausvyra. Siekiant išlaikyti turimos kontrolės *status quo*, pirmumo teisės taisyklė turėtų būti keičiama į sutikimo taisyklę, kai kiekvienas narys turi veto teisę sprendžiant dėl nario teisių perdimo ir tais atvejais, kai mažosios bendrijos nario teisės perleidžiamos kitam jos nariui. Ši taisyklė netaikoma, jeigu mažojoje bendrijoje yra du nariai, ir vienas jų nario teises perleidžia kitam jos nariui.

Sutikimo taisyklė, mažosios bendrijos nariui perleidžiant nario teises savanoriškai, yra dispozityvi, t. y. taikytina, jeigu mažosios bendrijos nuostatuose nenumatyta kitaip

¹²³¹ MBĮ 10 str. 2–3 d.; Pavyzdinių nuostatų Nr. 2 skyriaus VIII 26–28 p. ir Nr. 4 VII skyriaus 26–28 p.

¹²³² ULLCA 401(c)(3), 502(a); ULLCA 105 str. komentaras, p. 26–27.

¹²³³ LLP taisyklių 7(5) str., LLP įstatymo 4(2) str.

¹²³⁴ SMITH, P. *Limited liability partnerships handbook*. 3rd ed. Haywards Heath: Bloomsbury Professional, 2012, p. 48.

(pavyzdžiui, mažosios bendrijos nuostatuose galėtų būti nustatyta kitų mažosios bendrijos narių pirmumo teisė įsigyti savanoriškai perleidžiamas nario teises).

Jeigu mažoji bendrija nesutinka su ketinančiu pasitraukti iš įmonės dalyvio siūlomu trečiuoju asmeniu, kuris įgytų nario teises, toks narys turi teisę pasinaudoti savanoriško pasitraukimo iš mažosios bendrijos mechanizmu.

Taip pat siūlytina keisti savanoriškai mažosios bendrijos nario teises perleidusio asmens ir šias teises įsigijusio asmens atsakomybės, kai mažoji bendrija pritarė nario teisių perleidimui ketinančio pasitraukti dalyvio pasirinktam asmeniui, ir mažosios bendrijos narys, perleidžiantis nario teises, nėra įvykdęs visų įsipareigojimų mažajai bendrijai dėl įnašo įnešimo, reguliavimą.

MBĮ 10 straipsnio 1 dalyje numatyta, jeigu mažosios bendrijos narys nėra įvykdęs visų įsipareigojimų mažajai bendrijai dėl įnašo įnešimo, perleidžiant nario teises kartu pereina ir pareiga įnešti likusią įnašo dalį. Toks reglamentavimas neužtikrina, kad, savanoriškai pasikeitus dalyvių sudėčiai, bus tinkamai įvykdyta prievolė padaryti įnašą į mažąją bendriją. Atsižvelgiant į nario teises įgijusio asmens mokumo aspektą ir tą aplinkybę, kad tai yra būtent savanoriškas dalyvių sudėties pasikeitimas ketinančio pasitraukti dalyvio pasirinktam asmeniui, siūlytina įstatyme sustiprinti įmonės interesų apsaugą ir įtvirtinti, kad tokiais atvejais už neįvykdytos pareigos padaryti įnašą į mažąją bendriją įvykdymą atsako tiek buvęs, tiek ir esamas dalyvis solidariai, jeigu mažosios bendrijos narių susirinkimas nenusprendžia kitaip. Toks reglamentavimas mažintų dalyvių investicijų likvidumą, tačiau mažosios bendrijos nario interesai yra apsaugomi, įtvirtinant dalyvio teisę savanoriškai pasitraukti iš įmonės.

Požiūris, kai buvęs dalyvis, perleidęs dalyvio teises, atsako už savo neįvykdytas prievoles, aptinkamas JAV. LLC narys, savanoriškai perleidęs dalyvio teises, dažnai išlieka atsakingas už įnašą į įmonę įnešimą, nepagrįstai gauto pelno sumų grąžinimą ir kitas prievoles¹²³⁵. Tačiau JAV požiūris į tai, kokia yra LLC nario teises įgijusio asmens atsakomybė už buvusio dalyvio, savanoriškai perleidusio dalyvio teises, įmonei neįvykdytas prievoles, kilusias iki LLC dalyvių sudėties pasikeitimo, nevienodas. Pavyzdžiui, yra valstijų, kuriose imperatyviai nustatyta LLC nario teisių įgijėjo atsakomybė už buvusiojo dalyvio prievoles padaryti įnašus ir grąžinti nepagrįstai susigrąžintą įnašą, jeigu šios prievolės buvo teisių įgijėjui žinomos¹²³⁶. Kai kuriose valstijose, pavyzdžiui, Delavero valstijoje, jeigu kitaip nenumatyta LLC veiklos sutartyje, pasikeitus dalyvių sudėčiai, LLC nario teisių įgijėjas atsako už buvusio dalyvio prievoles padaryti įnašus į įmonę, bet

¹²³⁵ KARAMBELAS, N. G. *Limited Liability Companies: Law, Practice and Forms* (June 2016 Update), [interaktyvus. Žiūrėta 2016-08-11] <<https://1.next.westlaw.com/>>; 8:11 str.

¹²³⁶ KARAMBELAS, N. G. *Limited Liability Companies: Law, Practice and Forms* (June 2016 Update), [interaktyvus. Žiūrėta 2016-08-11] <<https://1.next.westlaw.com/>>; 8:11 str.; taip pat ULLCA 502(g).

neatsako už buvusiam dalyviui nepagrįstai išmokėto pelno grąžinimą; bet kuriuo atveju nario teisės įgijęs asmuo neatsako už prievoles, kurių jis nežinojo ir negalėjo sužinoti iš LLC veiklos sutarties (įskaitant ir prievolę daryti įnašus į LLC)¹²³⁷. Taip pat pasitaiko pozicija, kai LLC nario teisės įgijusio asmens atsakomybė už buvusio dalyvio prievolę padaryti įnašus į įmonę nepriklauso nuo to, ar tokia prievolė buvo jam žinoma¹²³⁸.

6.2. Savanoriškas mažosios bendrijos nario pasitraukimas

MBĮ įtvirtina dalyvio teisę pasitraukti iš mažosios bendrijos savanoriškai ir susigrąžinti investicijas įstatyme aptartomis sąlygomis (MBĮ 11 str.). Taigi įstatymų leidėjas pasirinko ne kapitalizuotos įmonės veiklos principus, pagal kuriuos investicijų susigrąžinimas galimas išimtiniais atvejais, bet rėmėsi partnerystės modeliu.

Kiek kitoks požiūris aptinkamas užsienio valstybėse, kurios turi mažosios bendrijos teisinės formos analogą. Pavyzdžiui, JAV pagal bendrąją taisyklę, įtvirtintą ULLCA, LLC narys turi teisę savanoriškai pasitraukti iš įmonės¹²³⁹, bet savanoriškai pasitraukiantis dalyvis negali reikalauti investicijų grąžinimo¹²⁴⁰. JAV kai kurių valstijų teisėje vyrauja reguliavimas, kai įstatymas nenustato savanoriško LLC nario pasitraukimo teisės, bet tokia dalyvio teisė gali būti įtvirtinta LLC veiklos sutartyje¹²⁴¹. Minėtas reguliavimas siejamas su, viena, siekiu užtikrinti verslo, vykdomo LLC teisine forma, tęstinumą¹²⁴², ir, kita, palankesne mokestine aplinka¹²⁴³.

Anglijoje LLP narys turi teisę savanoriškai pasitraukti iš įmonės pranešęs apie tai prieš protingą terminą¹²⁴⁴. Tačiau teisės aktai nenustato *per se* pasitraukiančio dalyvio teisės į investicijų susigrąžinimą ir LLP ar likusių narių pareigos išpirkti jo dalį¹²⁴⁵. LLP

¹²³⁷ CALLISON, J. W.; SULLIVAN, M. A. *Limited Liability Companies: A State-by-State Guide To Law And Practice* (Database updated July 2015) [interaktyvus. Žiūrėta 2016-08-12] <<https://1.next.westlaw.com/>>; 14:18 str.

¹²³⁸ KARAMBELAS, N. G. *Limited Liability Companies: Law, Practice and Forms* (June 2016 Update), [interaktyvus. Žiūrėta 2016-08-11] <<https://1.next.westlaw.com/>>; 8:11 str.

¹²³⁹ ULLCA 601(a) str.

¹²⁴⁰ ALBERTY, S. C. *Advising Small Businesses* (July 2016 Update) [interaktyvus. Žiūrėta 2016-08-13] <<https://1.next.westlaw.com/>>; III dalis, 25:11 str.

¹²⁴¹ The late O'NEAL, F. H.; THOMPSON, R. B. *O'Neal and Thompson's Close Corporations and LLCs: Law and Practice* (July 2016 Update [interaktyvus. Žiūrėta 2016-08-17] <<https://1.next.westlaw.com/>>; 5:27 str.

¹²⁴² The late O'NEAL, F. H.; THOMPSON, R. B. *O'Neal and Thompson's Close Corporations and LLCs: Law and Practice* (July 2016 Update [interaktyvus. Žiūrėta 2016-08-17] <<https://1.next.westlaw.com/>>; 9:50 str.

¹²⁴³ KEATINGE, R. R.; CONAWAY, A. E. *Keatinge and Conaway on Choice of Business Entity* (May 2016 Update) [interaktyvus. Žiūrėta 2017-01-24] <<https://1.next.westlaw.com/>>; 10:1 str.; RIBSTEIN, L. E.; KEATINGE, R. R. *Ribstein and Keatinge on Limited Liability Companies* (June 2016 Update) [interaktyvus. Žiūrėta 2016-08-15] <<https://1.next.westlaw.com/>>; 11:2 str.

¹²⁴⁴ LLP įstatymo 4(3) str.

¹²⁴⁵ MORSE, G., general ed. *Palmer's limited liability partnership law*. 2nd ed. London: Sweet & Maxwell, 2011, p. 73.

narys, savanoriškai pasitraukiantis iš įmonės, turi teisę reikalauti sugrąžinti investicijas tik tuo atveju, jeigu tai numatyta LLP sutartyje¹²⁴⁶.

Mažosios bendrijos nario savanorišką pasitraukimą reglamentuoja MBĮ 11 straipsnis ir nuostatai (MBĮ 5 str. 2 d. 9–10 p., 11 str. 2 d.). Pagal MBĮ savanoriškai pasitraukiančiam dalyviui turi būti grąžintas jo įnašas arba kompensuota įnašo vertė, padidinta mažosios bendrijos pelno arba sumažinta mažosios bendrijos nuostolių dalimi, proporcinga jo įnašo į mažąją bendriją dydžiui (vertei). Savanoriško pasitraukimo ir atsiskaitymo tvarka nustatoma mažosios bendrijos nuostatuose.

Mažosios bendrijos nario teisė pasitraukti iš įmonės yra atvirkštinė „pasirink savo partnerį“ principo pusė¹²⁴⁷. Dalyvio teisė pasitraukti iš dalies padeda spręsti investicijų į mažąją bendriją, kaip uždaro tipo įmonę, likvidumo klausimą. Tai savo ruožtu didina mažosios bendrijos patrauklumą verslo subjektams. Kita vertus, savanoriškai iš mažosios bendrijos pasitraukiančio dalyvio teisė reikalauti grąžinti investicijas neturėtų būti absoliuti. Būtina suderinti visų suinteresuotų asmenų interesus – pasitraukiančio dalyvio, mažosios bendrijos, liekančių dalyvių ir įmonės kreditorių.

Kadangi savanoriškai pasitraukiant mažosios bendrijos nariui turi būti grąžintas įnašas (kompensuota įnašo vertė) ir paskirstomas finansinis įmonės rezultatas (MBĮ 11 str. 4 d.), tai gali lemti mažosios bendrijos finansinės padėties pablogėjimą, įmonė gali susidurti su mokumo problemomis (pavyzdžiui, mažosios bendrijos narys, kurio investicijos į įmonę sudaro esminę visų narių įnašų dalį ir yra reikšmingos sumine išraiška, nusprendžia pasitraukti iš įmonės; mažoji bendrija turi kreditoriams neįvykdytų prievolių, kurių terminai suėję). Savanoriškai pasitraukiant mažosios bendrijos nariui, turto paskirstymas, kuris apima investicijų susigrąžinimą, turėtų būti atliekamas, jeigu tai neturi neigiamos įtakos įmonės veiklai ir nepažeidžia jos kreditorių interesų. Atitinkamai siūlytini tokie saugikliai:

Pirma, siekiant apsaugoti mažosios bendrijos ir likusių dalyvių interesus, siūlytina įstatyme įtvirtinti išankstinio įspėjimo apie savanorišką pasitraukimą iš įmonės terminą. Per šį terminą dalyviai turi teisę nuspręsti nutraukti mažosios bendrijos veiklą ir ją likviduoti. Tokį sprendimą gali lemti įvairios aplinkybės. Pavyzdžiui, savanoriškai pasitraukti ketina vienas iš mažosios bendrijos narių, be kurio indėlio tolesnė įmonės veikla negalima arba likę dalyviai taip pat nepageidauja tęsti įmonės veiklos. Taigi, vienam iš mažosios bendrijos narių ketinant savanoriškai pasitraukti iš įmonės, mažosios bendrijos veikla yra tęsiama, nebent mažosios bendrijos nariai nuspręstų nutraukti įmonės

¹²⁴⁶ WHITTAKER, J.; MACHELL, J. With a tax chapter by IVES, C. *The law of limited liability partnerships*. Bristol: Jordans, 2004, p. 162, 195, 200; MORSE, G. *Partnership law*. 6th ed., 1 publ. Oxford: Oxford Univ. Press, 2006, p. 317–318.

¹²⁴⁷ BISHOP, C. G.; KLEINBERGER, D. S. *Limited Liability Companies: Tax and Business Law (WG&L)* [interaktyvus. Žiūrėta 2016-08-14] <<https://1.next.westlaw.com/>>; 8.03 str.

veiklą ir mažąją bendriją likviduoti. Jeigu nusprendžiama mažąją bendriją likviduoti, su pasitraukti ketinančiais nariais atsiskaitoma tvarka ir sąlygomis, nustatytomis likviduojant mažąją bendriją (MBĮ 30 str.). Šis terminas taip pat svarbus pereinamuoju laikotarpiu, kai likę mažosios bendrijos nariai ketina tęsti įmonės veiklą be pasitraukiančio dalyvio. Pavyzdžiui, mažoji bendrija turi subalansuoti prievolių vykdymą kreditoriams su numatoma prievole grąžinti investicijas pasitraukiančiam dalyviui, įmonė turi pervertinti valdymo struktūrą, kai mažosios bendrijos nariai tiesiogiai dalyvauja valdant ir pan. Išankstinio išpėjimo terminas turėtų būti pagrįstas ir protingas, atsižvelgiant ir į dalyvio teisėtą interesą pasitraukti ir susigrąžinti investicijas. Atsiskaitoma su pasitraukiančiu dalyviu, jeigu nėra sąlygų, draudžiančių išmokėjimą kreditorių interesų užtikrinimo tikslu.

Mažosios bendrijos nuostatuose galėtų būti numatytos ir kitokios taisyklės dėl klausimų, kurie susiję su dalyvių tarpusavio santykiais (pavyzdžiui, išankstinis išpėjimo terminas, investicijų įvertinimo taisyklės ir tvarka, kt.).

Antra, mažosios bendrijos nariui pasitraukiant iš įmonės savanoriškai, turėtų būti įtvirtintos sąlygos, ribojančios turto paskirstymą, analogiškos toms, kurios taikomos skirstant ir išmokant įmonės pelną. Tam, kad savanoriškai pasitraukiantis iš mažosios bendrijos ir susigrąžinantis investicijas narys, besinaudojantis ribotos atsakomybės apsauga ir rizikuodamas tik investicijų į mažąją bendriją suma, nesąžiningai negautų nepagrįstos naudos įmonės kreditorių sąskaita, būtina įvertinti, ar toks mažosios bendrijos turto paskirstymas nepažeis mažosios bendrijos kreditorių interesų, t. y. ar mažoji bendrija galės vykdyti prievolės kreditoriams.

Reikia pažymėti, kad panašiomis situacijomis, kai skirstomas mažosios bendrijos teisinės formos analogų turtas, kreditorių teisių apsaugai atskirai skiriama dėmesio ir JAV, ir Anglijoje. Pavyzdžiui, JAV pagal ULLCA, kai LLC nario dalį išperka pati įmonė, toks išpirkimas reiškia LLC turto paskirstymą, todėl šiuo atveju taip pat taikomi balanso ir mokumo kriterijai¹²⁴⁸. Anglijoje, sugrąžinant LLP nario investicijas, taip pat būtina įsitikinti LLP mokumu¹²⁴⁹.

Tokiais atvejais, kai per nustatytą terminą mažoji bendrija neturi galimybių atskaityti su pasitraukti ketinančiu dalyviu, nepažeisdama įmonės kreditorių interesų, ir mažosios bendrijos narių susirinkimas nepriima sprendimo nutraukti mažosios bendrijos veiklos ir ją likviduoti, suinteresuotam dalyviui turi būti įtvirtinta teisė reikalauti priverstinai likviduoti mažąją bendriją teismine tvarka. Šiuo atveju sistemiškai kartu turėtų būti peržiūrimas ir keičiamas reguliavimas CK, kuris numato baigtinį juridinio

¹²⁴⁸ KARAMBELAS, N. G. *Limited Liability Companies: Law, Practice and Forms* (June 2016 Update), [interaktyvus. Žiūrėta 2016-08-11] <<https://1.next.westlaw.com/>>; 9:3 str.

¹²⁴⁹ WHITTAKER, J.; MACHELL, J. With a tax chapter by IVES, C. *The law of limited liability partnerships*. Bristol: Jordans, 2004, p. 162, 195.

asmens likvidavimo pagrindų sąrašą (CK 2.106 str.), įtvirtinant dalyvio teisę teismine tvarka reikalauti likviduoti mažąją bendriją dėl svarbių priežasčių išimtiniais atvejais. Kadangi teisinis reguliavimas vis dėlto turėtų būti orientuotas į mažosios bendrijos veiklos tęstinumą, net ir tokiomis situacijomis, kiek tai įmanoma suderinti suinteresuotų asmenų interesus, pirmiausia turėtų būti išnaudotos kitos – mažiau drastiškos priemonės, pavyzdžiui, išdėstant sugrąžinamų investicijų sumos mokėjimą dalimis, mokėjimo terminą atidedant, mažajai bendrijai (skolininkui) šią prievolę tinkamai užtikrinus. Jeigu mažoji bendrija yra nemoki, turėtų būti sprendžiama dėl bendrijos bankroto ĮBĮ nustatyta tvarka ir sąlygomis.

Trečia, siūlytina papildyti MBĮ ir įtvirtinti bendrąją taisyklę, kad mažosios bendrijos turtas skirstomas, jį išmokant pinigais, taigi įnašas natūra nebūtų grąžinamas. Tokiu reguliavimu būtų siekiama išvengti nepiniginių įnašų įvertinimo problematikos, užkirsti kelią pažeisti smulkiųjų dalyvių interesus, neproporcingai paskirsčius turtą, nesudaryti prielaidų situacijoms, kai, paskirsčius turtą ne pinigais, besiginčijantys dalyviai taptų šio turto bendraturčiais¹²⁵⁰. Be to, likę dalyviai ir mažoji bendrija neturėtų prisiimti savanoriškai pasitraukiančiam mažosios bendrijos nariui tenkančios investavimo rizikos. Skirstant turtą pinigais, taip pat išvengiama situacijų dėl nesąžiningo nelikvidžiojo turto paskirstymo dalyviams. Kita vertus, minėti klausimai iš esmės taip pat yra susiję su dalyvių tarpusavio santykiais, todėl patiems mažosios bendrijos nariams turėtų būti suteikta teisė mažosios bendrijos nuostatuose nustatyti kitokią taisyklę – turto paskirstymą ne pinigais. Lyginamuoju aspektu panašus požiūris paminėtinas, pavyzdžiui, JAV, kuriose ULLCA įtvirtina bendrąją taisyklę, jog LLC turtas skirstomas, jį išmokant pinigais¹²⁵¹.

Jeigu vis dėlto MBĮ išliktų nuostatos, numatančios nepiniginių įnašų grąžinimą, siūlytina įtvirtinti reguliavimą, analogišką tam, kuris yra taikomas grąžinant nepiniginį įnašą, kai partneris pasitraukia iš jungtinės veiklos (CK 6.978 str. 5 d.). Tai yra savanoriškai pasitraukiantis iš mažosios bendrijos narys turėtų turėti teisę reikalauti sugrąžinti nepiniginį įnašą, kuris yra individualiais požymiais apibūdintas daiktas, jeigu dėl to nepažeidžiami įmonės, likusių dalyvių ir kreditorių interesus. Mažosios bendrijos nuostatuose būtų galima nustatyti kitokią dalyvio nepiniginio įnašo, kuris yra individualiais požymiais apibūdintas daiktas, grąžinimo tvarką, taip pat aptarti grąžinamo įnašo vertę.

Kartu reikia pasakyti, kad pagal Pavyzdinius nuostatus, kai savanoriškai pasitraukiančiam mažosios bendrijos nariui grąžinamas nepiniginis įnašas, ir nustatoma, kad nariui tenka mažosios bendrijos nuostolių dalis, narys turi grąžinti pinigais mažajai bendrijai nuostolių dalį, proporcingą jo įnašo į įmonę dydžiui¹²⁵². Tačiau mažosios ben-

¹²⁵⁰ RIBSTEIN, L. E.; KEATINGE, R. R. *Ribstein and Keatinge on Limited Liability Companies* (June 2016 Update) [interaktyvus. Žiūrėta 2016-08-15] <<https://1.next.westlaw.com/>>; 6:4, 6:7 str.

¹²⁵¹ ULLCA 404(c) str.

¹²⁵² Pavyzdinių nuostatų Nr. 2 ir Nr. 4 34, 36 p.

drijos nario grąžinama suma, kuri apskaičiuojama pagal jo įnašo proporciją, nėra apribota nepinginio įnašo verte. Atsižvelgiant į ribotą mažosios bendrijos dalyvių atsakomybę, manytina, kad tokios nuostatos yra ydingos, jų turėtų būti atsisakyta. Nuostolingos mažosios bendrijos veiklos rezultatai turi įtakos grąžintinų investicijų sumai (ją mažina), tačiau tai savaime nereiškia, kad pasitraukiantis mažosios bendrijos dalyvis privalo daryti papildomus įnašus nuostoliams padengti.

6.3. *Mažosios bendrijos nario statuso pasibaigimas dėl su dalyvio asmeniu susijusių aplinkybių*

Nei MBĮ, nei Pavyzdiniuose nuostatuose nereguluojama situacijų, kai mažosios bendrijos nario statusas pasibaigia kitais nei savanoriško pasitraukimo pagrindais, o būtent, kai iš esmės pasikeičia aplinkybės, susijusios su mažosios bendrijos dalyvio asmeniu (pavyzdžiui, mažosios bendrijos narys bankrutuoja, narys – fizinis asmuo tampa neveiksnius šioje srityje arba ribotai veiksnus šioje srityje, arba pripažįstamas nežinia kur esančiu).

Iš esmės pasikeitus aplinkybėms, susijusioms su mažosios bendrijos nario asmeniu, spręstina, ar pasibaigia tokio dalyvio statusas ir ar tęsiama mažosios bendrijos, kaip juridinio asmens, veikla.

Asmeninis mažosios bendrijos pobūdis savaime suponuoja dalyvio asmens svarbą. Asmeninių mažosios bendrijos nario savybių ar dalyvio sudėties pasikeitimas gali neišvengiamai paveikti įmonės valdymą ir veiklą, taip pat dalyvių tarpusavio ryšius (pavyzdžiui, dėl asmens reputacijos, žinių, gebėjimų, patirties, požiūrio į verslo strategijos tęstinumą, noro ir objektyvių galimybių užsiimti verslu bendrai su kitais nariais bei asmeniškai įgyvendinti jam priskirtas dalyvio pareigas, gebėjimą vykdyti prisiimtus įsipareigojimus užtikrinti įmonės finansavimą, atitikti kvalifikaciniams reikalavimams, kai mažoji bendrija užsiima veikla, kuriai vykdyti keliami paslaugas teikiančių asmenų kvalifikaciniai reikalavimai, ir kt.). Tokiomis situacijomis kyla „pasirink savo partnerį“ principo įgyvendinimo ir tolesnio veiklos, vykdomos per mažosios bendrijos teisinę formą, tęstinumo klausimas. „Pasirink savo partnerį“ principas apima ne tik tuos atvejus, kai perleidžiamos mažosios bendrijos nario teisės, priimami nauji dalyviai arba dalyvis pasitraukia iš mažosios bendrijos, bet ir kai iš esmės pasikeičia su mažosios bendrijos nario asmeniu susijusios aplinkybės.

Tačiau tokiais atvejais, kai iš esmės pasikeičia aplinkybės, susijusios su mažosios bendrijos nario asmeniu, tam, kad veiksmingai būtų suderinti visų suinteresuotų asmenų interesai (*inter alia*, likusių dalyvių, veiklą tęsiančios mažosios bendrijos ir jos kreditorių), CK normų, skirtų, pavyzdžiui, paveldėjimui, juridinių asmenų likvidavimui, prievolių pasibaigimui ir pan., nepakanka. MBĮ turėtų pasiūlyti analogišką situacijų, kai

iš esmės pasikeičia aplinkybės, susijusios su mažosios bendrijos nario asmeniu (pavyzdžiui, mažosios bendrijos narys bankrutuoja¹²⁵³, mažosios bendrijos narys fizinis asmuo tampa neveiksnius šioje srityje arba ribotai veiksnus šioje srityje, pripažįstamas nežinia kur esantis arba miršta, taip pat kai mažosios bendrijos narys juridinis asmuo pasibaigia), reguliavimą.

Neatsitiktinai yra pavyzdžių, kai įstatymų leidėjas asmeninio pobūdžio privačių juridinio asmenų atžvilgiu taip pat įvertina esminę aplinkybių, susijusių su dalyvio asmeniu, pasikeitimą. Štai asmens narystė kooperatinėje bendrovėje pasibaigia, fiziniam asmeniui – kooperatinės bendrovės nariui mirus, juridinį asmenį – kooperatinės bendrovės narį likvidavus arba reorganizavus¹²⁵⁴. *Ex lege* specifiskai reguliuojami advokatų profesinės bendrijos paveldėjimo klausimai, vienam iš advokatų – advokatų profesinės bendrijos dalyvių – mirus¹²⁵⁵.

Apskritai CK skiriama dėmesio asmeninio pobūdžio teisiniams santykiams reguliuoti iš esmės pasikeitus aplinkybėms, susijusioms su tokių santykių dalyviais. Štai šalia bendrųjų sutarčių pasibaigimo pagrindų yra įtvirtinti specialieji dėl su šalimi susijusių esminių aplinkybių pasikeitimo. Pavyzdžiui, sutarties pasibaigimo pagrindas taip pat yra ir vienos iš sutarties šalių mirtis, likvidavimas, bankroto bylos iškėlimas, pripažinimas neveiksniu šioje srityje arba ribotai veiksnis šioje srityje arba nežinia kur esančia (pavedimo sutartis pagal CK 6.763 str. 1 d. 4–7 p., komiso sutartis 6.792 str. 1 d. 3 p., jungtinės veiklos sutartis pagal CK 6.978 str. 1 d. 1–3, 7 p. ir kt.). Atstovavimo santykiuose paminėtina, kad įgaliojimas pasibaigia, kai fizinis asmuo – arba įgaliotinis, arba įgaliotojas – miršta arba pripažįstamas neveiksnius šioje srityje ar ribotai veiksnus šioje srityje arba nežinia kur esantis, taip pat kai nustoja egzistuoti juridinis asmuo – įgaliojotojas ar juridinis asmuo – atstovas, arba juridiniam asmeniui – atstovui iškelta bankroto byla (CK 2.147 str. 4–7 p.). Daiktinės teisės kontekste paminėtina, kad turto administratoriaus įgaliojimai pasibaigia, administratoriui mirus, likvidavus administratorių – juridinį asmenį ar iškėlus jam bankroto bylą, taip pat administratorių pripažinus neveiksniu šioje srityje ar ribotai veiksnis šioje srityje (CK 4.251 str. 1, 3 p.).

Taigi tokių situacijų, kai iš esmės pasikeičia aplinkybės, susijusios su mažosios bendrijos nario asmeniu, reguliavimas MBĮ taip pat derėtų ir sistemiškai.

Mažosios bendrijos, kaip asmeninio pobūdžio įmonės, atžvilgiu sutarčių laisvės principas taikytinas gana plačiai, tačiau tai savaime nepaneigia mažosios bendrijos kaip juridinio asmens institucinio pobūdžio. Juridinio asmens statuso suteikimas mažajai

¹²⁵³ Tai būtų situacijos, kai įmonė pripažįstama bankrutuojančia pagal Įmonių bankroto įstatymą, ir pagal Fizinį asmenų bankroto įstatymą fiziniam asmeniui yra iškelta bankroto byla.

¹²⁵⁴ Lietuvos Respublikos kooperatinių bendrovių (kooperatyvų) įstatymo (*Valstybės žinios*, 1993, nr. 20-488, i. k. 09310101STA000I-164) (su pakeitimais ir papildymais) 9 str. 4–5 p.

¹²⁵⁵ Advokatūros įstatymo 33 str.

bendrijai, be kita ko, reiškia, kad turi būti užtikrinti mažosios bendrijos kreditorių ir jos dalyvių teisėti lūkesčiai dėl komercinių santykių stabilumo ir įmonės veiklos tęstinumo. Šiuolaikinėje įmonių teisėje pripažįstamas prioritetas verslo, vykdomo per įmonės teisinę formą, tęstinumui. Atitinkamai, jeigu iš esmės pasikeitus aplinkybėms, susijusioms su mažosios bendrijos nario asmeniu, dalyvio statusas pasibaigia, dalyvio statuso pasibaigimas savaime neturėtų būti pagrindas mažajai bendrijai kaip savarankiškam teisės subjektui pasibaigti. Tokiais atvejais turėtų būti taikoma bendroji taisyklė, pagal kurią mažosios bendrijos veikla yra tęsiama.

Reglamentuojant dalyvio statuso (ne)pasibaigimą dėl su mažosios bendrijos nario asmeniu susijusių aplinkybių taip pat būtina atsižvelgti į dalyvių skaičių, t. y. ar mažoji bendrija yra vienanarė, ar turi du ir daugiau dalyvių.

(a) *Vienanarės mažosios bendrijos*

Asmeniniu pobūdžiu grįstas mažosios bendrijos narių bendradarbiavimas *inter se* būdingas mažajai bendrijai, kurioje yra daugiau kaip vienas dalyvis. Vienanarėje mažojoje bendrijoje dalyvių tarpusavio ryšiai nėra aktualūs, dalyvio asmuo gali būti reikšmingas palaikant santykius su įmone. Siekiant teisinio aiškumo ir reguliavimo tolygumo, vienanarėje mažojoje bendrijoje siūlytina įtvirtinti bendrąją taisyklę, pagal kurią vienanarės mažosios bendrijos nario teisės yra paveldimos ir perleidžiamos.

(b) *Mažosios bendrijos, turinčios daugiau kaip vieną dalyvį*

Mažoji bendrija, kaip privataus juridinio asmens teisinė forma, pirmiausia skirta smulkiajam verslui, paremtam asmeninėmis savybėmis grįstu bendradarbiavimu (lot. *intuitu personae*)¹²⁵⁶. Tai reiškia, kad, reglamentuojant mažosios bendrijos teisinę formą, turėtų vyrauti reguliavimas, skirtas glaudžiam dalyvių bendradarbiavimui, paremtam pasitikėjimu pagrįstais santykiais ir asmeninėmis kiekvieno jų savybėmis; modeliuojant mažosios bendrijos teisinę formą, lemiamą reikšmę turėtų turėti asmeniniai dalyvių ryšiai ir kiekvieno dalyvio vaidmuo, bet ne investuotas kapitalas¹²⁵⁷. Mažoji bendrija nėra priskirtina kapitalizuotų įmonių kategorijai. Todėl MBĮ turėtų labiau atspindėti mažosios bendrijos teisinės formos preziumuojamą tipinę savybę – asmeninį pobūdį. Tai reiškia, kad mažosios bendrijos modelyje turėtų labiau vyrauti vidinių santykių principai, būdingi komercinei partnerystei. Atitinkamai tikslinga įtvirtinti vienodą reglamentavimą dėl esminio aplinkybių, susijusių su mažosios bendrijos dalyvio asmeniu, pasikeitimo, nesvarbu, kaip įmonė yra valdoma – centralizuotai ar decentralizuotai.

¹²⁵⁶ Konceptijos 7, 12 punktai.

¹²⁵⁷ Daugiau apie asmeninį uždarnosios įmonės pobūdį žr. MIKALONIENĖ, L. *Uždarnosios akcinės bendrovės akcininko teisės ir jų gynimo būdai*. Monografija. Vilnius: VĮ Registrų centras, 2015, p. 16–25.

Atsižvelgiant į asmeninį mažosios bendrijos pobūdį ir „pasirink savo partnerį“ principą, MBĮ siūlytina įtvirtinti reguliavimą, kai esant minėtoms aplinkybėms mažosios bendrijos, kurioje yra du ir daugiau dalyvių, nario statusas pasibaigia suinteresuotam asmeniui išmokant kompensaciją. Tam, kad būtų išlaikyta mažosios bendrijos narių kontrolės struktūros *status quo* ir likusiems dalyviams *ex lege* nebūtų sukurta prievolių daryti papildomų investicijų, kompensaciją, kuri lygi realiai (rinkos) mažosios bendrijos nario teisių vertei, turėtų išmokėti mažoji bendrija. Ginčai dėl kompensacijos sprendini teismine tvarka.

Reguliuojant vidinius santykius dėl esminio aplinkybių, susijusių su mažosios bendrijos nario asmeniu, pasikeitimu daugiausiai turėtų vyrauti dispozityvus reguliavimo metodas. Mažosios bendrijos steigėjų (narių) nuožiūra nuostatuose galėtų būti nustatytos kitokios taisyklės, pavyzdžiui, nario teisių nustatymo metodika ir principai, ekspertų paskyrimas nario teisių vertei nustatyti, atsiskaitymo terminas ir kt.

Kompensacijos išmokėjimas, pasibaigus mažosios bendrijos nario statusui, iš esmės reiškia mažosios bendrijos turto paskirstymą. Siekiant apsaugoti mažosios bendrijos, kaip ribotos civilinės atsakomybės juridinio asmens, kreditorių interesus, taikytini ribojimai, analogiški tiems, kurie taikomi skirstant ir išmokant įmonės pelną.

Kita vertus, mažosios bendrijos prievolė išmokėti kompensaciją realiai gali reikšti įmonės veiklos pabaigą (pavyzdžiui, kai nėra galimybių subalansuoti pinigų srautų), o likę dalyviai nepageidauja ir (arba) neturi galimybių didinti investicijų į įmonę. Jeigu per nustatytą terminą mažoji bendrija neturi galimybių išmokėti kompensacijos, nepažeisdama savo kreditorių interesų, ir mažosios bendrijos narių susirinkimas nepriima sprendimo nutraukti mažosios bendrijos veiklą ir ją likviduoti, suinteresuoto asmens reikalavimu teismine tvarka sprendina dėl mažosios bendrijos likvidavimo. Šiuo atveju sistemiškai kartu turėtų būti peržiūrimas ir keičiamas reguliavimas CK, kuris numato baigtinį juridinio asmens likvidavimo pagrindų sąrašą (CK 2.106 str.), įtvirtinant dalyvio teisę teismine tvarka reikalauti likviduoti mažąją bendriją dėl svarbių priežasčių išimtiniais atvejais. Jeigu mažoji bendrija yra nemoki, sprendina dėl bendrijos bankroto ĮBĮ nustatyta tvarka ir sąlygomis.

Kartu reikia pažymėti, kad minėtai atvejais mažosios bendrijos dalyvio statusas pasibaigia ypač skirtingomis aplinkybėmis. Tai savaime lemia poreikį įvertinti atskirų teisės sričių reglamentavimą ir MBĮ bei atitinkamų teisės aktų santykį.

Pavyzdžiui, skirtingai nuo kai kurių privačių juridinių asmenų teisinių formų¹²⁵⁸, CK ir MBĮ neįtvirtina mažosios bendrijos nario teisių paveldėjimo teisės normų. Ma-

¹²⁵⁸ Pavyzdžiui, CK penktojoje knygoje, skirtoje paveldėjimo teisei, yra teisės normų, reglamentuojančių individualios įmonės paveldėjimą (pavyzdžiui, CK 5.25 str. 4 d., 5.55 str., 5.63 str., 5.72 str.). Individualių įmonių įstatymo 10 straipsnyje nustatant individualios įmonės paveldėjimo ypatumus. Advokatūros įstatymo 33 straipsnis reguliuoja advokatų profesinės bendrijos paveldėjimą. Pagal Kooperatinių bendrovių (kooperatyvų) įstatymo 9 straipsnio 4 punktą asmens narystė kooperatinėje bendrovėje pasibaigia, fiziniam asmeniui kooperatinės bendrovės nariui, mirus.

žosios bendrijos nariui – fiziniam asmeniui mirus, būtina derinti, viena, įmonių teisės siekį užtikrinti kolektyvinio intereso apsaugą ir įmonės tęstinumą, su kitu paveldėjimo teisėje keliamu tikslu – perduoti turtą paveldėtojams, jį pastariesiems paskirstant¹²⁵⁹. Nagrinėjant įmonių teisės ir paveldėjimo teisės santykį, dalyvių dalies (akcijų) paveldėjimo klausimai, įskaitant įmonės veiklos tęstinumą dalyviui – fiziniam asmeniui mirus, dažnai pirmiausia priskiriami įmonių teisės sričiai¹²⁶⁰. Manytina, kad siūlomas teisinis reguliavimas išmokant paveldėtojams kompensaciją sudarytų prielaidas sąžiningai suderinti skirtingų asmenų – įmonės ir jos kreditorių, dalyvių ir paveldėtojų interesus. Tokiu būdu ne tik įtvirtinamas asmeninis mažosios bendrijos pobūdis, bet ir užtikrinamas mažosios bendrijos nario investicijų likvidumas, išvengiama neaiškumų ir konfliktinių situacijų įgyvendinant dalyvio teises ir vykdant pareigas, kai mažosios bendrijos nario teises paveldi keletas asmenų (paveldėtojų).

Jeigu vienas iš mažosios bendrijos, kurioje yra du ir daugiau dalyvių, narių bankrutuoja, taip pat kyla poreikis, viena, užtikrinti viešąjį interesą – apsaugoti bankrutuojančio dalyvio kreditorių interesus ir, kita, užtikrinti sklandų ir darnų mažosios bendrijos, kaip asmeninio pobūdžio įmonės, veiklos tęstinumą. Bankrutuojančio asmens ir kitų, mokumo problemų neturinčių mažosios bendrijos narių tikslai gali nesutapti. Pavyzdžiui, bankrutuojantis įmonės dalyvis bus veikiau orientuotas į trumpalaikius tikslus atsiskaityti su kreditoriais, o likę dalyviai, atvirkščiai, sieks įmonės veiklos plėtros ilgalaikeje perspektyvoje¹²⁶¹. Jeigu dalyvio vaidmuo ypač svarbus įmonės veikloje (pavyzdžiui, bankrutuojantis mažosios bendrijos narys turi dalyvauti valdant arba teikti kitokias reikšmingas asmeninio pobūdžio paslaugas), mažosios bendrijos nario teisės neturėtų būti įgyvendinamos įprasta tvarka, taikoma bankroto procedūrų metu, tai sudarytų sąlygas pašaliniam trečiajam asmeniui tapti mažosios bendrijos nariu. O „pasirink savo partnerį“ principas nėra įvertintas nei Fizinių asmenų bankroto įstatyme, nei Įmonių bankroto įstatyme (pavyzdžiui, dėl dalyvio teisių įgyvendinimo, kai bankrutuoja asmuo, esantis mažosios bendrijos nariu).

Atitinkamai, siekiant teisinio aiškumo teisės aktų konkurencijoje, svarstyteni tam tikrų teisės sričių teisės aktų pakeitimai.

¹²⁵⁹ KALSS, S. The Interaction Between Company Law and the Law of Succession-A Comparative Perspective. In KALSS, S., ed. *Company law and the law of succession*. Cham; Heidelberg [u.a.]: Springer, 2015, p. 6 [p. 3–48]

¹²⁶⁰ CALVO CARAVACA, A.-L, et. al. *The EU Succession Regulation: a commentary*. Cambridge: Cambridge University Press, 2016, p. 98–100.

¹²⁶¹ RIBSTEIN, L. E.; KEATINGE, R. R. *Ribstein and Keatinge on Limited Liability Companies* (June 2016 Update) [interaktyvus. Žiūrėta 2016-08-16] <<https://1.next.westlaw.com/>>; 14:4 str.

6.4. Kiti atvejai

Dėl mažosios bendrijos nario teisės pasitraukti reikalaujant priverstinai nupirkti dalyvio teises arba pašalinti kitą dalyvį reikalaujant priverstinai perduoti tokio dalyvio teises (CK antrosios knygos IX skyrius) bei mažosios bendrijos dalyvio teisės reikalauti priverstinai likviduoti mažąją bendriją teismine tvarka dėl svarbių priežasčių išimtiniais atvejais (pakeičiant CK 2.106 str.), žr. šios studijos dalies 7 skyrių „Mažosios bendrijos narių teisių apsauga“, atitinkamai 7.2 ir 7.3.

6.4.1. Turto paskirstymas mažosios bendrijos nariams

Mažosios bendrijos dalyvių įnašų (jų vertės) sugrąžinimas ir pasirinkus mažosios bendrijos teisinę formą uždirbtos naudos (pelno) išmokėjimas reiškia mažosios bendrijos turto paskirstymą dalyviams. Turtas gali būti skirstomas mažosios bendrijos nariams veikiančioje įmonėje, pasibaigus mažosios bendrijos nario statusui, įmonei tęsiant veiklą bei likviduojant mažąją bendriją.

Mažosios bendrijos, kaip ribotos civilinės atsakomybės privataus juridinio asmens, teisinė forma savaime lemia riziką jos kreditoriams. Kitaip nei asmeninio pobūdžio įmonėse – ūkinėse bendrijose, kuriose jos tikrieji nariai neribotai ir subsidiariai atsako pagal bendrijos prievolės kreditoriams kaip papildomi skolininkai, mažosios bendrijos narių atsakomybė yra ribota. Mažosios bendrijos kreditorių interesai nėra apsaugomi ir kitokiu būdu – įgyvendinant įstatinio kapitalo koncepciją, kuri taikoma kapitalizuotose įmonėse – bendrovėse. Todėl ypač svarbu, kad teisiniu reguliavimu būtų siekiama ne tik patrauklios mažosios bendrijos teisinės formos investuotojams, bet ir subalansuotos jos kreditorių teisių apsaugos. Antraip verslas ir visuomenė praras pasitikėjimą mažosios bendrijos teisine forma. Viena iš teisinių priemonių šiems tikslams pasiekti, specifiskai būdinga mažosios bendrijos teisei formai, yra *ex ante* įstatyme įtvirtintos mažosios bendrijos turto paskirstymo jos nariams taisyklės. Nors turto paskirstymo formos skirtingos, kreditorių teisių apsaugos požiūriu įmonės, kuri nėra likviduojama, turtas turėtų būti skirstomas jos nariams remiantis iš esmės analogiškėmis taisyklėmis. Tai reiškia, kad MBĮ turto paskirstymas dalyviams turėtų būti suprantamas plačiai.

Mažosios bendrijos, kuri nėra likviduojama, turto paskirstymo dalyviams pavyzdžiais paminėtini tokie atvejai, kai skirstomas metinis pelnas, skirstomas pelnas už laikotarpį, kuris trumpesnis už finansinius metus, sugrąžinamos investicijos savanoriškai pasitraukiančiam iš mažosios bendrijos nariui, išmokama kompensacija dėl dalyvio statuso pasibaigimo iš esmės pasikeitus aplinkybėms, susijusioms su dalyvio asmeniu, ir kt.

Paskirsčius mažosios bendrijos, kuri nėra likviduojama, turtą, sumažėja įmonės turto, skirto ne tik kreditorių prievolėms vykdyti, bet ir turto, kurį būtų galima panaudoti įmonės veiklai (pavyzdžiui, verslo plėtrai). Todėl mažosios bendrijos turto paskirstymo

reglamentavimas turėtų būti taip pat ir toks, kuriuo būtų siekiama suderinti įvairių suinteresuotų asmenų interesus.

6.4.2. *Metinis pelnas*

MBĮ 26 straipsnyje reguliuojamas mažosios bendrijos pelno paskirstymas – atskirai metinio pelno ir pelno, skiriamo už laikotarpį, kuris trumpesnis nei finansiniai metai.

Pagal MBĮ 26 straipsnio 8 dalį mažosios bendrijos narių susirinkimas negali priimti sprendimo skirstyti metinį pelną ir jo išmokėti, jeigu tenkinama bent viena iš šių sąlygų:

- 1) nėra patvirtinta mažosios bendrijos metinių finansinių atskaitų rinkinio;
- 2) mažoji bendrija turi neįvykdytų prievolių, kurių įvykdymo terminai suėjo iki sprendimo priėmimo;
- 3) paskirstytinojo finansinių metų pelno (nuostolių) suma yra neigiama.

Siūlytina peržiūrėti nustatančias ribojimus skirstyti metinį pelną MBĮ nuostatas, kiek tai susiję su, *pirma*, pelno paskirstymo sąlygomis ir, *antra*, kompetencijos tarp skirtingų subjektų, priimant sprendimą paskirstyti pelną centralizuotai valdomoje mažojoje bendrijoje, pasidalijimu. Rekomenduotina pasinaudoti gerąja kitų valstybių praktika, skirta ribotos atsakomybės įmonės kreditorių teisių apsaugai skirstant įmonės turtą dalyviams.

Šiuo aspektu visų pirma paminėtinas reguliavimas JAV ir Anglijoje, kuriose yra įtvirtinti mažosios bendrijos analogai. JAV pagal ULLCA draudžiama skirstyti LLC turtą, jeigu, paskirsčius turtą, būtų sukeltas įmonės nemokumas, kuris nustatomas pagal du alternatyvius, bet privalomus kriterijus – balanso (įmonės įsipareigojimai viršytų jos turtą) ir mokumo (paskirsčius turtą, įmonė negalėtų atsiskaityti su įprastinės veiklos kreditoriais)¹²⁶². ULLCA įtvirtinti du specialieji civilinių teisių gynimo būdai, kai įmonės turtas paskirstytas nesilaikant nustatytų imperatyvų. Pagal ULLCA gali būti reikalaujama asmenų, kurie sankcionavo neteisėtą turto paskirstymą, atsakomybės (t. y. LLC narių decentralizuotai valdomoje įmonėje; vadovų, kai LLC valdoma centralizuotai)¹²⁶³. Taip pat įtvirtinta ir LLC dalyvio (arba kito asmens, kuris gavo paskirstytojo turto) atsakomybė, jeigu jis žinojo, kad įmonės turtas buvo paskirstytas pažeidžiant imperatyvius reikalavimus¹²⁶⁴. Pažymėtina, kad kai kuriose valstijose LLC nariai privalo grąžinti įmonei nepagrįstai paskirstytą turtą, nesvarbu, ar jie apie tai žinojo¹²⁶⁵. Pagal ULLCA atsakingų asmenų prievolės apimtis įmonei yra ribota nepagrįstai paskirstyto ir išmo-

¹²⁶² ULLCA komentaras, 405(a) str.; Jeigu likviduojant įmonę yra asmenų, turinčių primumo teisę gauti paskirstomą turtą, po paskirstymo turi likti grynojo turto suma, padidinta turinčių pirmumo teisę gauti turto paskirstymo sumos dydžiu. Tačiau ši taisyklė yra dispozityvi.

¹²⁶³ ULLCA 406(a) str.

¹²⁶⁴ ULLCA 406(c) str.

¹²⁶⁵ RIBSTEIN, L. E.; KEATINGE, R. R. *Ribstein and Keatinge on Limited Liability Companies* (June 2016 Update) [interaktyvus. Žiūrėta 2016-08-15] <<https://1.next.westlaw.com/>>; 6:5, 6:7 str.

kėto turto sumos dydžiu; ši prievolė nesibaigia nustojus būti dalyviu, vadovu ar nario turtinių teisių turėtoju¹²⁶⁶.

Anglijoje LLP kreditorių interesai užtikrinami specifiniu LLP atžvilgiu taikytinu „turto sugražinimo“ mechanizmu (angl. *claw back*)¹²⁶⁷, kai esami ar buvę dalyviai privalo daryti įnašus į bendrą LLP turto masę, jeigu per dvejus metus iki nemokios LLP likvidavimo procedūrų inicijavimo šie dalyviai gavo iš LLP turto; įnašų suma apribojama gauto turto suma (verte)¹²⁶⁸. Turtas suprantamas plačiai (pavyzdžiui, dalyvio gauta pelno dalis, atlyginimas, dalyviui gražinta paskola arba investicijos)¹²⁶⁹. Įnašai daromi, jeigu dalyvis (i) žinojo arba turėjo žinoti, kad turto perdavimo (išmokėjimo) metu LLP buvo nepajėgi vykdyti savo prievolių kreditoriams, arba, perdavus turtą, tokia taptų, ir (ii) narys žinojo arba turėjo žinoti, kad LLP neturi realių galimybių išvengti likvidavimo dėl nemokumo¹²⁷⁰. Analizuojant, ar turto perdavimo ir išmokų metu dalyvis žinojo ar turėjo žinoti, kad nėra tikimybės išvengti LLP likvidavimo dėl nemokumo, sprendžiama iš asmeninės konkretaus dalyvio patirties, žinių ir gebėjimų (subjektyvus kriterijus), taip pat iš asmenų, užimančių analogišką poziciją, taikomų elgesio standartų (objektyvus kriterijus)¹²⁷¹. LLP nemokumas nustatomas pagal du testus – mokumo (LLP laiku nevykdo piniginių įsipareigojimų) ir balanso (LLP turtas yra mažesnis už jos įsipareigojimus)¹²⁷². Be to, nemokios LLP nariams, kurie dalyvavo ją valdant, taikomos valdymo organo narių atsakomybės taisyklės dėl nesąžiningos ar apgaulingos veiklos, lemiančios asmeninę prievolę daryti teismo nurodyto dydžio įnašus į LLP bendro turto masę¹²⁷³. Nemokios LLP

¹²⁶⁶ ULLCA 406(a), (c) str.

¹²⁶⁷ BLACKETT-ORD, M. *Partnership: the modern law of partnership, limited partnership and limited liability partnership*. 2nd ed. London: Butterworths, 2002, p. 532–533; MORSE, G., co-ordinating editor; DAVIES, P., et al., ed. *Palmer's limited liability partnership law*. London: Sweet & Maxwell, 2002, p. 225; WHITTAKER, J.; MACHELL, J. With a tax chapter by IVES, C. *The law of limited liability partnerships*. Bristol: Jordans, 2004, p. 349–350.

¹²⁶⁸ MORSE, G. *Partnership law*. 6th ed., 1 publ. Oxford: Oxford Univ. Press, 2006, p. 297–298.

¹²⁶⁹ WHITTAKER, J.; MACHELL, J. With a tax chapter by IVES, C. *The law of limited liability partnerships*. Bristol: Jordans, 2004, p. 92, 195.

¹²⁷⁰ MORSE, G. *Partnership law*. 6th ed., 1 publ. Oxford: Oxford Univ. Press, 2006, p. 297–298; WHITTAKER, J.; MACHELL, J. With a tax chapter by IVES, C. *The law of limited liability partnerships*. Bristol: Jordans, 2004, p. 169; MORSE, G., co-ordinating editor; DAVIES, P., et al., ed. *Palmer's limited liability partnership law*. London: Sweet & Maxwell, 2002, p. 222; WHITTAKER, J.; MACHELL, J.; with a tax chapter by IVES, C. *The law of limited liability partnerships*. Bristol: Jordans, 2004, p. 349–350.

¹²⁷¹ MORSE, G. *Partnership law*. 6th ed., 1 publ. Oxford: Oxford Univ. Press, 2006, p. 297–298; WHITTAKER, J.; MACHELL, J. With a tax chapter by IVES, C. *The law of limited liability partnerships*. Bristol: Jordans, 2004, p. 169.

¹²⁷² MORSE, G., co-ordinating editor; DAVIES, P., et al., ed. *Palmer's limited liability partnership law*. London: Sweet & Maxwell, 2002, p. 223.

¹²⁷³ BLACKETT-ORD, M. *Partnership: the modern law of partnership, limited partnership and limited liability partnership*. 2nd ed. London: Butterworths, 2002, p. 533.

nariai, netinkamai įgyvendinę valdymą, taip pat gali būti diskvalifikuojami, t. y. gali būti apribota jų teisė aktyviai dalyvauti LLP veikloje¹²⁷⁴.

Kadangi mažoji bendrija yra ribotos civilinės atsakomybės privatusis juridinis asmuo, kreditorių interesų apsaugos požiūriu tikslinga paminėti ir teisinius būdus, kurie paskirų jurisdikcijų teisėje naudojami kreditorių teisėms apsaugoti skirstant kapitalizuotų uždaro tipo ribotos atsakomybės įmonių pelną.

Pavyzdžiui, 2013 m. įsigaliojus Flex-BV įstatymų pasikeitimams, Nyderlanduose uždaro tipo bendrovės (BV) pelnas skirstomas remiantis dviem privalomais kriterijais – supaprastinto balanso (paskirsčius pelną, BV grynasis turtas yra ne mažesnis kaip nepaskirstytinų rezervų, formuojamų pagal įstatymus ir steigimo dokumentus, suma) ir mokumo (įmonė, paskirsčiusi pelną, yra pajėgi atsiskaityti su kreditoriais)¹²⁷⁵. BV valdymo organo sprendimas dėl pelno paskirstymo dividendais neviršijant nurodytos sumos yra būtina sąlyga visuotinio akcininkų susirinkimo sprendimui mokėti dividendus¹²⁷⁶. BV valdymo organas turi nepritari sprendimui paskirstyti pelną, jeigu įmonė, paskirsčiusi pelną, neturės galimybių vykdyti išsipareigojimų kreditoriams¹²⁷⁷. Jeigu BV valdymo organas žinojo arba protingai galėjo numatyti, kad įmonė, paskirsčiusi pelną, negalės vykdyti išsipareigojimų kreditoriams, tačiau pelnas vis tiek buvo paskirstytas akcininkams, valdymo organo nariams gali kilti civilinė atsakomybė įmonei¹²⁷⁸. Akcininkai, žinoję arba turėję žinoti šias aplinkybes, atsako neviršydami gautos sumos dydžio¹²⁷⁹.

Panašus reglamentavimas Švedijoje, kurioje bendrovės visuotinis akcininkų susirinkimas turi teisę skirti pelno dalį dividendais, neviršijančią sumos, kuriai pritarė valdy-

¹²⁷⁴ BLACKETT-ORD, M. *Partnership: the modern law of partnership, limited partnership and limited liability partnership*. 2nd ed. London: Butterworths, 2002 p. 533.

¹²⁷⁵ VERKERK, B. Modernizing of Dutch Company Law: Reform of the Law Applicable to the BV and a New Legal Framework for the One-Tier Board within NVs and BVs, 7 *Eur. Company L.*, no. 3, 2010, p. 115.

¹²⁷⁶ VLIET, L. V. New Developments in Dutch Company Law: The Flexible Close Corporation, 7 *J. Civ. L. Stud.*, no. 1 (2014) [interaktyvus. Žiūrėta 2016-06-23] <<http://digitalcommons.law.lsu.edu/cgi/viewcontent.cgi?article=1129&context=jcls>>; p. 277.

¹²⁷⁷ VERKERK, B. Modernizing of Dutch Company Law: Reform of the Law Applicable to the BV and a New Legal Framework for the One-Tier Board within NVs and BVs, 7 *Eur. Company L.*, no. 3, 2010, p. 115.

¹²⁷⁸ De KLUIVER, H.-J. Towards A New Private Company Law. History of and Perspectives on the 2012 Fundamental Overhaul of Dutch Company Law and a European Perspective on the Proposals for a European Private Company (SPE and SUP). In GONZÁLEZ, A. J. V.; TEICHMANN, C.; AHERN, D., ed. *Private company law reform in Europe: the race for flexibility*. Cizur Menor: Aranzadi, etc., 2015, p. 424, 430.

¹²⁷⁹ De KLUIVER, H.-J. Towards A New Private Company Law. History of and Perspectives on the 2012 Fundamental Overhaul of Dutch Company Law and a European Perspective on the Proposals for a European Private Company (SPE and SUP). In GONZÁLEZ, A. J. V.; TEICHMANN, C.; AHERN, D., ed. *Private company law reform in Europe: the race for flexibility*. Cizur Menor: Aranzadi, etc., 2015, p. 424.

ba¹²⁸⁰. Pelnas gali būti skirstomas, jeigu laikytasi dviejų kriterijų – *pirma*, paskirsčius pelną, bendrovėje lieka suma, kuri yra ne mažesnė už nepaskirstytiną nuosavybę, ir, *antra*, yra tinkamai įvertintas nuosavo kapitalo poreikis, atsižvelgiant į bendrovės veiklos pobūdį, apimtį ir prisiimamą riziką (atsargumo principas)¹²⁸¹. Jeigu bendrovė įrodo, jog akcininkai žinojo arba turėjo žinoti, kad gavo dividendų nepagrįstai, tokie akcininkai privalo grąžinti neteisėtai gautą dividendų sumą¹²⁸². Kai akcininkas neturi prievolės grąžinti nepagrįstai išmokėtų dividendų arba akcininkas nemokus, kalti asmenys, dalyvavę priimančiam sprendimui išmokėti neteisėtus dividendus ar tokį sprendimą įgyvendinant, taip pat rengiant arba patvirtinant neteisingą balansą, kuris buvo pagrindu paskirti neteisėtus dividendus, privalo atlyginti bendrovės patirtus nuostolius (pavyzdžiui, vadovai, auditoriai, akcininkai)¹²⁸³. Jeigu neteisėtai išmokėtų dividendų suma perduodama kitiems asmenims, žinantiems šias aplinkybes, tokiems asmenims taip pat kyla civilinė atsakomybė¹²⁸⁴.

Paminėtinas ir SUP projektas. Skirstant turtą, kurio samprata apima bet kokią finansinę naudą, tiesiogiai arba netiesiogiai vienintelio dalyvio gaunamą iš SUP pinigais ar kitu turtu, taip pat būtina remtis dviem privalomais alternatyviais kriterijais – balanso ir mokumo¹²⁸⁵. SUP turtas gali būti skirstomas jos vieninteliam dalyviui tik tuo atveju, jeigu penkiolika dienų iki sprendimo paskirstyti turtą priėmimo įmonės valdymo organas raštu patvirtintų, kad, paskirsčius turtą, įmonė galės atsiskaityti su įprastinės veiklos kreditoriais per vienerius metus¹²⁸⁶. SUP vadovui, kuris rekomendavo paskirstyti turtą arba jį paskirstė, galėtų kilti atsakomybė, jeigu jis žinojo arba turėjo žinoti apie neteisėtą paskirstymą¹²⁸⁷.

Patikslinus MBĮ pagal gerosios užsienio valstybių praktikos pavyzdžius, mažosios bendrijos narių susirinkimo sprendimas skirti ir išmokėti metinį pelną negalėtų būti priimtas ne tik tuo atveju, kai įmonės turto suma būtų mažesnė už įsipareigojimus arba mažoji bendrija turėtų neįvykdytų prievolių, kurių įvykdymo terminai suėjo iki tokio sprendimo priėmimo, bet ir tais atvejais, kai mažoji bendrija, paskirsčiusi pelną, būtų

¹²⁸⁰ GIERTZ, M.; HEMSTRÖM, C. (†). *Corporations and partnerships in Sweden*. Second edition. Alphen aan den Rijn: Wolters Kluwer Law & Business, 2015, p. 48; Išimtis taikoma ir didesnė suma gali būti skiriama, įgyvendinant smulkiųjų akcininkų teisę į minimalų dividendą, arba kai teisė į dividendą įtvirtinta steigimo dokumentuose.

¹²⁸¹ Švedijos 2005 m. Bendrovių įstatymo (SFS 2005:551) Norstedts Juridik AB, Sweden. Vertimas: TransLegal Sweden AB. Neoficialus vertimas [interaktyvus. Žiūrėta 2016-01-03] http://law.au.dk/fileadmin/www.asb.dk/omasb/institutter/erhvervsjuridiskinstitut-skjultforgoogle/EMCA/NationalCompaniesActsMemberStates/Sweden/THE_SWEDISH_COMPANIES_ACT.pdf; (toliau – Švedijos bendrovių įstatymas); 17 dalies 3 str.

¹²⁸² Švedijos bendrovių įstatymo 17 dalies 6 str.

¹²⁸³ Švedijos bendrovių įstatymo 17 dalies 7 str.

¹²⁸⁴ *Ibidem*.

¹²⁸⁵ Pasiūlymas dėl Europos Parlamento ir Tarybos direktyvos dėl vienanarių privačių ribotos atsakomybės įmonių, COM/2014/0212 final - 2014/0120 (COD); 2 (3) str., 18 str. 1–3 d.

¹²⁸⁶ Pasiūlymas dėl Europos Parlamento ir Tarybos direktyvos dėl vienanarių privačių ribotos atsakomybės įmonių, COM/2014/0212 final - 2014/0120 (COD); 18 str. 3 d.

¹²⁸⁷ Pasiūlymas dėl Europos Parlamento ir Tarybos direktyvos dėl vienanarių privačių ribotos atsakomybės įmonių, COM/2014/0212 final - 2014/0120 (COD); 18 str. 5 d.

nepajėgi įvykdyti savo prievolių kreditoriams. Tam, kad galėtų centralizuotai valdomos mažosios bendrijos narių susirinkimo sprendimas paskirstyti pelną nariams, būtina sąlyga turėtų būti vadovo sprendimas paskirstyti pelną mažosios bendrijos nariams, kuriame yra nurodyta maksimali paskirstytino pelno suma.

Siekiant apsaugoti mažosios bendrijos, kaip ribotos civilinės atsakomybės juridinio asmens, ir jos dalyvių kaip visumos interesus, būtų tikslinga įtvirtinti prievolę mažosios bendrijos nariui grąžinti metinio pelno dalį, kuri buvo išmokėta pažeidžiant MBĮ imperatyvias normas, jeigu mažoji bendrija įrodo, kad jos narys tai žinojo ar turėjo žinoti. Kaip ir avansu išmokant pelną, dalyviui kiltų prievolė grąžinti nepagrįstai gautą metinio pelno dalį, neatsižvelgiant į tai, ar mažoji bendrija yra moki ir ar turi galimybių atsiskaityti su kreditoriais. Tačiau, įvertinus skirtingą avansu išmokamo pelno ir metinio pelno sumų paskirtį, prievolė grąžinti nepagrįstai paskirtą ir išmokėtą metinio pelno dalį turėtų kilti tik nesąžiningam mažosios bendrijos nariui.

6.4.3. Avansu išmokamas pelnas

Finansinių metu eigoje mažosios bendrijos narys turi teisę gauti dvejopas išmokas kaip avansu išmokamą pelną, t. y. mažosios bendrijos pelno dalį už trumpesnę negu finansiniai metai laikotarpį ir mažosios bendrijos lėšų savo asmeniniams poreikiams (MBĮ 24 str.).

MBĮ įtvirtinamas reikalavimas grąžinti avansu išmokėtą pelno sumą, viršijančią bendrijos nariui tenkančią metų pelno dalį, arba grąžinti visą sumą, kai mažosios bendrijos veikla nuostolinga (MBĮ 26 str. 6 d.). Vadinasi, neatsižvelgiant į avansinių išmokų pobūdį, įstatyme nustatytas vienodas reikalavimas grąžinti avansu permokėtą pelną. Tačiau MBĮ nustato skirtingą prevencinį kreditorių teisių apsaugos teisinį režimą minėtų avansu išmokamo pelno išmokų atžvilgiu. Kitaip nei priimant sprendimą skirti ir išmokėti pelną už trumpesnę negu finansiniai metai laikotarpį mažosios bendrijos nariams (MBĮ 26 str. 9 d.), mažosios bendrijos nario teisė gauti išmokų kaip avansu išmokamą pelną kitu būdu – gaunant lėšų savo asmeniniams poreikiams – nėra siejama su papildomomis įstatyminėmis sąlygomis. Mažosios bendrijos lėšų kaip avansu išmokamo pelno mažosios bendrijos narių asmeniniams poreikiams paėmimo ir gavimo tvarka ir sąlygos išimtinai nustatomos mažosios bendrijos nuostatuose (MBĮ 5 str. 2 d. 7 p., 25 str. 1 d.). Taigi, nors, viena vertus, įstatymų leidėjo požiūriu lėšos mažosios bendrijos narių asmeniniams poreikiams yra avansu išmokamo pelno sudedamoji dalis, ir, kita vertus, tai yra mokėjimas su mažąja bendrija susijusiam asmeniui – dalyviui, turinčiam ribotą atsakomybę, šios rūšies išmokų sąlygos aptariamoms tik nuostatuose mažosios bendrijos steigėjų (narių) nuožiūra.

Pavyzdiniuose nuostatuose kreditoriams kylanti rizika dėl mažosios bendrijos lėšų kaip avansu išmokamo pelno nario asmeniniams poreikiams yra pastebėta. Šiuose nuostatuose numatyta, kad mažosios bendrijos narys negali paimti ir gauti mažosios ben-

drijos lėšų jo asmeniniams poreikiams, jeigu, *pirma*, mažoji bendrija turi neįvykdytų prievolių, kurių terminai yra suėję iki prašymo gavimo dienos; ir *antra*, išmokėjusi lėšų mažosios bendrijos nariui mažoji bendrija negalės įvykdyti savo prievolių, kurių terminas sueina per 30 dienų nuo prašymo gavimo¹²⁸⁸. Tačiau naudoti Pavyzdinių nuostatų nėra privaloma, jeigu įmonės steigimas tvarkomas bendra, o ne supaprastinta tvarka.

Siekiant veiksmingiau užtikrinti mažosios bendrijos kreditorių interesus ir preventiškai riboti mažosios bendrijos narių nesąžiningą pasinaudojimą teise gauti avansu išmokamo pelno lėšų asmeniniams poreikiams, reguliavimas turėtų būti keičiamas, sąlygas gauti avansu išmokamo pelno lėšų, kurios būtų siejamos su mažosios bendrijos mokumu, įtvirtinant MBĮ. Atsižvelgiant į tai, kad šios išmokos MBĮ prilyginamos avansu gautam pelnui, svarstyтина, ar Pavyzdiniuose nuostatuose nurodytos sąlygos yra pakankamos (pavyzdžiui, 30 dienų terminas). Kreditorių teisių apsaugos požiūriu reguliavimas, skirtas avansu išmokamam pelnui, turėtų derėti su taikomais mažosios bendrijos turto paskirstymo reikalavimais pagal plačiąją sampratą.

Sistemiškai turėtų būti įvertintas mažosios bendrijos nario avansu gauto pelno, skirto asmeniniams poreikiams, kvalifikavimas CPK kontekste CPK nustatyta tvarka išieškant iš skolininko pajamų¹²⁸⁹. *Pirma*, mažosios bendrijos nariui avansu išmokamas pelnas, skirtas asmeniniams poreikiams, gali būti pagrindiniu jo pragyvenimo šaltiniu (CPK 737 str.), ypač atsižvelgiant į tai, kad pagal dabartinį reglamentavimą mažajam bendrijos nariui draudžiama gauti darbo užmokestį iš mažosios bendrijos (MBĮ 7 str. 4 d.). *Antra*, atsižvelgiant į metinius mažosios bendrijos rezultatus, nariui gali kilti prievolė grąžinti avansu išmokėto pelno sumą (MBĮ 26 str. 6 d.).

7 skyrius. Mažosios bendrijos narių teisių apsauga

MBĮ nustatytos tam tikros mažosios bendrijos narių teisės ir pareigos. Centralizuotas ar decentralizuotas mažosios bendrijos valdymo modelis lemia dalyvių vaidmenį įmonėje, taigi, ir jų teises bei pareigas. Mažosios bendrijos nariai taip pat gali turėti mažosios bendrijos nuostatuose įtvirtintų teisių ir pareigų (MBĮ 7 str. 2–3 d.). Mažosios bendrijos narių susirinkime sprendimai priimami balsų dauguma (t. y. sprendimas laikomas priim-

¹²⁸⁸ Pavyzdinių nuostatų Nr. 1 IV skyriaus 11 p., Nr. 2 VII skyriaus 24.2–24.3 p.; Nr. 3 IV skyriaus 13.2–13.3 p.; Nr. 4 VI skyriaus 25.2–25.3 p.

¹²⁸⁹ Kauno apygardos teismo Civilinių bylų skyriaus 2015 m. spalio 7 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 2S-1822-657/2015; Konstatuota, kad mažosios bendrijos nariai – fiziniai asmenys turi teisę gauti iš bendrijos lėšų savo asmeniniams poreikiams pelno dalį, ir tokios skolininkui priklausančios lėšos nepatenka į sąrašą pinigų sumų, iš kurių negalima išieškoti, todėl iš jų antstolis turi teisę išieškoti skolas (CPK 739 str.).

tu, kai už jį gauta daugiau kaip 1/2 visų turinčių teisę balsuoti mažosios bendrijos narių turimų balsų, jeigu MBĮ ar mažosios bendrijos nuostatuose nenustatyta didesnė balsų dauguma), išskyrus išimtis, kai sprendimai priimami vienbalsiai (MBĮ 17 str., 19 str.). Visa tai leidžia spręsti, kad mažosios bendrijos narių teisė valdyti gali būti skirtingo intensyvumo, galima reali kiekvieno mažosios bendrijos nario įtaka nevienoda. Vadinasi, išlieka mažosios bendrijos narių konfliktų tikimybė, kurią savaime didina asmeninis mažosios bendrijos pobūdis.

Visų pirma, atsižvelgiant į dinamišką kaitą įmonių teisės srityje, tikslinga peržiūrėti *ex lege* atvejus, kai tam tikrus mažosios bendrijos narių susirinkimo sprendimus reikėtų priimti vienbalsiai arba kvalifikuota balsų dauguma (pavyzdžiui, įtraukiant į tokių sprendimų sąrašą nacionalinės įmonės priklausomybės keitimo klausimą). Apskritai, siekiant paskatinti mažosios bendrijos, kaip ir kitų nacionalinių įmonių teisinių formų, konkurencingumą vidaus rinkoje, be kita ko, siūlytina peržiūrėti nacionalinius teisės aktus, kurie susiję su įmonių mobilumu. Pavyzdžiui, atsižvelgiant į ESTT praktiką įmonių įsisteigimo laisvės aspektu¹²⁹⁰, siūlytina peržiūrėti reguliavimą, skirtą įmonės buveinės sampratą, spręsti dėl nacionalinės įmonės priklausomybės keitimo procedūros suregulavimo ir kt.

Be to, šalia esamų mažosios bendrijos narių civilinių teisių gynimo būdų siūlytina įtvirtinti šiuos teisinius įrankius, skirtus mažosios bendrijos dalyvių ginčams spręsti.

7.1. Išvestinis ieškinys

Pagal CPK kiekvienas asmuo gina savo, bet ne kito asmens teisėtus interesus. Suinteresuotas asmuo turi teisę įstatymų nustatyta tvarka kreiptis į teismą, kad būtų apginta pažeista ar ginčijama jo teisė arba įstatymų saugomas interesas (CPK 5 str. 1, 3 d.). Jeigu mažosios bendrijos vadovo ir (arba) mažosios bendrijos nario (narių) neteisėtai veiksmais padaryta žalos mažajai bendrijai ir kartu išvestinės žalos kitiems jos dalyviams kaip visumai, bendrija, kaip savarankiškas teisės subjektas, turi *locus standi* dėl tokios žalos atlyginimo, jai priklauso reikalavimo teisė atlyginti žalą¹²⁹¹.

¹²⁹⁰ Pavyzdžiui, 2012 m. liepos 12 d. sprendimas byloje *VALE Építési kft.*, C-378/10, ECR 2012; 2008 m. gruodžio 16 d. sprendimas byloje *Cartesio Oktató és Szolgáltató bt.*, C-210/06, ECR 2008 I-09641; 2005 m. gruodžio 13 d. sprendimas byloje *SEVIC Systems*, C-411/03, ECR 2005 I-10805; 1999 m. kovo 9 d. sprendimas byloje *Centros Ltd v Erhvervs- og Selskabsstyrelsen*, C-212/97, ECR 1999 I-01459; 2002 m. lapkričio 5 d. sprendimas byloje *Uberseering BV v. Nordic Construction Company Baumanagement GmbH (NCC)*, C-208/00, *European Court Reports*, 2002, p. I-09919.

¹²⁹¹ Daugiau žr. MIKALONIENĖ, L. *Uždarosios akcinės bendrovės akcininko civilinė atsakomybė bendrovės kreditoriams, bendrovei ir kitiems akcininkams*. Monografija. Vilnius: Justitia, 2016, p. 163–172, 191–192; MIKALONIENĖ, L. Akcininko teisė į išvestinį ieškinį: *ex lege* prevencinės priemonės. *Teisė. Mokslo darbai*, 2015, t. 94, p. 204–213; MIKALONIENĖ, L. Išvestinio ieškinio samprata, paskirtis ir tikslai. *Teisė. Mokslo darbai*, 2014, t. 93, p. 113–123; KRIVKA, E. Išvestinio akcininkų ieškinio institutas Lietuvos teisės sistemoje. *Jurisprudencija*, 2006, Nr. 4 (82), p. 46–53.

Tam, kad mažosios bendrijos dalyvis galėtų ginti savo turtinius interesus išvestinės žalos padarymo atveju, siūlytina įtvirtinti *ex lege* mažosios bendrijos nario teisę kreiptis į teismą su ieškiniu atlyginti mažajai bendrijai žalą, kurią padarė vadovas ir (arba) narys (nariai). Išvestiniu ieškiniu skirtingų asmenų – mažosios bendrijos, jos dalyvių ir kreditorių – interesai suderinami pasitelkus vidinį žalos atlyginimo mechanizmą, t. y. atlyginant žalą mažajai bendrijai.

Teisė į išvestinį ieškinį turėtų būti suteikta mažosios bendrijos nariui, kuris neturi teisės veikti mažosios bendrijos vardu ir pareikšti tiesioginio ieškinio įmonės vardu (pavyzdžiui, mažojoje bendrijoje, kurioje įtvirtinta vienasmenio įmonės atstovavimo prieš trečiuosius asmenis taisyklė)¹²⁹².

Lyginamuoju aspektu remiantis mažosios bendrijos analogais paminėtina, kad teisė į išvestinį ieškinį pripažįstama tiek Anglijoje LLP nariui¹²⁹³, tiek JAV pagal ULLCA, taip pat ir daugumoje JAV valstijų¹²⁹⁴.

Teisė pasitraukti iš mažosios bendrijos savanoriškai ne visada pakankama veiksmingai apginti dalyvio turtinius interesus, nes grąžinant investicijas neatsižvelgiama į jų nuvertėjimą dėl mažosios bendrijos vadovo ir (arba) narių jai padarytos žalos. Todėl išvestinis mažosios bendrijos nario ieškinyje nelaikytinas pertekliniu.

7.2. Teisė pasitraukti iš mažosios bendrijos reikalaujant priverstinai nupirkti mažosios bendrijos nario teises arba jas parduoti teismine tvarka

Mažosios bendrijos nario teisė teismine tvarka reikalauti priverstinai nupirkti nario teises pagal CK 2.123 straipsnį turėtų būti suteikta kiekvienam mažosios bendrijos nariui, o ne vien tik nariui ar nariams, kurių įnašai sudaro ne mažiau kaip 1/3 visų įnašų į mažąją bendriją (CK 2.116 str. 1 d. 4 p. pakeitimas). CK 2.123 straipsnio 1 dalis turėtų būti išplėsta, numatant pareigą nupirkti nario teises ir mažajai bendrijai¹²⁹⁵. Reikia pažymėti,

¹²⁹² Daugiau žr. MIKALONIENĖ, L. *Uždarnosios akcinės bendrovės akcininko civilinė atsakomybė bendrovės kreditoriams, bendrovei ir kitiems akcininkams*. Monografija. Vilnius: Justitia, 2016, p. 163–172, 191–192; MIKALONIENĖ, L. Akcininko teisė į išvestinį ieškinį: *ex lege* prevencinės priemonės. *Teisė. Mokslo darbai*, 2015, t. 94, p. 204–213; MIKALONIENĖ, L. Išvestinio ieškinio samprata, paskirtis ir tikslai. *Teisė. Mokslo darbai*, 2014, t. 93, p. 113–123; KRIVKA, E. Išvestinio akcininkų ieškinio institutas Lietuvos teisės sistemoje. *Jurisprudencija*, 2006, Nr. 4 (82), p. 46–53.

¹²⁹³ WHITTAKER, J.; MACHELL, J.; BRAITHWAITE, T. *The law of limited liability partnerships*. Fourth edition, Haywards Heath: Bloomsbury Professional, 2016, p. 228–223.

¹²⁹⁴ ULLCA 802–806 str.; The late O'NEAL, F. H.; THOMPSON, R. B. *O'Neal and Thompson's Oppression of Minority Shareholders and LLC Members* (May 2016 Update) [interaktyvus. Žiūrėta 2016-08-23] <<https://1.next.westlaw.com/>>; 6:19 str.

¹²⁹⁵ Daugiau žr. MIKALONIENĖ, L. *Uždarnosios akcinės bendrovės akcininko teisės ir jų gynimo būdai*. Monografija. Vilnius: VĮ Registrų centras, 2015, p. 204–226, 234–236.

kad tvarka ir sąlygos, viena vertus, pasitraukiant mažosios bendrijos nariui savanoriškai, ir, kita vertus, reikalaujant priverstinai nupirkti mažosios bendrijos nario teises dėl kito nario kalto neteisėto elgesio, nėra identiškos (pavyzdžiui, gali skirtis pasitraukiančiam mažosios bendrijos nariui grąžinamų investicijų vertė).

Kartu atkreiptinas dėmesys, kad CK įtvirtina tam tikrus kriterijus atitinkančių mažosios bendrijos dalyvių *ex lege* teisę teismine tvarka reikalauti priverstinio mažosios bendrijos dalyvių teisių pardavimo CK antrosios knygos IX skyriaus nustatyta tvarka. Mažosios bendrijos nario nesąžiningi veiksmai laikomi pagrindu priverstinai parduoti nario teises, pašalinant tokį dalyvį iš mažosios bendrijos, arba priverstinai nupirkti mažosios bendrijos nario teises, kitam dalyviui nusprendus pasitraukti iš mažosios bendrijos (CK 2.115 str., CK 2.123 str.). Tačiau abiem minėtais atvejais nesąžiningų veiksmų vertinimas nėra identiškas. Pašalinant mažosios bendrijos narį iš bendrijos, vertinama, ar tokio dalyvio veiksmai prieštarauja mažosios bendrijos veiklos tikslams ir negalima pagrįstai manyti, kad tie veiksmai ateityje pasikeis (CK 2.115 str. d.). Dalyviui pasitraukiant iš mažosios bendrijos, tiriama, ar dėl kito dalyvio veiksmų pasitraukiantis dalyvis neturi galimybių tinkamai įgyvendinti savo teisių ir negalima pagrįstai manyti, kad tie veiksmai ateityje pasikeis (CK 2.223 str. 1 d.).

MBĮ nustatyta, kad CK nustatytais pagrindais ir tvarka mažosios bendrijos nario teisės gali būti priverstinai parduotos, jeigu tokio dalyvio veiksmai prieštarauja mažosios bendrijos veiklos tikslams ir negalima pagrįstai manyti, kad tie veiksmai ateityje pasikeis (MBĮ 10 str. 5 d.). MBĮ reguliavimas, iš dalies dubliuojantis reguliavimą, įtvirtintą CK (t. y. referuojant tik į reguliavimą dėl priverstinio dalyvio pašalinimo), yra ydingas, tokio MBĮ reguliavimo turėtų būti atsisakyta. Pažymėtina ir tai, kad tvarka ir sąlygos pasitraukiant mažosios bendrijos nariui savanoriškai ir reikalaujant priverstinai nupirkti mažosios bendrijos nario teises dėl nesąžiningo kito dalyvio elgesio pagal CK antrosios knygos IX skyriaus nuostatas nėra identiškos (pavyzdžiui, gali skirtis pasitraukiančiam dalyviui grąžinamų investicijų vertė, pasitraukiant savanoriškai gali būti įtvirtintas išankstinio išpėjimo terminas, mažosios bendrijos nuostatuose gali būti nustatytos tam tikros savanoriško pasitraukimo sąlygos ir pan.).

7.3. Teisė reikalauti priverstinai likviduoti mažąją bendriją dėl svarbių priežasčių išimtiniais atvejais teismine tvarka

Teisė pasitraukti iš mažosios bendrijos nariui reikalaujant priverstinai likviduoti mažąją bendriją dėl svarbių priežasčių išimtiniais atvejais teismine tvarka turėtų būti *ultima ratio* teisinė priemonė, įtvirtinta išplečiant juridinio asmens likvidavimo pagrindų sąrašą, pateiktą CK 2.106 straipsnyje. Mažosios bendrijos narys galėtų naudotis šiuo mažosios bendrijos nario civilinių teisių gynimo būdu ypač sudėtingomis konfliktinėmis situaci-

jomis, kai kiti civilinių teisių gynimo būdai išnaudoti arba kitais civiliniais teisių gynimo būdais veiksmingai neišsprendžiamas ypač sudėtingas konfliktas apskritai¹²⁹⁶.

Pavyzdžiui, mažosios bendrijos narys turėtų teisę reikalauti teismine tvarka privers-
tinai likviduoti mažąją bendriją tam tikromis situacijomis, susijusiomis su dalyvio sta-
tuso pasibaigimu (pavyzdžiui, savanoriškai pasitraukiant, pasibaigus mažosios bendri-
jos nario statusui, kai iš esmės pasikeičia aplinkybės, susijusios su dalyvio asmeniu, jeigu
minėtais atvejais mažoji bendrija neturi galimybių išmokėti suinteresuotam asmeniui
kompensacijos, nepažeisdama savo kreditorių interesų).

Minėti civilinių teisių gynimo būdai turėtų būti įtvirtinti lygiagrečiai ir sistemiškai
stiprinant privačių juridinių asmenų – įmonių dalyvių interesų apsaugą.

8 skyrius. Apibendrinimas

8.1. Teisinio reglamentavimo gairės ir kryptys

Pagrindinės mažosios bendrijos teisinės formos siūlomo reglamentavimo tobulinimo
gairės:

1. MBĮ siūlytina išgryninti mažosios bendrijos teisinės formos požymius ir ypatumus,
vidiniuose santykiuose didesnę reikšmę teikiant principams, kurie būdingi komerci-
nei partnerystei. Tokiu būdu būtų labiau pagrįstas mažosios bendrijos, kaip ribotos
civilinės atsakomybės juridinio asmens teisinės formos, poreikis privačių juridinių
asmenų teisinių formų sistemoje.
2. Atsižvelgiant į mažosios bendrijos kaip privataus juridinio asmens teisinės for-
mos paskirtį, tikslus ir pobūdį ir siekiant teisinio aiškumo ir nuspėjamumo, ma-
žosios bendrijos teisinės formos reglamentavimas turėtų būti baigtas esminiais
aspektais, kiek tai susiję su vidiniais santykiais. Mažoji bendrija yra pirmiausia
smulkiajam verslui skirta juridinio asmens teisinė forma. Aiškus ir baigtas regla-
mentavimas padėtų verslui sutaupyti informacinius, sandorių sudarymo, byli-
nėjimosi ir kitus kaštus. Tokiu būdu būtų padidintas šios įmonės teisinės formos
prieinamumas smulkiajam verslui. Antra, poreikį reguliuoti esminius su mažąja
bendrija ir jos dalyviais susijusius aspektus lemia unikalūs – mišrus – mažosios
bendrijos, įtraukiančios partnerystės ir bendrovės požymius, pobūdis. Nesant
konkreto įstatyminio reglamentavimo, nėra teisinio aiškumo, ar įstatyme ne-

¹²⁹⁶ Daugiau žr. MIKALONIENĖ, L. *Uždarnosios akcinės bendrovės akcininko teisės ir jų gynimo būdai*. Mono-
grafija. Vilnius: VĮ Registrų centras, 2015, p. 196–204.

sureguliuotomis situacijomis bus taikomi partnerystei ar, atvirkščiai, bendrovei būdingi veiklos principai. Trečia, teisinis reguliavimas, skirtas mažajai bendrijai, kurioje yra du ir daugiau narių, ne visada *per se* tinkamas vienanarei mažajai bendrijai. Apskritai lakoniškas įmonių teisinių formų reglamentavimas pateisinamas privačių juridinių asmenų, kurie skirti išimtinai naudoti profesionalų veikloje arba naudojami sofistikuotų verslininkų (investuotojų), atžvilgiu.

3. MBĮ siūlytina tobulinti siekiant užtikrinti inovatyvų, šiuolaikišką ir lankstų mažosios bendrijos teisinės formos teisinį reguliavimą, vidiniuose santykiuose iš esmės atsisakant imperatyvaus reguliavimo metodo ir suteikiant prioritetą sutarčių laisvės principui.
4. Liberalizuojant mažosios bendrijos teisinę formą, būtina suderinti skirtingų suinteresuotų asmenų interesus, atitinkamai MBĮ kaip kreditorių interesų apsaugos mechanizmą įtvirtinant mažosios bendrijos, kuri nėra likviduojama, turto paskirstymo plačiąją sampratą.
5. Sudarant prielaidas plačiai taikyti sutarčių laisvės principą vidiniuose santykiuose, kurie susiklosto naudojantis mažosios bendrijos teisine forma, kartu turėtų būti gerinama mažosios bendrijos dalyvių teisių apsauga.
6. Atsisakius individualios įmonės teisinės formos, mažoji bendrija, kuri pagal veiklos principus artima pastarajai įmonės teisei formai, galėtų būti individualiam verslui veikti inkorporuota forma alternatyva.

Mažoji bendrija, kaip privataus juridinio asmens teisinė forma, pirmiausia skirta smulkiajam verslui, paremtam asmeninėmis savybėmis grįstu bendradarbiavimu. Tai reikia, kad, reglamentuojant mažosios bendrijos teisinę formą, turėtų vyrauti glaudaus dalyvių bendradarbiavimo, paremto pasitikėjimu pagrįstais santykiais ir asmeninėmis kiekvieno jų savybėmis, principai. Modeliuojant mažosios bendrijos teisinę formą, lemiamą reikšmę turėtų turėti asmeniniai dalyvių ryšiai ir kiekvieno dalyvio vaidmuo, bet ne investuotas kapitalas. Atitinkamai MBĮ turėtų būti labiau atspindėta mažosios bendrijos teisinės formos preziumuojama tipinė savybė – asmeninis pobūdis, palaikant vidinius santykius turėtų labiau vyrauti principai, būdingi komercinei partnerystei.

Pavyzdžiui, sudarant intensyvesnio asmeninio mažosios bendrijos narių indėlio į mažosios bendrijos valdymą ir veiklą prielaidas, turėtų būti padidintas įnašų į mažąją bendriją objektų ratas, mažosios bendrijos steigėjo (dalyvio) įnašais pripažįstant ir jų darbą bei paslaugas. Siūlytina peržiūrėti mažosios bendrijos valdymo modelius, dispozityviomis taisyklėmis juos padarant lankstesnius ir liberalesnius, labiau pasižyminčius aktyviu dalyvių vaidmeniu valdant įmonę ir jos veikloje. Vadovaujantis „pasirink savo partnerį“ principu, siūlytina mažosios bendrijos narių pirmumo teisės įsigyti savanoriš-

kai parduodamas mažosios bendrijos nario teises taisyklę keisti į sutikimo taisyklę, kai kiekvienas mažosios bendrijos narys turi veto teisę sprendžiant dėl nario teisių perleidimo, jeigu mažosios bendrijos nuostatuose nenustatyta kitaip.

MBĮ siūlytina baigti tobulinti ir reglamentuoti svarbiausias mažosios bendrijos narių teises ir pareigas (pavyzdžiui, įtvirtinti įstatyme mažosios bendrijos nario teisę į informaciją ir jos įgyvendinimo tvarką, pakeisti reguliavimą, draudžiantį mažajam bendrijos nariui gauti atlygį iš mažosios bendrijos pagal sutartis už suteiktas paslaugas ar atliktus darbus). Taip pat ir situacijas, kai iš esmės pasikeičia aplinkybės, susijusios su mažosios bendrijos dalyvio asmeniu (pavyzdžiui, mirus mažosios bendrijos nariui – fiziniam asmeniui arba jam tapus neveiksniam šioje srityje, mažosios bendrijos nariui bankrutuojant ir pan.), nes, nesant konkretaus įstatyminio reglamentavimo, dėl mišraus mažosios bendrijos pobūdžio nėra teisinio aiškumo, ar tokiais atvejais bus taikomi partnerytei ar, atvirkščiai, bendrovei būdingi veiklos principai. Paprastai smulkųjų verslų kuriantys ir plėtojantys asmenys iš anksto tokių situacijų nemodeliuoja dėl įvairių priežasčių (pavyzdžiui, siekdami pigesnio ir operatyvesnio mažosios bendrijos įsteigimo pagal tipinius steigimo dokumentus, gerbdami tarp verslų pradedančių susiklosčiusius asmeninius santykius, iš anksto neįvertindami galimų su savo asmeniu susijusių esminių pokyčių, nesitikėdami dalyvių skirtingo tokių situacijų vertinimo ar dalyvių ginčų ir kt.). Įstatymų leidėjas, privačių juridinių asmenų teisinių formų sistemoje įtvirtinęs hibridinio pobūdžio naujadarą, turėtų *ex ante* pasiūlyti tokių situaciją sprendimo būdus daugiausiai pagal dispozityvias teisės normas. Atsižvelgiant į „pasirink savo partnerį“ principą ir sistemiškai vertinant asmeninio pobūdžio teisinių santykių reglamentavimą CK, siūlytina įtvirtinti mažosios bendrijos, kurioje yra daugiau kaip vienas narys, dalyvio statuso pasibaigimą iš esmės pasikeitus aplinkybėms, susijusioms su mažosios bendrijos dalyvio asmeniu.

Apskritai mažosios bendrijos, kaip savarankiškos privataus juridinio asmens teisinės formos, skirtos pirmiausia smulkiajam verslui, teisinio reguliavimo baigtumas ypač svarbus, sistemiškai vertinant privačių juridinių asmenų teisinių formų teisinį reguliavimą Lietuvoje. CK antrosios knygos nuostatos, skirtos juridiniams asmenims, nepateikia privačių juridinių asmenų rūšių, nenustato jų pagrindinių požymių ir skirtumų, o bendruosius klausimus, susijusius su tokių juridinių asmenų veikimu, reguliuoja nevisiškai (pavyzdžiui, CK nekodifikuoja esminių bendrųjų dalyvių teisių ir pareigų, nevisiškai kodifikuoja privačių juridinių asmenų dalyvių civilinių teisių gynimo būdus). Todėl, kai bendrųjų CK nuostatų, skirtų, pavyzdžiui, reglamentuoti paveldėjimą, juridinių asmenų likvidavimą, prievolių pasibaigimą ir pan. nepakanka, šiuos klausimus turėtų reglamentuoti konkrečios teisinės formos juridiniam asmeniui – šiuo atveju mažajai bendrijai – skirtas teisės aktas.

Siekiant teisinio aiškumo ir nuspėjamumo, MBĮ taip pat siūlytina aiškiau ir tiksliau reglamentuoti kai kuriuos vidinių santykių aspektus. Pavyzdžiui, įtvirtinti, kad mažo-

sios bendrijos narys išimtinai vien tik dėl savo kaip dalyvio statuso neturi fiduciarinių pareigų kitiems mažosios bendrijos nariams ir mažajai bendrijai, kad mažosios bendrijos nario balsavimo teisė gali būti perleidžiama, jeigu tam pritaria mažosios bendrijos narių susirinkimas, ir kt. Taip pat būtina atskleisti MBĮ nuostatų dispozityvų ar, atvirkščiai, imperatyvų pobūdį.

MBĮ siūlytina liberalizuoti, reguliuojant vidinius santykius, pavyzdžiui, atsisakant maksimalaus mažosios bendrijos steigėjų (narių) skaičiaus, dispozityviai reguliuojant „vieno nario – vieno balso“ taisyklę decentralizuotai valdomoje mažojoje bendrijoje ir pan.

Plačiau taikant sutarčių laisvės principą vidiniams santykiams reguliuoti, sudaroma galimybių mažosios bendrijos steigėjų (dalyvių) nuožiūra steigimo dokumentuose reglamentuoti mažosios bendrijos funkcionavimo ir valdymo klausimus, dalyvių tarpusavio santykius ir jų santykius su įmone. Mažosios bendrijos steigėjams (nariams), pageidaujantiems steigimo dokumentus modeliuoti pagal konkrečią situaciją ir nukrypti nuo dispozityvių taisyklių, *pirma*, sumažėtų poreikis papildomai, šalia steigimo dokumentų sudaryti atskiras sutartis tarp dalyvių, kurios yra, pavyzdžiui, sudaromos tarp bendrovės akcininkų; *antra*, tokiu būdu būtų įtvirtintas efektyvesnis įmonės valdymo mechanizmas: mažosios bendrijos steigimo dokumentai yra privalomi visiems dalyviams ir pačiai įmonei, o pagal sutarties uždarumo principą dalyvių sutartys saisto tik šios sutarties šalis; atitinkamai, sumažinama neaiškumų, susijusių su akcininkų sutarčių sąlygų galiojimu, vertinant jų santykį su *ex lege* reguliavimu, priverstiniu akcininkų sutarties vykdymu ir kt.; *trečia*, sudaromos sąlygos mažosios bendrijos nariams dinamiškai reaguoti į besikeičiančius verslo santykius. Kita vertus, mažosios bendrijos nariams išliktų galimybė tarpusavio santykius reguliuoti dalyvių sutartimis (pavyzdžiui, siekiant susitarimo konfidencialumo ir pan.)¹²⁹⁷. Dispozityvus reglamentavimas prisidėtų prie platesnių mažosios bendrijos teisinės formos panaudojimo versle galimybių.

Kartu atkreiptinas dėmesys, kad, atsižvelgiant į sutarčių laisvės principą, *de facto* arba pagal steigimo dokumentus, kai nukrypstama nuo dispozityvių taisyklių, mažoji bendrija galėtų nepasižymėti asmeniniu pobūdžiu ir veikiau būti artima, pavyzdžiui, uždarajai akcinei bendrovei.

Mažosios bendrijos kaip ribotos civilinės atsakomybės privataus juridinio asmens teisinė forma savaime lemia riziką jos kreditoriams. Kitaip nei asmeninio pobūdžio įmonėse – ūkinėse bendrijose, kuriose jos tikrieji nariai neribotai ir solidariai atsako pagal ūkinės bendrijos prievolės kreditoriams kaip papildomi skolininkai, mažosios bendrijos narių atsakomybė yra ribota. Mažosios bendrijos kreditorių interesai taip pat nėra užtikrinami įgyvendinant įstatinio kapitalo koncepciją, kuri taikoma kapitalizuo-

¹²⁹⁷ Dėl steigimo dokumentų sampratos ir ypatumų taip pat žr. MIKALONIENĖ, L. Bendrovės įstatų teisinė prigimtis. *Verslo ir teisės aktualijos. Mokslo darbai*. 2011, Nr. 6 (2), p. 265–285.

tose įmonėse – bendrovėse. Todėl ypač svarbu, kad teisiniu reguliavimu būtų siekiama ne tik patrauklios mažosios bendrijos teisinės formos investuotojams, bet ir suderintos jos kreditorių teisių apsaugos. Priešingu atveju verslas ir visuomenė praras pasitikėjimą mažosios bendrijos teisine forma. Kai mažosios bendrijos kreditorių teisių apsauga nepakankamai veiksmingai užtikrinama *ex post* bendraisiais civilinių teisių gynimo būdais, kuriais galėtų pasinaudoti uždaro tipo privataus juridinio asmens kreditoriai (pavyzdžiui, reikalaujant valdymo organo narių ir (ar) nesąžiningų dalyvių, kurių veiksmai nulėmė mažosios bendrijos nemokumą ir negalėjimą įvykdyti prievolių kreditoriams, civilinės atsakomybės, reiškiant *actio Pauliana*, reikalaujant taikyti teisines priemones, įtvirtintas nemokumą reglamentuojančiuose teisė aktuose, ir kt.), MBĮ turėtų būti įtvirtinti šiai juridinio asmens teisei formai būdingi kreditorių interesų apsaugos prevenciniai teisiniai mechanizmai. Viena iš teisinių priemonių šiems tikslams pasiekti, specifiskai būdinga mažosios bendrijos teisei formai, yra *ex ante* įstatyme įtvirtintos mažosios bendrijos turto paskirstymo jos dalyviams taisyklės.

Siekiant veiksmingiau užtikrinti mažosios bendrijos kreditorių interesus, siūlytina pasiremti gerąja kitų valstybių praktika ir MBĮ įtvirtinti mažosios bendrijos, kuri nėra likviduojama, turto paskirstymo plačiąją sampratą. Tai reiškia, kad turto paskirstymas apimtų ir situacijas, kai mažoji bendrija sugrąžina investicijas savanoriškai pasitraukiančiam dalyviui ar išmoka kompensaciją dėl mažosios bendrijos nario statuso pasibaigimo. Atitinkamai MBĮ turėtų būti nustatytos sąlygos, kurioms esant, toks įmonės turto paskirstymas būtų ribojamas, ir įtvirtintas mechanizmas nepagrįstai paskirstytą turą sugrąžinti.

Asmeninis mažosios bendrijos pobūdis, įvairialypė jos narių teisių ir pareigų struktūra bei skirtingi mažosios bendrijos valdymo modeliai gali sukurti prielaidų mažosios bendrijos narių ginčams. Siūlytina stiprinti mažosios bendrijos narių teisių apsaugą, įtvirtinant naujus civilinių teisių gynimo būdus (pavyzdžiui, teisę į išvestinį ieškinį dėl žalos atlyginimo mažajai bendrijai, teisę reikalauti priverstinai likviduoti mažąją bendriją teismine tvarka dėl svarbių priežasčių išimtiniais atvejais) bei keičiant tam tikrų esamų civilinių teisių gynimo būdų taikymo sąlygas (pavyzdžiui, dėl mažosios bendrijos nario teisės pasitraukti reikalaujant priverstinai nupirkti mažosios bendrijos nario teises pagal CK 2.123 straipsnį). Tai siūlytina reglamentuoti sistemiskai kartu stiprinant ir kitų privačių juridinių asmenų – įmonių dalyvių interesų apsaugą.

Pagal bendrąją taisyklę teisės normos, skirtos kreditorių ir smulkiųjų dalyvių teisių apsaugai, turėtų būti imperatyvios. O vidinius santykius reglamentuojančios nuostatos turėtų būti daugiausiai dispozityvios.

Laikantis minėtų gairių, mažosios bendrijos teisinės formos reglamentavimą siūlytina tobulinti šiomis kryptimis, atsižvelgiant į:

1. reikalavimus mažosios bendrijos steigėjams (nariams);
2. mažosios bendrijos valdymą;

3. mažosios bendrijos nario teises ir pareigas;
4. mažosios bendrijos nario statuso pasibaigimą;
5. mažosios bendrijos kreditorių teisių apsaugą;
6. mažosios bendrijos nario teisių apsaugą.

Atsisakius individualios įmonės teisinės formos, mažoji bendrija, kuri pagal veiklos principus artima individualios įmonės teisei formai, galėtų būti individualaus verslo veikti inkorporuota forma tiek pradedant naują verslą, steigiant vienanarę mažąją bendriją, tiek ir nusprendus tęsti verslą ir persitvarkyti iš individualios įmonės į mažąją bendriją, alternatyva (CK 2.104 str. 2 d.).

8.2. Siūlyimų teisei aplinkai tobulinti santrauka

Išvados ir rekomendacijos pateiktos sistemiškai įvertinus visus šios studijos dalies rezultatus. Jeigu būtų nuspręsta įgyvendinti dalį rekomendacijų, būtina įvertinti, kaip tokie pakeitimai dera sistemiškai ir aprėpia visuminį mažosios bendrijos teisinės formos reglamentavimą.

Išvados ir rekomendacijos yra susijusios su mažosios bendrijos kaip privataus juridinio asmens teisinės formos analize apskritai, tyrimas nėra skirtas problematikos, specifškai ir išskirtinai susijusios su kuria nors konkrečia veikla, kuria galėtų verstis mažoji bendrija, analizei. Taip pat nėra analizuojama mokesstinės aplinkos ir kitų viešosios teisės reglamentuojamų klausimų.

Išvados ir pasiūlymai pateikiami atsižvelgiant į įstatymuose taikomą bendrąją taisyklę, kad įmonė steigiama neribotam laikui.

Išvados ir pasiūlymai pateikiami atsižvelgiant į Lietuvos Respublikos teisės aktus, galiojusius 2017 m. birželio 15 d.

8.2.1. MBĮ

Dėl reikalavimų mažosios bendrijos steigėjams (dalyviams)

- 1) panaikinti draudimą juridiniams asmenims būti mažosios bendrijos steigėjais (dalyviais) ir mažosios bendrijos narių skaičiaus apribojimą (t. y. maksimalų dešimties mažosios bendrijos steigėjų (dalyvių) skaičių) (MBĮ 2 str. 1–2 d., 3 str. 3 d., 7 str. 1 d.);

Dėl mažosios bendrijos valdymo

- 2) pakeisti esamą reguliavimą ir decentralizuotai valdomoje mažojoje bendrijoje, kurioje yra daugiau kaip vienas narys, numatyti galimybę kiekvienam nariui atstovauti įmonei prieš trečiuosius asmenis ir tvarkyti jos reikalus;

- 3) pakeisti esamą reguliavimą ir centralizuotai valdomoje mažojoje bendrijoje įtvirtinti mažosios bendrijos narių susirinkimo teisę priimti sprendimus ir tais klausimais, kurie pagal savo esmę priskirtini valdymo organo funkcijoms, bei įtvirtinti teisę duoti vadovui valdymo klausimais teisėtus privalomus nurodymus, kurie nepažeidžia mažosios bendrijos ir jos kreditorių interesų;

Dėl mažosios bendrijos nario teisių ir pareigų

- 4) panaikinti draudimą įnašus į mažąją bendriją steigėjams (dalyviams) daryti paslaugomis ir darbais ir išplėsti galimybę daryti įnašus į mažąją bendriją kitais civilinių teisių objektais (MBĮ 8 str. 2 d.);
- 5) pakeisti reguliavimą, draudžiantį mažajam bendrijos nariui gauti atlygį iš mažosios bendrijos pagal sutartis už suteiktas paslaugas ar atliktus darbus (MBĮ 7 str. 4 d.);
- 6) įtvirtinti „vieno nario – vieno balso“ taisyklę kaip dispozityvią visais atvejais, *inter alia*, ir decentralizuotai valdomoje mažojoje bendrijoje (MBĮ 16 str. 3 d.);
- 7) įtvirtinti mažosios bendrijos nario teisę perleisti balsavimo teisę pagal sutartį kitiems asmenims, jeigu perleisti balsavimo teisę pritaria mažosios bendrijos narių susirinkimas;
- 8) įtvirtinti taisyklę dėl mažosios bendrijos nario *pro rata* teisės į likviduojamos įmonės grynojo turto dalį kaip dispozityvią (MBĮ 30 str. 11 d.);
- 9) pakeisti MBĮ ir įtvirtinti įstatyme mažosios bendrijos nario tęstinę teisę į informaciją ir jos įgyvendinimo tvarką (MBĮ 5 str. 2 d. 11 p.);
- 10) įtvirtinti MBĮ, kad mažosios bendrijos narys, išimtinai vien tik dėl savo kaip dalyvio statuso neturi fiduciarinių pareigų mažajai bendrijai ir kitiems mažosios bendrijos nariams;

Dėl mažosios bendrijos nario statuso pasibaigimo

- 11) mažosios bendrijos narių pirmumo teisės taisyklę įsigyti savanoriškai perleidžiamas mažosios bendrijos nario teises pakeisti į sutikimo taisyklę mažojoje bendrijoje, kurioje yra daugiau kaip vienas narys (MBĮ 10 str.), ir sureguliuoti savanorišką mažosios bendrijos nario teisių perleidimą bet kuriuo būdu, neapsiribojant mažosios bendrijos nario teisių pardavimu;
- 12) pakeisti esamą reguliavimą ir nustatyti, kad, jeigu mažosios bendrijos narys nėra įvykdęs visų išsipareigojimų mažajai bendrijai dėl įnašo įnešimo, savanoriškai perleidžiant nario teises už neįvykdytą prievolę padaryti įnašą į mažąją bendriją atsako nario teises perleidžiantis ir jas įgyjantis asmenys solidariai, jeigu mažosios bendrijos narių susirinkimas nenusprendžia kitaip (MBĮ 10 str. 1 d.);
- 13) pakeisti esamą reguliavimą ir nustatyti savanoriško mažosios bendrijos nario pasitraukimo iš mažosios bendrijos, kurioje yra daugiau kaip vienas narys, susigrąžinant investicijas, sąlygas ir tvarką (MBĮ 11 str.);

- 14) sureguliuoti mažosios bendrijos nario statuso (ne)pasibaigimą iš esmės pasikeitus aplinkybėms, susijusioms su mažosios bendrijos dalyvio asmeniu;

Dėl mažosios bendrijos kreditorių teisių apsaugos

- 15) įtvirtinti mažosios bendrijos, kuri nėra likviduojama, turto paskirstymo plačiąją sampratą (t. y. įskaitant ir tas situacijas, kai mažoji bendrija sugrąžina investicijas savanoriškai pasitraukiančiam nariui ar išmoka kompensaciją dėl mažosios bendrijos nario statuso pasibaigimo);
- 16) sugriežtinti mažosios bendrijos turto paskirstymą jos nariams, įskaitant situacijas, kai, *pirma*, mažosios bendrijos nariams yra paskirstomas ir išmokamas metinis pelnas, *antra*, mažosios bendrijos nariui yra išmokamos sumos kaip avansu išmokamas pelnas, *trečia*, mažosios bendrijos narys savanoriškai pasitraukia iš įmonės susigrąžindamas investicijas;
- 17) įtvirtinti mažosios bendrijos nario prievolę grąžinti metinio pelno dalį, kuri buvo išmokėta pažeidžiant MBI imperatyvias normas, jeigu mažoji bendrija įrodo, kad jos narys tai žinojo ar turėjo žinoti;
- 18) įtvirtinti sąlygas, kurioms esant tam tikrus kriterijus atitinkantis mažosios bendrijos narys turi pareigą kreiptis į teismą iškelti bankroto bylą, jeigu įmonėje nėra paskirta vadovo centralizuotai valdomoje mažojoje bendrijoje;
- 19) jeigu mažosios bendrijos atstovo kategorija išliktų, siūlytina patikslinti MBI ir nurodyti, kad sąžiningų trečiųjų asmenų nesaisto ribojimai, nustatyti mažosios bendrijos atstovui narių susirinkimo sprendimuose;

Dėl mažosios bendrijos nario interesų apsaugos

- 20) įtvirtinti išvestinį ieškinį dėl žalos, kurią mažajai bendrijai padarė mažosios bendrijos vadovas ir (ar) narys (nariai), atlyginimo bendrijai;
- 21) pakeisti reglamentavimą dėl mažosios bendrijos nario teisės pasitraukti iš bendrijos reikalaujant priverstinai nupirkti dalyvio teises arba pašalinti kitą dalyvį reikalaujant priverstinai perduoti to dalyvio teises (MBI 10 str. 5 d., taip pat CK 2 knygos IX skyrius);
- 22) įtvirtinti kiekvieno mažosios bendrijos nario teisę pasitraukti iš mažosios bendrijos reikalaujant teismine tvarka priverstinai likviduoti mažąją bendriją dėl svarbių priežasčių išimtiniais atvejais (taip pat CK 2.106 str.).

8.2.2. Kiti teisės aktai

Keičiant MBI, pirmiausia sistemiškai turėtų būti peržiūrimas esamas teisinis reguliavimas, įtvirtintas CK. Pavyzdžiui, turėtų būti išplėstas juridinio asmens likvidavimo pagrindų sąrašas, numatytas CK 2.106 straipsnyje, numatant priverstinį mažosios bendrijos likvidavimą dėl svarbių priežasčių išimtiniais atvejais teismine tvarka.

Panaikinus draudimą juridiniams asmenims būti mažosios bendrijos steigėjais ir dalyviais bei atsižvelgiant į MBI nustatytus mažosios bendrijos valdymo modelius, būtina įvertinti CK 2.81 straipsnio 4 dalyje nustatytą taisyklę, pagal kurią juridinio asmens valdymo organų nariais gali būti tik fiziniai asmenys. Įtvirtinus „vieno nario – vieno balso“ taisyklę kaip dispozityvią visais atvejais, *inter alia*, ir decentralizuotai valdomoje mažojoje bendrijoje (MBI 16 str. 3 d.), taip pat būtina įvertinti, kad pagal CK 2.86 straipsnio nuostatas juridinio asmens valdymo organo nariai turi vienodas teises ir pareigas.

Keičiant teisinį reguliavimą MBI gali kilti poreikis peržiūrėti kitus su įmonių teise besisiejiančius teisės aktus (pavyzdžiui, Įmonių bankroto įstatymą, Fizinių asmenų bankroto įstatymą, CPK).

Siekiant paskatinti mažosios bendrijos teisinės formos konkurencingumą kitų privačių juridinių asmenų teisinių formų sistemoje, svarbu ne tik tobulinti įmonių teisinių formų reglamentavimą, bet ir kitus su verslo aplinka susijusius teisės aktus (pavyzdžiui, mokesčių teisės).

Be to, siekiant paskatinti mažosios bendrijos, kaip ir kitų nacionalinių įmonių teisinių formų, konkurencingumą vidaus rinkoje, siūlytina peržiūrėti nacionalinį reguliavimą, susijusį su įmonių mobilumu.

Taigi, daromi pakeitimai ir papildymai, skirti mažosios bendrijos teisei formai, turėtų sistemaiškai derėti su kitu teisiniu reglamentavimu apskritai.

V DALIS

ĮMONIŲ
TEISĖS KODIFIKAVIMO
PERSPEKTYVOS

Kodifikavimas, kaip efektyviausias teisės sisteminimo būdas, turi ilgą istoriją. Šį procesą XIX–XXI amžiuje lėmė įvairios priežastys, tačiau visais laikais pagrindinis kodifikavimo tikslas buvo siekis padaryti teisę suprantamesnę, aiškesnę, nuoseklesnę ir prieinamesnę. Kodifikacija, kaip ir apskritai teisėkūra, yra labai dinamiškas procesas. Antai XIX amžių galime pavadinti kodifikacijos aukso amžiumi. XX amžiuje prasidėjo dekodifikacijos tendencijos, kai šalia civilinių ir komercinių kodeksų buvo priimta daugybė specialiųjų įstatymų ir kodeksų reikšmė pradėjo blėsti. Tačiau XX amžiaus pabaiga – XXI amžiaus pradžia laikoma dekodifikacijos eros pabaiga, nes stebima tendencija pavienius įstatymus sisteminti, inkorporuoti juos į kodeksus¹²⁹⁸. Antra vertus, kodifikacija nėra visuotinis teisės sisteminimo būdas. Vienos valstybės apskritai neturi kodeksų (pvz., Jungtinė Karalystė), kitose jų gausu. Pavyzdžiui, Prancūzijoje dabar priskaičiuojama beveik septyniasdešimt įvairių kodeksų¹²⁹⁹.

Nuo pat civilinės teisės kodifikavimo pradžios buvo laikomasi principo, kad civilinę apyvartos esmę sudaro trys sudedamosios dalys – civilinės apyvartos subjektai, turtas ir prievoliniai civilinės apyvartos subjektų santykiai. Todėl jau pirmieji civiliniai kodeksai reglamentavo tiek fizinių, tiek ir juridinių asmenų veiklą.

Įmonių teisės kodifikavimas Lietuvoje nėra nauja idėja. Rengiant Lietuvos Respublikos CK darbo grupė šį klausimą svarstė ir pirminiame CK turinio variante numatyta, kad kodekso antrojoje knygoje bus susistemintos atskiras įmonių rūšis reglamentuojančios teisės normos. Tačiau tokiam sumanymui nepritarė Ūkio ministerija, kuri nuo pat Nepriklausomybės pradžios buvo atsakinga už įmonių veiklą reglamentuojančių teisės aktų rengimą. Todėl CK antrojoje knygoje išliko tik bendrosios teisės normos, taikomos visų rūšių juridiniams asmenims. Tokį sisteminimą galime pripažinti pradine kodifikacija, kuri sudaro tolesnio įmonių teisės normų sisteminimo prielaidas.

Užsienio valstybių patirtis kodifikuojant įmonių teisės normas taip pat labai įvairi. Tose valstybėse, kurių privatinė teisė grindžiama dualizmo principu, įmonių veiklą reglamentuojančios teisės normos sisteminamos komerciniuose kodeksuose. Antai jau 1807 m. Prancūzijos KK buvo susistemintos normos, reglamentuojančios tuo metu žinomas komercines įmones. Dabar Prancūzijos KK (L210–L332 str.) reglamentuoja šešių rūšių komercinių įmonių veiklą: tikrąją ūkinę bendriją, komanditinę ūkinę bendriją, ribotos atsakomybės įmonę, akcinę bendrovę, uždarąją akcinę bendrovę ir ribotos atsakomybės bendriją. Prancūzijos pavyzdys gali būti laikomas visiškos įmonių teisės kodifikavimo pavyzdžiu. Belgija yra pasirinkusi šiek tiek kitokį įmonių teisės kodifikavimo

¹²⁹⁸ RIVERA, J. C. *The Scope and Structure of Civil Codes. Relations with Commercial Law, Family Law, Consumer Law and Private International Law. A Comparative Approach*. In *The Scope and Structure of Civil Codes*. Edited by RIVERA, J. C. Dordrecht: Springer, 2012, p. 15–17.

¹²⁹⁹ BORGHETTI, J. S. *French Law*. In *The Scope and Structure of Civil Codes*. Edited by RIVERA, J. C. Dordrecht: Springer, 2012, p. 183.

variantą – joje komercinių įmonių veiklą reglamentuoja atskiras bendrovių kodeksas (*Code des sociétés*), priimtas 1999 m.¹³⁰⁰. Šis kodeksas, susidedantis iš 1017 straipsnių, reglamentuoja devynių rūšių komercinių įmonių veiklą¹³⁰¹. Atskirą bendrovių kodeksą turi ir Portugalija¹³⁰².

Vokietija gali būti laikoma dalinės įmonių teisės kodifikavimo pavyzdžiu. Vokietijos KK (HGB) reglamentuoja tik tikrosios ūkinės bendrijos ir komandinės ūkinės bendrijos veiklą, o akcinių bendrovių, uždaryjū akcinių bendrovių, kooperatyvų veiklą reglamentuoja atskiri įstatymai¹³⁰³. Vokietijos CK yra kodifikuotos nekomercinių juridinių asmenų – asociacijų (23–79 str.) ir fondų (80–88 str.) veiklą reglamentuojančios normos¹³⁰⁴. Estijos 1995 m. Komercinis kodeksas reglamentuoja individualių įmonių (individuali įmonė Estijoje nėra laikoma juridiniu asmeniu), ūkinių bendrijų, akcinių bendrovių ir uždaryjū akcinių bendrovių veiklą¹³⁰⁵.

Valstybių, kurios atsisakė privatinės teisės dualizmo ir neturi komercinių kodeksų, civiliniuose kodeksuose paprastai kodifikuotos tik bendrosios teisės normos, taikomos visų rūšių juridiniams asmenims. O tam tikrų rūšių įmonių veiklą reglamentuoja atskiri įstatymai. Pavyzdžiui, Kanados Kvebeko provincijos CK reglamentuojami bendrieji privačių ir viešųjų juridinių asmenų teisinio statuso klausimai, o atskirų juridinių asmenų rūšių veiklą reglamentuoja atskiri įstatymai. Argentinos 2014 m. Civilinis ir komercinis kodeksas (141–224 str.) reglamentuoja tiek privačių, tiek viešųjų juridinių asmenų veiklos bendrus klausimus, taip pat ir atskirų juridinių asmenų rūšių veiklą¹³⁰⁶.

Olandijos 1992 m. CK antroji knyga skirta specialiai juridinių asmenų veiklai reglamentuoti. Antrosios knygos 2.1–2.25 straipsniai skirti tiek privačių, tiek viešųjų juridinių asmenų veiklos bendriesiems klausimams reglamentuoti, o 2.25–2.404 straipsniai reglamentuoja tiek komercinių, tiek ir nekomercinių juridinių asmenų veiklą – asociacijų, kooperatyvų, akcinių bendrovių, uždaryjū akcinių bendrovių ir fondų veiklą¹³⁰⁷.

¹³⁰⁰ Business Law Guide to Belgium, 2nd ed. The Hague: Kluwer Law International, 2003, p. 25–26.

¹³⁰¹ [Interaktyvus. Žiūrėta 2017-02-14]. Prieiga per internetą: <http://www.wipo.int/wipolex/en/details.jsp?id=11702>.

¹³⁰² DÁRIO MOURA V. *The Scope and Structure of the Portuguese Civil Code*. In *The Scope and Structure of Civil Codes*. Edited by RIVERA, J. C. Dordrecht: Springer, 2012, p. 325.

¹³⁰³ [Interaktyvus. Žiūrėta 2017-02-14]. Prieiga per internetą: <https://archive.org/details/germancommercial-00germuoft>.

¹³⁰⁴ [Interaktyvus. Žiūrėta 2017-02-14]. Prieiga per internetą: http://www.gesetze-im-internet.de/englisch_bgb/englisch_bgb.html#p0056.

¹³⁰⁵ [Interaktyvus. Žiūrėta 2017-03-14]. Prieiga per internetą: <https://www.riigiteataja.ee/en/eli/ee/Riigikogu/act/513072016002/consolide>.

¹³⁰⁶ [Interaktyvus. Žiūrėta 2017-02-14]. Prieiga per internetą: <http://www.wipo.int/edocs/lexdocs/laws/es/ar/ar149es.pdf>.

¹³⁰⁷ [Interaktyvus. Žiūrėta 2017-02-14]. Prieiga per internetą: <http://www.dutchcivillaw.com/civilcodebook022.htm>.

Rusijos CK kodifikuotos tiek bendrosios normos, taikomos visų rūšių juridiniams asmenims (48–65.3 str.), tiek ir normos, taikomos tik komerciniams juridiniams asmenims (66–115 str.) bei nekomerciniams juridiniams asmenims (123.1–23.28 str.)¹³⁰⁸.

Čekijos 2012 m. CK reglamentuoja bendruosius juridinių asmenų veiklos klausimus (118–209 str.) bei nekomercinius juridinius asmenis – asociacijas ir fondus (210–418)¹³⁰⁹.

Yra idėjų sisteminti įmonių teisę ir Europos Sąjungos lygmeniu. Antai 2015 m. gruodžio 3 d. Europos Komisija priėmė pasiūlymą kodifikuoti bendrovių teisę reglamentuojančias Europos Sąjungos teisės normas ir tokiu būdu konsoliduoti į vieną teisės aktą jau galiojančias direktyvas, siekiant pašalinti egzistuojančius tarp jų prieštaravimus¹³¹⁰. Pirmuoju tokio sisteminimo bandymu laikytinas 2015 m. parengtas Modelinis Europos bendrovių įstatymas¹³¹¹.

Įmonių teisės kodifikavimo idėja turi ir pranašumų, ir trūkumų. Kodifikavimo pranašumai:

- Teisės prieinamumo ir paprastumo padidinimas – vietoje keleto ar keliolikos teisės aktų būtų vienas teisės aktas;
- Teisinio reglamentavimo kokybės pagerinimas – kodifikuojant būtų galima pašalinti atskirų įstatymų prieštaravimus, užpildyti spragas;
- Kodifikavimas būtų puiki galimybė perkelti į statutinę teisę teismų praktikos suformuluotas taisykles;
- Kodifikavimas sustiprintų įmonių teisės stabilumą, nes kodeksą sudėtingiau pakeisti nei atskirą įstatymą;
- Už įmonių teisę taptų atsakinga Teisingumo ministerija;
- Sisteminio teisės akto, kuriame įtvirtinti ir teisės principai, taikymas leistų lanksčiau reaguoti į gyvenimo pokyčius.

Tačiau būtų naivu tikėtis, kad kodifikavimas išspręs visas problemas. Net ir kodifikuojant teisę išlieka teisės spragų galimybė, kodeksas pats savaime nepanaikina teisinio neapibrėžtumo ir jo taikymo bei aiškinimo klaidų. Tačiau vis dėlto aptarti kodifikavimo pranašumai ir nauda nusveria jo trūkumus, todėl politinis sprendimas toliau sisteminti Lietuvos teisę, įskaitant ir įmonių teisę, būtų sveikintinas dalykas. Šio uždavinio turėtų imtis Teisingumo ministerija, nes būtent ji yra atsakinga tiek už visų kodeksų rengimą, tiek už Lietuvos visos teisės sisteminimą.

¹³⁰⁸ [Interaktyvus. Žiūrėta 2017-02-14]. Prieiga per internetą: <http://base.garant.ru/10164072/>.

¹³⁰⁹ [Interaktyvus. Žiūrėta 2017-03-16]. Prieiga per internetą: <http://www.czechlegislation.com/en/89-2012-sb>.

¹³¹⁰ Company Law And Corporate Governance: [Interaktyvus. Žiūrėta 2017-03-16] Prieiga per internetą: <http://ec.europa.eu/justice/civil/company-law/index_en.htm>.

¹³¹¹ [Interaktyvus. Žiūrėta 2017-03-16] Prieiga per internetą: <http://www.commerciallaw.com.ua/attachments/article/96/final%20draft%20emca%20code.pdf>.

Bendra išvada

Įmonių teisės peržiūra ir modernizavimas turėtų apimti visas įmonių – privačių juridinių asmenų teisinės formas ir neturėtų apsiriboti vien bendrovių teisinėmis formomis. Toks požiūris padėtų sistemaiškai spręsti visoms įmonių rūšims būdingus bendrus klausimus, užtikrinti įstatymuose tolygų visų įmonių teisinių formų reglamentavimą bei išskirti kiekvienos jų ypatumus.

THE CONVERGENCE
AND DIVERGENCE
OF LEGAL FORMS OF
ENTERPRISES:
is Lithuanian legal regulation
attractive in international
context?

INTRODUCTION

It is no secret that a country's economic success depends on more aspects than its natural and human resources and is in many ways determined by the legal regulation of the business sector. After regaining its independence, Lithuania was in a hurry to create a new legal system, thus the efforts were not always as consistent as they could have been and still cannot be characterised as stable. More than a quarter of a century has already passed since the day Lithuania regained its independence, therefore, it may and even must be worth taking a look at the quality of legal regulation of the business sector in Lithuania with the aim to answer the question of what actually hinders Lithuania's economic progress and the growth of entrepreneurial potential of its population. With this aim in mind, several scientists of the Department of Private Law of Vilnius University with a scientific interest in company law and general issues of legal regulation of the business sector came up with the idea of the study that is now being presented to the readers. Whereas the notion of a business entity and the driving force of a business includes both incorporated and non-incorporated enterprises, it was decided to perform a comparative analysis of the legal regulation of different legal forms for enterprise organisation in other countries in the world with the aim to compare it with the current situation in Lithuania and to determine whether the legal regulation of their operations in Lithuania should be improved and, if yes, then what should be the actual focus of such improvements. A group of scientists submitted an application and won the competition organised by the Research Council of Lithuania. As a result, this study was financed by the Research Council of Lithuania. The object of the research is the comparative analysis of legal regulation of some legal forms for enterprise organisation in Lithuania and abroad. Out of the vast variety of legal forms of enterprises that exist in Lithuania the following most frequent forms were chosen for the purpose of this analysis: sole proprietorship, public limited liability company, limited liability company, partnership and small partnership. Due to limited scope of the study it does not deal with the less frequent legal forms of enterprises, such as cooperatives, agricultural companies, state-owned enterprises, municipal-owned enterprises, and others. The functional comparative method was used for the purpose of analysis of the selected legal forms of enterprises. The study covers six foreign countries, such as Germany, France, the Netherlands, Sweden, the United States of America and the United Kingdom. The choice of countries was determined by their place in the global economy and a number of other factors. The Netherlands, for example, have been chosen both for their liberal attitude to legal regulation of enterprise organisation and for the reason that the Civil Code of Lithuania was developed by taking into account the experience of the Netherlands. The aim of the study is to compare the existing legal regulation in

Lithuania with that in selected foreign countries in order to assess the current situation in Lithuania and make constructive suggestions for further improvements, including recommendations to the legislator. On the one hand, the fact that both the economy and the law have become global and that the 'borrowing' of legal ideas, rules and even legal institutions in their entirety is becoming a norm has served as the reason for choosing the comparative method for the purpose of the study. On the other hand, one of the assessment criteria of the national legal system deals with the comparison of own rules with those applicable in other countries in the world with the aim to define which of the systems is better – theirs or ours. Nonetheless, due to the limited scope of the study, some issues related to company law, such as civil liability of CEOs or participation of employees in corporate governance, are not analysed here. For the same reason the importance of other branches of law, such as tax, labour, social and others, in terms of legal regulation of enterprise organisation has not been analysed within the framework of this study. This publication may also come in handy for practicing lawyers and can be used as a teaching aid in the process of legal and economic studies.

PART I

Sole proprietorship

Conditions for sole proprietorships to appear in Lithuania were ensured well before Lithuania declared its independence. On 19 November 1986, the USSR passed a decree regulating individual trading activity (which came into force on 1 May 1987).¹ The decree remained valid in Lithuania until 8 May 1990 when the Company Law of the Republic of Lithuania was passed. However, this law had fundamental flaws. First, only retired individuals, students, housewives and disabled individuals, that is, incapacitated persons were allowed to engage in individual trading activity, whereas persons having full work capacity could only do that in their free time from their main employment. This provision is believed to be the main weakness of the legal regulation of the time, because it prohibited persons having full work capacity from engaging in business as their sole activity. Thus, in practice this law impeded the formation of the social class of business owners. Second, the law prohibited sole proprietors from hiring employees to work for their business. Third, the law explicitly listed numerous activity areas that sole proprietors had no right to engage in, such as making products of precious metals and precious furs, copying and duplication machines, seals and stamps, engaging in amusement park activities, providing medical services, etc.

Opportunities to opt for the sole proprietorship as a form of business in Lithuanian agricultural sector were much better, because on 4 July 1989 the Law on Peasant's Holdings of the Republic of Lithuania² was passed thus formalising the existence of the sole proprietorship in the agricultural sector. The law stayed in force till 19 May 1999. It lent legitimacy to both the private ownership of land and the right to hire people to work on a peasant's holding. The law allowed natural persons to register peasant's holdings with the then local executive committees. The peasant's holding (which had no legal personality) was considered to have been incorporated as of the day a respective national land ownership registration document was issued. Even though the law lent legitimacy to the private ownership of agricultural land, at the same time it set certain restrictions that hindered farming activities. For example, Article 5(3) of the law prohibited farmers from buying, selling, renting or pledging their land irrespective of the fact that the land was held by them in private ownership. Therefore, after restoring

¹ Ведомости Верховного Совета СССР, 1986, nr. 47-964.

² Valstybės žinios, 1989, nr. 20-242.

its independence on 11 March 1990, Lithuania had to pass new legislation that would form a sound legal basis for the real sole proprietorship business to emerge and exist. One of the first pieces of legislation regulating the economic sector was the Company Law of the Republic of Lithuania passed on 8 May 1990.³ The law defined who was entitled to engage in economic and commercial activities as their main employment, including possible legal forms of business. Article 7 of the law provided for the sole proprietorship as one of such legal forms of business. The article specified that the sole proprietorship has no legal personality, thus it is not legally separate from its owner – a natural person – and the owner of a sole proprietorship remains personally liable to the full extent of their assets for the liabilities of the business. On the other hand, the law also explicitly specified that the name of the sole proprietorship must include an indication of its owner who is a natural person. A sole proprietorship was considered to have been incorporated as of the day of its registration with the Company Register (registration fee: RUB 100). The case-law of the time gave an absolutely correct definition of the legal status of the sole proprietorship. For example, in one case the Supreme Court of Lithuania reasonably said that: *‘The sole proprietorship is the so-called non-incorporated enterprise where a natural person rather than an enterprise is considered to be a businessperson or an entrepreneur. In this case the enterprise has no features characteristic of a legal person (it is characteristic of a legal person to have its own assets distinct from those of its stakeholders; moreover, a legal person’s civil liability is limited to its assets; the individual interests and goals of a legal person are distinct from those of its stakeholders; its operations and existence are not limited in terms of duration irrespective of changes in its stakeholders’ composition or their withdrawal from the enterprise; not to forget that it can purchase assets and enter into deals in its own name, etc.). This means that non-incorporated enterprises cannot be seen as independent legal entities, because the word ‘enterprise’ is associated with individual economic activities of a natural person – a businessman – rather than an independent legal entity. The businessman is a natural person and not the sole proprietorship. In this case the enterprise as such is a mere legal form of a natural person’s business and specific economic activities performed by a natural person. The fact that a businessman who chooses the form of the sole proprietorship for their business must abide by certain requirements set for profit-oriented legal persons, that is register the sole proprietorship, keep their balance sheet, give a company name to their proprietorship does not constitute grounds for maintaining that the subject of legal relations in this particular case is the sole proprietorship and not the natural person – the businessman. In cases like this the word ‘enterprise’ shall be understood not as a concept*

³ Valstybės žinios, 1990, nr. 14-395.

*that denotes an independent legal entity, but merely as a legal form of business undertaken by a natural person having no legal personality and not constituting an independent, individual entity. Instead the owner of a sole proprietorship rather than the proprietorship as such is considered to be an independent legal entity within the framework of both private and public law.*⁴

Even though later separate laws providing for different kinds of enterprises, such as public limited liability companies, partnerships, cooperatives and others, were passed, no special law regulating the sole proprietorship was adopted. There was actually no need for a special law of the kind, because the sole proprietorship did not have a legal personality. As a result, the legal regulation of the sole proprietorship was further based on respective resolutions of the Government and legislation passed by other state institutions. For example, on 16 November 1993 the Government of the Republic of Lithuania passed Decree No 851 providing for the opportunity for sole proprietorships to get business licences.⁵ The sole proprietorship (or to be more precise, its owner – a natural person) who obtained a business licence did not have an obligation to pay the natural persons' income tax, but a one-time business licence fee instead (which varied from LTL 70 to 3,000 per year).

In addition to the sole proprietorship, Article 1 of the Company Law provided for one more legal form of an individual business activity that is the individual economic activity performed by a natural person without incorporating the sole proprietorship. However, the Company Law did not apply to this form of individual business activity. Instead, it was regulated by the Interim Law on the Income Tax for Natural Persons of the Republic of Lithuania of 5 October 1990.⁶ This law in its own turn stipulated that natural persons may engage in an individual economic activity without incorporating the sole proprietorship, however on the condition that they register with the State Tax Inspectorate. Their income resulting from an individual economic activity was taxed with 30% income tax. On 16 May 1995 a law amending Article 33 of the Interim Law on the Income Tax for Natural Persons of the Republic of Lithuania was passed.⁷ The amendment provided for one more form of an individual business activity without incorporating the sole proprietorship, i.e. economic activity with a business licence, which meant that from then on both sole proprietorships and natural persons were eligible to obtain a business licence. As a result, natural persons engaged in economic activity with a business licence would not need to pay any income tax applicable to

⁴ Ruling of the Chamber of Judges of the Civil Division of the Supreme Court of Lithuania in Case No. 3K-3-445/2001.

⁵ Valstybės žinios, 1993, nr. 62-1183.

⁶ Valstybės žinios, 1990, nr. 31-742.

⁷ Valstybės žinios, 1995, nr. 44-1077.

natural persons either. These amendments were explicitly set out in Resolution No. 1398 of the Government of the Republic of Lithuania 'Regarding the Order of Issuing Business Licences' dated 30 October 1995⁸, which explicitly listed the kinds of economic activities that natural persons were allowed to engage in only on the condition that they obtained a respective business licence, and specified the applicable annual business licence fees (which varied from LTL 50 to LTL 15,000 per year). Thus, starting with 1995 there already were four legal forms of individual business activity: 1) sole proprietorship with no legal personality as regulated by the Company Law and the Civil Code; 2) peasant's holding with no legal personality as regulated by the Law on Peasant's Holding of the Republic of Lithuania of 4 July 1989; 3) individual economic activity of a natural person not requiring a business licence; and 4) individual economic activity of a natural person with a business licence.

On 4 May 1999 the Law on Farmer's Holdings of the Republic of Lithuania was passed⁹. It replaced the Law on Peasant's Holdings of the Republic of Lithuania of 4 July 1989. Articles 3 and 6 of the Law on Farmer's Holdings define the farmer as a natural person who has registered his holding with the municipal Registry of Farmer Holdings. The farmer's holding has no legal personality either. At the beginning of 2016, Lithuania had 124,891 registered farmers and their partners.

On 1 July 2001, a new Civil Code of the Republic of Lithuania came into force. The new Civil Code stipulated that all enterprises, including sole proprietorships, have a legal personality. According to Article 13(2) of the Law on Approval, Entry into Force and Implementation of the Civil Code¹⁰, the sole proprietorships that were incorporated before 1 July 2001 became legal persons with unlimited liability without a need to reregister. As a result, starting with 1 July 2001, an individual business activity in Lithuania can take two different forms, that is, either an incorporated form, which requires incorporation of a legal person such as the sole proprietorship, or a non-incorporated form, which does not require for the sole proprietorship to be incorporated. In addition to the Civil Code, the incorporated form of the sole proprietorship is additionally regulated by the Law on Sole Proprietorships of the Republic of Lithuania of 6 November 2003.¹¹

After the new Civil Code came into force, the legal regulation of non-incorporated forms of individual business activity changed too. On 2 July 2002, a new Law on Personal Income Tax of the Republic of Lithuania¹² was adopted. The law provided for two options to formalise non-incorporated individual business activity. First Article 35(2) of

⁸ Valstybės žinios, 1995, nr. 91-2043.

⁹ Valstybės žinios, 1999, nr. 43-1358.

¹⁰ Valstybės žinios, 2000, nr. 74-2262.

¹¹ Valstybės žinios, 2003, nr. 112-4991.

¹² Valstybės žinios, 2002, nr. 73-3085.

the law stipulated that a permanent resident of Lithuania having engaged into any type of individual activities must inform the tax administrator thereof in accordance with the procedure established by the central tax administrator. This procedure was defined in Decree No 373 of the Head of State Tax Inspectorate dated 24 December 2002.¹³ The tax administrator issues self-employment certificates to such natural persons and they are put on the Taxpayers' Register. However, this procedure is not applicable to the natural persons who perform individual business activities with a business licence. Second, Articles 10 and 26 of the said law stipulate that the Government has the right to determine the kinds of activities that can be performed with a business licence. Decree No. 1797 of the Government of the Republic of Lithuania dated 19 November 2002¹⁴ establishes the procedure for obtaining a business licence, including the kinds of activities that can be performed with a business licence. Thus, currently Lithuania allows four legal forms of individual business activity: 1) sole proprietorship with legal personality and regulated by the Company Law and the Civil Code; 2) peasant's holding with no legal personality and operating on the grounds of a farmer's holding; 3) individual economic activity of a natural person with a self-employment certificate; 4) individual economic activity of a natural person with a business licence.

The abundance of legal forms can be seen both as an advantage and a disadvantage. The advantage is that it provides individuals with more choices and that natural persons willing to engage in individual business activity may choose from a number of available forms and select the most suitable one. On the other hand, in some cases there is no choice. For example, an individual willing to engage in farming activities cannot do that with a self-employment certificate or a business licence, but is required to set up a farmer's holding. According to Article 4(2) of the Law on Medical Practice of the Republic of Lithuania of 25 September 1996¹⁵, the only eligible place to practice medicine is a health care institution, whereas according to the Law on Health Care Institutions of the Republic of Lithuania of 6 June 1996¹⁶, a health care institution is required to be a legal person. As a result, it is not allowed to practice medicine neither with a self-employment certificate nor with a business licence. Meanwhile, advocates can practice either without incorporating a legal person, i.e. with a self-employment certificate, or having set up a legal person (Law on Lithuanian Bar Association, Article 21).¹⁷

The disadvantage of the abundance of legal forms of individual business activity is

¹³ Valstybės žinios, 2003, nr. 1-31.

¹⁴ Valstybės žinios, 2002, nr. 112-4992. Currently there are 88 kinds of economic activities that can be performed having obtained a business licence.

¹⁵ Valstybės žinios, 1996, nr. 102-2313.

¹⁶ Valstybės žinios, 1996, nr. 66-1572.

¹⁷ Valstybės žinios, 2004, nr. 50-1632.

that it results in a greater number of legislation in general, because each of the legal forms is subject to separate and different regulation. In the field of tax law, for example, different taxation requirements apply to every single legal form of business and they are even subject to different accounting and auditing requirements. Therefore, giving up on some of the legal forms of individual business activity altogether or at least unifying their legal regulation would probably be worth considering. On the other hand, certain categories of individuals engaged in individual business activities end up being deprived of a level playing field. For example, an individual willing to engage in farming activities is not required to incorporate a legal person, whereas an individual wishing to practice medicine must necessarily set up a legal person. Medical practitioners can only engage in private medical practice if they establish a legal person, whereas advocates may choose one of several available legal forms for their practice. These differences in legal regulation have neither legal, nor economic or logical grounding.

According to the data of the State Tax Inspectorate, at the beginning of 2016 as many as 239,738 natural persons were engaged in individual economic activities, some 82,231 of which had self-employment certificates, another 34,205 had a business licence and 126,183 were farmers and their partners; some 2,969 were advocates and their assistants and 379 were notaries and bailiffs.¹⁸ In addition, according to the data of the Department of Statistics, at the beginning of 2016 around 10,000 sole proprietorships were active in Lithuania¹⁹ with the absolute majority of them being small enterprises employing the owner and their family members only. For example, in 2016 as many as 7,494 of the sole proprietorships had 0–4 employees; another 1,603 of the sole proprietorships employed 5–9 employees; some 541 had 10–19 employees; another 209 of the sole proprietorships employed 20–49 staff members; as many as 36 had 50–99 employees; 7 sole proprietorships employed 100–149 employees; 6 had 150–249 employees; and only 1 sole proprietorship had over 250 employees.²⁰ Thus, at the beginning of 2016, only around 8.3% of the Lithuanian population were engaged in some kind of individual business activity. Such a low level of entrepreneurial activity among the Lithuanian population encourages looking into what determines this phenomenon. Certainly, there are many reasons to it, including economic, social, psychological and others. For example, a survey of heads of small and medium enterprises conducted in 2010 showed that they consider tax incentives for small and medium enterprises (47.6% of

¹⁸ Number of natural persons among the tax payers engaged in economic activities [interactive. Accessed online on 25/05/2016]. Online access: <<https://www.wmi.lt/cms/gyventojai>>.

¹⁹ Statistical data analysis [interactive. Accessed online on 24/05/2016]. Online access: <<http://osp.stat.gov.lt/statistiniu-rodikliu-analiz?portletFormName=visualization>>.

²⁰ Statistical data analysis [interactive. Accessed online on 24/05/2016]. Online access: <<http://osp.stat.gov.lt/statistiniu-rodikliu-analiz?portletFormName=visualization>>.

the surveyed businesspersons) and simplification of tax administration (17.7% of the surveyed businesspersons) to be the most significant form of support to small and medium enterprises.²¹

This study is focussed on the consequences of legal regulation in terms of individual business promotion, that is, on how can legal regulation of individual business activity promote or, to the contrary, hinder an individual's willingness to engage in individual business activity. Experience of six foreign countries in the area of regulating the activity of sole proprietorships was analysed with the aim to identify similarities and differences in the Lithuanian and foreign legal regulation. The key difference that we identified was that in none of the analysed countries the sole proprietorship has a legal personality and that their laws stipulate that the sole proprietorship is not an incorporated form of business. Therefore, the sole proprietorship, just like a natural person, has no legal personality. The assets that a natural person – the owner of the sole proprietorship – uses for business purposes are not distinct from those of the natural person, i.e. the sole proprietorships assets are considered to be a composite part of a natural person's assets. As a result, the owner of the sole proprietorship – a natural person – is considered to be liable for the obligations of the sole proprietorship. Bankruptcy of the sole proprietorship also means bankruptcy of its owner – a natural person – and *vice versa*.

The legal doctrine of the foreign countries that were subjected to analysis defines key arguments explaining why the sole proprietorship has no legal personality. First, the legal regulation of the kind makes it easier, cheaper and quicker for natural persons to start their own business, because there is no need to draft any articles of incorporation or register an enterprise as a legal entity. A sole proprietorship starts operating as of the time its owner registers with the tax administrator (in the UK), trade register (in Germany, the Netherlands and France) or company register. Second, the provisions of labour law and company law regulating the participation of employees in corporate governance do not apply. Third, it is not required to have a corporate management structure, which is obligatory for legal persons. Fourth, no corporate tax applies, such as profit tax, for example. Fifth, the accounting and auditing requirements which are mandatory for legal persons do not apply. Sixth, simple assignment procedure, i.e. a sole proprietorship is assigned to another person just like all other assets of the owner as a natural person are assigned. Seventh, no minimum capital requirement applies.²²

²¹ BARTKUS, E. V. Smulkaus ir vidutinio verslo plėtros prognozės Lietuvoje ekonominės krizės pradžioje. *Ekonomika ir vadyba*, 2010, t. 15, p. 393 (390-395).

²² MUNKERT, M.J., et al. *Founding a Company*, p. 68, 73, 160, 242. The sole proprietorship has no legal personality in a number of other countries that did not have their legal regulation analysed as part of this study. For example, in Estonia the sole proprietorship has no legal personality either and a natural person may engage in business activities as a result of simply registering with the Trade Register. // Merimaa, Mati, Mändla, Sirli.

One of the reasons why the number of sole proprietorships is going down in Lithuania is that the sole proprietorship was granted legal personality. There are several reasons to perceive this fact as a disadvantage. First, the incorporation procedure of the sole proprietorship became more complicated due to the requirement to draft a statute and go through other obligatory procedures while incorporating a legal person (Article 4 of the Law on Sole Proprietorships). This resulted in higher incorporation costs and an extended time of incorporation while establishing a sole proprietorship. Second, the liquidation procedure of a sole proprietorship became more complicated. Third, not only the owner of the sole proprietorship, but also the sole proprietorship as such has the taxpayer's status and such corporate taxes as profit tax and real estate tax apply to it. Fourth, the sole proprietorship is subject to respective accounting requirements (Article 9 of the Law on Sole Proprietorships). Fifth, the sole proprietorship must have a sole CEO (Article 7 of the Law on Sole Proprietorships). Sixth, the Law on Sole Proprietorships has not been harmonised with family law and contradicts the Civil Code. According to Article 6 of the Law on Sole Proprietorships, only a sole natural person can own a sole proprietorship. However, Article 3.88 of the Civil Code says that, an enterprise can also be considered a type of joint ownership of property between spouses. We may thank courts for giving priority to the Civil Code and recognising that spouses can also be owners of a sole proprietorship.²³ Seventh, since the sole proprietorship has unlimited liability, it renders Article 8 of the Law on Sole Proprietorships, which says that the sole proprietorship owns its assets, completely illogical. Eighth, the adoption of the Law on the Bankruptcy of Natural Persons on 10 May 2012²⁴ resulted in a paradox where a bankruptcy procedure of a sole proprietorship is performed in line with the Law on Corporate Bankruptcy rather than the Law on the Bankruptcy of Natural Persons, even though, the owner of the sole proprietorship is liable for the debts of their sole proprietorship to the full extent of their assets. This means that if a bankruptcy case is filed against a sole proprietorship, it should automatically result in a bankruptcy case being filed against its owner too, but the Law on the Bankruptcy of Natural Persons does not have such a provision.

Therefore, it would probably be worth considering returning to the legal regulation as it was before 1 July 2001, where the sole proprietorship had no legal personality. This issue is worth considering also because judging by the number of employees the absolute majority of sole proprietorships in Lithuania are very small companies. Sole pro-

Estonia. Commercial and Economic Law/ International Encyclopaedia of Laws. Commercial and Economic Law. Edited by Stuck, Jules, Terry, Evelyne. The Hague: Wolters Kluwer, 2012, p. 38-39.

²³ See, e.g. Ruling of the Chamber of Judges of the Civil Division of the Supreme Court of Lithuania in Civil Case No. 3K-3-94-916/2015.

²⁴ Valstybės žinios, 2012, nr. 57-2823.

prietorships with 0 to 4 employees, for example, make up as much as 75.7% of the total number of sole proprietorships.²⁵ Thus, the absolute majority of sole proprietorships are enterprises employing nobody else but the owner and their family members. In such cases there is no point in incorporating a legal person – a sole proprietorship – because it is possible to engage in the same kind of economic activity with a self-employment certificate or a business licence. On the other hand, the farmer's holding that may have assets worth a dozen or even tens of millions of euros²⁶ has no legal personality whatsoever. Therefore, it would be worth performing a comprehensive review of the granting of legal personality to the sole proprietorship by assessing the positive and negative consequences of it in terms of taxation, social protection, labour, economics, etc.

Conclusions

To sum up it can be concluded that:

1. Indicators of the entrepreneurial potential of the Lithuanian population show that Lithuania lags behind the majority of the best developed foreign economies in terms of the role of individual business activity in the national economy with one of the reasons being its ineffective legal regulation.
2. Currently it is possible to choose one out of four available forms of individual business activity in Lithuania. The abundance of legal forms can be seen both as an advantage and a disadvantage. Therefore, giving up on some of the legal forms of individual business activity altogether or at least unifying their legal regulation would probably be worth considering.
3. The granting of legal personality to the sole proprietorship had overall negative consequences and can be considered as one of the reasons for the diminishing number of sole proprietorships. Therefore, it would be expedient to return to the previous legal regulation, where the sole proprietorship had no legal personality.

²⁵ Statistical data analysis [Interactive. Accessed online on 24/05/2016]. Online access: <<https://www.osp.stat.gov.lt/statistini-rodikliu-analize?portletFormName=visualization.xls>>.

²⁶ For example, according to the data of the Farmer Registry, Lithuania has 416 farmer's holdings with 100 to 500 ha of land. Farmer Registry [Interactive. Accessed online on 31/05/2016]. Online access: <<https://www.vic.lt/?mid=213>>.

PART II

General partnership and limited partnership

In Lithuania cooperation in the form of commercial partnership is possible exceptionally on a contractual basis, i.e. having signed a partnership agreement if the partners themselves are the subjects of civil legal relations (Articles 6.969–6.981 of the Civil Code) or having incorporated a legal person, that is an enterprise (i.e. a general partnership or a limited partnership (hereinafter collectively referred to as the partnership) as provided for in the Law on Partnerships). If applicable legislation does not stipulate otherwise, businesspersons may choose the most appealing form of cooperation out of the two, that is either to operate on the basis of a partnership agreement or to opt for the partnership as a legal form of cooperation.

The general partnership is considered to be a more complex form of joint activities, an *intuitu personae* type enterprise, where the person and the contribution of every general partner is considered to be important, the cooperation of partners is based on personal, trust-based relationship and personal features of each and every partner, and any changes in the composition of partners follows the principle ‘pick your partner’. The limited partnership is, in its own turn, a variation of the general partnership, the difference being that the limited partnership has two different classes of partners, i.e. general partners – business managers (general partners) with an unlimited liability for the obligations undertaken by the partnership, and limited partners – passive partners with a limited liability in relation to any third persons.

1. Regulation of legal forms of partnerships

Lithuania opted for the legal regulation model where the Law on Partnerships applies to both legal forms of partnerships, that is, the general partnership and the limited partnership by explicitly indicating their peculiarities. However, the legal regulation within the framework of the Law on Partnerships is roughcast due to several fundamental reasons. The Law on Partnerships should lay down a general rule, which could be amended by a separate agreement between partners, but not *vice versa* where the Law on Partnerships does not define a general rule and instead stipulates that it is up to the founders (partners) of a partnership to set a general rule.

Before the changes in the legislation enacted in 2012, partnership agreements were used not only on a contractual basis where the partners themselves were the subjects of civil legal relations, but also in cases where partners opted to engage in joint activities

in the form of a legal person, that is, by establishing a general partnership or a limited partnership. Thus, the relations that were not regulated by the Law on Partnerships were in subsidiary manner subject to the provisions of the Civil Code regulating joint activities (Articles 6.969-6.981 of Part LI, Chapter IV of Book Six of the Civil Code). The peculiarities of a partnership agreement that forms the basis for the incorporation and operation of a partnership were determined by the legal personality of the partnership.

As a result of legal amendments enacted in 2012, the Law on Partnerships was supplemented with a provision setting out a new independent kind of agreement, that is the general partnership and limited partnership agreement, which in its nature is a mixed type of agreement (Article 6.156(3) of the Civil Code). The purpose of the partnership agreement is three-fold. *First*, it serves as an incorporation act of the partnership (Point 2 of Part 1 of Article 1.73 and Part 1 of Article 2.60 of the Civil Code; Article 3(3) of the Law on Partnerships); *second*, it plays the role of a constituent instrument (Part 1 of Article 2.46 and Part 1 of Article 2.47 of the Civil Code; Article 2(9) and Article 4(1) of the Law on Partnerships); and *third*, it serves as an agreement that defines the rights and duties of the partners, i.e. the general and limited partners of the partnership (Articles 4(3) and 4(4) and Article 7(1) of the Law on Partnerships). The legislator has provided for the application of specific legal norms to the partnership agreement, but only in part, that is to the extent that the partnership agreement is used as an incorporation act and as a constituent instrument. However, the legislator gave no legal qualification as to the remaining part of the agreement, i.e. to the extent the partnership agreement defines the rights and duties of the partners.²⁷

As a result of legal amendments introduced in 2017²⁸, yet another new kind of agreement was formalised, that is the partner agreement between the partners of the general partnership and limited partnership aimed at defining the rights and duties of the partners (Article 4(2) of the Law on Partnership). The partner agreement is not obligatory and can be entered into at the discretion of the founders (partners) in addition to the partnership agreement. In that case part of the issues that otherwise would be regulated by the partnership agreement are transferred into the additional partner agreement. If a partner agreement has been signed, the partnership must abide by it (Article 2(9) of the Law on Partnerships). Unlike the partnership agreement, the partner agreement is not submitted to the Registry of Legal Persons (Article 4(9) of the Law on Partnerships).

Thus, after the legal amendments enacted in 2017, the Law on Partnerships was supplemented with a provision setting out an opportunity for the founders (partners)

²⁷ For more see: MIKALONIENĖ, L. Bendrijų veiklos sutarties teisinė kvalifikacija. Teisė. Mokslo darbai. ISSN 1392-1274. 2016, Nr. 99, p. 79-91.

²⁸ New reading of the Law on Partnerships (No. XIII-410, 2017-06-01, TAR 2017-06-09).

to choose one out of two possible models to regulate their internal relationships, i.e. to sign a partnership agreement or, alternatively, to sign two agreements – a partnership agreement and a partner agreement.

1.1. Partnership agreement

The partnership agreement has not been discussed neither in Book Six of the Civil Code, regulating different kinds of agreements, nor in any other article of the Civil Code. The Law on Partnerships confines itself to a general indication saying that the partnership shall abide by the partnership agreement, the Civil Code, the Law on Partnerships and other laws, which also define the rights of the partners (Article 2(9) and Article 7(1) of the Law on Partnerships). The Law on Partnerships says that the partnership agreement may also include other provisions that are not provided for in the Law on Partnerships but are in line with the laws in force (Article 4(7) of the Law on Partnerships).

However, the Law on Partnerships lacks certain provisions regulating some extremely important rights and duties of the partners. For example, the Law on Partnerships does not provide for any rules regarding the way the number of votes that partners have is determined, the right of partners to information or rules providing for the assignment of partner rights and accepting new partners, thus leaving it up to the partners to agree on the said rules by signing a partnership agreement (Points 4, 6–9 of Article 4(4), Articles 7(2) and 7(4) of the Law on Partnerships), just like it does not regulate the fiduciary duties or the duty of the partners to cover costs *inter se*. The Law on Partnerships does not provide for the grounds to terminate a partnership agreement with specific partners in case of a fundamental change in the *intuitu personae* circumstances of a general partner. Moreover, the law does not regulate the right of a former general partner to information, which is of extreme importance knowing the unlimited liability of a general partner for the obligations undertaken by the partnership before the termination of their status as a partner.

Thus, the partnership agreement formalised as a result of the legislation amendments enacted in 2012, even if taken together with the amendments of 2017, did not help to come up with a Law on Partnerships that would solve the issue with the relationship between this agreement and the partnership agreement, nor did it help to introduce an extensive regulation of the partnership agreement. Legal regulation of the kind results in legal uncertainty in the process of modelling the rights and duties of the partners within the framework of the partnership agreement or when interpreting the terms and conditions of the agreement in case of a dispute and applying remedies to protect civil rights.

With the aim to properly regulate the legal forms of partnerships, it would be worth supplementing the Law on Partnerships with certain provisions regulating the

most important aspects of internal relations characteristic of each of the legal forms of partnership, that is the general partnership and the limited partnership (by taking into account the fact that the parties to the partnership agreement differ in their legal status as they can be either general partners or limited partners). As a general rule, a non-mandatory regulation model should prevail when regulating the internal relations of partnerships thus allowing the founders (partners) to replace the general rule stipulated by the law with a different provision through signing a partnership agreement. This would allow ensuring the implementation of the principle of freedom of contract in relation to this particular form of business organisation.

1.2. Partnership agreement and partner agreement

The purpose of the partner agreement is to define the rights and duties of the partners (Article 4(2)). Thus the nature, aims and purpose of the partner agreement should be identical to those of the partnership agreement in so far as the partnership agreement allows defining the rights and duties of the partners – general and limited partners.

Nonetheless, it is our assumption that the model where internal relations of a partnership are governed by two different agreements, that is the partnership agreement and the partner agreement, should be abandoned.

First, the partner agreement is meant to regulate more than just the rights and duties of the partners. In addition, this agreement regulates the relationship with the partnership as such and defines the functioning rules of the partnership as an independent legal entity.

The closed nature of agreements and contracts commonly prevails in the Lithuanian contract law, which at the same time presupposes their confidentiality. The situation with the partnership agreement, which serves the function of an incorporation document and is a public document, is completely different though. The partnership agreement shall be submitted to the Registry of Legal Persons and all those willing to get acquainted with its content may do so (Part I of Article 2.71 of the Civil Code).

The legislator grants public status to the incorporation documents of a private legal person despite the fact that the incorporation documents reflect the private initiative and will of partners expressed in the process of implementing their right to freedom of association. This is explained by the fact that the incorporation documents are first and foremost meant to individualise the main features of an independent legal entity, that is, those of a legal person. The incorporation documents form the basis for the functioning of a newly created legal entity and constitute a legal basis for the functioning of a legal person (Part 1 of Article 2.46 of the Civil Code). The incorporation documents regulate the relationships between the legal person and the partners, and the relationships

between the legal person and any third parties (for example, with the aim to ensure fair protection of any third party interests, information about general partners who have the right to represent the partnership is revealed).

It should therefore be assumed that the legislator did not draw a proper dividing line between the scope of regulation attributed to the partnership agreement as an incorporation document and the scope of regulation attributed to the partner agreement as a private agreement between partners. As a result, the partnership is obliged to abide by a private agreement between the partners (Article 2(9) of the Law on Partnerships). For example, the will of the partnership as an independent legal entity is formed by the partners who collectively decide by majority or unanimous vote. However, the rules regarding the way the number of votes held by each of the partners is determined are prescribed in the private partner agreement rather than the law or the incorporation documents that form the basis for the functioning of the partnership (Point 4 of Article 4(4) of the Law on Partnerships). Issues related to a withdrawal of partners from the partnership fall within the scope of regulation of the partner agreement (Points 10-11 of Article 4(4) of the Law on Partnerships). However, a withdrawal of a partner means not only subsequent changes to the partner agreement, but also termination of any legal relations between the partner and the partnership which has to do both with the interests of the partners and those of the partnership, which has a duty to settle accounts with the partners, not to forget the interests of the partnership's creditors.

According to the model chosen by the legislator, the partnership agreement is divided into two separate agreements – the partnership agreement and the partner agreement – which is incompatible with the requirements applicable to the incorporation documents of private legal persons and the principle of the contract law which provides for the closed nature of agreements.

Second, the provisions of the Law on Partnerships setting out two types of agreements are incomplete and ambiguous.

Several examples are worth mentioning here. The current regulation may cause uncertainty as to the subject holding the right of claim which arises out of the partner agreement (i.e. who is the creditor: the partner (partners) as parties to the partner agreement or (also) the partnership which shall abide by the partner agreement in its operations) or, to the contrary, regarding the subject who should be perceived as the debtor (i.e. the partner (partners) or (also) the partnership).

The incorporation process of the limited partnership is questionable. According to the Law on Partnerships, individuals gain their status as partners as a result of signing a partnership agreement and registering a partnership. Additionally, there are other ways to become partners past the moment of registration (Articles 3(1), 3(3), 3(8) and Article 6(1) of the Law on Partnerships). The limited partnership must have at least one

limited partner (Article 6(2) of the Law on Partnerships), consequently, the founder of a limited partnership should be the one who becomes the limited partner. The *travaux préparatoires* of the amendments to the legislation enacted in 2017 stipulate that the possibility to indicate the information about the limited partners of a partnership in the partner agreement allows abandoning the requirement to publicise limited partners and the size of their contributions by retaining the duty to provide the information about the founding limited partners only.²⁹ However, the partnership agreement concluded by the founders includes information only about the general partners, whereas information about the limited partners is provided in the partner agreement which is not an incorporation act (Articles 3(1), 3(4) and Parts 3–5 of Article 4 of the Law on Partnerships) and can be concluded at a later stage.³⁰

The relationship between the fact of becoming a partner in a partnership and a party to the partnership agreement, just like the relationship between the fact of terminating the partner's status and withdrawing from the partner agreement, is not clear, even though these issues are important both in terms of internal and external relations (e.g. in cases when a personal creditor of a partner seeks recovery of debts from the partner's rights) (Article 2.45 of the Civil Code). Moreover, the current regulation does not provide for a solution to a situation where the partner agreement contradicts the partnership agreement or where neither the partnership agreement nor the partner agreement regulates certain issues provided for in the law, including unclear legal consequences of the partnership agreement being null and void, etc. Moreover, the intentions of the legislator are not clear, when, on the one hand, the legislator abolishes the duty to make contributions when incorporating the partnership (Article 6(1) of the Law on Partnerships (the reading of the law before the amendments of 2017)), but, on the other hand, sets out that partners have a duty to make a contribution to the partnership by following the terms and conditions provided for in the partnership agreement or the partner agreement. Just like in case of the partnership agreement, the regulation of the partner agreement is incomplete in similar ways, i.e. in terms of providing for partners' rights and duties and fundamental change in the *intuitu personae* circumstances.

It is therefore our assumption that when formalising a new type of civil agreement, potential problems caused by the new regulation being incomplete should be given an

²⁹ 2016 m. rugsėjo 20 d. Ūkinių bendrijų įstatymo Nr. IX-1804 pakeitimo įstatymo projekto Nr. IX-1804 aiškinamasis raštas nr. XIIP-4722. Lietuvos Respublikos ūkio ministerija [Interactive. Accessed online on 19/06/2017]. Online access: <<https://e-seimas.lrs.lt/>>.

³⁰ 2016 m. rugsėjo 20 d. Ūkinių bendrijų įstatymo Nr. IX-1804 pakeitimo įstatymo projekto Nr. IX-1804 aiškinamasis raštas nr. XIIP-4722. Lietuvos Respublikos ūkio ministerija [Interactive. Accessed online on 19/06/2017]. Online access: <<https://e-seimas.lrs.lt/>>. The partner agreement may be concluded after the incorporation of the partnership, because it is enough to sign a partnership agreement to incorporate a partnership.

advance assessment. There is a good reason for legal certainty and clarity, which make it necessary to adhere by respective obligatory requirements in the process of legal regulation, to be among the key elements of the constitutional principle of the rule of law enshrined in the constitutional doctrine³¹.

2. Form of partnership agreement

As a result of legal amendments of 2012, partnerships are no longer required to have a notarised partnership agreement as a basis for the partnership's incorporation and operations (Parts 2 and 4 of Article 6.969 of the Civil Code; Article 2(8), Articles 3(1), 3(6) and 3(8), and Article 8(1) of the Law on Partnerships (the reading before the amendments of 2012)). As a result of the said legal amendments, the partnership is incorporated and operates on the basis of the partnership agreement (Articles 3(3) and 4(1) of the Law on Partnerships). The rights and duties of the partners are defined in the partnership agreement or the partner agreement (Article 4(2) of the Law on Partnerships). The partnership agreement that replaced the partnership agreement must be notarised (Point 2 of Part 1 of Article 1.73 of the Civil Code; Article 3(3) of the Law on Partnerships). It is worth mentioning that as a result of the said amendments, as a general rule, the partnership agreement takes a simple written form (Part 4 of Article 6.969 of the Civil Code). The partnership agreement that appeared in the laws as a result of the legal amendments enacted in 2017 also takes a simple written form (Article 4(2) of the Law on Partnerships).

The suggestion is therefore to abandon the requirement to have a notarised partnership agreement and apply the general rules of concluding agreements that take a simple written form instead, on the condition that, *first*, the regulation of all key aspects of internal relations within the framework of the Law on Partnerships is complete, and, *second*, that the electronic registration of the general partnership and the limited partnership by making use of template incorporation documents is made possible. Abandoning the requirement to conclude a notarised partnership agreement would result in a greater need to provide market players with general rules *ex lege* applicable to this kind of agreement in advance. Moreover, complete regulation of the partnership agreement would serve as a basis for the drafting of template incorporation documents thus enabling electronic registration of the general partnership and the limited partnership. According to the currently valid procedure, the incorporation of partnerships would be similar to that of limited liability companies, small partnerships

³¹ Ruling of the Constitutional Court of Lithuania of 11 July 2014 No. KT36-N10/2014 Regarding compliance of the provisions of the Law on Referendums of the Republic of Lithuania with the Constitution of the Republic of Lithuania. TAR, 2014-07-11, no. 2014-10117.

and sole proprietorships. That is, it could be done either by going to a notary to attest the authenticity of respective documents, compliance of the incorporation documents (partnership agreement) with respective legal requirements and the fact that a partnership can be registered, or by opting for electronic registration of a partnership based on template incorporation documents.³²

Once the requirement to conclude a notarised partnership agreement is abandoned, the requirement to have a notarised agreement can apply in other cases provided for in the law, for example, when making contributions in the form of real estate (Point 1 of Article 1.74 of the Civil Code).

3. Requirements applicable to the founders (partners) and their contribution to the partnership

The Law on Partnerships provides for restrictions on who can become general or limited partners and *inter alia* prohibits general partners of other partnerships, owners of sole proprietorships, partnerships and sole proprietorships from becoming general partners of partnerships (Article 6(3) of the Law on Partnerships). It should therefore be assumed that such regulation is ineffective and is worth abandoning. There is nothing unique about the risk of unlimited liability related to private legal persons, i.e. enterprises with unlimited liability, as compared to the business-related risk undertaken by businesspersons acting individually or jointly (e.g. on the basis of a partnership agreement). The interests of the partnership as such and those of partners would be safeguarded through fiduciary duties of the general partners (e.g. by introducing the duty not to compete with the partnership).

Partners are obliged to make their contributions to the partnership by adhering to the terms and conditions provided for in the partnership agreement or the partner agreement (Article 7(6) of the Law on Partnerships). Partners may make contributions in the form of money or other assets, with the exception of assets withdrawn from civil circulation, works and services (Article 9(2) of the Law on Partnerships). Partners' contributions belong to the partnership by right of ownership (Article 9(4) of the Law on Partnerships).

The prohibition for the founders (partners) to contribute in works and services which applies in Lithuania could be explained as an attempt to protect the creditors' interests of the partnership as a legal person, especially as far as the contributions of limited partners are concerned. Nonetheless, this prohibition is excessive. *First*, contributions

³² Lietuvos Respublikos Vyriausybės nutarimas Nr. 1407 „Dėl Juridinių asmenų registro įsteigimo ir Juridinių asmenų registro nuostatų patvirtinimo“. Valstybės žinios, 2003, Nr. 107-4810 (with amendments and supplements) (TAR, 2015, nr. 2015-19870)), p. 44-46, 50, 57.

to the partnership can be of a nominal nature, because the law does not provide for any obligatory minimum investment into the partnership. *Second*, the partnership model is in essence based on the personal contributions made into the partnership's governance and operations by the general partners. The partnership's creditors, therefore, should mostly rely on the financial situation of the general partners who bear unlimited and solidary liability for the debts of the enterprise as additional debtors (Article 8 of the Law on Partnerships). Unlike in companies with market capitalisation, in case of partnerships the contributions of the founders (partners) are first and foremost meant to finance the operations of the partnership and create and develop its material basis. Therefore, the legal regulation of the contributions to the partnership enshrined in the Law on Partnerships is worth changing by abandoning the prohibition for the founders (partners) to make contributions to the partnership in services and works, thus providing the founders (partners) with the opportunity to decide on their contributions also in the form of other objects of civil rights. Consequently, the protection of the rights of the partnership's creditors could be enhanced with the help of another legal tool, that is, by introducing additional safeguards in the process of distributing the partnership's assets.

In Lithuania the partnership agreement or the partner agreement *inter alia* required to include an indication of the value of contributions in kind made by partners (Points 2–3 of Article 4(4) of the Law on Partnerships), i.e. the partners keep the right to agree on the value attributed to their contributions in-kind. With the aim to preventively minimise the probability of disputes among partners, it would be worth introducing a general rule in the Law on Partnerships stipulating that the contributions made by all (founders) partners shall be equal in size and separately describe the way the value of contributions in services and (or) works shall be assessed, including situations where such contributions would be regarded as the smallest contribution in the form of assets.

4. Rights and duties of partners in a partnership

4.1. Governance of partnerships

The governance of partnerships is based on a model where general partners govern the partnership and limited partners act as passive investors with legal tools to supervise and protect their investments. Respectively, the Law on Partnerships provides for a general rule whereby the general partners hold the decision right (Article 10(2) of the Law on Partnerships). However, the Law on Partnerships does not provide for a general rule defining the way the number of votes that partners have is determined, nor does it provide for the rule on the required majority in the process of decision making, apart from several exceptions regarding decisions related to the legal status of the enterprise (reorganisation, restructuring and liquidation) that are passed by qualified majority

(Articles 14(4), 15(3) and 16(3) of the Law on Partnerships) and certain decisions that have to be passed unanimously by all partners (Articles 4(8), 9(3), 10(6), Parts 1–2 of Article 12, Articles 14(4) and 15(3) of the Law on Partnerships).

It is therefore suggested for Lithuania to introduce a non-mandatory *one member–one vote* rule that is characteristic of *intuitu personae* type enterprises. Since partnerships have legal personality and may have an unlimited number of partners, it would be worth giving priority to relations of commercial nature, but with certain reservations, i.e. to set out the simple majority rule applicable to cases which are not subject to any other rules provided for in the Law on Partnerships or the partnership agreement. Moreover, knowing the dynamic nature of changes in the field of company law, it would be expedient to review *ex lege* cases, where partners would be required to pass certain decisions unanimously or by qualified majority (e.g. when changing the nationality of the enterprise).

The governance of partnerships involves both internal and external management functions. Only general partners can act on behalf of the partnership. As a general rule, each and every general partner has the right to act on behalf of the partnership in the process of implementing decisions adopted by the partnership (Parts 1 and 5 of Article 10 of the Law on Partnerships). However, as a result of legal amendments enacted in 2017, the rule that only general partners can act on behalf of the partnership has been abandoned. This regulation is legally defective, because limited partners are passive bodies with limited liability, therefore, they should be given *ex lege* limited rights to participate in the governance of the partnership. The general rule stipulating that the general partners manage the partnership must be enshrined in the law.

Given that the partnership is an *intuitu personae* type enterprise with flexible management, which is usually characteristic of this type of enterprises, and on the condition that the partnership agreement does not provide otherwise, it would be expedient to set out that all general partners have the right to manage the partnership's affairs, except for the cases requiring a unanimous or majority decision by the partners. This kind of regulation would be consistent with the principle of mutual trust among general partners, including their active status, and would help them manage the assumed business risk. Both in terms of internal and external relations a general rule that each and every general partner should have the right to engage in the governance of the partnership separately rather than *in corpore* shall apply.

4.2. Partners' right to information

Article 7(4) of the Law on Partnerships regulates the right of all partners – general and limited – to information. Partners have the right to get acquainted with the partnership's documents, with the exception of annual and interim financial reports, by following the

procedure prescribed in the partnership agreement or partner agreement and in so far as provided for therein. Partners have the right to get acquainted with the annual and interim financial reports of the partnership by following the procedure prescribed in the partnership agreement or partner agreement in cases when the partnership drafts such reports. Respectively, the partnership agreement or partner agreement *inter alia* must define the procedure of submitting the partnership's documents, with the exception of annual and interim financial reports, for screening by partners, including any applicable limitations, and the procedure of submitting the annual and interim financial reports of the partnership for screening by partners in cases when the partnership drafts such reports (Points 6–7 of Article 4(4) of the Law on Partnerships). Meanwhile, Article 6.973 of the Civil Code provides for a much broader right of partners to information and says that each and every partner holds the right to get acquainted with the information about general affairs of the partnership irrespective of whether they are authorised to manage the partnership's affairs or not, and all other agreements which in any way limit or eliminate this right shall be considered null and void.

With current legal regulation in the form of the Law on Partnerships, there is a probability that in cases when the law does not prohibit and (or) in any way limit the disclosure and use of information and the information is not publicly accessible in any other way, the right of partners to information may be unjustifiably limited or encumbered. Consequently, the Law on Partnerships should include provisions regulating the right of partners to information, including the procedure to exercise this right.

It should therefore be assumed that in the Lithuanian context the right to information is important for both the general partner of the partnership who may or may not take part in the management of the partnership's affairs, but seeks to manage the risk of their unlimited and solidary liability for the obligations undertaken by the partnership, and the limited partner, who does not participate in the daily management of the partnership's affairs, but seeks to supervise and protect their investments. The right to information shall be enshrined in the law as the right that each and every partner is entitled to. However, bearing in mind the fact that the duties of the limited partner in the partnership are limited and with the aim to preventively limit the cases of unfair use of the right to information by limited partners and thus avoid any unjustified disruptions of the partnership's activities and protect any collective interests, the right of the limited partner to information about the partnership and its operations could be limited by defining specific circumstances under which access to information may be denied (e.g. unfair competition, conflict of interests, abuse of the right to information by the limited partner, and possible fundamental breach of interests of the limited partnership).

The partner's status grants certain rights, *inter alia* the right to information about the partnership and its operations. However, knowing that a former general partner of the

partnership is held liable for all the obligations undertaken by the partnership during the period when they were general partners of the partnership to the same extent as all general partners are (Article 8(2) of the Law on Partnerships), it would be expedient to formalise the right of the former general partner to information related to the period when they still were general partners of the partnership.

4.3. *Right of partners to a profit share*

The profit distribution procedure must be defined in the partnership agreement or partner agreement (Point 5 of Article 4(4) of the Law on Partnerships). The law stipulates that partners may share profit at the end of a financial year and also for a period shorter than a financial year (Article 12 of the Law on Partnerships). It has been *ex lege* stipulated that any decision of the partners to release any of the partners from liability for jointly incurred costs or losses shall be null and void (Article 10(7) of the Law on Partnerships). The Law on Partnerships, however, does not set out a clear rule regarding the removal of a partner from profit distribution.

In this particular respect the regulation within the framework of the Law on Partnerships is not clear and is limited to a general rule that a profit shall be distributed based on each of the partner's contribution to the partnership, on the condition that the partners have not agreed otherwise (Article 12(4) of the Law on Partnerships). The Law on Partnerships, unlike the Civil Code, does not stipulate that any decision of the partners to remove any of the partners under the partnership agreement from profit distribution shall be null and void (Part 2 or Article 6.976 of the Civil Code). It would therefore be worth perfecting the provisions of the Law on Partnerships by setting out a prohibition to remove a partner from profit distribution based on the concept of the partnership being a commercial partnership, which is a more complex model of joint activities.

4.4. *Fiduciary duties of partners*

The Law on Partnerships does not regulate fiduciary duties of the partners. It was the Supreme Court of Lithuania that has set out the nature of fiduciary duties³³. The key element in a partnership is the obligation of partners to abdicate their short-term interests and give priority to the collective wellbeing of the partners rather than their personal wellbeing. Partners shall subordinate their interests and cooperate thus aiming

³³ Ruling of the Judges of the Civil Division of the Supreme Court of Lithuania of 18 November 2013 in Civil Case No. 3K-3-442/2013 UAB „Urbico“ (which is subject to restructuring) v. Siemens Osakeyhtiö, (represented by Siemens Osakeyhtiö, Lithuanian branch).

at maximising their personal benefit in the long run³⁴. Still, it is worth mentioning that the case law of the Supreme Court has been formed based on the assessment of the provisions of the partnership agreement provided for in the Civil Code, but not on the current provisions of the Law on Partnerships which introduced a special type of partnership agreement without any linkage to the Civil Code.

The rights and duties of general partners are akin to the rights and duties of the partners under the partnership agreement. Thus, analogous fiduciary duties should be applicable within the framework of mutual relations of partners too (Articles 6.969–6.982 of the Civil Code). Given the fact that the legal personality of the partnership determines certain peculiarities of the status of the general partner, a further question arises whether the fiduciary duties of the general partners who take part in the management of the partnership's affairs should be analogous to the fiduciary duties of the members of a management body (Article 2.87 of the Civil Code). *First*, according to the provisions of Part 2 of Article 2.81 of the Civil Code stipulating that in cases provided for in the law or respective incorporation documents a legal person can acquire civil rights and duties through its members, the partnership acquires civil rights, takes on civil duties and exercises them through its general partners. Unlike the case with members of management bodies (Part 4 of Article 2.81 of the Civil Code), both natural and legal persons can become general partners of the partnership (Articles 2(6), 3(1) and 6(1) of the Law on Partnerships). *Second*, in terms of fiduciary duties, the situation of general partners is not identical to the status of members of a management body either because *ex lege* general partners bear unlimited liability for the obligations undertaken by the partnership (Article 8(1) of the Law on Partnerships). On the other hand, the status of the general partner is in no way identical to that of a representative (agent) (Articles 2.132–2.151 and 6.756–6.765 of the Civil Code).

Even though the concept of fiduciary duties is still applicable to general partners, the role of the general partner as a fiduciary is of a peculiar nature, *first of all*, as compared to an agent or a member of a management body and, *second*, given the fact that mutual relations of general partners are based on personal trust and do not involve any mutual subordination to each other as partners. It is therefore worth considering setting out fiduciary duties of general partners in the Law on Partnerships. This would ensure legal certainty and completeness of regulation in terms of the partnership agreement.

Given that it would be rather complicated to list all what makes the fiduciary duties of general partners in one law, especially knowing the dynamic nature of this area of law, it would be worth providing an exemplary list of key fiduciary duties of the general

³⁴ Ruling of the Chamber of Judges of the Civil Division of the Supreme Court of Lithuania of 17 September 2013 in Civil Case No 3K-3-435/2013 S. P. v. UAB „Rodena“.

partner, which would include such duties as information disclosure, avoiding the conflict of interests and not using the assets or information that belongs to the partnership in the interests of any third parties or in one's own interests. The rest of fiduciary duties could be set out in detail in the partnership agreement. Moreover, the application and interpretation of other fiduciary duties of general partners would be further developed as part of case law.

As a general rule, mutual relations between limited partners and their relations with general partners are not considered to be akin to relations within the framework of the partnership agreement. Limited partners as passive partners have a status which *per se* does not ensure the right to take part in the business operations of the limited partnership as a legal entity or act on its behalf. In addition, limited partners have limited liability with regard to any third persons, therefore, they should not be subjected to fiduciary duties solely on the basis of their status as limited partners. Thus, it would be advisable to enshrine this general rule in the Law on Partnerships.

The rule where the limited partner has no fiduciary duties solely because of his status as a partner, does not by itself eliminate the possibility of fiduciary duties arising on any other grounds (for example, fiduciary duties of the limited partner can be provided for in the partnership agreement or may arise in cases when the limited partner acts as a fiduciary, for example, as a manager of the limited partnership).

Therefore, fiduciary duties of partners should *expressis verbis* be regulated by the Law on Partnerships by explicitly setting out the fiduciary duties of general partners and saying that limited partners have no fiduciary duties.

4.5. *Duty of partners to cover losses*

According to the Law on Partnerships, any decision of the partners to release any of the partners from liability for jointly incurred costs or losses shall be null and void (Article 10(7) of the Law on Partnerships). However, the Law on Partnerships does not provide for a general rule on how to distribute losses among partners *inter se*.

The Law on Partnerships does not provide for the principle of sharing losses (equally or proportionally) among partners. Part 1 of Article 6.974 of the Civil Code says that if the partnership agreement does not provide for a way costs and losses incurred in the process of any joint activities are to be shared, each and every partner is held liable for the jointly incurred costs and losses in proportion to their share in the partnership. With the aim to ensure legal certainty and given the provisions of Article 12(4) of the Law on Partnerships saying that the profit is distributed in proportion to the partners' share in the partnership, it would therefore be worth clarifying the current regulation by setting out that losses should also be distributed among partners in proportion to their share in the partnership.

Correspondingly, it is necessary to complete the regulation of withdrawal or elimination of a partner from the partnership. According to Article 13(5) of the Law on Partnerships, the share of the partnership's assets handed over to the partner who decided to withdraw or was eliminated from the partnership shall be increased by the share of undistributed profit that the partner is entitled to and that has not been subject to any decision regarding its distribution yet, or respectively reduced by the share of undistributed losses incurred by the partnership as calculated by following the procedure prescribed in the Law on Partnerships and the partnership agreement or partner agreement. The Law on Partnerships does not set out any rules on sharing losses. Therefore, the rule where a partner who decided to withdraw or was eliminated from the partnership has a duty to cover a share of losses in proportion to their share in the partnership would apply. Respectively, as a general rule, the share that the withdrawing limited partner is entitled to would be reduced by the share of losses that is proportional to their share in the partnership, but not exceeding the sum invested by the limited partner. If the partnership agreement does not provide otherwise, the partner who decided to withdraw from the partnership is not obliged to make additional contributions to cover losses. However, a limited partner who decided to withdraw or was eliminated from the partnership must repay the overpaid advance share of profit in cases when the share of his assets is smaller than the overpaid advance share of profit. Given this and the obligation of the limited partner to repay the overpaid advance share of profit (Article 12(6) of the Law on Partnerships), it would be worth revising the provisions of Article 13(6) of the Law on Partnerships.

5. Termination of partner status

The Law on Partnerships provides for cases of voluntary and forced termination of the partner's status which are subject to uniform regulation both in case of the general partner and the limited partner.

Voluntary assignment of the partner's rights is performed by following the procedure provided for in the partnership agreement or partner agreement (Point 8 of Article 4(4) of the Law on Partnerships). The Law on Partnerships provides for the partner's right to voluntarily withdraw from the partnership by retrieving their investment in line with the procedure provided for in the law and the partnership agreement or partner agreement (Points 10–11 of Article 4(4) and Articles 7(5) and 13 of the Law on Partnerships). In cases when partners withdraw from the partnership voluntarily, their rights are not assigned and other persons do not acquire them.

The Law on Partnerships provides for cases when a partner can be eliminated from the partnership by following respective provisions of the law and partnership agreement or partner agreement (Points 10–11 of Article 4(4) and Articles 7(5) and 13 of the Law

on Partnerships). The Law on Partnerships also refers to cases of forced termination of a partner's status *ex lege* on the grounds of unfair behaviour of the partner provided for in Chapter X of Book Two of the Civil Code (Article 7(8) of the Law on Partnerships).

It would therefore be worth reviewing the Law on Partnerships in so far as it is related to voluntary withdrawal of a partner and forced elimination of a partner by following the provisions of Chapter X of Book Two of the Civil Code.

Article 6(1) of the Law on Partnerships says that persons can become partners by establishing a partnership on the basis of signing a partnership agreement, whereas becoming a partner of an already registered partnership involves procedures provided for in the law or the partnership agreement or partner agreement. The Law on Partnerships does not set out any specific legal norms applicable in cases of a fundamental change in the *intuitu personae* circumstances. In such cases the provisions of the Civil Code regulating, for example, inheritance, liquidation of legal persons, termination of agreements, etc. alone are not enough to properly interpret and apply the provision of Article 6(1) of the Law on Partnerships. For the purpose of legal certainty and predictability, the legislator should *ex ante* suggest typical solutions to situations of the kind without merely leaving them for self-regulation or for courts to decide in case of disputes.

5.1. Voluntary assignment of partner's rights and acceptance of new partners

As a result of legal amendments enacted in 2017, the general rule allowing for the assignment of partner's rights only upon respective consent of the rest of the partners was replaced with a counter rule. The Law on Partnerships stipulates that the partnership agreement or partner agreement may set out that a partner can assign their rights only upon respective consent of the rest of the partners (Article 7(2) of the Law on Partnerships).

As a result of legal amendments enacted in 2017, the non-mandatory rule saying that new partners shall be accepted to a partnership by a unanimous decision of all partners in the partnership was abandoned. The Law on Partnerships confines itself to the requirement to specify the procedure of accepting new partners in the partnership agreement or partner agreement (Point 9 of Article 4(4) of the Law on Partnerships).

This kind of regulation is contrary to the nature of the partnership as an *intuitu personae* type enterprise, refutes the principle 'pick your partner' which is one of the key characteristics of the partnership and is incompatible with the nature of contractual relations that are binding to all partners. Therefore, this kind of regulation should be abandoned and the former non-mandatory regulation should be reinstated by granting the partners a possibility to change it by mutual agreement thus setting out that, as a general rule, the rights of a partner can be assigned and new partners can be accepted only upon receipt of respective consent from the rest of the partners.

5.2. Voluntary withdrawal of partners

The voluntary withdrawal procedure of a partner, including respective settling of accounts, shall be provided for in the partnership agreement or partnership agreement (Point 10 of Article 4(4), Articles 7(5) and 13 of the Law on Partnerships). According to the Law on Partnerships, the partnership shall settle accounts with the partner – general or limited – who decided to withdraw from the partnership by compensating for their contribution to the partnership plus their share of undistributed profit that has not been subject to any decision regarding its distribution before the date set out in the law or minus the share of undistributed losses that is proportional to their share in the partnership and has accrued by the date set out in the law. The size of the partner's contribution to the partnership shall be calculated as per corresponding share of the partnership's assets and in line with the procedure provided for in the Law on Partnerships or the partnership agreement. The profit (loss) share that the withdrawing partner is entitled to shall be determined by following the provisions of the Law on Partnerships and the partnership agreement or partner agreement.

It would be worth reviewing the current regulation as enshrined in the Law on Partnerships with the aim to harmonise the stakeholders' interests.

First, in order to protect the interests of the partnership and the rest of the partners, the law should set out a term of advance notice in case of voluntary withdrawal of a general or limited partner from the partnership.

Second, it is necessary to ensure a proper protection of creditor's interests in case of voluntary withdrawal of a partner from the limited partnership. Given that one group of partners in the limited partnership, i.e. limited partners, have limited liability, it would therefore be worth setting out that in cases of voluntary withdrawal of partners from the limited partnership *ex lege* imperative conditions limiting asset distribution and analogous to those applicable to profit distribution and paying out shall apply. In cases when the limited partnership cannot compensate the partner (partners) who decided to withdraw from the limited partnership without breaching the interests of its creditors and its partners do not resolve to discontinue the limited partnership's operations or liquidate it, the withdrawing person should be guaranteed the right to demand that the limited partnership be subjected to involuntary liquidation through judicial proceedings. In that matter respective provisions of the Civil Code should be subjected to a systematic review and respective amendments should be introduced allowing a partner in exceptional cases and on serious grounds to demand that the limited partnership be liquidated through judicial proceedings as the current reading of the Civil Code includes an exhaustive list of grounds to liquidate a legal person (Article 2.106 of the Civil Code).

Third, the law should set out a withdrawal procedure of a general partner from the partnership with the aim to ensure the voluntary nature of participation in the partnership's operations.

5.3. Termination of a partner's status due to *intuitu personae* circumstances

The Law on Partnerships confines itself to defining the duty of a partner (be it a general or a limited partner) who is failing or being wound up to inform the rest of the partners about it in writing no later than ten days after a bankruptcy case is filed against them in court or out-of-court bankruptcy procedure starts or they are assigned the status of a legal person subject to liquidation (Article 7(7) of the Law on Partnerships). The Law on Partnerships does not deal with any other aspects of material change in the *intuitu personae* circumstances.

When modelling the Lithuanian regulation of material change in the *intuitu personae* circumstances, the role of different types of partners must be taken into account.

It would therefore be worth setting out in the Law on Partnerships that in case of material change in the *intuitu personae* circumstances of the general partnership (in cases when, for example, a general partner goes bankrupt, a general partner who is a natural person becomes incapacitated or partly incapacitated in the area, is considered as missing or dies, also when a general partner who is a legal person ceases to exist) priority should be given to the continuity of the partnership's operations by at the same time taking into account the fact that the general partnership is an *intuitu personae* type enterprise and that the principle 'pick your partner' applies to it. On the other hand, if the partnership agreement does not say otherwise, in such cases the status of the general partners should be terminated and the general partnership should gain the obligation to pay respective stakeholders a compensation, which would be equal in value to the rights held by the general partner. However, given the unlimited liability of general partners for obligations undertaken by the partnership and the partners' right to withdraw from the partnership, the rest of the partners should be given an opportunity to decide on the continuation of the partnership's operations.

Therefore, with the aim to harmonise the interests of different stakeholders, under such circumstances it would be worth giving the rest of the partners an opportunity to decide on a withdrawal from the partnership within the time period provided for in the law. At the end of the term, the rest of the partners *inter alia* having taken into account the situation in relation to the partners who expressed their willingness to withdraw from the partnership would gain the right to resolve to stop the operations of the partnership and liquidate it within the time period set out in the law. Should they decide to liquidate the partnership, it shall settle accounts with all of its stakeholders by following the terms and conditions applicable when liquidating partnerships (Article

16 of the Law on Partnerships). In cases when the rest of the partners do not resolve to discontinue the partnership's operations and do not liquidate it, the partnership shall pay respective compensations to the stakeholders within the time period set out in the law.

In cases when a limited partnership pays out compensations to stakeholders, rules analogous to those applicable in the process of distributing and paying out profit apply. In cases when the limited partnership cannot pay compensations without breaching the interests of its creditors and its partners do not resolve to discontinue the limited partnership's operations or liquidate it, the person willing to withdraw should be guaranteed the right to demand that the limited partnership be subjected to involuntary liquidation through judicial proceedings. In that case respective provisions of the Civil Code should be subjected to a systematic review and respective amendments should be introduced allowing a partner in exceptional cases and on serious grounds to demand that the limited partnership be liquidated through judicial proceedings as the current reading of the Civil Code includes an exhaustive list of grounds to liquidate a legal person (Article 2.106 of the Civil Code).

The rights of limited partners as passive partners under the said circumstances should be assigned and inherited, their status as partners should not terminate, unless it is provided otherwise in the partnership agreement (with the exception of cases when the limited partner who is a legal person is liquidated, which entails termination of the partner's status).

In general, fundamental changes in the *intuitu personae* circumstances *per se* should not form the basis for the partnership as a legal person to cease to exist with the possible exception of cases where there is only one partner left in the partnership (Articles 6(2) and 16(4) of the Law on Partnerships).

In addition it is worth mentioning that in the aforementioned cases the termination of the partner's status happens under extremely varied circumstances. It *per se* determines the need to review the regulations set out in other fields of law, including their relation with the Law on Partnerships. For example, the Law on the Bankruptcy of Natural Persons in some respects fails to specify the situation where a person who is a general partner of the partnership goes bankrupt (e.g. due to enforcing the rights of a general partner).

5.4. Forced termination of partner's status through judicial proceedings

The Civil Code provides for the *ex lege* right of the partners who meet certain criteria to demand for a forced sale of a partnership interest through judicial proceedings as provided for in Chapter X of Book Two of the Civil Code. Unfair behaviour by a partner

forms the basis for a forced sale of their partnership interest thus eliminating the partner from the partnership or provides the basis for a forced purchase of a partnership interest should another partner decide to withdraw from the partnership (Articles 2.115 and 2.123 of the Civil Code). In cases when a partner is eliminated from the partnership it shall be assessed whether the actions of the partner contradict the goals of the partnership and whether there are grounds to believe that the behaviour of the partner will not change in the future (Article 2.115 of the Civil Code). In cases when a partner decides to withdraw from the partnership it shall be assessed whether the actions of another partner do not prevent the member who decided to withdraw from properly exerting their rights and whether there are grounds to believe that the behaviour of the partner will not change in the future (Part 1 of Article 2.223 of the Civil Code).

Given the unlimited liability of all general partners and their involvement in the management of the partnership's affairs, including the different kinds of partners in a limited partnership, it would be worth reviewing the current regulation providing for the forced elimination of partners or their withdrawal involving a forced purchase of a partnership interest enacted through judicial proceedings as provided for in Chapter IX of Book Two of the Civil Code.

First, it is worth changing the regulation providing for the subject holding the right to demand for a forced sale (purchase) of a partnership interest through judicial proceedings. The right to demand for a sale or purchase of a partnership interest through judicial proceedings lies with one or several partners whose contribution makes up at least 1/3 of all contributions to the partnership (Article 2.115, Point 2 Part 1 of Article 2.116, Article 2.123 of the Civil Code). It should therefore be assumed that the regulation of the kind is incompatible with the risk born by the general partner in relation to a business which takes the legal form of the partnership. Each and every general partner rather than all partners (general and limited) collectively should have the right to address the court and demand for a forced sale or purchase on the basis of the provisions of Articles 2.115 and 2.123 of the Civil Code of a partnership interest held by the general partner. As to the limited partners, each of them should be ensured an opportunity to withdraw and demand for a purchase of their partnership interest through judicial proceedings (Article 2.123 of the Civil Code).

Second, the partnership should become the subject bearing the duty to purchase the partnership interest of the member who decided to withdraw. The current regulation may result in a situation where, for example, the requirement for the limited partners to forcefully sell their partnership interest to the general partners or *vice versa* may be contrary to the prohibition for a partner of the limited partnership to be both the limited and the general partner of the same partnership (Article 6(6) of the Law on Partnerships). Moreover, in a situation of a forced sale or purchase of a partnership interest of the

general partner, the issue of the general partner's liability for the partnership's obligations towards any third parties resulting from purchasing the partnership interest of the general partner who decided to withdraw or is being eliminated is not being adequately addressed.

6. Protection of partner's rights

6.1. Partner's right to derivative action

Unlike in case of companies where Point 5 of Article 16(1) of the Company Law of the Republic of Lithuania provides for the right of the shareholder to bring derivative action before court and claim for damages resulting from unlawful actions of members of the company's management bodies, the Law on Partnerships does not include any provisions providing for the partners' right to bring derivative action.

According to the Code of Civil Procedure, each person shall protect their own rather than somebody else's legal interests. A stakeholder has the right of access to justice in line with the procedure provided for in the laws to protect their rights or interests, which are protected by law but have been breached or are being contested (Part 1 and 3 of Article 5 of the Civil Procedure Code). In cases where illegal actions of the general partner in a partnership have caused damage to the partnership and at the same time resulted in derivative damage to other partners as a whole, the partnership, being an independent legal entity has *locus standi* regarding such damage and the right to claim for damages.³⁵ Therefore, for the partners in the partnership to be able to defend their pecuniary interests in case of derivative damages, it would be worth setting out the right of access to justice for the partner in a partnership and file a claim for damages incurred by the partnership as caused by its general partner (members). Derivative action would help balance the interests of different stakeholders – the partnership, the partners and the creditors – through an internal mechanism of compensation for damages, i.e. by way of compensating damages incurred by the partnership.

The right to derivative action for damages would be granted to both the limited partner and the general partner holding no right to act on the partnership's behalf and file a direct claim on the partnership's behalf (in cases when, for example, by signing a partnership agreement each and every general partner relinquished their right to act

³⁵ For more information please see: MIKALONIENĖ, L. Uždarosios akcinės bendrovės akcininko civilinė atsakomybė bendrovės kreditoriams, bendrovei ir kitiems akcininkams. Monografija. Justitia: Vilnius. 2016, p. 163-172, 191-192; MIKALONIENĖ, L. Akcininko teisė į išvestinį ieškinį: ex lege prevencinės priemonės. Teisė. Mokslo darbai, 2015, Nr. 94, p. 204-213; MIKALONIENĖ, L. Išvestinio ieškinio samprata, paskirtis ir tikslai. Teisė. Mokslo darbai, 2014, Nr. 93, p. p. 113-123; Krivka, E. Išvestinio akcininkų ieškinio institutas Lietuvos teisės sistemoje. Jurisprudencija, 2006, Nr. 4 (82), p. 46-53.

on behalf of the partnership). For the limited partner, the right to derivative action is a tool to protect their investment into the partnership and at the same time ensure proper governance of the partnership. Therefore, such an intervention of the limited partner in the partnership's governance can be justified and allows the limited partner to keep their limited liability. *Ex lege*, case law clearly shows the need for the right to derivative action in the partnership.³⁶

6.2. *Right of partners to withdraw from the partnership and recover investment through judicial proceedings*

Given the specific – *intuitu personae* and contractual – nature of the partnership, it should therefore be assumed that it would be expedient to set out additional grounds for a forced liquidation of the partnership through judicial proceedings due to serious reasons as an *ultima ratio* tool to supplement the list of similar tools provided for in Article 2.106 of the Civil Code (e.g. it could be used in cases where the limited partnership cannot compensate the partner who decided to withdraw from the limited partnership without breaching the interests of its creditors). However, the partner could avail himself of this civil remedy only in exceptional cases where other civil remedies have been exhausted or no other civil remedy can efficiently solve the situation in question.

7. Protection of creditors' rights

7.1. *Obligations of the limited partner*

The Law on Partnerships should include clear provisions regulating both internal and external legal relations as regards the obligations of the limited partner.

The Law on Partnerships stipulates that in cases when the partnership's assets are not enough to meet the obligations undertaken by the partnership, its general partners shall be held jointly and severely liable for the partnership's obligations to the full extent of their assets, whereas limited partners are only held liable for the partnership's obligations to the extent of their actual and (or) committed contributions to the partnership (Article 8(1) of the Law on Partnerships). This type of legal regulation regarding the obligations of limited partners would be worth reviewing.

The limited partnership is a legal person, thus in meeting their obligation of making respective contributions to the limited partnership, limited partners engage in relations with the limited partnership by keeping their status as passive partners with *ex lege* limited liability with regard to third persons. It should therefore be assumed that under

³⁶ Ruling of the Civil Division of the Supreme Court of Lithuania of 11 May 2016 in Civil Case No 3K-3-266-916/2016 R. Š. v. D. G., S. V.

this regulation the limited partner shall be held liable to the limited partnership rather than to its creditors for their obligation to make a contribution to the partnership. The protection of rights of the limited partnership's creditors is ensured indirectly, i.e. through the limited partner meeting their obligations to the partnership. This would result in a better regulation of the ranking of claims addressed to limited and general partners and ensure preconditions necessary to secure the collective interests of the limited partnership as a legal person, including equal rights of the partnership's creditors by first and foremost satisfying their claims by using the assets of the enterprise. This also makes it worth changing the regulation provided for in Article 16(10) of the Law on Partnerships stipulating that in cases when the assets of the limited partnership are not enough to compensate its creditors, the limited partner who on the day of passing the decision to liquidate the partnership has unmet obligations in terms of their contribution to the partnership provided for in the partnership agreement or partner agreement shall be held jointly and severely liable for the obligations of the limited partnership only to the extent of their obligations defined in the partnership agreement or partner agreement. Respectively, the provisions of Point 2 Part 3 of Article 672 of the Civil Procedure Code shall also be amended in so far as they set out that the recovery of the limited partnership's assets can be extended to the part of the limited partner's assets which they assigned or should have assigned to the limited partnership, but failed to do so within the timeframe set out in respective agreements.

Article 7(2) of the Law on Partnerships stipulates that the assignment of the partner's rights is inseparable from the assignment of the obligation to make the remaining part of the contribution if the assignor failed to fully meet their obligations regarding their contribution to the partnership as provided for in the partnership agreement or partner agreement. This regulation is defective in its nature. When the partner's rights are assigned, the party to the partnership agreement also changes (both in terms of the creditor and the debtor), therefore, the person who becomes the partner as a result of this transfer of rights – the assignee – should take over all the rights and obligation of the assignor by taking into consideration certain exceptions (e.g. the *intuitu personae* nature of the rights; Part 1 of Article 6.101 and Part 3 of Article 6.102 of the Civil Code).

7.2. *Distribution of partnership's assets*

It should therefore be assumed that setting out the general concept of asset distribution in the Law on Partnerships would result in a more efficient protection of creditors' rights. In line with this concept, the distribution of the partnership's assets in cases when the partnership is not subject to liquidation would be enacted even in situations where the partnership is obliged to compensate the investment to the partner who voluntarily

decided to withdraw from the partnership or whose status as a partner terminates. Given that there are different kinds of partners in the limited partnership and some of them – the limited partners – have limited liability, it would be worth reviewing the rules of asset distribution applicable to the limited partnership.

The Law on Partnerships contains laconic provisions regarding annual profit distribution (Article 12 of the Law on Partnerships) and stipulates that at the end of the partnership's financial year its operational profit shall be distributed in line with the provisions of the partnership agreement or partner agreement. All decisions on profit distribution shall be passed by general partners, unless the partnership agreement provides otherwise. The law does not contain any special provisions regarding profit distribution in case of the limited partnership.

First, it would be worth introducing additional safeguards to secure the interests of the limited partnership's creditors in the process of asset distribution in broad terms.

Second, it would be worth reviewing the provisions of the Law on Partnerships that regulate profit distribution of the limited partnership for a period shorter than a full financial year. In terms of securing the rights of the limited partnership's creditors, the regulation of the partnership's profit distribution for a period shorter than a full financial year should be consistent with the requirements applicable to its asset distribution in broad terms.

The Law on Partnerships stipulates that the annual profit share resulting from the annual profit distribution shall be reduced by the advance profit share received by the partner in the course of the year, including the profit share for a period shorter than a full financial year received by the partner in the course of the year (Article 12(5) of the Law on Partnerships). The limited partner shall repay the advance profit share received in the course of the year in so far as it exceeds the annual profit share held by the limited partner or repay the full sum if the partnership's operations have been loss-making (Article 12(6) of the Law on Partnerships). Even though the regulation of profit distribution for a period shorter than a full financial year remains practically unchanged, the legal amendments of 2017 resulted in certain changes in terminology and these sums are no longer regarded as equivalent to the advance profit share.³⁷ Respectively, the Law on Partnerships does not set out any obligation for the limited partner to repay the overpaid advance profit share received by the limited partner in the course of the year for a period shorter than a full financial year in the form of advance profit share. Meanwhile, it is possible to have a situation where the limited partnership decides to

³⁷ 2016 m. rugsėjo 20 d. Ūkinių bendrijų įstatymo Nr. IX-1804 pakeitimo įstatymo projekto Nr. IX-1804 aiškinamasis raštas nr. XIIP-4722. Lietuvos Respublikos ūkio ministerija [interactive. Accessed online on 19/06/2017]. Online access: <<https://e-seimas.lrs.lt/>>.

distribute profit in the course of the year and the annual profit share held by the limited partner is smaller than the advance profit share received by them in the course of the year or the partnership's operations have been loss-making and thus the partnership earned no annual profit at all. A similar situation may also occur when the status of the limited partner terminates (e.g. upon withdrawal or elimination as provided for in Article 13(6) of the Law on Partnerships). The regulation where the profit share paid out for a shorter period than a full financial year is not regarded as equivalent to the advance annual profit share *inter alia* bears no systemic consistency with regard to the nature of the *intuitu personae* type enterprise.

Third, it would be worth reviewing the regulation providing for the possibility of the limited partner to receive the partnership's assets in the form of an advance profit share.

The Law on Partnerships sets out a requirement for the limited partner to repay the advance profit share received in the course of the year in so far as it exceeds the annual profit share held by the limited partner or repay the full sum if the partnership's operations have been loss-making (Articles 12(5) and 12(6) of the Law on Partnerships). Unlike in cases where it is allowed to distribute profit for a period shorter than a full financial year on the condition that respective legal requirements are met (Article 12(2) of the Law on Partnerships), the Law on Partnerships does not provide for any specific conditions limiting the limited partner's right to any advance profit share of the partnership. Even though, on the one hand, the legislator considers the sums paid out by the partnership to the limited partner in the course of the year to be an integral part of the partnership's profit, on the other hand, these are also payments to a person related to the limited partnership – the partner – who has limited liability and is considered to be a passive member. Still the terms and conditions applicable to this type of payments are only discussed in the partnership agreement or partner agreement at the partner's discretion. This regulation is legally defective.

7.3. *Liability of a former member for the partnership's obligations to creditors*

The person who ceased to be a general partner in the partnership remains fully liable for the partnership's obligations undertaken during the period of their general partnership in the partnership (Part 4 of Article 2.50 of the Civil Code, Articles 2(5) and 8(2) of the Law on Partnerships). In cases when the general partner who is a natural person dies or in cases where the general partner who is a legal person ceases to exist these provisions apply to the assignee of the general partner's rights, with the exception of the state or municipalities (Article 8(2) of the Law on Partnerships).

Given the practice of other countries and with the aim to promote the so far unpopular form of business organisation in the form of partnerships in Lithuania, it would be

worth setting out a time period during which a former general partner remains liable for the obligations of a liquidated partnership the calculation of which would start on the day the liquidated partnership was removed from the Registry of Legal Persons, unless the law provides for a shorter term (Pat 4 of Article 2.50 and Part 3 of Article 6.128 of the Civil Code). It is assumed that the regulation of the kind would be in systematic consistency with the provisions of Part 2 of Article 2.104 of the Civil Code which stipulate that irrespective of the chosen new legal form of a legal person, individuals who act as partners within the framework of the legal person holding unlimited liability and subjected to restructuring shall remain for three years jointly and severally liable for the obligations of the legal person subjected to restructuring which emerged prior to the registration of the new legal form of the legal person.

8. Competitiveness of the legal forms of partnerships

Statistics shows that Lithuania has a rather symbolic number of partnerships. It is therefore assumed that when deciding on the competitiveness of different forms of partnerships in general (rather than within the scope of a particular activity) it would first and foremost be worth looking into the tax environment and other legal aspects outside the scope of company law. Proper regulation of partnerships as *intuitu personae* type enterprises serves as an additional incentive to opt for this particular form of business organisation. If legal persons could act as founders of the small partnership, and a similar tax environment would apply to other partnerships and the small partnership, the competitive advantages of the legal forms of partnerships as compared to that of the small partnership would be likely to decrease.

On the other hand, in order to enhance the competitiveness of partnerships and all other legal forms for enterprise organisation on the internal market, *inter alia*, it would be worth reviewing the national legislation regulating enterprise mobility. For example, given the case law of the CJEU related to the freedom of establishment³⁸, it would be advisable to review the regulation applicable to the concept of head office and decide on how to regulate the procedure of changing the nationality of an enterprise, etc.

³⁸ For example, ruling of 12 July of 2012 in Case VALE Építési kft., C-378/10, ECR 2012; ruling of 16 December 2008 in Case Cartesio Oktató és Szolgáltató bt., C-210/06, ECR 2008 I-09641; ruling of 13 December 2005 in Case SEVIC Systems, C-411/03, ECR 2005 I-10805; ruling of 9 March 1999 in Case Centros Ltd v Erhvervs- og Selskabsstyrelsen, C-212/97, ECR 1999 I-01459; ruling of 5 November 2002 in Case Uberseering BV v. Nordic Construction Company Baumanagement GmbH (NCC), C-208/00, European Court Reports, 2002, p. I-09919.

Summary of suggestions to improve legal environment

Law on Partnerships

Regarding requirements applicable to partners and the partnership agreement:

- 1) abandon the partner agreement (Article 4(2) of the Law on Partnerships);
- 2) abandon the requirement to have a notarised partnership agreement (Article 3(3) of the Law on Partnerships and Point 2 Part 1 of Article 1.73 of the Civil Code);
- 3) abandon the prohibition for general partners of a partnership, owners of the sole proprietorship, partnerships or sole proprietorships to act as general partners in other partnerships (Article 6(4) of the Law on Partnerships).

Regarding the rights and duties of partners and their liability to the partnership's creditors:

- 4) abandon the prohibition for the founders (partners) to make contributions to the partnership in services and works and to extend the possibility to make contributions to the partnership in the form of other objects of civil rights (Article 9 of the Law on Partnerships);
- 5) set out a general rule stipulating that the contributions made by all (founders) partners shall be equal in size and contributions in services and (or) works would be regarded as equal to the smallest contribution in the form of assets (Article 9 of the Law on Partnerships);
- 6) make amendments to the Law on Partnerships by setting out the rules defining the way the number of votes held by each of the partners is determined;
- 7) stipulate that it is up to the general partners to manage the partnership's affairs and that each and every general partner has the right to do so, except for the cases where a respective decision of the partners is required (Article 10 of the Law on Partnerships);
- 8) amend the Law on Partnerships by setting out the right of partners to information, including respective implementing arrangement, by at the same time specifying the peculiarities of the rights held by limited partners (Point 12 of Article 4(1) and Article 7(4) of the Law on Partnerships);
- 9) set out the right to information of a former general partner;
- 10) set out the prohibition to remove a partner from profit distribution;
- 11) set out the main fiduciary duties of the general partner by at the same time stipulating that the limited partner does not gain any fiduciary duties with regard to the partnership or other partners solely based on their status as partners;

- 12) clarify the regulation by stipulating that each and every partner is held liable for the losses incurred by the partnership in proportion to their share in the partnership;
- 13) change the current regulation by defining the liability of the limited partner for meeting their obligation to make respective contributions to the partnership rather than to its creditors (Articles 8(1) and 16(8) of the Law on Partnerships);
- 14) change the current regulation by defining that the rights of the partners in a partnership can be assigned only upon respective consent of the rest of the partners (Article 7(2) of the Law on Partnerships);
- 15) set out that a new partner can be accepted to a partnership only upon respective consent of the rest of the partners;
- 16) abandon the regulation where the assignment of the partner's rights is inseparable from the assignment of the obligation to make the remaining part of the contribution if the assignor failed to fully meet their obligations regarding their contribution to the partnership as provided for in the partnership agreement (Article 7(2) of the Law on Partnerships);
- 17) set out a time period during which a former general partner remains liable for the obligations of a liquidated partnership the calculation of which would start on the day the liquidated partnership was removed from the Registry of Legal Persons;

Regarding termination of the partner's status:

- 18) change the current regulation and set out the terms and conditions for the voluntary withdrawal of partners by recovering their investment and specify the peculiarities of the limited partner's withdrawal from the limited partnership (Article 13 of the Law on Partnerships);
- 19) properly regulate the termination of the partner's status in case of a fundamental change in the *intuitu personae* circumstances of the general partner by at the same time specifying that in such cases the rights of the limited partner shall be assigned and inherited (with the exception of cases where the limited partner as a legal person is liquidated);

Regarding protection of the rights of the partnership's creditors in the process of distributing the partnership's assets to the partners:

- 20) set out in broad terms the concept of asset distribution of the partnership which is not subject to liquidation (i.e. including the situations where the partnership returns investment to the partners who decide to voluntarily withdraw from it or pays out compensations in relation to the termination of the partner's status);

- 21) introduce additional safeguards with the aim to protect the interests of the partnership's creditors in the process of distributing the partnership's assets;

Regarding protection of partners' rights:

- 22) provide for the derivative action to compensate for damages caused by the general partner (general partners) to the partnership;
- 23) change the regulation providing for the right of partners to withdraw from the partnership by demand for a forced purchase of their rights or eliminate another partner by demanding for a forced sale of their rights (Articles 7(8) and 13(1) of the Law on Partnerships and Chapter IX of Book Two of the Civil Code);
- 24) provide for the right of each and every partner to withdraw from the partnership and demand for a forced liquidation of the partnership through judicial proceedings due to serious reasons in exceptional cases (also Article 2.106 of the Civil Code).

Other legislation

When modernising the Law on Partnerships, it may be necessary to systematically review the regulation enshrined in the Civil Code in terms of, for example, requirements to notarise the partnership's incorporation deal (Point 2 Part 1 of Article 1.73 of the Civil Code), list of grounds for a legal person's liquidation (Article 2.106 of the Civil Code) and forced sale or purchase of the partner's rights as provided for in Chapter IX of Book Two of the Civil Code.

It is therefore recommended to review the regulation of respective issues as provided for in the Law on Partnerships, the Law on the Bankruptcy of Natural persons and the Law on Corporate Bankruptcy (e.g. in case of the general partner's bankruptcy), including respective provisions of the Civil Procedure Code (for example, to clarify the regulation of recovery in cases when a creditor of the partnership seeks recovery of the partnership's debts from the limited partner's assets on the basis of Point 2 Part 3 of Article 672 of the Civil Procedure Code).

PART III

Public limited liability company and private limited liability company

1. Company and its key features

1.1. Company's interests

In order to determine the concept that prevails in Lithuania, one should start with Article 2.87 of the Civil Code which defines the duties of the members of management bodies of a legal person in respect of the legal entity,³⁹ and Part 3 of Article 2.34 which stipulates that the purpose of a private legal entity is to serve private interests. Article 19(8) of the Company Law further clarifies this position by stipulating that all management bodies of the company shall act in the interests of the company and its shareholders. As a result of analysing these two pieces of legislation, it is possible to make a preliminary conclusion that the legislator equates the interests of the company with the interests of the shareholders, thus the shareholder primacy theory should prevail. For a very long time similar position also prevailed in the case law, where the courts tended to establish that: 1) the CEO should act with maximum care and attention and do everything within his power to secure the interests of the company and its shareholders;⁴⁰ 2) all actions taken by the members of the company's management bodies must be aimed at profitmaking or maximising profit;⁴¹ 3) no management body shall act against the operational goals of a profit-making company.⁴² Since 2010, the situation with the case law has changed and the courts started leaning towards the protection of the interests of stakeholders (in some respects their position has underwent cardinal changes): 1) the company must act in the interests of all stakeholders, including those of creditors, and the CEO must seek for harmony and balance between the interests of different stakeholders;⁴³ 2) in the normal

³⁹ Both the duty to act with integrity and with prudence and the duty to be loyal and avoid the conflict of interests is the duty of a legal person in general rather than that of a particular group of stakeholders.

⁴⁰ Ruling of the Supreme Court of Lithuania of 25 May 2006 in Civil Case No. 3K-7-266/2006.

⁴¹ Ruling of the Supreme Court of Lithuania of 11 February 2008 in Civil Case No. 3K-3-73/2008. This is a rather extreme position of the court in favour of the strict theory supporting the shareholders' interests, where the only goal of the company is to make maximum profit. In this particular case the court also ruled on the pecuniary interest of the shareholder to receive maximum possible benefit, including the breach of the interest in cases when economically unfavourable deals are made on behalf of the company.

⁴² Ruling of the Supreme Court of Lithuania of 20 November 2009 in Civil Case No. 3K-7-444/2009.

⁴³ Ruling of the Supreme Court of Lithuania of 25 March 2011 in Civil Case No. 3K-3-130/2011. This case creates a strong duty for the CEO to harmonise different interests, but it remains unclear how the CEO could perform this kind of duty in practice. It is also worth mentioning that the majority of cases in this context are

operation of the company, the CEO bears fiduciary duties to the company, however, when faced with financial difficulties, additional fiduciary duties to creditors appear;⁴⁴ 3) in the course of the company's activities it is also necessary to mind the interests of the employees.⁴⁵ Analysis of the case law allows concluding that it is not systematic enough, because courts often choose to apply different concepts in a multitude of different ways and without firmer methodological grounds.⁴⁶

The Lithuanian legal doctrine on the matter is not consistent either. In some cases it says that the only duty of the company is to serve private interests,⁴⁷ however, on the other hand it also says that in the process of profit-making the expectations of creditors, employees, local community and other stakeholders should also be considered.⁴⁸ In essence, the Lithuanian legal doctrine combines two different theoretical approaches, i.e. the shareholder primacy theory and the stakeholder theory, but it does not specifically explain as to how the company's interests should be understood – are the company's interests limited to the interests of the shareholders and thus the company shall be managed so that it generates the biggest possible benefit for its shareholders, or should the company's interests be understood in a broader sense and thus encompass not only the shareholders' interests but also those of its creditors and employees.

It is rather complicated to draw an unequivocal conclusion regarding the concept that the Lithuanian legislator and the case law pursue. The uncertainty and the lack of clear direction both in the legal doctrine and in the case law aggravate the company regulation and practical application of respective legal provisions as it becomes, for example, more difficult to assess the actions and performance of their duties by the company's management bodies.

related to the protection of the creditors' interests, it should therefore be assumed that the court's rulings regarding other stakeholders are more like theoretical deliberations that are not based on an actual problematic situation.

⁴⁴ Ruling of the Supreme Court of Lithuania of 1 December 2012 in Civil Case No. 3K-3-19/2012; Ruling of the Supreme Court of Lithuania of 29 May 2015 in Civil Case No. 3K-3-331-695/2015. This position of the court is in line with the modern principles of company law saying that the right of control over the company (and also the duties of the company's management body) follow the holders of the company's residual value who happen to be the company's creditors if the company becomes insolvent. See: EASTERBROOK, F. H.; FISCHER, D. R. *The Economic Structure of Corporate Law*. Cambridge: Harvard University Press, 1991, p. 69.

⁴⁵ Ruling of the Supreme Court of Lithuania of 12 September 2014 in Civil Case No. 3K-3-389/2014.

⁴⁶ Sometimes the impression is that one or another concept is applied or its postulates are adhered to without even knowing or understanding that a particular concept is being followed.

⁴⁷ MIKELĖNAS V., et al. *Lietuvos Respublikos Civilinio kodekso komentaras. Antroji knyga. Asmenys*. Vilnius: Justitia, 2002, p. 99.

⁴⁸ MIKELĖNAS V., et al. *Lietuvos Respublikos Civilinio kodekso komentaras. Antroji knyga. Asmenys*. Vilnius: Justitia, 2002, p. 119.

1.2. *Capital and nominal value of shares*

The Company Law of the Republic of Lithuania sets out the minimum capital requirement for public limited liability companies (hereinafter – AB) and limited liability companies (hereinafter – UAB). According to the Second Company Directive, the minimum share capital requirement for ABs has been set at EUR 40,000.⁴⁹ Even though in Lithuania there have been numerous attempts to reduce the minimum capital requirement for closed (private) companies, all of them have been unsuccessful so far, because the legislator refused to change the minimal requirement provided for in the Company Law.⁵⁰ According to the currently valid rules, the minimum capital requirement for the limited liability (closed) company (UAB) is set to EUR 2,500.⁵¹ The shareholders must pay the sum equal to at least 1/4 of the nominal value of the subscribed shares, including the total excess over the nominal value of the subscribed shares, however, in all cases this sum cannot be smaller than the defined minimal share capital of the company.⁵² The nominal value of shares must be indicated in euros to the nearest euro cent,⁵³ thus there is no possibility to indicate the nominal value of shares in any other currency.

In Lithuania all shares must have a nominal value, therefore, no company can issue shares that have no nominal value attached.⁵⁴

2. Company's management bodies

2.1. *One-tier and two-tier governance system*

Each and every company in Lithuania must have at least two management bodies: the general meeting of shareholders and the sole management body, i.e. the CEO.⁵⁵ This means that the existing legal regime cannot be attributed neither to a pure one-tier nor to a two-tier governance system because of the requirement to have one more obligatory management body. This allows companies to choose between the modified one-tier and modified two-tier governance model, where the sole management body remains obligatory in either case.

The competencies and functions of the company's management bodies are strictly separated and this principle is applicable to both UABs and ABs (with slight

⁴⁹ Article 2(3) of the Company Law of the Republic of Lithuania.

⁵⁰ PETROŠEVIČIENĖ, O. Juridinių asmenų samprata ir jos raidos tendencijos. Iš Lietuvos Respublikos civilinis kodeksas: pirmieji dešimt galiojimo metų. Redaktorius Sagatys, G. Vilnius: Mykolo Romerio Universitetas, 2013, p. 287-288.

⁵¹ Article 2(4) of the Company Law of the Republic of Lithuania.

⁵² Articles 8(5) and 8(6) of the Company Law of the Republic of Lithuania.

⁵³ Article 40(6) of the Company Law of the Republic of Lithuania.

⁵⁴ Articles 38(2) and 40(6) of the Company Law of the Republic of Lithuania.

⁵⁵ Article 19(1) of the Company Law of the Republic of Lithuania.

exceptions).⁵⁶ This regulation means that both a large open (public) company and a closed (private) company which has recently started operating must abide by the same rules of competence sharing between different management bodies. The Company Law of the Republic of Lithuania is based on a rather hair-splitting list of competencies and functions,⁵⁷ which can be changed only in the cases explicitly and unequivocally provided for in the law.⁵⁸ In all cases it is the sole management body of the company who acts on behalf of the company and represents the company in relations with any third parties.⁵⁹

Only closed (private) companies (UAB) may have the simplified governance structure consisting of the sole management body and the general meeting of shareholders, whereas open (public) companies (AB) must have at least one collegial management body, i.e. the supervisory board or the board of directors.⁶⁰ According to this model, the sole management body is not just a mere employee of the company (even though a respective employment contract is concluded with them), but rather performs all the governance functions, for example, part of the board's functions as there is no board in the case of a simplified governance structure.⁶¹ From the functional point of view, this model is very similar to the one-tier model, where the board consists of only one member.

The modified one-tier governance model was enabled only as a result of the amendments to the Company Law of 2014,⁶² when it was set out that the company's articles of incorporation may contain a provision stipulating that the board shall perform certain supervisory functions whereas part of the board must be partially impartial, i.e. more than half of the board members must have no employment relations with the company. It is therefore assumed that by setting out this requirement the legislator aimed at defining that the majority of the company's management board members shall be non-executive officers. Thus, according to the one-tier model, the general meeting of shareholders elects the board⁶³ which in its turn elects the sole management body, which is the CEO.⁶⁴

⁵⁶ Articles 19(5), 20, 32(1), 32(2), 34, and 37(12) of the Company Law of the Republic of Lithuania.

⁵⁷ E.g., Articles 20(1) and 34(4) of the Company Law.

⁵⁸ E.g., Point 8 of Article 34(4) of the Company Law.

⁵⁹ Article 37(10) of the Company Law.

⁶⁰ Article 19(2) of the Company Law.

⁶¹ Article 37(10) of the Company Law.

⁶² Lietuvos Respublikos akcinių bendrovių įstatymo Nr. VIII-1835 19, 20, 24, 25, 30, 31, 33, 34, 35, 37, 44, 54, 59, 60-1, 63, 67, 69, 72 straipsnių ir priedo pakeitimo ir įstatymo papildymo 45-2 straipsniu įstatymas (TAR, 2014-06-16, Nr. 2014-07641).

⁶³ Article 33(3) of the Company Law.

⁶⁴ Article 37(3) of the Company Law.

It is worth mentioning that the company may choose to have an intermediary model, that is, something in between the simplified and the modified one-tier model, because it is possible to have a board which has no supervisory function. From the theoretical point of view of company law, this particular model is rather unusual, because the function of the board in the corporate structure is not fully clear.⁶⁵ On the one hand, the board performs part of the company's governance functions,⁶⁶ on the other hand, however, even if the supervisory function is not explicitly defined in the articles of incorporation, the board assesses and supervises the way the CEO performs his functions.⁶⁷ This governance model rather heavily distorts the key principles of the one-tier governance model, thus any practical application of these provisions of the Company Law may be rather problematic.

According to the modified two-tier governance structure, the general meeting of shareholders elects the supervisory board,⁶⁸ which in its own turn elects the board of directors and the board of directors elects the CEO. The Lithuanian two-tier governance system has some classical features, for example, members of the board of directors cannot act as members of the supervisory board,⁶⁹ whereas the supervisory board has no right to assign its functions to other management bodies in the company.⁷⁰ The Company Law does not require the supervisory board to consist of natural persons alone, it is therefore assumed that legal persons may also be members of the supervisory board.

Members of both sole and collegial management bodies are responsible for proper performance of their duties, thus the laws provide for civil liability for any breach of this obligation.⁷¹

The analysis of the corporate governance models provided for in the Company Law allows concluding that each and every of them has fundamental flaws and derogates from the classical models too much. As a result, the regulation is not consistent and the position of the legislator in distributing the competencies and functions of respective corporate management bodies often remains unclear. Further critical assessment of the Company Law of the Republic of Lithuania is given in the summary and discussions below.

⁶⁵ According to the classical one-tier governance model the board should control the officers performing executive functions (who should not necessarily be members of the management body). See: DAVIS, P. et al. *Boards in Law and Practice: A Cross-Country Analysis in Europe. I&S Corporate Boards in Law and Practice: A Comparative Analysis in Europe*. Edited by Davis, P. et al. Oxford: Oxford University Press, 2013, p. 10.

⁶⁶ Article 34(4) of the Company Law.

⁶⁷ Article 34(7) of the Company Law.

⁶⁸ Article 31(3) of the Company Law.

⁶⁹ Article 31(6) of the Company Law.

⁷⁰ Article 32(2) of the Company Law.

⁷¹ Part 7 of Article 2.87 of the Civil Code.

2.2. Controlling shareholders' duties

Even though the legal doctrine of Lithuania mainly provides for the only duty of shareholders, that is to pay for the subscribed shares,⁷² the laws set out various other duties of shareholders, such as the duty to recapitalise the company,⁷³ duty to address the court requesting the opening of bankruptcy proceedings against the company, etc.⁷⁴ Moreover, shareholder duties may arise from both their personal actions and participation in the general meetings of shareholders.

The case law on the matter varies and is rather contradictory. For example, in one of the cases where decisions of the general meeting of shareholders of an open (public) company were contested the court clearly stated that shareholders have the duty to decide also in favour of the company and by doing so use their voting right prudently and reasonably.⁷⁵ In other cases, though, the court runs counter this position and emphasises the shareholders' right to vote in favour of their own interests, including the absence of shareholders' fiduciary duties.⁷⁶ Yet in other cases the court tends to take the classical approach, where the only duty of the shareholders is to pay for the subscribed shares.⁷⁷ Despite the contradictory case law, recent court rulings form a rather systematic approach saying that shareholders have more duties than the duty to pay for the subscribed shares. One of the most topical cases in that respect is the *Alita* case,⁷⁸ where the court

⁷² Article 8(2) of the Company Law; MIKELĖNAS V., et al. Lietuvos Respublikos Civilinio kodekso komentaras. Antroji knyga. Asmenys. Vilnius: Justitia, 2002, p. 119. Similar statements can be also found in case law. For example, the ruling of the Supreme Court of Lithuania of 4 February 2015 in Civil Case No. 3K-3-4-969/2015.

⁷³ Article 59(11) of the Company Law, which provides for legal consequences resulting from choosing not to recapitalise the company.

⁷⁴ Article 8 of the Law on Corporate Bankruptcy.

⁷⁵ Ruling of the Supreme Court of Lithuania of 4 June 2003 in Civil Case No. 3K-3-650/2003. The court ruled that "When making decisions the company's shareholders (i.e. stakeholders in a legal person) must <...> act for the benefit of the company and make sure that their decisions are reasonable".

⁷⁶ In certain cases the court has clearly and explicitly stated that "the interests of the stakeholders in a legal person (Article 2.45 of the Civil Code) may not always coincide with the interests of the legal body as such, therefore Article 2.87 of the Civil Code does not apply when assessing the actions of the stakeholders in a legal person". Ruling of the Supreme Court of Lithuania of 9 July 2009 in Civil Case No. 3K-3-329/2009.

⁷⁷ Resolution of the Supreme Court of Lithuania of 4 February 2015 in Civil Case No.3K-3-4-969/2015. The court held that "a stakeholder per se is not a management body of a legal person and bears no duties provided for in the law with respect to the company, with the exception of the duty to pay up the share capital and at the general meeting of shareholders they may vote in favour of their own interests, and they are only subject to one prohibition, i.e. they are prohibited from abusing their limited liability as provided for in Part 3 of Article 2.50 of the Civil Code".

⁷⁸ Resolution of the Supreme Court of Lithuania of 22 December 2009 in Civil Case No.3K-3-587/2009. A dispute arose in the case regarding the validity and integrity of the controlling shareholder's vote at a general meeting of shareholders, because the controlling shareholder initiated the cancellation of shares and voted in favour of it as well as in favour of an increase in share capital and debt capitalisation. As a result of actions taken by the controlling shareholder, one of the personal collaterals has ceased to exist.

summarised several fundamental postulates of the Lithuanian legal system related to the shareholders' duties: 1) shareholders are prohibited from abusing their rights;⁷⁹ 2) shareholders cannot use their pecuniary and non-pecuniary rights to deliberately inflict damage on the company or other shareholders;⁸⁰ 3) shareholders may only use their rights according to their purpose, i.e. with the aim to protect their investment and to secure return on investment. When hearing the case in terms of the shareholder's duties the court held that "the majority shareholder has decisive influence on the company's operations and thus must make sure that the decisions taken are beneficial for both them and the company, including minority shareholders. In cases when certain decisions are taken only in the interests of the majority shareholder, it gives grounds to raising the issue of abuse of the shareholder's rights". When interpreting this position in the context of other interpretations by the court maintaining that in every single case the role of the shareholder and the real opportunity held by the shareholder to exert influence on the company's activities, including the shareholder's integrity in terms of whether the shareholder knew, could have or should have known that their behaviour has negative impact on the company's operation must be assessed,⁸¹ it can be concluded that the institute of fiduciary duties of the controlling shareholder is emerging in Lithuania.

The case law of the Supreme Court of Lithuania also establishes other duties of shareholders that can be implemented through the general meeting of shareholders.⁸² For example, in one of the reviewed cases a company lost its CEO which made it impossible for the company to properly perform its operations. As a result, the company's creditors incurred losses. The court stated that in cases when a company loses the CEO, the duty to call for the general meeting of shareholders falls on each and every shareholder holding a particular number of votes, whereas the general meeting of shareholders has the resulting duty to elect a new CEO.⁸³ In addition, it should therefore be assumed

⁷⁹ Part 3 of Article 1.137 of the Civil Code.

⁸⁰ Part 1 of Article 6.263 of the Civil Code.

⁸¹ Resolution of the Supreme Court of Lithuania of 9 November 2009 in Civil Case No. 3K-3-486/2009.

⁸² Resolution of the Supreme Court of Lithuania of 9 July 2009 in Civil Case No. 3K-3-329/2009. The court emphasised "the duty of the company's shareholders to act so that their actions or inaction does not result in any damage to any third persons as caused by the company". The interesting thing is that the court derived this duty from Part 1 of Article 6.263 of the Civil Code which provides for a general duty of a person to behave so that their actions (or inaction) do not cause damage to any other person. In the factual context of this case, the CEO died and the shareholders took no action to appoint a new CEO. The court in the case ruled that the shareholders breached their duty to call for a general meeting of shareholders and to elect a new CEO of the company.

⁸³ Resolution of the Supreme Court of Lithuania of 9 July 2009 in Civil Case No. 3K-3-329/2009. The court held that 'since each of the defendants had 11% of all votes attached to the company's shares held by each and every one of them, when the CEO died, any of the shareholders who held at least 10% of the company's shares had the duty to call for a general meeting of shareholders. Thus, the defendants had a legal duty to initiate a general meeting of shareholders to decide on the appointment of a new CEO, approval of the company's financial accounts, etc.'

that all shareholders who contribute to making a particular decision and not only the controlling shareholder shall be held liable for the decisions passed by the general meeting of shareholders, including the duty not to inflict damage on the company and other shareholders.⁸⁴

The above analysis of court positions allows concluding that the recent case law provides legal grounds for establishing that the controlling shareholders have certain duties (even though the nature and intensiveness of such duties has not yet been clearly defined) to the company and other shareholders.

2.3. Instruments for protection of minority shareholders' rights in closed (private) companies

Usually shareholders face two types of governance-related issues: that of relations between management bodies and shareholders and between majority and minority shareholders. Even though both of the issues are characteristic of closed (private) companies, the majority of authors are of the opinion that the exclusion of minority shareholders from the company's governance, including denial of their actual right to return on capital is the main governance-related problem faced by closed (private) companies.⁸⁵

A typical closed (private) company usually has several shareholders who also act as members of management bodies and employees, whereas share ownership constitutes a fundamental part of the shareholders' assets (unlike in case of open (public) companies, a diversified share portfolio does not exist, and employment relations with the company result in major part of the shareholders' income). Usually, in closed (private) companies unlike in open (public) companies, there is no clear separation between governance and ownership. This organisational form makes it less costly to supervise the company's management bodies, but results in other regulatory challenges, such as, first and foremost, harnessing the interests of the majority shareholder to give priority to themselves in the process of profit distribution (in the broadest sense and not only limited to dividends), and, second, managing the aspirations of the majority shareholder to oust minority shareholders from governance or employment positions at the company. Company law does not presume that the shareholders who invested equal amounts into shares shall be entitled to equal pay as company managers or employees, thus the classical company law regulation cannot offer suitable measures to manage the risk of abuse in closed (private)

⁸⁴ Resolution of the Supreme Court of Lithuania of 9 November 2009 in Civil Case No.3K-3-486/2009.

⁸⁵ O'NEAL, F. H., THOMPSON, R., 1985. O'Neal's Oppression of Minority Shareholders, Wilmette, IL: Callaghan Lawyers Cooperative Publishing, chapter 9, quoted from Nagar, V., Petroni, K., & Wolfenzon, D. (2011). Governance Problems in Closely Held Corporations. *Journal of Financial and Quantitative Analysis*, (4), 943-966 Access: <http://web-docs.stern.nyu.edu/clb/docs/Events/msci-compress.pdf>, p.2.

companies.⁸⁶ As a result, the minority shareholder in the closed (private) company is under a greater risk of the majority shareholder or a group of shareholders resorting to abuse by freezing their investment than if it were the case in an open (public) enterprise. These features characteristic of a closed (private) enterprise justify the need for a different way to safeguard the minority shareholder's rights as compared to measures applicable in open (public) companies.

The issue of freezing the minority shareholder's investment arises in cases when the minority shareholder holds too few votes to influence key decisions in the company, receive return on capital in the form of dividends or faces difficulties with leaving the company due to limited demand for the company's shares on the market. From the point of view of traditional regulation enshrined in company law, all forms of ignoring the minority shareholder's rights are legal as long as the company's interests are not manifestly breached. Moreover, the traditional means of redress, even if effectively applied in case of the minority shareholder's request to declare the company's decisions invalid or compensate the damages that the CEO inflicted on the company, still do not directly address the problem of freezing the minority shareholder's investment. It should therefore be assumed that the situation needs to be corrected with the help of respective regulatory measures.

The survey also dealt with the analysis of ways the legal systems of the USA, Germany, the UK, Sweden, the Netherlands, France and Lithuania deal with the problem of freezing the shareholder's investment in closed (private) companies. The minority shareholder's rights were analysed in terms of the shareholder's right to information, possible abuse of the shareholder's rights, the right to a minimum return on capital and the right to withdraw from the company. This study was not aimed at an exhaustive description of respective peculiarities of the jurisdictions subjected to analysis in the context of protecting the minority shareholder's rights. Instead, it was aimed at analysing the way these jurisdictions fight (or fail to fight) the typical forms of abuse by the majority shareholder and find the optimal regulatory solution for the Lithuanian legal system. The experience of the jurisdictions analysed as part of the comparative study was compared to the model suggested within the framework of the EMCA project in the context of protecting the minority shareholder's rights in closed (private) companies.

To sum up the conducted survey, it is worth mentioning that systemic changes in regulation are very important in terms of solving the issue of freezing the minority shareholder's investment. A mere transplantation of rules from one jurisdiction to another will not help achieve the planned outcome if the new rules are not harmonised

⁸⁶ EASTERBROOK F. H. & FISCHER D. R., *Close Corporations and Agency Costs*, 38 *Stanford Law Review* 271 (1985) p. 278.

with the current regulation, the legal culture of the judicial system and administrative capacity. The conducted survey showed that even if certain means of redress to protect the minority shareholder's rights were transposed from the Dutch into the Lithuanian laws, they would not be effective enough without adopting the legal culture of the transplant. Inquiry proceedings of a legal person could serve as an example in that respect. The Dutch essentially use this legal institution to protect the rights of the minority shareholder through active expert involvement of the court in the protection of the minority shareholder's rights and in the Dutch jurisdiction there is a specialised court unit specifically dealing with these issues. Even though the provisions of the Civil Code of the Netherlands providing for inquiry proceedings of a legal person have been transposed into the Civil Code of the Republic of Lithuania, no specialised court unit with analogous qualifications has been created and the protection of the minority shareholder's rights with the help of this particular institution does not happen in practice (there is no practice in the field of forced paying of dividends, changing of decisions passed by the general meeting of shareholders, etc.). Thus it can be concluded that prior to initiating any additional regulatory amendments, opportunities to make the implementation of current regulation more efficient are worth considering. Since this survey was aimed at generating specific suggestions to the legislator, a more detailed analysis as to the measures that could help achieve this were left outside the scope of the study. Nonetheless, it is worth mentioning that some provisions improving the protection of the minority shareholder's rights in case of freezing their investment have already been included in the Civil Code of the Republic of Lithuania, therefore, there is no need for additional regulatory changes in that respect.

The first right of the minority shareholder that was subjected to research was the right to be informed about the company's operations, including whether the majority shareholder is not acting against the interests of the minority shareholder. The right to information allows the shareholder to properly implement all other shareholder rights and prevents the abuse of rights by the majority shareholder. To sum up on the regulation of the three jurisdictions, it is first of all worth mentioning that there are several different ways to regulate the shareholder's right to information. The shareholder's access to information may be limited in time (e.g. shareholders are informed only during the general meeting of shareholders) and (or) content-wise. The jurisdictions that are discussed as part of this research offer different solutions to the issue. For example, the Civil Code of the Netherlands restricts the shareholder's right to information in time, but not content-wise, whereas the USA MBCA and Delaware regulation does not limit this same right in time and foresees practically no limitations content-wise, with the exception of the requirement to have a legitimate aim. Similar regulation also exists in Germany. Sweden has a special rule saying that a company with up to ten shareholders

must provide full information to its shareholders. Lithuania and the Netherlands have an additional provision saying that the shareholder has the right to information which shall be provided by following a special procedure.

Under all of the jurisdictions subjected to research (with the exception of the USA, where the shareholders may be denied access to company information if they have no legitimate aim) it is possible to refuse access to information if the provision of such information might potentially result in any harm to the company, however, the wording of the provision differs. As a result of comparing the regulation applicable in all researched jurisdictions with the legal regulation that exists in Lithuania, it is worth mentioning that the provisions of Article 18(1) of the Company Law of the Republic of Lithuania saying that a shareholder or a group of shareholders holding or managing $\frac{1}{2}$ and more shares in a company have the right to acquaint themselves with all company documentation on the condition that they sign a respective confidentiality agreement in the form defined by the company, thus undertaking the obligation not to disclose any commercial (industrial) secrets or confidential information. Nonetheless, this provision fails to effectively ensure even the right to information of a shareholder who owns $\frac{1}{2}$ of all shares, because management bodies may decide to consider practically any non-public information as being confidential or making up a commercial secret. What concerns the right of the minority shareholder (holding less than $\frac{1}{2}$ of company shares) to any company information, it is worth pointing out that among the jurisdictions that were subjected to this research Lithuania was the only country where the right of the shareholder to information depends on the percentage of shares owned by them. This doctrine-based discrimination of the minority shareholder in terms of access to information remains unjustified, because it is based on the exceptional right and duty of the majority shareholder to decide on strategic business issues. The fact that the majority shareholder appoints the company's management bodies, which are competent to decide on what is to be considered a commercial secret or confidential information, especially knowing that members of management bodies tend to better represent the interests of the majority shareholder, makes the regulation under which the shareholder's right to information is limited by the fact that they hold less than 50% of shares, which in its own turn allows for a selective provision of certain information to them and for the content of such information to be dependent on the decision of the majority shareholder, insufficient in terms of ensuring the minority shareholder's right to information in a limited liability company.

The draft EMCA provides for an alternative tool to the inquiry proceedings of a legal person allowing the owner of $\frac{1}{10}$ of shares to access respective information via the institution of the special investigator. The purpose of this tool is very similar to that of stage one of the inquiry proceedings of a legal person, because once the investigator

collects information in line with this procedure, the court does not have the same far-reaching powers to apply remedies as it does in case of the inquiry proceedings of a legal person.⁸⁷ Out of the jurisdictions subjected to the research, France has a similar norm where shareholders owning 5% of shares in a SAS and shareholders with over 10% of shares in a SARL may address the court asking to appoint an expert to investigate a particular operation performed by their company.⁸⁸ Moreover, the draft EMCA provides for an additional right of the minority shareholder to their own auditor. Article 4 of Chapter 12 of EMCA stipulates that (1) the minority shareholder (1/10) may demand for an additional auditor representing the minority interests in cases when, as a general rule, the company is required to have an auditor.

When assessing the institution of the special investigator as suggested in the draft EMCA in the Lithuanian context of legal regulation, it should be noted that even though this tool allows implementing the shareholders' subjective right to information in a more efficient manner than the institute of inquiry proceedings of a legal person, it still is excessive, because Lithuania already has a tool that is universal both in terms of the scope of investigation and remedies, and allows both investigating operations of any company and ensuring the use of effective remedies by the minority shareholder, i.e. there is a possibility for the court to decide on behalf of a company's management bodies and even liquidate the company if its management is 'frozen' due to its shareholders' votes being tied.

In order to ensure the right of the minority shareholder to information, it would be advisable to extend the right to information about a limited liability company to all of its shareholders; a shareholder must be able to assess a specific episode in a company's operations. Knowing that Article 18 of the Company Law regulates the right of all shareholders to information, whereas this research focussed only on the right to information held by shareholders in a limited liability company, it would be advisable to supplement the Company Law with a special rule exclusively regulating the right to information held by shareholders in a limited liability company in particular. It would

⁸⁷ Article 32 of Chapter 11 of EMCA stipulates that a company's shareholder or shareholders may suggest that a special investigator looks into specific episodes in their company's operations and prepares a report about the impact of the episodes on the company and its shareholders, including their compliance with the law and good business practice. The application must include the following information: (a) scope of investigation; (b) reasons for appointing an investigator. (2) Investigators cannot be appointed from among persons concerned, such as the company's service providers or members of the same group of companies. (3) Should the general meeting of shareholders refuse to appoint an investigator, a shareholder holding 1/10 of shares may address the court with a request to appoint an investigator. At this stage the court may modify the investigator's mandate to avoid damage to the company or any third persons. [Interactive] <http://www.commerciallaw.com.ua/attachments/article/96/Final%20Draft%20EMCA%20Code.pdf>

⁸⁸ DRÉANO, Y. Shareholders' rights in private and public companies in France: overview, Law stated as at 01-May-2015 [interactive], Thomson Reuters, <http://uk.practicallaw.com/8-614-6926?source=relatedcontent#>

therefore be advisable to change the wording of Article 24(1) of Chapter 11 of the EMCA for it to stipulate that every shareholder of a closed company must be given an opportunity to review the company's financial and other documents and ask questions to the extent necessary in order to assess the financial situation of the company or any particular episode in the company's operations. As a result of comparing the jurisdictions subjected to this research, it should be assumed that the grounds for refusal to provide information as stipulated in the draft EMCA are too narrow, because according to the current provisions of the draft EMCA a company may refuse to provide information if it proves that this could potentially be harmful to it (Article 24(2) of Chapter 11 of EMCA). Thus it would be advisable to define the grounds for refusal to provide information by making it more favourable for the company and by stipulating that the company may dispense with the duty to provide information in cases when the provision of such information would result in actual risk to incur material injury by the company (see German, Dutch and in part Swedish models).

The second issue addressed as part of this research was the shareholder's right to recover their investment when withdrawing from the company. The regulation subjected to the research provides for three different grounds for the shareholder to withdraw and only one out of three is actually related to the abuse on the part of the majority shareholder. First, the minority shareholder may leave the company when the concentration of shares reaches a certain limit. For example, in Sweden shareholders may withdraw from a company when the majority shareholder reaches a certain share in the company (without any abuse present). Second, the authors of the draft EMCA suggest that shareholders should be allowed to withdraw in cases when the initial shareholder agreement – the articles of incorporation – is amended in certain specific respects (Article 30 of Chapter 11 of the draft EMCA). Third, all jurisdictions provide for two ways for the minority shareholder to withdraw when faced with the majority shareholder's abuse, i.e. involuntary liquidation and mandatory buyback of shares. The ways for the minority shareholder to withdraw in cases that are not related to abuse on the side of the majority shareholder actually improve the protection of minority shareholders' (up to 10% of shares) rights, but the problem of abuse is tackled with the help of mandatory buyback of shares and involuntary liquidation.

Research showed that in the practice of the jurisdictions subjected to research mandatory liquidation as a remedy is applied much less frequently than mandatory buyback. In some cases it is only possible when a company's operations are paralysed because both shareholders have equal amounts of shares (Delaware, USA). Involuntary liquidation is not popular because the courts are unwilling to pass a ruling to liquidate solvent companies. Mandatory buyback of shares as a remedy used to protect the rights of the minority shareholder exists in all of the jurisdictions subjected to this research, with

the exception of France. Mandatory sales of shares allowing to push out an unwanted shareholder is a way to resolve a shareholder conflict, however it is not attributed to the remedies meant to protect the rights of the minority shareholder and is provided for only in Dutch and Lithuanian law. It is also recognised to be a suitable remedy in the German case-law as a more lenient alternative to the right of the shareholder to demand for company liquidation in line with the provisions of Article 61 of GmbHG.

What concerns mandatory buyback of shares, the jurisdictions that recognise this institution either set no limitations as to the number of shares (the Netherlands, Germany, the USA) or the applied limitations are much more favourable to the minority shareholder than the ones provided for in the Civil Code of Lithuania. For example, Sweden applies the requirement to own at least 10% of a company's shares to be entitled to the right to demand for mandatory buyback.

In Lithuania, the maximum qualified majority required by the law to pass the majority of decisions at a general meeting of shareholders is $\frac{3}{4}$ of all shareholder votes. It can therefore be concluded that the most vulnerable shareholders in terms of abuse by the majority shareholder are those holding 25% and fewer shares. Knowing the voting rules provided for in the Company Law of the Republic of Lithuania, the limit of $\frac{1}{3}$ of shares as defined in the Civil Code of the Republic of Lithuania and allowing the minority shareholder to demand for a mandatory buyback of shares is too high. A shareholder holding less than $\frac{1}{3}$ of shares in a limited liability company in practice has no actual voting rights. They cannot pass decisions that require a simple majority vote or block any fundamental solutions of the company that require $\frac{2}{3}$ of all votes. Therefore, a shareholder holding less than $\frac{1}{3}$ of shares in a limited liability company has no other legal way to recover its share from the company but demand for its liquidation by way of inquiry proceedings of a legal person. Since in Lithuania it is highly improbable that courts would resort to involuntary liquidation as part of inquiry proceedings of a legal person solely due to public interest in preserving a solvent company which is given priority over the interests of the minority shareholder, it should therefore be assumed that, with the aim to improve the protection of the minority shareholder's rights, all shareholders shall be granted the right to withdraw from a company if the case of abuse by the majority shareholder is proved. To achieve this aim, it would be necessary to give up on the limitation provided for in Point 1 of Part 1 of Article 2.116 of the Civil Code saying that only the shareholders who own at least 30% of shares in a limited liability company are entitled to demand for the mandatory buyback of shares.

The third measure that reduces the threat of freezing the minority shareholder's investment is the right to demand for minimum dividends if the company is profitable. This is an exceptional right provided for in the law and it exists only in the Swedish Company Law. The authors of the draft EMCA also suggest including it in the EMCA

as a modern instrument of company law. Both the Swedish Company Law and the draft EMCA stipulate that all shareholders owning 1/10 of the share capital in a company should be given this right. Even though this is not explicitly provided for in the law, in exceptional cases the US and the Dutch courts order to pay dividends as a remedy in cases when it is established that the majority shareholder abuses their rights by 'freezing' dividends.

The model provided for in the Swedish Company Law and the EMCA and stipulating that shareholders of closed companies have the right to demand for minimum dividends is based on yet another conceptual model which is different from the one suggested by the economists that the right to demand for minimum dividends exists irrespective of whether reinvestment would be a potentially more beneficial alternative than paying out dividends and it stems from the right of the shareholder to minimum dividends in all cases when a company is profitable. It should therefore be assumed that, despite of solving the problem of the minority shareholder's investments at least in part, the regulation of the kind ignores the economic growth interest of the company. It would therefore not be advisable to introduce it as a general rule applicable to shareholders of closed companies if Lithuania decides to give up on the limitation provided for in Point 1 of Part 1 of Article 2.116 of the Civil Code stipulating that only the shareholders who own at least 30% of shares are entitled to demand for the mandatory buyback of shares. If the minority shareholder will be able to withdraw from the company in cases when as a result of actions taken by the majority shareholder their investment into the company does not result in what they legitimately expected to when buying the company's shares, it would not be expedient to set out an imperative provision in the regulation limiting the company's right to decide on its business matters. This conclusion is worth drawing also due to the fact that the currently existing institute of inquiry proceedings of a legal person already allows the court interfering in the cases when the majority shareholder constantly decides to reinvest. However, if the limitation stipulating that only the shareholders who own at least 30% of shares are entitled to demand for the mandatory buyback of shares remains a valid part of the Lithuanian law, it will be indispensable to grant shareholders the right to demand for minimum dividends and thus solve the issue of frozen investment at least in part.

To sum up, it should be noted that granting the right to information about a company's operations and the right to reclaim investment by way of mandatory buyback of shares to all shareholders on its own would in essence improve the protection of minority shareholder rights in Lithuania. If these rights are not set out in the law and only the right to minimum dividends of the shareholders owning at least 1/10 of shares is provided for, the smallest shareholders would actually be left without any remedy applicable in

situations where their investment is frozen. In Lithuania, the minority shareholder with less than 30% of shares in a company has no way to withdraw from it. This is why even if the Company Law is supplemented with a provision stipulating that the shareholders who own at least 10% of shares have the right to demand for minimum dividends, the shareholders with less than 10% of shares will be left without any remedy, because the number of shares that they hold is not sufficient to initiate an enquiry proceedings of a legal person and only the shareholders holding from 29 to 10% of shares will enjoy a better protection of their rights. The draft EMCA and the Swedish Company Law (Article 1 of Chapter 22) provide for a partial solution to the problem by setting out the right of the shareholder who has less than 10% of shares in a closed company to demand for a buyback of shares solely on the basis of the number of shares that they hold and without any abuse being present. Thus a shareholder who owns more than 9/10 of a company's shares is obliged to buy back the shares from the minority shareholders (and *vice versa* – the majority shareholder has the right to demand that the minority shareholders sell their shares). Even though this is a very important right of the minority shareholder, it actually does not solve the issue of frozen investment, because majority shareholders often act on the basis of informal agreements and thus do not reach the 90% majority. It should therefore be assumed that the only way to fundamentally solve this problem would be to introduce an imperative right of a shareholder to withdraw from a company in case of frozen investment.

Conclusions and recommendations

1. It is recommended to the Lithuanian legislator to decide (it could be done indirectly) on the theoretical basis for legal regulation of companies: shareholder primacy theory, stakeholder theory or rational shareholder theory. Without a solid theoretical basis it is impossible to define a clear direction, trends and aims in the development of company law, whereas all the changes to the existing legislation and suggested novelties often lack a uniform basis, and it is much more complicated for the courts to interpret and explain the provisions of the laws that regulate company law. A consistent development of company law would contribute to legal certainty and stability and at the same time ensure the adherence to the principle of the rule of law. In this context, the following recommendations have been developed:
 - 1.1. to abide by the rational shareholder theory both when passing new laws and when forming case-law;
 - 1.2. to amend the provisions of the Company Law by setting out that the CEO has the duty to act in the interests of the company (the provision that the CEO should also act in the interests of the shareholders should be considered excessive);

- 1.3. the company's interests should be understood as long-term interests of the company's shareholders (taken all together as a group and not singling out any particular shareholders), which in the short run may be contrasted with the interests of other stakeholders, such as shareholders, employees, clients, suppliers, local community or those of the environment;
 - 1.4. it would not be recommended to introduce the duty to members of management bodies to act in the best interests of all stakeholders, to harmonise and balance them, because this would result in extreme uncertainty and opportunities to abuse one's position. Nonetheless, it is worth considering setting out a requirement for members of management bodies to consider the interests of other interested parties in the light of the company's interests.
2. The legal provisions that regulate closed companies and in part open (public) companies in cases when they are not on the list of companies traded on a stock exchange and are not related to capital markets should be perceived as non-mandatory by nature. The legislator should not regulate company law based on the principle that 'there can be no deviations from the set legal norms, except in cases explicitly provided for in the law', because such a regulatory approach is more suitable in the field of public law. Company law is an important component of civil law, thus the main legal approach in regulating civil relations of the kind should be the non-mandatory (empowering) approach. Because of this reason it is therefore recommended:
- 2.1. to set out more provisions of non-mandatory nature, thus providing shareholders with an opportunity to independently decide on the company's management structure and regulation of internal relations;
 - 2.2. to only use imperative provisions in exceptional cases when research or study outcomes show that non-mandatory legal regulation would not ensure proper protection of certain interest groups, for example, small shareholders or creditors;
 - 2.3. to avoid automatic application of the provisions applicable to open (public) companies (AB) to closed companies (UAB), especially if such provisions stem from the European Union law. The majority of the countries subjected to analysis made the regulation of closed companies more lenient. Therefore, if the Lithuanian legislator decides to do the same, it would probably increase Lithuania's competitiveness in attracting new investment and foreign capital;
 - 2.4. to avoid casuistic regulation where attempts are made to describe every new situation by amending effective laws; for this purpose it would be enough to set out key standards and identify persons to be held responsible for breaching them;

- 2.5. to implement a non-mandatory (empowering) model of legal regulation by making use of the following legal instruments:
 - 2.5.1. legal provisions applicable by default. Legal acts should provide for a model of legal regulation that helps to achieve the best balance between different interests and would be applicable in all cases except if the incorporation documents of a company stipulate otherwise;
 - 2.5.2. template incorporation documents. Such documents should enable to incorporate companies at the lowest possible costs by following the provisions applicable by default. In cases when companies are not incorporated based on template incorporation documents, it should be allowed in their incorporation documents to deviate from the legal provisions regulating companies, however, clearly defined imperative provisions should make an exception in that respect;
 - 2.5.3. legal standards and principles of preferred behaviour model. In most cases it is impossible to regulate a particular field in great detail due to a variety of situations that may possibly occur, therefore, the legislator should not even attempt to describe all possible behaviours to avoid the impression among the law abiding subjects that the rest of behaviour models that were not explicitly identified by the legislator are not possible or not allowed;
 - 2.5.4. simpler and easier to understand text and structure of laws. The legislation that makes up company law should be as simple as possible to use and understand for their users, even if it means that certain provisions regulating UAB and AB need to be repeated in part.
3. Having in mind that concentrated company ownership is prevalent in Lithuania, including the capital regime enshrined in the European Union and reforms aimed at modernising company law in the jurisdictions subjected to this research, it should be assumed that the legislator of the Republic of Lithuania should not focus on new and different forms of legal persons, but rather strengthen the most popular form, which is the company. The attractiveness and flexibility of the company as a form that a legal person can take may be enhanced in a number of ways, but the authors of the study are of the opinion that the most positive outcomes could be achieved as a result of:
 - 3.1. giving up on the obligatory minimum capital requirement applicable to limited liability companies (UAB) and by providing the founders with an opportunity to choose the size of the authorised capital for a particular company;
 - 3.2. reducing the size of the minimum authorised capital set for public limited liability companies (AB) to EUR 25,000, which is the minimum provided for in the Second Directive;

- 3.3. introducing a clear regulation of different share classes and related rights granted to the owners of respective shares;
 - 3.4. revolutionising the regulation of the choice of company governance forms. The current choice of management structures is really wide and can take one of the following forms: 1) simplified, which includes only the general meeting of shareholders and a sole management body; 2) modified one-tier, where the board performs the supervisory function as provided for in the articles of incorporation; 3) intermediary between the simplified and the modified one-tier system, where the articles of incorporation do not provide for any supervisory function to be performed by the board; 4) modified two-tier governance structure, which includes both the board and the supervisory council; 5) unclassified structure, where a company has a supervisory council, but no board. The majority of the provisions of the Company Law are aimed at and applied to all forms of governance structures, but an excessively casuistic and detailed regulation creates too many discrepancies resulting from the choice of a particular governance structure for a company. It is therefore recommended that the legislator performs a fundamental review of the regulation that provides for the governance structure of a company and sets out in the law only the main functions of every single body;
 - 3.5. merging the institutions of the CEO and the board into one single management body of the company. The performed analysis showed that the majority of the jurisdictions subjected to the analysis did not provide for a separate sole management body of a company, whereas, according to the incorporation documents a management body may consist of one or more persons. According to the authors of the paper, the legal position of the kind is much clearer and more acceptable in terms of legal application, especially having in mind the fact that a sole management body is a very specific feature of the Lithuanian company law, which potentially may result in certain additional costs for foreign capital companies;
 - 3.6. having considered the newest global trends in company law, in the long run it would also be recommended to discuss a possibility to separate the capital of UAB from the nominal value of its shares (shares without a nominal value) and abandon the concept of the nominal value of shares the way it is currently perceived based on the valid legal regulation. In the short run it would be recommended to allow companies to choose between the classical capital model and shares that have no nominal value.
4. Since in the Republic of Lithuania the ownership structure of companies is concentrated, it should be presumed that there is a permanent conflict of interest

between the controlling shareholder and the small shareholders. It is therefore suggested that the legislator makes use of two different ways of legal regulation:

- 4.1. to empower the small shareholders to defend their rights that are being breached. Having in mind the non-mandatory approach to regulating company law, this regulatory approach should be given priority, for example, by granting small shareholders the right to demand to pay out dividends under certain pre-defined conditions, and facilitate the implementation of the right to address the court in cases of improper implementation of company governance;
- 4.2. to limit the rights of controlling shareholders, but only in cases when the same result cannot be achieved by empowering the small shareholders;
- 4.3. to protect small shareholders from a possible abuse on the side of controlling shareholders, it is suggested to develop an evaluation standard to assess the controlling shareholder's use of their rights that would consist of two evaluation aspects: first, the behaviour of the controlling shareholder should be assessed in terms of the principle of justice and fairness (in procedural and material sense), and, second, the purposefulness of the controlling shareholder's actions should be assessed based on the objective standard of the company's interests.

PART IV

Small partnership

1. General characteristics of the small partnership as a legal form of enterprise

In Lithuania persons willing to engage in commercial activities as private legal persons may choose one out of ten different types of available legal forms with the small partnership being one of them.⁸⁹ Having taken into consideration the experience of other countries in the world, the small partnership as a legal form of enterprise was enacted in the law on 01/09/2012.⁹⁰

Conceptually, the small partnership is a hybrid form of a closed enterprise external features of which are similar to those of a capitalised enterprise, that is, a corporation, whereas its internal relations are characteristic of an *intuitu personae* type enterprise, that is, a partnership.⁹¹ The small partnership is a legal person with limited liability which can only be incorporated by natural persons (members) (Articles 2(1) and 3(3) of the Law on Small Partnerships). The small partnership can have no more than 10 founders (members) (Articles 2(2) and 3(3) of the Law on Small Partnerships). Even though partners in the small partnership have limited liability, the small partnership is not required to have and maintain any minimum share capital, whereas the principle of freedom of contract and ‘pick your partner’ approach prevail in its internal organisational structure and opportunities to voluntarily reclaim investment made by a partner are ensured. The small partnership as a legal form of a private legal person is first and foremost meant for small business and is based on *intuitu personae* type cooperation.⁹² On the other hand, the founders (members) of the small partnership have the right to choose between a decentralised and centralised governance of their enterprise and decide on staff employment issues, therefore, structure-wise the small partnership may remind

⁸⁹ Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2003 m. lapkričio 12 d. nutarimas Nr. 1407 „Dėl Juridinių asmenų registro įsteigimo ir Juridinių asmenų registro nuostatų patvirtinimo“ (as amended and supplemented). Vals-tybės žinios, 2003, nr. 107-4810 (new reading of 1 January 2016, TAR, 2015, nr. 2015-19870) (hereinafter – the articles of incorporation); 16 p.

⁹⁰ 2012 m. birželio 29 d. Lietuvos Respublikos mažųjų bendrijų įstatymas. Valstybės žinios, 2012, nr. 83-4333, i. k. 1121010ISTA0XI-2159 (as amended and supplemented).

⁹¹ For more information about hybrid companies please see: MIKALONIENĖ, L. Asmeninio komercinio bendradarbiavimo pagrindinės teisinės formos: daktaro disertacija. Socialiniai mokslai, teisė (01S). Vilnius: Vilniaus universitetas, 2011, p. 125-143.

⁹² 2011 m. rugpjūčio 31 d. nutarimas Lietuvos Respublikos Vyriausybės Nr. 1042 „Dėl Numatomo mažųjų bendrijų teisinio reguliavimo koncepcijos patvirtinimo“. Valstybės žinios, 2011, nr. 111-5226 (as amended and supplemented) (hereinafter – the Concept); Points 7 and 12.

of a close corporation, i.e. in situations where the chosen governance structure results in separation of ownership and governance and third persons – employees – are hired to further develop the activities of the enterprise. The small partnership as a legal form of enterprise is peculiar in that this type of enterprise may be a one-member company.

Having analysed the legal regulation of the small partnership, the study recommends ways to improve the legal form of the small partnership and thus potentially intensify its use as a private legal person by entrepreneurs.⁹³

2. Modernisation of the small partnerships as a legal form of enterprise

The hybrid nature of the small partnership is especially well manifested through its internal organisational structure. The law stipulates that the founders (members) of the small partnership may choose between a decentralised governance model, where members of the small partnership directly participate in the partnership's governance, and a centralised governance model, where the governance function is delegated to the CEO as provided for in the partnership's articles of incorporation (Article 12(2) of the Law on Small Partnerships).

In general, having in mind the mixed nature of the small partnership, the choice between the two governance models should remain unchanged. The person of a partner in the small partnership and their personal features may be equally important also in case of centralised governance. The choice *inter alia* guarantees a wider use of the small partnership as a legal form of enterprise in the field of small business. For example, when in case of change in family circumstances (e.g. in case of members' divorce or death) decentralised governance becomes unacceptable, but it is still expedient to continue the operations of the enterprise, it should be possible to amend the articles of incorporation of the small partnership and switch to the centralised governance model by at the same time avoiding greater additional costs that would result from business restructuring (e.g. when converting to a different legal form of legal entity).

However, in order to better substantiate the need for the small partnership as a legal person with limited liability in the system of legal forms that private legal persons may take, it is necessary to clearly define the features and peculiarities of the small partnership as a legal form of enterprise by paying more attention to the principles that are characteristic of commercial partnerships *inter se*.

As mentioned, the small partnership as a legal form of a private legal person is first and foremost meant for the small business which is based on *intuitu personae* type

⁹³ Conclusions and suggestions have been formulated having considered the laws of the Republic of Lithuania that were in force on 15 June 2017.

cooperation.⁹⁴ This means that the regulation of the small partnership as a legal form of enterprise should be mainly based on the principles that are meant to promote close cooperation between members based on mutual trust and personal features of each of the members. When modelling the legal form of the small partnership, personal relations between the members and the role of each and every member shall play the decisive role rather than the amount of capital invested. Respectively, the Law on Small Partnerships shall reflect the typical feature of the small partnership as a legal form of enterprise, that is, its *intuitu personae* nature, whereas the internal relations of the small partnership shall be more dominated by the principles characteristic of commercial partnerships.

For example, with the aim to ensure preconditions for a more intensive personal involvement of members into the governance and operations of the small partnership, it would be necessary to expand the array of allowed types of contributions to the small partnership and recognise the contribution of the founders (members) of the small partnership in works and services as a valid type of contribution. It would be advisable to review the governance models of the small partnership and make them more flexible and liberal and thus involve an active role of members in the partnership's governance and operations by introducing respective non-mandatory rules. By following the principle 'pick your partner', it would be recommended to replace the rule providing for the right of first refusal of members in acquiring another member's rights in a small partnership by way of voluntary sales with the rule of consent where each and every member in the small partnership holds a veto right when deciding on the transfer of a member's rights, unless the articles of incorporation of the small partnership stipulate otherwise.

Separate law governs the legal form of small partnership, however not comprehensively enough. The Law on Small Partnerships regulates the incorporation, governance, operations, conversion and termination of the small partnership, and rights and duties of its members (Article 1 of the Law on Small Partnerships). All of this is provided across thirty five different articles five of which regulate general issues (purpose, coming into force and monitoring of the law, etc.; Articles 1 and 31–33 of the Law on Small Partnerships). Structurally, the remaining thirty articles fall under the following chapters of the law and regulate the following issues:

- Chapter I 'General Provisions' sets out the concept of the small partnership (Article 2 of the Law on Small Partnerships);
- Chapter II 'Incorporation and Registration of the Small Partnership' includes five articles, which provide for the incorporation and registration of the small partnership, including the incorporation act, the company's articles of incorporation and disclosure of data (Articles 3-6¹ of the Law on Small Partnerships);

⁹⁴ Points 7 and 12 of the Concept.

- Chapter III 'Partners in the Small Partnership' includes five articles, which provide for the members in the small partnership, their rights and duties, contributions, accepting new members, transfer of a member's rights and voluntary withdrawal of members (Articles 7-11 of the Law on Small Partnerships);
- Chapter IV 'Governance of the Small Partnership' includes eleven articles, which provide for the structure of the partnership's bodies, the competence of the members' meeting, calling for a meeting of members, participation, voting and decision making at a meeting of members, as well as provisions concerning the representative member and CEO of the company (Articles 12-22 of the Law on Small Partnerships);
- Chapter V 'Financial Statements and Profit Distribution of the Small Partnership' includes four articles, which set out the requirements to arrange bookkeeping and annual financial statements, and provisions applicable to annual and advance company's profit distribution (Articles 23-26 of the Law on Small Partnerships);
- Chapter VI 'Reorganisation, Conversion and Liquidation of the Small Partnership' includes four articles, which regulate the peculiarities of reorganisation, conversion and liquidation of the small partnership.

However, the Law on Small Partnerships does not regulate certain aspects of internal relations. For example, it does not disclose the right of members in the small partnership to information nor does it provide for the order of implementing this right. Moreover, the law does not regulate situations involving any fundamental change in *intuitu personae* type circumstances of a member of the small partnership which has more than one member (e.g. in cases when a member in the small partnership, who is a natural person, dies or becomes incapacitated in this particular field, goes bankrupt, etc.). It would therefore be advisable to review the regulation of the small partnership as a legal form of enterprise to the aforementioned extent to make it exhaustive.

First, the small partnership as a legal form of enterprise is meant for small business. As a rule, if there is no legal requirement to do so, the founders and developers of small businesses do not deal in advance with issues that are not specifically provided for in the law. For example, they do not model any situations that may arise in cases of fundamental change in *intuitu personae* type circumstances due to a number of different reasons (in order to reduce the incorporation costs and time needed to set up the small partnership, they choose to use template incorporation documents or do not do so out of personal respect for the individuals with whom they start business together, or because they fail to pre-consider any fundamental changes related to their own person, do not expect their members' views to differ in some specific situations, do not anticipate any disputes, etc.). Clear and exhaustive regulation would help small business save on information, transactional, litigation and other related costs. This would also make this legal form of

enterprise more accessible to small business. Generally speaking, any laconic regulation of legal forms of enterprise is justifiable in case of the private legal persons which are meant for professional use only or are used by sophisticated businessmen (investors).

Second, the need to regulate the key aspects related to the small partnership and its members is determined by the unique – mixed – nature of the small partnership which includes both features of a partnership and those of a corporation. In the absence of a specific legal regulation, there is no legal certainty as to which operational principles shall apply in situations that are not regulated by the law: those applicable to a partnership or, to the contrary, those pertaining to a corporation. This problem gets aggravated by the fact that, on the one hand, the legal form of the small partnership is based on its presumed typical feature, i.e. the *intuitu personae* nature;⁹⁵ on the other hand, a centrally governed small partnership could remind more of a close corporation. Therefore, it would be expedient for the legislator who decided to enact in the law this new hybrid legal form to *ex ante* suggest ways to solve such situations mostly by setting out non-mandatory legal norms.

Third, the legal regulation that is suitable for the small partnership which has two or more members is not always *per se* suitable for one-member small partnerships.

In general, the exhaustive nature of legal regulation of the small partnership is extremely important in terms of systematic assessment of the existing regulation of legal forms of enterprises. Lithuania opted for the monist private law system, where the Civil Code also regulates relations of commercial nature. Part II of the Second Book of the Civil Code (Articles 2.33–2.131 of the Civil Code) is devoted to legal persons. However, the provisions of the Second Book do not include a list of different kinds of private legal persons, nor does it provide for their main features or differences. Legal forms of private legal persons are regulated by several separate laws (e.g. the Law on Small Partnerships). Moreover, the provisions of Part II of the Second Book of the Civil Code devoted to legal persons do not fully regulate the general matters related to the functioning of private legal persons (e.g., the Civil Code does not codify the key general rights and duties of members, nor does it fully codify the remedies to protect the civil rights of members in a private legal person). Therefore, in cases when the provisions of the Civil Code covering, for example, inheritance, liquidation of legal persons,⁹⁶ expiration of obligations, etc., are not enough to efficiently balance the interests of all interested parties, respective issues should be regulated by a piece of legislation devoted to that specific legal form of enterprise, which in this particular case happens to be the small partnership.

⁹⁵ Points 7 and 12 of the Concept.

⁹⁶ For relevance, the recommendation to allow corporate members in the small partnership should be taken into account.

It is also worth noting that the current legal regulation concerning internal relations within the small partnership is too strict in some respects. It would therefore be recommended to make it more liberal (e.g., to abandon the prohibition for a member in the small partnership to be paid by the small partnership for the services provided or work done by the member on a contractual basis).

Thus, it would be advisable to improve the Law on Small Partnerships by ensuring an innovative, modern and flexible regulation of the small partnership as a legal form of enterprise and by essentially giving up on the imperative regulation method in the field of internal relations by at the same time giving priority to the principle of freedom of contract. On the other hand, when liberalising the legal form of the small partnership it is also necessary to balance the interests of different stakeholders, including means to effectively protect the interests of the small partnership's creditors. As a general rule, the legal norms aimed at protecting the rights of creditors as well as minority members must be imperative. The law should reveal the non-mandatory or, to the contrary, imperative nature of respective provisions.

It would therefore be recommended to improve the regulation of the small partnership as a legal form of enterprise in **the following directions:**

1. requirements to the founders (members) of the small partnership;
2. governance of the small partnership;
3. rights and duties of members in the small partnership;
4. termination of the member's status in the small partnership;
5. protection of the rights of creditors of the small partnership;
6. protection of the minority member's rights in the small partnership.

Respective recommendations are briefly discussed further in this work.

1. Requirements to the founders (members) of the small partnership

Only natural persons can act as founders and members in the small partnership (Articles 2(1), 3(3) and 7(1) of the Law on Small Partnerships). Moreover, the small partnership can only have a maximum of ten members (Article 2(2) of the Law on Small Partnerships). These requirements applicable to the small partnership stem from its nature as an *intuitu personae* type enterprise and are meant to make sure that the small partnership remains a legal form of a private legal person specifically meant for small business.⁹⁷

⁹⁷ LIETUVOS RESPUBLIKOS SEIMO KANCELIARIJOS TEISĖS DEPARTAMENTAS. Išvada dėl Lietuvos Respublikos mažųjų bendrijų įstatymo projekto, Nr. XIP-4003, 2012 m. vasario 6 d. [Interactive]. [Accessed online on 16/06/2016] <<https://e-seimas.lrs.lt>>; point 26 of the Concept; LIETUVOS RESPUBLIKOS ŪKIO MINISTERIJA. Lietuvos Respublikos mažųjų bendrijų įstatymo, Lietuvos Respublikos civilinio kodekso 2.82, 2.115, 2.116, 2.117, 2.118, 2.119, 2.120, 2.121, 2.122, 2.123, 2.125 straipsnių ir antrosios knygos II dalies

Having performed a systematic comparison of the legal regulation covering other legal forms of enterprise in Lithuania that are also of an *intuitu personae* type by nature, it still remains difficult to substantiate the said requirements applicable to the founders (members) of small partnerships based on the *intuitu personae* aspect. For example, there is no general restriction preventing legal persons from becoming founders or partners in general partnerships and limited partnerships (Article 3(2) of the Law on Partnerships).⁹⁸ The prohibition for partnerships in Lithuania to have more than twenty partners was lifted in 2012 by leaving the right to the founders (partners) of the partnership to independently decide on the number of partners.⁹⁹ The law of other countries subjected to this research and regulating *intuitu personae* type enterprises – commercial partnerships and mixed type of legal persons – usually does not prohibit legal persons from becoming partners in a partnership and the number of partners is not limited.

It is doubtful whether legal regulations setting out the maximum number of members allowed in the small partnership could help ensure the *intuitu personae* nature of the small partnership also due to some other reasons. *First*, it is rather complicated to actually guarantee the personal nature of relationships even between ten members of the small partnership. *Second*, having in mind that according to the current regulation the transfer of member's rights in the small partnership is based on the right of first refusal of other members in the same small partnership rather than the rule of consent, the explicitly set out maximum number of members would not serve as an efficient safeguard.

It is also doubtful as to whether the requirements set to the founders (members) of the small partnership where, *first*, only natural persons can be founders (members) of the small partnership and, *second*, the maximum allowed number of members is set out, are effective enough to ensure that this legal form of a legal person with limited liability is used in the field of small business, which would actually be in line with its

IX skyriaus pavadinimo pakeitimo įstatymo, Lietuvos Respublikos akcinių bendrovių įstatymo 72 straipsnio pakeitimo ir papildymo įstatymo, Lietuvos Respublikos ūkinių bendrijų įstatymo 17 straipsnio papildymo ir pakeitimo įstatymo, Lietuvos Respublikos individualių įmonių įstatymo 11 straipsnio pakeitimo įstatymo, Lietuvos Respublikos kooperatinių bendrovių (kooperatyvų) įstatymo 20 straipsnio papildymo ir pakeitimo įstatymo ir Lietuvos Respublikos žemės ūkio bendrovių įstatymo 20 straipsnio papildymo įstatymo projektų aiškinamasis raštas, Nr. 11-3316-05, 2011 m. lapkričio 23 d. [Interactive]. [Accessed online on 16/06/2016] < – the explanatory letter on the Law on Small Partnerships). It is worth noting that the drafters of the Law on Small Partnerships did not suggest setting out the maximum allowed number of founders (members) of the small partnership (see point 29 of the Concept; Explanatory letter on the Law on Small Partnerships).

⁹⁸ Lietuvos Respublikos ūkinių bendrijų įstatymas. Valstybės žinios, 2003, nr. 112-4990 (New reading: TAR, 2017, nr. 2017-09794) (Hereinafter – the Law on Partnerships).

⁹⁹ After the new reading of the Law on Partnerships was introduced, starting with 1 September 2012 the maximum number of founders (members) in the partnership, which was twenty at that time, was abandoned.

name – the small partnership. Setting out the maximum number of members as such does not guarantee a small scope of business performed as a result of choosing the small partnership as a legal form of enterprise, nor does it guarantee that this particular legal form of legal entities will exclusively be used by small business alone. Having assessed the overall regulation provided for in the Law on Small Partnerships it would be worth noting that the Law on Small Partnerships reasonably does not set out the maximum annual turnover of the small partnership, nor does it specify a maximum amount of the partnership's assets in its balance sheet, number of staff, sum of investments into the small partnership made by the members, etc. Moreover, the Law on Small Partnerships reasonably does not include any provisions prohibiting the same natural person from being member in several small partnerships nor any prohibitions for the small partnership to invest into other types of legal persons. Thus, the Law on Small Partnerships does not eliminate the possibility for the small partnership to participate in company groups. Nonetheless, the prohibition for legal persons to become members of the small partnership limits the option in part, because no small partnership can be a founder or a member of another small partnership. In deciding whether the said requirements applicable to the founders (members) of the small partnership are effective in ensuring that the small partnership as a legal form of enterprise is used by small business, it would be expedient to look into the use of other legal forms of enterprise in Lithuania which are also of an *intuitu personae* type by nature. For example, in Lithuania all partnerships which are legal entities (with the exception of one general partnership) and which are not prohibited by the law to have legal persons as their partners and do not have a limit set on the maximum number of partners are qualified as small and medium-sized enterprises.¹⁰⁰

It would therefore be advisable to abandon the prohibition for legal persons to become founders (members) of the small partnership, including the limit set for the number of founders (members) of the small partnership. As the scope of business grows, members in the small partnership should be given the right to decide on whether to keep the same legal form of enterprise or to make another solution that would best meet the changed needs of their business (e.g. convert to another type of legal entity).

In order to preserve the closed nature of this private legal person, the law should stipulate that the small partnership is a legal form of a closed private legal person.

¹⁰⁰ LIETUVOS STATISTIKOS DEPARTAMENTAS. Oficialios statistikos portalas. Verslas. Veikiantys ūkio subjektai. Veikiančių mažų ir vidutinių įmonių skaičius pagal ekonominės veiklos rūšis (EVRK 2 red. sekcijų lygiu), teisinės formas apskirtyse metų pradžioje [interactive]. Accessed online on 15/03/2017. Internet access: <http://osp.stat.gov.lt/>. According to the information provided by the Unit of Enterprise Statistics of the Statistics Department of the Republic of Lithuania of 30 January 2017, the data about the attribution of partnerships to very small enterprises is not presented separately.

Since the closed nature of the legal form of a private legal person on its own does not determine the use of a particular legal form in either small or big business, the purpose of the small partnership as a legal form of first and foremost small business should be set out in respective legal regulations that would set out the peculiarities of the legal form of a closed-type small partnership in terms of illiquidity of the members' investment (i.e. by setting out a conceptually different perception of membership in a small partnership as compared to that of shares in a close corporation, also by providing for limitations to the transfer of member's rights in the small partnership, the veto right of each and every member when passing certain decisions, conditions enabling a voluntary withdrawal of members in the small partnership, etc.) and internal organisational structure of the small partnership, which is focussed on personal involvement of partners in the partnership's governance and operations.

2. Governance of the small partnership

The decentralised governance model of the small partnership where the small partnership has only one body (i.e. the meeting of members, which at the same time has the function of the small partnership's management body) is based on the members' direct participation in the governance of the enterprise (Point 1 of Article 12(2) of the Law on Small Partnerships). In its nature this model is close to that of commercial partnership.

With the aim to ensure that the small partnership is properly represented in dealing with any third persons, including coordination of its activities and decision making in cases when the meeting of members also functions as the management body of the small partnership, the legislator provided for the sole representation of the enterprise.¹⁰¹ Accordingly, in cases when the small partnership has more than one member and is governed in a decentralised manner, in dealing with any third persons it should be represented by its representative member only. This kind of regulation is not fully in line with the concept of the *intuitu personae type enterprise* or the *principle of freedom of contract* which is widely applied in any internal relations of this type of companies. It would therefore be advisable to liberalise the legal regulation by stipulating that every member in a small partnership with decentralised governance has the right to represent the enterprise when dealing with any third persons, unless the articles of incorporation of the small partnership says otherwise.

As regards the internal management function in the small partnership, the Law on Small Partnerships stipulates that in case of small partnerships which have more than one member and are governed in a decentralised manner, decisions on enterprise-

¹⁰¹ Point 41 of the Concept; Explanatory letter on the Law on Small Partnerships.

related matters shall be passed by the meeting of members and presumes that the small partnership will be governed collectively. The Law on Small Partnerships does not provide for the right of each and every member to act on their own when performing the governance function of the enterprise, with the exception of the representative member of the small partnership who performs respective functions assigned to them and several other exceptions (e.g. Point 6 of Article 13(1) and Point 7 of Article 14(1) of the Law on Small Partnerships). Having in mind the *intuitu personae* nature of the enterprise, as a general rule, each and every member in the small partnership should have the right to manage the partnership's affairs.

This means that in a small partnership which is governed in a decentralised manner and has more than one member, each and every member should have the right to take part in the management of the partnership's affairs and represent it in dealing with any third parties, whereas the most important issues would be decided collectively. A specific rule regulating this field should be set out in the small partnership's articles of incorporation.

Having amended the current regulation, members in the small partnership would have a greater freedom to choose the governance model that would be most suitable in a particular situation. This kind of regulation would be better suited for family business which is the primary focus of the small partnership as a legal form of enterprise. Probably the rule stipulating that each and every member in the small partnership has the right to govern and represent it would better reflect the expectations of small partnerships in terms of providing each and every member with an opportunity to take part in the partnership's governance to the full extent, i.e. both in internal and external relations. The regulation of the kind would also better reflect the role (owner–manager–employee) of the member of the small partnership, who is also a businessman, in cases when the small partnership is governed in a decentralised manner. With the aim to provide for a greater choice in terms of governance, it would respectively be worth considering additionally drafting several different forms of template articles of incorporation or providing multiple options in the template.

3. *Rights and duties of members in the small partnership*

3.1. *Contributions of the founders (members) to the small partnership in the form of services and works and related matters*

Any natural person who made a contribution or had undertaken to make a contribution to the small partnership or acquired the rights of a member in the small partnership is considered to be a member in the small partnership (Article 7(1) of the Law on Small Partnerships). Contributions can be made in cash or other assets that are transferred

into the ownership of the small partnership (Articles 8(1) and 8(3) of the Law on Small Partnerships). The contributions cannot be made in the form of works or services (Article 8(2) of the Law on Small Partnerships).

Conceptual and systematic interpretations of the Law on Small Partnerships leads to a conclusion that contributions to the small partnership first and foremost bear importance in internal relations, i.e. the key function of contributions is to finance operations of the small partnership and define the rights and duties of members. Contributions may also serve a different function, that is, help protect the interests of the small partnership's creditors by ensuring adequate capitalisation of the enterprise. Nonetheless, the Law on Small Partnerships does not require forming the share capital and making any minimal investment into the small partnership. This legal form of enterprise is not related to the concept of share capital as a means to protect the creditors' interests the way it is done in capitalised enterprises, i.e. corporations. To the contrary, it is presumed that in the small partnership as an *intuitu personae* type enterprise the personal role of members dominates. Therefore, the prohibition to make contributions to the small partnership in the form of works and services should be abandoned by at the same time ensuring greater possibilities to make contributions to the small partnership not only in cash and other assets that are transferred into the ownership of the small partnership, but also in the form of other objects of civil rights. Partners in the small partnership should have the right to decide on all contribution-related issues, *inter alia* the object of contribution. In order to ensure clarity as to what kind of contribution is considered to be acceptable, it would be advisable to enshrine a broad definition of the object of contribution and provide an indicative list of such objects.

The legislative prohibition to make contributions in works and services is not a suitable measure to avoid abuse in defining the value of members' contributions in works and services or prevent unfair behaviour by members where no contributions are actually made to the small partnership. In such cases the interests of the partnership's creditors should be protected with the help of other more effective legal mechanisms, for example, by imposing civil liability on managers of the small partnership and (or) members in the small partnership whose unfair actions resulted in insolvency of the small partnership and ensued failure to meet its obligations to the creditors. The protection of the interests of members in the small partnership is first and foremost ensured with the help of rules setting out the way non-cash contributions are to be evaluated, e.g. the meeting of members in the small partnership has to pass a unilateral decision regarding the valuation, terms and conditions for making such contributions (Point 2 of Article 19(1) of the Law on Small Partnerships).

It is also worth noting that the Law on Small Partnerships prohibits the members in the small partnership to have employment relations with the enterprise or to enter into

any civil contracts regarding any service provision to or doing any work for the small partnership (Article 7(4) of the Law on Small Partnerships) with the only exception being the civil (service) contract to be concluded with the member who serves as CEO (Articles 7(4) and 22(2) of the Law on Small Partnerships). The prohibition applies in its broadest sense, i.e. irrespective of the chosen governance model (centralised or decentralised) or the type of works and services (e.g. whether these are governance or any other type of services).

The *ex lege* prohibition to conclude employment contracts with members in the small partnership is first and foremost based on the *intuitu personae* nature of the small partnership and therefore taking into account the fact that the partnership's operations have one characteristic feature whereby members perform works and services for the benefit of the enterprise without concluding any contracts with the partnership and get remuneration for their contribution when distributing profit earned by the partnership, whereas in the course of a year members are given opportunities to receive funds from the partnership for their own needs in the form of advance distribution of profit.¹⁰² This kind of regulation reflects the role (owner–manager–employee) of a member of the small partnership, who is also a businessman, in the small partnership. However the approach that the only benefit that members of the small partnership can have from it shall exclusively take the form of profit should not be made absolute.

Members' contribution to the enterprise is their investment that they risk losing. According to the current regulation, the contribution of a member of the small partnership cannot take the form of works or services for it to be recognised as a proper contribution the size of which, as a general rule, determines the share of the small partnership's profit that the member is entitled to (Article 26(4) of the Law on Small Partnerships) nor can it be an object of paid contracts (employment contracts or civil contracts) (Article 7(4) of the Law on Small Partnerships) which would give them right to remuneration for their work or services.

In *intuitu personae* type enterprises the involvement of a member into an enterprise may take various forms. Depending on the chosen model of the small partnership's governance, some of the members may be more passive in governance and, for example, delegate this function to one of the members or a third person, i.e. a professional CEO. However, in such cases members in the small partnership should not be prevented from demonstrating their personal entrepreneurship by participating in the operations of the enterprise in any other way. The members who do not take part in the governance of the

¹⁰² LIETUVOS RESPUBLIKOS SEIMO KANCELIARIJOS TEISĖS DEPARTAMENTAS. Išvada dėl Lietuvos Respublikos mažųjų bendrijų įstatymo nr. XI-2159 7 straipsnio pakeitimo įstatymo projekto, Nr. XIIP-3914, 2015 m. gruodžio 29 d. [Interactive. Accessed online on 15/06/2016] <<https://e-seimas.lrs.lt>>; Explanatory letter on the Law on Small Partnerships.

small partnership should also be given opportunities to do some paid work for the benefit of the enterprise, for example, perform works for the company that require specific knowledge and skills, act on behalf of the enterprise as a staff specialist and provide services to any third persons. Meanwhile, under the current regulation, a member in a centrally governed small partnership who is not the CEO of the partnership cannot provide services or perform works for the small partnership under an employment contract or a civil contract.

The small partnership is a legal person with a limited liability. Even though members in the small partnership have the right to take part in its governance, *ex lege* having opted for the small partnership as a legal form of enterprise they do not bear any business risk and their risk is limited to the sum of their investment made into the small partnership. The operational principles used by sole entrepreneurs cannot automatically apply to relationships between the small partnership which is a legal person of a hybrid legal nature (*sui generis*) and its members.

It is worth noting that as a result of amendments to the Law on Small Partnerships which came into force on 28 May 2015, the prohibition to conclude employment contracts between the small partnership and members in it was further expanded by prohibiting members to enter into civil contracts for works or services with their own small partnership.¹⁰³ The recent prohibition was suggested with the different purpose – to prevent abuse where, based on agreements to provide services or perform works for the small partnership, members in the small partnership are aiming at both reducing payment of the corporate profit tax and avoiding repayment of part of their profit share taken in advance as provided for in Article 26(6) of the Law on Small Partnerships.¹⁰⁴ It should be assumed that the prohibition for members in the small partnership to enter into civil contracts with the small partnership for the provision of works or services (Article 7(4) of the Law on Small Partnerships) is not a suitable means to achieve the above aim,¹⁰⁵ and that other legal instruments available in other fields of law shall be used instead to avoid similar abuse.¹⁰⁶

¹⁰³ Lietuvos Respublikos mažųjų bendrijų įstatymo nr. XI-2159 6¹ ir 7 straipsnių pakeitimo įstatymas, TAR, 2015-05-27, nr. 8122.

¹⁰⁴ LIETUVOS RESPUBLIKOS ŪKIO MINISTERIJA. Lietuvos Respublikos mažųjų bendrijų įstatymo Nr. XI-2159 6¹ ir 7 straipsnių pakeitimo įstatymo projekto aiškinamasis raštas, Nr. XIIP-2662, 2014-12-18 [interactive. Accessed online on 31/05/2016] <<https://e-seimas.lrs.lt>>.

¹⁰⁵ Taip pat žr. TEISINGUMO MINISTERIJA. Išvada dėl Lietuvos Respublikos mažųjų bendrijų įstatymo nr. XI-2159 6¹ ir 7 straipsnių pakeitimo įstatymo projekto pakartotinio derinimo, nr. 14-8269(5), 2014-12-08 [Interactive. Accessed online on 31/05/2016] <<https://e-seimas.lrs.lt>>.

¹⁰⁶ BENDROVIŲ TEISĖS EKSPERTŲ GRUPĖ. Ataskaita dėl Europos bendrovių teisės modernizavimo, 2002 m. [Interactive. Accessed online on 08/01/2017] <http://ec.europa.eu/internal_market/company/docs/modern/report_en.pdf>, p. 4, 6, 36.

In the context of company law, in addition to the mechanisms aimed at protecting the creditor's rights, it is worth considering whether it would be expedient to set out additional measures to regulate related party transactions. For example, to set out a requirement for the CEO prior to paying the members under concluded commercial contracts to perform a simplified solvency test and assess whether after making the payment the enterprise would be able to meet obligations to its creditors within a timeframe provided for in the law.

Respectively, it would therefore be advisable to amend the provisions of the Law on Small Partnerships prohibiting the members from receiving payment from the small partnership for services or works performed under respective contracts (Article 7(4) of the Law on Small Partnerships). The issue of the dual nature of the member's status in the small partnership shall be dealt with in a comprehensive manner having taken into consideration respective aspects of labour law and tax law.

3.2. *Voting rights of a member in the small partnership*

The Law on Small Partnerships allows deviating from the rule '*one member–one vote*' and setting out a different distribution of votes among members in the articles of incorporation of the small partnership in cases when the small partnership has a sole management body – the CEO (Article 16(3) of the Law on Small Partnerships), i.e. when the enterprise is governed centrally.

The rule '*one member–one vote*' means that members in the small partnership have one vote each irrespective of the size of their contributions and involvement in the operations of the enterprise. It is expedient to use this *per capita* rule in the small partnership, the organisational structure of which reminds of a commercial partnership. This rule is most suitable in cases where members in the small partnership are actively involved in the governance and operations of the enterprise, but it is rather complicated to assess the individual contribution of each and every partner. These would be cases where members contribute mainly in works and services, and also cases where members have provided creditors with guarantees ensuring that the enterprise's obligations would be met or have extended unsecured loans to their enterprise.¹⁰⁷

However, the rule '*one member–one vote*' cannot be perceived as absolutely suitable in all cases where the small partnership is governed in a decentralised manner. When modelling the rights of members in a closed *intuitu personae* type enterprise, the principle of freedom of contract is especially widely applied at the discretion of the founders (members). Therefore, the rule '*one member–one vote*', which is meant to

¹⁰⁷ RIBSTEIN, L. E.; KEATINGE, R. R. Ribstein and Keatinge on Limited Liability Companies (June 2016 Update) [Interactive]. [Checked online on 15/08/2016] <<https://1.next.westlaw.com/>>; Article 5:2.

regulate the internal relations in a partnership, should be of a non-mandatory nature irrespective of its internal organisational structure.

3.3. *Right to information of a member in the small partnership*

Partners in the small partnership have the right to information which is presented to the meeting of members in the small partnership (Point 2 of Article 7(2) and Point 2 of Article 22(10) of the Law on Small Partnerships). In addition, the law provides for the right of members to get acquainted with the small partnership's documents and other information in line with the order set out in the articles of incorporation of the partnership (Point 11 of Article 5(2) of the Law on Small Partnerships¹⁰⁸). The current regulation of the members' right to information is not sufficient. Having in mind the purpose and importance of the right of members to information about the small partnership as an *intuitu personae* type enterprise, it should, however, be assumed that in cases where the law does not prohibit and (or) in any way limit the access to and use of information, the law should *ex ante* guarantee the members' right to information outside the meeting rather than delegate this matter to the articles of incorporation of the company. It would therefore be advisable to set out in the law respective provisions providing for the right to information of a member in the small partnership outside the meetings to be provided upon a request of a member and the way it should be assured. The right to information should be enshrined as the right enjoyed by each and every member in the small partnership.

First, the controlling member has the power to influence the right of other members to information. The right of a member in the small partnership to get acquainted with the enterprise's documents and other information is set out in the articles of incorporation of the small partnership which can be amended by a qualified majority of at least 2/3 of all votes (Point 1 of Article 18(1) of the Law on Small Partnerships). Nevertheless, there is another legal instrument, which can be used to unreasonably limit the right of members to information. The meeting of members in the small partnership has an exceptional right by a simple majority of all votes to decide on what information is to be considered a commercial (industrial) secret and confidential information (Articles 13(3), 17 and 18 of the Law on Small Partnerships).

Second, if a member's right to information is unreasonably limited by respective provisions of the small partnership's articles of incorporation, it might be rather difficult for a member who is not involved in the daily management of the partnership's affairs

¹⁰⁸ Article 5(2) of the Small Partnership: The articles of incorporation of the small partnership shall stipulate the following: 11) order of getting acquainted with the small partnership's documents and other information by the members in the small partnership.

to efficiently supervise and protect their investment. Unlike in the case of public corporations whose shares can be traded on a regulated market, the financial data and information of small partnerships on significant events is not periodically disclosed in the course of a financial year, with the exception of respective exemptions provided for in the law,¹⁰⁹ and annual audit of financial statements is not mandatory for small partnerships either.¹¹⁰

At the same time, the members who are not involved in direct management of the partnership's affairs have limited duties to the small partnership. Having in mind this fact and with the aim to prevent the abuse of the right to information by a member of the small partnership and thus avoid any unreasonable disturbance of the small partnership's activities and protect the collective interests, a member's right to information about the small partnership and its operations could be limited in a particular case having established any circumstances that may be perceived as a basis for refusing to provide the said information (e.g., in case of unfair competition, conflict of interest, abuse of a member's rights or in case there is an actual threat of a fundamental breach of the small partnership's interests).

3.4. *Fiduciary duties of a member in the small partnership*

A member in the small partnership who is also a member of the small partnership's management body has fiduciary duties to the small partnership, which stem from the manager's status rather than that of a member of the small partnership. Having in mind the *intuitu personae* nature of the small partnership, it would be worth looking into whether in situations where a member in the small partnership is not a manager they should have any statutory fiduciary duties to other members in the small partnership or to the small partnership.

Fiduciary duties ensure a stricter than usual behaviour standard (especially in commercial relations), selfless actions taken solely in the interests of another person or based on common interest and by subordinating own interests to the interests of another person or common interests. Different countries have a different understanding of what makes up fiduciary duties, however they are often inseparable from the duty to avoid conflict of interest, prohibition to confuse the assets of the principal with own assets and use it for one's own personal benefit and prohibition to compete with the principal, etc.

¹⁰⁹ Lietuvos Respublikos Vyriausybės nutarimas Nr. 1407 „Dėl Juridinių asmenų registro įsteigimo ir Juridinių asmenų registro nuostatų patvirtinimo“. Valstybės žinios, 2003, Nr. 107-4810 (as amended and supplemented) (TAR, 2015, nr. 2015-19870)).

¹¹⁰ Lietuvos Respublikos įmonių finansinės atskaitomybės įstatymo (*Valstybės žinios*, 2001, nr. 99-3516) (su pakeitimais ir papildymais)) 24 str.

Having in mind the mixed (*sui generis*) nature of the small partnership as a legal form of enterprise and the overall complexity of the issue with fiduciary duties of a member, it is necessary to have this aspect regulated by the Law on Small Partnerships. Respectively, for the purpose of legal certainty and predictability, it would be advisable to set out in the Law on Small Partnerships that a member in the small partnership does not have any fiduciary duties to other members in the small partnership and (or) to the small partnership as such stemming solely from their status as a member based on the following arguments.

First, from the conceptual point of view, the small partnership is a hybrid legal form of enterprise. Therefore, the fact that the small partnership is an *intuitu personae* type enterprise on its own cannot serve as a basis to conclude that, like in the case of partnership agreement, members in the small partnership have fiduciary duties. The members' investment may build on the specific nature of relations and connections between the small partnership and its members *inter se*, which makes operations of the enterprise dependent on further existence of such legal relations. However, limited liability of members in the small partnership and the right of a member in the small partnership to voluntarily withdraw from the enterprise by recovering their investment determines the fact that the duty of intensive cooperation as such does not transform their legal relations into fiduciary. For the purpose of comparison, it would be worth mentioning that shareholders of a close corporation as members of a legal person with limited liability *ex lege* have no fiduciary duties either.¹¹¹

Second, it would suffice to make use of other legal mechanisms to control any unfair actions on the part of a member in the small partnership, which makes fiduciary duties of a member in the small partnership excessive. For example, according to the provisions of Part 4 of Article 2.82 of the Civil Code and Article 12(3) of the Law on Small Partnerships, decisions made by bodies of the small partnership can be declared invalid if they run counter to the principles of good faith and reasonableness. Articles 2.115 and 2.123 of the Civil Code and Article 10(5) of the Law on Small Partnerships

¹¹¹ For more information please see: MIKALONIENĖ, L. Uždarosios akcinės bendrovės akcininko teisės ir jų gynimo būdai. Monografija. VĮ Registrų centras: Vilnius, 2015, p. 88-125. In Lithuania shareholders of a close corporation have no statutory fiduciary duties. For more information on the matter please also see respective comparative analysis. The position of the Supreme Court of the Republic of Lithuania is that a shareholder has no fiduciary duties to the company (e.g. please see the ruling of the Chamber of Judges of the Civil Division of the Supreme Court of Lithuania of 25 November 2016 in civil case No. 3K-3-485-421/2016, ruling of 14 November 2016 in civil case No. 3K-3-466-690/2016, and ruling of 11 December 2015 in civil case No. 3K-3-665-969/2015; also please see: *Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2017 m. balandžio 6 d. Bendrovės valdymo organų civilinę atsakomybę reglamentuojančių teisės normų taikymo Lietuvos Aukščiausiojo Teismo praktikoje apžvalga*, Teismų praktika. 2017, Nr.45). As a general rule, according to the EMCA, a shareholder has no fiduciary duties (for more exact explanation see Comment on Article 11 of Chapter 11; company groups are subject to a special regulation).

provide for a forced sale or purchase of the rights of a member in the small partnership in cases when *inter alia* the overall duty to act in good faith, which is also mandatory for a member in the small partnership, is breached (Part 1 of Article 1.5 of the Civil Code). Moreover, cases where a member in the small partnership violates the prohibition to abuse their rights and thus causes damage to others serve as a ground for civil liability to arise (Part 3 of Article 1.137 of the Civil Code).

Third, it would be difficult to *ex ante* set out in the law a list of subjects who have fiduciary duties (e.g. should it include each and every member in the small partnership, members who have equivalent control, controlling member or minority members; how exactly should the law define the controlling member or the small member as a subject of fiduciary duties) as well as content and scope of fiduciary duties. Rather, the role of members and their involvement in the governance and operations of the enterprise, the intensity of personal relations between members or between members and the enterprise depends on specific factual circumstances.

However, a general rule which stipulates that a member in the small partnership bears no fiduciary duties stemming solely from their status as a member all by itself does not prevent fiduciary duties from arising on other grounds. For example, a member in the small partnership who is also a member of the partnership's management body would bear fiduciary duties to the small partnership stemming from his status as a member of the management body. In a specific situation fiduciary duties may also stem from the rise (existence) of legal relations of fiduciary nature between the small partnership and members in it or between the members alone. Moreover, fiduciary duties of a member may be set out in the articles of incorporation of the small partnership at the discretion of its founders (members).

It is also worth mentioning that all participants of civil legal relations, *inter alia* also members in the small partnership, have general duties, including the duty to act in good faith, not to abuse their rights and avoid causing damage to others (act with care) (Article 1.5, Part 3 or Article 1.137 and Article 6.263 of the Civil Code). However, these are not fiduciary duties. One of the key differences between the duty to act in good faith and fiduciary duties is that the principle of good faith obliges to take into account the interests of others and respect them, prohibits abuse, but does not limit the strive to maximise one's own benefit, nor does it require to be selfless or presuppose altruism.¹¹² A breach of the duty to act in good faith or prohibition to resort to abuse or the duty

¹¹² For more information on the duty to act in good faith please see: e.g., comment on Articles 409(d) and (e) of ULLCA; comment on Article 409 of UPA; THE LAW COMMISSION; SCOTTISH LAW COMMISSION (LAW COM No. 159) (SCOT LAW COM No. 111). Partnership Law. A Joint Consultation Paper. July 2000 [Interactive. Accessed online on 23/04/ 2017]. Online access: <http://www.lawcom.gov.uk/wp-content/uploads/2015/03/cp159_Partnership_Law_Consultation.pdf>, p. 182.

to act with care would not be viewed as identical and evaluation of the breach would depend on specific chosen remedy to protect civil rights, including conditions enabling to apply it.¹¹³ Therefore, a more detailed interpretation of the duties should be left to the case law.

4. Termination of the member's status in the small partnership

4.1. Voluntary transfer of rights by a member in the small partnership

With the aim to find the right balance between, on the one hand, the interests of the rest of the members and the enterprise, and, on the other hand, the interests of the member in the small partnership who is planning to transfer his rights, it would be advisable to change the regulation providing for the voluntary transfer of a member's rights in the small partnership.

Article 10(2) of the Law on Small Partnerships provides for the right of first refusal of the rest of the members in the small partnership to buy the rights of a member offered for sale. It would be advisable to replace this right of first refusal with the rule of consent where each and every member in the small partnership has a veto right in deciding on the transfer of a member's rights to the third person. This kind of regulation would be in systematic harmony with the regulation which provides for the acceptance of new members to the small partnership and stipulates that new members shall be accepted to the small partnership by a unanimous decision of all members in the small partnership (Article 9 and Point 1 of Article 19(1) of the Law on Small Partnerships). Moreover, the regulation of the kind would be more in line with the principle 'pick your partner' and would allow reducing the probability of conflicts in cases when the composition of members changes. Conceptually, an *intuitu personae* type enterprise should abide by a different principle than a capitalised enterprise, i.e. by the principle of non-transferability of rights of a member in the small partnership, unless the articles of incorporation of the small partnership stipulate otherwise.

Any transfer of rights of a member in the small partnership to any third person or any other member of the partnership may result in a different structure of control between

¹¹³ For more information on declaring a resolution of the general meeting of shareholders invalid based on Part 4 of Article 2.82 of the Civil Code in cases where the resolution is in breach of the principles of good faith and reasonableness as well as for more information on the shareholder's right to withdraw based on Article 2.123 of the Civil Code and on the elimination of a shareholder on the basis of Article 2.115 of the Civil Code please see: MIKALONIENĖ, L. Uždarosios akcinės bendrovės akcininko teisės ir jų gynimo būdai. Monografija. VĮ Registrų centras: Vilnius, 2015, p. 118-124, 204-226. For more information about shareholders abusing their rights and powers stemming from their status, including respective civil liability please see: MIKALONIENĖ, L. Uždarosios akcinės bendrovės akcininko civilinė atsakomybė bendrovės kreditoriams, bendrovei ir kitiems akcininkams. Monografija. Justitia: Vilnius. 2016.

members and change the balance between the rights and duties of the members. In order to keep the *status quo* of control, the right of the first refusal should be replaced with the rule of consent, where each and every member has a veto right in deciding regarding the transfer of rights by a member, including the cases where the rights are transferred to another member in the same small partnership. This rule would not apply in cases where there are only two members in the small partnership and one of them transfers his rights to the other member in the same small partnership.

If the small partnership disagrees with the third person who would acquire the member's rights as proposed by the withdrawing member, such a member may resort to his right to make use of the voluntary withdrawal mechanism enabling to leave the small partnership.

It would also be advisable to change the regulation of the liability of the member who voluntarily transferred his rights and the liability of the person who acquired these rights in cases where the small partnership approved of the person becoming a member as suggested by the withdrawing member and the withdrawing member has not yet fully met his obligations regarding his contribution to the small partnership.

Article 10(1) of the Law on Small Partnerships stipulates that in cases when a member in the small partnership has any unmet obligations to the small partnership in terms of outstanding contributions, the member's rights are transferred together with the obligation to make the remaining share of outstanding contributions. This kind of regulation does not help ensure that in case of voluntary change in the composition of members the obligation to make a respective contribution to the small partnership will be duly met. Knowing that in this case the issue of solvency of the new member comes into play and having in mind the fact that this is a voluntary change in the composition of members in the small partnership, where one of the members is replaced by a person selected by the withdrawing member, it would therefore be advisable to enhance the protection of the small partnership's interests by setting out in the law that in such cases both the former member and the person who became a member are held responsible for meeting the unmet obligation to make a respective contribution to the small partnership jointly and separately, unless the meeting of members in the small partnership decides otherwise. This kind of regulation would impede the liquidity of members' investments, but the interests of the leaving member are protected by providing for the right of a member to voluntarily withdraw from the enterprise.

4.2. Voluntary withdrawal of a member in the small partnership

Voluntary withdrawal of a member in the small partnership is regulated by the Law on Small Partnerships (Points 9–10 of Article 5(2) and Article 11(2) of the Law on Small Partnerships) and the articles of incorporation. The Law on Small Partnerships stipulates

that the member who decided to voluntarily withdraw from the small partnership should have the right to recover his investment or receive compensation equal to the value of his contribution respectively increased by a share of profit or reduced by a share of losses incurred by the small partnership in proportion to the size (value) of the member's contribution made to the small partnership. The order and settlement of voluntary withdrawal shall be defined in the articles of incorporation of the small partnership.

The right of a member in the small partnership to withdraw from the enterprise constitutes the reverse side of the principle 'pick your partner'.¹¹⁴ The right of a member to withdraw in part helps to solve the liquidity issue of investments into the small partnership which is a closed enterprise. This in its own turn makes the small partnership more attractive in the eyes of businessmen. On the other hand, the right of a withdrawing member to recover his investment into the small partnership should not be absolute. It is necessary to balance the interests of all stakeholders, i.e. the interests of the withdrawing member, on the one hand, and those of the small partnership, the staying members and the partnership's creditors, on the other hand.

Since in the event of voluntary withdrawal by a member in the small partnership his contribution must be returned (the value of his contribution must be compensated) and the financial results of the enterprise must be distributed (Article 11(4) of the Law on Small Partnerships), this may result in a worsening of the small partnership's financial situation and the enterprise may face solvency problems (e.g., when the member in the small partnership whose investments constitute a substantial part of all members' contributions and make up a significant sum decides to withdraw from the small partnership; the small partnership has overdue unfulfilled obligations to its creditors). In cases when a member decides to voluntarily withdraw from the small partnership, respective distribution of assets involving a refund of investments should be performed only if it does not have any negative effect on the partnership's operations and does not harm the interests of its creditors. Therefore, it would be advisable to introduce the following safeguards.

First, with the aim to protect the interests of the small partnership and those of remaining members, it would be advisable to set out in the law a notice period applicable in cases of voluntary withdrawal from the enterprise. During the notice period remaining members would have the right to decide to terminate the operations of the small partnership and to liquidate the enterprise. This decision could be determined by various circumstances. For example, without the involvement of the partner who

¹¹⁴ BISHOP, C. G.; KLEINBERGER, D. S. Limited Liability Companies: Tax and Business Law (WG&L) [Interactive. Accessed online on 14/08/2016] <<https://1.next.westlaw.com/>>; Article 8.03.

decided to voluntarily withdraw from the small partnership further operations of the enterprise become impossible or the rest of the members are not willing to continue with the partnership's operations either. The notice period is equally important during the transitional period in cases when the rest of the members are willing to continue the operations of the enterprise without the member who decided to withdraw.

Second, in cases when a member in the small partnership decides to voluntarily withdraw from the enterprise, additional conditions limiting the distribution of assets should apply analogous to those applicable in the process of company's profit distribution and its payment. In order to prevent situations where a withdrawing member who enjoys limited liability and risks only the sum invested into the small partnership resorts to unfair ways to unreasonably benefit at the expense of creditors of the small partnership, it would be necessary to assess whether this kind of distribution of the small partnership's assets would not harm the interests of the partnership's creditors, i.e. whether the small partnership would still be able to meet its obligations to the creditors. On the other hand, the notice period should be well-founded and reasonable to take into account a partner's legitimate interest to withdraw and recover his investments.

In cases where the small partnership is not able to settle accounts with the member who decided to withdraw within a set period of time without harming the interests of its creditors and the meeting of members in the small partnership does not pass a decision to terminate the operations of the small partnership and liquidate it, the interested member shall have the right to demand for a forced liquidation of the small partnership through judicial redress. In this case it is necessary to systematically review and amend the Civil Code which provides for an exhaustive list of grounds to liquidate a legal person (Article 2.106 of the Civil Code) by enshrining the right of a partner to demand for a liquidation of the small partnership through judicial redress, but only in exceptional cases and based on serious grounds.

Third, it would be advisable to supplement the Law on Small Partnerships by setting out a general rule that the assets of the small partnership shall be distributed in the form of cash payments, thus contributions in kind would not be returned. This kind of regulation is meant to avoid issues with assessing the value of non-cash contributions, prevent harm to the interests of minority members in cases of disproportional contribution of assets and avoid creating situations where assets are distributed in kind and quarrelling members become co-owners of such assets.¹¹⁵ In addition, if assets are distributed in the form of cash payments, it becomes possible to avoid situations where members are unfairly assigned non-liquid assets.

¹¹⁵ For example see RIBSTEIN, L. E.; KEATINGE, R. R. Ribstein and Keatinge on Limited Liability Companies (June 2016 Update) [interactive. Accessed online on 15/08/2016] <<https://1.next.westlaw.com/>>; 6:4, 6:7 str.

4.3. Termination of the member's status in the small partnership due to *intuitu personae* type circumstances

The Law on Small Partnerships does not regulate situations where the member's status in the small partnership terminates on other grounds than voluntary withdrawal, for example, in case of fundamental change in *intuitu personae* type circumstances of a member of the small partnership (e.g., when a member in the small partnership goes bankrupt, becomes fully or partially incapacitated (if it is a natural person) in this particular field or is recognised to be missing).

The *intuitu personae* nature of the small partnership on its own determines the importance of the member's personality. Any change in personal features of members in the small partnership or in the composition of members may negatively affect the governance and operations of the small partnership as well as mutual relations of the members. This is where the issue of implementation of the principle 'pick your partner' and continuity of the enterprise's operations in the form of the small partnership come into play. The principle 'pick your partner' shall apply not only in cases when a member's rights are transferred or new members are accepted or a partner decides to withdraw from the partnership, but also when fundamental changes in the *intuitu personae* type circumstances of a member in the small partnership happen.

However, in case of fundamental changes in the *intuitu personae* type circumstances of a member in the small partnership, the provisions of the Civil Code regulating, for example, inheritance, liquidation of legal persons, expiry of obligations, etc., are not enough to efficiently balance the interests of all stakeholders (*inter alia* those of the rest of members, the small partnership, which decided to continue its operations, and its creditors). Therefore, the Law on Small Partnerships should offer analogous regulation in situations where a fundamental change in the *intuitu personae* type circumstances of a member in the small partnership happens.

It is not accidental that in some cases related to *intuitu personae* type private legal persons the legislator takes into account fundamental changes to *intuitu personae* type circumstances of a member. For example, membership in a cooperative terminates in cases when the member, who is a natural person, dies or, if the member, who is a legal person, is liquidated or reorganised.¹¹⁶ There is also *ex lege* specific regulation of inheritance issues that arise in a professional law partnership, which is a legal entity, in cases when one of the advocates, who is a partner in the professional law partnership, dies.¹¹⁷

¹¹⁶ Lietuvos Respublikos kooperatinių bendrovių (kooperatyvų) įstatymo (Valstybės žinios, 1993, nr. 20-488, i. k. 0931010ISTA000I-164) (as amended and supplemented). Articles 9(4) and 9(5).

¹¹⁷ Article 33 of the Law on Bar Association.

In general, the Civil Code provides for special attention to the regulation of *intuitu personae* type legal relations in case of fundamental change in circumstances of the parties to such relations. For example, in addition to the general grounds for termination of contracts there are also special grounds for such a termination related to fundamental changes in personal circumstances of contractual parties. For example, the grounds to terminate a contract include death, liquidation or filed bankruptcy of a contractual party or cases when a contractual party becomes fully or partially incapacitated in this particular field or is recognised to be missing (mandate contract as provided for in Points 4–7 of Part 1 of Article 6.763 of the Civil Code, commission contracts as provided for in Point 3 of Part 1 of Article 6.792 of the Civil Code, partnership agreement as provided for in Points 1–3 and 7 of Part 1 of Article 6.978 of the Civil Code, etc.). It is also worth noting that in case of agency relationship the power of attorney expires when the agent or the principal, who is a natural person, dies or is recognised to be fully or partially incapacitated in this particular field or missing, also when the agent or the principal, who is a legal person, ceases to exist or a representative, who is a legal person, gets a bankruptcy case filed against it (Points 4–7 of Article 2.147 of the Civil Code). In the context of the rights *in rem*, it is worth noting that the mandate of the asset administrator expires in case of the asset administrator's death or liquidation of the administrator who is a legal person or if a bankruptcy case is filed against it, also when an asset administrator becomes fully or partially incapacitated in this particular field (Points 1 and 3 of Article 4.251 of the Civil Code).

In the light of the principle 'pick your partner' and following a systemic assessment of the provisions of the Civil Code regulating the *intuitu personae* type legal relations, it would be advisable to provide in the law for the termination of the member's status in the small partnership which has more than one member in it in case of fundamental change in the *intuitu personae* type circumstances of a member of the small partnership. With the aim to keep the *status quo* of the control structure of members in the small partnership and make sure that the rest of the members *ex lege* do not have the obligation to make additional investments, the small partnership should pay compensation equal to the actual (market) value of the partner's rights in the small partnership.

5. Protection of rights of the small partnership's creditors

The small partnership, as a legal form of a limited liability legal person, entails risks to its creditors. Unlike in the case of *intuitu personae* type enterprises which take the form of partnerships where general partners as additional co-debtors bear unlimited and solidary liability for the obligations of the partnership to creditors, the liability of members in the small partnership is limited. In addition, the interests of the small partnership's creditors are not protected through the concept of share capital which is

applicable in case of capitalised enterprises, i.e. corporations. Therefore, it is especially important to ensure the kind of legal regulation that would both help achieve a legal form of the small partnership which would look attractive to investors and balance the protection of the rights of the small partnership's creditors. Otherwise both business and society will lose trust in the small partnership as a legal form of enterprise. In addition to *ex post* general civil remedies available to creditors of a closed legal person (i.e. demanding for civil liability of the members of a management body of the small partnership and (or) dishonest members whose actions determined the insolvency of the small partnership and its inability to meet its obligations to creditors, filing an *actio Pauliana*, demanding to apply the legal measures set out in insolvency legislation, etc.), the Law on Small Partnerships should set out some preventive legal mechanisms characteristic of this legal form of enterprise to protect the interests of its creditors. One of such legal measures to achieve the goal is *ex ante* rules of asset distribution among members in the small partnership.

In order to ensure a more efficient protection of interests of the small partnership's creditors it would be advisable to follow the good practice of other countries and to set out in the Law on Small Partnerships the concept of asset distribution in the broader sense of the small partnership which is not subject to liquidation. It means that asset distribution would not be limited to the profit distribution, but also encompass situations where the small partnership returns investment to the member who decided to voluntarily withdraw from it or pays compensation in relation to the termination of the status of a member in the small partnership (e.g. in case of a fundamental change in *intuitu personae* type circumstances of a member in the small partnership). Respectively, just like in case of annual profit distribution, the Law on Small Partnerships should apply similar conditions under which this kind of distribution of the partnership's assets would be subject to limitations and set out a mechanism to recover the assets that have been unreasonably distributed.

The Law on Small Partnerships should be also amended in line with the good comparative practice concerning annual profit distribution. The meeting of members in the small partnership should not be able to decide to distribute and pay out annual profit either in cases when the total sum of the partnership's assets is smaller than its liabilities or when the small partnership has unmet commitments the deadline for which has been reached before the decision was passed or in cases where, as a result of such profit distribution, the small partnership would be unable to meet its obligations to its creditors. The decision of members' meeting of the centrally governed small partnership to distribute profit should be valid only on the condition that the CEO of the small partnership also passes a decision to distribute profit among members by indicating a maximum amount for distribution.

With the aim to protect the interests of the small partnership as a legal person with limited liability and the interests of its members as a whole, it would be expedient to set out the obligation for members of the small partnership to repay the part of the annual profit which was paid out in breach of the imperative norms of the Law on Small Partnerships should the small partnership prove that the member knew or should have known about it. Just like in case of advance distribution of profit, members would have the obligation to repay the share of unduly paid annual profit irrespective of whether the small partnership is solvent and whether it has any possibilities to repay its creditors. However, having in mind the different purpose of the sums paid in the form of advance distribution of profit and annual profit, the obligation to repay the unduly distributed and paid annual profit share should only apply to the members who acted in bad faith.

It is worth noting that in the course of a financial year a member in the small partnership has the right to two types of payments in the form of advance distribution of profit, i.e. a share of the small partnership's profit for a shorter period than a financial year and funds from the small partnership for their own personal needs (Article 24 of the Law on Small Partnerships).

The Law on Small Partnerships stipulates that a partner in the small partnership shall repay the sum paid in the form of advance distribution of profit to the extent that it exceeds the share of annual profit that the partner is entitled to or to repay the full sum in cases when the small partnership's operations are lossmaking (Article 26(6) of the Law on Small Partnerships). It means that irrespective of the nature of the advance payments, the law requires to repay the overpaid advance share of profit. Nonetheless, the Law on Small Partnerships provides for different preventive legal regimes aimed at protecting the rights of the small partnership's creditors in terms of the said advance distribution of profit. Unlike in case where a decision is taken to distribute and pay a share of profit to members of the small partnership for a shorter period than a financial year (Article 26(9) of the Law on Small Partnerships), the right of a member in the small partnership to advance distribution of profit in a different form, i.e. in the form of funds for meeting own needs, is not subject to any additional regulatory requirements. The order and terms of taking and receiving a share of the small partnership funds in the form of advance distribution of profit with the aim to meet the members' own needs is exclusively set out in the articles of incorporation of the small partnership (Point 7 of Article 5(2) and Article 25(1) on the Law on Small Partnerships). Thus, even though, on the one hand, the position of the legislator is that the funds paid out to members of the small partnership with the aim to meet their own needs are considered to be an inseparable part of the advance distribution of profit, on the other hand, it is perceived as a payment to a member – a person related to the partnership – who bears limited liability, therefore

all conditions needed to enable such payments are stipulated exclusively in the articles of incorporation of the small partnership.

In order to ensure a more effective protection of the interests of the small partnership's creditors and preventively limit the number of cases where members in the small partnership abuse their right to advance profit distribution in the form of funds paid out with the aim to meet their own needs, the current regulation should be changed by setting out the conditions enabling to receive an advance profit share that is related to the small partnership's solvency in the law itself. From the point of view of protecting the creditors' rights, the regulation providing for advance profit distribution should be in line with the requirements applicable to the distribution of the small partnership's assets based on the broader sense of the concept.

6. Protection of a minority member's rights in the small partnership

The *intuitu personae* nature of the small partnership, the multifaceted structure of its members' rights and duties and different governance models possible in the small partnership may serve as grounds for disputes arising between members in the small partnership. Therefore, it would be advisable to supplement the already existing civil remedies available to members in the small partnership with the following legal tools devoted to solving disputes among members of the small partnership or improve the existing ones.

6.1. Derivative action

For a member of the small partnership to be able to protect his pecuniary interests in case of derivative damages, it would be advisable to *ex lege* provide for the right of members in the small partnership to bring an action before the court and seek compensation for damages done to the small partnership by the CEO and (or) a member (members). Derivative action helps balance the interests of different persons – the small partnership, members of it and its creditors – through an internal damage compensation mechanism, i.e. compensation of damages by the small partnership itself.¹¹⁸ A member in the small partnership who has no right to act on behalf of the small partnership and bring a direct

¹¹⁸ For more information on derivative action please see: MIKALONIENĖ, L. Uždarosios akcinės bendrovės akcininko civilinė atsakomybė bendrovės kreditoriams, bendrovei ir kitiems akcininkams. Monografija. Justitia: Vilnius, 2016, p. 163-172, 191-192; MIKALONIENĖ, L. Akcininko teisė į išvestinį ieškinį: ex lege prevencinės priemonės. Teisė. Mokslo darbai, 2015, Nr. 94, p. 204-213; MIKALONIENĖ, L. Išvestinio ieškinio samprata, paskirtis ir tikslai. Teisė. Mokslo darbai, 2014, Nr. 93, p. p. 113-123; Krivka, E. Išvestinio akcininkų ieškinio institutas Lietuvos teisės sistemoje. Jurisprudencija, 2006, Nr. 4 (82), p. 46-53.

action before the court on behalf of the small partnership should be given the right to bring a derivative action (e.g. in cases when the small partnership abides by the rule of a sole representation of the enterprise in dealing with any third persons).

6.2. Right to withdraw from the small partnership and demand for a forced purchase of a member's rights or for their sales by way of judicial redress

Each and every member in the small partnership rather than only that member or members whose contributions make up at least 1/3 of all contributions to the small partnership should have the right to demand for a forced purchase of a member's rights by way of judicial redress as provided for in Article 2.123 of the Civil Code (amendment to Point 4 of Part 1 of Article 2.116 of the Civil Code). Part 1 of Article 2.123 of the Civil Code should be extended to also provide for the obligation of the small partnership to buy a member's rights.¹¹⁹ It is worth noting that the terms and conditions applicable in cases when a member voluntarily withdraws from the small partnership, on the one hand, and in cases where there is a demand for a forced purchase of a member's rights stemming from an illegal behaviour of a guilty member, on the other hand, are not identical (e.g. the value of investment repaid to the withdrawing member in the small partnership may differ).

6.3. Right of a member to demand for a forced liquidation of the small partnership through judicial redress in exceptional cases and based on serious grounds

The right of a member to withdraw from the small partnership and in exceptional cases demand for a forced liquidation of the small partnership based on serious grounds and through judicial redress should be an *ultima ratio* type of legal tool which should be set out in the law by expanding the list of grounds for liquidation of a legal person as provided for in Article 2.106 of the Civil Code. Partners in the small partnership could resort to this civil remedy in especially complex conflict situations where other civil remedies have been exhausted or other civil remedies in general cannot help efficiently resolve an outstanding and especially complicated conflict.¹²⁰

For example, a member in the small partnership would have the right to demand for a forced liquidation of the small partnership in certain situations related to the

¹¹⁹ For more information please see: MIKALONIENĖ, L. Uždarosios akcinės bendrovės akcininko teisės ir jų gynimo būdai. Monografija. VĮ Registrų centras: Vilnius, 2015, p. 204-226, 234-236.

¹²⁰ For more information please see: MIKALONIENĖ, L. Uždarosios akcinės bendrovės akcininko teisės ir jų gynimo būdai. Monografija. VĮ Registrų centras: Vilnius, 2015, p. 196-204.

termination of the member's status (in case of voluntary withdrawal, termination of the member's status in the small partnership due to a fundamental change in the *intuitu personae* type circumstances, if in the aforementioned cases the small partnership is not capable of paying a compensation to the interested person without harming the interests of its creditors, etc.).

Systematic approach

The legal form of the small partnership should be modernised by following a systematic approach.

First, the amendments and supplements aimed at the legal form of the small partnership should in general be systematically consistent with other legal regulation.

First and foremost, the existing legal regulation provided for in the Civil Code should be in parallel reviewed. For example, as mentioned, the list of grounds to liquidate a legal person as set out in Article 2.106 of the Civil Code needs to be expanded by providing for a forced liquidation of the small partnership in exceptional cases on serious grounds and through judicial redress. When the prohibition for legal persons to become founders of and members in the small partnership is abandoned, having considered the governance models of the small partnership provided for in the Law on Small Partnerships, it would be necessary to review the rule set out in Part 4 of Article 2.81 of the Civil Code stipulating that only natural persons can be members of a legal person's management bodies. If the rule 'one member–one vote' is in all cases enshrined as a non-mandatory rule, *inter alia* also in case of the small partnership with decentralised governance (Article 16(3) of the Law on Small Partnerships), it would be necessary to bear in mind that according to the provisions of Article 2.86 of the Civil Code all members of a legal person's management body have equal rights and duties.

When changing the legal regulation enshrined in the Law on Small Partnerships, it may be necessary to also review other related legislation (e.g. Enterprise Bankruptcy Law, Law on Bankruptcy of Natural Persons and Civil Procedure Code).

Second, the small partnership as a legal form of enterprise shall be modernised in parallel with other national legal forms of enterprise (private legal persons). This kind of approach should help systematically solve issues that are common to all kinds of enterprises, ensure equal regulation of all companies, better define the place of a particular private legal person in the system and single out their peculiar features. Thus, the review and modernisation of company law should encompass all legal forms of enterprise (private legal persons) and should not be limited to corporations only.

For example, the aforementioned issue of civil remedies available to members in the small partnership should be implemented by in parallel enhancing the protection

of the interests of members of other private legal persons (enterprises) as well (e.g. in terms of the right of a member of a closed company to withdraw and demand for a forced purchase of his rights in line with Article 2.123 of the Civil Code or in terms of providing for derivative action in a general or limited partnership). In order to promote the competitiveness of the small partnership including that of other national legal forms of enterprise on the internal market, it would be advisable to review the national regulation providing for mobility of enterprises.

The approach of the kind would also be in line with the suggestion made within the framework of this study to finalise the codification of the Lithuanian company law in the Civil Code.

It is also worth noting that if the sole proprietorship as a legal form of enterprise is abandoned, the one-member small partnership, which is similar to the legal form of the sole proprietorship in terms of its operational principles, could be used as an incorporated alternative to the sole proprietorship both when starting a new business and incorporating a one-member small partnership or when continuing business and having decided to convert it from the sole proprietorship into the small partnership (Part 2 of Article 2.104 of the Civil Code).

Third, with the aim to promote the competitiveness of the small partnership as a legal form of enterprise in the system of other legal forms of private legal persons, it is important to improve not only the legislation of small partnership, but also other legislation dealing with business environment (e.g. tax law).

Summing-up

1. It would be advisable to clearly set out in the Law on Small Partnerships the features and peculiarities of the small partnership as a legal form of enterprise by giving greater emphasis to the principles of commercial partnership when providing for internal relations of the small partnership. This would help better substantiate the need for the small partnership as a legal form of a legal person with limited liability in the system of legal forms of private legal persons.
2. Bearing in mind the purpose, aims and nature of the small partnership as a legal form of a private legal person and with the aim to ensure legal certainty and predictability, the regulation of the legal form of the small partnership should be perfected in terms of certain key aspects in so far as they are concerned with internal relations.
3. With the aim to ensure innovative, modern and flexible legal regulation of the small partnership as a legal form of enterprise, it would be advisable to improve the Law on Small Partnerships by abandoning the imperative method of regulation of internal relations and by giving priority to the principle of freedom of contract.

4. By providing the preconditions necessary for a wide application of the principle of freedom of contract in internal relations, the protection of rights of members of the small partnership should also be improved.
5. When liberalising the legal form of the small partnership it is necessary to balance the interests of different stakeholders by respectively strengthening the interests of creditors of the small partnership with the help of the Law on Small Partnerships.
6. The legal form of the small partnership should be modernised by following a systematic approach, i.e. *first*, the amendments and supplements focused on the legal form of the small partnership should be in systematic harmony with the other legal regulation in general (e.g. the need to review the Civil Code should be assessed); *second*, the legal form of the small partnership should be modernised in parallel with the legal forms of other national enterprises which are private legal persons, thus, the review and modernisation of company law should cover all legal forms of enterprises which are private legal persons and should not be limited to corporations alone; *third*, it is equally important not only to improve the regulation of legal forms of enterprise, but also other laws regulating business environment (e.g. tax law).

PART V

Codification prospects of company law

Codification as the most effective approach to systematising has a long-standing record. In the 19th–21st century the process of codification was determined by various reasons, however, throughout centuries the main goal of the codification process was to make the law more understandable, clear, consistent and accessible. Codification, just like law-making in general, is a very dynamic process. For example, the 19th century is said to be the Golden Age of codification, whereas the 20th century witnessed numerous de-codification trends, where civil and commercial codes were supplemented with numerous special laws and the importance of codes declined. Nonetheless, the end of the 20th century–the beginning of the 21st century saw the end of the de-codification era as a new trend emerged aimed at systematising individual laws and incorporating them into codes.¹²¹ On the other hand, codification is not a universal approach to systematising law. Some countries have no codes at all, whereas others have many of them. For example, currently France has almost 70 different codes.¹²²

Since the day the codification of civil law started, it was based on the principle that the essence of civil circulation lies in three composite components, i.e. subjects of civil circulation, assets and obligations undertaken by subjects of civil circulation. This is why the very first civil codes already regulated the operations of both natural and legal persons.

Codification of company law is not a new idea in Lithuania. The work group which worked on the Civil Code of the Republic of Lithuania discussed this issue and the initial reading of the content of the Civil Code stipulated that the Second Book of the code will systematise the legal norms which regulate separate kinds of enterprise. However, the Ministry of Economy, which as of the regain of Lithuania's independence was responsible for drafting legal acts that regulate operations of enterprises, disapproved of the idea. As a result, the Second Book of the Civil Code retained only the norms of the general law that apply to all kinds of legal persons. This kind of systematising could be perceived as initial codification allowing for further systematising of company law.

¹²¹ RIVERA, J. C. The Scope and Structure of Civil Codes. Relations with Commercial Law, Family Law, Consumer Law and Private International Law. A Comparative Approach In The Scope and Structure of Civil Codes. Edited by Julio César Rivera. Dordrecht: Springer, 2012, p. 15-17.

¹²² BORGHETTI, J.S. French Law. In The Scope and Structure of Civil Codes. Edited by Julio César Rivera. Dordrecht: Springer, 2012, p. 183.

The experience of foreign countries in codifying company law also greatly varies. The countries where private law is based on the principle of dualism systematise the legal norms that regulate the operations of enterprises through commercial codes. For example, already back in 1807 the Commercial Code of France systematised the norms regulating the operations of the then commercial enterprises. The modern day Commercial Code of France (Articles L210–L332) regulates the operations of six different types of commercial enterprises: general partnerships, limited partnerships, limited liability enterprises, public limited liability companies, private limited liability companies and limited liability partnerships. France could be an example of fully codified company law. Belgium, for example, has opted for a slightly different version of codification of company law, where the operations of commercial enterprises are regulated by a separate company code (*Code des sociétés*) adopted in 1999.¹²³ The code consists of 1017 articles which regulate operations of nine different types of commercial enterprises.¹²⁴ Portugal also has a separate company code.¹²⁵

Germany, in the meantime, can serve as an example of partial codification of company law, because the German Commercial Code only regulates the operations of general partnerships and the limited partnerships, whereas operations of public limited liability companies, private limited liability companies and cooperatives are regulated with the help of separate laws.¹²⁶ The Civil Code of Germany codifies the norms that regulate the operations of non-commercial legal persons – associations (Article 23–79) and foundations (Articles 80–88).¹²⁷ The Commercial Code of Estonia adopted in 1995 regulates the operations of sole proprietorships (in Estonia a sole proprietorship is not considered to be a legal person), partnerships, public limited liability companies and private limited liability companies.¹²⁸

The civil codes of the countries that abandoned the principle of dualism in private law and have no commercial codes usually codify only the norms of general law which apply to all kinds of legal persons. At the same time, the operations of different kinds of enterprises are regulated by separate laws. For example, the Civil Code of the Province of Quebec in Canada regulates the general issues related to the legal status of private and public legal persons, whereas the operations of different kinds of legal persons are

¹²³ Business Law Guide to Belgium, 2nd ed. The Hague: Kluwer Law International, 2003, p. 25–26.

¹²⁴ <http://www.wipo.int/wipolex/en/details.jsp?id=11702> [interactive. Accessed online on 14/02/2017].

¹²⁵ VICENTE, D. M. The Scope and Structure of the Portuguese Civil Code In The Scope and Structure of Civil Codes. Edited by Julio César Rivera. Dordrecht: Springer, 2012, p.325.

¹²⁶ <https://archive.org/details/germancommercial00germuoft> [interactive. Accessed online on 14/02/2017].

¹²⁷ http://www.gesetze-im-internet.de/englisch_bgb/englisch_bgb.html#p0056 [interactive. Accessed online on 14/02/2017].

¹²⁸ <https://www.riigiteataja.ee/en/eli/ee/Riigikogu/act/513072016002/consolide> [interactive. Accessed online on 14/03/2017].

regulated with the help of separate laws. The civil and commercial codes (Articles 141–224) of Argentine adopted in 2014 regulate general issues related to the operations of both private and public legal persons and operations of different kinds of legal persons.¹²⁹

The Second Book of the Dutch Civil Code adopted in 1992 is specifically devoted to regulating the operations of legal persons. Articles 2.1–2.25 of the Second Book regulate the general issues related to operations performed by both private and public legal persons. At the same time Articles 2.25–2.404 of the code regulate the operations of both commercial and non-commercial legal persons, such as associations, cooperatives, public limited liability companies, private limited liability companies and foundations.¹³⁰

The Civil Code of Russia codifies both the general norms that apply to all kinds of legal persons (Articles 48–65.3) and the norms that only apply to commercial legal persons (Articles 66–115) and non-commercial legal persons (Articles 123.1–123.28).¹³¹

The Civil Code of the Czech Republic of 2012 regulates the general issues related to the operations of legal persons (Articles 118–209) and non-commercial legal persons, i.e. associations and foundations (Articles 210–418).¹³²

There are ideas to systematise company law also on the EU level. For example, on 3 December 2015 the European Commission suggested codifying the EU legal norms which regulate company law and thus consolidate the directives that are already in force into a single piece of legislation with the aim to eliminate inconsistencies between them.¹³³ The first attempt of systematising was the European Model Company Act of 2015.¹³⁴

The idea of codification of company law has both advantages and disadvantages to it. The following could be perceived as advantages of codification:

- improved accessibility and simplicity of the law as a single piece of legislation would replace several or even several dozen individual pieces of legislation;
- improved quality of legal regulation as codification would enable getting rid of inconsistencies between different laws and fill in the existing gaps;
- codification would be a perfect opportunity to transpose the rules stemming from the case law into statutory law;
- codification would increase the stability of company law, because it is more difficult to amend a code than amend an individual law;

¹²⁹ <http://www.wipo.int/edocs/lexdocs/laws/es/ar/ar149es.pdf> [interactive. Accessed online on 14/02/2017].

¹³⁰ <http://www.dutchcivillaw.com/civilcodebook022.htm> [interactive. Accessed online on 14/02/2017].

¹³¹ <http://base.garant.ru/10164072/> [interactive. Accessed online on 14/02/2017].

¹³² <http://www.czechlegislation.com/en/89-2012-sb> [interactive. Accessed online on 16/03/2017].

¹³³ Company law and corporate governance: http://ec.europa.eu/justice/civil/company-law/index_en.htm: [interactive. Accessed online on 16/03/2017].

¹³⁴ <http://www.commerciallaw.com.ua/attachments/article/96/Final%20Draft%20EMCA%20Code.pdf> [interactive. Accessed online on 16/03/2017].

- Ministry of Justice would become responsible for company law;
- application of a systematised piece of legislation which sets out the principles of law would allow reacting to changes in real life in a more flexible manner.

However, it would be naïve to expect that codification would solve all the problems. Even having opted for codification, the possibility of legal gaps remains, because a code on its own does not eliminate legal uncertainty nor does it eliminate mistakes in its application or interpretation. Nonetheless, the discussed advantages of codification and its benefits outweigh its disadvantages, therefore a political decision to further systematise the Lithuanian law, including company law, would be highly welcome. This task should be undertaken by the Ministry of Justice, which is the body responsible for both drafting all codes and systematising of the Lithuanian law.

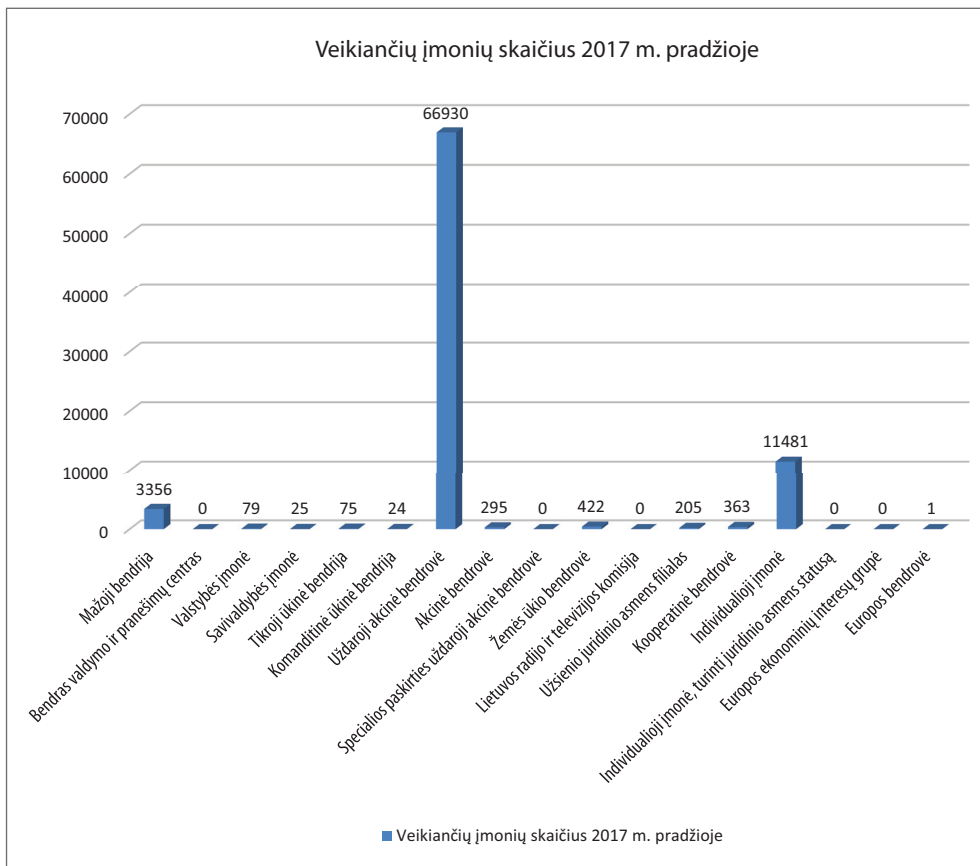
GENERAL CONCLUSION

The review and modernisation of company law should encompass all legal forms of enterprise (private legal persons) and should not be limited to the legal forms of companies alone. This approach would enable to systematically solve the general issues faced by all kinds of enterprises, ensure equivalent regulation of all legal forms of enterprise in the law and single out the peculiarities characteristic of each of them.

*Translated by
Alina Dailidėnaitė, Diana Guogienė*

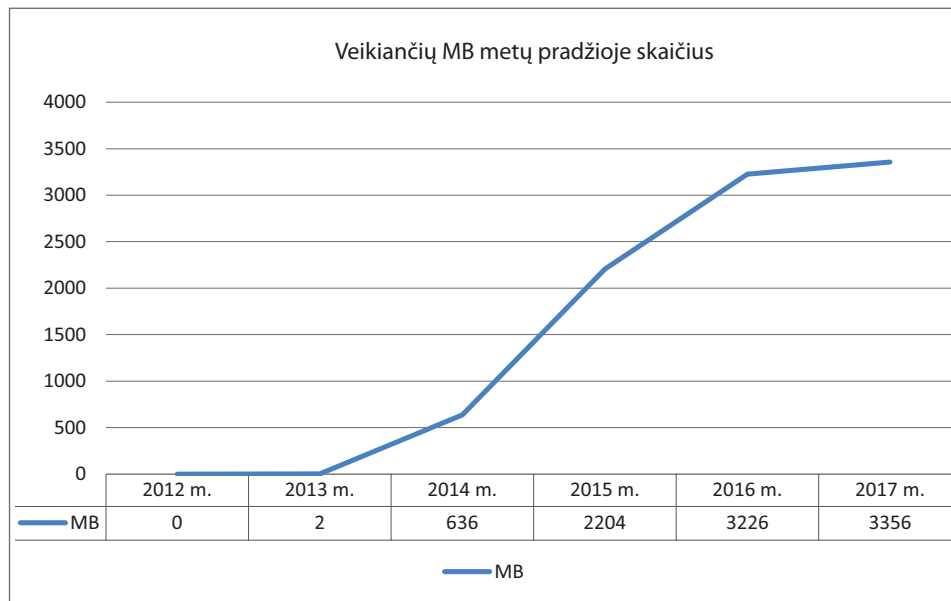
PRIEDAI

Priedas Nr. 1

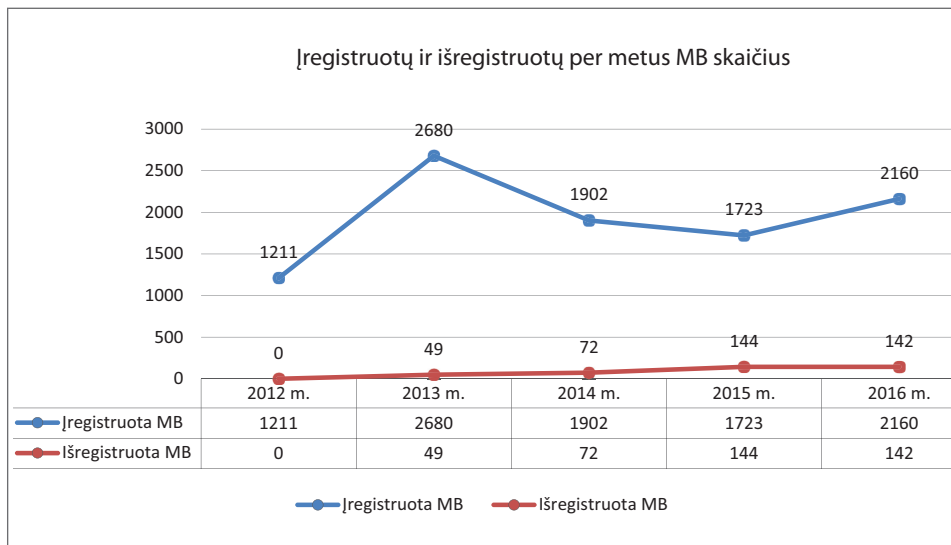
Šaltinis: parengta pagal Lietuvos statistikos departamento Oficialios statistikos portalo duomenis

Priedas Nr. 2

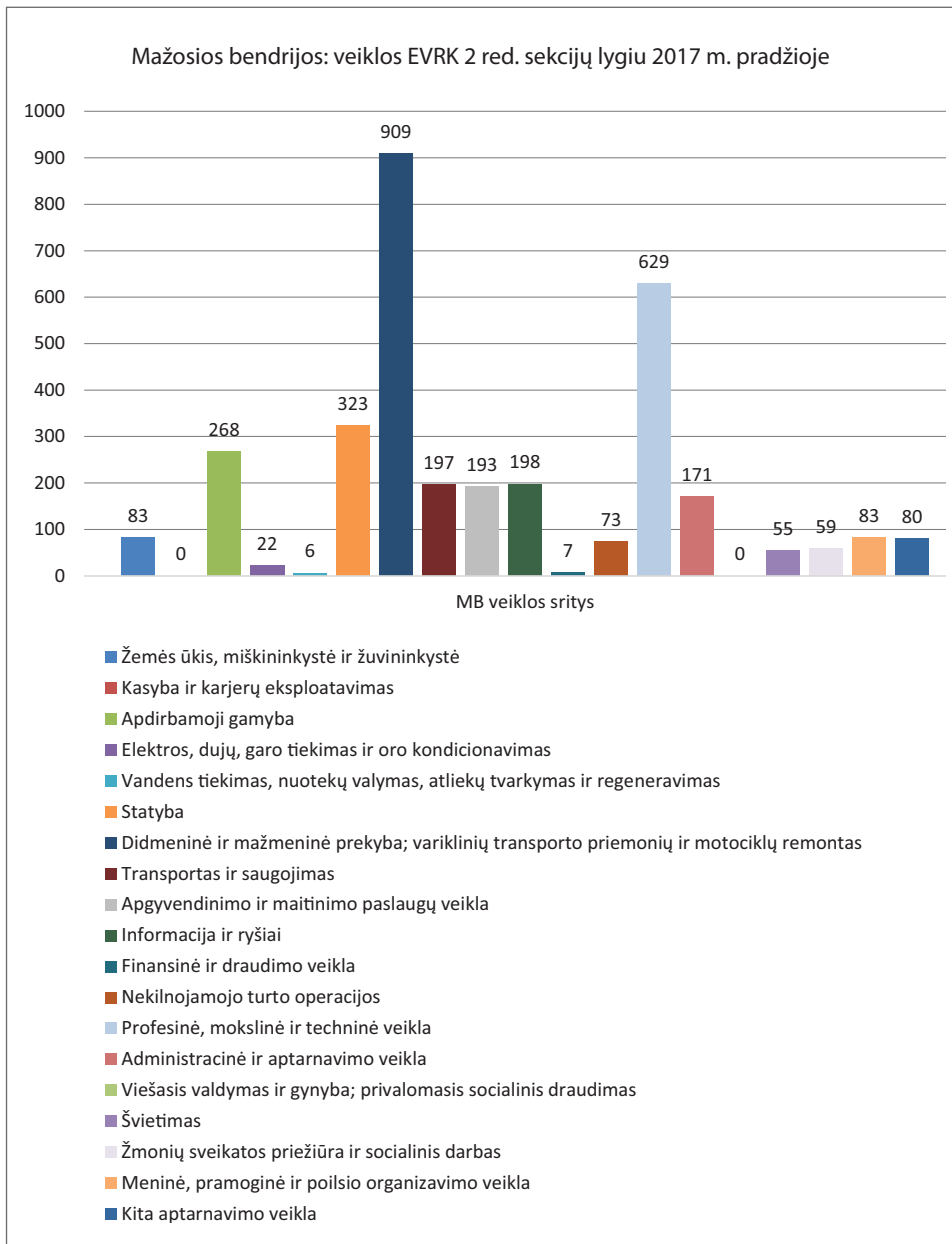
Šaltinis: parengta pagal Lietuvos statistikos departamento Oficialios statistikos portalo duomenis

Priedas Nr. 3

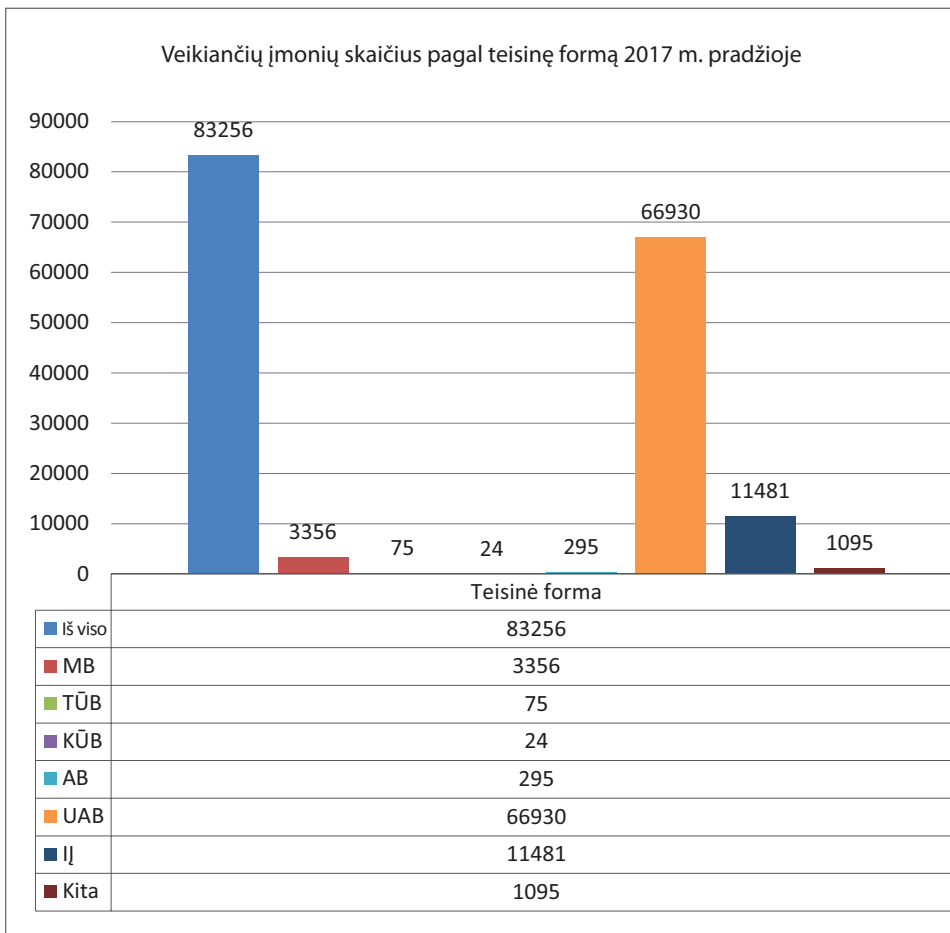
Šaltinis: parengta pagal Lietuvos statistikos departamento Oficialios statistikos portalo duomenis

Priedas Nr. 4

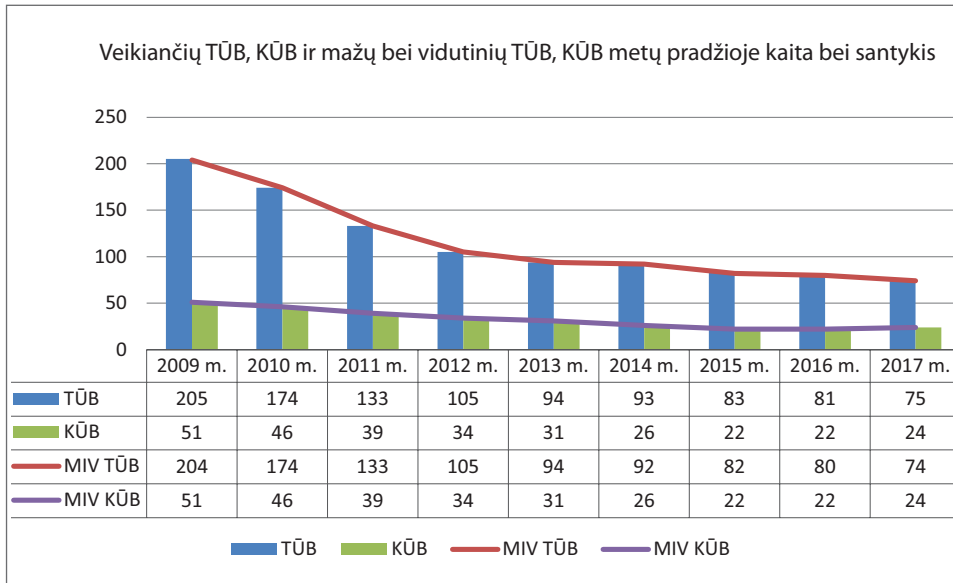
Šaltinis: parengta pagal Lietuvos statistikos departamento Oficialios statistikos portalo duomenis

Priedas Nr. 5

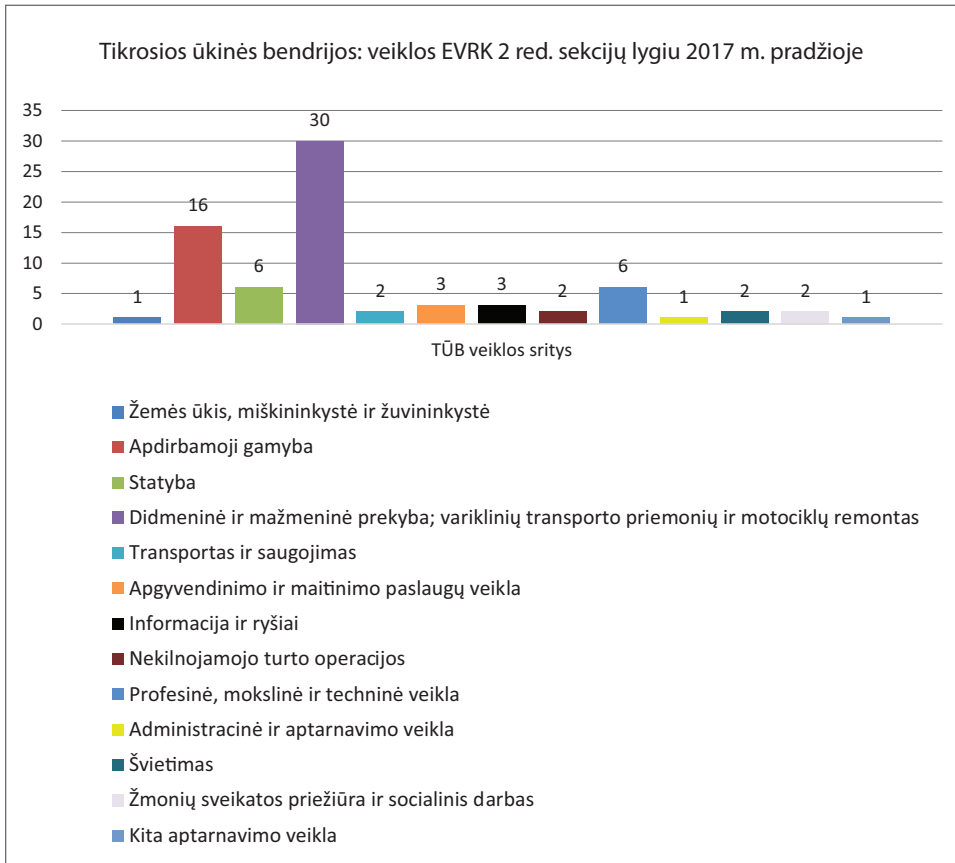
Šaltinis: parengta pagal Lietuvos statistikos departamento Oficialios statistikos portalo duomenis

Priedas Nr. 6

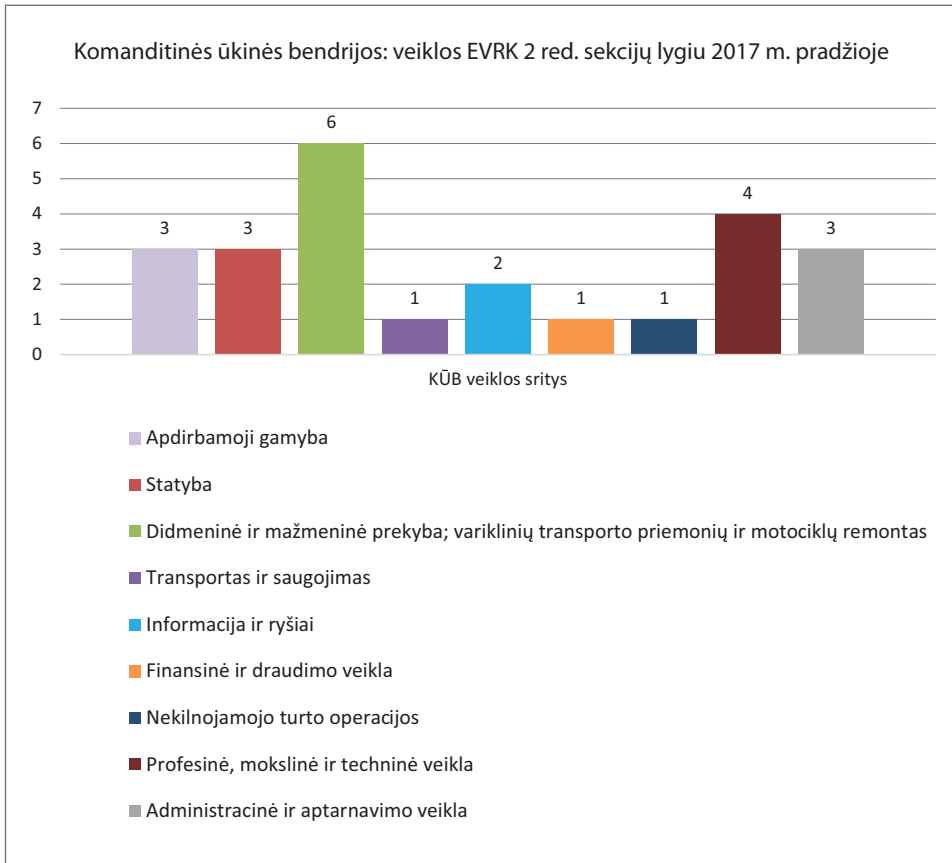
Šaltinis: parengta pagal Lietuvos statistikos departamento Oficialios statistikos portalo duomenis

Priedas Nr. 7

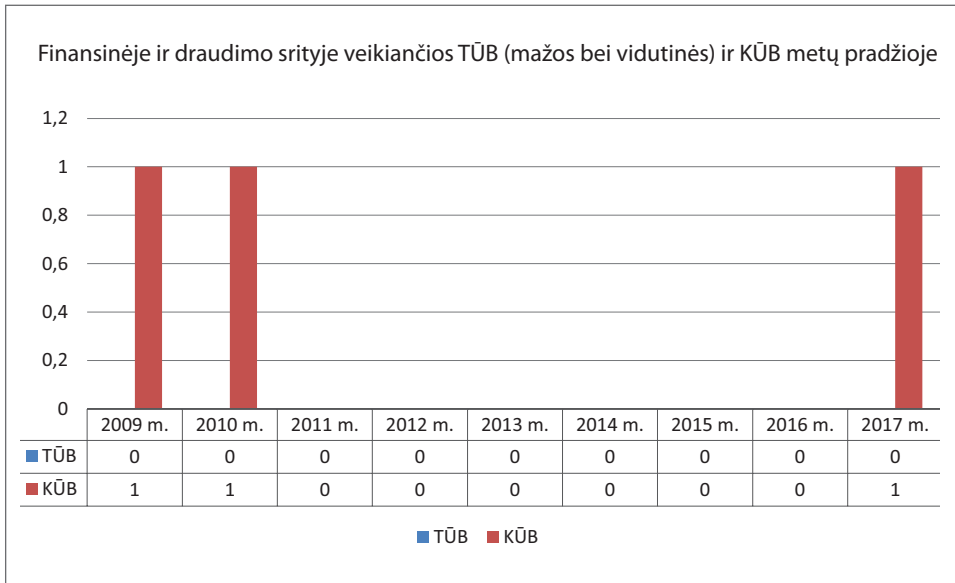
Šaltinis: parengta pagal Lietuvos statistikos departamento Oficialios statistikos portalo duomenis

Priedas Nr. 8

Šaltinis: parengta pagal Lietuvos statistikos departamento Oficialios statistikos portalo duomenis

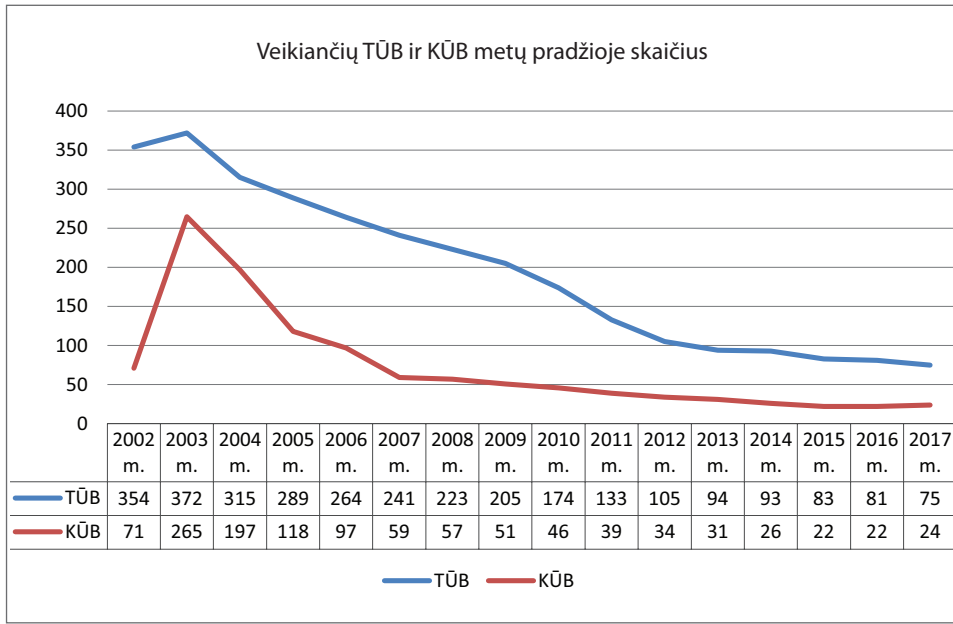
Priedas Nr. 9

Pastaba: 2009–2010 m. ir 2017 m. pradžioje visos komandinės ūkinės bendrijos buvos mažos arba vidutinio dydžio įmonės.

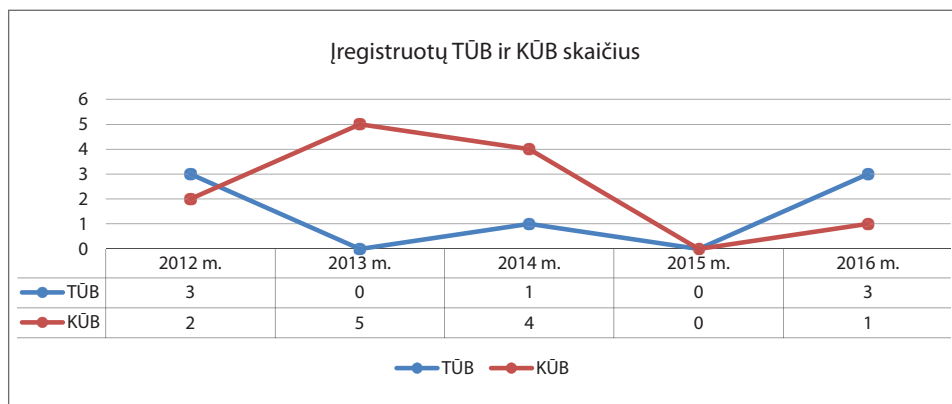
Šaltinis: parengta pagal Lietuvos statistikos departamento Oficialios statistikos portalo duomenis

Priedas Nr. 10

Šaltinis: parengta pagal Lietuvos statistikos departamento Oficialios statistikos portalo duomenis

Priedas Nr. 11

Šaltinis: parengta pagal Lietuvos statistikos departamento Oficialios statistikos portalo duomenis

LITERATŪROS SĄRAŠAS

TEISĖS AKTAI

Europos Sąjunga

1. 2012 m. spalio 25 d. Europos Parlamento ir Tarybos direktyva 2012/30/ES dėl apsaugos priemonių, kurių valstybės narės, siekdamos tokias priemones suvienodinti, reikalauja iš Sutarties dėl Europos Sąjungos veikimo 54 straipsnio antroje pastraipoje apibrėžtų bendrovių, jų narių ir kitų interesų apsaugai, akcines bendroves steigiant, palaikant ir keičiant jų kapitalą, koordinavimo. *Europos Sąjungos oficialusis leidinys*, 2012, Nr. L 315/74.
2. 2009 m. rugsėjo 16 d. Europos Parlamento ir Tarybos direktyva 2009/102/EB bendrovių teisės srityje dėl vienanarių privačių ribotos atsakomybės įmonių (su pakeitimais ir papildymais) (*ex* 1989-12-21).
3. 1985 m. liepos 31 d. Tarybos Reglamentas (EEB) Nr. 2137/85 dėl Europos ekonominių interesų grupių, *OJ L* 199.
4. Komisijos komunikatas Europos Parlamentui, Tarybai, Europos ekonomikos ir socialinių reikalų komitetui ir Regionų komitetui: Europos bendrovių teisės ir įmonių valdymo veiksmų planas: šiuolaikinė teisinė sistema didesniai akcininkų aktyvumui ir įmonių tvarumui užtikrinti /* COM/2012/0740 final */.
5. Pasiūlymas dėl Europos Parlamento ir Tarybos direktyvos dėl vienanarių privačių ribotos atsakomybės įmonių, COM/2014/0212 final – 2014/0120 (COD).
6. Europos Komisijos 2008 m. birželio 25 d. iniciatyva „Europos smulkiojo verslo aktas“ [interaktyvus. Žiūrėta 2016-05-25]. Prieiga per internetą: <<http://ec.europa.eu/enterprise/entrepreneurship/sba/en.htm>>
7. Europos Komisijos 2013 m. sausio 9 d. komunikatas „Veiksmų planas „Verslumas 2020“ [interaktyvus. Žiūrėta 2016-05-25]. Prieiga per internetą: <<http://eur-lex.europa.eu/legal-content/LT/TXT/PDF/>>

Jungtinės Amerikos Valstijos

1. ABA Business Law Section Corporate Laws Committee. Model Business Corporation Act (2016 Revision), ABA Publishing, 2017.
2. Delaware Code, Title 8, General corporation law.
3. Kalifornijos valstijos bendrovių kodeksas (California Corporations Code).
4. National Conference of Commissioners on Uniform State Laws. *Uniform Limited Liability Company Act (2006) (last Amended 2013) with prefatory note and comments*, (August 19, 2015), [http://www.uniformlaws.org/Act.aspx?title=Limited Liability Company \(2006\) \(Last Amended 2013\)](http://www.uniformlaws.org/Act.aspx?title=Limited Liability Company (2006) (Last Amended 2013)) [interaktyvus. Žiūrėta 2016-05-23].
5. National conference of commissioners on uniform state laws. *Uniform Limited Partnership Act (2001) (Last Amended 2013), with prefatory note and comments*, 2015 (*liet. Modelinis ribotos partnerės*

- rystės aktas*) [interaktyvus. Žiūrėta 2016-03-12]. Prieiga per internetą: <[http://www.uniformlaws.org/Act.aspx?title=Limited Partnership Act \(2001\) \(Last Amended 2013\)](http://www.uniformlaws.org/Act.aspx?title=Limited Partnership Act (2001) (Last Amended 2013))>.
6. National Conference of Commissioners on Uniform State Laws. *Uniform Partnership Act (1997) (Last Amended 2013), with prefatory note and comments*, 2015 (liet. *Modelinis partnerystės aktas*) [interaktyvus. Žiūrėta 2016-03-12]. Prieiga per internetą: [http://www.uniformlaws.org/Act.aspx?title=Partnership Act \(1997\) \(Last Amended 2013\)](http://www.uniformlaws.org/Act.aspx?title=Partnership Act (1997) (Last Amended 2013)).
 7. New York Stock Exchange. NYSE: Corporate Governance Guide [interaktyvus. Žiūrėta 2017 m. sausio 25 d.]. Prieiga per internetą: <https://www.nyse.com/publicdocs/nyse/listing/NYSE_Corporate_Governance_Guide.pdf>.

Jungtinė Karalystė

1. Companies Act 2006 (c46).
2. Companies Act 2006 (c46) aiškinamasis raštas [interaktyvus. Žiūrėta 2017 m. sausio 25 d.]. Prieiga per internetą: <<http://www.legislation.gov.uk/ukpga/2006/46/notes/contents>>.
3. Companies (Model Articles) Regulations, 2008 (SI 2008/3229).
4. Corporate Governance Code *Financial Reporting Council*, 2016 [interaktyvus. Žiūrėta 2017 m. sausio 25 d.]. Prieiga per internetą: <<https://www.frc.org.uk/Our-Work/Publications/Corporate-Governance/UK-Corporate-Governance-Code-April-2016.pdf>>.
5. Insolvency Act 1986, s 125 (IA 1986).
6. Financial Reporting Council. The UK Corporate Governance Code, 2016 [interaktyvus. Žiūrėta 2017 m. sausio 25 d.]. Prieiga per internetą: <<https://www.frc.org.uk/Our-Work/Publications/Corporate-Governance/UK-Corporate-Governance-Code-2014.pdf>>.
7. Limited Liability Partnerships Act. [Interaktyvus. Žiūrėta 2010-06-13]. Prieiga per internetą: [http://www.opsi.gov.uk/acts/acts2000/ukpga_20000012_en_1#1].
8. Limited Partnerships Act 1907 [interaktyvus. Žiūrėta 2015 m. lapkričio 2 d.]. Prieiga per internetą: <<http://www.legislation.gov.uk/ukpga/Edw7/7/24>>.
9. Partnership Act 1890. [Interaktyvus. Žiūrėta 2015 m. lapkričio 2 d.]. Prieiga per internetą: <http://www.legislation.gov.uk/ukpga/Vict/53-54/39>.
10. Ribotos atsakomybės bendrijų taisyklės (SI 2001/1090) (su pakeitimais ir papildymais) (angl. *Limited Liability Partnerships Regulations*). [Interaktyvus. Žiūrėta 2010-06-13] <<http://www.opsi.gov.uk/si/si2001/20011090.htm>>.
11. The Companies (Authorised Minimum) Regulations 2009 (2425).
12. The Law Commission; Scottish Law Commission (LAW COM No. 159) (SCOT LAW COM No. 111). *Partnership Law*. A Joint Consultation Paper. July 2000 [interaktyvus. Žiūrėta 2017-04-23]. Prieiga per internetą: http://www.lawcom.gov.uk/wp-content/uploads/2015/03/cp159_Partnership_Law_Consultation.pdf.

Lietuvos Respublika

1. Lietuvos Respublikos administracinių nusižengimų kodeksas. *Teisės aktų registras*, 2015, nr. 2015-11216.
2. Lietuvos Respublikos civilinio kodekso patvirtinimo, įsigaliojimo ir įgyvendinimo įstatymas. *Valsybės žinios*, 2000, nr. 74-2262.

3. Lietuvos Respublikos advokatūros įstatymas. *Valstybės žinios*, 2004, nr. 50-1632.
4. Lietuvos Respublikos akcinių bendrovių įstatymas. *Valstybės žinios*, 2000, nr. 64-1914.
5. Lietuvos Respublikos akcinių bendrovių įstatymo nr. VIII-1835 19, 20, 24, 25, 30, 31, 33, 34, 35, 37, 44, 54, 59, 60-1, 63, 67, 69, 72 straipsnių ir priedo pakeitimo ir įstatymo papildymo 45-2 straipsniu įstatymas (*TAR*, 2014-06-16, Nr. 2014-07641).
6. Lietuvos Respublikos akcinių bendrovių įstatymo 19, 20, 24, 25, 30, 31, 33, 34, 35, 37, 44, 54, 59, 601, 63, 67, 69, 72 straipsnių pakeitimo, įstatymo papildymo 452 straipsniu ir įstatymo priedo pakeitimo ir papildymo įstatymo projekto ir Lietuvos Respublikos finansų įstaigų įstatymo papildymo 281 straipsniu ir įstatymo priedo papildymo įstatymo projekto aiškinamasis raštas, Įstatymų projektų Reg. Nr. XIP-4757(4), XIIP-1359.
7. Lietuvos Respublikos bankų įstatymas. *Valstybės žinios*, 2004, nr. 54-1832.
8. Lietuvos Respublikos draudimo įstatymas. *Valstybės žinios*, 2003, nr. 94-4246 (nauja redakcija *Valstybės žinios*, 2012, nr. 127-6385).
9. Lietuvos Respublikos elektroninių pinigų ir elektroninių pinigų įstaigų įstatymas. *Valstybės žinios*, 2011, nr. 163-7759.
10. Lietuvos Respublikos fizinių asmenų bankroto įstatymas. *Valstybės žinios*, 2012, nr. 57-2823.
11. Lietuvos Respublikos fizinių asmenų pajamų mokesčio laikinasis įstatymas. *Valstybės žinios*, 1990, nr. 31-742.
12. Lietuvos Respublikos fizinių asmenų pajamų mokesčio laikinojo įstatymo 33 straipsnio pakeitimo įstatymas. *Valstybės žinios*, 1995, nr. 44-1077.
13. Lietuvos Respublikos gyventojų pajamų mokesčio įstatymas. *Valstybės žinios*, 2002, nr. 73-3085.
14. Lietuvos Respublikos individualių įmonių įstatymas. *Valstybės žinios*, 2003, nr. 112-4991.
15. Lietuvos Respublikos įmonių bankroto įstatymas. *Valstybės žinios*, 2001, nr. 31-1010.
16. Lietuvos Respublikos įmonių bankroto įstatymo Nr. IX-216 4, 5, 8, 9, 10, 11, 23, 33 ir 36 straipsnių pakeitimo įstatymas. *TAR*, 2015, nr. 2015-17031.
17. Lietuvos Respublikos įmonių įstatymas. *Valstybės žinios*, 1990, nr. 14-395.
18. Lietuvos Respublikos įmonių finansinės atskaitomybės įstatymas. *Valstybės žinios*, 2001, nr. 99-3516 (su pakeitimais ir papildymais).
19. Lietuvos Respublikos įmonių finansinės atskaitomybės įstatymas. *Teisės aktų registras*, 2015, Nr. 2015-08160.
20. Lietuvos Respublikos informuotiesiems investuotojams skirtų kolektyvinio investavimo subjektų įstatymas, *Valstybės žinios*, 2013, nr. 68-3410.
21. Lietuvos Respublikos kolektyvinio investavimo subjektų įstatymas, *Valstybės žinios*, 2003, nr. 74-3424 (nauja redakcija *Valstybės žinios*, 2012, nr. 77-3977).
22. Lietuvos Respublikos kredito unijų įstatymas. *Valstybės žinios*, 1995, nr. 26-578 (nauja redakcija *TAR*, 2016, nr. 2016-2032).
23. Lietuvos Respublikos mažųjų bendrijų įstatymas. *Valstybės žinios*, 2012, nr. 83-4333, i. k. 1121010IS-TA0XI-2159 (su pakeitimais ir papildymais);
24. Lietuvos Respublikos mažųjų bendrijų įstatymo nr. XI-2159 6¹ ir 7 straipsnių pakeitimo įstatymas, *TAR*, 2015-05-27, nr. 8122.
25. Lietuvos Respublikos medicinos praktikos įstatymas. *Valstybės žinios*, 1996, nr. 102-2313.

26. Lietuvos Respublikos mokėjimo įstaigų įstatymas. *Valstybės žinios*, 2009, nr. 153-6887.
27. Lietuvos Respublikos pelno mokesčio įstatymas. *Valstybės žinios*, 2001, nr. 110-3992.
28. Lietuvos Respublikos sveikatos priežiūros įstaigų įstatymas. *Valstybės žinios*, 1996, nr. 66-1572.
29. Lietuvos Respublikos ūkinių bendrijų įstatymas (nauja redakcija nuo 2017 m. birželio 10 d.) (su pakeitimais ir papildymais). *Valstybės žinios*, 2003, nr. 112-4990; 2012, nr. 78-4014; TAR, 2017-06-09, nr. 2017-09794.
30. Lietuvos Respublikos ūkinių bendrijų įstatymas. *Lietuvos aidas*, nr. 107; 1990, nr. 31-747.
31. Lietuvos Respublikos ūkininko ūkio įstatymas. *Valstybės žinios*, 1999, nr. 43-1358.
32. Lietuvos Respublikos vertybinių popierių įstatymas. *Teisės aktų registras*, 2015, nr. 2015-19282.
33. Lietuvos TSR įstatymas „Dėl Lietuvos Respublikos valstiečio ūkio“. *Valstybės žinios*, 1989, nr. 20-242.
34. Lietuvos Respublikos Vyriausybės 1993 m. lapkričio 16 d. nutarimas Nr. 851. *Valstybės žinios*, 1993, nr. 62-1183.
35. Lietuvos Respublikos Vyriausybės 1995 m. spalio 30 nutarimas Nr. 1398 „Dėl patentų išdavimo tvarkos“. *Valstybės žinios*, 1995, nr. 91-2043.
36. Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2002 m. lapkričio 19 d. nutarimas Nr. 1797. *Valstybės žinios*, 2002, nr. 112-4992.
37. Lietuvos Respublikos Vyriausybės nutarimas Nr. 1407 „Dėl Juridinių asmenų registro įsteigimo ir Juridinių asmenų registro nuostatų patvirtinimo“. *Valstybės žinios*, 2003, nr. 107-4810 (su pakeitimais ir papildymais) (TAR, 2015, nr. 2015-19870).
38. Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2011 m. rugpjūčio 31 d. nutarimas Nr. 1042 „Dėl Numatomo mažųjų bendrijų teisinio reguliavimo koncepcijos patvirtinimo“. *Valstybės žinios*, 2011, nr. 111-5226 (su pakeitimais ir papildymais).

Kitų institucijų aktai:

39. Lietuvos banko 2012 m. gruodžio 13 d. nutarimas Nr. 03-264 „Dėl Finansų patarėjo įmonių licencijų išdavimo ir panaikinimo bei veiklos organizavimo ir investicinių paslaugų teikimo taisyklių patvirtinimo“. *Valstybės žinios*, 2012, nr. 151-7756.
40. Lietuvos Respublikos teisingumo ministerija. *Išvada dėl Lietuvos Respublikos mažųjų bendrijų įstatymo nr. XI-2159 6¹ ir 7 straipsnių pakeitimo įstatymo projekto pakartotinio derinimo*, nr. 14-8269(5), 2014-12-08 [interaktyvus. Žiūrėta 2016-05-31] <<https://e-seimas.lrs.lt>>
41. Lietuvos Respublikos teisingumo ministerijos 2011 m. kovo 23 d. išvada dėl Lietuvos Respublikos ūkinių bendrijų įstatymo pakeitimo įstatymo projekto, Lietuvos Respublikos civilinio kodekso 2.50, 2.70, 2.125, 6.969 ir 6.978 straipsnių pakeitimo įstatymų projekto ir Lietuvos Respublikos akcinių bendrovių įstatymo 72 straipsnio pakeitimo įstatymo projekto Nr. 11-501-01 [interaktyvus. Žiūrėta 2016-02-29]. Prieiga per internetą: <<https://e-seimas.lrs.lt>>
42. Lietuvos Respublikos ūkio ministerija. *Lietuvos Respublikos mažųjų bendrijų įstatymo, Lietuvos Respublikos civilinio kodekso 2.82, 2.115, 2.116, 2.117, 2.118, 2.119, 2.120, 2.121, 2.122, 2.123, 2.125 straipsnių ir antrosios knygos II dalies IX skyriaus pavadinimo pakeitimo įstatymo, Lietuvos Respublikos akcinių bendrovių įstatymo 72 straipsnio pakeitimo ir papildymo įstatymo, Lietuvos Respublikos ūkinių bendrijų įstatymo 17 straipsnio papildymo ir pakeitimo įstatymo, Lietuvos Respublikos individualių įmonių įstatymo 11 straipsnio pakeitimo įstatymo, Lietuvos Respublikos kooperacinių bendrovių (kooperatyvų) įstatymo 20 straipsnio papildymo ir pakeitimo įstatymo ir Lietuvos Respublikos*

- žemės ūkio bendrovių įstatymo 20 straipsnio papildymo įstatymo projektų aiškinamasis raštas, Nr. 11-3316-05, 2011 m. lapkričio 23 d. [interaktyvus. Žiūrėta 2016-06-16] <https://e-seimas.lrs.lt>
43. Lietuvos Respublikos ūkio ministerija. *Lietuvos Respublikos mažųjų bendrijų įstatymo Nr. XI-2159 6¹ ir 7 straipsnių pakeitimo įstatymo projekto aiškinamasis raštas*, Nr. XIIP-2662, 2014-12-18 [interaktyvus. Žiūrėta 2016-05-31] <<https://e-seimas.lrs.lt>>
 44. Lietuvos Respublikos ūkio ministerija. Verslo aplinkos gerinimas. Planuojamos naujos galimybės smulkiajam verslui. *Mažosios bendrijos koncepcija* [interaktyvus. Žiūrėta 2011-06-15] <http://www.ukmin.lt/lt/veikla/veiklos_sritys/svv/VA_gerinimas/index.php>
 45. 2012 m. rugpjūčio 31 d. Lietuvos Respublikos ūkio ministro įsakymas Nr. 4-878 dėl mažosios bendrijos pavyzdinių steigimo aktų ir steigimo sutarčių formų, mažosios bendrijos pavyzdinių nuostatų ir jų pildymo rekomendacijų patvirtinimo. *Valstybės žinios*, 2012, nr. 104-5292.
 46. 2016 m. gruodžio 15 d. Lietuvos Respublikos ūkio ministro įsakymas Nr. 4-799 dėl mažosios bendrijos pavyzdinių steigimo aktų ir steigimo sutarčių formų, mažosios bendrijos pavyzdinių nuostatų patvirtinimo (nauja redakcija, TAR, 2016-12-21, Nr. 29201) (su pakeitimais ir papildymais).
 47. 2011 m. gruodžio 7 d. Ūkinių bendrijų įstatymo pakeitimo įstatymo projekto Nr. XIP-3941 aiškinamasis raštas [interaktyvus. Žiūrėta 2016-02-29]. Prieiga per internetą: <<https://e-seimas.lrs.lt/>>;
 48. 2016 m. rugsėjo 20 d. Ūkinių bendrijų įstatymo Nr. IX-1804 pakeitimo įstatymo projekto Nr. IX-1804 aiškinamasis raštas nr. XIIP-4722. Lietuvos Respublikos ūkio ministerija [interaktyvus. Žiūrėta 2017-06-19]. Prieiga per internetą: <<https://e-seimas.lrs.lt/>>
 49. Valstybinės mokesčių inspekcijos viršininko įsakymas Nr. 373. *Valstybės žinios*, 2003, nr. 1-31.
 50. 2017 m. birželio 13 d. Valstybinės mokesčių inspekcijos prie Lietuvos Respublikos finansų ministerijos atsakymas nr. (32.41-GPM) RM-18826.
 51. 2017 m. gegužės 17 d. Valstybinio socialinio draudimo fondo valdybos prie Socialinės apsaugos ir darbo ministerijos atsakymas į 2017 m. gegužės 14 d. paklausimą Nr. ADIS-1320163.
 52. NASDAQ OMX Vilnius listinguojamų bendrovių valdymo kodeksas, 2010 [interaktyvus. Žiūrėta 2017 m. sausio 25 d.]. Prieiga per internetą: <[http://www.nasdaqbaltic.com/files/vilnius/teisesaktai/Bendroviu%20valdymo%20kodeksas%20\(galioja%20nuo%202010-01-01\).pdf](http://www.nasdaqbaltic.com/files/vilnius/teisesaktai/Bendroviu%20valdymo%20kodeksas%20(galioja%20nuo%202010-01-01).pdf)>
 53. Lietuvos Respublikos Seimo Kanceliarijos Teisės departamentas. *Išvada dėl Lietuvos Respublikos mažųjų bendrijų įstatymo projekto*, Nr. XIP-4003, 2012 m. vasario 6 d. [interaktyvus. Žiūrėta 2016-06-16] <<https://e-seimas.lrs.lt>>
 54. Lietuvos Respublikos Seimo Kanceliarijos Teisės departamentas. *Išvada dėl Lietuvos Respublikos mažųjų bendrijų įstatymo nr. XI-2159 7 straipsnio pakeitimo įstatymo projekto*, Nr. XIIP-3914, 2015 m. gruodžio 29 d. [interaktyvus. Žiūrėta 2016-06-15] <https://e-seimas.lrs.lt>

Nyderlandų Karalystė

1. Burgerlijk Wetboek, 1992.
2. De Nederlandse Corporate Governance Code. *De Monitoring Commissie Corporate Governance Code*, 2016 [interaktyvus. Žiūrėta 2017 m. sausio 25 d.]. Prieiga per internetą: <<http://www.commissiecorporategovernance.nl/download/?id=3367>>
3. Dutch Civil Code, Book 2 Legal Persons. Prieiga per internetą: <http://www.dutchcivillaw.com/civilcodegeneral.htm>;

Prancūzijos Respublika

1. Code de commerce. *Bulletin des lois*, 1807 (su paskutiniaiis pakeitimais 2014 m.), Nr. 164.
2. Code de gouvernement d'entreprise des sociétés cotées. *Mouvement des entreprises de France*, 2015 [interaktyvus. Žiūrėta 2016 m. sausio 25 d.]. Prieiga per internetą: <http://www.medef.com/file-admin/www.medef.fr/documents/AFEP-MEDEF/Corporate_Governance_Code_of_Listed_Corporations_-_Amended_in_November_2015.pdf>
3. Prancūzijos civilinis kodeksas (profesorius David W. Gruning vertimas), 2013 m. redakcija [interaktyvus. Žiūrėta 2016 m. sausio 25 d.]. Prieiga per internetą: <https://www.legifrance.gouv.fr/content/download/7754/105592/version/4/file/Code_civil_20130701_EN.pdf>
4. Prancūzijos 2015 m. rugpjūčio 6 d. įstatymas Nr. 2015-990. [interaktyvus. Žiūrėta 2017-06-09]. Prieiga per internetą: <<https://www.legifrance.gouv.fr/affichTexte.do?cidTexte=JORFTEXT000030987114&fastPos=1&fastReqId=88768779&categorieLien=id&oldAction=rechTexte>>.

Švedijos Karalystė

1. Aktiebolagslag, ABL. *Regeringskansliets rättsdatabaser*, 2005, Nr. 2005:551
2. Kollegiet för svensk bolagsstyrning. *Svensk kod för bolagsstyrning*, 2016 [interaktyvus. Žiūrėta 2017 m. sausio 25 d.]. Prieiga per internetą: <http://www.corporategovernanceboard.se/UserFiles/Archive/619/The_Swedish_Corporate_Governance_Code_1_December_2016.pdf>;
3. Švedijos partnerystės ir neregistruotos partnerystės įstatymas.

Vokietijos Federacinė Respublika

1. Aktiengesetz, AG. *Das Bundesgesetzblatt*, 1965 (su paskutiniaiis pakeitimais 2013 m.), Nr. I 4121-1.
2. Gesetz betreffend die Gesellschaften mit beschränkter Haftung, GmbHG. *Das Bundesgesetzblatt*, 1892 (su paskutiniaiis pakeitimais 2013 m.), Nr. III 4123-1.
3. Deutscher Corporate Governance Kodex. *Regierungskommission*, 2015 [interaktyvus. Žiūrėta 2016 m. sausio 25 d.]. Prieiga per internetą: <http://www.dcgk.de/files/dcgk/usercontent/en/download/code/2015-05-05_Corporate_Governance_Code_EN_mark_up.pdf>
4. Vokietijos komercinis kodeksas, *Handelsgesetzbuch*, 1897 (su paskutiniaiis pakeitimais 2017 m.). Prieiga per internetą: <https://www.gesetze-im-internet.de/hgb/index.html>
5. Vokietijos civilinis kodeksas, *Bürgerliches Gesetzbuch*, 1896 (su paskutiniaiis pakeitimais 2017 m.). Prieiga per internetą: <<https://www.gesetze-im-internet.de/bgb/index.html>>

Kitos valstybės

1. Europos modelinis bendrovių įstatymas kartu su komentaru, 2015.
2. Ispanijos korporatyvinių įmonių įstatymas (angl. *the Spanish Corporate Enterprises Act*) (*Official State Journal* No. 161, No. 210, 2010) (išverstas į anglų kalbą) [interaktyvus. Žiūrėta 2016-05-24] http://www.mjusticia.gob.es/cs/Satellite/Portal/1292427559819?blobheader=application%2Fpdf&blobheadername1=Content-Disposition&blobheadervalue1=attachment%3B+filename%3DCorporate_Enterprises_Act_%28Ley_de_Sociedades_de_Capital%29.PDF;
3. Suomijos ribotos atsakomybės bendrovių įstatymas (*osakeyhtiölaki*), Nr. 624/2006.
4. Šveicarijos prievolių kodeksas (*Obligationenrecht*), 1911.

SPECIALIOJI LITERATŪRA

Knygos

1. AGLIETTA, M.; REBERIOUX, A. *Corporate Governance Adrift: A Critique of Shareholder Value*. Northampton: Edward Elgar Publishing, 2005.
2. ANDENAS, M; WOOLDRIDGE, F. *European Comparative Company Law*. Cambridge: Cambridge University Press, 2009.
3. BACHMANN, G., et al. *Regulating the Closed Corporation*. Berlin: Walter de Gruyter, 2014.
4. BACHNER, T. *Creditor Protection In Private Companies: Anglo-German Perspectives for a European Legal Discourse*. Cambridge: Cambridge University Press, 2009.
5. BAINBRIDGE, S. M.; HENDERSON, M. T. *Limited liability*. Cheltenham: Edward Elgar Publishing, 2016.
6. BALOUZIYCH, J. M. B. *A Legal Guide to United States Business Organizations*. Berlin: Springer-Verlag, 2013.
7. BARCA, F; BECHT, M. (editors). *The control of corporate Europe*. Oxford: Oxford University Press, 2001.
8. BEINART, D.; BURMEISTER, F; TRIES H.-J. *Mergers and Acquisitions in Germany*. Munich: Beck, 2009.
9. BERLE, A. A.; MEANS, G. C. *The Modern Corporation and Private Property*. New York: The Macmillan Company, 1932.
10. BLACKETT-ORD, M. *Partnership: the modern law of partnership, limited partnership and limited liability partnership*. 2nd ed. London: Butterworths, 2002.
11. BLACKETTORD, M.; HAREN, S. *Partnership law: the modern law of firms, limited partnerships and LLPs*. 4th ed. Haywards Heath: Bloomsbury Professional, 2011.
12. CAHN, A.; DONALD, D. C. *Comparative Company Law: Text and Cases on the Laws Governing Corporations in Germany, the UK and the USA*. Cambridge: Cambridge University Press, 2010;
13. CALVO CARAVACA, A.-L., et al. *The EU Succession Regulation: a commentary*. Cambridge: Cambridge University Press, 2016.
14. CASSON, M.; GODLEY, A. *Entrepreneurship and Historical Explanation. Entrepreneurship in Theory and History*. Edited by CASIS, Y.; PEPELASIS MINOGLU, I. London: Palgrave Macmillan, 2005.
15. DAVIES, P. *Introduction to Company Law. 2nd edition*. Oxford: Oxford University Press, 2010.
16. DAVIES, P. L.; WORTHINGTON, S. *Gower's Principles of Modern Company Law*. 10th ed. London: Thomson Reuters, 2016.
17. DE LUCA, N. *European Company Law*. Cambridge: Cambridge University Press, 2017.
18. EASTERBROOK, F. H.; FISCHER, D. R. *The Economic Structure of Corporate Law*. Cambridge: Harvard University Press, 1991.
19. ELLENTUCK, A. B. *Converting a Sole Proprietorship into an LLC. The Tax Adviser, October*, 2005.
20. FIEBIG, A. *Corporations and Partnerships in USA. International Encyclopedia of Laws. Commercial and Economic Law*. Edited by STUYCK, J., TERRY, E. The Hague: Kluwer Law International, 2016.

21. FISHER, H. D. *The German legal system and legal language: a general survey together with notes and German vocabulary*. 3rd ed. London, etc.: Cavendish Publishing Limited, 2002.
22. FRENCH, D.; MAYSON, S. W.; RYAN, CH. L. *Company Law*. 27th ed. Oxford: Oxford University Press, 2010.
23. FRENCH, D.; RYAN, CH. L. *Company Law*. 33th ed. Oxford: Oxford University Press, 2016.
24. GIERTZ, M.; HEMSTRÖM, C. (†). *Corporations and partnerships in Sweden*. Second edition. Alphen aan den Rijn: Wolters Kluwer Law & Business, 2015.
25. GONZÁLEZ, A. J. V.; TEICHMANN, Ch.; AHERN, D. *Private company law reform in Europe: the race for flexibility*. Cizur Menor: Aranzadi Thomas Reuters, 2015.
26. HANSMANN, H. *The Ownership of Enterprise*. Cambridge: The Belknap Press of Harvard University Press, 1996.
27. HÉBERT, R. F.; LINK, A. N. *A History of Entrepreneurship*. London: Routledge, 2012.
28. HILLMAN, R. W.; LOEWENSTEIN, M. J., ed. *Research handbook on partnerships, LLCs and alternative forms of business organizations*. Cheltenham [u.a.]: Elgar, 2015.
29. HILLMAN, R. W.; WEIDNER, D. J.; DONN, A. G. *The Revised Uniform Partnership Act*. 2016–2017 edition. Danvers, MA: Thomson Reuters, 2016.
30. HYNES, J. D.; LOEWENSTEIN, M. J. *Agency, partnership, and the LLC: the law of unincorporated business enterprises ; cases, materials, problems*. 9 ed. New Providence, NJ: Bender, 2015.
31. JELSMA, P. L.; NOLLKAMPER, P. E. *The limited liability company*. Vol. 1. Costa Mesa, Calif.: James Publ., 2013.
32. KAY, S.; SMITH, T. *Investment funds*. 3rd ed. London: Thomson Reuters, 2016.
33. KEAY, A. R. *The Enlightened Shareholder Value Principle and Corporate Governance*. New York: Routledge, 2013.
34. KERSHAW, D. *Company Law in Context: Text and Materials*. 2nd ed. Oxford: Oxford University Press, 2012.
35. KLEIN W. A.; COFFEE, J. C. *Business Organization and Finance. Legal and Economic Principles*, 11th ed. New York: Foundation Press, 2010.
36. LANDES, D. S., et al. *The Invention of Enterprise: Entrepreneurship from Ancient Mesopotamia to Modern Times*. Princeton: Princeton University Press, 2012.
37. L'ANSON BANKS, R. C. *Lindley & Banks on partnership*. 18th ed. London: Sweet & Maxwell, 2002.
38. LEFEBVRE, F. Realised by the International Department of Editions Francis Lefebvre. *France: business law, taxation, social law*. International series Francis Lefebvre. Paris: F. Lefebvre, 2004.
39. LINDSAY, A., MUNKERT, M. J. Founding a Company in UK. MUNKERT, M.J., et al. *Founding a Company. Handbook of Legal Forms in Europe*. Berlin: Springer, 2010.
40. LUTFALLA, E., MUNKERT, M. J. Founding a Company in France. *Founding a Company. Handbook of Legal Forms in Europe*. Edited by MUNKERT, M. J. et al. Berlin: Springer, 2010.
41. MAITLAND-WALKER, J. *Guide to European company laws*. 3rd ed. London: Sweet and Maxwell, 2008.
42. MANNING, B. A *Concise textbook on legal capital*. 2nd ed. New York: Foundation Press, 1981.

43. MCCAHERY, J. A.; VERMEULEN, E. P. M. *Corporate Governance of Non-Listed Companies*. Oxford: Oxford University Press, 2008.
44. MCCAHERY, J.; VERMEULEN, E. M. *The Governance of Close Corporations and Partnerships: US and European Perspectives*. Oxford: Oxford University Press, 2004.
45. MIKALONIENĖ, L. *Uždarosios akcinės bendrovės akcininko teisės ir jų gynimo būdai*. Monografija. Vilnius: VĮ Registrų centras, 2015.
46. MIKALONIENĖ, L. *UAB akcininko civilinė atsakomybė bendrovės kreditoriams, bendrovei ir kitiems akcininkams*. Vilnius: Justitia, 2017.
47. MIKELĖNAS, V.; TAMINSKAS, A.; VILEITA, A. *Lietuvos Respublikos civilinio kodekso komentaras. Pirmoji knyga. Bendrosios nuostatos*. Vilnius: Justitia, 2001.
48. MIKELĖNAS, V. *Lietuvos Respublikos civilinio kodekso komentaras. Šeštoji knyga. Prievolių teisė I*. Vilnius: Justitia, 2003.
49. MIKELĖNAS, V., et al. *Lietuvos Respublikos civilinio kodekso komentaras. Antroji knyga. Asmenys*. Vilnius: Justitia, 2002.
50. MIKELĖNAS, V.; TAMINSKAS, A.; VILEITA, A. *Lietuvos Respublikos civilinio kodekso komentaras. Pirmoji knyga. Bendrosios nuostatos*. Vilnius: Justitia, 2001.
51. MILLER, R. L.; JENTZ, G. A. *Business Law Today*, 8th ed., Mason, Ohio: Thompson, 2008.
52. MORSE, G., co-ordinating editor; DAVIES, P., et al., ed. *Palmer's limited liability partnership law*. London: Sweet & Maxwell, 2002.
53. MORSE, G. *Partnership and LLP law*. 8th ed. Oxford: Oxford University Press, 2015.
54. MORSE, G. *Partnership law*. 6th ed., 1 publ. Oxford: Oxford University Press, 2006.
55. MÜLLER, K. J. *The GmbH: a guide to the German limited liability company*. 2nd ed. München: Beck, 2009.
56. MULLER, M. H. *Corporate Law in the Netherlands*. Haga: Kluwer Law International, 2013.
57. MUNKERT, M. J.; KÜSPERT, K. *Founding a Company in Germany*. MUNKERT, M. J., et al. *Founding a Company. Handbook of Legal Forms in Europe*. Berlin: Springer, 2010.
58. O'SULLIVAN, M. *Contests for Corporate Control: Corporate Governance and Economic Performance in the United States and Germany*. Oxford: Oxford University Press, 2002.
59. PARDIEU, C. H. de. *Corporate acquisitions and mergers in France*. Alphen aan den Rijn: Kluwer Law International, 2014.
60. PERSSON, A. H. *Commercial and Economic Law of Sweden. International Encyclopedia of Laws. Commercial and Economic Law*. Edited by STUYCK, J.; TERRY, E. The Hague: Kluwer Law International, 2016.
61. PLESSIS, J. J. et al. *German Corporate Governance in International and European Context*. 2nd ed. Berlin: Springer, 2012.
62. PLESSIS, J. J.; HARGOVAN, A.; BAGARIC, M. *Principles of Contemporary Corporate Governance*. 2-asis leidimas. New York: Cambridge University Press, 2011.
63. ROSENGARTEN, J.; BURMEISTER, F.; KLEIN, M. *The German Limited Liability Company*. 8th rev. ed. München: Beck, 2015 (e-knyga).
64. SCHULZ, M.; WASMEIER, O. *The law of business organizations: a concise overview of the German corporate law*. Berlin; Heidelberg [etc.]: Springer, 2012.

65. SEALY, L. S. *Cases and Materials in Company Law*. London: Cambridge University Press, 1971.
66. SIEMS, M. *Convergence in Shareholder Law*. Cambridge: Cambridge University Press, 2008.
67. SJAFJELL, B. *Towards a Sustainable European Company Law: A Normative Analysis of the Objectives of EU Law, with the Takeover Directive as a Test Case*. Alphen aan den Rijn: Kluwer Law International, 2009.
68. SKOG, R.; FAGER, C. *The Swedish Companies Act: An Introduction*. Stockholm: Norstedts Juridik, 2007.
69. SMITH, A. *An Inquiry into the Nature and Causes of the Wealth of Nations*, 1776. Cambridge: The Electric Book Company, 1998.
70. SMITH, P. *Limited liability partnerships handbook*. 3rd ed. Haywards Heath: Bloomsbury Professional, 2012.
71. TEICHMANN, C.; AHERN, D., ed. *Private company law reform in Europe: the race for flexibility*. Cizur Menor: Aranzadi, etc., 2015.
72. VAN DER LAARHOVEN, M.; PIETIA, C.; LANGELAAR, J. F. *Founding a Company in the Netherlands: Founding a Company. Handbook of Legal Forms in Europe*. Edited by MUNKERT, M. J. *et al.* Berlin: Springer, 2010.
73. VENTORUZZO, M. *et al. Comparative Corporate Law*. St. Paul: West Academic Publishing, 2015.
74. VOLHARD, R; STENGEL, A. *German Limited Liability company*, John Wiley and Sons, 1997.
75. VON PELTZER, M.; VOIGHT, E. A. *German Commercial Code: German-English text with an introduction in English*. 5th ed. revised. Koln: O. Schmidt, 2003.
76. WIRTH, G.; ARNOLD, M.; GREENE, M. *Corporate Law in Germany*. Munchen: C. H. Beck, 2004.
77. WHITTAKER, J.; MACHELL, J.; BRAITHWAITE, T. *The law of limited liability partnerships*. Fourth edition. Haywards Heath: Bloomsbury Professional, 2016.
78. ZIMMERMANN, R. *The Law of Obligations: Roman Foundations of the Civilian Tradition*. Oxford: Clarendon Press, 1996.
79. ZWEIGERT, K.; KOTZ, H. *Introduction to comparative law*, 3rd ed. New York: Oxford University Press, 1998.

Straipsniai ir knygų skyriai

1. ADAMS, R. B.; LICHT, A. N.; SAGIV, L. Shareholders and stakeholders: How do directors decide? *Strategic management*, 2011, Vol. 32, No. 12, p. 1331–1355.
2. AHMAN, O; FRIBERG, M.; WARNBERG, G. Sweden. In *Capital Directive in Europe: The Rules on Incorporation and Capital of Limited Liability Companies*. Ed. GERVEN, D. Cambridge: Cambridge University Press, 2014, p. 882–924.
3. ALBERTY, S. C. *Advising Small Businesses* (July 2016 Update) [interaktyvus. Žiūrėta 2016-08-13] <<https://1.next.westlaw.com/>>;
4. AMBRASIENĖ, D.; CIRTAUTIENĖ, S. Teismų praktikos reikšmė Lietuvoje: stare decisis v. jurisprudence constante. Iš *Privatinė teisė: praeitis, dabartis ir ateitis*. Redaktorius V. Mizaras. Vilnius: Justitia, 2008, p. 13–31.
5. ARMOUR, J. Legal capital: an outdated concept? University of Cambridge Working Paper No. 320, 2006 [interaktyvus. Žiūrėta 2017 m. sausio 25 d.]. Prieiga per internetą: <http://www.cbr.cam.ac.uk/fileadmin/user_upload/centre-for-business-research/downloads/working-papers/wp320.pdf>

6. ARMOUR, J.; HANSMANN, H.; KRAAKMAN, R. Agency Problems and Legal Strategies. In *The Anatomy of Corporate Law: A Comparative and Functional Approach*, 2nd ed. Edited by KRAAKMAN, R. et al. Oxford: Oxford University Press, 2009, p. 35–53.
7. ARMOUR, J.; HERTIG, G.; KANDA, H. Transactions with Creditors. In *The Anatomy of Corporate Law: A Comparative and Functional Approach*, 2nd ed. Edited by KRAAKMAN, R. et al. Oxford: Oxford University Press, 2009, p. 115–151.
8. ARMOUR, J.; HANSMANN, H.; KRAAKMAN, R. What is Corporate Law? In *The Anatomy of Corporate Law: A Comparative and Functional Approach*, 2nd ed. Edited by KRAAKMAN, R. et al. Oxford: Oxford University Press, 2009, p. 1–34.
9. BAINBRIDGE, S. M. The Board of Directors as Nexus of Contracts. *Iowa Law Review*, 2002, Vol. 88, No. 1, p. 1–34.
10. BARTKUS, E. V. Smulkaus ir vidutinio verslo plėtros prognozės Lietuvoje ekonominės krizės pradžioje. *Ekonomika ir vadyba*, 2010, t. 15.
11. BEINORAITĖ, Š.; DREJERIS, R. Gyventojų verslumo matavimo modelis. *Verslas: Teorija ir praktika*, 2014, t. 15(3), p. 199–209.
12. BERRY, E. Partnership options in the UK: good things come in threes. In HILLMAN, R. W.; LOEWENSTEIN, M. J., ed. *Research handbook on partnerships, LLCs and alternative forms of business organizations*. Cheltenham [u.a.]: Elgar, 2015.
13. BEURSKENS, M.; NOACK, U. *Of Tradition and Change – The Modernization of the German GmbH in the Face of European Competition*. German Law Journal, Forthcoming (CBC-RPS No. 0037) (July 11, 2008) [interaktyvus. Žiūrėta 2016-06-02] <<http://ssrn.com/abstract=1138704>>
14. BITĖ, V. Uždarosios akcinės bendrovės teisinis reglamentavimas: sukūrimas, raida ir šių dienų tendencijos. Iš *Privatinės teisės doktrina ir praktika*. Atsakingas redaktorius R. Birštonas. Vilnius: Mykolo Romerio universitetas, 2014, p. 150–180.
15. BLACK, B. S. Shareholder Passivity Reexamined. *Michigan Law Review*, 1990, Vol. 89, No. 3, p. 520–608.
16. BLAIR, M. M.; STOUT, L. A. A Team Production Theory of Corporate Law. *Virginia Law Review*, 1999, Vol. 85, No. 2, p. 247–328.
17. BÖNTE, W.; PROCHER, V. D.; URBIG, D. Biology and Selection Into Entrepreneurship – The Relevance of Prenatal Testosterone Exposure. *Entrepreneurship Theory and Practice*, September, 2016, p. 1121–1148.
18. BOOTH, R. A. Capital Requirements in United States Corporation Law. *Working Paper Series*. Paper 102, 2005 [interaktyvus. Žiūrėta 2017 m. sausio 25 d.]. Prieiga per internetą: <<http://digitalcommons.law.villanova.edu/wps/art102/>>
19. BOUCEKKINE, R. et al. Contract Rules in Codes and Statutes: Easing Business Across the Cleavages of Legal Origins. In *Institutional Competition between Common Law and Civil Law*. SCHMIEGELOW, M.; SCHMIEGELOW, H. (editors). Berlin: Springer-Verlag, 2014, p. 41–81.
20. BRAKE, S.; van DUUREN, T. The Societas UNIUS Personae: A Welcome European Vehicle. *European Company Law*, 2015, No. 12 (6), December, p. 270–277.
21. BRUNER, C. M. Good Faith, State of Mind, and the Outer Boundaries of Director Liability in Corporate Law. *Wake Forest Law Review*, 2006, No. 41, p. 1131–1189.

22. BRUNO, S.; RUGGIERO, E. Introduction. In *Public Companies and the Role of Shareholders: National Models towards Global Integration*. Edited by BRUNO, S.; RUGGIERO, E. Alphen aan den Rijn: Kluwer Law International, 2011.
23. BEURSKENS, M.; NOACK, U. *Of Tradition and Change – The Modernization of the German GmbH in the Face of European Competition*. German Law Journal, Forthcoming (CBC-RPS No. 0037) (July 11, 2008) [interaktyvus. Žiūrėta 2016-06-02]. Prieiga per internetą: <<http://ssrn.com/abstract=1138704>>, p. 1-24;
24. CONAC, P. H. France: the permanent reform of corporate governance. In *Comparative corporate governance: a functional and international analysis*. Edited by FLECKNER, A. M.; HOPT, K. J. Cambridge: Cambridge University Press, 2013, p. 444–503.
25. CONAC, P. H.; ENRIQUES, L.; GELTER, M. Constraining Dominant Shareholders' Self-dealing: The Legal Framework in France, Germany, and Italy. *European Company and Financial Law Review*, 2007, No. 4, p. 491–528.
26. COTIGA, A. Company mobility and regulatory competition in the European Union and under French company law. In *Reforming the law of obligations and company law: studies in French and German law*. Edited by DORALT, W.; DESHAYES, O. Paris: Société de législation comparée, 2013, p. 127–143.
27. CRUSTO, M. F. Extending the Veil to Solo Entrepreneurs: A Limited Liability Sole Proprietorship Act (LLSP). *Columbia Business Law Review*, Vol. 2001, Issue 2, p. 381–430.
28. DÁRIO MOURA, V. *The Scope and Structure of the Portuguese Civil Code* In The Scope and Structure of Civil Codes. Edited by RIVERA, J. C. Dordrecht: Springer, 2012.
29. DAVIES, P. Corporate Boards in the United Kingdom. Iš *Corporate Boards in Law and Practice: A Comparative Analysis in Europe*. Edited by DAVIS, P. et al. Oxford: Oxford University Press, 2013, p. 713–787.
30. DAVIS, P. et al. Boards in Law and Practice: A Cross-Country Analysis in Europe. In *Corporate Boards in Law and Practice: A Comparative Analysis in Europe*. Edited by DAVIS, P. et al. Oxford: Oxford University Press, 2013, p. 3–115.
31. DRURY, R. R. Legal Structures of Small Businesses in France and England Compared. *International and Comparative Law Quarterly*, 1978, Vol. 27 [interaktyvus. Žiūrėta 2017-06-02] Prieiga per internetą: <<http://www.heinonline.org/HOL/>>
32. DE KLUIVER, H. J. Towards A New Private Company Law. History of and Perspectives on the 2012 Fundamental Overhaul of Dutch Company Law and a European Perspective on the Proposals for a European Private Company (SPE and SUP). In GONZÁLEZ, A. J. V.; TEICHMANN, C.; AHERN, D., ed. *Private company law reform in Europe: the race for flexibility*. Cizur Menor: Aranzadi, etc., 2015, p. 406–442.
33. DE WULF, H. Shares in the EMCA. *European Company and Financial Law Review*, 2016, Vol. 13, No. 2, p. 215–253.
34. DERVOGNE, C. Directors' duties and liability in France. In *Study on directors' duties and liability prepared for the European Commission DG Markt. Annex*. Carsten Gerner-Beuerle, C.; Paech, Ph.; Schuster, E. Ph. 2013, p. 287–321.
35. DESACHE, J-M. France. In *Capital Directive in Europe: The Rules on Incorporation and Capital of Limited Liability Companies*. Edited by GERVEN, D. Cambridge: Cambridge University Press, 2014, p. 304–332.

36. DIDŽIULIS, L. Fiduciarinių pareigų instituto kilmė, esmė ir recepcija. *Teisė. Mokslo darbai*, 2014, t. 91, p. 83–99.
37. DYCK, A.; ZINGALES, L. Private Benefits of Control: An International Comparison. *The Journal of Finance*, 2004, Vol. LIX, No. 2, p. 537–600.
38. EASTERBROOK, F. H.; FISCHER, D. R. Close Corporations and Agency Costs, 38 *Stanford Law Review*, 1985, Vol. 271.
39. EIDENMULLER, H.; GRUNEWALD, B.; NOACK, U. Minimum Capital in the System of Legal Capital. Iš *Legal Capital in Europe*. Edited by LUTTER, M. Berlin: De Gruyter Recht, 2006, p. 17–41.
40. ENRIQUES, L.; HANSMANN, H.; KRAAKMAN, R. The Basic Structure: Minority Shareholders and Non-Shareholder Constituents. In *The Anatomy of Corporate Law: A Comparative and Functional Approach*, 2nd ed. Edited by KRAAKMAN, R., et al. Oxford: Oxford University Press, 2009, p. 89–113.
41. ENRIQUES, L.; MACEY, J. R. Creditors Versus Capital Formation: The Case against the European Legal Capital Rules. *Cornell Law Review*, 2001, Vol. 86, No. 6, p. 1165–1204.
42. EYAL-COHEN, M. Legal Mirrors of Entrepreneurship. *Boston College Law Review*, 2014, Vol. 55, p. 719–773.
43. FLEISCHER, H. A Guide to German Company Law for International Lawyers – Distinctive Features, Particularities, Idiosyncrasies. In FLEISCHER, H; HANSEN, J. L.; RINGE, W. G., ed. *German and Nordic perspectives on company law and capital markets law*. Tübingen: Mohr Siebeck, 2015, p. 3–27.
44. FREEDMAN, J. Limited Liability Partnerships in the United Kingdom – Do They Have a Role for Small Firms? *Journal of Corporation Law*, Summer 2001, Vol. 26, No. 4 [interaktyvus. Žiūrėta 2016-10-20] <<http://www.heinonline.org/HOL/>>, p. 897–916.
45. GAINET, C. Controlling Shareholders' Fiduciary Duties Owed to Minority Shareholders – A Comparative Approach: The United States and France. In *Advances in Business Ethics Research*. Edited by CRESSY, R.; CUMMING, D.; MALLIN, Ch. Dordrecht: Springer, 2013, p. 137–174.
46. GALLOIS-COICHET, D.; CAFFIN-MOI, M. Key trends in French company law reforms over the last decade. In *Reforming the law of obligations and company law: studies in French and German law*. Edited by DORALT, W; DESHAYES, O. Paris: Société de législation comparée, 2013, p. 91–105.
47. GERVEN, D. Community rules applicable to the incorporation and capital of public limited liability companies. In *Capital Directive in Europe: The Rules on Incorporation and Capital of Limited Liability Companies*. Ed. GERVEN, D. Cambridge: Cambridge University Press, 2014, p. 3–51.
48. GORDON, J. N. The Mandatory Structure of Corporate Law. *Columbia Law Review*, 1998, Vol. 89, No. 7, p. 1549–1598.
49. GRUNDMANN, S.; MOSLEIN, F. Germany. In *Public Companies and the Role of Shareholders – National Models Towards Global Integration*. Edited by BRUNO, S.; RUGGIERO, E. Alphen aan den Rijn: Kluwer Law International, 2011, p. 139–196.
50. HALPREN, P.; TREBILCOCK, M.; STUART, T. An Economic Analysis of Limited Liability in Corporation Law. *University of Toronto Law Journal*, 1980, Vol. 30, No. 2, p. 117–150.
51. HAMMARSKIOLD, P.; KAZNOVA, S. H. Sweden. In *Corporate Governance*, 2nd ed. Edited by KAWAMURA, A. London: Thomson Reuters, 2015, p. 409–423.

52. HANSMANN, H.; KRAAKMAN, R. End of History for Corporate Law. *The Georgetown Law Journal*, 2000, Vol. 89, No. 2, p. 439–468.
53. HANSMANN, H.; KRAAKMAN, R.; SQUIRE, R. Law and rise of the firm. *Harvard Law Review*, 2006, No. 119, p. 1333–1403.
54. HANSEN, J. L. Active owners and accountable directors. In *Boards of directors in European companies: reshaping and harmonising their organization and duties*. Edited by BIRKMOSE, H. S.; NEVILLE, M.; SORENSEN, K. E. Alphen aan den Rijn: Kluwer Law International, 2013, p. 243–261.
55. HANSEN, J. L. The Role of Shareholders in Public Companies in the Nordic Countries. In *German and Nordic Perspectives on Company Law and Capital Markets Law*. Edited by FLEISCHER, H.; HANSEN, J. L.; RINGE, W.-G. Tübingen: Mohr Siebeck, 2015, p. 81–110.
56. HEENEN, J. Partnership and other personal associations for profit. Chapter 1. French draft transl. TURNER, D.; BRISTOW, J. In CONARD, A., chief ed. *International encyclopedia of comparative law. Business and private organizations*. Vol. XIII, Part 1. Tübingen: J.C.B. Mohr; The Hague; Paris: Mouton, 1975, p. 1–194.
57. HEMSTRÖM, C.; GIERTZ, M. Sweden. In *International Encyclopaedia for Corporations & Partnerships*. Chief ed. GEENS, K. Leiden: Kluwer Law International, 2015.
58. HO, V. H. “Enlightened Shareholder Value”: Corporate Governance Beyond the Shareholder-Stakeholder Divide. *The Journal of Corporation Law*, 2010, Vol. 36, No. 1, p. 59–112.
59. HOLMÉN, M.; KNOFF, J. D. Minority Shareholder Protections and the Private Benefits of Control for Swedish Mergers. *The Journal of Financial and Quantitative Analysis*, 2004, Vol. 39, No. 1, p. 167–191.
60. HOPT, K. Comparative corporate governance: the state of the art and international regulation. In *Comparative corporate governance: a functional and international analysis*. Edited by FLECKNER, A. M.; HOPT, K. J. Cambridge: Cambridge University Press, 2013, p. 3–102.
61. HUIZINK, J. B. Legal Persons. In CHORUS, J. M. J.; HONDIUS, E. H.; VOERMANS, W., ed. *Introduction to Dutch law*. Fifth ed. Alphen aan den Rijn: Wolters Kluwer, 2016, p. 93–116.
62. JACOMET, T.; NACIRI, M. France. In MAITLAND-WALKER, J. *Guide to European Company Laws*. 3rd ed. London: Sweet & Maxwell, 2008.
63. JACKSON, G. *Understanding Corporate Governance in the United States: An Historical and Theoretical Reassessment*, 2010 [interaktyvus. Žiūrėta 2017 m. sausio 25 d.]. Prieiga per internetą: <http://www.boeckler.de/pdf/p_arbp_223.pdf>;
64. JOHANSSON, S. Sweden. In *European corporate law*. Edited by VAN HULLE, K.; GESELL, H. Baden: Nomos, 2006, p. 349–258.
65. JUNGMAN, C. The Effectiveness of Corporate Governance in One-Tier and Two-Tier Board Systems. *European Company and Financial Law Review*, 2006, Vol. 3, No. 4, p. 426–474.
66. KALSS, S. The Interaction Between Company Law and the Law of Succession—A Comparative Perspective. In KALSS, S., ed. *Company law and the law of succession*. Cham; Heidelberg [u.a.]: Springer, 2015, p. 3–48.
67. KAPLOW, L. Rules versus standards: An Economic Analysis. *Duke Law Review*, 1992, No. 42, p. 557–628.

68. KERSTING, Ch. The Role of Shareholders in Public Companies in Germany. In *German and Nordic Perspectives on Company Law and Capital Markets Law*. Edited by FLEISCHER, H.; HANSEN, J. L.; RINGE, W-G. Tübingen: Mohr Siebeck, 2015, p. 111–127.
69. KLEIN, J; REED, J; WANG, E. H. United States. In JAUSĀS, Agustín, gen. ed. *Company formation: a practical global guide*. 3rd ed. London: Globe Law and Business, 2014, Vol. 2, p. 435–492.
70. KLINE, C. L., Protecting Minority Shareholders in Close Corporations: Modeling Czech Investor Protections on German and United States Law, 23 B.C. *International and Competition Law Review*, 2000, Vol. 299, [interaktyvus]. Prieiga per internetą: <http://lawdigitalcommons.bc.edu/iclr/vol23/iss2/4>.
71. KOPPERT-VAN BEEK, M. The New Dutch Partnership Act. *European Company Law*, December, 2007, Vol. 4, No. 6.
72. KORNHAUSER, L. A. The Nexus of Contracts Approach to Corporations: A Comment on Easterbrook and Fischel. *Columbia Law Review*, 1989, Vol. 89, No. 7, p. 1449–1460.
73. KRIVKA, E. Išvestinio akcininkų ieškinio institutas Lietuvos teisės sistemoje. *Jurisprudencija*, 2006, Nr. 4 (82), p. 46–53.
74. KULMS, R. Legal Capital modernising the German GmbH. In *Reforming the law of obligations and company law: studies in French and German law*. Edited by DORALT, W.; DESHAYES, O. Paris: Société de législation comparée, 2013, p. 109–117.
75. LA PORTA, R.; LOPEZ-DE-SILANES, F.; SHLEIFER, A. Corporate Ownership Around the World. *The Journal of Finance*, 1999, Vol. 54, No. 2, p. 471–517.
76. LAURAITYTĖ, E.; MILIAUSKAS, P. Sustainable Companies under the Lithuanian Company Law. *International and Comparative Corporate Law Journal*, 2016, Vol. 11, No. 3, p. 140–195.
77. LAURAITYTĖ, E. Sutartinės bendrovės teorijos susiformavimas ir sutartinė bendrovės prigimtis. *Teisė*, 2014, t. 90, p. 142–157.
78. LUTTER, M. Legal capital of Public companies in Europe. In *Legal Capital in Europe*. Edited by LUTTER, M. Berlin: De Gruyter Recht, 2006, p. 1–16.
79. LYMAN, P. Q. J. Unsettledness in Delaware Corporate Law: Business Judgment Rule, Corporate Purpose. *Delaware Journal of Corporate Law*, 2013, No. 38, p. 405–451.
80. MARIANI, N.; NERET, L. France. In JAUSĀS, A., gen. ed. *Company formation: a practical global guide*. 3rd ed. London: Globe Law and Business, Vol. 1, 2014, p. 307–352.
81. MCCAHERY, J. A.; VERMEULEN, E. P. The Evolution of Closely Held Business Forms in Europe. In MCCAHERY, J. A.; RAAIJMAKERS, T.; VERMEULEN, E. P., ed. *The Governance of Close Corporations and Partnerships: US and European Perspectives*. 1st ed. Oxford, etc.: Oxford University Press, 2004.
82. MERKT, H. Germany: internal and external corporate governance. In *Comparative corporate governance: a functional and international analysis*. Edited by FLECKNER, A. M.; HOPT, K. J. Cambridge: Cambridge University Press, 2013, p. 521–571.
83. MIKALONIENĖ, L. Akcininko teisė į išvestinį ieškinį: *ex lege* prevencinės priemonės. *Teisė. Mokslo darbai*, 2015, t. 94, p. 204–213.
84. MIKALONIENĖ, L. Bendrovės įstatų teisinė prigimtis. *Verslo ir teisės aktualijos. Mokslo darbai*, 2011, Nr. 6 (2), p. 265–285.

85. MIKALONIENĖ, L. Išvestinio ieškinio samprata, paskirtis ir tikslai. *Teisė. Mokslo darbai*, 2014, t. 93, p. 113–123.
86. MIKELĖNAS, V. Sandorių notarinės formos nustatymo Lietuvos civilinėje teisėje kriterijai ir reikšmė: lyginamasis aspektas. *Notariatas*, 2007, Nr. 2, p. 25–29.
87. MILIAUSKAS, P. Interesų konfliktas: sąvoka ir galimi sprendimo būdai. *Mokslo darbai: Teisė*. Vilnius: Vilniaus universitetas, 2010, t. 75, p. 93–110.
88. MILIAUSKAS, P.; LAURAITYTE, E. Sustainable Companies under the Lithuanian Company Law. *International and Comparative Corporate Law Journal*, 2016, Vol. 11, No. 3, p. 140–195.
89. MILLER, S. K. Minority Shareholder Oppression in the Private Company in the European Community: A Comparative Analysis of the German, United Kingdom, and French Close Corporation Problem, *Cornell International Law Journal*, 1997, Vol. 30 (2), Article 4. Prieiga per internetą: <http://scholarship.law.cornell.edu/cilj/vol30/iss2/4>.
90. MILLON, D. Radical Shareholder Primacy. *University of St. Thomas Law Journal*, 2013, Vol. 10, No. 4, p. 1013–1044.
91. MOLL, D. K. Protection of Minority Shareholders in Closely Held Corporations: Donahue v. Rodd Electrotype Co. (August 22, 2010). *The Iconic Cases In Corporate Law*, MACEY, J. R., ed., 2008. Prieiga per internetą: <https://ssrn.com/abstract=1663388>.
92. MOLL, D. K. Shareholder Oppression in Close Corporations: The Unanswered Question of Perspective. *Vanderbilt Law Review*, 2000, Vol. 53, No. 3, p. 749–827.
93. NAGAR, V.; PETRONI, K.; WOLFENZON, D. Governance Problems in Closely Held Corporations. *Journal of Financial and Quantitative Analysis*, 2011, Vol. 4, p. 943–966.
94. NENOVA, T. The value of corporate voting rights and control: A cross-country analysis. *Journal of Financial Economics*, 2003, No. 68, p. 325–352.
95. NOWAK, R. G. J. Corporate Boards in the Netherlands. In *Corporate Boards in Law and Practice: A Comparative Analysis in Europe*. Edited by DAVIS, P. et al. Oxford: Oxford University Press, 2013, p. 429–509.
96. ORTS, E. W. Shirking and Sharking: Agency Law, Agency Costs, and Dual Theory of the Firm. *Yale Law & Policy Review*, 1998, Vol. 16, No. 2, p. 265–329.
97. O'NEAL, F. H.; THOMPSON, R. B. *O'Neal and Thompson's Oppression of Minority Shareholders and LLC Members* (May 2016 Update) [interaktyvus. Žiūrėta 2016-08-23] <<https://1.next.westlaw.com/>>.
98. PAKALNIŠKIS, V. Pirmasis Lietuvos Respublikos civilinis kodeksas – modernios valstybės kūrimo priemonė. Iš *Lietuvos Respublikos civilinis kodeksas: pirmieji dešimt galiojimo metų*. Redaktorius G. Sagatys. Vilnius: Mykolo Romerio universitetas, 2013, p. 13–32.
99. PERKUMIENĖ, D.; ČIULEVIČIENĖ, V.; MERKIENĖ, R. Economic Approach to Individual Enterprise. *Ekonomika ir vadyba: aktualijos ir perspektyvos*, 2007, nr. 1(8), p. 216–221.
100. PETERSSON, H.; THOMSEN, E. S. Sweden. In *The corporate governance review*. Edited by CALKOEN, W. J. London: Law Business Research, 2011, p. 296–307.
101. PETROŠEVIČIENĖ, O. Juridinių asmenų samprata ir jos raidos tendencijos. Iš *Lietuvos Respublikos civilinis kodeksas: pirmieji dešimt galiojimo metų*. Redaktorius G. Sagatys. Vilnius: Mykolo Romerio universitetas, 2013, p. 273–313.

102. PIETIA, C; VAN DER LAARHOVEN M.; LANGELAAR, J. F. The Netherlands. In MUNKERT, M. J., ed. *Founding a company: handbook of legal forms in Europe*. Berlin; Heidelberg [u.a.]: Springer, 2010, p. 135–161.
103. PIETRANCOSTA, A.; DUBOIS, P-H.; GARÇON, R. Corporate Boards in France. In *Corporate Boards in Law and Practice: A Comparative Analysis in Europe*. Edited by DAVIS, P. et al. Oxford: Oxford University Press, 2013, p. 175–251.
104. PINTO, A. R. The United States. In *Public Companies and the Role of Shareholders – National Models Towards Global Integration*. Edited by BRUNO, S.; RUGGIERO, E. *Alphen aan den Rijn*: Kluwer Law International, 2011, p. 13–54.
105. PROCACCI, U. Crafting a Corporate Code From Scratch. *Cordozo Law Review*, 1996, No. 17, p. 629–645.
106. RAAIJMAKERS, G.; BECKERS, J. Netherlands. In *The corporate governance review*. Edited by CALKOEN, W. J. London: Law Business Research, 2016, p. 305–330.
107. RAJAK, H. The Culture of Bankruptcy. In *International Insolvency Law: Themes and Perspectives*. Edited by OMAR, P. J. Hampshire: Ashgate Publishing Limited, 2008, p. 3–26.
108. RAMMELOO, S. F. G. The law of close corporations. In VLIET, L. P. W. van, ed. *Netherlands reports to the Nineteenth International Congress of Comparative Law*. International Congress on Comparative Law <19., 2014, Wien>. Cambridge [u.a.]: Intersentia, 2015, p. 139–160.
109. RIBSTEIN, L. E., et al. *Unincorporated business entities*. Fifth edition. New Providence, NJ; San Francisco, CA: LexisNexis, 2013.
110. RIEMER, P.; SIJNJA, H. A. The Netherlands. In *European corporate law*. Edited by VAN HULLE, K.; GESELL, H. Baden: Nomos, 2006, p. 271–282.
111. ROTH, M. Corporate Boards in Germany. In *Corporate Boards in Law and Practice: A Comparative Analysis in Europe*. Edited by DAVIS, P. et al. Oxford: Oxford University Press, 2013, p. 253–365.
112. SCHMIDT, R. H.; SPINDLER, G. Path Dependence, Corporate Governance and Complementarity. *International Finance*, 2003, Vol. 5, No. 3, p. 311–333.
113. SCHÖN, W. Balance Sheet Tests or Solvency Tests – or Both? *European Business Organization Law Review*, 2006, Vol. 7, No. 1, p. 181–198.
114. SEGAIN, H. Chapter on French Company Law. Iš: GONZÁLEZ, A. Jorge Viera; TEICHMANN, Ch.; AHERN, D., ed. *Private company law reform in Europe: the race for flexibility*. Cizur Menor: Aranzadi, etc., 2015, p. 157–208.
115. SHLEIFER, A.; VISHNY, R. A survey of corporate governance. *Journal of Finance*, 1997, Vol. 52, p. 737–783.
116. SKOG, R.; SJÖMAN, E. Corporate Boards in Sweden. In *Corporate Boards in Law and Practice: A Comparative Analysis in Europe*. Edited by DAVIS, P. et al. Oxford: Oxford University Press, 2013, p. 617–652.
117. SOLNYŠKINIENĖ, J. Verslumo raiškos teorinės interpretacijos ir praktinės neverslumo pasekmės: Lietuvos patirtis. *Ekonomika ir vadyba*, 2008, t. 13, p. 699–706.
118. STOUT, L. A. Bad and Not-so-bad Arguments for Shareholder Primacy. *Southern California Law Review*, 2002, Vol. 75, No. 5, p. 1189–1209.

119. STRINE, L. E. Jr.; LASTER, J. T. The siren song of unlimited contractual freedom. In HILLMAN, R. W.; LOEWENSTEIN, M. J., ed. *Research handbook on partnerships, LLCs and alternative forms of business organizations*. Cheltenham [u.a.]: Elgar, 2015, p. 11–27.
120. TEICHMANN, C.; KNAIER, R. Experiences with the Competition of Regulators – a German Perspective. In GONZÁLEZ, A. J. V.; TEICHMANN, C., AHERN, D., ed. *Private company law reform in Europe: the race for flexibility*. Cizur Menor: Aranzadi, etc., 2015.
121. URBAIN-PARLEANI, I. Working group on the Share Capital in Europe – French Answers to the Questionnaire. In *Legal Capital in Europe*. Edited by LUTTER, M. Berlin: De Gruyter Recht, 2006, p. 480–514.
122. VAN DER BIJL, P. The Netherlands. In *Capital Directive in Europe: The Rules on Incorporation and Capital of Limited Liability Companies*. Ed. GERVEN, D. Cambridge: Cambridge University Press, 2014, p. 602–669.
123. VAN DER ELST, Ch. *Shareholder Mobility in Five European Countries* [interaktyvus]. ECGI – Law Working Paper Nr. 104/2008, 2008 [žiūrėta 2016 m. sausio 25 d.]. Prieiga per internetą: <<http://ssrn.com/abstract=1123108>>
124. VEIL, R. The growing importance of corporate governance and Capital markets law in Germany. In *Reforming the law of obligations and company law: studies in French and German law*, Edited by DORALT, W; DESHAYES, O. Paris: Société de législation comparée, 2013, p. 113–117.
125. VENTORUZZO, M. The Disappearing Taboo of Multiple Voting Shares: Regulatory Responses to the Migration of Chrysler-Fiat. *ECGI – Law Working Paper No. 288/2015*, 2015 [interaktyvus. Žiūrėta 2017 m. sausio 25 d.]. Prieiga per internetą: <<https://ssrn.com/abstract=2574236>>
126. VERKERK, B. Modernizing of Dutch Company Law: Reform of the Law Applicable to the BV and a New Legal Framework for the One-Tier board within NVs and BVs. *European Company Law*, 2010, Vol. 7, No. 3, p. 113–119.
127. Van VLIET, L. New Developments in Dutch Company Law: The Flexible Close Corporation, 7 *J. Civ. L. Stud.*, no. 1 (2014) [interaktyvus. Žiūrėta 2016-06-23] <<http://digitalcommons.law.lsu.edu/cgi/viewcontent.cgi?article=1129&context=jcls>> p. 271–286.
128. VERKERK, B. Modernizing of Dutch Company Law: Reform of the Law Applicable to the BV and a New Legal Framework for the One-Tier Board within NVs and BVs, 7 *Eur. Company L.*, 2010, No. 3, p. 113–119.
129. VOLHARD, R.; TASCHKE, J. Managing Directors and Authorised Representatives. In VOLHARD, R.; STENGEL, A., ed. *German Limited Liability Company*. Chichester, etc.: J. Wiley, 1997, p. 137–176.
130. WEDEMANN, F. Reforming the Law of Limited Liability Companies in Germany. In FLEISCHER, H.; HANSEN, J. L.; RINGE, W.-G., ed. *German and Nordic perspectives on company law and capital markets law*. Tübingen: Mohr Siebeck, 2015, p. 41–52.
131. WELLS, H. The Rise of the Close Corporation and the Making of Corporation Law, 5 *Berkeley Business Law Journal*, 2008, Vol. 263. Prieiga per internetą: <http://scholarship.law.berkeley.edu/bblj/vol5/iss2/3>
132. WILLIAMSON, O. Transaction Cost Economics. In *Handbook of Industrial Organization. Volume 1*. SCHMALENSEE, R.; WILLIG, R. D. (Editors). Oxford: Elsevier, 1989, p. 135–182.

133. WILLIAMSON, O. Corporate Governance. *The Yale Law Journal*, 1983–1984, Vol. 93, No. 7, p. 1197–1230.
134. WINTER, J. W. *et al.* Netherlands: corporate governance in Netherlands. In *Comparative corporate governance: a functional and international analysis*. Edited by FLECKNER, A. M.; HOPT, K. J. Cambridge: Cambridge University Press, 2013, p. 684–701.
135. WOODWARD, S. E. Limited Liability in the Theory of the Firm. *Journal of Institutional and Theoretical Economics*, 1985, Vol. 141, No. 4, p. 601–611.
136. WOOLDRIDGE, F. The German limited and silent partnerships. *Amicus Curiae*. Issue 80, Winter 2009 [interaktyvus. Žiūrėta 2016 m. gegužės 21 d.]. Prieiga per internetą: http://sas-space.sas.ac.uk/2912/1/Amicus80_Wooldridge.pdf
137. WOOLDRIDGE, F. Rules governing the share capital of German public companies. *Amicus Curiae*, 2011, No. 85, p. 20–24.
138. WUESTHOFF, A.; ROETH, S. Germany. In *Capital Directive in Europe: The Rules on Incorporation and Capital of Limited Liability Companies*. Edited by GERVEN, D. Cambridge: Cambridge University Press, 2014, p. 333–352.
139. WYMEERSCH, E. A Status Report on Corporate Governance Rules and Practices in Some Continental European States. In HOPT, K. J. *et al.* (Editors), *Comparative Corporate Governance – The State of the Art and Emerging Research*. Oxford: Clarendon Press, 1998, p. 1045–1200.

Tyrimai ir studijos

1. Bendrovių teisės ekspertų grupė. *Ataskaita dėl Europos bendrovių teisės modernizavimo*, 2002 m. [interaktyvus]. <http://ec.europa.eu/internal_market/company/docs/modern/report_en.pdf> [žiūrėta 2017-01-08]
2. Institutional Shareholder Services Europe, European Corporate Governance Institute and the law firm Shearman & Sterling. *Report on the Proportionality Principle in the European Union*, 2007 [interaktyvus. Žiūrėta 2017 m. sausio 25 d.]. Prieiga per internetą: <http://ec.europa.eu/internal_market/company/docs/shareholders//study//final_report_en.pdf>
3. Observatoire de L'épargne Européenne. Who owns the European economy? Evolution of the ownership of EU-listed companies between 1970 and 2012 [interaktyvus. Žiūrėta 2017 m. sausio 25 d.]. Prieiga per internetą: <http://ec.europa.eu/finance/finservices-retail/docs/fsug/papers/1308-report-who-owns-european-economy_en.pdf>
4. The Company Law Review Steering Group. *Modern Company Law: Final Report*, 2016 [interaktyvus. Žiūrėta 2017 m. sausio 25 d.]. Prieiga per internetą: <http://webarchive.nationalarchives.gov.uk/20070603164510/http://www.dti.gov.uk/cld/final_report/prelims.pdf>
5. Uniform Law Commission. *Legislative Fact Sheet – Limited Liability Company (2006) (Last Amended 2013)*. [interaktyvus. Žiūrėta 2017-01-19] [http://www.uniformlaws.org/LegislativeFactSheet.aspx?title=Limited Liability Company \(2006\) \(Last Amended 2013\)](http://www.uniformlaws.org/LegislativeFactSheet.aspx?title=Limited+Liability+Company+(2006)+(Last+Amended+2013))

PRAKTINĖ MEDŽIAGA

Teismų praktika

ESTT

1. 1999 m. kovo 9 d. sprendimas byloje *Centros Ltd v. Erhvervs-og Selskabsstyrelsen*, C-212/97, ECR 1999 I-01459.
2. 2002 m. lapkričio 5 d. sprendimas byloje *Uberseering BV v. Nordic Construction Company Baumanagement GmbH (NCC)*, C-208/00, ECR, 2002, p. I-09919.
3. 2005 m. gruodžio 13 d. sprendimas byloje *SEVIC Systems*, C-411/03, ECR 2005 I-10805.
4. 2012 m. liepos 12 d. sprendimas byloje *VALE Építési kft.*, C378/10, ECR 2012.
5. 2008 m. gruodžio 16 d. sprendimas byloje *Cartesio Oktató és Szolgáltató bt.*, C-210/06, ECR 2008 I-09641.

Jungtinės Amerikos Valstijos

1. Masačusetso valstijos Aukščiausiojo Teismo (Massachusetts Supreme Judicial Court) 1975 m. gegužės 2 d. sprendimas byloje Nr. 367 Mass. 578, *Donahue v. Rodd Electrotyp Co.*
2. *Central Standard Life Insurance v. Davis*, 10 Ill. App. 2d 245, Ill. Appellate Court (1956).
3. *Clyde & Co LLP v Bates van Winkelhof* [2014] 1 WLR 2047
4. *Dodge v. Ford Motor Co.*, 170 N.W. 668 (Mich. 1919).
5. *Nixon v. Blackwell* 626 A. 2d 1366 (Del. Supr. 1993).
6. *Tiffin v Lester Aldridge LLP* [2012] EWCA Civ 25.

Jungtinė Karalystė

1. Jungtinės Karalystės Aukščiausiasis teismas (*House of Lords*). 1916 m. vasario 16 d. sprendimas byloje *Cook v. Deeks*. Law reports, Appeal cases, 1916.
2. Jungtinės Karalystės Aukščiausiasis teismas (*Chancery division*). 1950 m. lapkričio 9 d. sprendimas byloje *Greenhalgh v. Arderne Cinemas*. Chancery Law Reports, 1951.
3. Jungtinės Karalystės Aukščiausiasis teismas (*Chancery division*). 1976 m. sausio 1 d. sprendimas byloje *Clemens v. Clemens Bros Ltd*. All England Law Reports, 1976.

Lietuvos Respublika

1. LAT 2001 m. balandžio 11 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-445/2001.
2. LAT, 2002 m. vasario 27 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-364/2002.
3. LAT, 2003 m. birželio 4 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-650/2003.
4. LAT, 2006 m. gegužės 25 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-7-266/2006.
5. LAT, 2008 m. vasario 11 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-73/2008.
6. LAT, 2008 m. kovo 17 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-171/2008.
7. LAT, 2008 m. birželio 13 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-323/2008.
8. LAT, 2008 m. gruodžio 9 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-590/2008.

9. LAT, 2009 m. liepos 9 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-329/2009.
10. LAT, 2009 m. lapkričio 9 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-486/2009.
11. LAT, 2009 m. lapkričio 20 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-7-444/2009.
12. LAT, 2009 m. gruodžio 22 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-587/2009.
13. LAT, 2011 m. kovo 25 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-130/2011.
14. LAT, 2012 m. birželio 26 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-326/2012.
15. LAT, 2012 m. gruodžio 1 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-19/2012.
16. LAT, 2013 m. vasario 8 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-6/2013.
17. LAT 2013 m. lapkričio 20 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-654/2013.
18. LAT, 2013 m. gruodžio 3 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-648/2013.
19. LAT, 2014 m. sausio 9 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-7-124/2014.
20. LAT, 2014 m. balandžio 16 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-207/2014.
21. LAT, 2014 m. rugsėjo 12 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-389/2014.
22. LAT, 2014 m. birželio 20 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-336/2014.
23. LAT, 2015 m. sausio 9 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-66/2015.
24. LAT, 2015 m. sausio 16 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-94-916/2015.
25. LAT, 2015 m. vasario 4 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-4-969/2015.
26. LAT 2015 m. gegužės 22 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-317-916/2015.
27. LAT, 2015 m. gegužės 29 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-331-695/2015.
28. LAT, 2015 m. gruodžio 11 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-665-969/2015.
29. LAT, 2016 m. vasario 5 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-7-6-706/2016.
30. LAT, 2016 m. gegužės 11 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-266-916/2016.
31. LAT, 2016 m. birželio 30 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-341-611/2016.
32. LAT, 2016 m. rugsėjo 26 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3-412-415/2016.
33. LAT, 2016 m. lapkričio 14 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-466-690/2016.
34. LAT, 2016 m. lapkričio 25 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-485-421/2016.
35. LAT, 2017 m. balandžio 6 d. Bendrovės valdymo organų civilinę atsakomybę reglamentuojančių teisės normų taikymo Lietuvos Aukščiausiojo Teismo praktikoje apžvalga, *Teismų praktika*, 2017, Nr. 45.
36. Lietuvos apeliacinio teismo 2014 m. sausio 30 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 2-111/2014.
37. Šiaulių apygardos teismo 2014 m. spalio 27 d. sprendimas civilinėje byloje Nr. 2-854-154/2014.
38. Kauno apygardos teismo 2015 m. spalio 7 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 2S-1822-657/2015.

Nyderlandų Karalystė

1. Amsterdamo apeliacinio teismo Įmonių skyriaus (*Ondernemingskamer van het gerechtshof te Amsterdam*) 1982 m. kovo 11 d. sprendimas, NJ 1983.
2. Amsterdamo apeliacinio teismo Įmonių skyriaus (*Ondernemingskamer van het gerechtshof te Amsterdam*) 1999 m. kovo 3 d. sprendimas, JOR 1999.

3. Amsterdamo apeliacinio teismo Įmonių skyriaus (*Ondernemingskamer van het gerechtshof te Amsterdam*) 2003 m. kovo 13 d. sprendimas, NJ 2003.
4. Amsterdamo apeliacinio teismo Įmonių skyriaus (*Ondernemingskamer van het gerechtshof te Amsterdam*) 2007 m. gruodžio 20 d. sprendimas, JOR 2008.
5. Amsterdamo apeliacinio teismo Įmonių skyriaus (*Ondernemingskamer van het gerechtshof te Amsterdam*) 2009 m. gegužės 24 d. sprendimas civilinėje byloje Nr. FM (2009/706).

Prancūzijos Respublika

1. Prancūzijos kasacinis teismas (*Cour de cassation*), 1946 m. birželio 4 d. sprendimas, JCP 1947, II.
2. Prancūzijos kasacinis teismas (*Cour de cassation*), 1961 m. balandžio 18 d. sprendimas, JCP 1961, II.
3. Prancūzijos kasacinis teismas (*Cour de cassation*), 2004 m. lapkričio 30 d., BJS 2005.

Švedijos Karalystė

1. Švedijos Aukščiausiasis Teismas (*Högsta domstolen*), 2000 m. rugsėjo 6 d. sprendimas civilinėje byloje Nr. T1674-99.
2. Švedijos Aukščiausiasis Teismas (*Högsta domstolen*), 2013 m. gruodžio 30 d. sprendimas civilinėje byloje Nr. T2938-12.

Vokietijos Federacinė Respublika

1. Vokietijos Aukščiausiojo Teismo (*Der Bundesgerichtshof*) 1995 m. kovo 20 d. nutartis civilinėje byloje Nr. II ZR 205/95.
2. Vokietijos Aukščiausiojo Teismo (*Der Bundesgerichtshof*) 2007 m. liepos 16 d. nutartis civilinėje byloje Nr. II ZR 3/04.
3. Vokietijos Aukščiausiojo Teismo (*Der Bundesgerichtshof*) 2008 m. balandžio 28 d. nutartis civilinėje byloje Nr. II ZR 264/06.
4. Essen District Court, decision of July 04, 2014, 45 O 49/13. [Interaktyvus] Prieiga per internetą: <http://winheller.com/blog/en/gmbh-shareholders-information-rights/>

Kitų valstybių teismų sprendimai:

1. Australijos Aukščiausiojo Teismo 1995 m. kovo 8 d. sprendimas byloje *Gambotto and another v W.C.P. limited and another*.

KITA NAUDOTA MEDŽIAGA

1. Advantages of Working through a Sole Trader in Netherlands. [Interaktyvus. Žiūrėta 2015-09-16]. Prieiga per internetą: <http://www.dutch-accountants.com/advantages-of-working-through-a-sole-trader-in-netherlands>
2. BAINBRIDGE, S. M. A Map of Model Business Corporation Act States, 2013 [interaktyvus. Žiūrėta 2017 m. sausio 25 d.]. Prieiga per internetą: <http://www.professorbainbridge.com/professorbainbridgecom/2013/11/a-map-of-model-business-corporation-act-states.html>
3. BISHOP, C. G.; KLEINBERGER, D. S. *Limited Liability Companies: Tax and Business Law (WG&L)* [interaktyvus. Žiūrėta 2016-08-14] <https://1.next.westlaw.com/>
4. Börse Frankfurt. No-par shares [interaktyvus. Žiūrėta 2017 m. sausio 25 d.]. Prieiga per internetą: http://en.boerse-frankfurt.de/glossary/No-par_shares
5. Business Law Guide to Belgium, 2nd ed. The Hague: Kluwer Law International, 2003.
6. CALLISON, J. W.; SULLIVAN, M. A. *Limited Liability Companies: A State-by-State Guide To Law And Practice* (Database updated July 2015) [interaktyvus. Žiūrėta 2016-08-12] <https://1.next.westlaw.com/>
7. Deutsche Bank. *Business Demographics and Dynamics in Europe. Trends in the Composition of the Economy Landscape*. April 14, 2014 [interaktyvus. Žiūrėta 2016-05-25]. Prieiga per internetą: https://www.dbresearch.com/PROD/DBR_INTERNET_EN-ROD/PROD000000000333112/Business_demographics_and_dynamics_in_Europe%3A_Tren.PDF
8. Directorate-General For Internal Policies Policy Department C: Citizens' Rights And Constitutional Affairs Legal Affairs, Rights and obligations of shareholders: *National regimes and proposed instruments at EU level for improving legal efficiency*, 2009, prieiga per internetą: http://www.europarl.europa.eu/meetdocs/2009_2014/documents/juri/dv/pe462463/_pe462463_en.pdf
9. DELANGA, N. Minority Protection in Proceedings for the Settlement of Disputes Between Shareholders, *Sociology Study*, June 2015, Vol. 5, No. 6, 452–468 doi: 10.17265/2159'5526/2015.06.003. Prieiga per internetą: <http://www.davidpublisher.com/Public/uploads/Contribute/5643fc331df66.pdf>
10. DRÉANO, Y. *Shareholders' rights in private and public companies in France: overview*, Law stated as at 01-May-2015, Thomson Reuters, prieiga per internetą: <http://uk.practicallaw.com/8-614-6926?source=relatedcontent#>
11. EIRL – Miracle or Placebo? [interaktyvus. Žiūrėta 2017-01-30]. Prieiga per internetą: https://www.french-property.com/news/french_business/eirl_legal_status/
12. Fizinių asmenų – mokesčių mokėtojų, vykdančių veiklą, skaičius [interaktyvus. Žiūrėta 2016-05-25]. Prieiga per internetą: <https://www.wmi.lt/cms/gyventojai>
13. GOVERNMENT OF THE UNITED KINGDOM. *Companies register activity in the United Kingdom 2015-16* [interaktyvus. Žiūrėta 2017-01-29]. Prieiga per internetą: https://www.gov.uk/government/uploads/system/uploads/attachment_data/file/548204/Company_Register_Activities_in_the_United_Kingdom_2015-16.xlsx
14. HIPPLE, S. F.; HAMMOND, L. A. Self-employment in the United States. US Bureau of Labor Statistics, March, 2016. [interaktyvus. Žiūrėta 2017-01-30]. Prieiga per internetą: <https://www.bls.gov/spotlight/2016/self-employment-in-the-united-states/pdf/self-employment-in-the-united-states.pdf>

15. HODGE, S. A. The U. S. has More Individually Owned Businesses than Corporations. [interaktyvus. Žiūrėta 2016-01-26]. Prieiga per internetą: <https://taxfoundation.org/us-has-more-individually-owned-businesses-corporations>;
16. KARAMBELAS, N. G. *Limited Liability Companies: Law, Practice and Forms* (June 2016 Update), [interaktyvus. Žiūrėta 2016-08-09] <<https://1.next.westlaw.com/>>
17. KEATINGE, R. R.; CONAWAY, A. E. *Keatinge and Conaway on Choice of Business Entity* (May 2016 Update) [interaktyvus. Žiūrėta 2017-01-24] <<https://1.next.westlaw.com/>>
18. Lietuvos smulkaus ir vidutinio verslo būklė. Lietuvos smulkaus ir vidutinio verslo plėtros agentūra. Vilnius, 2004.
19. Lietuvos statistikos departamentas. Oficialios statistikos portalas. Verslas. Veikiantys ūkio subjektai. Prieiga per internetą: <<http://osp.stat.gov.lt/>>
20. MÄNTYSAARI, P. Comparative Corporate Governance. *Shareholders as a Rule-maker*, 2005. ISBN 978-3-540-26460-6.
21. Minority shareholder protection (UK) overview [interaktyvus]. Prieiga per internetą: <https://www.lexisnexis.com/uk/lexispl/disputeresolution/document/393747/58XG-2F51-F18B-7005-00000-00/Minority%20shareholder%20protection%E2%80%9494overview>
22. OECD. Employment. Self-employment Rate. OECD Data [interaktyvus. Žiūrėta 2016-05-24]. Prieiga per internetą: <<https://data.oecd.org/emp/self-employment-rate.htm>>
23. OECD. The Missing Entrepreneurs 2015. Policies for Self-Employment and Entrepreneurship. Paris: OECD Publishing, 2015.
24. Office for National Statistics. UK Business: Activity, Size and Location: 2015 [interaktyvus. Žiūrėta 2017-01-30]. Prieiga per internetą: <https://www.ons.gov.uk/businessindustryandtrade/business/activitysizeandlocation/bulletins/ukbusinessactivitysizeandlocation/2015-10-06#headline-figures>;
25. RAGAZZO, R.; MOLL, D. K. *Cases And Materials on the Law of Closely Held Businesses* (American Casebook Series), 2006, West Group.
26. RIBSTEIN, L. E.; KEATINGE, R. R. *Ribstein and Keatinge on Limited Liability Companies* (June 2016 Update) [interaktyvus. Žiūrėta 2016-08-15] <<https://1.next.westlaw.com/>>
27. SARGENT, M. A.; SCHWIDETZKY, W. D. *Limited Liability Company Handbook* (Database updated September 2015) [interaktyvus. Žiūrėta 2016-08-09] <<https://1.next.westlaw.com/>>
28. Self-employment Rate. World Bank Data [interaktyvus. Žiūrėta 2017-01-30]. Prieiga per internetą: <http://data.worldbank.org/indicator/SL.EMP.SELF.ZS>
29. Statistics Sweden. [interaktyvus. Žiūrėta 2017-01-30]. Prieiga per internetą: http://www.statistikdatabasen.scb.se/pxweb/en/ssd/START__NV__NV0109__NV0109L/BasfaktaFEngs07/table/tableViewLayout1/?rxid=d60fa731-d5a2-4a24-bcf6-b83b8108ac5d
30. Statistinių rodiklių analizė [interaktyvus. Žiūrėta 2016-05-24]. Prieiga per internetą: <<http://osp.stat.gov.lt/statistiniu-rodikliu-analiz?portletFormName=visualization>>
31. The Committee on Corporate Governance. Final Report, 1998 [interaktyvus. Žiūrėta 2017 m. sausio 25 d.]. Prieiga per internetą: <<http://www.ecgi.org/codes/documents/hampel.pdf>>
32. THÖRN, R.; KARLSSON, M. Rights of Minority Shareholders Commission in charge of the Session: International Business Law Commission London, 2015 National Report of Sweden. [interaktyvus] Prieiga per internetą: <http://london.ajja.org/wp-content/uploads/2015/07/150410-National-Report-Sweden.pdf>.

33. TIMMERMAN, L.; DOORMAN, A. Rights of minority shareholders in Netherlands. *A report written for the XVth World Congress of the International Academy of Comparative Law*. Prieiga per internetą: <http://rechten.eldoc.ub.rug.nl/FILES/root/Algemeen/Recht9/2005/rightsminority/minorityshh.pdf>
34. Ūkininkų registras [interaktyvus. Žiūrėta 2016-05-31]. Prieiga per internetą: <<https://www.vic.lt/?mid=213>>
35. Vienot I report. The Boards of Directors of Listed Companies in France, 1995 [interaktyvus. Žiūrėta 2017 m. sausio 25 d.]. Prieiga per internetą: <http://www.ecgi.org/codes/documents/vienot1_en.pdf>.

Lina MIKALONIENĖ
Valentinas MIKELĖNAS
Paulius MILIAUSKAS
Vilius MITKEVIČIUS
Agnė TIKNIŪTĖ

ĮMONIŲ TEISINIŲ FORMŲ
KONVERGENCIJA IR DIVERGENCIJA:
ar Lietuvos teisinis reglamentavimas
yra patrauklus tarptautiniame kontekste?

M o k s l o s t u d i j a

THE CONVERGENCE AND DIVERGENCE
OF LEGAL FORMS OF ENTERPRISES:

is Lithuanian legal regulation attractive
in international context?

S c i e n t i f i c S t u d y

Į anglų kalbą vertė Alina Dailidėnaitė, Diana Guogienė
Viršelio dailininkė Audronė Uzielaitė
Lietuvių kalbos redaktorė Danutė Petrauskienė
Anglų kalbos redaktorė Edita Motiejūnaitė
Maketuotoja Vida Vaidakavičienė

250 egz. 32,4 aut. lanko. 29 sp. lankai. Išleido Vilniaus universitetas,
Vilniaus universiteto leidykla. Universiteto g. 3, 01513 Vilnius
Spausdino UAB „Baltijos kopija“. Kareivių g. 13B, 09109 Vilnius